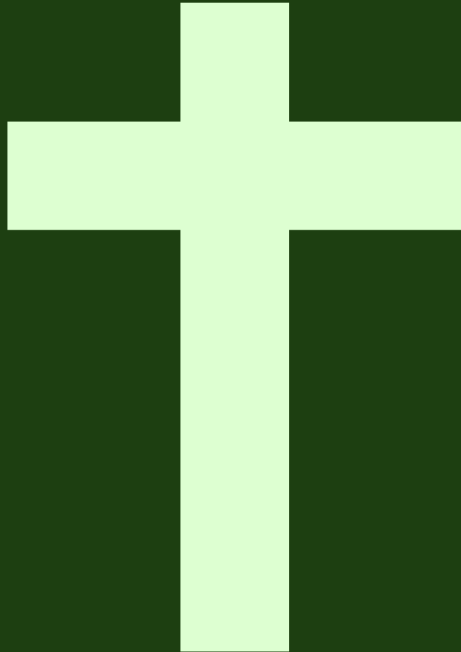

Magtubu tôô toj
bijare to kôrbi

Kimré: Magtubu tôô toj bijare to kôrbi New Testament

Magtubu tôô top bîpare to kôrbi
Kimré: Magtubu tôô top bîpare to kôrbi New Testament

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kimré

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
9dffd176-4e78-52cc-9acd-204efe85cf84

Contents

Matiyé	1
Mark	45
Luk	73
Ja	118
Jé lê bay jé	152
Rômê	193
1 Kworêntijê	215
2 Kworêntijê	233
Galat	246
Epêsinê	254
Pilipinjê	262
Kwolosinjê	267
1 Tésalonisijê	272
2 Tésalonisijê	277
1 Timoté	280
2 Timoté	286
Tit	290
Pilémô	293
Hébre	295
Jak	312
1 Piyêr	318
2 Piyêr	325
1 Ja	329
2 Ja	335
3 Ja	336
Jud	337
Pelal wo jô Ja	339

Kwôlo Dôri wo Emen wo Matiyé kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Matiye li hen

Bô magtubu Kwôlo Dôri wo Matiye a na, mawi kwôlo Mark na li bô magtubu tori a hen na, yi ya. Mawi kwôlê bi a na:

1. Ba kôl na kwôli ulê béré wo Ja ôbi lê batêm. (3: 1-12.)
2. Ba na kwôli batêm to Ja lij Jêsu na lamê wo ôbi bare lam Jêsu. (3: 13 - 4: 11.)
3. Ba na kwôli derê kwôlê wo Jêsu dô men, gelé wo ôbi gelij bîné are men, berarê wo ôbi berare bay ômpare a men sa iyé Galilé. (4: 12 - 18: 35.)
4. Ba na kergare to ôbi ô Jérusalêm a hen. (Sapitre 19-20.)
5. Ba kirija ôbi sa bîj Jérusalêm na, ôbi wôl gañ né hen. Wulê wo jurgem bi wo hen deré kibri ba, na kwôli beréri men, kwôli deréri men, kwôli jê sé wori kampê men, kwôli sé wo ôbi si sa bîné hen a men. (Sapitre 21-28.)

Nipba, sapitre 1 na 2 ná, kwôlo tumô wo Matiye kôl bô magtubu tori a ba, na kwôli tô môñ wo Jêsu men, kwôli yêri men, kwôli kampare tori a men. Men, ôbi kôl kwôli gawra woy Jêsu bi wo ôbi da kelê kwôli bô magtubu tôri a hen. Jêsu bi wo hen na, na Kelma ôbi gôlij na na wo Emen na genge diré béna hen men, ôbi na Emanuwêl (bôri na: Emen ba na na) men, na na Jêsu a Emen né lij aña ôbi na kôl kwôliji bô magtubu tori to tumô hen men.

Kwôlo Dôri wo Matiye ná, na magtubu to yi gay wôsa hende day kwa ari gelé ka Jêsu na gelij bîné hen kwône kini bay.

Sapitre 5-7 ná, na kwôli derê kwôlê wori sa keram a wo kôl kwôli bô pôn wo bîné ka a sé bô *emê iyére to derômarañ a hen.

Sapitre 10 ná, kôl na kwôli tô to bay ay bîj ka a erê wô ulê béré kwôli sa wo emê iyére to derômarañ a hen.

Sapitre 13 na, kôl na kwôli emê iyére to derômarañ a to bay kôl kwôle bô gwosore a tê jurgem hen. Gwosoy kwôlê bi wo hen na, gel na, emê iyére hende to hen to yi nañ kini uwôbêre tô hen, nipba, joor wo hende ay hen na, a yé tu wolé tôre to cêgê.

Sapitre 18 na, kôl na kwôli merê pôn tô yêniñare a bô emê iyére to kôrbi hende to hen.

Sapitre 24-25 na, kôl na wo nana lê iyeñ a nana môriñ gemiñ emê iyére hende to hen.

Bô Kwôlo Dôri wo Matiye a ná, bay gel Jêsu na mega ôbi sa kirij wo era wô dé tô emê iyére kôrbi hende to hen men, wô gelij bîné ka a sé bô emê iyére hende to hen. Ôbi gelji añañ lê bi bay ré yij bay derê kwôli emê iyére hende to hen tumô bîné.

Tô môñ wo Jêsu Krist (Lk 3: 23-28)

¹ Tô môñ wo Jêsu wo na *kunga kelma Dabid wo na kunga *Abraham a men hen a na: ² Abraham yê Isak, Isak yê Jakwôb, Jakwôb yê Juda nañ yêneri. ³ Juda yê Parês nañ Jara wo yori na Tamar hen, Parês yê Esrôm, Esrôm yê Aram, ⁴ Aram yê Aminadab, Aminadab yê Nasôn, Nasôn yê Salmôn, ⁵ Salmôn yê Bohoj wo yori na Rahab hen, Bohoj yê Obêd wo yori na Rut hen, Obêd yê Jêsé, ⁶ Jêsé yê kelma Dabid. Dabid yê Salomôn wo yori na tam Uri hen, ⁷ Salomôn yê Roboham, Roboham yê Abiya, Abiya yê Asap, ⁸ Asap yê Josapat, Josapat yê Joram, Joram yê Ojiyas, ⁹ Ojiyas yê Johatam, Johatam yê Akaj, Akaj yê Ejékiyas, ¹⁰ Ejékiyas yê Manasé, Manasé yê Amôn, Amôn yê Josiyas, ¹¹ Josiyas yê Jékwoniyas nañ yêneri. Na elê bi wo hen aña bay ré pôriñ balêrji ôriñ Babilôn a lemnare hen. ¹² Kam *Israyêl ka bay yêji Babilôn a tô lemnare a a na: Jékwoniyas yê Salatiyêl, Salatiyêl yê Jorobabêl, ¹³ Jorobabêl yê Abiyud, Abiyud yê Eliyakim, Eliyakim yê Ajôr, ¹⁴ Ajôr yê Sadôk, Sadôk yê Akim, Akim yê Eliyud, ¹⁵ Eliyud yê Eléyajar, Eléyajar yê Matan, Matan yê Jakwôb, ¹⁶ Jakwôb yê Josêp woy

ôbi kurô Mari to yê Jêsu wo bay uwôgeri *Krist, kwo Emen dôri hen hen.

¹⁷ Ayîj tôri sa Abraham a kwôy sañ sa kelma Dabid a na, na tô môj môj kibi pôrbu, men, hena sa kelma Dabid kwôy sa to bay pôrji lemnare hen na, na tô môj môj kibi pôrbu men, hena wulê wo bay pôrji lemnare Babilôn a hen kwôy sañ sa Krist a na, na tô môj môj kibi pôrbu a men.

Kwôli yê Jêsu

(Lk 2: 1-7)

¹⁸ Na derênge kwôli yê wo bay yê Jêsu Krist. Mari toj yori na, na hendi gusô Josêp, nijba, bay yîj né tô, menba, hende yi kwo nañ néé wo Tunu toj hendi bô bôre. ¹⁹ Josêp woñ ôbi gusôre bi wo hen na, na gawra woñ derôre, ôbi genge diré kapêre jegê mera dîba diré kelê kwôli ta bi tayre ré duru ré. ²⁰ Kirîja ôbi erem bôri a hen iyôn ba ya tô, menba, *mana wo derômarañ a sa kôli bô wônê a iyôn ba: «Josêp kuŋga kelma Dabid, meremné ré, nijba, ju bô Mari mega tamnem iyôn, ²¹ wôsa kwo wo hende yi hen na, na nañ néé wo Tunu toj hendi bô bôre, a hende a yê kema iba añ já uwôgeri Jêsu, wôsa na ôbi a gôlij nañ balêri sa têrij lêreji a hen.» ²² Are bay ka hen yi hen iyôn bi kwôlo Emen na bij ôbi kibri na kôl hen na, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba: ²³ «Môni temale a yé kwo a yê kema iba añ bay a uwôgeri Emanuwêl.» Hini bi wo hen iyayriri na, «Emen nañ na.»

²⁴ Kirîja Josêp enjîj tô kum a menba, ôbi li mega bi wo mana wo Kelma kôli hen iyôn. Ôbi gô nañ Mari. ²⁵ Nijba, bay yîj né kwôy wo hende yêj kema iba añ ôbi uwôgeri Jêsu.

2

Bay henê are era wô gelé Jêsu

¹ Bay yê Jêsu Bêteléhêm môni iyére to bô emê wo Judé a, wulê bi wo hen a na, na *Hérôd a na na ôbi emê sa iyére. Kirîj bay ka hen na, bay henê are henaji si tô emen iyôn saji Jérusalêm a. ² Menba, bay enjere iyôn ba: «Kelma wo Jubnê wo bay

yêri na ba, na si yôn ba? Wôsa nini gelo têtêjne tori hena si tô emen iyôn aña niné era bi niné tibéri hen.»

³ Kirîja kelma Hérôd toy hen iyôn menba, ôbi sun men, bijé ka Jérusalêm a kêm kôba sun a men. ⁴ Menba, ôbi dayré damné kap bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tô to Emen añ enjeriji iyôn ba: «Kirîj ka bay a yêj *Krist kwo Emen dôri hen ba na yôn ba?» ⁵ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Bay a yêri Bêteléhêm a emê wo Judé a wôsa *ôbi kibi Emen na kôl kwôli tumô kôl iyôn ba: ⁶ «Mini Bêteléhêm, to Judé perê iyére to damné kêm bô emê wo Juda a hen na, muna to dê ré, wôsa Kelma wo a derê tumô *Israyêl bijé kapê môj ôbi gemé gamgê iyôn hen na, a hena na bôre a.» »

⁷ Menba, Hérôd uwôga bay henê are bay ka hen nañ nalê añ sa enjeriji bay ré kôli wulê têtêjne ré sij ya hen. ⁸ Menba, ôbi jêji Bêteléhêm a añ kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô enjeré kirîj ka kema bi wo hen yîj ya hen, añ kirîja ken upari nij na, ken hera sa kôlen bi nôbi kôba na erê tibéri men.»

⁹ Kirîja bay toy kwôlo ôbi kôlji hen iyôn nij menba, bay ôrji haji nij. Têtêjne to bay ré gelore si tô emen hen na, dô tumôrji, menba, kirîja hende bij sa kirîj ka kema bi wo hen yîj ya hen menba, hende debû têtê hare nij. ¹⁰ Kirîja bay gel têtêjne hende to hen iyôn menba, yirji dôrji damañ. ¹¹ Bay siji bô ira añ gelji kema bi wo hen nañ yori Mari menba, bay cubu gubarji têtê tumôri a añ tibri men, bay tô magela woji nô añ biri aña gararji damañ damañ bay a na: lôr men, wenj wo dîjê dô wo bay uwôgeri perañkens hen men, kwoj hana wo bay uwôgeri *miir hen a men. ¹² Menba, Emen kôlij bay henê are bay ka hen bô wônê a iyôn ba bay ré hôrji upé Hérôd ré menba, bay ré ay geré wo danji a ré hô ij.

Bay ay kema bi wo hen gerij Ejipt a

¹³ Kirîja bay henê are bay ka hen ôrji ta nij menba, *mana wo derômarañ a wo Kelma si sa Josêp a nañ wônê kôli iyôn ba: «Hena ta ay kema bi wo hen nañ yori ju

geriṅ ôriṅ Ejipt a aṅ ju môriṅ naṅ dī ya kwôy wo na kôlem dema jeré herañ naṅ dī tô, ré ba Hérôd woge geré diré deréri.»

¹⁴ Menba, Josêp hena naṅ yoyre hende to hen ay kema naṅ yori geriṅ ôriṅ Ejipt a. ¹⁵ Ôbi mô ya hende to hen kwôy wo Hérôd maṅ. Are bay ka hen yi hen iyôṅ mega kwôlo Kelma na biṅ ôbi kibri na kôl tumô kôl iyôṅ ba: «En uwôge Keman ré so aṅ Ejipt a niṅ.»

Kwôli deré wo Hérôd bi bay duu kamrê

¹⁶ Kirija Hérôd hôn wo bay henê are ré lamni na lamê menba, bôri tari damaṅ aṅ ôbi ay tôô bi bay ré duu kamrê kaṅ imṅê ayiṅ tôri sa ka bay yê haw a kwôy dī sa ka elêrji wôô wôô a ka sa iyé Bêteléhêm a men, ka sa kam iyére to méére ta hen a men. Ôbi li hen iyôṅ wô kwôlo bay henê are na kôli gengiṅ sa wulê wo têtêṅne ré siṅ. Ayiṅ tôri wulê bi wo hen kwôy saṅ sa wulê wo bay deriṅ kamrê hen na, li elê wôô ré tô. ¹⁷ Na ôbi á, are bay ka hen ré biṅ naṅ kwôlo ôbi kibi Emen Jérési na kôl hen: ¹⁸ «Sômê ôm gôr kirij Rama a, Rasêl sôm wô kamne, aṅ bay waare kôba hende toy ré wô kamne ka bay duu kêm hen.»

Josêp henaṅ naṅ Jésu Ejipt a herañ Israyêl a

¹⁹ Kirija Hérôd ma niṅ menba, *mana wo derômarañ a wo Kelma si sa Josêp a Ejipt a naṅ wônê aṅ ²⁰ kôli iyôṅ ba: «Hena ta ju ay kema naṅ yori ju herañ naṅ ci sa iyé Israyêl a wôsa ka na woge ciré deréri hen na, maji niṅ.»

²¹ Menba, Josêp hena ay kema naṅ yori herañ sa iyé Israyêl a. ²² Niṅba, kirija ôbi toy wo ré na Arkélawus a ré na kelma wo Judé hôlmê ibari Hérôd a na, ôbi kemna herê ô merê bô emê wo Judé a. Menba, Emen yêge mari bô wônê a menba, ôbi ô bô emê wo Galilé a. ²³ Aṅ ô merê sa iyé Najarêt a. Yi hen iyôṅ bi ré biṅ naṅ kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl iyôṅ ba: «Bay a uwôgeri kema Najarêt hen.»

3

Béré wo Ja ôbi lê batêm uwôl derô gwôlê

(Mk 1: 1-8, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

¹ Wulê bi wo hen na, Ja ôbi lê batêm so derô gwôlê wo Judé aṅ uwôl béré kôl iyôṅ ba: ² «Beléṅge cêgerṅge biṅ têtêṅ tonṅe wôsa *emê iyére to derômarañ a ba da niṅ.» ³ Na Ja bi a *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl kwôli kôl iyôṅ ba:

«Na tôô gawra wo ôm derô gwôlê kôl iyôṅ ba:

«Nanêṅge geré wo Kelma men, nanêṅge kam geré kari bi ô derôre a men.» »

⁴ Ja tôbe bargay ka bay li naṅ gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri naṅ ariṅ a men. Ari emêri na céré men, timne men. ⁵ Biṅé kêm ôrji sa pôn pôn ligiri a: ka Jérusalêm men, ka Judé men, ka kam iyére to mér sa cér wo Jurdê ta hen a men. ⁶ Biṅé bay ka hen tô tô têtêṅ toji ta aṅ ôbi liji batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

⁷ Kirija Ja gel Parisiṅêṅ naṅ *Sadusiṅêṅ kwône era ligiri a bi diré liji batêm, menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Kenbay ka ken yi môṅ jênêre iyôṅ hen, na i a geléṅge bi kené geriṅ uwonṅe wo Emen wo a era hen ba? ⁸ Iyôṅ ba, bi jé lêreṅge gel wo kené bul cêgerṅge biṅ têtêṅ tonṅe niṅ. ⁹ Diba ken mô wô kelê <*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni> mera ré, wôsa en keléṅge jerew wo yi hen na, Emen a nême belé liṅ kamrê biṅ Abraham. ¹⁰ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn niṅ aṅ gurô wo yôṅ yôṅ wo yêri dô ré ba a diṅ jôriṅ aṅ uwôliṅ tare a. ¹¹ Nôbi ba, en lêṅge batêm na naṅ kam gengiṅ sa belé wo kené bul cêgerṅge biṅ têtêṅ tonṅe hen, niṅba, kwo a era cêgena hen na, ôbi a lêṅge tori naṅ Tunu toṅ hendi bô bôre men, naṅ tare a men, wôsa nééri gôliṅ kupê men, en nême terê garbê kaṅ têtê ré a men. ¹² Men, ôbi ôriṅ naṅ gwore tori toṅ péé kaw wô labiṅ kirij kaṅ péé kaw ya aṅ ôbi a péé kaw kari bay ka hen aṅ a perê gusiṅniṅji bê a bô béer a a men. Menba, kurmérji ba ôbi a uwoyé aṅ bô tare to enṅe bariṅ né yôd hen.»

*Ja lij Jésu batêm**(Mk 1: 9-11, Lk 3: 21-22)*

¹³ Na ôbi á, Jésu ré hena Galilé ô ligi Ja kibi cér wo Jurdê a bi ré liri batêm men hen. ¹⁴ Ja li ða kañê añ kôlij Jésu iyôn ba: «Nôbi a ré erê bi jeré lèn batêm, menba, li iyeñ a jôbi jeré hô era bi ené lêm batêm ði ba?»

¹⁵ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kwo haw hen ba en gey bi ré yi hen iyôn hari, na hen iyôn a nana lij aña Emen gey hen.»

Menba, Ja gey nañ ði añ liri batêm.

¹⁶ Kirija Ja lij Jésu batêm añ ôbi so bô kam a nij na, kirij bay ka hen derômarañ bôlij añ ôbi gel Tunu toñ hendi bô bôré herbo mega derare iyôn sari a. ¹⁷ Menba, tô kwôni ema derômarañ a kôl iyôn ba: «Kwo ðebu na na, na Keman, en piri damañ. Men, en li yi derê wô sari damañ a men.»

4*Sélé wo Sidan sél Jésu**(Mk 1: 12-13, Lk 4: 1-13)*

¹ Kirija ôbi so bô kam a nij menba, Tunu toñ hendi bô bôré ôrij nañ ði derô gwôlê bi Sidan ré ô séléri. ² Lê wo Jésu li wulê tôre pôrbu yoyre nañ tu tare baa emê ani hen na, kurôn liri. ³ Menba, Sidan era ligiri a añ kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju bi jerew wo yi na bi bilij kwô bem ju ôm.»

⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né nijba, kwôlo si kibi Emen a gawra ré môrij gen ði.» »

⁵ Menba, Sidan hô ôrij nañ ði Jérusalêm iyére to yi nañ jengêre a hen añ ôrij nañ ði ô ðiri ta yeñ sa *iyéy Emen a, ⁶ añ kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen tiri ba ju derañ kurij tôn na gelé wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi a ayê tôô bij *manê ka derômarañ a gengij sam» men, «Bay a ayem kôbriji a bi tèm ré di keram wôni ré.» »

⁷ Jésu hô uwôli sara kôl iyôn ba: «Magtubu hende to hen kôba hô kôl iyôn ba: «Kelma Emen wom na, já séléri ré.» »

⁸ Menba, Sidan hô ôrij nañ ði sa keram wo yêñgi a añ gili emê iyére to sa terare a na nañ aña dôri dôri ka yi ya. ⁹ Añ ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «Hena jeré jubu gubam tumôn a añ teben ba na bem are bay ka kêm ka ju gel hen.»

¹⁰ Menba, Jésu ône Sidan añ kôli iyôn ba: «Sidan, erêñ wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kelma woñ Emen wom pôn nêñ hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.» »

¹¹ Kirij bay ka hen menba, Sidan erêñ ðiri hari nij, menba, manê ka derômarañ a era ligi Jésu a añ biri angañ emê.

*Jésu ay tô jé wori Galilé a**(Mk 1: 14-15, Lk 4: 14-15)*

¹² Bay bu Ja uwôl dangay a. Kirija Jésu toy wo bay ré bu Ja hen iyôn menba, ôbi hena ô Galilé. ¹³ Ôbi ði sa iyére tori to Najarêt hen añ ô merê Kapêrnayôm kibi cér wo bô emê wo Jabulôn nañ kwo Nêptali a. ¹⁴ Ôbi li hen iyôn bi ré bij nañ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôli tumô kôl iyôn ba:

¹⁵ «Terare to Jabulôn nañ to Nêptali, To yi si kwa cér wo dami, si cêgi Jurdê hen, Na hende to ðijé ka na Jubnê ré hen mô ya hen.

¹⁶ Bijé ka na mô bô kirij ka hendi a hen na, haw hen bay gel kirij ka perañgi ka dami men, ka yi môñ ciré ma iyôn gengij sa tiniiji hen kôba bay gel kirij ka perañgi a men.»

¹⁷ Menba, Jésu ay tô derêji kwôlê kôl iyôn ba: «Belêñge cêgernge bij têrij tonje wôsa *emê iyére to derômarañ a era ða hen ya nij.»

*Jésu uwôge bay uré pôrbu**(Mk 1: 16-20, Lk 5: 1-11)*

¹⁸ Jésu ô tèm tèm kibi cér wo Galilé a, menba, ôbi gel gawré wôô tô yêñpare a

ka na bay uré, bay a na si Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen, naŋ yêni André, bay urji kuyê naŋ bera. ¹⁹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Eranŋe tôn a aŋ na béŋge ken yi bay uré bijné ben.» ²⁰ Menba, kirijn bay ka hen na, bay déŋ bera toji aŋ, aŋ ôrji tôri a.

²¹ Ôbi ô sem, menba, ôbi hô gel gawré wôô tô yêniŋare a, na si *Jak naŋ yêni Ja kaŋ kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé hen, bay môrji bô bato a naŋ ibarji naŋji bera toji menba, Jêsu uwôgeji menba, ²² kirijn bay ka hen na, bay dî ibarji naŋ bato aŋ ôrji tôri a.

²³ Jêsu gôr bô emê wo Galilé hen kêmen aŋ gilijn bijné are bô *iyéy danare a men, dô Kwôlo Dôri wo gengijn sa emê iyére to derômaran a men, berare bijné kêmen ka ômpare to gay gay liji hen men, berare bay merayê ka gay gay a men. ²⁴ Kwôli Jêsu ôm gôr bô emê wo Siri a kêmen aŋ li wo bay eraŋ naŋ bay ômpare to gay gay men, ka tunu to habijn yi bôrji a men, bay gesemem men, bay merayê a men bi ôbi ré berareji. ²⁵ Menba, kwônê bijné ka hena Galilé men, ka hena emê iyére to tôre môj hen men, ka hena Jérusalêm a men, ka hena Judé naŋ kam iyére kêmen ka yi si cêgi cér wo Jurdê a hen a men ôrji tôri a.

5

Jêsu dôriŋ bijné kwôlê sa keram a

¹ Kirijna Jêsu gel kwônê bijné bay ka hen era ligiri a menba, ôbi day ô merê sa keram a menba, bay tôri era ligiri a ² menba, ôbi ay tô derêji kwôlê kôl iyôn ba:

Yi derê wo dami (Lk 6: 20-23)

³ «Bijné ka erem wo ciré nêmen lê ani sa kibrijji ré hen na, yirji a sa dôrji wôsa *emê iyére to derômaran a na toji.

⁴ Bijné ka mô naŋ bô emê haw hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa jalê bôrji.

⁵ Bijné ka kalêrji jal hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a merê derê sa terare a na sem.

⁶ Bijné ka doy lê anŋan derôre liji daman hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa biji anŋa bay ôriŋ doyriji bay ka hen.

⁷ Bijné ka bô tu na to megêrji hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa berê tu na toji men.

⁸ Bijné kaŋ bay bô bôrê hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a sa gelé tu Emen.

⁹ Bijné kaŋ bay naŋê megêrji bi ré bijn pôn hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a uwôgêji kam Emen.

¹⁰ Bijné ka bay gelji gusijn wô kibi anŋan derôre ka bay li hen na, yirji a sa dôrji wôsa emê iyére to derômaran a na toji.

¹¹ Hena bay ré tirêŋge men, gelêŋge gusijn men, pôy kwôlo gay gay déŋge sarŋge a wô wo kené na bay tôn na, ¹² sêŋge peré men, ken li yi derê a men wôsa ka uné sa kôbreŋge daman derômaran wôsa na hen iyôn a bay na ré gelijn tu bay kibi Emen ka tumô gusijn men hen.»

Bay ayê bôô na dôre naŋ kirijn ka peranŋi ka bijné ka sa terare a na

¹³ «Kenbay kena dôre to bijné ka sa terare a na, a hena dôre hende to hen ré geraŋ ré ba bay a lere iyeŋ a ré herê geraŋgê hôriŋ ba? Ani ka kwôni a lij naŋ tu ba naŋ nij. Bêre aŋ bi bijné ré dîirê naŋ têrji a ba mera. ¹⁴ Kenbay kena kirijn ka peranŋi ka bijné ka sa terare a na, wôsa hena kwôni ré dî iyére tori sa keram a ba ôbi a uwôbêre nêmen sôn ba? ¹⁵ Men kwôni a dé tare bô lampa aŋ erê uwôbê bô gwore a sôn ba? Hena tare ré dîŋ bô lampa a ba na wô teré ta gurô pal a aŋ bi ré berare kirijn bi bijné ka mô bô ira hen kêmen ré gelijn kirijn. ¹⁶ Iyôn ba, kenbay kôba ken bi kirijn ka peranŋi kanŋe peranŋe bi bijné gelijn kirijn dema bay ré gelijn jé lêreŋge wo dôri menba, bay a ayijn kibi Ibareŋge Emen wo mô derômaran a hen men.»

Kwôlo gengijn sa tôô naŋ bay kibi Emen

¹⁷ «Ma ka ermé yaŋ ba ené era na wô mênê tôô naŋ kwôlo bay kibi Emen na kôl hen nijba, en era na wô lê bi aririrji ré

lijn dí.» ¹⁸ Menba, Jésu hô kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen hena derômaran nan sa terare ré yi ba ya tô na, ani ka tôô ka dê iyôn ley, kam anga cibij dê dê sara hen ley, ka a dôrij an ba nan kwôy wo sa terare a mênij. ¹⁹ Na ôbi á, kwôni wo ré dâge tôô to dê dê hende to hen an gelij bijné ré dâge hen iyôn a men na, ôbi a yé kema wo dê bô iyére to derômaran a. Nijba, hena kwôni ré bi kwôlê sa tôô hende to hen an gelij bijné ré li hen iyôn a men na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaran a a. ²⁰ En kelênge wan ta, hena kené li angan derôre dê ka bay derê tô tôô to Emen nan ka Parisijênê ré ba ka nê mê sé bô emê iyére to derômaran a ré kwôy.»

Kwôlo gengij sa bô tarê

²¹ «Na ken toy kwôlo bay na kôlij mônêrnge iyôn ba: «Já deré gawra ré wôsa kwôni wo duu megari ba, bay a jerê kwôlê sari a.» ²² Nijba, nôbi en kelênge, kwôni wo bôri tari sa yêni a ba, bay a jerê kwôlê sari a men, kwo tôbij yêni galê ba, bay a ôrij nan dí tumô bay jerê kwôlê ka damné a men, kwo tiiré yêni ré yêmij ba, a erê bô tare to enge barij né hen a men. ²³ Hena jerê ô jerê erê bij Emen angan baliyare kini bê kwôbe a apa jerê erem si sa kwôlo yênem ôrij nan ju na, ²⁴ ju dí angam kan baliyare bay ka hen tón jan an ju ô uné yênem ken ô bij tón pa dema, jerê hera sa ay angam bay ka hen bij Emen tô. ²⁵ Hena ôbi barem ré kangem apa kené ô bem kini jerê kwôlê na, ken nan kwôlê wonge nan dí ca tumô geré ré ba ôbi a uwôlem kôbi ôbi jerê kwôlê a an ôbi jerê kwôlê bi wo hen a ôrij nan ju bij asgarê an iyen né ba bay uwôlem dangay a. ²⁶ En kôlem, já têbê kerê iyôn iyôn dema jeré sé dangay a tô.»

Kwôlo gengij sa wônijare toj têrij

²⁷ «Na ken toy bay na kelênge tumô kôl iyôn ba: «Já wogé tam megam né.» ²⁸ Nijba, nôbi en kelênge wan ta ta: kwôni wo bô tami megari nan tu bôriyare na, bôri a ba ôbi yij nan tu nij. ²⁹ Hena ré na tum toj gusurô a lê apa jeré li têrij na,

ju dôre ulên kelan nan ju, ju meray a jeré uwôn gelê ba dô dê erê bô *gêhên a nan tum wôô kêm. ³⁰ A hena ré na kôm won gusurô a lê apa jeré li têrij na, ju wali ulên kelan nan ju, ju meray a jeré gôl ba dô dê erê bô gêhên a nan kôm wôô kêm.»

Kwôlo gengij sa karijare kurô

(Mt 19: 9, Mk 10: 11-12, Lk 16: 18)

³¹ «Bay na kôl tumô kôl iyôn ba: «Kwôni wo dage tamni ba bi ré bure magtubu toj bê tôre kôbre a.» ³² Nijba, nôbi en kelênge hena kwôni ré dage tamni to yij na kwôni ré tô apa hende ré ô engé iba wo dangi na, na ôbi lere apa hende ré wônij wônijare toj têrij hen men, kwôni wo enge iyore to bay dagere hen kôba li na têrij nan tu a men.»

Kwôlo gengij sa derê yi

³³ «Na ken toy kwôlo bay na kôlij mônêrna ka tumô iyôn ba: «Anga ju dusu yem sara ba ju dí baa ré. Nijba, ka ju ay tôm sara nan hini Kelma ba, ju li môj môj.» ³⁴ Nijba, nôbi en kelênge bi kwôni dusu yiri ré. Bi ôbi dusu yiri nan derômaran ré wôsa na kini merê Emen men, ³⁵ bi kwôni dusu yiri nan sa terare ré wôsa na kini sêlê tê Emen men, nan Jérusalêm ré wôsa hende na iyére to Kelma wo dami men, ³⁶ bi kwôni dusu yiri nan sam né wôsa ju nê mê lê bi ré béé ré men, bi ré hendu ré a men. ³⁷ Nijba, hena kwôlê wonge ré na tiri ba ken kôl ré na tiri men, hena ré na tiri ré ba ken kôl ré na tiri ré an kwo ka kelê cêgê hen na, hena na ligi Sidan.»

Kwôlo gengij sa bay dê bare a

(Lk 6: 26-38)

³⁸ «Na ken toy bay na kôl tumô iyôn ba: «Tu ba, na tu hôrij men, kapnem ba, na kapnem hôrij men.» ³⁹ Nijba, nôbi en kelênge iyôn ba: Denge bayi habré wo kwôni lêngge hen né, hena kwôni ré di tô mam won gusurô ba ju bul kwon ma biri di a. ⁴⁰ A hena kwôni ré kangem tumô bay jerê kwôlê a wô enqij bargay kam kan kabrêm na, ju jôri derê kan kelanê a ré. ⁴¹ Men, hena ôbi néé wôni ré berem eren jeré ayri ani ôrij nan dí

kelan nê m têt dubu ba ju ôrij nap dî têt dubu sara. ⁴² Kwo uwôlem are ba ju biri men, hena ôbi ré gey jeré gwôyri ani kôba ju jôri ré a men. ⁴³ Na ken toy bay na kôl iyôn ba: <Yênem ba, jeré piri nijba, ôbi barem ba jeré dôri ham.> ⁴⁴ Nijba, nôbi en kelênge bay barenge kôba ken pirji men, ken uwôl Emen wô sa ka gelij turnge gusij hen a men. ⁴⁵ Hen iyôn dema kené yij kami Ibarenge Emen wo mô derômaran a wo bi tare tori berare sa bay bô habrê a men, sa bay lê derê a hen a men hen. Men, ôbi bi emen uwônge sa bay lê anğan derôre a men, sa bay lê anğan derôre ré hen a men. ⁴⁶ Hena kené pur na bijé ka perênge hen mera ba wô mi a kené mô gem sa kôbi wo Emen ba? ⁴⁷ Wôsa *bay engé wôgê kôba li na hen iyôn hende to hen men, hena ré na yênêrnge dema kené liji dosé mera ba na anğa dê kirij a kené li hen ba? Bijé ka hôn Emen né kôba li na hen iyôn men ré ba? ⁴⁸ Derênge cerêd mega Ibarenge wo derômaran a dôrij cerêd hen iyôn men.»

6

Kwôlo gengij sa anğan bij bay nimré

¹ «Berênge dô wô wo ma kena gelé deré wonge tu bijé, hena kené li hen iyôn ba ka upé sa kôbrengge ligi Ibarenge wo mô derômaran a hen né. ² Kirijna jera beré baliyare nap bay nimré na, bi yilé ôm sara môj kwo bay gelé yirji tu bijé a lêrê bô *iyéy dapare a men, tô geré a men hen iyôn né. Bay li hen iyôn bi bijé ré heramiji. En kelênge na tu kwôlê bay uwôn sa kôbriji nij. ³ Nijba, jôbi na, kirijna ju gey beré baliyare nap bay nimré na, ju li bi megam hôn né. ⁴ An anğan baliyare bay ka hen bi yi kini uwôbêrji a an ibam Emen wo gel anğa ju li jegê hen a sa têbem sa kôm tô.»

Kwôlo gengij sa uwôlê Emen (Lk 11: 2-4)

⁵ «Kirijna ken uwôl Emen na, ken li mega kwo bay gelé yirji tu bijé li hen iyôn né, wôsa bay gey uwôlê Emen dîbij ta bô iyéy dapare a men, jêrê geré a men,

bi bijé ré gelji. Ôbi a ené kelênge bay uwôn anğan sa kôbriji nij. ⁶ Nijba, jôbi ba, kirijna ju uwôl Emen ba, ju si bô iyére tom a an ju lugu kermij sam a an ju uwôl ibam wo mô kirij ka yi nap kini uwôbêrji hen, an ôbi wo gel anğa ju li jigê hen a bem arirji. ⁷ Kirijna ken uwôl Emen ba ken densêrê kwôlo kwôni môj kwo bay henê Emen né lêrê hen iyôn né, wôsa bay erem iyôn ba yan ba kelê wo ciré kôl daman hen iyôn a Emen né toyé lew. ⁸ Nijba, kenbay ba, ken li môj kwo bay li hen iyôn né. Wôsa Ibarenge Emen na, hôn anğa ken gey hen tumô nij dema kené engeriri hen tô. ⁹ Kirijna ken gey uwôlê Emen ba ken kôl iyôn ba:

<Ibarni wo derômaran a

bi bijé kêm hôn wo jeré yi nap jengêrem men,

¹⁰ bi emê iyére tom era men,

bi nibay ka sa terare a na nini li bô geyé wom mega wo ka derômaran a lij hen iyôn men,

¹¹ béni anğan emê ka nini ôrij doyriji kennêj hen men.

¹² Di bôm jal sa habrê woni a mega wo nibay kôba nini dîj bôrni jal sa ka lêni habrê a hen iyôn men,

¹³ Geméni an ju bi bi niné herij bô anğa séléni hen ré, nijba, ju derêni kibi habrê a.

[Wôsa na jôbi a na ôbi emê iyére men,

ju na ôbi ibé iyêrê a men,

wôsa ayê kibi na yi wô sam kwôy nap kwini a men.

*Amên, bi yi gelij hen iyôn.]>

¹⁴ En kelênge, hena kené dî bôrnge jal sa habrê wo megêrnge lênge a hen na, Ibarenge wo mô derômaran a kôba a dé bôri jalê sarngge a men. ¹⁵ Men, hena kené dî bôrnge jal sa habrê wo megêrnge a ré ba, Ibarenge wo mô derômaran a a dé bôri jalê sarngge a ré hen iyôn men.»

Kwôlo gengij sa jeré yi sa emê

¹⁶ «Hena kené jô yernge sa emê a ba, ken li na mega wo bay henêre Emen né lij hen iyôn né, bay sêmnê hen iyôn bi bijé ré gel wo ciré jô yirji sa emê a, iyôn ba, na tu kwôlê a ené kelênge hen, yi mega wo

bay ré uwôn sa kôbriji nij. ¹⁷ Nijba, jôbi ba kirijna ju jô yem sa emê na, ju pul tum men, ju surge sam a men ¹⁸ dîba bi ðinjê hôn wo jeré jô yem sa emê a hen ya ré. Añ Ibam wo hôn ança yi kini uwôbêrji a hen bi ôbi pôn nêñ ré hôn ança ju li jigê hen añ bi bem arirji.»

Anğan upé ka derômaran a
(Lk 12: 33-34)

¹⁹ «Dayrênge anğan upé ka sa terare a na ré wôsa na kirij ka téére nañ gur bu are ya men, gemsê kôba pôy kibi iyére gômsij a men. ²⁰ Nijba, ken dayrê anğan upé ka derômaran a ka téére nañ gur a mênê ré hen men, na kirij ka gemsê a nê mê piyé kibi iyére ré men, a gemsê are ya ré hen a men. ²¹ Wôsa kirij ka cirarem yij ya na, na kirij bay ka hen a ermé wom kôba ré yé ya men.»

Tum na are perangê ka yem
(Lk 11: 34-36)

²² «Tum a na lampa to yem, hena tum né dô ba, yem kê m kôba perange men. ²³ A hena tum né meray ba, yem kê m kôba kirij hendu sari a men, a hena kirij ka perangi ka yi yem a ré hendu a sôn ba, kirij a hendé na culum sa yem a.»

Yéngge bay jé ka Emen dîba ken yi limé ka gursu ré
(Lk 16: 13)

²⁴ «Gawra pôn nêñ a lê jé bij bay iyéyri wô ré: dô ré ba ôbi a tôrjê kwo pôn añ perij kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a añ kanê kwo pôni. Ka nê mê lê jé bij Emen men, yé limé ka gursu a men né.»

Bij Emen bôm
(Lk 12: 22-31)

²⁵ «Gelênge, na ôbi a, ené kelênge kené sun wô ança kené emê gôlij ré men wô ança kené tôbê yerenge a ré men. Wôsa merê tu geñ na gôlij anğan emê men, yi gôlij bargay a men ré ba? ²⁶ Ermênge sa ciré ka uwôngge ta a hen ken gel, bay ci kaw kani ré men, bay wal kaw kani bi a bô béér a ré a men, nijba, na Ibarengge wo mô derômaran a hen a biji anğan emêrji. A hena ré na hen iyôn ba, kenbay ba ken dô dê ciré bay ka hen né ba? ²⁷ Perêrjenge a hen i a nê mê ulê wulê pôn

a sa megari a wô wo diré sun gan ba? ²⁸ A hen iyôn ba, ken eremnére sa bargay ka kené tôbê a ré. Kebênge sa gesela wo miirê bô yagê a hen ken gel bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men. ²⁹ Nijba, en kelênge, kelma Salomôn nañ hini emê wori hen kôba na tôbe bargay dê kwo pôni wôni perêrji a hen né tô. ³⁰ Hena kalmê ka nono ka kemnêñ yi hen añ kiya bay a uwoyé añ hen kôba Emen tôbiji bargay yirji a men na, kenbay dema ôbi ré lê are bênge ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bô woji nañ hen. ³¹ Hen na, ken kôl iyôn ba: na mi a niné emê ba ré men, na mi a niné yê ba ré men, na mi a niné tôbê ba ré a men. ³² Are bay ka kê m hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen dîba kenbay ba, Ibarengge wo mô derômaran a hôn ança ken ôrij doyriji hen. ³³ Iyôn ba, ken woge *emê iyére to derômaran a nañ lê anğan derôre kari pa tumô menba, are bay ka kê m hen ôbi a bênge a sara. ³⁴ Sunênge sa wulê wo kiyay a ré, wôsa kiya môrij nañ kwôli bôri a. Ken gel, wulê wo yôn yôn kôba nañ gusij tori tori.»

7

Jerênge kwôlê sa megêrjenge a ré
(Lk 6: 37-38,41-42)

¹ «Jerênge kwôlê sa megêrjenge a ré, menba, Emen kôba a jerê kwôlê sarjenge a ré men. ² Wôsa Emen a jerê kwôlê sarjenge a mega wo ken jôrij sa megêrjenge a hen iyôn men. Gway wo ken ay gengij are bi hen a, Emen né gengij bênge hôrij. ³ Wô mi a jeré ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yê nem a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum a hen ba ju gel ré ba? ⁴ Hen ba já lê iyen a jeré kôlij yê nem: «Ben na dôrem sa kalmê ka yi tum a hen» menba, jôbi ba na yibré gurô yôd a yé tum a hen men ba? ⁵ Jôbi won ôbi kelê kwôlê kem wô wô hen, dô yibré gurô wo tum a hen añ dema jeré gelij kirij sélé a jeré dôrij kalmê ka yi tô tu yê nem a hen tô. ⁶ Ança yi nañ jengêrji na, ken bij garê ré wô wo bay maa bulo añ gidêrjenge men, mérjij wonge kôba ken bi tumô gwôsijô a ré men, wô wo bay maa dîirê nañ têrji.»

Engerénge men, wogénge men, dênge kibi geré a men

(Lk 11: 9-13)

⁷ «Engerénge menba, bay a béngge, wogénge menba, ka upé, dênge kibi iyére menba, bay a belê béngge. ⁸ Wôsa kwôni wo engere ba bay a biri, men, kwo woge ba a upé men, kwo di kibi kermijn ba bay a belê biri men. ⁹ Perêrnge a hen kwôni wo kemari engeriri kwô menba, a ayê keram biri hen ya ba? ¹⁰ Réba engereri kuyê menba, a ayê kalaw biri hen ya ba? ¹¹ Kenbay kañ bay bô habré ka ken hôn bij kamneñge aña dôri dôri hen ba, Ibareñge wo mô derômarañ a hen dema ré bij ka uwôli are hen ka dôri dê añ ré ba? ¹² Are kêm ka ken gey bi megêrnge ré li béngge hen na, kenbay kôba ken li hen iyônñ biji hen iyônñ men, wôsa tôô to *Moyis nañ kwôlo bay kibi Emen na kôl na hen iyônñ.»

Kibi geré wo iyêrmijn

(Lk 13: 24)

¹³ «Sénge si kibi geré wo yêeri hen dî, wôsa kibi geré wo woli na, wol beñ beñ dô hari nijba, na geré wo ô na kini mênê. Añ ðijné kwône ô si ya. ¹⁴ Nijba, kibi geré wo iyêrmijn na, séri dôy men, kirijn kôba yêr a men hari, nijba, kwôni ô si ya ba, a gelê. Añ ðijné ka si si ya ba, na còb iyônñ mera.»

Berênge bay kibi Emen kañ bay benare hen dô

(Lk 6: 43-44)

¹⁵ «Berênge bay kibi Emen kañ bay benare hen dô wôsa bay tôba na arijn gamgê a ré erañ yerñge a nijba, bôrji na bô heñ. ¹⁶ Añ na sa kibi jé lêreji a kené hônijnji. Kwôni a kaarê yê tijnador sa cébrijn a sa pôn ba? Laba kwôni a kaarê yê tógôre sa gaara a sa pôn ken gel ba? ¹⁷ Gurô wo lêri ba yêri lêre men, kwo ðapi ba yêri ðañ men. ¹⁸ Gurô wo dôri a yê kwo habijn né men, kwo habijn a yê kwo dôri ré a men. ¹⁹ Gurô wo yônñ yônñ wo yêri habijn ba, bay a dêri jeré ulê bô tare a. ²⁰ Na hen iyônñ a kené hônijn bay kibi Emen kañ bay benare bay ka hen sa kibi jé lêreji a hen.»

Kwôlê wo kôlijn ba bi ariri lijn a men
(Lk 13: 25-27)

²¹ «Bijné ka uwôgeren <Kelma, Kelma> hen a sé bô *emê iyére to derômarañ a kêm né nijba, na ka li bô geyé wo Iban wo derômarañ a hen a sé bô a dî. ²² Ôbi a Wulê woñ jerê kwôlê a na, ðijné kwône a kelê iyônñ ba: <Kelma, na nini dôriñ ðijné kwôlo Emen nañ henem ré ba? Na nini dage tunu to habijn sa ðijné ka pônî a nañ henem ré ba? Men, na nini li gijné wo gay gay hen nañ henem a men ré ba?> ²³ Menba, na sa kôlijn iyônñ ba: <Erênge yeñ, en henênge ré men, tun kôba na kuriñ sarñge a dê iyônñ ré kwôy a men, wôsa na kena bay lê têriñ.> »

Iyére to ðijn sa keram a men, to ðijn sa hal a men

(Lk 6: 47-49)

²⁴ «Na ôbi á, kwôni wo ré toy kwôlê wo en kôl hen añ lijn ariri a men na, yi mega ôbi ré erem kwôlê wô dé tô iyére tori sa keram a iyônñ. ²⁵ Emen uwônñge añ kam bôy tô iyére hende to hen a men, kal ge nañ néri sa iyére hende to hen a men, nijba, hende kuriñ né wôsa tôre ðijn na sa keram a. ²⁶ Nijba, kwo toy kwôlê wo en dô hen añ lijn ariri ré na, yi mega kubera wo dî tô iyére tori sa hal a iyônñ. ²⁷ Emen uwônñge añ kam bôy tôre a men, kal ge nañ néri a men menba, hende tij kerôm kerôm wôsa tôre na ðijn na sa hal a.»

Jésu dô kwôlê gasijnare

²⁸ Kirijna Jésus gel kwôlê bi wo hen iyônñ kô nij na, kwônê ðijné ka mô ya hen tiniji ge kay sa derê kwôlê wori bi wo hen ²⁹ wôsa ôbi dô na mega *bay derê tô tôô to Emen dôôriñ hen iyônñ né.

8

Jésu dô terbare yi gawra

(Mk 1: 40-45, Lk 5: 12-16)

¹ Jésus herbo sa keram a menba, kwônê ðijné ô tôri a. ² Menba, ôbi terbare wo pônî ô ligiri a añ jubu gubari tumôri a añ kôli iyônñ ba: «Kelma, hena jeré gey ba já beraren.»

³ Jésu jé kôbri hebijni aṅ kôl iyôṅ ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôriṅ sam a.»

Menba, kirij ba ka hen na, terbare begij yi gawra bi wo hen a aṅ. ⁴ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Kôlij kwôni kwôli berarê wom bi wo hen né pa pa nijba, ju ô gelij ôbi bê kwôbe yem aṅ ju li sarga naṅ tôô to *Moyis na ay hen aṅ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

Jésu berare mana wo dami wo asgarjê ka Rôm

(Lk 7: 1-10)

⁵ Kirijna ka Jésu bij Kapêrnayôm, menba, dami wo asgarjê ka Rôm era ligiri a ⁶ aṅ uwôli kôl iyôṅ ba: «Kelma, mana wupê ômpare merayri aṅ yiri liri damaṅ yi sa kalaṅ a ira yaṅ ya.» ⁷ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Na erê berarêri hen ya.» ⁸ Menba, ôbi sa asgarjê bi wo hen kôli iyôṅ ba: «En nê m wo jeré ô sé bô iyére tijê a ré, ay tòm mera, menba, mana wupê bi wo hen a berarê senje. ⁹ Nôbi kôba bay san ya men, ena ôbi sa asgarjê ka ba hen men, aṅ hena ené kôlij kwo pôni iyôṅ ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij lema wupê li aṅga na ba, ôbi li men, li ka hen ba, ôbi li a men.»

¹⁰ Kirijna Jésu toy kwôlo dami wo asgarjê bi wo hen kôli hen iyôṅ menba, dê sari aṅ ôbi kôlij bijné ka méeri ta hen iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, kirij ka en môrij môrij na, en uwôṅ kwôni wo ayê bôô wori yi môṅ kwo gawra wo na ba naṅ. ¹¹ Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, bijné a hena si tô emen men, si kini kurijay tare a men a daṅji naṅ si *Abraham, Isak naṅ Jakwôb kibi gwoy emê a bô *emê iyére to derômaran a a. ¹² Menba, ka emê iyére to derômaran a na toji ca hen na, bay a biji cêgi haba a aṅ kirij ka hendi a, kirij bay ka hen na, bay a sômnê men, a emê kaṅniji mêêrê mêêrê a men.»

¹³ Menba, Jésu kôlij ôbi sa asgarjê bi wo hen iyôṅ ba: «Ô ij wôsa aṅga ju bi bôm sara hen na, bay lij bem nij.» Kirij bay ka Jésu kôlij gawra bi wo hen kwôlê

hen iyôṅ menba, ôbi merayê bi wo hen berare yaṅ men.

Jésu berare bay ômpare ka gay gay
(Mk 1: 29-34, Lk 4: 38-41)

¹⁴ Menba, Jésu ô iyé Piyêr a menba, uwôṅ mari Piyêr kal dere aṅ yere lere yi sa kalaṅ a. ¹⁵ Ôbi hebe kôbre menba, hende berare aṅ hena li aṅgaṅ emê biji. ¹⁶ Kirijna tare kurij nij menba, bay eraṅ naṅ bijné ka tunu to habij gelij tirji gusij, menba, Jésu dage tunu hende to hen sarji a aṅ naṅ kwôlo si kibri a men, berare bay ômpare kêm a men. ¹⁷ Ôbi li hen iyôṅ bi ré bij naṅ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kôl iyôṅ ba: «Ôbi tô merayê wona men, ômpare to lêna hen kôba ôbi tô yerna a aṅ a men hen.»

Bijné ka gey yé bay tô Jésu
(Lk 9: 57-62)

¹⁸ Jésu bô wo kwônê bijné méeri ta, menba, ôbi ay tôri bij bay tôri bi ciré d'ay tera cér wo dami hen. ¹⁹ Menba, ôbi lê magtubu wo pôni uso ligiri a aṅ engereri iyôṅ ba: «*Rabi, kirij ka yôṅ yôṅ ka já erê ya hen na, na erê tòm a.» ²⁰ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Henjê naṅ iyomniji men, ciré naṅ gwonérji a men, nijba, nôbi *Kema Gawra ba kirij ka a dôbij san ya ba naṅ.» ²¹ Menba, gawra wo pôni perê bay tôri a kôli iyôṅ ba: «Kelma, d' jan, d'én na erê emé iban dem.» ²² Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «Era tòn a na, aṅ ju d' bijné ka yi môṅ temare iyôṅ hen bi em megare temare.»

Jésu jôrij kal wo dami geré
(Mk 4: 35-41, Lk 8: 22-25)

²³ Jésu d'ay bô bato a naṅ bay tôri. ²⁴ Menba, kebrena wo nana kôl na na, kal wo dami ge sa cér aṅ li wo mêw d' kam bêêrê bô bato menba, Jésu yij kum ta men. ²⁵ Bay tôri eṅni aṅ kôli iyôṅ ba: «Kelma, gôlij naṅ ni men réba naa mênij.» ²⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôṅ ba: «Wô mi a kené hare hen iyôṅ ba? Wô mi a kené bi bôṅge sa Emen a ré ba?» Menba, ôbi hena ône kal naṅ kam menba, kirij iyer iyêêr. ²⁷ Gawrê ka mô bô bato hen na, tiniji ge kay aṅ bay kôl perêri a

iyôn ba: «Gawra wo na ba, na kwo iyenji a kal nañ cér kôba ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare bijné ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen

(Mk 5: 1-20, Lk 8: 26-39)

²⁸ Kirija Jésus era sa bijn cêgi cér wo Galilé bô emê wo Gadarénijê a menba, bijné wôô ka tunu to habij kuriñ sarji a soji si sa kampê añ eraji ligiri a. Bay li aña li harê añ kwôni nê m ayê geré wo bay môrij ya hen né. ²⁹ Menba, kirij bay ka hen na, bay karê kula kôl iyôn ba: «Ju gey na mi yirni a jôbi woñ Kema Emen, ju era na wô geléni gusij pa dema wulê woni ré nê m tô ba?»

³⁰ Kirij bay ka hen na, gwôsijnô ka pôni d'ubu kwa cér a sêd wolé ô m are.

³¹ Menba, tunu to habij hende to hen kôlij Jésus iyôn ba: «Nini uwôlem dagêni bi a bô gwôsijnô ka d'ebe hen a dî.» ³² Jésus kôlji ré ô menba, tunu hende to hen si bô bijné bay ka wôô hen a añ ôrji siji bô gwôsijnô añ li wo bay yêseraji ta sa keram a herijji bô kam a ma kêm.

³³ Menba, bay gemé gwôsijnô bay ka hen gerji ô kôlij bijné derô ira kwôli are bay ka ré li are hen men, aña ré sa sa bijné ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen men. ³⁴ Menba, bay sooro ciré sa upéri añ kirija bay uwonni nij menba, bay kôli ré si erêj bô emê woji a.

9

Jésu berare ôbi merayê

(Mk 2: 1-12, Lk 5: 17-26)

¹ Jésus d'ay bato ô tera sa iyére tori a.

² Menba, bay erañ nañ ôbi merayê wo yi sa jaare a, kirija ôbi gel ayê bôô woji bi wo hen iyôn menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyôn ba: «Baa kam, melapnen, têrij tom dôrij sam a.»

³ Menba, bay derê tô tô to Emen kôl bôrji a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen tiiré na Emen hen.»

⁴ Jésus hôn ermê woji añ kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo habij hen iyôn ba? ⁵ Kelê iyôn ba: «Têrij tom dôrij sam a» a derê kelê lew, laba kelê: «Hena ta ju ô» a derê kelê lew dî ba? ⁶ Haw hen

ka henê mega wo nôbi *Kema Gawra enê ôrij nañ néé sa terare a na wô dôrij têrij sa bijné.»

Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôn ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrij ij.»

⁷ Menba, ôbi hena ta añ ay jaare tori ôrij ij. ⁸ Kirija kwônê bijné gel hen iyôn menba, harê liji añ bay ay kibi Emen woñ ôbi bijné néé hen.

Jésu uwôge Matiyé

(Mk 2: 13-17, Lk 5: 27-32)

⁹ Jésus ô añ kirij bay ka hen menba, ôbi gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Matiyé mô kini engé wôgê. Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Era tòn a.» Menba, kirij bay ka hen ôbi hena ô tôri a.

¹⁰ Jésus ô m are iyé Matiyé a menba, kwônê bijné kañ *bay engé wôgê nañ bay lêre aña habij men era sa ô m are nañ Jésus nañ bay tôri. ¹¹ Parisijnê gel hen iyôn menba, bay kôlij bay tôri iyôn ba: «Wô mi a *Rabi woñge ré ô m are nañ bay engé wôgê men, bay lê habré a men hen iyôn ba?» ¹² Kirija Jésus toy hen iyôn menba, ôbi kôlji wañ a ta kôl iyôn ba: «Na bijné ka berari a geyé dôktôr ré, nijba, na bay ômpare a geyri dî. ¹³ Erênge ken hô ô tô kwôlo bay na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey na wo kené bô tu ja to megêrñge d'iba na bê kwôbe wo nañ lari hen né.» Wôsa nôbi kôba en era sa terare a na wô uwôgê bijné ka dôrnê ré, nijba, en era na wô uwôgê bay lê têrij dî.»

Jésu kôl kwôlo gengij sa jeré yi sa emé a

(Mk 2: 18-22, Lk 5: 33-39)

¹⁴ Bay tô Ja ôbi lê batêm era ligi Jésus a añ engereri iyôn ba: «Wô mi a nibay nañ Parisijnê niné jôrij bôrni kurôn kwôy kwôy menba, bay tòm jôbi ba li hen iyôn né wô mi ba?» ¹⁵ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Bijné ka era kini kurô hen ka bé bi bay ré jôrij bôrji kurôn kirija ôbi iyéy kurô ba ya nañ ci tô hen ba? En en, wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a añ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrij bôrji kurôn tô. ¹⁶ Kwôni a ulê tu bargay

ka ôli nañ ka kôrbi ré wôsa ka kôrbi bay ka hen a yêgerê ka ôli hen tumô tumô. ¹⁷ Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woñ ariñ wo ôli a ré, wôsa ôbi a kariñ añ care hende to hen a uwôsijñ, wôsa care to né haw ba bijñ na bô gwolé ariñ wo kôrbi a men, hen dema care men, gwolé men, ré merê sem.»

Môni dami wo Jubnê, nañ iyore to hebe bargay ka Jésus hen

(Mk 5: 21-43, Lk 8: 40-56)

¹⁸ Kirijña Jésus kôlji kwôlê bi wo hen ba ya tô menba, dami wo Jubnê wo pôni era sa jubu gubari tumôri a añ kôli iyôn ba: «Môjnen ma haw hen, era ju ô ulê kôm a sara bi bér ben men.» ¹⁹ Menba, Jésus nañ bay tôri henaji ôrji tôri a. ²⁰ Iyore to pôni to kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô hen era si cêgeri añ hebe kibi bargay kari. ²¹ Hende erem bôre a iyôn ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba na berarê senge.» ²² Jésus bare gele añ kôle iyôn ba: «Baa karê yêren, ayê bôô woré gôlijñ nañ mu.» Kirijñ bay ka hen na, hende berare. ²³ Kirijña Jésus bijñ iyé dami wo Jubnê bi wo hen a menba, ôbi gel bay iberé are men, bay karê kula a men. ²⁴ Menba, ôbi kôlijñ bijñ iyôn ba: «Sénge nô, wôsa mône hende to hen yi na kum dîba ma ré.» Menba, bay ayrêri. ²⁵ Kirijña bay si nô kêmen nij menba, ôbi si bô ira añ bu kôbi mône hende to hen ta menba, hende hena ta. ²⁶ Añ kwôli béré wo ôbi bér mône hende to hen ôm gôre tô emé iyére hende to hen kêmen.

Jésu bi bay tu tijñ gel kirijñ

²⁷ Kirijña Jésus dâ erê ta nij menba, bay tu tijñ ka pôni wôô tô gura ôriñ tôri a kôl iyôn ba: «*Kunğa kelma Dabid, bô tu na toni men.» ²⁸ Kirijña Jésus sa bijñ iyére menba, bay tu tijñ bay ka hen era ligiri a menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Ken hôn wo ené nême lê are bay ka hen ba?» Menba, bay hô kôli iyôn ba: «Ju nême lê Kelma.» ²⁹ Menba, Jésus hebe tirji añ kôlji iyôn ba: «Bi are bay ka hen lijñ bêngge wô bônge bi wo ken bi san a hen.» ³⁰ Kirijñ bay ka hen na, bay gel kirijñ sél dañ dañ. Menba, Jésus fanji kôl iyôn ba: «Bi kwôni

pôn iyôn kôba toy kwôli ré pa pa.» ³¹ Nij na, kirijña bay ô nij menba, bay kôl kwôli Jésus gôrijñ tô iyére kêmen mera.

Jésu bi gawra wo tunu to habijñ jôri iyêlê hen iyêl kwôlê

³² Kirijña Jésus nañ bay tôri ca erê ta nij menba, bay erañ nañ gawra wo tunu to habijñ jôri iyêl kwôlê hen sa biri. ³³ Jésus dage tunu to habijñ hende to hen añ menba, gawra bi wo hen iyêl men. Menba, kwônê bijñ ka dèbu ya hen na, dè sarji añ bay kôl iyôn ba: «Nini gel ani kani ka hen iyôngi sa pôn sa iyé *Israyêl a ré kwôy.» ³⁴ Menba, Parisijênê kôl iyôn ba: «Na nañ néé wo kelma woñ ôbi sa tunu to habijñ hende to hen a ôbi ré dagijñ tunu to habijñ hende to hen hen.»

Jésu bô tu na to bijñ

³⁵ Jésus ô nañ sa iyére iyére to damné a men, to dè dè a a men gelijñ bijñ are bô *iyéy dapare a men, uwôlijñ béré Kwôlo Dôri wo gengijñ sa *emé iyére to derômarañ a men, berariñ bay ômpare to gay gay men, bay lôrê ka gay gay a men. ³⁶ Kirijña Jésus gel kwônê bijñ ka era ligiri a hen iyôn menba, tirji liri na wôsa bay yi môj gamgê ka ôbi abêrji nañ iyôn. ³⁷ Menba, ôbi kôlijñ bay tôri gwosoy kwôlê kôl iyôn ba: «Kaw kañ walê mé gañ nijba, bay walêrji dè. ³⁸ Uwôlijñge ôbi iyéy kaw na bi jén nañ bijñ bô kaw kari a.»

10

Bay tô Jésus ka môj kibi wôô hen

(Mk 3: 13-19, Lk 6: 12-16)

¹ Jésus uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen, añ bijñ néé bi bay ré dagijñ tunu to habijñ men, ré berariñ bay ômpare to gay gay hen nañ bay merayê ka gay gay a men. ² Hini bay tôri bay ka môj kibi wôô hen a na: Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen nañ yêni André men, si *Jak nañ yêni Ja kañ kam Jébédé hen men. ³ Pilip men Bartélémi men, Tomas men Matiyé woñ *ôbi engé wôgê hen men, Jak woñ kema Alpé hen men, Tadé men, ⁴ Simô woñ kema iyére hen men, Judas Iskariyôt woñ ôbi desé Jésus hen a men.

*Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen
(Mk 6: 5-13, Lk 9: 1-6)*

⁵ Jésus jé bay tôri bay ka môj kibi wôô hen aṅ halji kôl iyôṅ ba: «Erêṅge sa iyé bîjé ka na Jubnê ré hen ré men, ken ô sa iyé Samari a ré a men, ⁶ nijba, ken ô kebê gamgê ka ge kay ka na kam *Israyêl hen pa dem. ⁷ Erê wo ka erê hen na, ken kôlij bîjé wo *emê iyére to derômaran a ré ba dā nij. ⁸ Men, ken berare bay ômpare to gay gay hen men, ken bér ka ma men, ken dô *terbare yi bîjé a men, ken dage tunu to habij bô bîjé a a men. Mega wo ken uwôṅ seṅge hen na, kenbay kôba ken bi seṅge hen iyôṅ men. ⁹ Erê wo ka erê hen na, ayêṅge lôr ley gursu tôni ley bô magela woṅge a ré men, ¹⁰ ken ay magela woṅ kergare kôbreṅge a ré men, bargay kaṅ kabrêṅge wôô wôô ré men, ken tôbe garbê ré men, ken pô kwoore wôni ré a men wôsa kwôni wo li jé ba a upé ari emêri. ¹¹ Hena kené bîj sa iyére to damné ley sa kam iyére a ley na, ken eṅgere kwôni wo a nê mê berêṅge yiri a ya ba ken mô ya hende to hen kwôy wo ken ôrij ta. ¹² Men, kirija kena sé bô iyé kwôni bi wo hen a na, ken liri dosé pa dem. ¹³ A hena bîjé ka bô iyére hende to hen ré nê mê berêṅge yirji a ba, bi bô jalé woṅge ba naṅ ci, a hena bay ré nê mê berêṅge yirji a ré ba, bi bô jalé woṅge a hera upéṅge. ¹⁴ A hena bay ré berêṅge yirji a ré men, bay toy kwôlé woṅge ré a men aṅa kené kena sé sa iyére hende to hen aṅ na, ken gage beni têrṅge aṅ dema kené ô ta tô. ¹⁵ Na tu kwôlé a ené kelêṅge hen: Wulê wo bay a sa jerê kwôlé sa bîjé a hen na, sa iyé *Sodôm naṅ *Gwomôr kôba are a sa liji lôg sôṅ.»

*Kwôli gusij to bay a gelij bay ayê bôô
(Mk 13: 9-13, Lk 21: 12-17)*

¹⁶ «Toyêṅge, en jêṅge môj gamgê iyôṅ perê heṅnê a, iyôṅ ba ken melên môj kalaw iyôṅ men, ken ô lôm lôm mega derare iyôṅ a men. ¹⁷ Henêṅge bôrṅge a wo bîjé ré ôrij naṅ ken tumô bay jerê kwôlé men, bay a yêmnêṅge bô *iyéy daṅare toji a a men.»

¹⁸ «Men, bay a ôrij naṅ ken tumô bay emê iyére a men, tumô kilmé a a men hen

iyôṅ wô keben nôbi aṅ bi Jubnê naṅ bîjé ka na Jubnê ré hen ré toyij béré Kwôlé Dôri kebrenge a a men. ¹⁹ Kirija bay ôrij naṅ ken kini jerê kwôlé a na, ken sun wô gwosoy kwôlo ma kené sa kelê ré men, wô kwôlo ma kené sa kelê ré a men wôsa kwôlo ka kelê hen na, na Tunu a bêṅge kirij bay ka ken dibij hen a men seṅge. ²⁰ Wôsa kwôlé bi wo hen na, na kenbay a kelêri ré nijba, na Tini Ibarenge a bêṅge a kené kelê hen. ²¹ Gawra a desé sa yêni a bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyôṅ hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré dirji a men, ²² bîjé kêm a kaṅêṅge yôd wô kibi henen nijba, kwôni wo bu bôri iyére kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê. ²³ A hena bay ré gelêṅge gusij sa iyére tôni a ley ba ken ge sa to daṅgi a. Na tu kwôlé a ené kelêṅge hen ka gerê tô iyé Israyêl kêm né tô a men, menba, nôbi *Kema Gawra na bulo hera men. ²⁴ Ôbi dôyrê are na, gôlij sa dami wori ré men, paja gôlij sa kelmari ré a men. ²⁵ Ôbi dôyrê are yi môj dami wori iyôṅ men, paja yi môj kelmari iyôṅ a men. Hena bay na ré uwôge ôbi iyêreṅge *Béyêljêbul ba kenbay dema bay ré kelê kené na ka Béyêljêbul ré ba?»

*Kemnange gawra ré nijba, ken kemnan
Emen dî
(Lk 12: 2-9)*

²⁶ «Kemnange gawrê ré, wôsa ani ka uwôbe ka ba gelij ba naṅ men, ka bô kwôni a ka a ba hônij ba naṅ a men. ²⁷ Iyôṅ ba, kwôlo en kelêṅge bô dilemne ba, ken kôl tu tare a waṅ a ta men, kwo bay kelêṅge naṅ gwôsijare hen na, ken dāy ta sa ira dema kené uwôlij béréri. ²⁸ Hariṅge ka a deré kurôṅgi yerṅge mera dîba a nê mê deré tunuṅge ré hen né nijba, ken hariṅ kwo a bê kurôṅgi yerṅge naṅ tunuṅge bô tare toj *gêhên a hen dî. ²⁹ Bay daṅ diya wôô dema ré na tu selé pôn tô hen ba, ken gel ré ba? Nijba, diya bi wo hen kwo pôn nêṅ wo a ma aṅ bi Ibarenge Emen ré hôn né ba naṅ. ³⁰ Kenbay ba, gusuri sarṅge kôba Emen deṅse. ³¹ Iyôṅ ba, ken hare ré wôsa ken dami tu Emen gôlij diya bi wo kwône

hen. ³² Hena kwôni ré kôl waŋ ta tu bîjé dîré na kupê na, nôbi kôba na sa kelê waŋ ta tu Iban wo derômaran a ôbi ré na kupê men. ³³ A hena kwôni ré uwôser tu bîjé dîré hōnen ré na, nôbi kôba na sa uwôserê tu Iban wo derômaran a ené hōni ré men.»

En hōn en eran nan bō jalê ré nijba, na nan yebere dî

(Lk 12: 51-53, Lk 14: 26-27)

³⁴ «Ma ka kelê waŋ ba ené era sa terare a na na nan bō jalê, en eran na nan yebere to dami dî. ³⁵ En era bi karijare ré yi perê gawra nan ibari men, perê iyore a nan yore men, perê mōni iyore a nan maare a men. ³⁶ Men, bay bayi gawra ba na bîjé ka bō iyére tori a dî men. ³⁷ Hena kwôni ré gey ibari nan yori gōlen nôbi ba ôbi na kupê ré tô men, hena kwôni ré gey kemari réba mōjni gōlen nôbi ba ôbi na kupê ré tô a men. ³⁸ Hena kwôni ré ay gurô tagelê wori kōbîj tōn né ba, na kupê ré tô a men. ³⁹ Ôbi a, kwôni wo ré gem yiri ba, kay na yiri men, kwo kay yiri wô san ba gem na yiri hen men.»

Kwo berêŋge yiri a ba, buren na nôbi yiri a hen men

(Mk 9: 41)

⁴⁰ «Kwôni wo berêŋge yiri ba, buren na nôbi yiri hen men, kwo buren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen a men. ⁴¹ Hena kwôni ré bu *ôbi kibi Emen wōni yiri wô wo ôbi ré na ôbi kibi Emen na, ôbi a upé sa kōbi wo gengîj sa ôbi kibi Emen men, kwo bu gawra wōj ôbi lê angan derôre yiri a wô wo ôbi ré na ôbi lê angan derôre na, a upé sa kōbi wo gengîj sa lê angan derôre a men. ⁴² Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, hena kwôni ré ay kam ka jali bō mōni gwore a bîj kwo dê wo perê megêri a hen wô wo ôbi ré na ôbi tōn na, ôbi a ba upé sa kōbri ré.»

11

¹ Kirîja Jêsu hal bay tôri ka môj kibi wôh hen kō nij menba, ôbi ô nan sa iyére iyére wô gelêji kwôlê men, derêji Kwôlo Dôri a men.

Kwôlo gengîj sa Ja men, kwôli kelêri a men
(Lk 7: 18-35)

² Kirîja Ja yîj dangay a menba, toy kwôli anga Jêsu Krist ré li hen menba, ôbi jé bay tôri ré ô engeréri iyôŋ ba: ³ «Jôbi a na kwo a era hen bi laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?»

⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôŋ ba: «Herêŋge ken ô kôlîj Ja kwôli anga ken toy men, ka ken gel men hen. ⁵ Wôsa bay tu tîj gel kirîj men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, menjê toy kwôlê men, bîjé ka ma béér men, béré Kwôlo Dôri uwôlîj bîj bay nimré a men. ⁶ Yi derê yi wô sa kwôni wo dî ayê bôh wori an né wô san.»

⁷ Kirîja bay tô Ja ôrji ta nij menba, Jêsu kôlîj bîjé kwôli iyôŋ ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen ba? ⁸ A ken ô gelé na mi pôn dî ba? Ken ô gelé na gawra wo tôbe bargay ka dôri hen ba? Wôsa bîjé ka tôbe bargay ka dôri dôri hen na, mô na bō iyé kilmé a dî. ⁹ A nijba, na mi a kené ô gelé dî ba? Ken ô gelé na *ôbi kibi Emen wōni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, na ôbi kibi Emen bi, an ôbi gôlîj ôbi kibi Emen an sôŋ. ¹⁰ Wôsa bay na kôl kwôli Ja ôbi jé bō magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Toy, en jé mana wupê tumôm a bi ré janê geré wom.> ¹¹ Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen. En kelêŋge perê gawrê ka yébé a yêji hen na, en gel kwôni wo a dampê mōj Ja ôbi lê batêm iyôŋ ba nan, nijba, kwo bay bôri mōj ani ré iyôŋ bō *emê iyére to derômaran a hen na, na kwo dami dêri. ¹² Ayîj tôri sa Ja ôbi lê batêm a kwôy san kemnêj na, emê iyére to derômaran a na bay lere bégerem menba, na bay lere bégerem bay ka hen a ayê ciré lîj toji. ¹³ Wôsa kwôlo gengîj sa emê iyére hende to hen na, tôh to *Moyis nan bay kibi Emen na kôl kwôle kwôy san sa Ja ôbi lê batêm a. ¹⁴ Hena kené gey henê wo ré na tiri ba, ôbi a na *Eli wo bay na kôl ré sa hen. ¹⁵ Kwôni wo mari ya ana ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.

16 Kenbay gawrê ka kemnêñ hen na ayêñge gengiñ nap kamrê ka mô tu wolé uwôgeriñ megêrji kañ ta kôl iyôn ba: 17 <Nini ibêñge tégê menba, ken wôô sara ré men, nini kebe kurôn temare dôô kôba ken sôm ré a men.> 18 Wôsa kirina Ja ôbi lê batêm sap na ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, bay kôl iyôn ba: <Tunu to habiñ yi bôri a.> 19 Nôbi *Kema Gawra en sa añ ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôn ba: <Gelêñge ôbi lamê nap ôbi kwoyé wo na, ôbi na melap *bay engé wôgê nap bay têriñ a men.> Nijba, jé lê wojñ derôre na, gel tu melênê wo Emen.»

Kwôlo Jêsu kôliñ sa iyére to kañ bê bôre sari a

(Lk 10: 13-15)

20 Na ôbi á, Jêsu ré nay ñiné ka sa iyére to ôbi na liñ kwônê geñê wori ya hen wôsa bay dí tô têriñ toji ba ré. 21 «Ayi, ñiné ka Kworajin, bô emê yi wô sarñge! Ayi, ñiné ka Bêtsayda bô emê yi wô sarñge! Hena anğañ giñê ka liñ sa iyére tonge a hen na, henañ né liñ na Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yeñ a bay henañ né haarê bargay ka yêgeriñ men, loberé bunu yirji a a men bi ciré gelé wo ciré bul cêgeriji biñ têriñ toji niñ. 22 Na ôbi á, ené kelêñge hen, Wulê wo bay a jôriñ kwôlê sa ñiné a hen na, si Tir nap Sidôn kwôlê a jôriñ sarji a lôg gôliñ kwonje. 23 A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôriñ ta derômarañ a ba? Ma herbé kwôy dogé iyom temare a ka na kirin ka habiñ hen. Wôsa geñê wo na liñ perêrñge a hen hena henañ ré liñ na perê ñiné ka Sodôm a na, bay henañ né ba ya tô. 24 Ôbi a, ené kelêñge wañ ta, Wulê wo bay a jeré kwôlê sa ñiné a hen na, kwonje a dê kwo Sodôm añ tô.»

Eranje legen a bi ken sa dô bul

(Lk 10: 21-22)

25 Kirin bay ka hen na, Jêsu ay tô iyêlê kôl iyôn ba: <En ay kem Iban Kelma wo derômarañ a nap kwo sa terare a na, wôsa ju uwôbiñ bay tu melênê nap bay tu jôriñare are bay ka hen añ ju yêge sarji geliñ ñiné ka bay bôrji mega ani ré hen

di. 26 Na iyôn a Iban na jeré genge nap bô derê wom.»

27 «Iban bèn are kêm kôben a, kwôni wo hôn Kema ba nap, na Ibari pôn dô men, kwôni wo hôn Iban ba, nap niñba, na nôbi Kemari pôn nêñ hapê men, ka en yêge sari nô biji hen a men mera. 28 Eranje legen a kenbay kêm ka ken pô anğá néy añ merênêñge hen na sa engé sarñge a añ ken dô bul. 29 Ulêñge jug wupê tôrñge a men, ken toy halê wupê a men, wôsa ena gawra wo kalêren jal men, en dôbe san a men, añ ka upé kini derê bul wonje. 30 Wôsa jug wupê na kwo ayêri ôm né men, ari perê kañê kôba gwa a men.»

12

Jêsu a na ôbi sa merê ta

(Mk 2: 23-28, Lk 6: 1-5)

1 Sem cêgê menba, Jêsu nap bay tôri ôrji si bô yagê kaw bay uwôgeji blé hen nap *sa merê ta, kurôn li bay tôri menba, bay pôy sa kaw bay ka hen wuray ôm. 2 Kirina Parisiñêñê gel hen iyôn menba, bay kôliñ Jêsu iyôn ba: «Wô mi a bay tôm ré li anğá tôô to *Moyis jô lê nap sa merê ta a hen ba?» 3 Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na ken dêñse kwôli anğá kelma Dabid na li kirina kurôn na liji nap ñiné kari hen né ba? 4 Ôbi na si bô *iyéy Emen a, añ pô mapa wo bay tibin Emen wo na yi gengiñ sarji ré hen. Mapa bi wo hen tôô tona na dí biñ na bay bê kwôbe mera hen ômji. 5 Laba na ken dêñse kwôlo tôô to Moyis na kôl iyôn ba: <Kwôni ré li jé nap sa sa merê ta ré hen né ba?> Menba, bay bê kwôbe ka li jé woji bô iyéy Emen a nap sa sa merê ta hen ba kwôlê bu sarji ré men. 6 Nijba, en kelêñge, anğá gôliñ iyéy Emen hen na, yi na ya. 7 Hena ré kené hôn bô kwôlo liñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: <En gey na wo kené bô tu na to megêrñge díba na bê kwôbe wo nap lari hen né.> Hen ba ré kené perê ñiné ka kwôlê wôni bu sarji ré hen né. 8 Wôsa nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

*Gawra wo kôbri ma
(Mk 3: 1-6, Lk 6: 6-11)*

⁹ Kirija Jésus dî kirij bay ka hen aṅ ô aṅ menba, ô bô *iyéy dapare toji to pôni a. ¹⁰ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo kôbri ma d'ebu ya men. Menba, Parisijênê engere Jésus iyôn ba: «Berarê kwôni sa merê ta a ba dô hari ba?» Bay engereru hen iyôn bi ciré uwôli kwôlê sari a. ¹¹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «I a perêrṅge a hen a demaṅne tori ré pôn aṅ kurij bô iyom a sa merê ta aṅ ôbi a erê sa ô ayêre ta ré ba?» ¹² A hen ba, gawra gôlij demaṅne ré ba? Iyôn ba lê derê sa merê ta a kôba tô tona jô lê ré men.» ¹³ Menba, Jésus kôlij gawra bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta aṅ kôbri bi wo hen hô berare môm megari hen iyôn hôrij. ¹⁴ Menba, Parisijênê siji nô aṅ ô erméji kwôlê sa aṅga ciré lê aṅa ciré derij Jésus.

Jésu na mana wo Emen dôri

¹⁵ Jésus hôn wo bay ré gey deréri menba, ôbi dî kirij bay ka hen aṅ ô ta, menba, bîné kwône ô tôri a aṅ ôbi berare bay ômpare kêm. ¹⁶ Menba, ôbi baṅji dô bi bay ré li bi bay ré hôn wo ré na nôbi ré pa pa. ¹⁷ Aṅ bi kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen na, ariri ré lij, ôbi na kôl iyôn ba:

¹⁸ «Emen kôl iyôn ba:
<Gelêṅge, na mana wupê wo en dôri bi a na men,
en piri men, wo yen dôren sari a men.
Na bé tunun a ba naṅ dî
aṅ ôbi a kelé kwôli lê aṅgaṅê kaṅ derôre
bij tô yê bîné kêm men.

¹⁹ Ôbi a naṅ naṅ kwôni ré men, a ulê gura ré men,
kwôni a toyé tôri kaṅ ta tô geré ré men.

²⁰ Ôbi a biyê gusera wo laṅ nij hen né men,
a barê lampa to enge jêê hen né a men,
kwôy wo aṅgaṅ derôre a enṅij kirij.

²¹ Aṅ tô yê bîné kêm a bij bôrji sari a.» »

*Bîné kôl Jésus ré na ôbi sa tunu to habij
(Mk 3: 22-30, Lk 11: 14-23)*

²² Kirij bay ka hen na, bay eraṅ naṅ gawra wo tunu to habij yi bôri a aṅ liri

ôbi gel kirij né men, iyêl kwôlê ré a men, menba, Jésus berari aṅ ôbi iyêl men, gel kirij a men. ²³ Bîné kêm ka d'ebu ya hen na, harê lij menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi na *kuṅga kelma Dabid ré ba?» ²⁴ Kirija Parisijênê toy hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Jésu dage tunu to habij na naṅ néé wo *Béyêljébul woṅ ôbi sa tunu to habij hen.» ²⁵ Jésus hôn ermé woji kêm nij menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Hena bîné ka bô emê iyére to pôn a ré sêṅji ba, bô emê bi wo hen, a mênij men, hena bîné ka sa iyére a pôn ley tô baliyare a ley a ré sêṅji ba hende a yé sem né men. ²⁶ A hena Sidan ré dage yiri gaṅ ba, emê iyére tori a soderij, a hena ré na hen iyôn ba, emê iyére tori a yé kwôy hare ba?» ²⁷ A hena nôbi ené dage tunu to habij naṅ néé wo Béyêljébul ba, bay tôrṅge kenbay ba, dage tunu to habij na naṅ néé wo i men ba? Na bi wo hen a aṅga bay tôrṅge bay ka hen li men hen a gelé wo kwôlê woṅge ré tiri ré hen. ²⁸ A hena ré na naṅ néé wo Tini Emen a ené dagij tunu to habij hende to hen ba, *emê iyére to Emen era kwôy unéṅge nij. ²⁹ Men, kwôni a lê iyeṅ a ré sé bô iyé ôbi néé a aṅ pôrij aṅgari baa beréri harê tumô ba? Ôbi a harêri tumô pa dem aṅa ré dîj yiri pôrij aṅgari tô. ³⁰ Iyôn ba, kwôni wo na naṅ en ré ba na ôbi baren men, kwôni woṅ ôbi dayê sa are naṅ en ré ba na ôbi userérji men. ³¹ Na tôri bi wo hen a, ené kelêṅge, têrij kêm naṅ tiiré hare kêm na, Emen a dé bôri jalê bay lêre a, nijba, kwôni wo tiiré Tunu toṅ hendi bô bôrê na, Emen a dé bôri jalê sari a ré kwôy. ³² Men, kwôni wo kôl kwôlo habij gengij san nôbi *Kema Gawra ba, Emen a dé bôri jalê sari a tô, nijba, kwo kôl kwôlo habij gengij sa Tunu toṅ hendi bô bôrê na, Emen a dé bôri jalê sari a haw hen ré men, tôre to cêgê ré a men.»

*Kwôli gengij sa gurô naṅ yêri
(Lk 6: 43-45)*

³³ «Kirij ka pôn a ba ken kôl gurô wo hen ré dô men, yêri ré dô a men. Men kwo pôn ken kôl gurô wo pôn ré habij men, yêri ré habij a men. Wôsa na yê

gurô a lê a jeré hônij derêri nap habrêri.
³⁴ Kenbay ka ken yi mônj jênêre iyôn men ken habij tiri a men hen ka kelê Kwôlo Dôri na si iyej ba? Wôsa na anga wôn bô gawra dema ré si kibri a hen tô. ³⁵ Gawra wo dôri sij na nap anğari ka dôri men, kwo habij kôba sij na nap anga ka habij men. ³⁶ Ôbi a, ené kelênge Wulê woj jeré kwôlê a na, kwôlê woj iyôn a tôn wo bijnê na kilêre hen na, bay a derê tôri ta lêm lêm. ³⁷ Añ na kwôlo si kem a a bay ré dôrij kwôlê sam a men, na kwo si kem a a bay ré burem a men.»

Bay derê tô tô to Emen nap Parisijênê engerij Jêsu ré li ari gelé biji ciré gelé (Mk 8: 11-12, Lk 11: 29-32)

³⁸ Bay derê tô tô to Emen ka pôni nap Parisijênê engerij Jêsu iyôn ba: «Kelma, nini gey bi jeré li anğaj gelé bi nija gelé dema niné hônem.» ³⁹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Bijnê kaj bay bô habrê ka haw hen men, bay belé cêgeriji bij Emen hen kôba kôl ciré gey gelé men dê? Ka baj na nap anğaj gelé ka *ôbi kibi Emen Jonas bi wo hen mera dîba ka gelé ka đangi kani ré kwôy. ⁴⁰ Mônj kwo Jonas na li sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kuyê a hen na, nôbi Kema Gawra kôba na lê sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kampê a hen iyôn men. ⁴¹ Sa jeré kwôlê a na, bijnê ka Ninibé a ulêji kwôlê sa bijnê bay ka haw hen wôsa bay dô tô têrij lêriji ta sa kibi béré wo Jonas uwôl a. Añ kwo na ba hô dê Jonas añ tô. ⁴² Men, Wulê woj jeré kwôlê a na, tôlômne to Séba a hena añ a ulê kwôlê sa gawrê ka haw hen wôsa hende hena na kelañ añ era na wô toyé gwoşoy kwôlê woj tu melênê wo Salomôn. Nijba, nà ná, kwôni wo gôlij Salomôn añ hen kôba nà ya.»

Tunu to habij hera bô gawra hôrij (Lk 11: 24-26)

⁴³ Jêsu hô kôl iyôn ba: «Kirija tunu to habij sêj bô kwôni a na, hende kayré derô gwôlê woge kirij kaj derê bul, hena hende ré uwôj ré na, ⁴⁴ hende erem kôl iyôn ba: «Na herê kirij ka na en soj ya hen gelé sôn.» Kirija tunu hende to hen

hera apa ré uwôj kirij bay ka hen yi senge men, sêl dô men, are kêni yi nap kiniji a men na, ⁴⁵ hende hô ô pera tunu to habij to đangi jurgem to habij dê añ sa jôgij nap tu. Bay siji bô kirij bay ka hen añ môrji ya añ gawra bi wo hen na, yiri habij dê kwo tumô añ tô. Kwo bijnê ka haw hen kôba a yé na hen iyôn hende to hen men.»

Balê Jêsu kaj tiri (Mk 3: 31-35, Lk 8: 19-21)

⁴⁶ Kirija Jêsu iyêl nap kwônê bijnê ba ya tô menba, yori nap yênêri saji debu nô hen añ gey bi ciré iyêlê nap di. [⁴⁷ Menba, kwôni wo pôni kôli iyôn ba: «Ju toy, yom nap yênên dibiji nô hen ya añ bay gey ciré iyêlê nap ju.»] ⁴⁸ Menba, Jêsu hô kôlij gawra bi wo hen sara iyôn ba: «Na i a na yon men, na si i a na yênên men ba?» ⁴⁹ Menba, ôbi ay kôbri gel sa bay tôri a añ kôl iyôn ba: «Gel, na yon nap yênên a na. ⁵⁰ Wôsa i i wo li bô geyé wo Iban wo mô derômarañ a hen na, ôbi a na, yênen men, yêren men, yon a men hen.»

13

Gwoşoy kwôlo gengij sa ôbi wusé kaw (Mk 4: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Wulê wo ôbi kôlij kwôlê bi wo hen na, ôbi ji si bô ira añ ô merê kibi cér a. ² Kirij bay ka hen na, kwônê bijnê era sa dap ligiri a, añ li wo ôbi đay mô bô bato a añ điji kibi cér a. ³ Menba, ôbi iyêlji kwôlê nap gwoşore dé, dé gengij sa are kwône kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni si ô điré wusé kaw. ⁴ Kirija ôbi wuse kaw kari bay ka hen bô yagê a menba, ka pôni sa herij bêngê geré menba, ciré sa gôlôm ⁵ men, ka pôni herij kirij kaj jerew a menba, si dô hare nijba, terare to wurôbi to hanêre ré ôrij tôn ba nap. ⁶ Kirija tare jôrij menba, bay hay lew wôsa terare to bay ré bij hanêre tôn ba nap. ⁷ Men, ka pôni herij perê gesem a menba, gesem bi wo hen yêrji duu. ⁸ Men, ka pôni herij terare to dôri a añ yê dô, sarji ka pôni yê arew men, ka pôni yê tôre jii men, ka pôni yê tôre subu men. ⁹ Kwôni wo mari ya ba bi toy.»

Wô mi a Jésu ré iyêl kwôlê naḡ gwosore ba?

(Mk 4: 13-20, Lk 8: 11-15)

¹⁰ Menba, bay tôri usoji ligiri a aḡ enḡeriri iyônḡ ba: «Wô mi a jeré iyêlîḡ bîḡné bay ka hen kwôlê naḡ gwosore ba?» ¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyônḡ ba: «Kwoḡḡe kenbay ba Emen béḡḡe ken hôn aḡḡa yi naḡ kini uwôbêrji ka bô *emê iyére to derômaranḡ a hen niḡ, niḡba, bay ba ôriḡ naḡ kuni pelalê bi wo hen né. ¹² Wôsa kwôni wo naḡ upé bay a hô biri a sara aḡ ôbi a upé damanḡ a. Niḡba, kwo ari upé kari lôḡ hen na, bay a derê bay ka lôḡ hen kôbri a aḡ sônḡ. ¹³ Na ôbi á, ené iyêlji naḡ gwosore hen, wôsa bay bô kirîḡ niḡba, gel ani ré men, bay li môḡ ciré toy kwôlê niḡba, bay toy ré men, hôn bôri ré a men. ¹⁴ Kwôlo ôbi Emen *Esay na kôl hen na, ariri lipḡ gengîḡ sarji, ôbi na kôl iyônḡ ba:

«Ka toyé kwôlê naḡ marḡḡe niḡba, ka henê bôri ré men,
Ka berê kirîḡ naḡ turnḡḡe niḡba, ka gelé ani ré a men.

¹⁵ Wôsa bîḡné bay ka hen na, bôrji denḡel men,
bay tôbe gurô marji a men,
bay luge tirji ta a men,
wô wo ma ciré gelé naḡ tirji men,
ma ciré toyé naḡ marji
aḡ ma ciré bê bôrji sara
aḡ ma ciré belé upen aḡ bi ené berarêji.»

¹⁶ Niḡba, kwoḡḡe kenbay ba yerḡḡe a derêḡḡe wôsa ken gel naḡ turnḡḡe men, ken toy naḡ marḡḡe a men. ¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelêḡḡe hen: bay kibi Emen naḡ bîḡné kaḡ bay lê aḡḡaḡ derôre kwône na gey bi ciré gelé aḡḡa ken gel hen men, niḡba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen niḡba, bay toy ré a men.»

Bô kwôlo gengîḡ sa ôbi wusé kaw
(Mk 4: 10-12, Lk 8: 9-10)

¹⁸ «Iyônḡ ba haw hen ken toy bô gwosore to ôbi wusé gusîḡ kaw bay ka hen. ¹⁹ Kirîḡa kwôni toy kwôlo gengîḡ sa *emê iyére to derômaranḡ a aḡa ré hôn bôri ré na, ôbi bare era sa mène kwôlo gawra bi wo hen ré toy hen aḡ aḡ ôbi yi môḡ gusîḡ

kaw ka herîḡ bêḡḡê geré hen iyônḡ. ²⁰ Kwo yi môḡ gusîḡ kaw to herîḡ kirîḡ kaḡ jerew a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen aḡ enḡe naḡ yi derê. ²¹ Niḡba, kwôni bi wo hen hanêri naḡ wôsa ôbi dēbe sa têri a sem ré menba, kirîḡa aḡḡaḡ bô emê kurîḡ sari a ley bay gili gusîḡ ley wô kibi kwôlê bi wo hen na, ôbi berîḡ kôbri aḡ hôriḡ cêḡê. ²² Kwo yi môḡ gusîḡ kaw ka herîḡ perê gesem a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen hari niḡba, ermé kwôlo sa terare a na men, kwôli aḡḡaḡ upé a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu aḡ li ani ré. ²³ Kwo yi môḡ gusîḡ kaw ka herîḡ kirîḡ ka dôri a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen aḡ hôn bôri dô men, lipḡ ariri a men aḡ ôbi yi môḡ kaw ka yê arew men, tôre jii men, tôre subu men hen iyônḡ.»

Gwosoy kwôlo gengîḡ sa siwil

²⁴ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo dāḡḡi kôl iyônḡ ba: «*Emê iyére to derômaranḡ a na, yi mega gawra wo ré ô wusé kaw ka dôri bô yagê wori a iyônḡ. ²⁵ Niḡba, kirîḡa yoyre wo bîḡné yi kum kêm niḡ menba, ôbi bayriri era sa wusu siwil a bô yagê bi wo hen a aḡ dîḡ yiri ô. ²⁶ Menba, kirîḡa kaw dēbu aḡ tô sarji menba, siwil kôba gel yere men. ²⁷ Manê ka gawra bi wo hen era sa kôli iyônḡ ba: «Kelma, na ju wusu na kaw ka dôri bô yagê wom a ré ba? Menba, li iyeḡ a siwil ré sa si perê ba?» ²⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyônḡ ba: «Na ôbi bare a lê are bay ka hen.» Menba, manê kari bay ka hen kôli iyônḡ ba: «A iyônḡ ba niḡa erê terê aḡ.» ²⁹ Menba, ôbi uwôlji sara iyônḡ ba: «Eḡ eḡ, terêḡḡe aḡ né wô wo ma ka terê kaw ka dôri naḡ tu men, ³⁰ dēḡḡeji bi bay dēbu bēm kwôy kini walêrji a. Aḡ na sa kôlipḡ bay walê kaw bi ré nôr siwil tumô harê aḡ uwoy aḡ, aḡ kaw ka dôri hen ba ken wala sa bi bô béér a men.» »

Gwosoy kwôlo gengîḡ sa mutard
(Mk 4: 30-32, Lk 13: 18-19)

³¹ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo dāḡḡi kôl iyônḡ ba: «Emê iyére to derômaranḡ a yi môḡ gusîḡ iluw wo gawra ay ô cé bô yagê wori a iyônḡ. ³² Gusîḡ iluw

bi wo hen na, dê dê gusiñ are kê m nĩba, kirĩna ôbi si ta nĩn na, dami dê tô gurô wo ba hen kê m añ ciré ka derômarañ era sa li gwoné woji ya.»

Gwosoy kwôlo gengiñ sa wubere
(Lk 13: 20-21)

³³ Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðangi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômarañ a yi môñ wubere to dê to iyore ay poliñ nañ kurman kuré kwôrô subu menba, liji sôr iyôn.»

Wô mi a Jêsu ré iyêl kwôlê nañ gwosore ba?
(Mk 4: 33-34)

³⁴ Jêsu iyêliñ ðipé kwôlê bi wo kê m hen nañ gwosore añ kwo ôbi ba kelé nañ gwosore ré ba nañ. ³⁵ Añ bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré liñ. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Na kelé kwôlê kê m nañ gwosore yêgĩñ sa aña yi nañ kini uwôbêrji ca wo tô terare na ðiñ yeñ hen.»

Bô gwosore to gengiñ sa siwil

³⁶ Menba, Jêsu ði kwônê ðipé bay ka hen ré ô haji nĩn menba, ôbi herbo hera ira menba, bay tôri eraji ligiri a añ kôli iyôn ba: «Derêni bô gwosore to gengiñ sa siwil to bô yagê hen bi nĩna toyé.»

³⁷ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi cé kaw ka dôri bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra. ³⁸ Men, bô yagê ba na sa terare men, kay cé ka dôri ba na ðipé ka emê iyére to derômarañ a men, siwil ba na ðipé ka Sidan men. ³⁹ Men, ôbi cé siwil hende to hen bô yagê a hen na, na ôbi bare woñ Sidan bi men, tay walê kaw ba, na sa to sa terare a kerê hen men, bay walê kaw bay ka hen ba, na *manê ka derômarañ a men. ⁴⁰ Môñ kwo bay nôriñ siwil añ harê bê a bô tare a hen iyôn na, a yé na hen iyôn hende to hen sa to sa terare a kerê a men. ⁴¹ Nôbi Kema Gawra na jo manê kañé ré era sa pô ðipé kañ bay bê megêrji bô têriñ a nañ bay lê têriñ kê m añ bô emê iyére tori a. ⁴² Añ hiji bô tare to dami a, kirĩna ðipé bay ka hen a sômnĩn men, ômnĩn kañiji mêêrê mêêrê a men ya. ⁴³ Nĩnba, bay lê añañ derôre

ba bay a perañgê môñ tare iyôn bô emê iyére to Ibarji a. Kwôni wo mari ya aña ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.»

Gwosoy kwôlo gengiñ sa añañ upé ka uwôbe bô yagê nañ mérĩñ

⁴⁴ Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðangi sôn kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômarañ a yi môñ añañ upé ka uwôbe bô yagê iyôn. Kwôni wo uwôn hen na, ô uwôbê tôñ, yiri dôri damañ a añ ô sa ô perê ari upéri kê m keléñ añ ði larĩrji sa ô kilĩñ yagê bi wo hen.»

⁴⁵ Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðangi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômarañ a yi môñ ôbi lê jengã wo ôriñ doy mérĩñ iyôn. ⁴⁶ Kirĩna ôbi uwôn mérĩñ wo lariri damañ hen menba, ô sa ô perê ari upéri kê m keléñ añ ði larĩrji sa ô kilĩñ mérĩñ bi wo hen.»

Gwosoy kwôlo gengiñ sa bera

⁴⁷ Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðangi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômarañ a yi môñ bera to bay uwôl bô cér a añ pera kuyê ka tirji gay gay hen iyôn. ⁴⁸ Kirĩna bera hende to hen wôn nĩn menba, bay uré bay wurore soñ nô kwongé cér a añ cobe kuyê bay ka hen. Ka dami ba bay uwôl bô ðuñne toji a men, ka dê ba bay bêñ men. ⁴⁹ Sa to sa terare a kerê hen na, a yé na hen iyôn hende to hen men. Manê ka derômarañ a a era sa derê tu ðipé ka dôri nañ ka habiñ. ⁵⁰ Añ ka habiñ bay ka hen na, bay a hiji bô tare to dami a, na kirĩn ka ðipé a sômê men emnê kañiji mêêrê mêêrê ya a men hen.»

Ari upé ka kôrbi nañ ka ôli

⁵¹ Jêsu hô engeriñ bay tôri iyôn ba: «Ken hôn bô kwôlê bi wo hen kê m nĩn ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba ciré hôn bôri kê m nĩn. ⁵² Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Ôbi lê magtubu wo yôn yôn wo tiri jôriñ sa aña ôbi gel a hen na, emê iyére to derômarañ a yi môñ ôbi iyéy iyére wo pô ari upé kari ka kôrbi nañ ka ôli bô béer wori iyôn.»

ðipé ka Najarêl kañ Jêsu
(Mk 6: 1-6, Lk 4: 16-30)

⁵³ Kirija Jésu gelji kwôlê naḡ gwosore hende to hen kô niḡ menba, ôbi dî kirij bay ka hen aḡ ô. ⁵⁴ Aḡ ô sa iyére tori a ô gelij bîné are bô *iyéy danare a toji a aḡ bîné kêm ka toy kwôlê bi wo ôbi dô hen na, tiniḡi ge kay aḡ bay kôl iyôḡ ba: «Na i a biri tu melênê men, néé woḡ liḡ aḡa dê sa kirij bay ka hen iyôḡ ba?» ⁵⁵ Menba, bay kôl iyôḡ ba: «Ôbi na kema Josêp woḡ ôbi albê gurô hen men, Mari a na yori men, *Jak men Josêp men Simô men Jud a men a na yêneri. ⁵⁶ Yêneri kaḡ yébé kôba môrji perêrna na ya a men. Menba, tu melênê naḡ néé bi wo kêm hen ba i a biri ba?» ⁵⁷ Kirij bay ka hen na, ermé woji liji kwôy aḡ bay kaḡni. Niḡba, Jésu kôlji iyôḡ ba: «Ôbi kibi Emen na, kirij ka dāḡgi a ba bay a biri kwôlê haji niḡba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.» ⁵⁸ Aḡ kirij bay ka hen na, ôbi li geḡê wôni gaḡ ré wô bê wo bay bi bôrji sari a ré hen.

14

Bay duu Ja ôbi lê batêm (Mk 6: 14-29, Lk 9: 7-9)

¹ Wulê bi wo hen na, *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli Jésu wo ôm gôr kirij hen. ² Menba, ôbi kôlij manê kari iyôḡ ba: «Gawra bi wo hen na, na Ja ôbi lê batêm a so perê bîné ka ma a bulo hera hen, na ôbi a, ôbi ré ôrij naḡ néé woḡ liḡ aḡaḡ geḡê hen.» ³ Wôsa Hérôd na bi bay na bu Ja haarê uwôl dāḡgay a wô kibi *Hérodidiyad toḡ tami yêni Pilip to ôbi eḡne hen. ⁴ Wôsa Ja na kôli iyôḡ ba: «Dé wo ré jeré ayê Hérodidiyad liḡ tamnem ré.» ⁵ Gengij sa kwôlê bi wo hen na, ôbi na geḡ dîré deréri, niḡba, ôbi na kemnaḡ na kwônê bîné wôsa bay na bô Ja môḡ *ôbi kibi Emen iyôḡ. ⁶ Kirija bay li geserê sa yê *Hérôd, menba, môni Hérodidiyad wô tumô bîné ka Hérôd uwôgeraji hen, aḡ wôrê wore bi wo hen dôri. ⁷ Menba, ôbi ay tôô desij yiri kôl iyôḡ ba: «Na mi, mi a hende ré eḡgeren kôba, na bure.» ⁸ Menba, yore gwôsere aḡ môni temale hende to hen kôli iyôḡ ba: «Ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.» ⁹ Tu Hérôd mêne, niḡba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu

kwônê kergê kari hen a men na, ôbi ay tôô bi bay ré bure sa Ja bi. ¹⁰ Menba, ôbi kôlji bay ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm dāḡgay a. ¹¹ Bay aya sa Ja bô subra eraḡ sa bîḡ môni temale hende to hen, aḡ hende ôrij bîḡ yore. ¹² Bay tô Ja era sa ay temayri ô emé, menba, bay ô kôlij Jésu kwôli.

Jésu bîḡ bîné ka dubu bay hen emê (Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

¹³ Kirija Jésu toy kwôli temay Ja hen iyôḡ menba, ôbi dāy bô bato a ô sêd wolê naḡ iyére derô gwôlê, kirija bîné toy wo ôbi ré dāy bô bato a ô ta menba, bay sooro naḡ sa iyére iyére ôrji kibi cér a tēm tēm tôri a naḡ tērji. ¹⁴ Kirija ôbi herbo tôḡ bô bato menba, ôbi gel kwônê bîné menba, tirji liri na damaḡ menba, ôbi berare bay ômḡpare. ¹⁵ Na perare niḡ, menba, bay tô Jésu era ligiri a aḡ kôli iyôḡ ba: «Kirij ka na na, kelaḡ men, kirij kôba kô a men hen na, kôlij bîné bi ré ô perê ira ô wogé ani kelé emê.» ¹⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôḡ ba: «Nana ôrij doḡ bi bay ré ô ré, kenbay ken bîḡ aḡaḡ emê.» ¹⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôḡ ba: «Nini naḡ mapa bay naḡ kuyê wôô a men mera.» ¹⁸ Menba, Jésu kôlji iyôḡ ba: «Eranḡe ben na.» ¹⁹ Men, ôbi bîḡ bîné mô tôḡ sa kalmê a hen aḡ pô mapa wo bay naḡ kam kuyê ka wôô hen aḡ bô kirij si derômaranḡ aḡ liḡ Emen dosé menba, biilê aḡ bîḡ bay tôri bi ré céḡ bîné bay ka hen. ²⁰ Bîné bay ka hen, ôm uyirê aḡ tôri wo ba na, bay tô Jésu pô gwanê môḡ kibi wôô. ²¹ Kwônê bîné bay ka ôm mapa bi wo hen na, imḡnê na dubu bay. Yébé naḡ kamrê ba kwôni dēḡsiji ré. ²² Kirija bay bîḡ bîné emê kô niḡ menba, ôbi bi bay tôri dāy bato ré ô tera aḡ dôbi dîré kôlij bîné ré irê ij niḡ dema dîré erê tôrji a tô.

Jésu ô sa kam a (Mk 6: 45-52, Ja 6: 15-21)

²³ Kirija ôbi bi bîné ô niḡ menba, ôbi dāy sa keram a sêd wolê ô uwôlê Emen, kirij bay ka hen na, kirij yoy niḡ menba, ôbi na pini nêḡ hari. ²⁴ Bato wo bay tôri ré dāy hen na, na bôb a derô cér a niḡ, menba, mêw liji damaḡ wôsa kal guro si sarji. ²⁵ Menba, kirija kwôrê ka

tumô yel niŋ menba, Jésu era sa kam a si ligirji. ²⁶ Kirija bay tôri gili wo ôbi era sa kam a si ligirji hen iyôn menba, harê liji aŋ bay kôl iyôn ba: «Na kampe a era hen.» Menba, harê liji damaŋ a menba, bay bi gura. ²⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Harêŋge ré, na nôbi Jésu, déŋge bôrŋge jal.» ²⁸ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na jôbi tiri ba, ju ay tôm bi na erê sa kam a legem a.» ²⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era.» Menba, Piyêr herbo bô bato a aŋ ô sa kam a si ligi Jésu. ³⁰ Niŋba, kirija ôbi bô wo kal ge damaŋ hen, menba, harê liri menba, ôbi ay tô erê tô kam a menba, ôbi dô tôri kôliŋ Jésu iyôn ba: «Kelma, gôliŋ naŋ en men.» ³¹ Menba, Jésu jé kôbri berijni ta aŋ kôli iyôn ba: «Ju meremné na wô ayê bôô wom wo dê bi ba?» ³² Menba, kirija bay dâŋ bô bato a menba, kal iyer men. ³³ Biŋé kêm ka bô bato a hen gel hen iyôn, menba, cubu gubarji tôŋ tumô Jésu a aŋ kôl iyôn ba: «Ju na Kema Emen bi tiri a men.»

Jésu berare bay ômpare kwône Génésarêt a
(Mk 6: 53-56)

³⁴ Kirija bay dâŋ tera menba, bay saji bô emê wo Génésarêt a. ³⁵ Biŋé ka sa iyére hende to hen geli Jésu hôn menba, bay jé kôliŋ biŋé naŋ sa iyére iyére menba, bay eraŋ naŋ bay ômpare kêm sa biri. ³⁶ Men, bay uwôlêri bi ré djiŋi ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen mera aŋ biŋé kêm ka hebiri hen na, bay berare.

15

Jésu gel habré hara wo Jubné nô
(Mk 7: 1-13)

¹ Parisiŋêŋê naŋ *bay derê tô tô to Emen henaji Jérusalêm a era upé Jésu aŋ kôli iyôn ba: ² «Wô mi a bay tôm ré dâge sa hara wo môpêrna ba? Wôsa bay pul kôbriŋi ré menba, bay ôm are mera.» ³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «A kenbay, wô mi a kené dâge tô to Emen aŋ wô liŋ hara woŋge dî ba? ⁴ Wôsa

Emen kôl iyôn ba: «Biŋ ibam naŋ yom kwôlê men, kwôni wo kôliŋ ibari naŋ yori kwôlo habiŋ ba bi bay diri.» ⁵ Menba, kenbay ken kôl iyôn ba: «Kwôni wo kôliŋ ibari naŋ yori iyôn ba: «Aŋga ré ené béŋge hen na, na bay a ené biŋ Emen hen.» ⁶ Hen iyôn na, kwôni bi wo hen li naŋ ibari naŋ yori ré niŋ.» Aŋ turnge a ba, na aŋga dôri. Na hen iyôn a, kené mênij kwôlo Emen aŋ liŋ hara woŋge hen né ba? ⁷ Kenbay kaŋ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlenge tumô kôl iyôn ba: ⁸ «Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na naŋ kibriŋi na mera dîba bôrji ba kelaŋ naŋ en. ⁹ Bay teben hen na déŋ iyôn men, aŋga bay geliŋ biŋé hen, kôba na tô to gawrê a men.» »

Aŋga li bô gawra kagemij
(Mk 7: 14-23)

¹⁰ Jésu hô uwôga kwônê biŋé ligiri a aŋ kôlji iyôn ba: «Toyêŋge kwôlo na kelê hen dô aŋ ken hôn bôri. ¹¹ Na aŋga gawra ôm hen a lê a ôbi ré *kagemij hen né, niŋba, na kwôlo soo kibri a lê a ôbi ré kagemij hen dî.» ¹² Menba, bay tô Jésu uso dâ ligiri a aŋ kôli iyôn ba: «Kwôlo ju kôl hen tariŋ Parisiŋêŋê hen ba ju hôn ham ba?» ¹³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Gurô wo yôn yôn wo na Iban wo derômaraŋ a a dôbê ré na, bay a derêri aŋ naŋ hanêri. ¹⁴ Déŋgeji, na bay tu tiŋ ka berij megêrji bay tu tiŋ tô jemna, hena ôbi tu tiŋ ré berij megari ôbi tu tiŋ tô jemna ba, bay wôô kêm a herijji bô iyom a.» ¹⁵ Menba, Piyêr kôliŋ Jésu iyôn ba: «Derêni bô gwosore hende to hen niŋa toyé.» ¹⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kôba ken nêmen henê bô gwosore hende to hen né men ba? ¹⁷ Ken hôn mega wo aŋga ré hena kibi gawra ô bôri a ba, ôbi têriŋ na kaŋ aŋ ré ba? ¹⁸ Niŋba, kwôlo soo kibri a na, na kwôlo ôbi eremnére kwôli gaŋ gaŋ, aŋ na ôbi bi wo hen a lê a bôri ré kagemij hen. ¹⁹ Aŋga hena bô gawra bay a na: ermé kwôlo habiŋ wo yi bô gawra a liri aŋa ôbi ré derij temare

men, yij nan yébé bijné men, yinare ton iyôn a tòn hen men, gòmşın men, piyé kwôlê men, tiiré megari a a men hen. ²⁰ Na anğa li a bô gawra ré kagemij bay a hen điba emê are nan kôbi won kworij na a lê a bô gawra ré kagemij hen né.»

Iyore to na Jub ré hen bi bôre sa Jésus a (Mk 7: 24-30)

²¹ Jésus đi kirij bay ka hen an ô bô emê wo Tir a men Sidôn a men. ²² Menba, iyore to tó môn wo Kanan to bô emê iyére hende to hen era ligiri a sa kôli kan ta kôl iyôn ba: «Kelma, *kuņa kelma Dabid, bô tu na tinê men, wôsa tunu to habij gelij tu mônnen gusij an yere lere daman.» ²³ Nijba, Jésus uwôle kwôlê wôni sara ré. Menba, bay tóri era ligiri an kôli iyôn ba: «Dagere, wôsa hende kaarê kula tórna gan.» ²⁴ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Emen joon, na wô bijné ka *Israyêl ka yi mega gangê ka ge kay hen mera.» ²⁵ Nijba, hende era sa cubu gubare tumôri a an kôli iyôn ba: «Kelma, en uwôlem li nan en men.» ²⁶ Menba, Jésus hô kôle iyôn ba: «Dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlij garê ré.» ²⁷ Menba, hende kôli iyôn ba: «Na tiri hari Kelma, nijba, gan gan ba garê emnê habelê kwô wo herij tó kibi bay iyérji a hen né ba?» ²⁸ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Iyore, ayê bôô woré daman, ô, ariri lij béré môn bi wo me gey hen iyôn.» Kirij bay ka hen menba, mônne berare men.

Jésu berare bay ômpare to gay gay

²⁹ Jésus đi kirij bay ka hen an ô đa nan kibi cér wo Galilé. Kirij bay ka hen na, ôbi đay ô merê sa keram a. ³⁰ Menba, kwônê bijné era ligiri a nan bay lôrê men, bay tu tij men, bay merayê men, bijné ka iyêl kwôlê ré men, bay ômpare to gay gay sa điri tumôri a men an ôbi berareji. ³¹ Bijné bay ka hen gel anğa dôri ka đê kirij bay ka Jésus li hen: menjê iyêl men, bay merayê berare men, bay lôrê ô ta men, bay tu tij gel kirij a men, menba, bay ay kibi Emen wo Israyêl.

Jésu hô bij kwônê bijné emê sôn (Mk 8: 1-10)

³² Jésus uwôge bay tóri an kôlji iyôn ba: «Tu bijné ka na lén na daman wôsa na sa subu nij wo bay li nan en na, an anğa bay ré ôm ba nan. Na điji bi bay ré ô nan kurôn bôrji ré, wôsa nérji ma nanê tó geré, an ka pôni ma bij iyére ré.» ³³ Menba, bay tóri kôli iyôn ba: «Naa lê iyen derô gwôlê na a nana upé anğan emê ana kwônê bijné bay ka hen ré emnê uyiré ba?» ³⁴ Menba, Jésus engeriji iyôn ba: «Ken ôrij nan mapa iyen ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Nini nan mapa jurgem nan kam kuyê đê iyôn a men.» ³⁵ Menba, Jésus bi bay bij bijné bay ka hen mô tón terare a. ³⁶ Jésus enge mapa wo jurgem nan kam kuyê bay ka hen an lij Emen dosé an biilê tón an bij bay tóri ré cêj bijné bay ka hen. ³⁷ Bay kêm ôm uyiré an bay pô tóri wo ba hen wiinê gwanê jurgem. ³⁸ Bijné bay ka ôm mapa bi wo hen na, imjê na dubu pôrbu, yébé nan kamrê ba kwôni đensiji ré. ³⁹ Menba, ôbi kôlji bay ré ô ij haji nij, menba, ôbi đay bô bato a ô bô emê wo Magadan a.

16

Parisijnê nap Sadusijnê gey anğan ginê ciré gelé (Mk 8: 11-13, Lk 12: 54-56)

¹ Parisijnê nap *Sadusijnê jô kwini Jésus engeriri kwôlê wô sêlijni kôl iyôn ba: «Li anğan gelé kani ka hena derômaran a béni nija gelé.» ² Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Perare ba, ken kôl iyôn ba, kiya kirij a berarê wô wo tare kurij an li derômaran sê hen ³ men, tó kirij ba, ken kôl emen né uwôngê kemnêj wô wo gelbarê têl tu kirij đê. Ken hôn gengé kirij hen iyôn menba, wô mi a kené hôn bô anğa ken gel kemnêj hen né ba? ⁴ Bijné kan bay bô habrê ka haw hen men, bay belé cêgeriji bij Emen hen kôba, kôl ciré gey gelé anğan gelé men đê? Ka ban na nan anğan gelé ka Jonas bi wo hen mera điba ka gelé ka đangi kani ré kwôy.»

Menba, ôbi điji an ô ta.

Berênge wubere to Parisinêjnê nap to Sadusinêjnê hen dô

(Mk 8: 14-21)

⁵ Kirîna si Jêsu nap bay tôri day ô tera nij, menba, bay tôri gerban pera mapa kôbriji a tô. ⁶ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yernge a wô wubere to Parisinêjnê nap to Sadusinêjnê.» ⁷ Menba, bay tôri engerin yirji kwôlê kôl iyôn ba: «Na wô wo nana gerban pera mapa kôbrena bi aña ôbi ré kôlin hen iyôn ba?» ⁸ Jêsu toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôrin né hen ba? Kenbay ka ayê bôo wonge dê hen, ⁹ kenbay kôba ken hôn né tô sôn ba? Ken erem sa mapa wo na bay mera an bîjé dubu bay na om hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway iyen men ba? ¹⁰ Men, ken erem sa mapa wo na jurgem an bîjé dubu pôrbu na om hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway yere iyen men ba? ¹¹ Kaman, ken li iyen a kené hôn wo kwôlo ené kelênge hen ré gengin na sa mapa ré, kirîna na en kelênge iyôn ba: «Berênge wubere to Parisinêjnê nap to Sadusinêjnê hen dô.» ¹² Hen dema bay ré hôn wo kwôlo Jêsu ré kôlji hen na, ré gengin na sa wubere ré nijba, ré gengin na sa ari gelé ka Parisinêjnê nap ka Sadusinêjnê hen tô.

Piyêr kôl Jêsu ré na Krist, kwo Emen dôri hen

(Mk 8: 27-30, Lk 9: 18-21)

¹³ Kirîna Jêsu sa bîj Sésaré Pilip a menba, ôbi engerin bay tôri iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra ba, bîjé kôl ené na i ba?» ¹⁴ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ka pônî kôl jeré na Ja ôbi lê batêm men, ka pônî kôl jeré na *ôbi kibi Emen *Eli men, ka pônî kôl jeré na ôbi kibi Emen Jérêmi men, ka pônî kôl jeré na ôbi kibi Emen wo pônî perê megêri a men.» ¹⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «A kenbay ba ken kôl ené na i men ba?» ¹⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist Kema Emen wo mô tu geñ hen.» ¹⁷ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Simô kema Jonas, li yi derê wôsa na gawra a yêgê sa kwôlê bi wo hen bem hen né,

nijba, na Iban wo derômaran a a yêgê sari bem hen. ¹⁸ Nôbi en kôlem, Piyêr, ju na keram an na sa keram bi wo hen a ené dîj tô églis tijê ya. Na églis to temare a nê mê mênêre ré kwôy. ¹⁹ Na bem lakêlê ka *emê iyêre to derômaran a kôm a an anga ju ha sa terare a na ba, a harin ta derômaran a men, ka ju busur sa terare a na ba, a beserin ta derômaran a men.» ²⁰ Menba, Jêsu yêge maa bay tôri bi bay ré kôlin kwôni dîré na Krist, kwo Emen dôri hen ré pa pa.

Jêsu kôl kwôli temare to dîré ma menba, dîré jê sé kampê

(Mk 8: 31 - 9: 1, Lk 9: 22-27)

²¹ Ayin tôri kirin bay ka hen na, Jêsu kôlin bay tôri iyôn ba: «Na erê kwôy Jérusalêm a, an surjê nap damné kan bay bê kwôbe nap *bay derê tô tô to Emen a gelen gusin daman, an bay a deren, nijba, sa wôo, subu tori menba, na jê sé kampê men.» ²² Piyêr bîri ôrin wolé nayri an kôli iyôn ba: «Kelma, bi anga iyôngi hen sa sam a ré men, bi Emen ayji an sam a.» ²³ Nijba, Jêsu bul upéri an kôli iyôn ba: «Ô kelañ nap en, Sidan, wôsa ju gey dôben harê bôn a. Ermé wom némîj nap kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

²⁴ Menba, Jêsu kôlin bay tôri iyôn ba: «Hena kwôni ré gey era tôn a ba, bi uwôl yiri an men, ay gurô tagelê wori won temare sari a an era tôn a. ²⁵ Wôsa kwôni wo gey gemé yiri ba, yiri a mênin, nijba, kwôni wo uwôl yiri an wô san na, ôbi a sa upéri hôrin men. ²⁶ Hena kwôni ré uwon anga sa terare a na kêm aña ré mène merê tu geñ wori ba, na mi a ôbi ré uwon bô a ba? Men, na mi a kwôni ré bé aña ré kerangin merê tu geñ wori bi wo hen ba? ²⁷ Wôsa nôbi Kema Gawra na hera sa terare a na nap dampare to Iban men, nap *manê ka derômaran a a men, an i i ba, na sa têbêri sa kôbri nap jê lêri, jê lêri. ²⁸ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê bîjé ka na na, ka pônî a ma ré tô an bay a gelen nôbi Kema Gawra na bulo hera nap dampare tijê wô emê iyêre tijê.»

17

Tu Jésu bilij yi gay
(Mk 9: 2-13, Lk 9: 28-36)

¹ Wulê jii cêgê menba, Jésu tô si Piyêr nañ *Jak nañ yêni Ja añ ôriñ nañ ci sêd wolé nañ bîné ta sa keram wo yêngi a. ² Kirij bay ka hen na, tu Jésu bilij yi gay tirji a, wôsa tiri jerapnê môñ tare to tay iyôn men, bargay kari kôba bilij bôrê môñ kirij ka perangi iyôn a men. ³ Kirij bay ka hen na, bay tôri ka subu nañ dî hen gel si *Moyis nañ *Eli era sa iyêl nañ dî. ⁴ Menba, Piyêr kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, dô wo na merênge na mera. Hena jeré gey ba na lê iyéy gergé subu, pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.» ⁵ Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirij ka geri ka perange kirij so sa têlji ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo dèbe hen na, na Keman, en piri damañ men, ôbi a na yi derê wupé a men, toyênge kwôlê kibri a.» ⁶ Kirija bay tôri bay ka subu nañ dî hen toy tô gawra bi wo hen menba, bay herij añ di kwiniji tôñ wôsa harê liji damañ. ⁷ Jésu uso ligirji a sa hebeji añ kôlji iyôn ba: «Harênge ré, henange ta.» ⁸ Kirija bay pô sarji ta menba, bay gel na Jésu a dèbé pini mera. ⁹ Bay herbo tôñ sa keram a menba, Jésu yêge marji kôlji iyôn ba: «Kôlinge kwôni kwôli pelal wo kené gelo hen né kwôy wo nôbi *Kema Gawra na jîñ sîñ kampê.» ¹⁰ Menba, bay tôri engeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay derê tô tôô to Emen ré kôl Eli a ré hera tumô *Krist kwo Emen dôri hen ba?» ¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tiri, Eli a hera sa janê are kêm hôriñ nañ kiniji kiniji. ¹² Nipba, en kelênge Eli na hera nij, nijba, bay na hôni ré men, bay na liri anja bôrji gey a men, na hen iyôn a, bay ré gilij tun nôbi Kema Gawra gusij men hen.» ¹³ Hen dema bay tôri ré hôn wo ôbi ré kôlji na kwôli Ja ôbi lê batêm hen tô.

Jésu dage tunu to habij sa kema
(Mk 9: 14-29, Lk 9: 37-43)

¹⁴ Kirija Jésu nañ bay tôri saji dâ nañ kwônê bîné nij menba, gawra wo pôni so sa jubu gubari tôñ tumôri a. ¹⁵ Añ kôli

iyôn ba: «Kelma, bô tu ja to keman men, wôsa gesemem liri añ gelij tiri gusij damañ men, liri añ ôbi herij bô tare a men, bô kam a a men kwôy kwôy. ¹⁶ Na en ôriñ nañ dî ô bîñ bay tôñ nijba, bay nêñ berarêri ré.» ¹⁷ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôô wongge nañ añ ken mô wô lê habrê hen na, na merê na wô lê nañ ken yôd ba? Men, na têê iyeñ a ené ulê bôn jalé sarngge a ba? Erange nañ kema bi ben na.» ¹⁸ Menba, Jésu ône tunu to habij hende to hen nañ néeri menba, hende sêp bô kema bi wo hen a, añ ôbi berare kirij bay ka hen. ¹⁹ Menba, bay tôri dôra ligiri a añ kôli iyôn ba: «Wô mi a na niné nêñ dagê tunu to habij hende to hen né ba?» ²⁰ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na wô ayê bôô wongge wo dê mera, wôsa na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena ayê bôô wongge henañ né dè mega gusij siwre iyôn hari kôba, kené kôlij keram wo hen: «Dôriñ ju ô wolé kirij ka na» kôba ôbi henañ ré dôriñ dîba ani ka ré gelênge ba ré napê. [²¹ Nijba, tunu to habij to hen iyôngi hen na, na uwôlê Emen men, jerê yi sa emê a men mera a nêñ dagêre.]»

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jê sé kampê wori a men

(Mk 9: 30-32, Lk 9: 43-45)

²² Kirija bay tô Jésu dañ Galilé menba, ôbi kôli bay tôri iyôn ba: «Bay a feren nôbi Kema Gawra bîñ bîné, ²³ añ bay a deren, añ sa wôô, añ sa subu tori menba, na jê sé kampê.» Kirij bay ka hen na, tirji li ja damañ wô kwôlo ôbi kôlji hen.

Têbê wôgê wo bô iyéy Emen a

²⁴ Kirija bay sa bîñ Kapêrnayôm a menba, *bay engé wôgê ka iyéy Emen a hen era sa ligi Piyêr a añ kôli iyôn ba: «*Rabi wongge ba, têbe wôgê wo *iyéy Emen a ré ba?» ²⁵ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ôbi têbe.» Kirija bay ô ira menba, Jésu ay kwôlê añ kôlij Piyêr iyôn ba: «Na kwôli mi a jeré erem ba? Kilmé ka sa terare a na ba, na si i a têbêji wôgê ba? Na kamniji laba, na kergê dî ba?» ²⁶ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Na

kerégê.» Menba, Jéso kôli iyôn ba: «Iyôn ba kam iyére ba têbe ré. ²⁷ Nipba, bi bô bijné ré mène ré na, ô ju ô ulê kuyi bô cér a an kuyê ka tumô ka já beré hen na, ju bôl kayriji an já uné selé to a nême têbê wôgê wom men, kupê men. Ay, ju ôrij têbijn wôgê wona.»

18

I a na kwo dami bô emê iyére to derômaran a ba?

(Mk 9: 33-37,42-48, Lk 9: 46-48, 17: 1-2)

¹ Kirijn bay ka hen na, bay tô Jéso uso da jôb a ligiri a an engereri iyôn ba: «I a na kwo dami bô *emê iyére to derômaran a ba?» ² Menba, Jéso uwôga kema wo dê sa dîri derôrji a, ³ an kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngge hen: hena kené bul ermé wonge ré an ken yi môjn kema wo dê bi wo na hen né a men na, ka ulê têrêngge bô emê iyére to derômaran a ré kwôy. ⁴ Na ôbi á, kwôni wo ermé wori ré yi môjn kwo kema wo dê bi wo na hen na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaran a. ⁵ Men, i i wo fu kema wo dê mega kwo na hen, yiri a wô kibi henen na, na nôbi a ôbi ré beren a yiri a hen men.»

Têrij na, na anga habijn daman

⁶ «Kwôni wo li an bijné ka iya ka bi bôrji san a an yi môjn kamrê iyôn ré herijn na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a an bay ré uwôli a bô cér a kôba na anga dê gôljin gusijn to Emen a gili hen hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurijn. ⁷ Bijné ka sa terare a na, mô bô bô emê a wô kibi angan lamê ka gay gay hen. Angan lamê ba, a napê ré haji, nipba, bô emê a kurijn sa ôbi lamê gawrê bê a bô têrij a hen. ⁸ Hena kôm ley, têm ley a ca lê apa jeré li têrij na, karji ju bêtj kelan an ju mô tu gejn nan kunum nan merayê dô dê wo jeré ô bô tare to yi nan kunu hen nan kôbem wô men, têm wô men hen. ⁹ A hena ré na tum a lê apa jeré li têrij na, dôre ju ulêjn kelan, ju mô tu gejn nan kunum nan tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhên a to na tare to enge barijn ré hen nan tum wô hen.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa demanje to ge kay

(Lk 15: 1-7)

¹⁰ «Berêngge dô wô wo kwôni maa kelê dîré beré bijné ka yi môjn kamrê iyôn hen môjn ani ré, wôsa en kelêngge, *manê ka derômaran a ka gemji hen na, yi kibi Iban wo derômaran a ta ta wô sarji. [¹¹ Wôsa nôbi *Kema Gawra en era sa terare a na, na wô gôljin nan bijné ka ge kay hen.] ¹² Na kwôli mi a kené ermé ba? Hena kwôni ré ôrij nan gamgê arew an kwo pôn ge kay ba, ôbi a dé tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen sa keram a bijn kwôni gemé an dîjn yiri ô wogijn kwo pôn bi wo ge kay hen né ba? ¹³ Na tu kwôlê a ené kelêngge hen, hena ôbi ré uwôjni na, ôbi a lê yi deré daman wô sari dê tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen. ¹⁴ Na ôbi á, Ibarengge wo mô derômaran a hen kôba, ré gey bi kema pôn nêjn perê kamrê bay ka hen ré kay ré hen.»

Hena yênem ré li têrij ba

¹⁵ «Hena jeré gel yênem ré li têrij ba, ju ô kôli pini. Hena ôbi ré toy kwôlê kem a ba, ju hô bôri mega yênem. ¹⁶ A hena ôbi ré toy ré ba, ju hô wogé megam wôni pôn réba wô nan ju an mega wo magtubu to Emen kôljin hen iyôn ná, bi kwôlê kêm nanijn tumô bijné wô réba subu a. ¹⁷ A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken ôrij nan dî tumô églis a. A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken bôri na mega ôbi henê Emen né men, môjn *bay enge wôgê iyôn a men. ¹⁸ Na tu kwôlê a ené kelêngge hen, anga ken ha sa terare a na ba, Emen a harê derômaran a men, ka ken buser sa terare a na ba, Emen a beserê derômaran a a men.»

Uwôlê Emen

¹⁹ «En kelêngge hena bijné wô perêrêngge a hen sa terare a na, bi bôrji pôn engerijn ani kani na, Iban wo mô derômaran a hen a biji are bay ka hen. ²⁰ Wôsa kirina bijné wô ley subu ley danji nan henen na, nôbi ena perêrji a ya men.»

Kwôlo gengijn sa kwôni wo kan dé bôri jalê sa megari a

²¹ Piyêr uso ða ligi Jêsu a aɲ kôli iyôn ba: «Kelma, hena yênen ré lèn habij ba, na ðé bôn jalé sari a têe iyeɲ ba? Têe jurgem ba?» ²² Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na têe jurgem mera ré, nijba, na têe tôre jurgem kini jurgem ði. ²³ Na ôbi á, emê iyere to derômaran a na, yi môɲ kelma wo gey bi manê kari ré ðeɲseri anɲari ka ré yi kôbriji a hen. ²⁴ Kirijna ôbi ay tô ðeɲsé ari uné kari bay ka hen menba, bay eraɲ naɲ gawra wo ré têbê na milipôn arew bay. ²⁵ Ani ka gawra bi wo hen ré têbij ba naɲ menba, kelma bi wo hen ay tôô bi bay ré pôrji keléɲ ôbi naɲ tamni naɲ kamni naɲ ari unéri kêm aɲ bay ré eraɲ naɲ larirji sa têbij telare hende to hen kêm. ²⁶ Menba, gawra bi wo hen kurij tipare tumôri a aɲ kôli iyôn ba: «Kelma, bô tu ɲa tipê men aɲ na têbem kerê seɲge.» ²⁷ Menba, kelma bi wo hen bô tiri tô lê ɲa a menba, dô telare hende to hen sari a aɲ aɲ ðiri ô sari seɲge. ²⁸ Kirijna gawra bi wo hen so iyé kelma hen iyôn menba, ôbi jimij naɲ megari wo ré biri gursu sak môj menba, ôbi biri yêeri tu temare a aɲ kôli iyôn ba: «Já têben telare tipê kemnéɲ kemnéɲ.» ²⁹ Menba, megari bi wo hen kurij tôɲ tumôri a aɲ uwôleri kôli iyôn ba: «Bô tu ɲa tipê men aɲ na têbem kerê seɲge.» ³⁰ Nijba, ôbi gey toyé biri ré, aɲ ôrij naɲ ði ô uwôli ðaɲgay a kwôy wo ôbi enɲij telare tori hende to hen kô. ³¹ Menba, kirijna megêri gel aɲga ôbi lij megari bi wo hen iyôn na, yi tu ɲa aɲ bay ô dôrij kelma woji aɲga megari ré la hen. ³² Menba, kelma uwôgari aɲ kôli iyôn ba: «Ôbi bô habré, wô sômê wo ju sôm san a aɲ en dô telare tipê sam a hen na, ³³ jôbi kôba ré jeré beré tu ɲa to megam bi wo hen môɲ kwo nôbi en bôrij tu ɲa tom hen iyôn men ré ba?» ³⁴ Bô kelma tari aɲ ôbi bi bay biri uwôl ðaɲgay a kwôy wo ôbi têbij telare tori hende to hen kô. ³⁵ Iyôn ba, hena kené ði bôɲge jal sa megêɲge a naɲ bôô pôn ré ba, na hen iyôn hende to hen a Iban wo derômaran a hen ré ðé bôri jalé sarɲge a ré men.»

19

Kwôlo Jêsu gelij bijé gengij sa karijare kurô
(Mk 10: 1-12)

¹ Kirijna Jêsu dôrij bijé kwôlê hen iyôn kô nij, menba, ôbi hena emê wo Galilé a ô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdé a. ² Kwônê bijé ô tôri a menba, kirij bay ka hen, ôbi berare bay ôɲpare. ³ Menba, Parisijêpê ka pôni jô kwini aɲ engeriri kwôlê wô sélij bôri kôli iyôn ba: «Tôô tona kôli wo iba ré dagé tamni naɲ bô geyé wori hari ba?» ⁴ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na ken ðeɲse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôli iyôn ba, ayij tôri kirijna Emen ðij tô terare na, ôbi ði gawré iba naɲ iyore ré ba? ⁵ Aɲ ôbi kôli iyôn ba: «Na wôsa bi wo hen aɲa iba ré ðé ibari naɲ yori aɲ aɲ ðé yiri naɲ tamni. Aɲ bay wôô hen na, a yiji na gawra wo pôni.» ⁶ Mega hen iyôn na, bay na bijé wôô ré nij, nijba, bay yi mega gawra pôn. Na tôri bi wo hen aɲa kwôni ré bisiré aɲga Emen day lij kurôɲgi yi wo pôn hen né hen.» ⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «A hena ré na hen iyôn menba, wô mi a tôô to *Moyis na ré kôli kirijna kwôni ré dage tamni ba, ré buru magtubu toɲ bê tôre kôbre a ba?» ⁸ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na wô bô dengelé wonge aɲa Moyis na ré ayij tôô bi kené dage yéberɲge hen ðiba tumô ba na hen iyôn né. ⁹ Nijba, nôbi, en kelêɲge, hena iyore to ré yij naɲ kwôni ré tô aɲa kurôre ré dagere aɲ enɲij to ðaɲgi na, ôbi yij na yijare toɲ têrij hen.» ¹⁰ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «A hena kwôli enge wo iba naɲ iyore ré ôm hen iyôn ba, bi enge yi naɲ mera ta?» ¹¹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na bijé kêm a nême henê bô kwôlê bi wo hen iyôn né, nijba, na ka Tunu yêge sari biji hen a henê. ¹² Wôsa aɲga a jôrij gawra enge iyore na, tôrji kwône, mamê ka pôni na mamê bô yorji men, ka pôni na gawré a lê a bay ré yij mamê men, ka pôni yi mamê naɲ bô geyé woji aɲ ayij yirji uwôlij béré wô *emê

iyére to derômaran a a men. Kwôni wo nêm bê bôri sa kwôlê bi wo hen ba, bi bi.»

*Jésu tô kibri sa kamrê ka dê dê a
(Mk 10: 13-16, Lk 18: 15-17)*

¹³ Bay eran nan kamrê bi Jésus ré uwôl kôbri sarji a men, ré uwôl Emen wô sarji a men. Nipba, bay tôri nay bîné bay ka hen. ¹⁴ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Dénge kamrê bi era yen a díba ken jôrengeji ré, wôsa emê to derômaran a yi gengin sa bîné ka yi mega kamrê bay ka hen iyôn.»

¹⁵ Menba, ôbi uwôl kôbri sa kamrê bay ka hen menba, ôbi ô ta hari nij.

*Kema mana won ôbi uné
(Mk 10: 13-16, Lk 18: 18-20)*

¹⁶ Kema mana wo pôniso ligi Jésus a an engereri iyôn ba: «*Rabi, na mi ka dôri a ené lê apa ené môrij tu geɗ nan kunun ba?» ¹⁷ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Wô mi a jeré engeren gengin sa anga dôri ba? Emen pôn nêɗ hari a na gawra wo dôri. Hena jeré gey merê tu geɗ ba, ju bi kwôlê sa tôo to Emen a.» ¹⁸ Menba, ôbi kôlij Jésus iyôn ba: «Na tôo to yôn ba?» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Já deré gawra ré men, já yin yinare ton têrij né men, já gemsê ré men, já piyê kwôlê ré men, ¹⁹ já bîɗ ibam nan yom kwôlê men, já geyé megam mega wo ju geyin yem hen iyôn a men.» ²⁰ Menba, kema mana bi wo hen hô kôlij Jésus iyôn ba: «Tôo hende to hen en li kêm nij. A na mi a hô ban a sôn ba?» ²¹ Menba, Jésus hô kôli iyôn ba: «Hena jeré gey yé gawra wo dôri cerêd ba, ju ô perê ari unérem kêm, ju kelén an ju dí larirji cén bay nimré, an já uné ari uné derômaran a an jôbi ju era tón a.» ²² Kirina ôbi toy hen iyôn menba, tiri mène an ôbi kurin ô ta wôsa ari uné kari mē gap.

²³ Menba, Jésus kôlij bay tôri iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelénge hen, bi ôbi uné ré si bô emê iyére to derômaran a na, iyére gap. ²⁴ En kelénge, jambal a sé lew si tu iyom libra gôlij ôbi uné bi ré si bô *emê iyére to Emen a.» ²⁵ Kirina bay tôri toy hen iyôn menba, dê sarji an bay kôl iyôn ba: «Hen iyôn ba, i a uné gelê ba?»

²⁶ Menba, Jésus bôri an kôlji iyôn ba: «Tu gawré ba, na anga gawra a nême lê ré, nijba, Emen nême lê are kêm.»

²⁷ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ju gel, nini déɗ ari unéni kêm an nini era tôm, a hen ba, kwoni nibay ba a yé iyen ba?»

²⁸ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelénge hen, kirina nôbi *Kema Gawra na sa eré meré sa gagay kenare won hini emê wuné sa terare to kôrbi a hen na, kenbay ka môj kibi wôo ka na ken ô tón a hen kôba, ka sa meré sa gagay kenare wonge a hen iyôn men, wô jeré kwôlê sa tô môɗ wo *Israyêl wo môj kibi wôo hen men. ²⁹ An i i wo don iyére tori men, yêneri kan yébé nan kan imné men, don ibari nan yori men, kamni men, sa terare tori men an a men wô san na, ôbi a hô uné are bay ka hen tēe arew hôrij men, a meré tu geɗ nan kwini a men. ³⁰ Bîné kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen, na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen, a heré yé bay tumô men.»

20

Bay jé ka bô yagê tinador a

¹ «*Emê iyére to derômaran a yi némij môɗ ôbi iyéy yagê tinador wo jô kirin ô wogé bîné bi ré ô liri jé iyôn. ² Bay bîɗ nan bay jé kari bay ka hen mega wulê pôn ba, ré na nan selé pôn a men, menba, ôbi bîji bay ô bô yagê haji nij. ³ Tare uwoy dê menba, ôbi si tu wolé menba, gel bîné kan bay wogé jé ka danji ka uwonji jé ré an môrji senge déɗ iyôn hen. ⁴ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Erénge tô megérnge bay jé a yan an na sa tēbénge nan tô geréri.» ⁵ Menba, bay ô tô megérji bay jé a haji nij. Ôbi iyéy yagê bi wo hen hô so nô nan tu tare men, tare to bôy kôbre a men menba, ôbi uwôn bîné menba, kôlji na mega wo ré kôlij ka tumô hen iyôn men. ⁶ Kirina ôbi hô so nan perare burgôm menba, ôbi uwôn bîné ka pôniso ka môrji senge déɗ iyôn menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené ô lê jé kemnêɗ né ba?» ⁷ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini uwôn jé ré apa niné debij senge hen.» Menba,

ôbi hô uwôlji sara iyôn ba: «Erênge bô tɔnaɔɔr tɔjê.» »

⁸ «Kirɔna tare ta kirɔn nɔj menba, ôbi iyéy tɔnaɔɔr hende to hen uwôga mana wori woɔn ôbi berê sa jé hen, bi ré uwôgaji aɔ ré tɛbiji ayɔn tô sa ka ré sa cêgê kwôy saɔ sa ka ré sa tô kirɔn a. ⁹ Bɔjé ka ré era bô yagê perare burgôm hen kôba bay tɛbiji selé pôn pôn. ¹⁰ Ka ré era tô kirɔn hen na, erem mega wo ciré ɔné dê ka ré sa tu tare hen, nɔjba, bay tɛbiji na selé pôn pôn hende to hen men. ¹¹ Kirɔna bay uwôn selé pôn pôn hen iyôn menba, bôrji mène sa ôbi iyéy tɔnaɔɔr a. ¹² Aɔ bay kôl iyôn ba: «Kamaɔ ka era cêgê hen li jé na tare pôn nêɔ hare menba, ju tɛbiji némɔn naɔ nibay ka niné era tô kirɔn aɔ tare uwoyéni men, nini merêne damaɔ a men hen ba?» ¹³ Menba, ôbi uwôlɔj kwo pôni sara iyôn ba: «Melaɔnen, nôbi en lêm habɔn né, wôsa nana bɔj sara wo ené tɛbênge tu tare pôn ba selé ré selé pôn pôn ré ba? ¹⁴ Enge selé tom to pôn hen aɔ ju ô erê wom ham nɔj. Kwo era cêgê hen kôba, na biri na selé pôn môɔn kwo en bem hen iyôn men. ¹⁵ Aɔga en gey lê naɔ ari ɔnéren ba na lɔj né ba? Wô mi a jeré li terbére sa aɔga dôri ka en li hen ba? ¹⁶ Na ôbi á, ka era cêgê ré yé bay tumô men, bay tumô a yé bay cêgê men hen.» »

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jê sé kampê wori a men

(Mk 10: 32-34, Lk 18: 31-34)

¹⁷ Kirɔna Jésus ô dɔré erê Jérusalêm a naɔ bay tôri ka môj kibi wôô hen menba, ôbi kôlji geré iyôn ba: ¹⁸ «Ken toy, nana erênge na Jérusalêm a hen, aɔ bay a beren nôbi *Kema Gawra bɔj damné kaɔ bay bê kwôbe men, bay derê tô tôô to Emen a men, aɔ bay a dɛn kwôlé woɔn temare san a. ¹⁹ Men, bay a nôgen bɔj bɔjé ka na Jubnê ré hen men, bay a ayren men, bay a sên naɔ tinêre men, bay a béren sa gurô tagelê aɔ na ma aɔ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

Aɔga yoo si Jak naɔ Ja uwôlɔj Jésus

(Mk 10: 35-45, Lk 22: 25-27)

²⁰ Yoo kam Jébédé era ligi Jésus a naɔ kamne aɔ hende cubu gubare tumôri a aɔ

engereri kwôlé. ²¹ Menba, ôbi kôle iyôn ba: «Me gey na mi ba?» Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Kammen ka wôô na na, en gey bi kwo pôn ré sa mô sa kôm woɔn gusurô a men, kwo pôn ré sa mô sa kôm woɔn maa a men bô emê iyére tom a.» ²² Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Aɔga ken engere hen ba, ken hôn dô bi ba? Ka nêmé yê kam kaɔ bô emê ka na yê hen ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nɔjba nêmé yê seɔge.» ²³ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ka yê kam kaɔ bô emê ka na yê hen haɔge, nɔjba, kwoɔn merê sa kôbi woɔn gusurô a men, kwoɔn ma a a men na, na nôbi a gengé ré, nɔjba, na Iban a gengé kirɔn wô bɔjé kari ka ôbi na bu sa tɛrji nɔj hen.»

²⁴ Kirɔna bay tôri ka ba môj hen toy kwôlé bi wo hen menba, bôrji tarji sa megêrji bay ka wôô hen. ²⁵ Menba, Jésus uwôgeji dâ kwari a aɔ kôlji iyôn ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa bɔjé kaji men, bɔjé ka damné kôba gôlɔj sarji a men. ²⁶ Nɔjba, kenbay ba bi yi hen iyôn perêrɔnge a ré. Perêrɔnge a hen aɔa kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woɔge men, ²⁷ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woɔge men. ²⁸ Na hen iyôn a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a na, na wo bɔjé ré yi manê kaɔné ré, nɔjba, na wô yé mana woɔi men, ayê yen bɔj temare tɛbɔj sa bɔjé ka kwôni a men.»

Jésu bɔj bay tu tɔj wôô gel kirɔn

(Mk 10: 46-52, Lk 18: 35-43)

²⁹ Kirɔna Jésus naɔ bay tôri dɔ Jériko aɔ ô ta menba, kwônê bɔjé kôbe tôri. ³⁰ Bay tu tɔj wôô mô bêngê geré aɔ toy wo ré na Jésus a ré erê hen, menba, bay kôl kaɔ a iyôn ba: «Bô tu ɔa toni men, Kelma, *kuɔga kelma Dabid.» ³¹ Kwônê bɔjé nayji aɔ kôlji ré wôm tôɔ, menba, bay hô kôl naɔ néerji a iyôn ba: «Bô tu ɔa toni men, Kelma, kuɔga kelma Dabid.» ³² Menba, Jésus dɛbu tôɔ, aɔ uwôgaji aɔ kôlji iyôn ba: «Na mi a kené gey bi ené li bênge ba?» ³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kelma, niné gey gelé kirɔn.» ³⁴ Menba, Jésus bô tu ɔa toji aɔ hebe tirji aɔ kirɔn bay ka hen na, bay gel kirɔn sél aɔ ô tôri a.

21

Jésu si bô Jérusalêm a

(Mk 11: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

¹ Kirija Jésu naɓ bay tôri saji ɗa naɓ Jérusalêm menba, bay sa biɓji Bêtpajé si kwa Keram wo Olibiyé, ² menba, Jésu jé bay tôri wô aɓ kôli iyôn ba: «Erênge iyére to tumôrɓge a hen aɓ ka upé kura hariɓ tòn naɓ kemare kware a, bisirêngeji ken eraɓ ben. ³ Hena kwôni ré engerênge ba, ken kôli iyôn ba: «Na Kelma a geyé.» Menba, bay a ɗênge ka eraɓ senge.» ⁴ Are bay ka hen yi hen iyôn, bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré liɓ. Ôbi na kôl iyôn ba:

⁵ «Kôliɓge ɓiɓé ka Siɓô iyôn ba:

Gel, Kelma wonge era upênge hen ya.

Na gawra wo kalêri jal aɓ ɗaya sa kura naɓ kemare tôre a.»

⁶ Menba, bay ô aɓ liji mega wo Jésu ré kôli hen iyôn. ⁷ Bay ô eraɓ naɓ kura hende to hen naɓ kemare menba, bay bi bargay kaji cêgere a aɓ Jésu ɗay meré sara. ⁸ Menba, ɓiɓé kwône tô bargay kaji bi tô geré wo ôbi ɗa ôriɓ ya hen men, ka pônɓ piya kôbi gurô sa bi ya a men. ⁹ Kwônê ɓiɓé bay ka hen ka pônɓ ka ge tumô men, ka ba cêgê men aɓ bay kaarê gura ôm iyôn ba: «Hosana, heramê yi wô sa *kuɓga kelma Dabid, teré kibi yi wô sa kwo era naɓ hini Kelma hen men, heramê yi wô sa kwo mô ta ɗêɓ derômaraɓ a hen a men.» ¹⁰ Kirija Jésu sa biɓ Jérusalêm menba, ɓiɓé ka Jérusalêm a kêm sun aɓ bay engerê iyôn ba: «Gawra bi wo hen na i ba?» ¹¹ Menba, kwônê ɓiɓé ka ré bari hen uwôli sara iyôn ba: «Na Jésu won ôbi kibi Emen wo Najarêt bô emê wo Galilé a.»

Jésu ô bô iyéy Emen a

(Mk 11: 15-19, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹² Jésu si derô haba wo *iyéy Emen a menba, ôbi dage ɓiɓé kêm ka eraɓ naɓ aɓgaɓ gara hen men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê gursu naɓ ari meré ka bay ɗére

derare gara hen hee a men. ¹³ Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Bay li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tiɓé a yé iyéy uwôlé Emen.» Menba, kenbay ken ayre liɓ kini meré bandi.» ¹⁴ Kirija bay ka hen na, bay tu tiɓ naɓ bay moré eraji ligiri a bô iyéy Emen a aɓ ôbi berariji. ¹⁵ Niɓba, damné kaɓ bay bê kwôbe naɓ *bay deré tô tô to Emen gelji aɓga ɗé sa kirija ka Jésu li kêm hen men, toy kamrê ka bi gura bô iyéy Emen a kôl iyôn ba: «Hini emê yi wô sa kuɓga kelma Dabid» hen a men, menba, bôrji mène. ¹⁶ Menba, bay kôliɓ Jésu iyôn ba: «Ju toy kwôlo bay kôl hen ba?» Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Ew, en toy dô. Niɓba, na ken ɗêɓse kwôlo na liɓ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na ju li aɓ kamrê ka ɗé ɗé naɓ kaɓ kibi kuba na heramem hen né ba?» » ¹⁷ Menba, ôbi ɗiji aɓ, aɓ si ô, aɓ ô wulê Bétani.

Tôgôre to yêre naɓ aɓ Jésu tômne

(Mk 11: 12-14,20-24, Lk 13: 6-9)

¹⁸ Tô kirija wo bay hena Bétani ciré hera Jérusalêm a menba, kurôn li Jésu. ¹⁹ Ôbi gel tôgôre to ɗebe bêɓgê geré menba, ôbi ô ɗa ɗiré karé yêre emê niɓba, ôbi uwôn na mare mera. Menba, ôbi kôliɓ tôgôre hende to hen iyôn ba: «Ma yê cêgê ré niɓ yôd.» Menba, kirija bay ka hen na, tôgôre hende to hen hay. ²⁰ Kirija bay tôri gel hen iyôn menba, tiniɓi ge kay aɓ bay kôl iyôn ba: «Na iyeɓ a tôgôre hende ré hay lew hen iyôn ba?» ²¹ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «En kelêɓge na tu kwôlé: hena kené meremné sa ayê bô wonge a ré ba, na aɓga ken gel sa tôgôre a hen, a kené lê mera ré niɓba, hena kené kôliɓ keram wo hen «Dô yem ju ô kuriɓ bô cér a» kôba, ariri a liɓ. ²² Hena kené bi bôrɓge sa Emen a ba, aɓga yôn yôn ka ken uwôli ba, ka upé.»

Tô to Jésu liɓ are kêm hen ba, na i a biri ba?

(Mk 11: 27-33, Lk 20: 1-8)

²³ Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a ô dôriɓ ɓiɓé kwôlé menba, damné kaɓ bay bê kwôbe naɓ surpê eraji ligiri a aɓ kôli

iyôn ba: «Na i a bem tôô hende to ju lij are kê m hen ba?» ²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Nôbi kôba na engerênge kwôlê pôn men, hena kené uwôlen sara dema ené kelênge na ba i a ben tôô hende to en lij are bay ka kê m hen ba men. ²⁵ Batêm to Ja na lij ðijé hen na, na hena na derômaran a laba, na ligi gawrê a ði ba?» Menba, bay narij perêrji a kôl iyôn ba: «Hena nana kôl ré hena na derômaran a ba, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba? ²⁶ A hena nana kôl ré hena na ligi gawrê ba, nana hôn dô wo ðijé ré geyé ré, wôsa bay bô Ja mega ôbi kibi Emen iyôn.» ²⁷ Menba, bay kôlij Jêsu iyôn ba: «Nini hôn né.» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, nôbi kôba, na kelênge na nan tôô to yôn a ené lij are bay kê m hen né men.»

Kwôlo gengij sa kam gawra ka wôô hen

²⁸ Jêsu hô kôlji iyôn ba ermênge sa kwôlo na kelê hen: «Gawra wo pônî nan kamni wôô, menba, ôbi kôlij kwo suri iyôn ba: «Keman, kemnên jôbi ju ô bô tijaðor a.» ²⁹ Menba, kemari bi wo hen kôli iyôn ba: «Na erê ré, baba.» Sem cêgê menba, ôbi hô erem sa kôli bi wo hen a, menba, ô bô tijaðor a. ³⁰ Ibarji kôlij ôbi cêgeri na mega bi wo ôbi ré kôlij kwo suri hen iyôn men. Nijba, kemari wo cêgê hen kôli iyôn ba: «Na erê, baba.» Menba, ôbi ô ré men. ³¹ Hen ba, kami gawra bay ka wôô hen na, na kwo yôn a lê tôô ibari ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na kwo tumô hen.» Menba, Jêsu hô uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, *bay enge wôgê nan bay yij yijare toj têrij a sé bô *emê iyére to Emen a tumôrge. ³² Wôsa Ja ôbi lê batêm era sa gelênge geré woð derôre, menba, ken bi bôrge sari a ré nijba, na bay enge wôgê nan bay yij yijare toj têrij a bê bôrji sari a ði. Ken hôn are bay ka hen dô a men, nijba, ken bul cêgerge bij têrij ré wô bij bôrge sari a ré.»

*Bay gemé tijaðor ka habijné
(Mk 12: 1-12, Lk 20: 9-19)*

³³ Na hô kelênge gwosoy kwôlo ðangi a sôn: «Gawra wo pônî na ôbi iyéy yagê tijaðor, ôbi ay haba woð gerem sara men, pi iyom wô uwôrij yére men, li iyére toj gemé yagê bi wo hen sara. Ôbi bij bay yagê tijaðor yagê wori bi wo hen an bay têbri nan geserê geserê an ðij yiri ôrij kergare. ³⁴ Kirija kibi kelanê terê tijaðor hende to hen, ba ða nij menba, ôbi jé manê kari ligi ðijé bay ka hen a bi ré ô enge kwa yê tijaðor hende to hen eran biri. ³⁵ Kirija bay jé bay ka hen saji menba, bay gemé yagê tijaðor hen, pôrji manê ka ôbi iyéy tijaðor hende to hen, an bay sê kwo tumô men, bay duu kwo jôgij wôô men, bay gôbe kwo subî duu nan keram men. ³⁶ Menba, ôbi iyéy tijaðor hende to hen hô jé manê kari ka ðangi kwône ðê ka ré tumô hen an menba, ðijé bay ka hen pôrji sê men, duu ka pônî a men mega wo bay ré lij ka tumô hen iyôn sôn. ³⁷ Gerpêri menba, ôbi iyéy tijaðor bi wo hen jé kemari woð bôri yirji a an kôl iyôn ba: «Ôbi ba, bay a kemnan tini tô.» ³⁸ Nijba, ðijé bay ka hen gelji kemari menba, bay kôl iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na, erange na derênge a na bange nan anga cibré ibari a hen kê m.» ³⁹ Menba, bay biri ôrij kela nan yagê tijaðor an ðiiri. ⁴⁰ Hen ba, kirija ôbi iyéy tijaðor hende to hen hera ba, a lij ðijé bay hen iyej nij ba?» ⁴¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi a deré ðijé kan bay bô habrê bay ka hen an ôbi a bij ka ðangi yagê bi wo hen an kini terêre a ba, bay a biri yére men.» ⁴² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na ken ðênse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen né ba? Bay na kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay ðé iyére na kanî hen na,

ôbi a hô yé keram woð ðé tô iyére.

Na Kelma a lê are bay ka hen an na anga ðami gan.»

⁴³ Na ôbi wo hen ana ené kelênge, emê iyére to Emen, a dôrij kôbrenge a an an bay a bij tô yê wo ðangi wo a bê kwôlê sa anga gengij sa emê iyére hende to

hen. [⁴⁴ Kwôni wo yôn yôn wo kurij sa keram bi wo hen na, gerpéri a tij men kwo keram bi wo hen kurij sari a ba, a hederéri men.]»

⁴⁵ Kirija damné ka bay bê kwôbe naj Parisijnêné toy gwosoy kwôlê bi wo hen iyôn menba, bay hôn wo Jésus ré kôl gengij na sarji. ⁴⁶ Menba, bay woge geré wo ciré beréri, nijba, bay harij kwônê bijné wôsa bijné bay ka hen, bô Jésus mega ôbi kibi Emen iyôn.

22

Gwosoy kwôlê gengij sa geré iyére (Lk 14: 15-24)

¹ Jésus hô ay gwosoy kwôlo d'angi aj kôlji iyôn ba: ² «*Emê iyére to derômaraj a yi môn kelma wo fu sa tê geré iyére to kemari iyôn. ³ Ôbi jé bay jé kari ré ô uwôgera bijné ka ré era kini geré iyére hende to hen a menba, bijné bay ka ôbi jé uwôgêji hen kaj era. ⁴ Ôbi hô jé bay jé ka d'angi ré hô ô kôlij bijné ka ré era kini geré iyére a hen, iyôn ba, emê ré lij kô tôn nij, wôsa en duu na kelbê naj uré ka uwoseré aj emê lij kô tôn nij, erange bi na sa emenge. ⁵ Bijné ka bay jé uwôgêji hen na, bay kaj uwôgê bi wo hen kibi bay jé aj kwo pônî ô bô yagê wori a men, kwo pônî ô wô lê jenga tori men. ⁶ Ka pônî pôrji bay jé bay ka hen sêji aj derji. ⁷ Bô kelma bi wo hen tari aj ôbi jé asgarjê kari ô deré bay deré temare bay ka hen men, uwoyrij sa iyérji a men. ⁸ Menba, ôbi kôlij bay jé kari iyôn ba: «Emê lij kô nij, nijba, bijné ka ené uwôgeji hen kaj sa. ⁹ Erênge jêrê geré aj bijné ka, ka upéji ba, ken kôlji ré era kini geré iyére a na.» ¹⁰ Menba, bay jé ôrji tô geré aj kôlij bijné kêm ka bay uwonji hen ré eraji kini geré iyére a aj bô iyére wôn jê jê ta. Perê bijné bay ka bay uwôgaji hen na, bay bô habré ya men, bay bô deré kôba ya men.»

¹¹ «Kelma era ira dîré sa gelé bijné ka ré mô kibi emê kini geré iyére a hen, menba, ôbi gel gawra wo pônî wo dôba bargay kari kaj erê kini geré iyére a ré hen, ¹² menba, kelma kôli iyôn ba: «Melapnen,

ju dôba bargay kam kaj erê kini geré iyére a ré menba, ju li iyen a jeré sa na ba?» Menba, gawra bi wo hen uwôn kwôlê wôj kelê ré. ¹³ Menba, kelma kôlij manê kari iyôn ba: «Beréngiri ken haarê têri naj kôbri aj ken ôrij ô ulê nô dilemne a. Na kirij ka bijné sômnij men, ômij kajniji mêêrê mêêrê ya men hen.» ¹⁴ Na ôbi á, bay ré uwôgê bijné kwônê, nijba, bay a perê na côb iyôn mera.»

Têbê wôgê wo Sésar (Mk 12: 13-17, Lk 20: 20-26)

¹⁵ Menba, Parisijnêné ô ermé na ba, ciré lê iyen a, ciré beré Jésus sa kwôli kelêri a ba? ¹⁶ Menba, bay jé bijné kaji naj ka *Hérôd ô ligi Jésus a aj kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôlo jeré kôl hen na, ré na tu kwôlê men, ju gelij bijné kwôlê wôj tiri wo Emen gey hen a men, wôsa jôbi na, ju harij kwôlo bay kôl gengij sam hen né men, ju dô tu kwônî ré a men. ¹⁷ Iyôn ba, ju kelêni kwôlo bôm a nija toyé: Têbij kelma wo dami Sésar wôgê ba tô tona gey hare ba?» ¹⁸ Jésus hôn ermé woji wo habij bi wo hen tumô nij aj uwôlji sara iyôn ba: «Kenbay ka kebrenge wô wô hen, wô mi a kené sélen hen iyôn ba? ¹⁹ Bengé selé to bay têbij wôgê hen pôn na na gelé.» Menba, bay eraj naj selé pôn sa gili. ²⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Sa gawra naj anja bay dî yi selé hende to hen to na ba, gengij na sa i ba?» ²¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba ré gengij na sa kelma wo dami Sésar. Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, anja na ka Sésar ba, ken bij Sésar men, ka na ka Emen ba, ken bij Emen.»

²² Kwôlo Jésus kôlji hen na, dê sarji aj bay dîri aj ô ta.

Sadusijnêné engerij Jésus kwôli jê sé kampê (Mk 12: 18-27, Lk 20: 27-40)

²³ *Sadusijnêné kôl bijné ka ma ré jê sé kampê ré. Wulê bi wo hen na, bay eraji ligi Jésus a aj engeriri kwôlê kôl iyôn ba: ²⁴ «Rabi, tô to *Moyis na kôl iyôn ba: «Hena bijné ré wô tô yénijare a apa kwo pônî ré ma dî tamni cêgeri a baa yê kema

nañ tu ba bi yêni wo ré baa cêgeri a hen ré enne añ ré yêñ kamrê bijn yêni wo ma hen.»²⁵ Añ mega wo sa iyére toni a na, bijné ka pôni na jurgem tô yêñjare a, menba, kwo iyêri enge iyore bay yê ré tô menba, ôbi ma d'ere cêgiri a, yêni woñ ôbi cêgeri enne.²⁶ Menba, ôbi kôba ma d'ere cêgeri a men, ôbi cêgeri wori kôba, na hen iyôn hende to hen kwôy wo bijné bay ka jurgem tô yêñjare a hen maji kêm.²⁷ Sem cêgeriji a menba, iyore hende to hen kôba, ma men.²⁸ Mega wo yi hen iyôn hen ba, wulê wo bijné ka ma a sa jê sé kampê hen na, kwo yôn a na kurôre pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen, na na kwôrnêre.»²⁹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Kwôli kelêrñge sañgij nañ ken nono. Wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêrê wo Emen né a men.³⁰ Wôsa wulê wo bijné ka ma a sa jê sé kampê hen na, imñê a enge yébé ré men, yébé a enge imñê ré a men, wôsa bay a yé môñ manê ka Emen derômarañ a iyôn mera.³¹ Kwôlo gengij sa jê sé kampê wo bijné ka ma hen ba, ken dêñse kwôlo Emen na kelênge hen né ba? Ôbi na kôl iyôn ba:³² «Ena Emen wo si *Abraham, Isak nañ Jakwôb tebe hen.» Bijné ka ma na, tebe Emen né, nijba, na ka mô tu geñ a tibri dî.»³³ Bijné ka d'ebu ya añ toy kwôlo Jêsu kôl hen na, d'ê sarji.

Tô to Emen kêm hen na, to yôn a d'ê megêre ba?

(Mk 12: 28-34, Lk 10: 25-28)

³⁴ Kirija Parisijnêné toy wo Jêsu ré bu kibi Sadiusijnêné hen iyôn menba, bay dañ sarji añ ôrji uné Jêsu.³⁵ Añ kwo pôni perêrji a na ôbi derê tô tô to Emen wo pôni engerij Jêsu kwôlê wô sélij bôri kôl iyôn ba:³⁶ «Rabi, tô to dami d'ê megêre ba na to yôn ba?»³⁷ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Já peré Kelma wom Emen nañ bô pôn men, nañ tunum kêm men, nañ ermé wom kêm a men.³⁸ Na tô to tumô to d'ê megêre a hen.³⁹ To dañgi to némij nañ to tumô hen a na: Gey

megam mega wo ju geyij yem hen iyôn men.⁴⁰ Tô hende to wô hên na, ay tô tô to ba hen nañ kwôlo bay kibi Emen na kôl hen kêm bô nij.»

Krist, kwo Emen dôri hen na kuñga kelma Dabid ba?

(Mk 12: 35-37, Lk 20: 41-44)

⁴¹ Cêgê menba, Jêsu engerij Parisijnêné ka dañ kwari a hen kwôlê kôl iyôn ba:⁴² «Na kwôli mi a kené erem sa *Krist, kwo Emen dôri hen a ba? Ôbi na kuñga i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi na *kuñga kelma Dabid.»

⁴³ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, wô mi a Tunu toñ hendi bô bôre na ré bijn kelma Dabid uwôgeri <Kelma>, añ kôl iyôn ba:

⁴⁴ <Kelma Emen na kôlij Kelma wupê iyôn ba: «Sa mô kôben woñ gusurô.

Kwôy wo na bijn bay barem a yé añañ sêlê têm.» >

⁴⁵ A hena kelma Dabid ré uwôgeri <Kelma> ba, a lê iyeñ a ôbi ré yé kuñgari sôn ba?»

⁴⁶ Menba, kwôni nêm ulêri kwôlê wôni sara ré. Ayij tôri wulê bi wo hen na, kwôni woge wô engerij Jêsu kwôlê ré nij.

23

Lênge môñ kwo Parisijnêné nañ bay derê tô tô to Emen lij hen iyôn né

(Mk 12: 38-39, Lk 11: 43-46, 14: 7, 20: 45-46)

¹ Jêsu kôlij kwônê bijné nañ bay tôri iyôn ba:² «*Bay derê tô tô to Emen nañ Parisijnêné na, na bay derê tô tô to Emen to *Moyis.³ Iyôn ba, ken bingéji kwôlê men, kwôlê kêm wo bay kelênge hen na, ken li ariri a men, nijba, bi jê lêrñge yi môñ kwoji hen iyôn né, wôsa bay kôl kwôlê menba, bay ba, li ariri ré men.⁴ Bay pô aña néy néy d'ij bijné sarji a, menba, bay ba, hebe ani nañ kema kôbriji iyôn né kwôy.⁵ Men, are kêm ka bay li hen na, na wô gelij yirji tu bijné a mera. Añ aña bay ha wô uwôlij Emen

hen na, bay li dami dē ka bijné kēm. Men, bargay kaji ka bay tōbe hen kōba, bay dī kibriji yēpné dē ka bijné kēm a men*.
 6 Kini emé are a men, bō *iyéy dapare a a men na, bay gey na merê tumô bijné dī.
 7 Men, bay gey na wo bijné ré liji dosé tu wolé a men, bay ré uwôgerêji <*Rabi> men hen.
 8 Nijba, kenbay ba, ken dī kwōni uwôgēnge <Rabi> ré, wōsa Rabi woŋge na pôn hari, aŋ kenbay kēm kena yēné.
 9 Men, kwōni wo sa terare a na ba, ken uwôgeri <ibarni> ré, wōsa Ibareŋge na pôn nēŋ hari ôbi a merê derômaran a.
 10 Men, ken bi kwōni uwôgēnge <ôbi derê tumôrni> ré, wōsa ôbi derê tumôrŋge na pôn nēŋ hari, ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.
 11 Kwōni wo na kwo dami perêrŋge a na, ôbi a na mana woŋge.
 12 Wōsa kwōni wo gey derê sari ta ba, bay a heran nan dī tōŋ, nijba, kwo dôbe sa ba, bay a biri a derê sari ta men.»

Jésu nay bay derê tô tô to Emen nan Parisinêné wô jé lêreji

(Mk 12: 40, Lk 11: 39-52, 20: 47)

13 «Kenbay bay derê tô tô to Emen nan Parisinêné kan bay kelê kwôlé kebrenge wô wô hen, gusij yi wô sarŋge, wōsa ken lugu kibi geré *emé iyére to derômaran a jôrij bijné, menba, ken gey erê bô ré men, ken jôrij ka dŋŋi sé bô a a men.»

[14 «Kenbay bay derê tô tô to Emen nan Parisinêné kan bay kelê kwôlé kebrenge wô wô hen, gusij yi wô sarŋge wōsa ken lam yébé kan mamê enŋij iyére toji men, ken uwôl Emen ta ta na dēŋ iyôŋ wô tu bijné mera a men. Na ôbi á, bay ré jerê kwôlé sarŋge a daman hen.»]

15 «Kenbay bay derê tô tô to Emen nan Parisinêné kan bay kelê kwôlé kebrenge wô wô hen, gusij yi wô sarŋge wōsa ken gôr bô cér nan sa terare wô wogé bijné bi ré bi bôrji sa tô tonŋe a, aŋ kirina ken uwôn kwōni nij menba, ken liri ôbi yi na kwo a erê bô tare a gelēŋge aŋ sôŋ.»

16 «Kenbay bay derê tumô kirij kan bay tu tij hen gusij yi wô sarŋge, wōsa ken kôl iyôŋ ba: <Hena kwōni ré dusu yiri nan *iyéy Emen ba, ré li ani ré, nijba, hena kwōni ré dusu yiri nan lôr wo bô iyéy Emen a hen dema ariri ré lij tô hen.>
 17 Kwôbrê nan bay tu tij, lôr a dē iyéy Emen to li aŋ lôr bi wo hen yij nan jengêri hen dī ba?
 18 Men, ken hô kôl iyôŋ ba: <Hena kwōni ré dusu yiri nan kini gusulé gesamne ba, ré li ani ré, nijba, hena kwōni ré dusu yiri nan anŋan bé ka yi sara hen dema ariri ré lij tô.>
 19 Bay tu tij anŋan bé a dē kini gusulé gesamne ka li aŋ anŋan bé bay ka hen yij nan jengêrji hen dī ba?
 20 Na ôbi á, kwōni wo ré dusu yiri nan kini gusulé gesamne ba, ré dusu yiri na nan anŋa yi sara hen a men.
 21 Men kwōni wo ré dusu yiri nan iyéy Emen ba, ré dusu yiri na nan kwo mô bôre a hen a men.
 22 A hena kwōni ré dusu yiri nan derômaran a ba, ôbi dusu yiri na nan gagay kenare wo Emen men, na nan kwo mô sara hen a men.»

23 «Kenbay bay derê tô tô to Emen nan Parisinêné kan bay kelê kwôlé kebrenge wô wô hen, gusij yi wô sarŋge, wōsa ken bi kibi anŋa môj kanŋe kan anŋan ja kilij ka na si tamla men, uu men, têrêre aŋ ken kan lê anŋa dôri ka yi bô tô a hen, bay a na: lê anŋan derôre men, lê ka dôri men, lê are nan bô pôn a men hen. Na are bay ka hen a ré kené lê men, lij tô ka dŋŋi ka ba hen a men.
 24 Kenbay bay tu tij ka ken dô tumô megêrŋge hen, ken irge kam wô pôrij kam anŋa dē dē ka yi bô a hen aŋ dema kené yê menba, ken soy jamal nan yere kēm ta men.»

25 «Kenbay bay derê tô tô to Emen nan Parisinêné kan bay kelê kwôlé kebrenge wô wô hen, gusij yi wô sarŋge wōsa ken pul cêgi karbé toj yê are men, cêgi dasa kanŋe mera menba, bôrji ba ken bi na anŋa ken gômse hen men, ka ken li tu bôriyare sara hen a men.
 26 *Parisinê woŋ ôbi tu tij, pul bô dasa nan asêt wom sél, menba, cêgeriji kôba, ré sélé men tô.»

23:5 23: 5 Sé nô 13: 9,16, Kwônê bijné 15: 37-41 * 23:5 23: 5 Kwo Jubnê ba, bay li kwôlo Emen bi wo hen bô kam magtubu to dē dē a aŋ légere nan arij. Aŋ kirina bay ca uwôlé Emen na, bay ha kibi bisiniji a men, tô kôbriji a.

²⁷ «Kenbay bay derê tô tô to Emen na Parisinêne ka bay kelê kwôlê kebrenge wô wô hen, gusij yi wô sarŋge wôsa ken gelij môn sa kampê ka bay liji bôre nô aŋ dô gelé haji nijba, bôrji ba, na ibé men, aŋga uyêy a yé ya hen. ²⁸ Kenbay kôba, tu bijné a ba ken li yerŋge môn bijné ka derôre iyôn, nijba, bôrŋge a ba, kena bay kelê kwôlê kebrenge wô wô men, bay bô habré a men.»

Jésu kôl kwôli gusij to a era hen
(Lk 11: 47-51)

²⁹ «Kenbay bay derê tô tô to Emen na Parisinêne ka bay kelê kwôlê kebrenge wô wô hen, gusij yi wô sarŋge wôsa ken pan kampê ka bay kibi Emen men, ken pan sa kampê bijné ka bay lê aŋga derôre hen dô a men. ³⁰ Aŋ ken kôl iyôn ba: «Hena na niné ya wulê wo balêrni na derij bay kibi Emen hen na, na niné bij naŋ ci sara ré.» ³¹ Hen iyôn ba, ken uwôl kwôlê sarŋge a kenbay gaŋ men, ken gel wo kené na kwôŋgê bijné ka bay deré bay kibi Emen bay ka hen men. ³² Dô, lêŋge hen iyôn yôd yôd bi gôlij kwo môpêrŋge aŋ. ³³ Kenbay ka ken yi môp jênêre iyôn hen, ka lê iyeŋ a, kené ba erê bô tare toŋ *Géhên a ba? ³⁴ Na tôri bi wo hen aŋa ené jêp naŋ bay kibi Emen men, naŋ bay tu melênê men, bay derê tô tô to Emen béŋge aŋ ka deré ka pôn men, ka béré ka pôn kabré gurô men, ka yêmnê ka pôn ré tinêre bô iyéy dapare toŋge a men, ka deré sa tê ka pôn naŋ sa iyére iyére a men. ³⁵ Aŋ bi kwôlê ré bu sarŋge wô kwôbri bijné ka bay lê aŋga derôre wo bay na bi sa terare a na, ayij tôri sa kwo Abêl ôbi lê aŋga derôre hen kwôy saŋ sa kwo Jakari woŋ kema Baraki wo na ken diri perê iyéy Emen naŋ kini bê kwôbe hen. ³⁶ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen are bay ka kêm ka na ken li hen na, kwôliji a béré sa bijné ka haw hen.»

Jésu sôm wô jê lê bijné ka Jérusalêm
(Lk 13: 34-35, 19: 41-44)

³⁷ «Bijné ka Jérusalêm, bijné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi

Emen men, ken gôbe ka bay jéji legerŋge a hen, duu naŋ jerew a men hen, têe kwône en woge ené dayêŋge môp tôore dap sa kamne tô mesérere a iyôn, nijba, ken gey ré. ³⁸ Dô haw hen na, Emen a derê kôbri aŋ déŋge sa iyére toŋge kôbrenge a. ³⁹ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, ka gelen ré nij kwôy wo wulêri a nême aŋ ka kelê iyôn ba: «Terê kibi yi sa kwo era naŋ hini Kelma hen.» »

24

Jésu kôl kwôli mênê wo iyéy Emen
(Mk 13: 1-2, Lk 21: 5-6)

¹ Jésu so bô *iyéy Emen a da erê ta nij, menba, bay tôri uso ligiri a aŋ gili iyéy Emen to ré jibij yi kêm hen. ² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen: iyére hende to ken gel kêm yi hen na, keram wôni wo a ba ta sa megari a ba naŋ, bay kêm a mênij.»

Gusij to bay a gelij bay tô Jésu
(Mk 13: 3-13, Lk 21: 7-19)

³ Jésu mô sa Keram wo Olibiyé, menba, bay tôri era ligiri a aŋ biri ôrij wolé aŋ enriri kwôlo bu bôrji kôli iyôn ba: «Kelêni, wulê wo yôn a, are bay ka kêm hen ré sa ba men, mi a gelé wo herarem ré ba da nij men, sa terare ré ta kerê nij ba a men.» ⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Déŋge tu melênê sa yerŋge a, dîba ken dî kwôni lamêŋge ré pa pa. ⁵ Wôsa bijné kwône a era naŋ henen, a kelê iyôn ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Aŋ bay a lamij bijné kwônê. ⁶ Ka toyé néé kumbul naŋ kwôli kumbul wo ôm da, nijba, ken dî tu melênê sa yerŋge a, dîba ken dî bôrŋge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô. ⁷ Tô yê pôn a lê kumbul naŋ tô yê wo daŋgi men, sa iyére pôn a séj naŋ to daŋgi men, terare a yebagij naŋ sa iyére gay gay men, kurôn a lê kirij a men. ⁸ Nijba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôn.»

⁹ «Bay a ôrij naŋ ken tumô kilmé bi bay ré gelêŋge gusij men, bay a deré ka

pôni men, bay a tôrnênge nap kirij kirij a men, wô kibi henen. ¹⁰ Na ôbi á, bijné kwône ré d'én ayê bôô woji men, bay a pôrij sarji men, bay a tôrnij yirji a men. ¹¹ Bay kibi Emen kap bay benare kwône a soo, ap bay a lamê bijné kwônê. ¹² Men, bijné a lê habré sa megari a megari a kwôy wo peré wo yi bô bijné ka kwôni a hen a jalê. ¹³ Nijba, kwôni wo bu bôri iyêre kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê. ¹⁴ Bay a ulê béré Kwôlo Dôri wo gengij sa *emê iyêre to derômaran a hen nap kirij kirij sa terare a na, bijné tô yê bijné kêm dema sa terare ré kerê tô.»

Jésu kôl kwôli bô emê wo dami wo a sa kirij bijné a

(Mk 13: 14-23, Lk 21: 20-24)

¹⁵ «Ka gelé anja habij ka mène kirij hen, mega wo *ôbi kibi Emen Daniyêl na kôl kwôliji ca tumô ré yé kirij ka yi nap jengêrji hen. (Kwôni wo dênse kwôlê bi wo hen na, bi hôn bô kwôlê bi wo hen dô.) ¹⁶ Iyôn ba, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men, ¹⁷ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyêre tori a ré nij men, ¹⁸ kwôni wo d'ebe bô yagê wori ba, a upé kini hera ira wô ayê bargay kari ré a men. ¹⁹ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kap bay kwoo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men. ²⁰ Uwôlênge Emen bi wulê bi wo ka gerij hen na, bi yi nap terbére a ré men, nap sa *sa meré ta a ré a men. ²¹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijné a upé hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayij tôri wo tô terare na d'ij kwôy kemnêj men, kwôni a herê gelé bô emê bi wo hen iyôn ré nij a men. ²² Wôsa hena Emen hena ré kôl diré jô kibi wulê bi wo hen ta ré na, kwôni pôn nêj iyôn wo hena ré gelé ba ré napê, nijba, wô kibi bijné ka Emen ka ôbi tôrji hen na, ôbi ré jerê kibi wulê bi wo hen ta hen. ²³ Iyôn ba, hena kwôni ré kelênge *Krist, kwo Emen dôri hen ré na na ley, ré na yan ley na, ken bi bônge sa kwôlê wori a ré. ²⁴ Wôsa Kristjê kap bay benare hen nap bay kibi Emen kap bay benare hen a soji ap a lê anjan gelé nap kap gijê ka d'ê kirij wô

lamij bijné men, bijné ka Emen kôba, bay a masê wo ciré lamêji a men. ²⁵ Iyôn ba, ken toy, en kelênge kwôliji ca tumô nij.»

²⁶ «Hena bay ré kelênge Krist, kwo Emen dôri hen na derô gwôlê na, ba ken ô ré men, ôbi ré na bô ira na kôba ken bi bônge sara ré a men. ²⁷ Wôsa mega wulané emen hena si tô emen ap ô kwôy si kini kirijay tare a iyôn hen na, wulê wo nôbi *Kema Gawra na sap hen kôba, a yé na hen iyôn men. ²⁸ Na kirij ka temay are yi ya hen a, dunu ré dap ya men.»

Hera wo Kema Gawra

(Mk 13: 24-27, Lk 21: 25-28)

²⁹ «Cêgi bô emê bi wo kêm hen na, tare to tay a berarê kirij ré nij men, geserê a ené ré nij men, têbêjje a herij ta men, anjan néé ka derômaran a a yebagij tij a men. ³⁰ Kirij bay ka hen na, anjan gelé kapê nôbi Kema Gawra a gelé yirji derômaran a ap tô yê bijné ka sa terare a na sômnê men, menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirij ka geri a nap néé wo dami men, dampare to dami a men. ³¹ Kirij bay ka hen na, ôbi a jé manê kari ka derômaran a nap burujju to iyel daman dayrê sa bijné kari ka ôbi tôrji ka sa terare a na kêm ap kirij ka a baa ba nap.»

Jésu ay tógôre gengij sa hera wori

(Mk 13: 28-31, Lk 21: 29-33)

³² «Ayênge tógôre ken gengij kirij, kirijna tógôre jubu ap libé hen na, ken kôl kami emen ré ba d'a nij. ³³ Kenbay kôba, kirijna ken gel wo are bay ka kêm hen sa nij na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené d'a kibi geré nij. ³⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba gej kirijna are bay ka hen a sap. ³⁵ Derômaran nap sa terare a napê nijba, kwôlê wujê na, a napê ré kwôy.»

Merênge gej wôsa sa hera wo Jésus na, ken hôn wulêri ré men, tayiriri ré a men

(Mk 13: 32-37, Lk 17: 26-30,34-36)

³⁶ «Kwôlo gengij sa wulêri nap tayiriri na, kwôni pôn nêj iyôn hôn né men, *manê ka derômaran a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, nijba, na Ibari

pôn nêñ hari a henê mera. ³⁷ Anğa na li are bô wulê wo Nowé a hen na, a yé na hen iyôn hende to hen wulê wo nôbi Kema Gawra na herañ hen. ³⁸ Wôsa pa dema kami bélem na ré ay kirij tó na, bijé na ôm men, na yi men, na engeji yébé men, enğij kamniji yébé men, hen iyôn kwôy wulê wo Nowé sij bô bato tori a. ³⁹ Bay erem sa ani a ré kwôy, kwôy wo kami bélem sa derji kêm a, a yé na mega bi wo hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na herañ. ⁴⁰ Bijé wôô a đebé bô yagê ba, bay a ayê kwo pôn a, bay a đeñ kwo pôn men. ⁴¹ Yébé wôô a đebé uwoyé kuré menba, to pôn a ayij menba, to pôn a ba tón. ⁴² Đeñge tu melênê sa yerñge a, wôsa ken hôn wulê wo Kelma wonge a sañ hen né. ⁴³ Ken hôn, hena ôbi iyéy iyére henañ ré hôn wulê wo gemsa ré sañ ba, ôbi henañ né merê sa téri a điba gemsa henañ né gemséri ré. ⁴⁴ Kenbay kôba, ken mô sa tērñge a, wôsa ken hôn, nôbi Kema Gawra na sa nañ wulê wo ken bi bōrñge sara hen né.»

Mana wop ôbi bê kwôlê nañ kwop ôbi narê kwôlê
(Lk 12: 41-48)

⁴⁵ «I a na mana wop ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men ba? Na kwo ôbi iyéryi a điri ré bô sa ari upéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêm nañ wuléri men, tayriri men ba? ⁴⁶ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéryi sa a, uwopni li jé wori bi wo hen iyôn. ⁴⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelêñge hen, ôbi a điri berê sa ari upéri kêm. ⁴⁸ Nijba, hena ôbi ré na mana wo habij a, erem iyôn ba: «Ôbi iyéryren ba a, a, a.» ⁴⁹ Añ sê megêri bay jé bay ka hen men, ôm men, yi nañ bay kwoyê a men. ⁵⁰ Ôbi iyéryi a sa nañ wulê wo ôbi bu sa téri ré hen. ⁵¹ Añ ôbi a liri đisijne men, a gili gusij a men mega wo bay gilij bay kelê kwôlê kibrij wôô wôô gusij hen iyôn. Kirij bay ka hen na, bijé a sômnê ya men, a emné kapniji mēêrê mēêrê ya a men.»

25

Kwôlo gengij sa kam kalmê ka môj hen
(Mt 24: 42-44, Lk 12: 35-40)

¹ «Iyôn ba, emê iyére to derômarañ yi mega kam kalmê ka môj ka pô lampa toji jôrij kwini ôbi kurô iyôn. ² Perê kam kalmê bay ka môj hen na, ka bay na bay tu melênê men, ka bay na bay galê men. ³ Kañ bay galê hen na, erañji nañ wen wo đañgi kôbrij a ré. ⁴ Nijba, kañ bay tu melênê hen na, erañ nañ wen lampa toji bô gwolê a kôbrij a. ⁵ Mega wo tê ôbi kurô bi wo hen ba geré tô menba, bay yederij kum a, yi kum kêm. ⁶ Sa kirij ka jali menba, tô kwôni ôm kañ a ta kôl iyôn ba: «Gelêñge ôbi kurô bi era hen ya, sêñge ken jô kwini.» ⁷ Menba, kam kalmê bay ka môj hen engeji tô kum a, a, a, nañ lampa toji. ⁸ Kañ bay galê hen, kôlij kañ bay tu melênê hen iyôn ba: «Béñge wen lampa tonje dé men, wôsa lampa toni barij.» ⁹ Menba, kañ bay tu melênê hen uwôlji sara iyôn ba: «Nija bēñge ré wôsa nēm wo naa sodirijne ré. Erēñge ken ô kelé iyé bay garare a yañ đí.» ¹⁰ Kirija bay ô wô kelé wen lampa toji hende to hen menba, ôbi kurô bi wo hen sa cêgeriji a, a, a, kam kalmê ka ré bu sa tērji hen, ôrji nañ đí ira kini geré iyére a menba, bay luge kibi iyére ta. ¹¹ Kirija kam kalmê kañ bay galê bay ka hen buloji hera menba, bay di kermij a, a, a, kôl iyôn ba: «Kelma, Kelma, bôl kermij bēni men đéy.» ¹² Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêñge hen, en henêñge ré.» »

¹³ Menba, Jėsu kôlji iyôn ba: «Đeñge tu melênê sa yerñge a, wôsa sa heraren na, ken hôn wuléri ré men, tayriri ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa manê ka subu hen
(Lk 19: 11-27)

¹⁴ «*Emê iyére to derômarañ a yi mega gawra wo đa erê kergare menba, uwôge manê kari a, a, a, ari upé kari bi bay ré gem. ¹⁵ Kwo tumô, ôbi biri lari wop lôr milijôn bay men, ôbi cêgeri ba ôbi biri lari wop lôr milijôn wôô men, kwo subu ba ôbi biri lari wop lôr milijôn pôn men.»

Ôbi céji hen iyôn nê m sa néé woji néé woji menba, dîj yiri ô hari nij. ¹⁶ Kwo tumô wo bay ré biri lari wo j lôr dubu bay hen na, ô lij jeng a a uwôn kamne dubu bay a sara. ¹⁷ Ôbi cêgeri wo bay ré biri lari wo j lôr milijôn wô hen kôba, ô lij jeng a a uwôn kamne dubu wô a sara men. ¹⁸ Nijba, kwo subi wo bay ré biri lari wo j lôr milijôn pôn hen na, ô kergé iyom a j emij kwori tôj uwôbe.

¹⁹ Wulê kwône nij menba, ôbi iyérji na uwo tô kergare tori a menba, uwôgeji engeriji tô lari wo na dîré céji gemé hen. ²⁰ Kwo tumô wo ôbi na biri lari wo j lôr milijôn bay hen, era ligiri a a j kôli iyôn ba: <Kelma, na ju ben lari wo j lôr na bay a j gel, en hô uwôn milijôn bay a sara.> ²¹ Menba, kelma wori kôli iyôn ba: <Dô dama j, ju na mana wo dôri wo j ôbi bô pôn. Anja dê ka na en bem hen a j ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi deré na j en.>

²² Ôbi cêgeri wo ôbi ré biri lari wo j lôr milijôn wô hen na, era ligiri a a j kôli iyôn ba: <Kelma, na ju ben lari wo j lôr na wô a j gel en hô uwôn milijôn wô a sara.> ²³ Menba, kelma wori kôli iyôn ba: <Dô dama j, ju na mana wo dôri wo j bôm pôn. Anja dê ka na en bem hen a j ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi deré na j en.>

²⁴ Kwo subi wo ôbi na biri lari wo j lôr milijôn pôn hen era ligiri a a j kôli iyôn ba: <Kelma, en hôn wo jeré na kwôni wo ré li iyêre men, jeré na kwôni wo ré ci dema ré wal ré a men, kwo ré wusu dema ré pô ré a men. Na ôbi á, ené merên yen né hen. ²⁵ En kemnam a j en kerge iyom emij lari wom bi wo hen tôj a j gel, ôbi a na.>

²⁶ Menba, kelma wori kôli iyôn ba: <Jôbi ju na mana wo habij wo j kuy. Ju hôn dô iyôn wo ené ci dema ené wal ré men, ené wusu dema ené pô ré a men. ²⁷ Iyôn ba, ré jeré erê bij bay lê jeng a a kirija ré ené hera na ba, ré ené upé kamne a sara ré ba? ²⁸ Iyôn ba, ken dô lari wo kôbri a hen a j ken bij kwo kwori môj hen a sara. ²⁹ En kelênge kwôni wo na j upé bay a hô biri a sara. A j ôbi a ôrij dama j a. Nijba,

kwo ari upé kari lôg hen na, bay a deré bay ka lôg hen kôbri a a j sôn. ³⁰ Mana wo habij wo j kuy hen na, berêngerî ken uwôli nô bô dilemne a, na kirij ka bijé a sômê men, ômnij kajniji mêêrê mêêrê ya a men hen.> »

Gerjé jeré kwôlê
(Ja 5: 22-29)

³¹ «Kirija nôbi *Kema Gawra na heraj na j dampare tijê hen na, *manê ka derômaraj a a banji a j na sa merê sa gagay kenare wupê. ³² A j tô yê bijé ka sa terare a na kê m a da j tumôn a a j na a deré tirji mega wo ôbi abê gamgê dôrij tu gamgê gay na j uré hen iyôn. ³³ Na bê gamgê sa kôben gusurô men, upé sa kôben ma men. ³⁴ Menba, na kôlij ka sa kôben gusurô hen iyôn ba: <Eranje kenbay ka Iban tô kibri a sarjge a hen, ken sa mô bô emê iyêre tori to bay na j wô kwôlenge ca tumô kirija ka tô terare na dîj yej hen. ³⁵ Wôsa, kirija kurôn na lèn ba, na ken ben anja j emê men, kam na dên ba, na ken ben en yi men, na ena kerga ba, na ken lèn kergare men. ³⁶ Na en ô tôn senje ba, na ken ben bargay en têlij tô m men, na en ô mij ba, na ken kôrben men, na en yi danjay a ba, na ken ô gelen a men.> ³⁷ Menba, bay lê anja j derôre bay ka hen a uwôlen sara iyôn ba: <Kelma, kirija yôn a na niné gelem kurôn na ré lêm a, na niné bem anja j emê men, kam na dêm a, na niné bem ju yi men ba? ³⁸ Men, kirija yôn a, na jeré na kerga a j na niné lêm kergare men, na jeré ô tô m senje a, na niné bem bargay ju têlij tô m men ba? ³⁹ Men, kirija yôn a, na jeré ô mij men, na ju yi danjay a a men a, na niné ô gelem ba?> ⁴⁰ Menba, na uwôlji a sara iyôn ba: <Na tu kwôlê a ené kelênge hen are bay ka kê m ka ken li na j yê nèn ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené lèn hen.> »

⁴¹ «Menba, na kôlij ka sa kôben ma hen iyôn ba: <Erênge wolé, kenbay ka mênê yi wô sarjge, erênge bô tare to enge kwôy na j kunu to yi gengij sa Sidan na j bijé kari hen. ⁴² Wôsa, kirija kurôn na lèn ba, na ken ben anja j emê ré men, kam na dên ba, na ken ben en yi ré men.

⁴³ Na ena kerga ba, na ken lèn kergare ré men, na en ô tôn senje ba, na ken ben bargay bi ené têtij tôn ré men, na en ômij men, na en yi dangay a men menba, na ken ô gelen ré a men.» ⁴⁴ Menba, bay a uwôlen sara iyôn ba: «Kelma, kirija yôn a, na niné gelem kurôn na ré lêm men, kam na ré dêm men, na jeré na kerga men, na jeré ô tòm senje men, na jeré ômij men, na jeré yi dangay a a men, a na niné li nap ju ré ba?» ⁴⁵ Menba, na uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, are bay ka kê m ka ken li nap yê nê n ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nô bi bi a na kené li nap en né hen.» ⁴⁶ Menba, bay lê habrê bay ka hen a erê kirij kap gusij ka yi nap kuni ji hen, wô jé lêreji wo habij bi wo hen men, kap bay lê angap derôre ba, bay a erê kini gelê wo yi nap kwini a hen men.»

26

Bay woge gwosoy deré Jésus

(Mk 14: 1-2, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)

¹ Kirija Jésus dô kwôlê wori bi wo hen kô nij menba, ôbi kôlij bay tôri iyôn ba:

² «Ken hôn wo geserê *Pak ré ba na wulê wôô mera. Sa hende to hen na, bay a beren nôbi *Kema Gawra bé an bay a erê béren sa gurô tagelê.»

³ Menba, damné kap bay bê kwôbe nap surjê ka *Israyêl dapji iyé *dami wo damné kap bay bê kwôbe Kayib a. ⁴ Bay woge gwosore toj berij Jésus jegê an ciré diri. ⁵ Nijba, bay kôl bi ciré biri bôb nap sa geserê Pak ré, wô wo bipe ma ré lij kwôlê nap ci.

Iyore to pôni bi ider sa Jésus a

(Mk 14: 3-9, Lk 7: 36-50, Ja 12: 1-8)

⁶ Jésus mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen na, ⁷ iyore to pôni erap nap ider wo garari mê bô murda wo bay li nap *albatre hen kôbre a. Hende uson ligi Jésus a an sa wuseri sari a kirija bay mô tôn kibi emê a hen. ⁸ Kirija bay tôri gel hen iyôn menba, bôrji tarji an bay kôl iyôn ba: «Wô mi a hende ré mêne ider bi wo garari mê hen, hen iyôn ba?» ⁹ Ré

nana kelêp ba nana upé lari mê an cêp bay nimré ré ba?»

¹⁰ Jésus hôn ermé woji bi wo hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené dôyrê iyore hende to hen iyôn ba? Anja hende lèn hen na, na anja dôri. ¹¹ Bay nimré ba, a merê nap ken sa pôn pôn, nijba, nôbi ba, na merê nap ken nap wulê wulê ré. ¹² Ider wo hende bèn san a hen na, na wo bi bay ré sa emen.» ¹³ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, nap kirij kê m sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anja iyore hende to hen li hen ermij sara.»

Judas ay sa Jésus

(Mk 14: 10-11, Lk 22: 3-6)

¹⁴ Ôbi tô Jésus wo pôni perê ka môj kibi wôô hen hini na Judas Iskariyôt, ôbi ô upé damné kap bay bê kwôbe ¹⁵ an kôlji iyôn ba: «Hena ené ay sa Jésus bênge ba, na mi a kené ben ba?» Menba, bay biri selé tôre subu. ¹⁶ Ayij tôri wulê bi wo hen na, Judas woge geré wo diré ayij sa Jésus bij damné kap bay bê kwôbe.

Jésu ôm geserê Pak nap bay tôri

(Mk 14: 12-31, Lk 22: 7-14, 21-23, Ja 13: 21-30)

¹⁷ Wulê won ayê tô lê geserê mapa wo wubere nap hô hen na, bay tô Jésus era sa engeriri iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niné ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?» ¹⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Erênge derô ira iyé kini a an ken kôli iyôn ba: «*Rabi, kôl iyôn ba: «Wulê wupê ba da nij, an nôbi nap bay tôn nija lê geserê Pak iyére tom a.» > » ¹⁹ Bay tô Jésus li na mega bi wo ôbi ré kelaji hen iyôn menba, bay bu sa tê Pak ya. ²⁰ Kirija tare kurij nij menba, Jésus mô tôn kibi emê nap bay tôri ka môj kibi wôô hen. ²¹ Kirija bay ôm emê môrij hen iyôn menba, Jésus kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, kwôni wo pôni perênge a hen a sa ayê san.» ²² Bay kê m bôrji mêne damañ menba, i i ba engeriri iyôn ba: «Kelma, na nôbi ba? Kelma, na nôbi ba?» ²³ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn

ba: «Na kwo ré dôbe kôbri naɲ en bô gwore a hen, ôbi a ayê san. ²⁴ Na tiri, nôbi Kema Gawra na erê, na mega wo na liɲ bô magtubu to Emen a gengiɲ san hen iyôɲ. Niɲba, bô emê a kuriɲ sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henaɲ ré yêri ré kôba ré dô sôɲ.» ²⁵ Judas wo a sa ayê sa Jêsu engeriri iyôɲ ba: «Rabi, na nôbi ré rê?» Menba, Jêsu uwôli sara iyôɲ ba: «Na tiri na jôbi.»

Emê wo Kelma
(Mk 14: 22-26, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntipê 11: 23-26)

²⁶ Kirija bay mô ômji emê menba, Jêsu ay mapa aɲ tô kibri sara menba, biilê aɲ biɲ bay tôri aɲ kôlji iyôɲ ba: «Engeɲge ken ôm ôbi yi mega kurôɲgi yen iyôɲ.» ²⁷ Men, ôbi hô ay gwoy care toɲ yê tiɲador aɲ liɲ Emen dosé, aɲ ôbi biji aɲ kôl iyôɲ ba: «Engeɲge ken yi pôn pôn kêm.» ²⁸ Aɲ ôbi kôlji iyôɲ ba: «Kwo na ná, yi môɲ kwôbren woɲ biɲare wo biɲ tôɲ wô kibi biɲé kwône aɲ bi têriɲ toji ré dôriɲ sarji a. ²⁹ En kelêɲge, na hô yê care toɲ yê tiɲador hende to hen ré niɲ, kwôy wulê wo na sa yiɲ to kôrbi naɲ ken bô emê iyére to Iban a.» ³⁰ Kirija bay kebe kurôɲ menba, Jêsu naɲ bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

Jêsu kôl Piyêr ré sa uwôserê dîrê hôni ré
(Mk 14: 27-31, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

³¹ Menba, Jêsu kôlji iyôɲ ba: «Bô yoyre to kemnêɲ hen na, kenbay kêm ka dên aɲ wôsa liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôɲ ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a useriɲ kêm.» ³² Niɲba, cêgê menba, kirija na jê sé kampê na, na erê tumôɲge a Galilé a.» ³³ Menba, Piyêr kôlji Jêsu iyôɲ ba: «Kirija megên kêm a dêm aɲ ba, nôbi na dêm aɲ né.» ³⁴ Menba, Jêsu uwôli sara iyôɲ ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, bô yoyre to kemnêɲ hende to hen na, pa dema kura ré yelê tô ba, já uwôserê têtê subu jeré hônen né.» ³⁵ Niɲba, Piyêr hô kôli iyôɲ ba: «Hena ré na wo ené ma naɲ ju kôba, na kelê ené hônem né ré.»

26:31 26: 31 Jakari 13: 7

Menba, bay tôri kêm kôl mega wo Piyêr kôliɲ hen iyôɲ men.

Bô yagê wo Gêtsémané

(Mk 14: 31-42, Lk 22: 39-46, Ja 18: 1)

³⁶ Menba, Jêsu ôriɲ naɲ ci kirija ka bay uwôgeji *Gêtsémané hen, aɲ kôlji iyôɲ ba: «Merêɲge tôɲ na, aɲ nôbi na deré tôn wolé erê uwôlê Emen.» ³⁷ Jêsu ôriɲ naɲ si Piyêr naɲ kam Jêbédé ka wôô hen naɲ dî. Menba, tiri li na men, ôbi ange damaɲ. ³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: «Tun li na môɲ teré dun iyôɲ, merêɲge na, aɲ ken yi kum né.» ³⁹ Jêsu dô tôri dê wolé menba, jubu gubari diɲ kwini tôɲ aɲ uwôl Emen iyôɲ ba: «Iban, hena ré yi iyeɲ ba, ju dî gusiɲ hende to hen lèn né. Hen iyôɲ hari kôba, ju li bô geyé wom, dîba bô geyé wupê nôbi ré.» ⁴⁰ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, uwôɲji tô kum a. Menba, Jêsu kôliɲ Piyêr ba: «Ken mô tu geɲ naɲ en sem iyôɲ né ba? ⁴¹ Merêɲge tu geɲ aɲ ken uwôl Emen bi kené heriɲ bô angaɲ lamê ré. Ken gey merê tu geɲ hanɲge niɲba, na néerɲge a nêmedé ré dî.» ⁴² Jêsu hô dô tôri wolé dê aɲ jôgij têtê wôô wori aɲ uwôl Emen kôl iyôɲ ba: «Iban, hena ré yi iyeɲ ba, ju dî gusiɲ hende to hen lèn né. Hen iyôɲ hari kôba, ju li bô geyé wom dîba, bô geyé wupê nôbi ré.» ⁴³ Ôbi hô bulo hera menba, uwôɲji tô kum a wôsa bay nêmedé merê geɲ né. ⁴⁴ Ôbi hô dô tô wolé aɲ uwôl Emen wo jôgij têtê subu aɲ na kwôlo ôbi ré kôl tumô hen a ôbi ré hô kôl sôɲ. ⁴⁵ Ôbi hera ligi bay tôri a aɲ kôlji iyôɲ ba: «Yêɲge kum aɲ ken dô bul hanɲge niɲ. Kô niɲ. Tayriri sa wo bay a uwôlen nôbi Kema Gawra kôbi bay têriɲ a niɲ. ⁴⁶ Henanɲge ta, na erêɲge gel, ôbi ayê san biɲ biɲé bi, sa niɲ.»

Bay bu Jêsu

(Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴⁷ Kirija Jêsu iyêl ba ya tô hen iyôɲ menba, Judas ôbi tô Jêsu wo pôn perê ka môj kibi wôô hen so naɲ kwônê biɲé ka ôriɲ naɲ yebere toɲ kaskar men, ka naɲ kwore a men. Na damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ bay sa Jubnê a jôji. ⁴⁸ Judas

woj ôbi ayê sa Jésus hen, ré kelap kwônê ßipé bay ka hen iyôn ba: «Kwônî wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené ßiri.» ⁴⁹ Kirijna bay sa nij menba, Judas era ligi Jésus aþ kôl iyôn ba: «Dosé tom Rabi.» Menba, ôbi ibe tô maa Jésus. ⁵⁰ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Melapnen, aþga ju era wô lê hen na, ju li mera.» Menba, kwônê ßipé bay ka hen salam Jésus bu. ⁵¹ Menba, ôbi tô Jésus wo pônî perê ka ðebu naþ ði hen, dô yebere toþ kaskar tori aþ ðij maa mana wo *dami wo damné kaþ bay bê kwôbe jô. ⁵² Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Dôbe yebere tom toþ kaskar hôrijn bô iyéyrere a wôsa ßipé ka pô yibipé kaþ kaskar ba, na temay yebere toþ kaskar a bay ré ma men, ⁵³ ju hôn wo henaþ ené engerij Iban ba, ôbi henaþ ré ben asgarnê nê mê sak tôre jurgem kibi wô kirij bay ka nana ðibij hen né ba? ⁵⁴ Hena henaþ ré na hen iyôn ba, kwôlo yi bô magtubu to Emen a to kôl iyôn ba: Ré na hen iyôn, a ré lij hen ba, ariri henaþ ré lij na iyeþ iyeþ ba?» ⁵⁵ Jésus kôlij kwônê ßipé bay ka hen iyôn ba: «Ken eraþ naþ si yebere toþ kaskar men, kwore men kôberþge a wô ßerenare mega wo kené kena ßeré na gemsa iyôn. En mô perêþge a na sa pôn pôn gilij ßipé are derô haba wo *iyéy Emen a hen ba, na ken era sa ßeren ré wô mi ba? ⁵⁶ Nijba, yi hen iyôn bi kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu to Emen a hen na, bi ariri ré lij.»

Menba, bay tôri kêm gerji ðiri aþ.

Jésu ðebu kini jeré kwôlé wo Jubnê iyé dami wo damné kaþ bay bê kwôbe Kayib (Mk 14: 53-65, Lk 22: 54-55,63-71, Ja 18: 13-14,19-24)

⁵⁷ Bay ßeré Jésus bay ka hen ôrijn naþ ði tumô Kayib a wo na dami wo damné kaþ bay bê kwôbe hen. Kirij bay ka hen na, *bay derê tô tôô to Emen naþ surþê ka Jubnê kôba, ðanji ya men. ⁵⁸ Piyêr ô tô Jésus a tôn tôn kwôy ôrijn karaþ derô haba wo dami wo damné kaþ bay bê kwôbe a, aþ ô merê naþ bay gemé kibi iyé dami wo damné kaþ bay bê kwôbe bi wo hen aþ ðiré gelé aþga bay ré lê. ⁵⁹ Damné

kaþ bay bê kwôbe naþ *Sanédrên kêm woge geré wo ciré ðiri kwôlo dami sari a aþ ciré derijni. ⁶⁰ Bipe kwône era sa pôy kwôlé ðiri sari a, nijba, bay uwôn kwo nê m deréri ré. Ka pônî wôô era cêgê aþ ⁶¹ kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen kôl iyôn ba: Diré té iyéy Emen hen aþ ðiré hô ðé hôrijn sa subu ðêj.» ⁶² Menba, dami wo damné kaþ bay bê kwôbe hena ta, aþ kôlij Jésus iyôn ba: «Ju uwôl kwôlé sa kwo gawré bay ka hen kôl gengij sam hen né ba?» ⁶³ Nijba, Jésus uwôli kwôlé wônî sara ré. Menba, dami wo damné kaþ bay bê kwôbe bi wo hen kôlij Jésus iyôn ba: «En uwôlem naþ hini Emen wj ôbi merê tu geþ hen, bi jeré kelêni na ba, ju na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na Kemari bi ba?» ⁶⁴ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Ôbi a jeré kôl kem a hen. En kelêþge ka sa gelen nôbi *Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen wj ôbi néé a a men, na bulo hera perê kirij ka geri ka derômaraþ a men.» ⁶⁵ Menba, dami wo damné kaþ bay bê kwôbe yêgerê bargay yiri a aþ kôl iyôn ba: «Ôbi tiiré Emen ô m hen iyôn nij menba, ken kôl nana hô gem na i ré kelêna kwôli sôn ba? Mega ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ô m hen nij na, ⁶⁶ Kwôli mi a kené erem nij ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi na kwj deré.» ⁶⁷ Kirij bay ka hen na, bay tibiri kalé tiri a men, ka pônî esuge kôbriji cibijni men, ka pônî sê tô mari a men. ⁶⁸ Aþ bay kôli iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen li yem môþ *ôbi kibi Emen iyôn aþ ju kelêni na i a ðêm hen ba?»

Piyêr uwôser têê subu ðiré hôn Jésus ré (Mk 14: 66-72, Lk 22: 55-62, Ja 18: 15-18,25-27)

⁶⁹ Kirij bay ka hen na, Piyêr mô nô derô haba menba, hende jé to dami wo damné kaþ bay bê kwôbe to pônî uso ða ligiri a aþ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, na ju ô naþ Jésus wo Galilé bi wo hen ré ba?» ⁷⁰ Nijba, ôbi uwôser tu ßipé a kêm kôl iyôn ba: «Kwôlo mu kôl hen na, en hôn né.» ⁷¹ Ôbi hena ô si kibi geré iyôn menba, hende jé to ðanji gili aþ kôlij

ɓipné ka ɗebe ya hen iyôn ba: «Gawra wo na, kôba na ô naɗ Jésu wo Najarêt bi wo hen men.» ⁷² Menba, Piyêr hô uwôser desip yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né.» ⁷³ Sem cêgê menba, ɓipné ka ré mô ya hen usoji ligi Piyêr a aɗ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, ju na kwo ɓipné bay ka hen men, wôsa kwôli kelêrem gel wo jeré na kwoji.» ⁷⁴ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né. A hena ené kôl benare ba, bi Emen deren.» Kirip bay ka hen menba, kura yel men. ⁷⁵ Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jésu na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônen né têê subu dema kura ré yilé tô hen.» Menba, ôbi si nô aɗ sôm ɓugerôg ɓugerôg.

27

Bay ôriɗ naɗ Jésu tumô ôbi emê iyére Pilat a

(Mk 15: 1, Lk 23: 1-2, Ja 18: 28-32)

¹ Tô kirip cud menba, damné kaɗ bay bê kwôbe kêm naɗ surɗê ɗaɗji aɗ gengiji kwôli deré Jésu. ² Bay bi bay harêri aɗ ôriɗ naɗ ɗi ô ɓip *Pilat ôbi emê sa iyére wojɗ Rômê.

Judas duu yiri

(Jé lê bay jé 1: 11-20)

³ Kiripna Judas wo ay sa Jésu hen gel wo bay uwôl kwôlê sa Jésu a hen iyôn menba, bôri tari sa aɗga ɗiré li hen menba, ôbi herap naɗ selé to tôre subu hen ɓip damné kaɗ bay bê kwôbe naɗ surɗê hôriɗ, ⁴ aɗ kôlji iyôn ba: «Ayê wo en ay sa kwo li ani ré hen na, en li na têriɗ hen.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Na kwôlê wom jôbi ɗiba kwo hen ɗôlêni nibay ré.» ⁵ Judas bêm selé hende to tôre subu hen bô *iyéy Emen a aɗ si ô ulê gaɗne diriɗ yiri. ⁶ Damné kaɗ bay bê kwôbe pô selé hende to hen, aɗ kôlji iyôn ba: «Selé to na na, dé wo nana bi bô magela wo yi naɗ jeɗgêri hen né, wôsa na lari kwôbe.» ⁷ Kiripna bay nariɗ kwôlê sara menba, bay genge ciré kelip kirip ka gawra wojɗ ôbi jibé hen, aɗ bi ré yi sa kampê kergê. ⁸ Ôbi a bay ré

uwôge kirip bay ka hen, kirip kaɗ kwôbe kwôy kemnêɗ kemnêɗ hen. ⁹ Na ôbi á, kwôlo *ôbi kibi Emen Jérêmi na kôl hen, ariri ré lip. Ôbi na kôl iyôn ba: «Bay pô lari tôre subu aɗ lari bi wo hen, na kwo kam *Israyêl ɓip sara wô kilipni. ¹⁰ Aɗ bay kelip kirip ka gawra wojɗ ôbi jibé hen, mega wo Kelma na ayip tô ben hen iyôn.»

Pilat engerip Jésu kwôlê

(Mk 15: 2-20, Lk 23: 1-4,13-25, Ja 18: 18 - 19: 6)

¹¹ Kiripna bay ôriɗ naɗ Jésu tumô ôbi emê sa iyére Pilat a, menba, ôbi engeriri kôl iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubné bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.» ¹² Kiripna damné kaɗ bay bê kwôbe naɗ surɗê pây kwôlê ɗiri Jésu sari a hen iyôn na, ôbi uwôlji kwôlê wôni sara ré. ¹³ Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Ju toy kwôlo bay pây kêm bêm sam a hen né ba?» ¹⁴ Nipba, Jésu uwôli kwôlê wôni pôn nêɗ iyôn sa kwo bay pây ɗiri sari a hen né. Menba, tini kelma ge kay damaɗ.

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a

¹⁵ Elê elê naɗ sa geserê *Pak ba, ôbi emê iyére ôriɗ naɗ hara wojɗ ulê ɗaɗgay wo gawré gey hen pôn ta ta. ¹⁶ Wulê bi wo hen na, Barabas na ɗaɗgay wo hini ôm gaɗ. ¹⁷ Menba, Pilat engerip ɓipné iyôn ba: «Na i a kené gey bi ené uwôli ta bêɗge ba? Barabas laba Jésu wo bay uwôgeri *Krist hen ɗi ba?» ¹⁸ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré lipi aɗa bay ré ɓerip Jésu bi hen. ¹⁹ Kiripna Pilat ba kini jeré kwôlê a tô menba, tamni jé kwôli iyôn ba: «Jôbi ju jô kwôlê sa gawra wojɗ derôre bi wo hen na ré, wôsa yoyre hen na, wônê gelen gusiɗ gaɗ gengip sari.» ²⁰ Damné kaɗ bay bê kwôbe naɗ surɗê gwôsiji ɓipné bi ré engerere bi ôbi emê sa iyére ré uwôl Barabas ta, aɗ Jésu a ré diri ɗi. ²¹ Ôbi emê sa iyére kôlji iyôn ba: «Daɗgayné ka wô na na, na kwo yôn a kené gey bi ené uwôli ta bêɗge ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Uwôl Barabas ta ɗi.» ²² Ôbi emê sa iyére Pilat hô engerereji

iyôn ba: «Jésu wo bay uwôgeri Krist hen ba, en liri iyen ba?» Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê béni.» ²³ Ôbi emê sa iyére hô engereji iyôn ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay kêm kôl kañ ta iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê, béeri sa gurô tagelê.» ²⁴ Pilat bô wo ðiré nê m lè ani ré nij men, heragê kôba ô m gañ a men na, ôbi ay kam pilij kôbri tu bijné kêm añ kôl iyôn ba: «En nañ tô bê kwôbri gawra woñ derôre bi wo hen a, na kwôlê woñge kenbay hañge nij.» ²⁵ Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Bi kwôbriri bu sarni nañ sa kwôngêrni.» ²⁶ Menba, Pilat uwôl Barabas ta, menba, ôbi bi bay yêmnê Jésus nañ tinêre añ nôgiri bijn asgarjê bi ré ô béeri haji nij.

Asgarjê ayrê Jésus

²⁷ Asgarjê ka ôbi emê sa iyére ôrij nañ Jésus kini merê ôbi emê iyére a, añ asgarjê kêm ka bô ira hen na, méerji Jésus ta kumôj. ²⁸ Añ, bay tô bargay kari yiri a añ, añ dôbri bargay ka dami ka sêy ka bijné ka damné hen yiri a. ²⁹ Men, bay gaa jabga woñ kenare nañ gesem dôbri sari a men, bay dôbri celañ woñ kenare kôbri woñ gusurô añ cibiji gubarji tôñ tumôri a añ bay ayrêri kôl iyôn ba: «Nini lêm dosé, kelma wo Jubnê.» ³⁰ Men, bay tibiri kalê tiri a men, bay dô celañ woñ kenare bi wo kôbri a hen, sêñ sari a men. ³¹ Kirija bay sili hen iyôn nij, menba, bay dô bargay ka bay ré dôbri yiri a hen añ añ hô tôbri kari hôrij añ ôrij nañ ði ciré erê béeri sa gurô tagelê haji nij.

Bay bér Jésus sa gurô tagelê

(Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

³² Kirija bay so nô nañ derô iyére menba, bay uwôn Simô wo na gawra wo Sirên hen, bay biri eren biri ay gurô tagelê wo Jésus. ³³ Kirija bay ô bijn kirij ka bay uwôgeji Gwôlgwota hen, bôri na ibé sa gawra hen. ³⁴ Kirij bay ka hen na, bay

bijn Jésus care to polij nañ anga ðañ bi ré yi, kirija ôbi yi gel menba, ôbi kañ*.
³⁵ Añ bay béeri sa gurô tagelê. Kirija bay béeri sa gurô tagelê kô nij menba, bay pô bargay kari cêñji nañ geré wo jalaw terê. ³⁶ Menba, bay mô gemni haji nij. ³⁷ Bi bijné ré hôn wô mi a bay ré diri ba na, bay li are di sa gurô ta sari a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na Jésus kelma wo Jubnê.» ³⁸ Men, bay bére bay bô habré ka pôni wô nañ Jésus, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men. ³⁹ Bijné ka ô tô geré hen na, bay tiiré Jésus men, bay li sarji ômij ya ya ⁴⁰ añ kôl iyôn ba: «Jôbi wo na ju kôl jeré téé iyéy Emen añ jeré hô ðé hôrij sa subu ðéj hen na, gôlij nañ yem ta. Hena jeré na kema Emen ba, ju herbo tôñ sa gurô tagelê nija gelé.» ⁴¹ Damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tô to Emen nañ surjê kôba sili kôl iyôn ba: ⁴² «Ôbi gôlij nañ bijné menba, nê m gôlij nañ yiri ré, hena ôbi ré na Kelma wo Israyêl ba, bi dera yiri tôñ sa gurô tagelê pa dema niné bê bôrni sari a. ⁴³ Ôbi bi bôri sa Emen, añ kôl ðiré na kema Emen. A hena Emen ré geyri ba, bi sa dôri uwôl ta hari nij.» ⁴⁴ Bay bô habré ka bay béerji sa gurô tagelê kwari hen kôba tiréri hen iyôn men.

Kwôli temare to Jésus

(Mk 15: 33-41, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

⁴⁵ Ayij tôri tu tare kwôy tare to yébé ayij sa tôjne ta hen na, kirij hendu sa terare a na kêm. ⁴⁶ Nañ tare hende to yébé ayij sa tôjne ta hen, menba, Jésus jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Eli, Eli lema sabaktani.» Bôri na: «Emen wujê, Emen wujê wô mi a jeré ðén añ hen iyôn ba?» ⁴⁷ Bijné ka pôni ka ðebe ya hen na, kirija bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi uwôge *Eli.» ⁴⁸ Kwo pôni ô lew ô ayê kibi bargay dôbê bô kam tijador ka bay uwôgeji binêger hen, añ dôbe kibi gurô añ erañ sa dôbri kibri a, bi

^{27:24} 27: 24 Détéronôm 24: 6,7 * ^{27:34} 27: 34 Ca ba na, na hana wo bay bijn kwôni bi kirija bay ré ca féréri ba bi yiri ré liri gañ né. ^{27:35} 27: 35 Kurôn kibé 22: 19 ^{27:38} 27: 38 Esay 53: 12 ^{27:39} 27: 39 Kurôn kibé 22: 8 ^{27:40} 27: 40 Matiyé 26: 61 ^{27:43} 27: 43 Kurôn kibé 22: 9 ^{27:46} 27: 46 Kurôn kibé 22: 2

ré yi. ⁴⁹ Menba, ka pôni kôli iyôn ba: «Di jan, naa gelé na ba, Eli a sa gôlij nañ dî ba?» ⁵⁰ Menba, Jésu hô dô gura wo dami menba, kibri wôm hari nij.

⁵¹ Kirij bay ka hen, menba, bargay ka bay ha jôrij bô *iyéy Emen hen na, yégij derôre a wô ayij tôri ta kwôy uwôl tôñ men, sa terare yebagij men, keram wayrij a men. ⁵² Kampê wayrij añ ðiné kañ bay lê angañ derôre tu Emen a ka na ma hen na, ji si kampê. ⁵³ Kirija bay so bô kampê hen iyôn menba, cêgi jê sé wo Jésu a ná, bay ô derô iyére to yi nañ jengêre to na Jérusalêm hen, añ ðiné kwône gilji hôn.

⁵⁴ Dami wo asgarjê nañ asgarjê ka ré ðebe wô gemé Jésu hen, gel sa terare to yebagij hen men, are kêm ka li are hen a men na, harê liji damañ añ bay kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.» ⁵⁵ Kirij bay ka hen na, yébé ka pôni kwône ka na ô nañ Jésu hen kôba, ðebe ya sêd wolé gel are bay ka hen men. Na bay a na lêrê jé biri hen kirija ôbi na ayij tô jé wori Galilé a kwôy sañ na hen. ⁵⁶ Perê yébé bay ka hen na, na si Mari to Magdala nañ toñ yoo si *Jak nañ Josêp men, yoo kam Jébédé a men.

Bay em Jésu

(Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁵⁷ Pa dema tare ré ta kurij na, gawra wop ôbi uné wo bay uwôgeri Josêp, ôbi na gawra wo Arimaté. Ôbi na na ôbi tô Jésu men. ⁵⁸ Ôbi ô uné Pilat añ engeriri temay Jésu, menba, Pilat ay tôô bi bay ré ðiri ré ay. ⁵⁹ Josêp ay temay Jésu añ lêgere nañ kibi bargay ka bôri ka kôrbi a. ⁶⁰ Añ ôrij emé bô kampê kari kañ yiri ka ôbi bi bay kerge haw bô keram a añ ôbi gereñge kulmañ keram wo dami dé kibi a añ ô hari nij. ⁶¹ Mari to Magdala nañ to pôni hen môrji wor kwiniji si sa kampê iyôn.

Bay gem sa kañê

⁶² Cêgi beré sa têe sa merê ta a hen, menba, damné kañ bay bê kwôbe nañ Parisjêné ôrji ô uné Pilat. ⁶³ Añ kôli iyôn ba: «Kelma, bôrni jibéni sa kwôlo ôbi

benare bi wo hen na kôl kirija ôbi na bañ ta tô hen, ôbi na kôl iyôn ba: «Sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.» ⁶⁴ Iyôn ba, ay tôô bi bay gem sa kampê kwôy wulê subu, wô wo bay tôri maa sa derêri ôrij, añ a kelê ôbi a ré jê sé kampê hen, menba, kwôlê wop benare bi wo hen, a emé ðé kwo tumô hen añ sôn.» ⁶⁵ Menba, Pilat kôlji iyôn ba: «Gelêñge, en béñge asgarjê hen, erêñge ken ô gemé mega wo ken geyij hen iyôn.» ⁶⁶ Menba, bay ô serijé kibi kampê bay ka hen ta, añ ði asgarjê mô gem haji nij.

28

Jésu ji si kampê

(Mk 16: 1-11, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-18, Jé lê bay jé 2: 24-38)

¹ Cêgi *sa merê ta a nañ sa dema nañ tô kirij kirija kirij ba hendu ðurum ðurum tô menba, Mari to Magdala nañ to pôni hen eraji sa kampê ciré sa gelé. ² Kirij bay ka hen menba, terare yebagij ðej ðej wôsa mana wo Kelma hena derômarañ a herbo era sa gereñge kulmañ keram wolé añ ðay mô sara. ³ Yiri jerañné mega wulanê emen iyôn men, bargay kari kôba, bôrê môñ wôbgê iyôn a men. ⁴ Kemnare li asgarjê kañ bay gemé sa kampê hen, añ bay wuderé jag jag añ bay yi mega temay ðiné iyôn. ⁵ Mana wo Emen kôlij yébé bay ka hen iyôn ba: «Kemnañge ré, en hôn wo kené woge na Jésu wo bay na béeri sa gurô tagelê hen. ⁶ Ôbi nañ na, ôbi ji si kampê mega wo ôbi na kôlij hen iyôn. Eranje ken sa gel kirija bay na uwôlijni ya hen. ⁷ Añ ken ô lew ô kôlij bay tôri wo ôbi ré ji si kampê, añ ré ô tumôrñge a Galilé yañ nij añ na yañ a kené erê geléri. Ôbi a, ené kelêñge hen.» ⁸ Yébé bay ka hen henaji sa kampê gerji nañ kemnare men, nañ yi derê men, ô kôlij bay tô Jésu kwôlê bi wo hen. ⁹ Menba, Jésu jô kwiniji añ kôlji iyôn ba: «En lêñge dosé.» Menba, bay uso ða ligiri a bu têri añ heramiri. ¹⁰ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Harêñge ré, erêñge ken ô kôlij yênen ré ôrji Galilé wôsa na yañ a bay ré sa gelen.»

*Kwôlo asgarñê kañ bay gemé kamñê
hen kôl*

¹¹ Kirijna yébé bay ka hen, baa tô geré tô menba, asgarñê ka ré gem sa kamñê hen, ka pôni heraji perê ira sa ô kôljin damné kañ bay bê kwôbe kwôli are bay ka ciré gelo hen. ¹² Damné kañ bay bê kwôbe uwôge surñê añ dañji añ gengeji bi ciré bij asgarñê bay ka hen lari mê. ¹³ Añ bay kôl iyôñ ba: «Kelêñge iyôñ ba, bay tôri ré era yoyre sa gômse temayri ôriñ kirijna nini ba tô kum a tô hen. ¹⁴ A hena ôbi emê sa iyére ré toy ba, nija henê kwôlo nija kôli añ nija derêñge kibi kwôlê a señge.» ¹⁵ Asgarñê bay ka hen, enge lari bi wo hen, añ kôlji na mega bi wo bay ré kelaji hen iyôñ. Añ kwôlê bi wo hen ôm nañ kirij kirij perê Jubñê kwôy kemnêñ kemnêñ.

Jésu si sa bay tôri a

(Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-27, 21: 1-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)

¹⁶ Bay tô Jésus ka môj kibi pôñ hen, ôrji Galilé sa keram wo Jésus gelji hen. ¹⁷ Kirijna bay gel Jésus menba, bay heramiri, nijba, ka pôni meremné bôrji a. ¹⁸ Menba, Jésus uso ða ligirji a añ kôlji iyôñ ba: «Emen ben néé woj gôljin sa anga sa terare men, sa ka derômarañ a a men. ¹⁹ Erêñge yi tô yê bijé ka sa terare a na kêñ añ ken belêñgeji bi bay yi bay tôñ añ ken liji batêm nañ hini Iba bijé men, hini Kemari men, hini Tunu toñ hendi bô bôre a men. ²⁰ Añ ken gelji bê kwôlê sa are kêñ ka na en ayij tôô béñge a hen. Añ ken hôn wo ené baa nañ ken nañ wulê wulê kwôy wo tô terare a kerê.»

Kwôlo Dôri wo Emen wo Mark kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Mark li hen

Kwôlo Dôri wo Mark na, gengijn na sa bijné ka na Jubnê ré hen. Magtubu to Mark hende to hen na, na magtubu to mena dêj senge men, kwôlo Jêsu wôni wo yêngi iyôn kôba na bô a a men. Nijba, magtubu hende to hen kôl na kwôli bijné ka Jêsu men, kwôli berarê wo ôbi berare bijné men, kwôli naripare kwôlê wo ôbi narip na bijné a men. Kwôlo pônî wo yi bô magtubu to Mark a hen na, na bô magtubu to Matiyé a men, na bô to Ja a men, na bô to Luk a a men. Magtubu to Mark hende to hen kôl kwôli bô emê, wôsa tumô ba, hende kôl na kwôli Jêsu mega ré na Kema Emen (1: 1) men, deré kibi ba kôl na kwôli Kema Emen bi wo hen rée ma a bay rée bééri sa gurô tagelê (15: 39).

Sapitre 1 - 8: 26 a na, Jêsu gey wo kwôni ré hôn jog dîré na i ba ré tô. Ôbi berare bay ômpare men, dage tunu to habij sa bijné men, iyêl na ibiyare a men, menba, bijné engere iyôn ba: «Gawra bi wo hen na I ba?» Nijba, Jêsu kôlij bijné ka kôl ciré hônî hen iyôn ba: «Kôlinge kwôni ené i ba ré pa pa.»

Sapitre 8: 26 - sapitre 16 a na, gey gelij bijné ré hôn wô mi a Jêsu ré na Kema Emen ba.

Bijné ka bay bê bôrji sa Emen a ka bô emê wo Rômê na, gey gawrê ka yi môp emen iyôn hen. Gawrê bay ka hen lêrê aŋga dêrê sa kirij men, aŋga bay li ba kurij dô biji men, bay gôlij sa aŋga bô emê kêm a men.

Nijba, Jêsu wo na Kema Emen hen na, bul yiri gawra a bijn Emen kwôlê kwôy wo uwônij bô emê men, uwônij temare a men. Bay tô Jêsu kôba are bay ka ôbi li hen na, bay hôn bôrji perañ né. Añ li wo bay jibiri déj kirija bay ôrij wô uwônij kwôlê sari a aŋ derijni hen. Na dami wo

asgarnê wo Rômê a gelé temare to Jêsu ma hen, menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gawra wo na na, na Kema Emen bi tiri.»

Kirija Jêsu da kelê kwôlê wôni gengijn sari ba ôbi uwôge yiri Kema Emen. Uwôgê bi wo hen na, gel na wo gawra bi wo hen, Emen né biri dampare kêm men, néé wo dê bô jalê sa gawrê men, kwoj uwônij kwôlê sarji a a men. Men, gel wo Jêsu ré na gawra tiri a men. Men, gijné wo yi gengijn sa Jêsu na jé lêri hen.

Kwôni wo dêŋse magtubu to Mark hende to hen na, a henê wo engere kwôlê wo kôl iyôn ba: «I a na Jêsu ba?» hen bô a. Añ kwôlo jeré hôn ulê sara lew ba na. Já dêŋsê magtubu to Mark ka kerê dema jeré henê geré wo Jêsu ay men, i a ré na Jêsu ba a men tô.

*Deré kwôlê wo Ja ôbi lij bijné batêm
(Mt 3: 1-12, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)*

¹ Kwôlê wo Dôri wo gengijn sa Jêsu Krist Kema Emen ayij tôri mega hen iyôn.
² Mega *ôbi kibi Emen *Esay na li bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôn ba:

«Toy, nôbi Emen en jé mana wujê tumôm^a bi ré ô janê geré wom.

³ Na tôô ôbi ulê béré wo ôm derô gwôlê kôl iyôn ba:

«Nanêŋge geré wo Kelma men, janêŋge kam geré kari bi ô derôre a men.»

⁴ Na hen iyôn a Ja ré so aŋ ôbi lij bijné batêm derô gwôlê men, uwônij béré kôl iyôn ba: «Belêŋge cêgerŋge bijn têrij aŋ ken li batêm aŋ bi Emen né dîj bôri jalê sa têrij tonje a.»

⁵ Bijné ka bô emê wo Judé kêm na ka Jérusalêm ôrji sa pôn pôn ligiri a. Bijné bay ka hen tô tô têrij toji ta aŋ ôbi lij batêm bô cér wo Jurde bi wo hen a.

⁶ Ja tôbe bargay ka bay li na gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri na arij a men. Ari emêri na cérê men, timne a men. ⁷ Ôbi uwôl béré kôl iyôn ba: «Kwo a era cêgen a hen na, néé wori gôlij kupê men, en nêŋ denge terê gaŋgi garbê ka têri ré a men. ⁸ Nôbi, en lêŋge batêm na

nañ kam niñba, ôbi ba a lênge batêm nañ Tunu toñ hendi bô bôrê.»

Batêm to Jésus

(Mt 3: 13-17, Lk 3: 21-22)

⁹ Na iyôn a, Jésus ré hena Najarêt bô emê wo Galilé añ bijn Ja liri batêm bô cér wo Jurdê. ¹⁰ Kirijna Jésus so bô kam a na, ôbi gel derômarañ bôlij añ Tunu toñ hendi bô bôrê yi mega derare iyôn herbo sari a. ¹¹ Añ tô kwôni ôm derômarañ a kôl iyôn ba: «Ju na Keman, en purem damañ men, en li yi derê wô sam damañ a men.»

Sidan sél Jésus

(Mt 4: 1-11, Lk 4: 1-13)

¹² Kirij bay ka hen na, Tunu toñ hendi bô bôrê dô tumô Jésus ôrij nañ dî derô gwôlê. ¹³ Ôbi li wulê tôre pôrbu derô gwôlê menba, Sidan era sa séli. Jésus mô perê tanare to noni niñba, *manê ka derômarañ a sa li nañ dî.

Jésu uwôge bay tôri ka tumô pôrbu

(Mt 4: 12-22, Lk 4: 14-15, 5: 1-11)

¹⁴ Kirijna bay bu Ja uwôl dangay a na, Jésus ô bô emê wo Galilé. Ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri wo hena ligi Emen a. ¹⁵ Añ ôbi kôl iyôn ba: «Kirij kô niñ añ *emê iyére to Emen era da niñ. Dénge jé lêrenge wo habij hen ba, añ ken bêngge bônge sa Kwôlo Dôri a.»

¹⁶ Kirijna Jésus ô kibi cér wo Galilé na, ôbi gel Simô nañ yêni André ka na bay uré hen urji kuyê nañ bera. ¹⁷ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Eranje tòn a añ na bêngge ka yé bay uré bijné ben.»

¹⁸ Kirij bay ka hen na, bay déñ bera toji añ, añ ôrji tôri a.

¹⁹ Kirijna Jésus ô kelan dè menba, ôbi gel si *Jak nañ yêni Ja kañ kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé môrji bô bato panji bera toji. ²⁰ Kirij bay ka hen na, ôbi uwôgeji menba, bay déñ ibarji Jébédé hen nañ bay jé kari bô bato a añ ôrji tô Jésus a.

Jésu dage tunu to habij

(Lk 4: 31-37)

²¹ Bay ôrji a sa iyé Kapêrnayôm. Añ nañ sa *sa merê ta a menba, Jésus ô bô *iyéy dapare a ô gelij bijné are. ²² Tiniji ge kay sa derê kwôlê wo Jésus dô hen wôsa ôbi

iyêl mega kelma dîba yi mega *bay derê tô tô to Emen hen né.

²³ Kirij bay ka hen na, bô iyéy dapare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habij yi bôri a hen soo ira. ²⁴ Añ hende kôl iyôn ba: «Wuge! ju gey na mi yirni a ba? Jésus wo Najarêt. Ju era na wô mênêni. En hôn ju na i ba, ju na kwôni wo yi nañ jengêri gay wo Emen a jori.»

²⁵ Jésus ône kôl iyôn ba: «Wôm tôn añ mu séñ bô gawra bi wo hen.»

²⁶ Menba, tunu to habij hende to hen séñ bôri a añ liri ôbi ka kula men, gwôrêri men. ²⁷ Bijné kêm hare gañ, añ bay engerij yirji na ba ré na mi a ré yé hen iyôn ba. Derê kwôlê wo kôrbi wo na ba, ré na kwo nañ néé. Wôsa gawra bi wo hen ay tô bijn tunu to habij menba, hende biri kwôlê.

²⁸ Añ hini emê wo Jésus ôm gôrij kirij kêm bô emê wo Galilé.

Jésu berare bay ômpare kwône

(Mt 8: 14-17, Lk 4: 38-41)

²⁹ Kirijna Jésus men, Simô men, André men, soji bô iyéy dapare a na, bay ôrji iyé si Simô nañ André añ si Jak nañ Ja kôba nañ ci men. ³⁰ Wulê bi wo hen na, mari Simô kal dere añ yi ira menba, bay kôlij Jésus kwôle. ³¹ Jésus ô kirij ka hende yij ya hen, añ bu kôbre buru hena ta, menba, hende berare añ hende li angañ emê biji.

³² Kirijna tare kurij niñ menba, bijné ka sa iyére hende to hen eranji nañ bay ômpare kêm men bijné ka tunu to habij yi bôrji a hen a men bijn Jésus. ³³ Añ bijné kêm ka sa iyére hende to hen dapji tumô iyére to Jésus môrij ya hen. ³⁴ Jésus berare bijné kêm ka nañ ômpare to gay gay to gelij tirji gusij hen men, ôbi dage tunu to habij bô bijné ka pôni a a men. Niñba, Jésus jôrij tunu to habij iyêlê wôsa hende hôni dô.

Jésu uwôl béré nañ kirij kirij bô emê wo Galilé

(Lk 4: 42-44)

³⁵ Kirijna kirij ba hende d'urum d'urum tô na, Jésus hena si nô ô wolé derô gwôlê ô uwôbê añ uwôl Emen. ³⁶ Simô nañ bijné ka mô nañ dî hen siji ô wogeri, ³⁷ añ

uwonni. Bay kôli iyôn ba: «Biné kêm wogem.»

³⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na erênge nañ sa iyére iyére bi na erê ulé béré yañ men. Na wô bi wo hen a ené soñ nô wolé hen.»

³⁹ Añ Jésu ô gôr bô emê wo Galilé uwôliñ béré bô iyéy dapare a men, dagiñ tunu to habiñ a men.

Jésu berare ôbi terbare
(Mt 8: 1-4, Lk 5: 12-16)

⁴⁰ Gawra wo pônî wo *terbare liri era ligi Jésu a añ kuriñ tòn di tîjare tumôri a añ uwôli ré bô tu ña tori añ kôli iyôn ba: «Hena jeré gey ba já beraren.»

⁴¹ Jésu jé kôbri hebiñni añ kôl iyôn ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôriñ sam a.»

⁴² Kirîña Jésu kôli hen iyôn na, terbare dôriñ sa gawra bi wo hen, lew, menba, ôbi berare. ⁴³ Jésu dageri añ nayri añ kôli kwôlê wo iyére kôli iyôn ba: ⁴⁴ «Kôliñ kwôni kwôlê wôni ré, niñba, ju ô geliñ ôbi bê kwôbe yem añ ju li sarga nañ tô to *Moyis na ay hen añ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

⁴⁵ Niñba, kirîña ôbi terbare ô na, ôbi ay tô kôliñ biñé kêm, añ li wo Jésu nê m erê sa iyére tóni a ba wo biñé ré hôn né ba nañ. Jésu ðubu sêd nono añ biñé sooro gay gay era ligiri a.

2

Jésu berare ôbi merayé
(Mt 9: 1-8, Lk 5: 17-26)

¹ Wulê sem cêgê menba, Jésu bulo hera Kapêrnayôm. Biñé toy mega wo ôbi ré ira hen ya. ² Menba, kwônê biñé dajiñ añ li wo kirîñ dê iyôn kôba nañ men, já upé kibi iyére to ôbi môriñ ya hen né a men. Menba, Jésu ay tô derê tô kwôlo Emen biji. ³ Bay erañ nañ gawra wo meray biñ Jésu, biñé pôrbu a ayari erañ. ⁴ Niñba, bay nê m sap nañ ði ligi Jésu a ré, sa kibi kwônê biñé. Menba, bay surge sa iyére ðéñ a kirîñ ka Jésu ðibiñ ya hen añ herbîñji ôbi merayé nañ jaare to ôbi yi sara hen. ⁵ Kirîña Jésu gel ayê bô woji hen iyôn menba, ôbi kôliñ ôbi merayé bi

wo hen iyôn ba: «Melanñen, têriñ tom dôriñ sam a.»

⁶ Kirîñ bay ka hen na, *bay derê tô tô to Emen kôba môrji ya men. Bay erem kwôlê bôrji a ⁷ iyôn ba: «Wô mi a gawra wo hen ré iyêl hen iyôn ba? Ôbi tiiré na Emen. I a na ôbi ðé bôri jalê sa têriñ a ba? Emen pôn nêñ a na ôbi ðé bôri jalê sa têriñ lê gawra.»

⁸ Kirîña bay erem hen iyôn na, Jésu hôn kwôlo yi bôrji a niñ añ kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo hen iyôn bôrñge a ba? ⁹ Kôliñ ôbi merayé <Têriñ tom dôriñ sam a> a derê kelê lew, laba kôli <Hena ta ay jaare tom añ ju ô> a derê kelê lew ði ba? ¹⁰ Haw hen, ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôriñ nañ néé sa terare a nà, wô dôriñ têriñ sa biñé.» Menba, ôbi kôliñ ôbi merayé na iyôn ba: ¹¹ «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôriñ iñ.»

¹² Menba, kirîñ bay ka hen, ôbi hena ta añ ay jaare tori lew siñ nô. Kirîñ bay ka hen tu biñé kêm na sari a. Tiniji ge kay añ bay ay kibi Emen kôl iyôn ba: «Sa pôn nini gel anja geliñ hen iyôn né kwôy.»

Jésu uwôge Lébi
(Mt 9: 9-13, Lk 5: 27-32)

¹³ Jésu si nô si kwa cér wo dami a. Biñé kêm era yiri a añ ôbi halji. ¹⁴ Kirîña Jésu ô tô geré menba, ôbi gel Lébi, woj kema Alpé, mô kini engé wôgê sa gasugo a menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era tòn a.» Menba, ôbi hena ô tôri a.

¹⁵ Jésu nañ bay tôri ômji are iyé Lébi a menba, *bay engé wôgê kwône nañ bay lê têriñ môrji ya nañ ci men. Sa hende to hen na, bay kwône kôbji tôri. ¹⁶ Bay derê tô tô to Emen kañ bay tô Parisîñêñê geliñ wo Jésu ô m are nañ bay engé wôgê men, nañ bay lê têriñ a men, menba, bay kôliñ bay tôri iyôn ba: «Wô mi a Jésu ré ô m are nañ biñé bay ka iyôn gi hen ba?»

¹⁷ Kirîña Jésu toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na biñé ka ômiñ a geyé dôktôr ðiba na ka berari a geyé dôktôr ré. En era sa terare a nà, na wô uwôgê biñé ka dôrñê ré, niñba, en era na wô uwôgê bay lê têriñ ði.»

*Kwôlo gengiŋ sa beré yi sa emê a
(Mt 9: 14-17, Lk 5: 33-39)*

¹⁸ Kirij bay ka hen na, bay tô Ja ôbi lê batêm naŋ bay tô Parisinêné jôrij bôrji kurôŋ wôsa ayê bôô woji. Bijné ka pônî era sa engerij Jêsu iyônŋ ba: «Wô mi a bay tô Ja ôbi lê batêm naŋ bay tô Parisinêné ré jôrij bôrji kurôŋ wô sa ayê bôô woji menba, bay tom jôbi ba, li hen iyônŋ né wô mi ba?»

¹⁹ Jêsu uwôlji sara iyônŋ ba: «Bijné ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôrij bôrji kurôŋ kirijna ôbi iyéy kurô ba ya naŋ ci tô hen ba? Hena ôbi ré mô naŋ ci ba ya tô na, bay a nême kapê emê ré. ²⁰ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aŋ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrij bôrji kurôŋ.»

²¹ «Kwôni ayrê bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli sa pôn ba? Hena kwôni ré ay bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli na, bargay ka ôli hen na, a yêgij a tumô tumô. ²² Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woŋ arij wo ôli a ba? Hena ré na iyônŋ na, care hende to hen a anê gwolé bi wo hen. Aŋ care men gwolé a men na, na aŋga a mênij kêm. Dô wo care to a wubé tô hen na, bi bij bô gwolé wo kôrbi a.»

*Kwôlo gengiŋ sa sa merê ta
(Mt 12: 1-8, Lk 6: 1-5)*

²³ Sa to pônî a na sa *sa merê ta menba, Jêsu naŋ bay tôri ôrji si bô yagê kaw ka bay uwôgeji blé hen, menba, bay tôri pôy sa kaw bay ka hen kôbriji a ôrij ta. ²⁴ Menba, Parisinêné kôlij Jêsu iyônŋ ba: «Wô mi a, bay tôm ré li aŋga tôô to *Moyis jô lê naŋ sa merê ta hen ba?»

²⁵ Menba, Jêsu kôlji iyônŋ ba: «Na ken dêŋse kwôli aŋga kelma Dabid na li kirijna bay ôrij naŋ aŋgaŋ emê ré aŋ kurôŋ na liji naŋ bijné kari hen né ba?»

²⁶ Ôbi na si bô *iyéy Emen a wulê wo Abiyatar na na ôbi bê kwôbe wo dami hen, aŋ kelma Dabid naŋ bijné kari ômji mapa bi wo bay tibij Emen hen. Mapa bi wo hen, na yi gengiŋ sa bay bê kwôbe mera hen ba, na li iyeŋ ba?»

²⁷ Menba, Jêsu hô kôlji iyônŋ ba: «Na Emen a bij gawra sa sa merê ta dîba,

Emen na dî gawra bi ré uwôl hini emê sa sa merê ta a ré. ²⁸ Hen iyônŋ na, nôbi Kema Gawra ena Kelma sa sa merê ta men.»

3

*Gawra wo kôbri ma
(Mt 12: 9-14, Lk 6: 6-11)*

¹ Jêsu hô bô *iyéy dapare. Gawra wo pônî wo kôbri ma mô ya. ² Bijné ka mô ya hen bô Jêsu ciré gelé sé ôbi ré berarê gawra bi wo hen naŋ sa *sa merê ta wô uwôlij kwôlé sari a. ³ Menba, Jêsu kôlij gawra wo kôbri ma bi wo hen iyônŋ ba: «Hena ta ju era sa debe derôre a na.»

⁴ Menba, Jêsu engerij bijné ka debe naŋ dî hen iyônŋ ba: «Lê derê men, lê habré men naŋ sa sa merê ta a ba, na kwo yônŋ a derê ba? Berarê kwôni laba deréri dî ba?»

Menba, bay mô wôm sidij. ⁵ Jêsu bôrji pôn pôn naŋ bô tarê men, naŋ tu ja a men, wô kibi bô dengelé woji. Menba, Jêsu kôlij ôbi kôbi ma bi wo hen iyônŋ ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta menba, kôbri bi wo hay hen hô dô hôrij kini a. ⁶ Kamaŋ Parisinêné siji nô bô iyéy dapare a aŋ wogéji geré naŋ bijné ka kelma *Hêrôd wô deré Jêsu.

Kwônê bijné era ligi Jêsu a

⁷ Jêsu naŋ bay tôri dôrji yirji wolé kibi cér wo Galilé. Bijné kwône ka hena sa iyére to Galilé men, ka hena sa iyére to Judé biri ôrij. ⁸ Ka hena Jérusalêm men, ka hena sa iyé Idumé men, ka hena si cêgi cér wo bay uwôgeri Jurdê hen naŋ ka hena sa iyé Tir a naŋ sa iyé Sidôn. Bijné kwône era ligiri a wôsa bay toy kwôli are kêm ka ôbi li. ⁹ Jêsu kôlij bay tôri bay ré bu sa tê bato biri wô wo kwônê bijné ma ré dîrêri. ¹⁰ Jêsu li hen iyônŋ wôsa ôbi berare bijné gaŋ nij, aŋ ka ôrij naŋ ômpare yirji a hen nôgerij yirji si ligiri wô hebé yiri aŋ ciré uwônij gelé. ¹¹ Kirijna tunu to habij gel Jêsu, menba, cibji gubarji tumôri a aŋ kôl kaŋ a ta kôl iyônŋ ba: «Ju na Kema Emen na tiri.» ¹² Menba, Jêsu baŋji dô bi bay ré li bi bijné ré hôn wo dîré na i ba ré pa pa.

*Jésu tô bay tôri ka môj kibi wôô hen
(Mt 10: 1-4, Lk 6: 12-16)*

¹³ Jésus hena ô si sa keram a. Ôbi uwôge bijné ka ôbi tôrji aŋ bay eraji ligiri a. ¹⁴ Aŋ tô môj kibi wôô perêrji a aŋ uwôgeji bay jé men, bay ré ba naŋ dî aŋ ôbi jéji ô ulê béré. ¹⁵ Men, bi bay ré uwôn néé wô dagiŋ tunu to habiŋ.

¹⁶ Impê ka môj kibi wôô ka Jésus tôrji hen na, heniji a na: Simô, Jésus biri hini wo daŋgi ré na Piyêr. ¹⁷ Si *Jak naŋ yêni Ja kaŋ kam Jébédé Jésus biji hini ré na Bowanêrjês, iyayriri na «enê emen». ¹⁸ Jésus uwôge André, Pilip, Bartélémi, Matiyé, Tomas, Jak woŋ kema Alpé, Tadé, Simô woŋ kema iyére hen ¹⁹ naŋ Judas Iskariyôt wo a sa derê tumô bay bayi Jésus aŋ bi bay ré sa biri hen.

Balê Jésus dôri ôriŋ wolé

²⁰ Menba, Jésus bulo hera ô ira menba, kwônê bijné hô daŋji sôn aŋ li wo Jésus naŋ bay tôri uwonji kini emê ani ré kwôy. ²¹ Kirijna bay gel yi hen iyôn na, balê Jésus sa dôri ôriŋ wôsa bay kôl iyôn ba: «Ôbi gal.»

Jésu uwôl kwôlê sa kwôlo bay uwôli sari a hen

²² Menba, bay derê tôô to Emen ka hena Jérusalêm kôlji iyôn ba: «*Béyêljébul mô bôri a, na kelma wo tunu to habiŋ hende to hen a biri nééri aŋa ôbi ré dagiŋ tunu to habiŋ.»

²³ Jésus uwôge bijné ligiri a aŋ kôlji kwôlê naŋ gwosore kôl iyôn ba: «Sidan sa pôn dagerê yiri sôn ba? ²⁴ Hena bijné ka bô emê iyére tôni a ré kariŋji aŋ sêŋji ba, emê iyére hende to hen a yé sem né. ²⁵ Hena bijné ka pôn bô ira kariŋji aŋ sêŋji ba, bô iyére hende to hen a yé sem né. ²⁶ Hena Sidan né sêŋ naŋ yiri gaŋ na, néé wori a naŋê.»

²⁷ «I a nê mê wô piyê kibi geré wo ôbi néé aŋ siŋ ira ô pôriŋ aŋgari ba? Hena kwôni ré gey lê hen iyôn na, ôbi a harêri tumô pa dem aŋa ré dîŋ yiri pôriŋ aŋgari tô.»

²⁸ «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, têriŋ to bijné kê m men kirijna bay a kelê kwôlo habiŋ gengiŋ sa Emen a men na,

têriŋ toji hende to hen a dôriŋ sarji a. ²⁹ Niŋba, i i wo kôl kwôlo habiŋ gengiŋ sa Tunu toŋ hende bô bôre na, têriŋ tori hende to hen a dôriŋ né yôd. Wôsa na têriŋ to yi naŋ kunu a ôbi ré li hen.» ³⁰ Jésus kôl hen iyôn, wôsa bay kôl tunu to habiŋ ré yi bôri a.

Yoo Jésus naŋ yê nêri

(Mt 12: 46-50, Lk 8: 19-21)

³¹ Yoo Jésus naŋ yê nêri saji aŋ dîbiji nô, bay jé uwôge Jésus. ³² Kwônê bijné mô mééri ta menba, bay kôli: «Ju toy, yom naŋ yê nê m dîbiji nô hen ya. Bay geyem.»

³³ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Bijné ka yôn a na yon men, yê nê n men ba?»

³⁴ Menba, Jésus bô kwônê bijné ka mô tôŋ kwari a hen aŋ kôbji, menba, ôbi kôl iyôn ba: «Berêŋge nà, ken gel kwônê bijné ka yi hen na, bay a yé mega yon men, yê nê n men iyôn. ³⁵ Kwôni wo li aŋga Emen gey hen na, ôbi a na yê nê n men, yê ren men, yon men.»

4

Gwosoy kwôlo gengiŋ sa ôbi cé

(Mt 13: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Jésus hô ay tô geliŋ bijné are kibi cér wo Galilé. Kwônê bijné era sa daŋ ligiri a, aŋ li wo ôbi dâ y mô bô bato wo yi bô cér a hen, aŋ tô kwônê bijné ka ba hen dîbiji terare a dâ kwa cér a. ² Jésus geliŋ kwônê bijné are dé dé naŋ gwosoy kwôlê gay gay. Ôbi kôlji iyôn ba:

³ «Toyêŋge, sa to pôni gawra wo pôni si ô wô wusé kaw bô yagê wori a. ⁴ Kirijna ôbi wuse kaw bay ka hen iyôn na, kwa ka pôni heriŋ bêŋgê geré aŋ ciré sa gôl ôm. ⁵ Kwa ka pôni heriŋ kirij naŋ jerew a niŋba, terare to wurôbi to hanêre ré ôriŋ tôŋ ba naŋ. Menba, bay si lew haji, ⁶ niŋba, kirijna tare jôriŋ, menba, jubu gaŋ aŋ kaw bay ka ré heriŋ kirij naŋ jerew a hen na, ma wôsa hanêrji ô kelan né. ⁷ Kwa ka pôni heriŋ perê gesem a. Kirijna bay si, menba, gesem bi wo hen yêrji aŋ sarji si ré. ⁸ Kwa ka pôni heriŋ terare to dôri a aŋ si dô men, dèbe dô men, yê dô a men. Sa ka pôni gusiŋniji ô tôre subu, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew men.»

⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni wo mari ya wô toyin kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

Wô mi a Jésu ré kôl kwôlê nan gwsore ba?

(Mt 13: 10-17, Lk 8: 9-10)

¹⁰ Kirina kwônê ñiné ôrji ta nin menba, bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen nan ka ñangi ka méeri hen, engeriri kwôlê gengin sa gwsore to ôbi ré iyêlji hen.

¹¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kwonje kenbay ba, Emen béngge ken hôn anja gengin sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen. Ninba, ñiné ka ba nô hen ba, toy na bô gwsore a. ¹² Are bay ka hen yi hen iyôn an bi <kirina bay ré bô kirin ba, bay ré gel ani ré men, kirina bay ré toy kwôlê ba, bay ré hôn bôri ré men. Yi hen iyôn wô wo bay ma ré ayê bôrji an bi têriji toji ré dôriji iyôn né.> »

Jésu dô bô gwsore to ôbi cé kaw hen
(Mt 13: 18-23, Lk 8: 11-15)

¹³ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Ken hôn bô gwsoy kwôlê wo hen né ba? Ka lê iyen a kené henê tô gwsore to ñangi to ba hen ba? ¹⁴ Ôbi wusé kaw, wuse kwôlo Emen. ¹⁵ Ñiné ka yi mega bênggê geré ka kaw herin ya hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era lew sa mène kwôlê wo bay ré toy hen bôrji a an. ¹⁶ Ñiné ka yi mega kirin kan jerew ka kaw herin ya hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen, menba, enge nan yi derê. ¹⁷ Ninba, ñiné bay ka hen na, hanêrji nan men, bay ñebe sa têrji a sem né a men. An kirina anjan bô emê kurin sarji a ley, bay gilji gusij ley, wô kibi kwôlê bi wo hen na, bay herin. ¹⁸ Ñiné ka yi mega kirin kan gesem ka kaw herin ya hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen, ¹⁹ ninba, ermé kwôlo sa terare a nâ men, kwôli anjan uné men, ermé sa doy anja gay gay a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu an li ani ré. ²⁰ Ñiné ka yi mega kirin ka dôri ka kaw herin ya hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen an ay lij jé sara, bay yi mega kaw ka uwoj kirin ka dôri iyôn. Bay toy kwôlê bi wo hen men, bay enge an lij ariri a men. An

ka pôni gusijniji ô tôre subu men, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew men.»

Gwsoy kwôlo gengin sa lampa
(Lk 8: 16-18)

²¹ Jésu hô engeriji iyôn ba: «Kwôni ñi tare bô lampa an emné gwore sara réba ñéré tô kalañ a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré ñi tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a ré ba? ²² Wôsa anja yi kini uwôbêrji a ba, a sa yé tu wolé men, ka kwôni hôn né tô ba, a sa yé tu tare a nô men. ²³ Hena kwôni ré nan mari wô toyin kwôlê wo en kôl hen na, bi toy.»

²⁴ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Dénge tu melênê sa yerige a wôsa kwôlê wo ken toy a. Gway wo ken ay gengin are bi hen a Emen né hô gengin béngge hôrin, dô réba a ñé kwo na ken lij megêrna hen sôn. ²⁵ Wôsa kwôni wo nan uné ba, bay a hô biri a sara. Ninba, kwo ari uné kari lôg hen na, bay a deré bay ka lôg hen kôbri a an sôn.»

Gwsoy kwôlo gengin sa kay cé ka si sa kibriji

²⁶ Jésu hô kôlji iyôn ba: «*Emê iyére to Emen na, yi mega gawra wo ô wusé kay cé bô yagê iyôn. ²⁷ Kirina ôbi yi kum yoyre men, hena ta tô kirin men na, ôbi hôn na ba kaw ka ñiré wusu hen ré si iyen ba men, ré ñubu iyen ba a men ba, ôbi hôn né. ²⁸ Terare bi kay cé gwôbe an ñubu cêgeri wori ba, kaw si sa, cêgeri wori sôn sa kaw bay ka hen yi gusij. ²⁹ An kirina sa kaw né nin na, bay jé bay walêrji sa wal wôsa na tay walêrji nin.»

Gwsoy kwôlo gengin sa gusij ilew
(Mt 13: 31-32, Lk 13: 18-19)

³⁰ Jésu hô kôl iyôn ba: «Emê iyére to Emen na, na gengére nan mi pôn ba? Na mi a nana ayê gengin ba? ³¹ Emê sa iyére to Emen na, yi mega gusij iluw iyôn. Kirina kwôni ciji na, bay ñé gôlij gusij anja kêm ka terare a na. ³² Ninba, kirina kwôni ciji na, bay si an ñubu an yi gurô wo dami gôlij sa gurô ka ñiné ban hen, an kôbri gané an li wo ciré ka derômaran a kêm sa li gwoné woji ya.»

³³ Na nap gwosoy kwôlo gay gay bi wo hen a Jésu uwôlij béré. Ôbi kôl hen iyôn apan bi ka dèbe toy hen, ré hôn dô. ³⁴ Jésu kôlji kwôlê wôni ba ulê gwosore bô ré. Nipba, kirija ôbi na pini nap bay tôri na, ôbi dôriji tô gwosore hende to gay gay hen.

*Jésu jôrij kal geré
(Mt 8: 23-27, Lk 8: 22-25)*

³⁵ Wulê bi wo hen na, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Na dayênge tera cér wo dami hen.»

³⁶ Bay dèj kwônê bijné menba, bay tôri ôrij nap dî bô bato a wo ôbi môrij hen, bato ka dangi kwône kirij bay ka hen.

³⁷ Kirij bay ka hen na, kal wo dami ge apan di kam bi a bô bato apan li wo kam wôn bôri. ³⁸ Menba, kirij bay ka hen Jésu gesel sari yij kum si tô bato yan. Bay tôri enji apan kôli iyôn ba: «*Rabi, ju gel wo naa ménij hen né ba?»

³⁹ Jésu enjij tô kum a apan ône kal nap néeri men, kôlij cér iyôn ba: «Cér wôm tôn.» Menba, kal dî geré ba men, kirij iyer iyêêr a men. ⁴⁰ Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Wô mi a kené hare hen iyôn ba? Wô mi a kené bi bôrnge sa Emen a ré ba?»

⁴¹ Kirij bay ka hen na, harê wo dami liji men, tiniji ge kay a men apan bay kôl perêrji a iyôn ba: «Gawra wo nà, ná kwo iyeŋgi a kal nap cér kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

5

*Jésu berare gawra wo tunu to habij yi bôri a
(Mt 8: 28-34, Lk 8: 26-39)*

¹ Bay era sa bijn cêgi cér wo bô emê wo Gérasénijê. ² Menba, Jésu herbe tôn menba, gawra wo pônî so si sa kampê iyôn, apan era ligiri a. Na gawra wo tunu to habij mô bôri a. ³ Gawra bi wo hen na, kini merêri na sa kampê apan kwônî nêmerêri harêri nap ganji musure ré. ⁴ Wôsa bay ulêri ganji musure têri a men kôbri a men. Nipba, ôbi ka ganji musure hende to hen apan. Apan kwônî nêmerêri bay né. ⁵ Sa pôn pôn ôbi mô sa kampê men, sa kerampê men, karê kula men, walê yiri nap jerew a men.

⁶ Kirija ôbi gel Jésu kelan menba, guro apan sa cubu gubari tumôri a. ⁷ Menba, ka kula nap néri kôl iyôn ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésu Kema Emen wo ta, en uwôlem nap hini Emen, gelen gusij né.»

⁸ Ôbi kôl hen iyôn wôsa Jésu kôl iyôn ba: «Tunu to habij si apan bô gawra bi wo hen.»

⁹ Menba, Jésu engeriri iyôn ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Henen na kwônê bijné, wôsa nini kwône.»

¹⁰ Menba, ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «En uwôlem dage tunu to habij hende to hen apan bô emê woni a.»

¹¹ Kirij bay ka hen na, dâ kwa keram a na, kwônê gwôsijô ka ômerê debiji ya. ¹² Tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu kôl iyôn ba: «Nini uwôlem dagêni bê bô gwôsijô ka dūbu hen.»

¹³ Jésu gey nap ci sara. Apan tunu to habij hende to hen siji ôrji bô gwôsijô bay ka hen, apan li wo gwôsijô bay ka sak wôê hen yêseraji ta sa keram a herijji bô kam a, apan yiji kam maji kêm.

¹⁴ Bay gemê gwôsijô bay ka hen ge ô kôlij bijné derô ira men, kôlij bijné nono men, kwôli are bay ka hen, apan bijné kêm ôrji gelé. ¹⁵ Bay era ligi Jésu a apan gel gawra wo na ôrij nap tunu to habij bôri a hen. Ôbi mô tôn men, tôbe bargay men, tiri iyer dô a men. Kirija bay gel hen iyôn, menba, harê liji. ¹⁶ Bijné ka ré gel anga sa sa gawra bi wo tunu to habij na bôri a hen men, anga sa sa gwôsijô hen a men hen na, bay ô dôrij bijné. ¹⁷ Menba, bijné kêm ay tô engeré Jésu ré si erêj bô emê woji a.

¹⁸ Kirija Jésu day bô bato a menba, gawra wo tunu to habij na bôri a hen, engeriri dîrê erê nap dî. ¹⁹ Jésu jôri apan kôli iyôn ba: «Ô ij tom ligi balêm a apan ju kôlji kwôli anga Kelma li nap ju hen men, na iyeŋ a ôbi ré bô tu ja tom ba men.»

²⁰ Ôbi ô apan kôlij bijné nap sa iyêre iyêre to tôre môj hen kwôli anga Jésu ré li nap dî hen apan bijné kêm tiniji ge kay.

Môni Jayrus naɲ iyore toɲ hende ômpare

(Mt 9: 18-26, Lk 8: 40-56)

²¹ Jésu ɗay naɲ bato ô si cêgi cér menba, kwônê ɓiné hô ɗanji ligiri a. Jésu mô na kibi cér a. ²² Kirij bay ka hen menba, gawra wo pôni kwo bay uwôgeri Jayrus. Ôbi na kelma woɲ sa *iyéy ɗanare to pôni. Kirija ôbi gel Jésu menba, ôbi cubu gubari tumôri a, ²³ aɲ uwôli kôl iyôɲ ba: «Môɲnen to ɗê ta ma, era ju sa uwôl kôm sara bi hende gôl ben, aɲ bi hende wôl sum sa terare a na.»

²⁴ Jésu hena ô naɲ ɗi menba, kwônê ɓiné ô tôri a aɲ nôgerij yirji.

²⁵ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô. ²⁶ Hende li tu ɲa gaɲ kirija ɓiné gay gay woge geré ciré berarêre men, hende mène kôbre gaɲ a men, nijba, hende berare ré. Yere hô lere ôrij tumô tumô. ²⁷ Iyore hende to hen toy kwôli Jésu naɲ aɲga ôbi li hen menba, hende era perê kwônê ɓiné si cêgeri aɲ hende hebe bargay kari. ²⁸ Wôsa hende kôl bôre a iyôɲ ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba, na berarê seɲge.» ²⁹ Kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naɲ aɲ yere gware aɲ hende berare. ³⁰ Jésu bô mega kwa néeri ré ɗôri menba, ôbi bul hô perê kwônê ɓiné aɲ kôl iyôɲ ba: «Na i a hebé bargay kaɲê ba?»

³¹ Menba, bay tôri kôli iyôɲ ba: «Ju gel kwônê ɓiné ka nôgerem hen né aɲ jeré kôl: <Na i heben ba?» »

³² Menba, Jésu bô kwari ɗiré gelé i a ré heberi hen ba. ³³ Iyore hende to hen na, hare aɲ wuré wôsa hende hôn aɲga sa sara hen. Menba, hende era sa cubu gubare tumô Jésu a aɲ kôli aɲga ré li are hen. ³⁴ Menba, ôbi kôle iyôɲ ba: «Yêren, ayê bôô woré gôlij naɲ mu, ô naɲ bô jalé aɲ bi ômpare toré hende to hen ɗôrij saré yôd.»

³⁵ Kirija Jésu iyêl ba ya tô menba, ɓiné ka bô iyé kelma woɲ ôbi sa iyéy ɗanare hen saji sa kôlij kelma bi wo hen iyôɲ ba: «Môɲnem na ma nij, menba, ju ɗôyrê *Rabi wô mi sôɲ ba?»

³⁶ Nijba, Jésu toy kwôlê bi wo bay kôl hen menba, ôbi kôlij kelma woɲ sa iyéy ɗanare hen iyôɲ ba: «Hare ré, bi bôm san a.»

³⁷ Jésu jô wo kwôni ré biri nijba, ɓiné ka ô naɲ ɗi a na Piyêr men, *Jak naɲ yêni Ja men. ³⁸ Bay saji iyé kelma woɲ ôbi sa iyéy ɗanare a. Kirij bay ka hen Jésu gel wo ɓiné herage men, ka pôni sôm men, karêji kula a men. ³⁹ Ôbi si bô ira aɲ kôlji iyôɲ ba: «Wô mi a kené herage gaɲ men, sômnê a men iyôɲ ba? Mône to nà ná, ma ré, hende yi na kum.»

⁴⁰ Menba, bay ayrêri. Kirij bay ka hen na, Jésu dageji kém nô aɲ ay iba mône naɲ yore men, ɓiné ka ré biri hen men, ôrij naɲ ci bô iyére to mône hende to hen yij ya hen. ⁴¹ Jésu ɓu kôbi mône aɲ kôl iyôɲ ba: «Talita kum.» (Iyayriri na: «Mône hena ta, en kôlê.»)

⁴² Kirij bay ka hen na, hende hena aɲ ô ta. Mône hende to hen na elêre na môj kibi wôô. ɓiné ka ɗubu ya hen na, tiniji ge kay damaɲ. ⁴³ Jésu kôlji iyôɲ ba, kwôlê wo hen na, bay ré kôlij kwôni ré pa pa. Menba, ôbi kôlji bay ré bure aɲgaɲ emê.

6

ɓiné ka Najarêt kaɲ bê bôrji sa Jésu a (Mt 13: 53-58, Lk 4: 16-30)

¹ Jésu erêɲ kirij bay ka hen aɲ hô sa iyére tori a aɲ bay tôri ôrji naɲ ɗi.

² Kirija sa *sa merê ta nêmen menba, Jésu ay tô gelij ɓiné are bô *iyéy ɗanare a. Kwônê ɓiné ka mô ya hen na, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, tiniji ge kay aɲ bay kôl iyôɲ ba: «Gelé aɲga na ba, hena na yôɲ sôɲ ba? Tu melênê wo na ba, i a biri ba? Iyeɲ a ôbi ré li gijê wo yi iyôɲ ba?»

³ Jésu na ôbi albê gurô ré ba? Mari a na yori ré ba? *Jak men, Josês men, Jud men, Simô a men a na yêneri ré ba? Yêneri kaɲ yébé môrji perêrna nà ya ré ba?» Kirij bay ka hen na, ermé woji liji kwôy aɲ bay kaɲni. ⁴ Menba, Jésu kôlji iyôɲ ba: «*Ôbi kibi Emen na, kirij ka ɗaɲgi a ba bay a biri kwôlê haji, nijba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.»

⁵ Kirij bay ka hen na, Jésu li aɲgaɲ gijê kani pôn né kwôy, nijba, ôbi berare bay

ômpare ka pônî uwôliḡ kôbri sarji a. ⁶ Bê wo bay bi bôrji sari a ré hen na, dê sari.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen
(Mt 10: 5-15, Lk 9: 1-6)

Jésu ô naḡ sa iyére da da hen wô geliḡ biḡé are. ⁷ Na hen iyôḡ a, ôbi ré uwôge bay tôri ka môj kibi wôô aḡ jéji wôô wôô aḡ biji néé bi bay ré dagiḡ tunu to habiḡ. ⁸ Jésu kôlji iyôḡ bay ré ay ani kani pôn kôbriji a ré. Bay ré ay saade wôni ré men, magela wôni ré men, selé tôni ré men, niḡba bay ré ay na kwoore kôbriji a mera. ⁹ Bay ré dôbe garbê têrji a, niḡba, bay ré tôbe bargay wôô wôô ré.

¹⁰ Jésu hô kôlji iyôḡ ba: «Kirija ken si bô iyére tôni a na, ken mô ya kwôy jéḡ kirija ken ôriḡ ta. ¹¹ Kirij ka yôḡ yôḡ ka ken ô ya aḡa bay ré beréḡge yirji a ré men, bay toy kwôlé kebrenḡe a ré a men na, ken gage beni têrḡge. Ôbi a na aḡaḡ gelé ka a ulé kwôlé sarji a.»

¹² Bay tô Jésu ôrji aḡ uwôlji béré biḡ biḡé aḡ bi bay ré bul cêgeriji biḡ têriḡ toji. ¹³ Bay dage tunu to habiḡ kwône men, bay bu sa bay ômpare kwône naḡ weḡ aḡ bay berare.

Temay Ja ôbi liḡ biḡé batêm
(Mt 14: 1-12, Lk 9: 7-9)

¹⁴ Kelma *Hérôd toy kwôlé wo biḡé kôl hen wôsa wulé bi wo hen na, hini Jésu ôm gôriḡ kirij. Aḡ bay kôl ôbi ré na Ja ôbi lê batêm a ré so hera peré biḡé ka ma a na wô bi wo hen a ôbi ré ôriḡ naḡ néé woḡ liḡ aḡaḡ geḡê kêm hen. ¹⁵ Men, ka pônî kôl iyôḡ ba: «Na *Eli», ka daḡḡi kôl iyôḡ ba: «Na ôbi kibi Emen mega ka ca tumô hen.»

¹⁶ Kirija Hérôd toy kwôli aḡa Jésu li hen menba, ôbi kôl iyôḡ ba: «Na Ja ôbi lê batêm wo na en bi bay naa, jô sari hen a hô hera sôḡ hen.»

¹⁷ Wôsa Hérôd naḡ yiri a na bé bay na bu Ja ôbi lê batêm aḡ bay harêri naḡ gaḡḡi masure aḡ bay uwôli daḡḡay a. Ôbi li hen iyôḡ wô kibi *Hérodidiyad toḡ tami yêni Pilip to ôbi ayre liḡ tamni hen. ¹⁸ Ja ôbi lê batêm na kôliḡ Hérôd iyôḡ ba: «Dé wo jeré ayê tam yênem liḡ tamnem ré.»

¹⁹ Hérodidiyad bôre tare gaḡ sa kwôlo Ja

ôbi lê batêm kôl hen aḡ hende gey teré deréri, niḡba, hende nêḡ né. ²⁰ Hérôd kemnaḡ Ja ôbi lê batêm gaḡ. Wôsa ôbi ré na kwôni wo ré li are naḡ gerérji men, ôbi ré na ôbi bô bôre a men. Menba, Hérôd jô sari. Kirija Ja ôbi lê batêm kôliḡ Hérôd kwôlé hen iyôḡ na, Hérôd dôbe mari dô toyiḡ men, kwôlé wori bi wo hen dôyrêri damaḡ a men, niḡba, ôbi toyri naḡ yi deré.

²¹ Sa to pônî a na Hérodidiyad uwoḡ geré. Sa hende to hen na, na sa lê yi deré gengiḡ geseré sa yê Hérôd. Hérôd li aḡaḡ emé uwôgeriḡ biḡé ka li jé naḡ dî hen men, dami ka asgarḡé men, bay upé ka damné damné ka bô emé wo Galilé a men. ²² Kirij bay ka hen na, môni Hérodidiyad soo bô ira naḡ wôre. Menba, wôre wore bi wo hen dôriḡ Hérôd gaḡ men, dôriḡ kergê kari gaḡ a men. Menba, kelma Hérôd kôliḡ môni temale hende to hen iyôḡ ba: «Enḡeren aḡa mu gey mera aḡ na béré.» ²³ Hérôd dusu yiri buru kôl iyôḡ ba: «Aḡa yôḡ yôḡ ka mu gey na, na béré, hena ré na soré kwa emé iyére tiḡê bi meré emé kôba na béré.»

²⁴ Hende si kirij ka hende ré wôriḡ hen aḡ, aḡ ô enḡeré yore iyôḡ ba: «Na mi a ené enḡere ba?» Menba, yore uwôle sara iyôḡ ba: «Enḡere sa Ja ôbi lê batêm.»

²⁵ Hende hô bul hô lew bô iyére to kelma Hérôd môriḡ ya hen. Hende ô ligiri a aḡ kôli iyôḡ ba: «En gey bi jeré ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.»

²⁶ Menba, tiri mène damaḡ. Niḡba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwôné kergê kari a men na, ôbi gey jôriḡ mône hende to hen aḡa hende enḡere hen né.

²⁷ Kelma Hérôd bi asgar pôn era lew aḡ kôli ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm daḡḡay a eraḡ. Asgar bi wo hen ô jeré sa Ja ôbi lê batêm daḡḡay a, ²⁸ aḡ ula bô subra eraḡ aḡ biḡ môni temale hende to hen aḡ hende ôriḡ biḡ yore. ²⁹ Kirija bay tô Ja toy hen iyôḡ na, bay era sa ay temayri ô emé.

Jésu gôse imḡé dubu

(Mt 14: 13-21, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

³⁰ Bay jé daḡḡi ligi Jésu a aḡ bay kôli kwôli aḡa ciré la hen men, kwôli gelé wo

ciré gelon bîné are hen a men. ³¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Eranje nan en na erênge wolé sêd an derô gwôlê an ken dô bul dê.» Ôbi kôlji hen iyôn wôsa bîné kwône era ligirji a men, hôrji an bay uwon kirin nan emê ani ré kwôy.

³² Jésu nan bay tôri d'ayji bô bato wô erê wolé derô gwôlê kelan nan iyére. ³³ Bîné kwône gelji wo bay ô hen menba, bîné kwône hônji an bîné nan sa iyére iyére gerji nan têrji saji tumô kirin ka Jésu nan bay tôri ca erê ya hen.

³⁴ Kirina Jésu herbo tôn bô bato a menba, ôbi gel kwônê bîné menba, tirji liri na wôsa bay yi môn gamgê ka ôbi abêrji nan iyôn. Menba, ôbi ay tô halêji gengin sa are kwône. ³⁵ Kirina kirin kô gan nin, menba, bay tô Jésu era ligiri a an kôli iyôn ba: «Kirin ka nâ ná, kelan men, kirin kôba kô a men, ³⁶ dô wo ju kôlin bîné bi bay ô sa kam iyére ka da da na ô wogé ani kelé emê.» ³⁷ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Kenbay ken biji angan emê.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Hen ba, nina erê kelé mapa na tu *déniyé arew wô dema niné biji a bay ré emê ba?»

³⁸ Menba, Jésu engeriji iyôn ba: «Ken nan mapa iyen ba? Erênge ken ô gelé.» Menba, bay ô gelé an kôli iyôn ba: «Mapa na bay nan kuyê wô.»

³⁹ Kirin bay ka hen Jésu kôlin bay tôri iyôn ba: «Bînge bîné ré mô tôn nan gwogelérji gwogelérji sa kalmê ka gen a hen.» ⁴⁰ Menba, bîné mô nan gwogelérji, gwogelérji hen iyôn. Ka pôni na arew men ka pôni tôre bay men. ⁴¹ Jésu pô mapa wo bay hen nan kuyê ka wô hen kôbri a an ôbi bô kirin si derômaran an lin Emen dosé an biilê mapa kôbri a an bin bay tôri ré cén bîné. Ôbi hô ka kuyê ka wô hen an biji bi bay ré cén bîné kêm a sara. ⁴² Bîné bay ka hen ôm uyirê. ⁴³ An tô mapa wo ba nan tô kuyê ka ba hen na, bay pô wiinê gwanê môj kibi wô. ⁴⁴ Perê bîné ka ôm mapa bi wo hen na, impê na dubu bay.

Jésu ô sa kam a
(Mt 14: 22-33, Ja 6: 15-21)

⁴⁵ Kirina bîné ôm mapa kô hen iyôn nin na, Jésu bi bay tôri d'ay bato a ré ôrji tera tumô si kwa wo Bêtsayda an dôbi d'iré ba cêgê wô kôlin bîné ré irê in nin, dema d'iré erê tôrji a tô. ⁴⁶ Kirina Jésu kôlin bîné ré irê in nin, menba, liji dosé an d'in yiri ô sa keram a wô uwôlê Emen. ⁴⁷ Kirina tare kurin na, bato wo bay tô Jésu d'ubu derô cér a bôb menba, Jésu d'ubu terare a pini. ⁴⁸ Jésu bô wo bay tôri gelin gusin sa jibé bato bô cér a wôsa kal ge si tumôrji menba, kirina kwôre ka tumô yel nin hen menba, ôbi era sa kam a si ligirji menba, ô mega d'iré dêji jerê iyôn. ⁴⁹ Kirina bay tôri gili wo ôbi era sa kam a hen iyôn menba, bay erem nan ba ré na, kamnê menba, harê liji an bay bi gura. ⁵⁰ Wôsa bay geli kêm an harê liji gan. Kirin bay ka hen, menba, Jésu iyêlji kwôlê kôl iyôn ba: «Harênge ré, na nôbi Jésu d'enge bônge jal.»

⁵¹ Menba, ôbi d'ay nan ci bô bato a menba, kal iyer men. Menba, tiniji ge kay daman. ⁵² Wôsa bay na hôn bô genê wo gengin sa mapa wo na tumô hen né wô kibi bô dengolé woji.

Jésu berare bay ômpare bô emê wo Génésarêt a
(Mt 14: 34-36)

⁵³ Kirina bay di cér jô menba, bay saji bô emê wo Génésarêt menba, bay wuro bato sa ha kwongé cér a. ⁵⁴ Kirina bay herbe tôn bô bato a menba, bîné bô Jésu hôn. ⁵⁵ Menba, bay guroji nan sa iyére iyére peraji bay ômpare nan jaare ôrinji kirin ka yôn yôn ka bay toy wo Jésu ré ô ya hen. ⁵⁶ Kirin ka yôn yôn ka Jésu ô ya na, ré na sa iyére to dê, ré na to dami a kôba bîné eran nan bay ômpare bô gégère a an bay uwôli bi ré d'iji ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen. Kirin bay hen na, bîné kêm ka hebiri menba, berare.

7

An gan tô môn ka balê ka cay
(Mt 15: 1-9)

¹ Si Parisinênê nan *bay derê tô tô to Emen ka pôni henaji Jérusalêm sa danji ligi Jésu a. ² Bay gel wo bay tô Jésu ka pôni

ômji emê nañ kôbriji wo *kagemî wôsa bay pul ré.

³ Parisinêñê nañ tô Jubnê ka ba hen kêm a men na, bay ôm emê ba pelé kôbriji derê ré ré, wôsa bay bi kwôlê sa hara wo balêrji a. ⁴ Hena bay ré hena bô gêgêr a hera ba, bay pul kôbriji dema bay ré ôm are. Bay bi kwôlê sa hara wo ðangi a mega kwon pelé karbé toñ yê are men, pelé téwre men, nañ pelé karbé to bay iyege hen a men.

⁵ Menba, Parisinêñê nañ bay derê tô tô to Emen engeriji Jêsu iyôn ba: «Wô mi a bay tôm ré liji hara wo môpêrna né men, biji kwôlê sa hara wo balêrji a ré men ba? Bay ôm mapa nañ kôbriji wo kagemî.»

⁶ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen *Esay na kôl ca tumô gengij sarngê kenbay kañ bay kelê kwôlê kebrenge wô wô hen, kôl iyôn ba:

<Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na nañ kibriji na mera ðiba bôrji ba kelañ nañ en men.

⁷ Bay teben hen na ðéñ iyôn men, anga bay gelij ðiné hen kôba na tô to gawrê a men.»

⁸ Ken ði tô to Emen añ ken gem na hara wo gawrê hen ði.»

⁹ Jêsu hô kôl iyôn ba: «Ken li dô gañ sa jibé tô to Emen ðéñ wô gemij hara wonge. ¹⁰ Wôsa *Moyis na kôl iyôn ba: <Bij ibam nañ yom kwôlê men, kwôni wo kôlij ibari nañ yori kwôlo habij ba bi bay diri.> ¹¹ Nijba, kenbay ken kôl iyôn ba: <Hena kwôni ré kôlij ibari nañ yori iyôn ba: «Anga ré ené benge hen na, na bay a ené bij Emen hen», ¹² iyôn na, ôbi ôrij doy bij ibari nañ yori ani ré nij.>

¹³ Na hen iyôn a, kené mène kwôlo Emen wo kôl hen nañ hara wo balêrñge wo na ði cêgeriji a benge hen. Añ ken li anga ðangi ka gelij hen iyôn a sôn.»

*Anga li añ gawra kagemij
(Mt 15: 10-20)*

¹⁴ Jêsu hô uwôga kwônê ðiné sôn añ kôlji iyôn ba: «Toyênge dô añ ken hôn kwôlê wo na kelênge hen. ¹⁵ Anga hena nô ô bô gawra na, na anga li bi bôri

*kagemij hen né, nijba, anga soo bô gawra a lê a ôbi ré kagemij hen ði. [¹⁶ Hena kwôni wo ré nañ mari wô toyij kwôlê bi wo en kôl hen na, bi toy]»

¹⁷ Kirijna Jêsu ô bô ira menba, kirijna kwônê ðiné nañji nij menba, bay tôri engeri gengij sa bô kwôlê wo ôbi ré kôl hen. ¹⁸ Jêsu kôlji iyôn ba: «Kenbay kôba ken hôn bô kwôlê bi wo hen né men ba? Ken hôn wo anga hena nô ô si kibi gawra na, na anga liri ôbi *kagem né. ¹⁹ Wôsa angañ emê na, ô na sa têmrê gawra ré nijba, ô na bôri a. Menba, hô so añ.» Jêsu kôl hen iyôn wô wo angañ emê kêm ré dô emê.

²⁰ Jêsu kôl iyôn ba: «Anga soo bô gawra na, na anga liri ôbi kagem. ²¹ Wôsa na anga hena bô gawra a biri ermé kwôlê wo habij mega yijare toñ iyôn tôñ hen men, gemsare men, deré temare a men. ²² Na ôbi á, bay ré yi bay yij nañ yébé ðiné men, bay ré yij bay geyére gursu men, bay bô hendé men, bay lamêre ðiné men, bay lê anga bôrji gey men, bay tu bôriyare men, bay kelê kwôlê wo habij gengij sa megêrji men, bay lêre geñ men, bay kelêre kwôlê iyôn a tôñ ba henê tô geréri a men hen. ²³ Angañ lê bay ka hen na, hena na bô gawra aña gawra ré li aña ôbi ré kagemij hen.»

*Iyore toñ grêk bi bôre sa Jêsu
(Mt 15: 21-28)*

²⁴ Jêsu ô añ kirij bay ka hen añ ô kirij ka sa iyé Tir yij ya hen. Jêsu si bô iyére to ôbi gey merê ya hen. Ôbi gey wo kwôni ré hôn né, nijba, ôbi a merê kirij kani a ba wo ðiné ré hôn né ré. ²⁵ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni to tunu to habij yi bô môpne a toy kwôli Jêsu menba, era sa cubu gubare tumôri a. ²⁶ Iyore hende to hen na, na môni sa iyére hende to Jêsu môrij ya hen, hende iyêl kibi grêk. Hende uwôlij Jêsu ré dage tunu to habij hende to hen bô môpne a añ. ²⁷ Jêsu kôle iyôn ba: «Di kamrê bi ôm are dem wôsa dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlij garê ré.»

²⁸ Menba, iyore hende to hen uwôli sara iyôn ba: «Na tiri, Kelma, nijba, kam garê ôm habelê kwô wo herijî tî kibi kamrê ré ba?»

²⁹ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Sa kibi kwôlê woré wo me kôlen hen na, ô ijî harê nijî, wôsa tunu to habijî hende to hen dôrijî bô môjnê nijî.»

³⁰ Kirijîna hende ô ijî, menba, hende uwon môjne yi sa kalañ a añ hende hôn wo tunu to habijî na ré dôrijî bô môjne a nijî.

Jêsu berare gawra won men

³¹ Jêsu hena sa iyé Tir a añ so si Sidôn si kwa cér wo Galilé añ sê sa iyére to tôre môj hen kara. ³² Bay erañ nañ gawra won men, iyêlê kwôlê kôba gôli a men, añ bay uwôlijî Jêsu ré uwôl kôbri a sari a añ bi ôbi ré berare. ³³ Jêsu bîri ôrijî wolé kelañ nañ kwônê bîjé. Jêsu tôbe kôbri bô mari a men, tebe kalê añ hebijî kôli gawra bi wo hen. ³⁴ Menba, Jêsu ay tiri ta añ bô kirijî si derômarañ añ dô bul wo dami añ kôl iyôn ba: «Ezata» iyayriri na: «Maa bôlijje.»

³⁵ Kirijî bay ka hen na, bô maa gawra na bôlijî men kôli kôba beserijî añ ôbi iyêl kwôlê dô yarara. ³⁶ Jêsu kôlji bay ré kôlijî kwônî ré pa pa. Nijba, kirijîna ôbi kôlji bay ré kôlijî kwônî ré na, kirijî bay ka hen dema bay ré kôlijî bîjé kwôli ança Jêsu li hen tumô tumô. ³⁷ Tini bîjé ge kay sa ança Jêsu li hen añ bay kôl iyôn ba: «Ança kêm ka ôbi li hen na, ôbi li dô, ôbi li bi mejnê toy kwôlê men, bîjé ka iyêl kwôlê dô ré, kôba iyêl men.»

8

Jêsu abe bîjé dubu pôrbu

(Mt 15: 32-39)

¹ Kirijî bay ka hen na, kirijîna kwônê bîjé hô danji a sôn menba, kirijî bay ka hen na bay ôrijî nañ ançañ emê kani ré kwôy menba, Jêsu uwôge bay tôri añ kôlji iyôn ba: ² «Tu bîjé ka na lèn ja damañ wôsa na sa subu nijî wo bay li nañ en na, añ ança bay ré ôm ba nañ. ³ Hena ené kôlji bay ré ô ijî nañ kurôn bôrji na, ka pôni a herijî tî geré wôsa ka pôni henaji kelañ.»

⁴ Bay tô Jêsu kôli iyôn ba: «Na lê na iyen a nana bîj bîjé emê uyê bôrji kirijîna na dibijî derô gwôlê na ba?»

⁵ Jêsu engeriji iyôn ba: «Ken ôrijî nañ mapa iyen ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Nini ôrijî nañ mapa jurgem.»

⁶ Menba, ôbi kôlijî kwônê bîjé ré mô tîj terare a. Ôbi pô mapa wo jurgem hen añ kirijîna ôbi lijî Emen dosé menba, ôbi biilê tîj añ bîj bay tôri bi bay ré cé. Menba, bay cêj kwônê bîjé bay ka hen. ⁷ Bay tô Jêsu ôrji nañ kam kuyê dê. Jêsu lijî Emen dosé wô kuyê bay ka hen añ bîj bay tôri bi bay ré cé a men. ⁸ Kwônê bîjé bay ka hen na, ôm mapa uyirê dô añ bay pô tôri wo ba gwanê jurgem. ⁹ Kwônê bîjé bay ka hen na nêb bîjé dubu pôrbu. Menba, Jêsu dîji ôrji haji nijî. ¹⁰ Kirijî bay ka hen menba, Jêsu day bô bato nañ bay tôri añ ôrji emê wo Dalmanuta a.

Parisijênê engerijî Jêsu ré li ançañ gijé bîjî

(Mt 16: 1-4)

¹¹ *Parisijênê soji añ narijî kwôlê nañ Jêsu wô sêlijî bôri na, bay kôli ré li ançañ gelé ka ré gel wo néé wori ré hena na derômarañ a. ¹² Jêsu dô bul wo dami añ kôl iyôn ba: «Wô mi a kenbay bîjé na kemnêj hen kené engere ançañ gijé ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêjge hen, ançañ gelé kani pôni iyôn kôba a lijî bêjge ka gelé haw hen né.»

¹³ Menba, ôbi erêjî kibi Parisijênê añ hô day bô bato ô si cêgi cér iyôn.

Wubure to Parisijênê nañ to Hêrôd

(Mt 16: 5-12)

¹⁴ Bay tôri gerbañ pera mapa añ mapa na pôni nêj kôbrijî a bô bato. ¹⁵ Jêsu yêge marji kôl iyôn ba: «Berêjge dô wôsa wubure to Parisijênê nañ to *Hêrôd.»

¹⁶ Bay tô Jêsu narijî kwôlê perêrji a kôl iyôn ba: «Na wô wo nana ôrijî nañ mapa ré hen ana ôbi ré kôl hen iyôn ba?»

¹⁷ Jêsu toy kwôlê wo bay kôl añ ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôrijî né hen ba? Kenbay kôba ken hôn né tô sôn ba? Bô dengelé wonje ba ya ba? ¹⁸ Ken nañ turnje nijba, ken gel kirijî né, ken nañ marje

ninba, ken toy kwôlê wôni ré ba? Bônge ôlî sa sa to ¹⁹ kirîna na en biilê mapa wo na bay an bîj bîné ka dubu hen né ba? Tôri wo ba ba, na pôri gway iyeŋ ba?» Bay tôri kôli iyôŋ ba ré na gway môj kibi wôô. ²⁰ «Men, kirîna na en biilê mapa wo jurgem bîj bîné ka dubu pôrbu hen né ba? Hen ba, na ken pô tôri wo ba na gway iyeŋ ba?» Bay kôli sara iyôŋ ba ré gway jurgem.

²¹ Menba, Jêsu hô kôlji iyôŋ ba: «Ken hôn né tô ba?»

Jêsu berare ôbi tu tîj wo Bêtsayda

²² Jêsu naŋ bay tôri ôrji Bêtsayda. Bay eraŋ naŋ gawra wo tiri tîj bîj Jêsu. Bay uwôli bi ôbi ré uwôl kôbri a sari a. ²³ Jêsu bu kôbi ôbi tu tîj bi wo hen an ôriŋ naŋ dî kelaŋ naŋ iyére. Menba, Jêsu liri kalê tiri a an ôbi uwôl kôbri a sari a menba, ôbi engeri iyôŋ ba: «Ju gel ani ba?»

²⁴ Ôbi tu tîj bi wo hen bôl tiri an kôl iyôŋ ba: «En gel bîné ninba, bay yi mega gurôpê ka ô ta iyôŋ.»

²⁵ Menba, Jêsu hô dî kôbri a tiri a menba, kirîna ôbi tu tîj bi wo hen bô kirîŋ dééŋ menba, tiri bôliŋ ôbi gel are kêm dô. ²⁶ Menba, Jêsu kôli ré ô iŋ ninba, ré hô si bô iyére ré.

Piyêr kôl Jêsu ré na Krist

(Mt 16: 13-20, Lk 9: 18-21)

²⁷ Jêsu ô naŋ bay tôri ôrji sa kam iyére to dâ naŋ bô emê wo Sésaré Pilîp a menba, tô geré na, ôbi engeriji iyôŋ ba: «Bîné kôl ené na i ba?» ²⁸ Menba, bay kôli iyôŋ ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm, ka pôni kôl jeré na *Eli, ka dangi kôl jeré na *ôbi kibi Emen wo pôni.» ²⁹ Ninba, Jêsu engeriji iyôŋ ba: «A kenbay ken kôl ené na i ba?» Menba, Piyêr kôli iyôŋ ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

³⁰ Menba, Jêsu kôlji naŋ tôri to maŋ bi bay ré kôliŋ kwôni diré na Krist, kwo Emen dôri hen, ré pa pa.

Jêsu kôl kwôli anŋa ré sa sari a

(Mt 16: 21-28, Lk 9: 22-27)

³¹ Jêsu ay tô gelji are kôl iyôŋ ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelîŋ gusîŋ

damaŋ an, surjê men, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ *bay derê tô tô to Emen, bay a kapen men, bay a deren a men, an sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

³² Jêsu kôl kwôlê bi wo hen dad a ta. Menba, Piyêr bîri ôriŋ wolé an nayri.

³³ Menba, Jêsu hô bul bô bay tôri ka ba hen an kôliŋ Piyêr iyôŋ ba: «Ô kelaŋ naŋ en, Sidan, wôsa ermé wom némîŋ naŋ kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

³⁴ Menba, Jêsu uwôge kwôné bîné naŋ bay tôri an kôlji iyôŋ ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôn ba, bi uwôl yiri an men, bi ay gurô tagelê wori woŋ temare sari a an era tôn a. ³⁵ Kwôni wo gey gemé yiri ba a mênêri, ninba, kwôni wo uwôl yiri an wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, a gôliŋ naŋ dî. ³⁶ Hena kwôni ré uwoŋ anŋa sa terare a na kêm ana ré mênê merê tu geŋ wori ba, derêri yôŋ ba? ³⁷ Na mi a kwôni ré bé ana ré kerangîŋ merê tu geŋ wori bi wo hen ba? ³⁸ Na wô bi wo hen a hena kwôni ré dii tayre san a men, sa kwôlê wupê men, perê bîné sa terare a na ka yi mega bay wogé yébé megêrji hen men, bay têriŋ a men hen na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari a kirîna na buloŋ hera naŋ *manê ka derômaranŋ a ka yi naŋ jengêrji hen naŋ hini emê wo Iban.»

9

¹ Jêsu hô kôlji sôŋ iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, perê bîné ka na na, ka pôni a gelé damnaŋ *emê iyére to Emen naŋ tirji dema ré maji tô.»

Yi Jêsu bilîŋ yi gay sa keram a

(Mt 17: 1-13, Lk 9: 28-36)

² Wulê jii cêgê menba, Jêsu tô si Piyêr naŋ *Jak naŋ Ja an ôriŋ naŋ ci sêd wolé naŋ bîné ta sa keram wo yêŋgi a. Kirîŋ bay ka hen na, tu Jêsu bilîŋ yi gay tirji a men, ³ bargay kari bilîŋ bôri terij an jerapnê wo ôbi pelé bargay wôni wo a pelé selé hen iyôŋ na naŋ. ⁴ Si *Eli naŋ Moyis soji an iyêlji naŋ Jêsu. ⁵ Menba, Piyêr kôliŋ Jêsu iyôŋ ba: «*Rabi, dô wo na merêŋge na, nîŋa lê iyéy gergé subu pôni tom men, pôni to Eli men, pôni to *Moyis a men.»

⁶ Piyêr hôn kwôlê wo ða kelê ré wôsa harê liji. ⁷ Kirij bay ka hen na, kirij ka geri so sa têlji ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo ðebe hen na, na Keman, en piri damañ, toyênge kwôlê kibri a.»

⁸ Menba, kirij bay ka hen na, bay tô Jêsu bô kwarji nijba, gel kwôni ré, nijba, Jêsu a ðebé pini nañ ci.

⁹ Kirijna bay herbo tòn sa keram a menba, Jêsu kôlji bay ré kôljin kwôni kwôli anga bay gel hen né kwôy wo ðôbi *Kema Gawra ðiré jijn sijn kampê.

¹⁰ Si Piyêr nañ Jak nañ Ja gem kwôlê bi wo hen bôrji a menba, bay nariñ kwôlê perêrji a kôl iyôn ba: «Kwôlê wo Jêsu kôl wô jê sé perê ðiné ka ma a hen na, bôri na iyeñ pôn ba?»

¹¹ Menba, bay engeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay derê tô tôô to Emen ré kôl iyôn ba ré na Eli a ré hera tumô *Krist, kwo Emen ðôri hen ba?»

¹² Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na Eli a hera tumô wô janê are kêm nañ kiniji kiniji ba? A hen iyôn ba, wô mi a ré lij bô magtubu to Emen a wo nôbi Kema Gawra ené gelijn gusijn men, bay ré tôrjen a men ba? ¹³ Nijba, en kelênge, Eli na sa añ bay na liri anga bôrji gey mega wo bay na li bô magtubu to Emen a gengijn sari.»

Jêsu berare kema wo tunu to habijn yi bôri a

(Mt 17: 14-21, Lk 9: 37-43a)

¹⁴ Kirijna Jêsu nañ Piyêr nañ Jak nañ Ja heraji ða ligi tô bay tôri ka ba hen menba, bay gel kwarji a kwônê ðiné nañ bay derê tô tôô to Emen wo nariñji kwôlê. ¹⁵ Kirijna kwônê ðiné gelji Jêsu menba, tiniji ge kay añ bay guro wô liri dosé. ¹⁶ Jêsu engeriji iyôn ba: «Na kwôli mi a kené nariñ na ba?»

¹⁷ Menba, gawra wo pôni perê kwônê ðiné uwôli sara iyôn ba: «Rabi, en erañ nañ keman bem wôsa tunu to habijn jôri iyêlê kwôlê. ¹⁸ Men, kirij ka yôn yôn ka ôbi ðibijn ya na, tunu to habijn hende to hen ðôri ku men, wôbre si kibri a men, ôbi gederé kañni men, yiri kêm senjal a men. En uwôlij bay tôm ré dage tunu hende to hen, nijba, bay nêmen né.»

¹⁹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôô wonge nañ hen na, na merê na wô lê nañ ken yôd ba? Men, na têe iyeñ a ené ulê bôn jalê sarngge a ba? Erañge nañ kema bi ben na.»

²⁰ Bay erañ nañ kema bi wo hen biri. Menba, kirijna tunu to habijn hende to hen gel Jêsu menba, ay kema ku añ ôbi gernge men, wôbre si kibri a a men. ²¹ Jêsu engere iba kema iyôn ba: «Sa iyeñ a are bay ka hen né liri iyôn ba?» Menba, iba kema kôli ré na ca nañ kampêri yeñ. ²² «Têe kwônê tunu to habijn hende to hen ðôri uwôl tare a, réba bô kam a bijn teré diri. Nijba, hena jeré nêmen lê ani ba, ju li nañ ni men, ju bô tu na toni men.»

²³ Jêsu kôli iyôn ba: «Wô mi a jeré kôl: <Hena jeré nêmen ba?> Ani a gôlij kwônê wo bi bôri sa Emen a ré.»

²⁴ Kirij bay ka hen menba, iba kema na kôl nañ tôri to dami kôl iyôn ba: «En bi bôn sa Emen a, li nañ en añ bi ayê bôô wupê ré ô tumô men.»

²⁵ Jêsu bô wo kwônê ðiné dap menba, ôbi ône tunu to habijn hende to hen añ kôle iyôn ba: «Tunu to jôrij ðiné iyêlê kwôlê men to bijn ðiné yi menjê a men hen, en ay tôô béré séj bô kema wo hen, añ mu hô hô ré nij.»

²⁶ Menba, tunu hende to hen séj añ li kema kaarê kula men, yêsirê nañ néeri a men. Añ ôbi yi mega ré ma iyôn, añ ðiné ka pôni kôba kôl ôbi ré ma. ²⁷ Menba, Jêsu ðu kôbi kema añ jôgeri hena ta añ ôbi ðubu ta.

²⁸ Kirijna Jêsu ô ijn nij menba, bay tôri engeriri pini iyôn ba: «Wô mi a, na niné nêmen dagê tunu to habijn hende to hen né ba?»

²⁹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Tunu to habijn to hen iyôn na, séere nô na nañ uwôlê Emen.»

Jêsu hô kôl kwôli anga ré sa sari a
(Mt 17: 22-23, Lk 9: 43b-45)

³⁰ Jêsu nañ bay tôri ôrji añ kirij bay ka hen añ siji si bô emê wo Galilé a añ bay ðibiji tòn né wôsa Jêsu gey bi kwôni ré hôn né. ³¹ Wôsa ôbi hal bay tôri kôl iyôn ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bijn

bijé aṅ bay a deren aṅ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

³² Nijba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né. Men né bay hare engeréri men.

I a na kwo dami ba?
(Mt 18: 1-5, Lk 9: 46-48)

³³ Jésu naṅ bay tôri saji bij Kapêrnayôm, menba, kirija bay sa bij iyére nij menba, Jésu engereji iyôn ba: «Kené naraṅ na kwôli mi kirija nana eraṅ tô geré hen ba?»

³⁴ Menba, bay tôri wômji sidiṅ wôsa tô geré bay nariṅ kwôlê sa i a ré na kwo dami perêrji a ba. ³⁵ Menba, Jésu mô tòn, aṅ uwôga bay tôri ka môj kibi wôô hen aṅ kôlji iyôn ba: «Hena kwôni ré gey yé kelma ba, bi yi ôbi cêgi megêri kêm men, bi yi ôbi lê jé biji a men.»

³⁶ Menba, Jésu ay kema wo dê sa ðiri derôrji a aṅ ôbi ayri kabêri a aṅ kôlji iyôn ba: ³⁷ «I, i wo fu kema wo dê mega kwo na yiri a naṅ henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen. Men, kwôni wo beren a yiri a na, beren na nôbi mera yiri a hen ré nijba, na Iban wo joon hen a, ôbi ré biri a yiri a hen men.»

Kwôni wo jebéna sêd aṅ ré ba, na kwona
(Lk 9: 49-50)

³⁸ Ja kôli iyôn ba: «Rabi, nini gel gawra wo pônî dage tunu to habij naṅ henen menba, nini jôri sara wôsa ôbi era tôrna ré.»

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Jôrengiri ré, wôsa kwôni li are naṅ henen na, a kelê kwôlen habijê ré nij. ⁴⁰ Na ôbi á, kwôni wo na ôbi barena ré ba, na kwona. ⁴¹ Hena kwôni wo ré béngge kam kap yê bô môni gwore a wô wo kené ay hini *Krist, kwo Emen dôri hen na, na tu kwôlê a ené ena kelêngge hen, ôbi a ba uné sa kôbri ré.»

Têriṅ na aṅga dami
(Mt 18: 6-9, Lk 17: 1-2)

⁴² «Hena kwôni ré li aṅa kwo iya tô ayê bôô wori a hen ré kuriṅ na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a aṅ bay ré uwôli a bô cér a kôba na aṅga dê gôlij

gusiṅ to Emen a gili hen. ⁴³ Hena ré na kôm a lê aṅa jeré li têriṅ na, dô wo ju jôri aṅ. Dô wo ju mô tu geṅ naṅ kunum naṅ kôm pôn dô dê, eré bô géhên to na tare to enge bariṅ né hen naṅ kôm wôô. [⁴⁴ Na kirij ka wôṅne kôba ma ré men, tare kôba bariṅ né men.] ⁴⁵ Hena têm né lêm wo ju li têriṅ na, dô wo ju jôre aṅ. Dô wo ju meray aṅ môriṅ tu geṅ naṅ kunum dô dê wo ju ôriṅ naṅ têm wôô aṅ ju ôriṅ bô géhên a. [⁴⁶ Na kirij ka wôṅne kôba ma ré men, tare kôba bariṅ né men.] ⁴⁷ A hena ré na tum a lê aṅa jeré li têriṅ na, dôre aṅ, dô wo ju si bô *emê iyére to Emen a naṅ tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhên a naṅ tum wôô. ⁴⁸ Na kirij ka wôṅne kôba ma ré men tare kôba bariṅ né men. ⁴⁹ Wôsa kwôni wo yôn yôn kôba tare a bij sari a mega wo bay bij dôre sa kilij a iyôn.»

⁵⁰ «Dôre na aṅga dôri, nijba, hena hende ré geraṅ né ba, bay a lere iyeṅ a ré heré geraṅgê hôriṅ ba? Yéngge mega dôre iyôn aṅ ken mô naṅ bô jalê perêrṅge a.»

10

Kwôlo gengiṅ sa kariṅare to iyore naṅ iba
(Mt 19: 1-12, Lk 16: 18)

¹ Jésu ay geré ô bô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdê a. Bijé kwône hô daṅji ligiri a. Ôbi gelji are gaṅ gaṅ, menba, tê pôn a sôn ôbi gelji are.

² *Parisijêné ka pônî ay tô iyêlê naṅ Jésu wô sélij bôri, bay engeriri iyôn ba: «Tôô tona kôl wo iba ré dagê tamni hari ba?»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na kwôli mi a *Moyis na ré kelêngge kené li ba?»

⁴ Bay kôli iyôn ba: «Moyis na kelêni iyôn ba: «Kwôni wo ré dage tamni ba, ré buru magtubu top bê tôre kôbre a.» »

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na wô bô dengelé wonge aṅa Moyis na ré ayij tôô hende to hen béngge hen. ⁶ Nijba, kirija Emen na ay tô dé tô terare na, ôbi ði gawrê iba naṅ iyore. ⁷ Na wô bi wo hen aṅa iba ré dé ibari naṅ yori aṅ, aṅ

dé yiri naɲ tamni ⁸ aɲ bay wôô hen a yiji na gawra wo pôn. Mega hen iyôn na, bay na ßiné wôô ré niɲ, niɲba, bay yi mega gawra pôn. ⁹ Na tôri bi wo hen aɲa kwôni ré nê mê bisiré aɲga Emen day liɲ kurôngi yi wo pôn hen né.»

¹⁰ Kirija bay ré baɲ iɲ tô na, bay tô Jésus hô engereri gengiɲ sa kwôlê woɲ dagê iyore wo ôbi ré kôl hen. ¹¹ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kwôni wo dage tamni aɲ engiɲ to ðaɲgi na, ôbi li têriɲ naɲ tamni to tumô hen. ¹² A hena iyore ré dage kurôre aɲ engiɲ iba wo ðaɲgi na, hende li têriɲ.»

Jésu tô kibri sa kamrê
(Mt 19: 13-15, Lk 18: 15-17)

¹³ ßiné eraɲ naɲ kamrê ka dê biɲ Jésus bi ôbi ré uwôl kôbri sarji a, niɲba, bay tôri nayji. ¹⁴ Jésus gel wo bay tôri li hen iyôn menba, hôri tari, aɲ ôbi kôlji iyôn ba: «Déɲge kamrê bi era legen a ðiba ken jôreɲgeji ré. Wôsa *emê iyére to Emen yi gengiɲ sa ßiné ka yi mega kamrê ka dê dê bay ka hen iyôn. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelêɲge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê liɲ hen iyôn ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

¹⁶ Menba, Jésus ßu kamrê a kabrêri a aɲ tô kibri a sarji a aɲ uwôl kôbri a sarji a a men.

Ôbi upé wo pôni
(Mt 19: 16-30, Lk 18: 18-30)

¹⁷ Kirija Jésus ô tô geré na, gawra wo pôni guro aɲ sa cubu gubari tumôri a aɲ engereri iyôn ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aɲa ené môriɲ tu geɲ naɲ kunun ba?»

¹⁸ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri naɲ, Emen pôn nêɲ a na kwo dôri. ¹⁹ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôn ba: <Duu temare ré men, yiɲ yipare toɲ têriɲ ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woɲ benare ði sa ßiné ré men, liɲ kwôni aɲga habiɲ né men, biɲ ibam naɲ yom kwôlê a men.> »

²⁰ Ôbi hô kôliɲ Jésus iyôn ba: «Rabi, tôô hende to hen en li kêm naɲ kampeɲ yeɲ.»

²¹ Jésus piri aɲ hôri aɲ, kôli iyôn ba: «Aɲga pôni bam ya. Ô perê ari upé kam kêm ju keléɲ aɲ larirji na, ju céɲ bay nimré. Aɲ ari upé ka kwôni yi derômaraɲ a gemem ligi Emen a ya. Menba, jôbi ju era tòn a.»

²² Niɲba, kirija ôbi toy kwôlê bi wo hen iyôn na, tiri mène aɲ ôbi kuriɲ ô ta naɲ tu ɲa wôsa aɲgaɲ upé kari mé gaɲ.

²³ Jésus bô kwari aɲ kôliɲ bay tôri iyôn ba: «Bi ßiné kaɲ bay upé ré si bô emê iyére to Emen a na, iyére gaɲ.»

²⁴ Kwôli kelê Jésus liɲ bay tôri harê. Ôbi hô kôlji iyôn ba: «Milpén, sé bô emê iyére to Emen a na, iyére gaɲ. ²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra gôliɲ ôbi upé ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bay tô Jésus hen dengôri tiji damaɲ a aɲ bay kôl perêri a iyôn ba: «Niɲba, i a upé gelê ba?»

²⁷ Jésus hôri aɲ kôl iyôn ba: «Upé gelê na, gawra nê mê né, niɲba, Emen nê mê. Wôsa Emen nê mê lê are kêm.»

²⁸ Piyêr kôli iyôn ba: «Gel, nini ðéɲ are kêm aɲ nini era tòm a.»

²⁹ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na tiri, en kelêɲge, hena kwôni ré ðéɲ iyére tori, yê nêri, yori, ibari, kamni naɲ yagê wori wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, ³⁰ ôbi a upé haw hen kirij bay ka hen têê arew iyére men, yê nê men, yori men, kamrê naɲ yagê a men, aɲ are bay ka hen kêm a era naɲ bô emê, aɲ tôre to cêgi na, ôbi a merê tu geɲ naɲ kwini. ³¹ ßiné kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen a herê yé bay tumô men.»

Jésu hô kôl kwôli aɲga ré sa sari a a sôɲ
(Mt 20: 17-19, Lk 18: 31-34)

³² Jésus naɲ bay tôri ôriɲ geré wô erê Jérusalêm, menba, Jésus ô tumôri a. Bay tôri dengôri tiji men, tô ßiné ka ô tôri a hen na, harê liji men. Têê pôn a sôɲ Jésus uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen

ligiri a aṅ ay tô kelêji kwôli aṅga ré sa sari a hen kôl iyôn ba: ³³ «Ken toy, nana erêṅge na Jérusalêm a hen, aṅ bay a beren nôbi *Kema Gawra bij damné kaṅ bay bê kwôbe men, bay derê tô tô to Emen a men, aṅ bay a dén kwôlê woṅ temare san a men, bay a nôgen bij bijé ka na Jubnê ré hen a men. ³⁴ Aṅ bay a ayren men, bay a teben kalê san a men, bay a sên men, aṅ bay a deren aṅ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

Si Jak naṅ Ja uwôlij Jêsu are
(Mt 20: 20-28)

³⁵ Kam Jêbédé ka wôô Jak naṅ Ja eraji ligi Jêsu aṅ kôli iyôn ba: «Rabi, nini gey bi jeré li aṅga nini enṅerem hen béni.»

³⁶ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na mi a kené gey bi ené li bēṅge ba?»

³⁷ Bay uwôli sara iyôn ba: «Béni bi niné sa ô merê kwo pôn sa kôm woṅ gusurô a men, kwo pôn sa kôm woṅ maa a men bô emê iyére tom a.»

³⁸ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Aṅga ken enṅere hen ba, ken hôn dô bi ba? Ka nê mê yê kam kaṅ bô emê ka na yê hen ba? Men batêm to bay a lèn hen na, ka nê mê lê ba?»

³⁹ Bay hô kôlij Jêsu iyôn ba: «Nija nê mê yê seṅge.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ka yê kam kaṅ bô emê ka na yê hen men, batêm to bay ka lèn hen kôba ka lê a men haṅge, ⁴⁰ niṅba, kwoṅ merê sa kôbi woṅ gusurô a men, kwoṅ maa a men na, na nôbi a gengé ré, niṅba, na Iban a gengé kirij wô bijé kari ka ôbi na bu sa têrji niṅ hen.»

⁴¹ Menba, bay tô Jêsu ka ba môj hen, kirija toy hen iyôn na, bôrji tarji sa si Jak naṅ Ja. ⁴² Jêsu uwôgeji kêm aṅ kôlji iyôn ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa bijé kaji men, bijé ka damné kôba gôlij sarji a men. ⁴³ Niṅba, kenbay ba bi yi hen iyôn perêṅge a ré. Perêṅge a hen aṅa kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woṅge men, ⁴⁴ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woṅge men. ⁴⁵ Na hen iyôn a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a nà na wo bijé ré yi manê kaṅé ré, niṅba, na wô yé mana woji men, ayê yen bij temare têbij sa bijé kwône a men.»

Jêsu berare Bartimé ôbi tu tij
(Mt 20: 29-34, Lk 18: 35-43)

⁴⁶ Jêsu naṅ bay tôri men naṅ kwône bijé a men saji sa iyé Jériko. Kirija bay ca sé aṅ Jériko na, ôbi tu tij kwo pôni hini ôm Bartimé kema Timé mô bēṅgé geré wô uwôlê are. ⁴⁷ Ôbi toy wo ré na Jêsu wo Najarêt menba, ôbi uwôgiri kaṅ a ta: «Jêsu, *kuṅga kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

⁴⁸ Menba, bijé kwône nayri bi ôbi ré wôm tôṅ, niṅba, ôbi hô ôm naṅ néeri a: «Kuṅga kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

⁴⁹ Menba, Jêsu débu tôṅ aṅ kôl iyôn ba: «Uwôgiri na.» Bay uwôga ôbi tu tij bi wo hen aṅ kôli iyôn ba: «Uwôl bôm pô, aṅ ju hena ta era upéri wôsa ôbi uwôgem.»

⁵⁰ Ôbi tu tij bi wo hen uwôl bargay kari kaṅ kelanê aṅ, aṅ hena kerêd sa têri a era ligi Jêsu a. ⁵¹ Jêsu ay kwôlê aṅ enṅeriri iyôn ba: «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Ôbi tu tij bi wo hen kôli iyôn ba: «*Raboni, en gey gelé kirij.»

⁵² Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Ô, ayê bôô wom gôlij naṅ ju.» Menba, kirij bay ka hen na, ôbi gel kirij hôrij aṅ ôbi ay geré ô tô Jêsu a.

11

Jêsu sa bij Jérusalêm

(Mt 21: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

¹ Kirija bay eraji dâ naṅ Jérusalêm na, bay siji si kwa Bêtpajé men, Bétani men, kwa Keram wo Olibiyé a, menba, Jêsu jé bay tôri wôô, ² aṅ kôlji iyôn ba: «Erêṅge iyére to tumôrṅge hen, kirija ka bij na, ka upé kema kura hariṅ tôṅ wo kwôni dayri ré tô, bisirêṅgeri ken eraṅ. ³ Aṅ hena kwôni ré enṅerêṅge iyôn ba: «Wô mi a kené busereri ba?» ba, ken kôli: «Na Kelma a geyé.» Aṅ kirij bay ka hen ôbi a déṅge ka eraṅ.»

⁴ Bay ôrji menba, bay uwôṅ kema kura hariṅ nô bēṅgé geré dâ kibi ira. Aṅ bay dôri. ⁵ Bijé ka pôni ka dîbiji ya hen enṅereji: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?» ⁶ Menba, bay tô Jêsu uwôlji

sara mega ôbi ré kôlji iyôn, menba, bay dji ô.

⁷ Bay eraj nan kema kura na bij Jésu aj bay bi bargay kaji cêgi kura aj Jésu day mô sara. ⁸ Bijé kwônê bi bargay kaji tô geré, ka pôni pây germé nono sa biji tô geré a men. ⁹ Ka pôni ô tumôri a men, ka pôni ba cêgeri a men aj bay ka gura ôm: «Hosana, terê kibi yi gengij sa kwôni wo era nan hini Kelma.

¹⁰ Bi terê kibi yi gengij sa emê iyére to era hen,

na emê iyére to môyrena kelma Dabid. Hosana yi derômaraj a ta.»

¹¹ Jésu sa Jérusalêm, aj ôbi ô bô *iyéy Emen a. Kirija ôbi kôbe kirij gel kêna na, ôbi ô Bétani nan bay tôri ka môj kibi wô hen wôsa tare pô gap nij.

Tôgôre to yêere nan
(Mt 21: 18-19)

¹² Sa pôn cêgê kirija Jésu nan bay tôri henaji Bétani hen na, kurôn li Jésu. ¹³ Ôbi bô kirij kela dê menba, gel tôgôre to mare lebé ôbi ô gelé yan ba diré uné yêre, nijba, kirija ôbi era dâ menba, uwôn na mare mera wôsa na geserêre ré tô. ¹⁴ Menba, Jésu kôlij tôgôre hende to hen iyôn ba: «Kwôni a emê yêrê cêgê ré nij.» Bay tôri toy kwôlé wo ôbi kôl hen.

Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a
(Mt 21: 12-17, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹⁵ Bay sa bij Jérusalêm, menba, Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, ôbi dage bijé kêna ka eraj nan anjan gara men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê gursu nan to bay dére derare gara hen hee a men. ¹⁶ Ôbi dî kwôni ay ani kani pôn iyôn sij si bô iyéy Emen ré. ¹⁷ Menba, Jésu halji kôl iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tijê a yé na iyére to tô môj wo bijé a era wô uwôlé Emen ya ré ba?» Menba, kenbay ken ay lij kini merê bandi.»

¹⁸ Damné kap bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen men na, toy kwôlé bi wo hen iyôn menba, wogéji geré wô deré

Jésu. Bay hareri wôsa gelé are kari dê sa kwônê bijé men, dôri a men.

¹⁹ Kirija tare kirij menba, Jésu nan bay tôri siji sa iyére hende to hen ôri aj.

Jésu nan tôgôre to hay
(Mt 21: 20-22)

²⁰ Tô kirij, kirija bay ré ôri tô geré na, bay tô Jésu gelji tôgôre hay kwôy dî hanêre a. ²¹ Piyêr erem sa kwôlé wo Jésu na kôlij tôgôre tumô hen menba, ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «*Rabi, gel tôgôre to na ju tômne hen hay.»

²² Jésu ay kwôlé kôlji iyôn ba: «Bênge bônge sa Emen a. ²³ Na tu kwôlé a ené kelênge hen, hena kwôni ré kôlij keram wo hen iyôn ba: «Dô yem wolé aj ju ô kirij a bô cér a» apa ôbi ré bi bôri sara na, are bay ka a lij ôbi a gelé nan tiri, wôsa ôbi gaanê ré, nijba, bi bôri sa kwôlé wo ôbi kôl hen. ²⁴ Na bi wo hen apa ené kelênge, anja yôn yôn ka ken uwôlij Emen na, dô wo ken bi bônge sara mega wo kené uwon nij, menba, are bay ka hen a lij bênge. ²⁵ Men, sa pôn pôn kirija ken hena wô uwôlé Emen apa kené ôrij nan kwôlé wôni nan kwôni na, dénge bônge jal sara aj bi Ibarenge Emen wo mô derômaraj a kôba bi dî bôri jal sa têrij lêrengê a men. [²⁶ Nijba, hena kené dî bônge jal ré na, Ibarenge Emen wo mô derômaraj a kôba a dé bôri jalê sa têrij lêrengê a ré men.]»

Tô to Jésu hena na yôn ba?
(Mt 21: 23-27, Lk 20: 1-8)

²⁷ Jésu nan bay tôri hô heraji Jérusalêm menba, kirija Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, damné kap bay bê kwôbe nan bay derê tô tô to Emen nan surjê eraji ligiri a. ²⁸ Aj bay engeriri iyôn ba: «Na nan tô to yôn a jeré lij are bay ka kêna hen ba? I a bem tô hende to hen a jeré lij are bay ka hen ba?»

²⁹ Menba, Jésu hô uwôlji sara iyôn ba: «En gey engerênge kwôlé pôn aj ken uwôlen sara. Aj na kelênge nan tô to yôn a ené lij are bay ka kêna hen. ³⁰ Batêm to Ja na lij bijé hen na, hena

na derômaran a laba na ligi gawrê ba? Uwôlence sara.»

³¹ Nijba, bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Hena nana kôl ré na batêm to ré hena na derômaran a na, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba? ³² Hena nana kôl batêm to Ja lijn bijné hen ré hena na ligi gawrê na, bijné a lèn kwôlê.» (Bay hare wôsa kwônê bijné bô Ja mega *ôbi kibi Emen na tiri.)

³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini hôn né.» Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Hen iyôn na, nôbi kôba na kelênge na nan tô to yôn ené lijn are bay ka hen né men.»

12

Gwosoy kwôlo gengijn sa bay yagê tijnador

(Mt 21: 33-46, Lk 20: 9-19)

¹ Jésu kôlji gwosoy kwôlo dangan kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî yage tijnador. Ôbi ay haba won gerem a sara. Ôbi pi iyom wô uwôrijn yêre ya. An ôbi li iyére to dami ton gemé yagê bi wo hen sara. Menba, ôbi bijn bay yagê tijnador yagê wori bi wo hen an bay têbri nan geserê geserê an dijn yiri ôrijn kergare. ² Kirijna geserê né tijnador sa nij na, ôbi jé mana wori ô upé bay gemé tijnador hende to hen bi ôbi ré ô engé kwa yêre wori eran biri. ³ Bay gemé tijnador hende to hen na, berji mana bi wo sê an dageri hô kôbri senge. ⁴ Ôbi iyé tijnador na hô jé mana wori kwo dangan menba, bay gemé tijnador bay ka hen hô sêri biri iyare sari a men, tiréri a men. ⁵ Ôbi iyé tijnador na hô jé mana wo dangan sôn menba, bay gemé tijnador na diri. Menba, ôbi hô jé ka dangan kwône menba, bay liji na mega bi wo bay na lijn ka tumô hen iyôn. Bay sê ka pônî men, bay duu ka pônî men. ⁶ Nijba, kemari wo ôbi piri hen a ba. Ôbi jéri ligirji a mega gerpé jé an kôl iyôn ba: «Ôbi ba, bay a kemnan tini tô.» ⁷ Nijba, bay gemé tijnador na kôljin yirji iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari bi a na, erange, na derengeri an anga cibré ibari a kêm na

na banje.» ⁸ Menba, bay biri diiri an uwôl temayri kelan wolé nan yagê tijnador.»

⁹ «Ôbi iyé tijnador a lê iyen nij ba? Ôbi a sa deré bay gemé tijnador an a bijn ka dangan gemé. ¹⁰ Ken dênse kwôlê bi wo hen bô magtubu a ré ba?

«Keram bi wo bay dé iyére na kapni hen na,

ôbi a hô yé keram won dé tô iyére.

¹¹ Na Kelma a lê hen iyôn an na anga dami gan.» »

¹² Bay sa Jubnê woge geré ciré beré Jésu nijba, bay harin kwônê bijné, wôsa bay hôn dô wo gwosore to ôbi ré kôl hen na, ré gengijn na sarji. Menba, bay ôrji wolé an ligiri a.

Têbê wôgê wo Sésar

(Mt 22: 15-22, Lk 20: 20-26)

¹³ Bay jé *Parisipênê ka pônî nan bijné ka *Hérôd ligi Jésu a wô beréri sa kwôli kelêri a. ¹⁴ Bay sa kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem kêm na, na kwôlê won tiri men, kwôlê bi wo pôn hen a jeré kôljin bijné kêm a men. Wôsa ju dô tu kwônî ré men, ju gelji nan geré wo Emen nan tu kwôlê a men. Hen iyôn na, têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar na, na angan lê laba, na angan lê ré ba? Niné têbri laba, niné têbri ré dî ba?»

¹⁵ Jésu hôn gwosore toji hende to hen dô an kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené sél bôn iyôn ba? Ayênge selé pôn ben na na gelé.»

¹⁶ Bay aya selé hende to hen biri. Menba, Jésu engereji iyôn ba: «Sa kwônî wo yi yé na nan anga bay dî yé na ba, gengijn na sa i ba?» Menba, bay uwôli sara ré na to kelma wo dami Sésar.

¹⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Anga na ka Sésar ba, ken bijn Sésar, anga na ka Emen ba, ken bijn Emen.»

Menba, tiniji ge kay sa kwôlê wo Jésu kôl hen.

Kwôlo gengijn sa jê sé kamnê wo bijné ka ma

(Mt 22: 23-33, Lk 20: 27-40)

¹⁸ *Sadusipênê ka kôl iyôn ba bijné ka ma ré jê sé kamnê ré kwôy hen, eraji ligi Jésu an engiriri kwôlê kôl iyôn ba:

19 «Rabi, tôô to *Moyis na kelêna iyôn ba: «Hena kwôni ré ma aña ré dî tamni mamare aña hende ré yê ré tô na, yêni kwôni wo ma hen na ré enge turgôri aña ré yêni kamrê bîj yêni wo ma hen.» 20 Nîj na bîjé ka pônî na jurgem tô yêni a. Kwo iyêri enge iyore menba, ma baa yê kema. 21 Ôbi cêgeri enge turgôri menba, ôbi ma baa yê kema. Are bay ka hen sa sa kwo subi a a men. 22 Are bay ka hen sa sa bîjé bay ka jurgem hen kêmba wo bay ré yê kamrê. Menba, cêgeriji a kêmba na, iyore hende to hen ma a men. 23 Kirîja bîjé ka ma a jê sé kampê hen na, na i perê yêni ka jurgem hen a na kurô iyore na ba? Wôsa bay kêmba na na kwôrpêre.»

24 Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kwôli kelênge sanjîj na ken nono, wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêre wo Emen né a men. 25 Kirîja bîjé ka ma a jê sé kampê na, impê a enge yébé ré nîj men, yébé kôba a engeji impê ré a men. Nîjba, bay a yé mega *manê ka derômaran a iyôn. 26 Kwôlê wo gengîj sa bîjé ka ma na sé bay ré jê sé laba, ré jê sé ré ba ba, na ken dêjse bô magtubu to *Moyis a kirîja Emen sîj sari a kwa kam gurônê hen né ba? Emen na kôli iyôn ba: «Nôbi ena Emen wo *Abraham, kwo Isak na kwo Jakwôb.» 27 Emen na Emen wo bîjé ka mô tu gep dîba ôbi na Emen wo ka ma hen né. Ermé kwôlê wonje gerîj na ken kay daman.»

*Tôô to dami gôlij megêre
(Mt 22: 34-40, Lk 10: 25-28)*

28 Ôbi derê tô tôô to Emen wo pônî toyji wo bay narîj menba, ôbi hôn wo Jêsu ré uwôlji sara dô. Ôbi uso da aña engere Jêsu iyôn ba: «Tôô to yôn a na to dami dê megêre ba?»

29 Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Gel, tôô to tumô a na: «Toy *Israyêl, Kelma Emen wona na Kelma pôn nêj. 30 Aña já perê Kelma wom Emen na bô pôn men, na tunum kêmba men, na ermé wom kêmba men, na néém kêmba a men.» 31 Gel kwo

jôgîj wôô wori a na: «Gey megam mega ju geyîj yem hen iyôn. Tôô to danji to dami dê ka wôô hen ba na.» »

32 Ôbi derê tô tôô to Emen kôlij Jêsu iyôn ba: «Rabi wo dôri, ju kôl na tiri kirîja ju kôl Emen ré na pôn nêj hari aña Emen wônî wo danji ré na. 33 Aña bi jeré piri na ermé wom men, na néém wom men, jeré gey megam mega yem iyôn a men, na aña dô dê sarganê ka gay gay kêmba hen.»

34 Jêsu gel wo ôbi ré uwôli sara dô hen iyôn na tu melênê menba, ôbi kôli iyôn ba: «Ju kelan na *emê iyêre to Emen né.» Menba, kwôni wo danji erem wôsa engeriri kwôlê ré nîj.

*Krist, na kwo kelma Dabid
(Mt 22: 41-46, Lk 20: 41-44)*

35 Jêsu ay tô gelîj bîjé are bô *iyéy Emen a kôl iyôn ba: «Wô mi a bay derê tô tôô to Emen ré kôl *Krist, kwo Emen dôri hen, ré na *kunga kelma Dabid ba?»

36 Kelma Dabid na yiri kôba Tunu top hendi bô bôre wôn bôri aña biri kôl iyôn ba:

«Kelma Emen na kôlij Kelma wupê iyôn ba:

«Sa mô sa kôben won gusurô, kwôy wo na bîj bay barem a yé anjan sêlê tèm.» »

37 Kelma Dabid na yiri kôba uwôge gawra bi wo hen Kelma menba, iyej a ôbi ré yé kungari sôn ba?»

Jêsu gelîj bîjé are gengîj sa bay derê tô tôô to Emen

(Mt 23: 1-36, Lk 20: 45-47)

Aña kwônê bîjé toy kwôlê wori bi wo hen na yi derê. 38 Kirîja Jêsu gelji menba ôbi kôl iyôn ba: «Berênge dô wô bay derê tô tôô to Emen ka gey palê na bargay ka yênnê wo ré gel wo ciré na ka damnê hen men, gey bi bay ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, 39 ka gey kirîj ka tumô bô *iyéy danare a men, kini emê are a hen a men. 40 Men, bay na bay mênêre are bô iyé yébé kan mamê, aña wôsa lamîj tu bîjé na, bay uwôl Emen dé dé dé, na déj iyôn. Bîjé bay ka hen na, kwôlê wo

Emen a ulêji sarji a hen na, na kwôlê wo dami.»

*Anğan baliyare ka iyore toj mamne
(Lk 21: 1-4)*

⁴¹ Jêsu mô bul kwini si kirij ka bay dîj sunugu lari ya hen aji ôbi bô kwônê bîjé iyeŋ a bay ré bi lari ba. Bîjé ka ôrij mē na, bay bi mē. ⁴² Iyore to pōni toj hende tu ja kōba era men, aji bi kam sélé wōto to nēm gursu pōn né hen. ⁴³ Menba, Jêsu uwōge bay tōri aji kōlji iyōŋ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelēŋge hen, mamne toj hendi nimré hende to hen na, bi dē bîjé kēm ka ré sa bi hen. ⁴⁴ Wōsa bîjé bay ka hen kēm hen bi na gursu to bay ôrij doyre ré nij hen, nijba, hende na, bi na lari kēm wo hende ôrij doyre wō kelij anğan emēre hen.»

13

*Jêsu kōl kwōli mēnē iyéy Emen
(Mt 24: 1-2, Lk 21: 5-6)*

¹ Kirija Jêsu so bô *iyéy Emen a na, ôbi tōri wo pōni kōli iyōŋ ba: «Ca! *Rabi, gel keram na iyére ka hen.»

² Menba, Jêsu kōl iyōŋ ba: «Ju gel iyére hende to damné hen ba? Keram wōni wo a ba ta sa megari a ba na, bay kēm a mēnij.»

*Anğan tu ja
(Mt 24: 3-14, Lk 21: 7-19)*

³ Jêsu mô sa Keram wo Olibiyé aji bilij kwini si sa iyé iyéy Emen. Menba, Piyêr, *Jak, Ja na André engeriri kwôlê kirija bay ré môrij piniji na dî hen. ⁴ Bay kōli iyōŋ ba: «Kelēni, kirija yōŋ a are bay ka kēm hen ré sa ba? Men na mi a gelé mega are bay ka hen ré ca kerē nij ba?»

⁵ Menba, Jêsu kōlji iyōŋ ba: «Dēŋge tu melēnē sa yerŋge a bi kwōni lamēŋge na kwôlê woŋ benare ré. ⁶ Wōsa bîjé kwōne a ayēji henen aji a kelēji: «Na nōbi a na *Krist, kwo Emen dōri hen.» Aji bay a lamij bîjé kwônē. ⁷ Kirija ka toyé kwōli kumbul ôm dā réba kelan na ken na, dēŋge bōrŋge hare ré wōsa are bay ka hen a sa môj môj dem, nijba, na gerpé wulê bi wo hen né tō. ⁸ Tō yē pōn a lê kumbul na tō yē wo dāŋgi men, emē iyére pōn a sēp na to dāŋgi men,

terare a yebagij na sa iyére gay gay men, kurōŋ a lê kirij a men, nijba, are bay ka kēm hen na, yi mega yē wo ay tō lê iyore iyōŋ.»

⁹ «Dēŋge tu melēnē sa yerŋge a wōsa bay a ôrij na ken tumō bay jerē kwôlê men, bay a sēŋge na tinēre bô *iyéy dapare a men, bay a ôrij na ken tumō kilmé men, tumō bay emē iyére a men, wō san, aji bi kené uwōlij béré Kwôlo Dōri. ¹⁰ Na mi mi kōba béré Kwôlo Dōri wo Emen a uwōlij na kirij kirij bi tō yē bîjé kēm toy dema are bay ka hen ré sa tō. ¹¹ Kirija bay ôrij na ken tumō bay jerē kwôlê a na, ken sun tumō wō kwôlê wo kené erē kelē hen né, nijba, ken kōl kwo Emen a bēŋge kirij bay ka hen. Wōsa na kenbay a iyêlê ré, nijba, na Tunu toj hendi bô bōrē a bēŋge kwôlê kebēŋge a. ¹² Gawra a desé sa yēni aji bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyōŋ hende to hen men, kamrē kōba a perē sa balêrji bi bay ré derji a men. ¹³ Bîjé kēm a tōrŋēŋge wō kibi henen, nijba, kwōni wo bu bōri iyére kwōy derij kibi ba, ôbi a gelē.»

*Anğan bô emē ka a lê bîjé ka
Jêrusalēm*

(Mt 24: 15-28, Lk 21: 20-24)

¹⁴ «Kirija ken gel anga habij ka mēne kirij, dî yirji kirij ka bay ré merē ya ré hen, kwōni wo dēŋse na bi hōn dō. Kirij bay ka hen na, bi bîjé ka Judé ba, ge sa keram a men, ¹⁵ kwōni wo mô tō tunu a nō ba, bi era ira wō erē ayē ani bô iyére tori a ré nij men, ¹⁶ kwōni wo debe bô yagē ba, bi hera uwo wō ayē bargay kari ré a men. ¹⁷ Wulê bi wo hen na, bô emē wo dami a lê yébé ka bay kwo men, ka kamniji yi kuba ba ya tō hen a men. ¹⁸ Uwōlēŋge Emen bi are bay ka kēm hen bi sa terbéré a ré. ¹⁹ Wōsa wulê bi wo hen na, bô emē wo bîjé a lê hen na, na bô emē wo dami wo kwōni gel sa pōn né ayij tōri wo Emen na dîj tō terare kwōy kemnēŋ hen men, kwōni a herē gelé bô emē bi wo iyōŋgi hen ré nij a men. ²⁰ Aji hena Emen né jō kibi sa hende to hen ta ré na, kwōni pōn nēŋ iyōŋ kōba a upé gelé ré. Nijba, ôbi bu kibi kirij dē wōsa bîjé kari ka ôbi

tôrji hen. ²¹ Hena kwôni ré kelênge iyôn ba: <*Krist, kwo Emen dôri hen ré ná nà> ley, <ré ná yan> ley na, ken bi bônge sa kwôlê wori a ré. ²² Wôsa Kristjê kañ bay benare hen nañ bay kibi Emen kañ bay benare kwône a lê anğan gelé nañ kañ gijnê wô lamij bijné men, bijné ka Emen kôba bay a masê wo ciré lamêji a men. ²³ Kenbay kôba ken berênge dô wôsa en kelênge kêm kô tumô nij.»

*Sa hera wupê nôbi Kema Gawra
(Mt 24: 29-31, Lk 21: 25-28)*

²⁴ «Menba, kirij bay ka hen na, cêgi bô emê bi wo a lê bijné hen na, tare to tay a berarê ré nij men, geserê a ené ré nij men, ²⁵ têtêgne a herij ta men, anğan néé ka derômaran a a yebagij mênij a men. ²⁶ Menba, bay a gelen nôbi *Kema Gawra hera perê kirij ka geri a nañ néé wo dami men, nañ dampare to dami a men. ²⁷ Kirij bay ka hen na, na jé manê kañê ka derômaran a dayrê sa bijné ka na en tôrji hen sa terare a na kêm a men.»

*Kwôlo gengij sa tógôre to libé
(Mt 24: 32-35, Lk 21: 29-33)*

²⁸ «Ayênge tógôre ken gengij kirij, kirija tógôre jubu an libé hen na, ken kôl kami emen ré ba ða nij. ²⁹ Kenbay kôba kirija ken gel wo are bay ka hen sa nij na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené ða kibi geré nij. ³⁰ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pônî a ba geñ kirija are bay ka hen a sañ. ³¹ Derômaran nañ sa terare a nañê nijba, kwôlê wupê na, a nañê ré kwôy.»

*Emen pôn nêj a henê sa to sa terare a kôrij
(Mt 24: 36-44)*

³² «Kwôlo gengij sa wulêri nañ tayriri na, kwôni pôn nêj iyôn hôn né men, *manê ka derômaran a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, nijba, na Ibari pôn nêj hari a henê mera. ³³ Berênge dô, yênge kum né wôsa ken hôn kirija yôn a are bay ka hen ré sañ né. ³⁴ Yi mega gawra wo ða erê kergare iyôn. Ôbi déj iyére tori an bijn manê kari jé a kôbriji a.

I ba nañ lê jéri. Ôbi ay tôô bijn ôbi gemé kibi iyére ré yi kum né. ³⁵ Merênge tu geñ wôsa ken hôn kirija yôn a kelma ôbi iyé iyére ré sañ né. Na perare, na sa kirij ka jali, na yelé kwôrê, na tô kirij ba, kwôni hôn né. ³⁶ Merênge tu geñ bi kirija ôbi sa dus ba, upênge tô kum a ré. ³⁷ Kwôlê wo en kelênge hen na, en kôlij na bijné kêm: merênge sa têrge a.»

14

*Damnê kañ bay bê kwôbe nañ bay derê tô tôô to Emen gey deré Jésus
(Mt 26: 1-5, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)*

¹ Ba sa wôô wo bay a lê geserê wo bay uwôgeri *Pak hen men, wô lij geserê wo mapa wo wubere nañ bô a hen a men menba, damnê kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tôô to Emen woge geré gwosore wô berij Jésus an diiri. ² Nijba, bay kôl bi ciré bîri bôb nañ sa geserê ré, wô wo bijné ma ré lij kwôlê nañ ci.

*Iyore to pônî bijn Jésus weñ sari a
(Mt 26: 6-13, Ja 12: 1-8)*

³ Kirija Jésus mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen, menba, iyore to pônî eran nañ ider wo ðinjê dô wo bay li nañ kalmê ka bay uwôgeji nar wo garari mê hen, bô murda wo bay li nañ *albatre hen kôbre a. Hende uson ligi Jésus a an hende ti kibi murda bi wo hen an wuseri sari a kirija bay mô tôñ kibi emê a hen. ⁴ Bijné ka pônî bôrji tarji sara an bay namnê kwôlê kôl iyôn ba: «Wô mi a hende ré mène ider wo ðinjê dô hen iyôn ba? ⁵ Hena bay ré kelén na kelépare kôba, bay ré upé *dénîyé arew subu lay an céñ bay nimré ré ba?» Menba, bay nay iyore hende to hen damañ. ⁶ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Déngere ðé iyôn. Wô mi a kené dôyrêre hen iyôn ba? Anğa hende lèn hen na, na anğa dôri. ⁷ Wôsa bay nimré a merê perêrge a nañ wulê wulê an ka lê deré nañ ci kirija ken gey, nijba, nôbi ba na merê nañ ken nañ wulê wulê ré. ⁸ Hende li anğa hende nêlê. En ma ré tô, nijba, hende sa bèn ider san a gemij temayren.» ⁹ Menba, ôbi hô

kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, nañ kirij kêm sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anja iyore hende to hen li hen ermij sara.»

Judas gey ayê sa Jêsu bij damné kañ bay bê kwôbe

(Mt 26: 14-16, Lk 22: 3-6)

¹⁰ Judas Iskariyôt ôbi tô Jêsu wo pônî perê ka môj kibi wôô hen ô uné damné kañ bay bê kwôbe wô geléji geré beré Jêsu. ¹¹ Yi damné kañ bay bê kwôbe dôrji gañ kirija bay toy kwôlê wo ôbi kôlji hen añ bay genge ciré biri gursu. Menba, Judas woge geré wo ñiré ayij sa Jêsu bij damné kañ bay bê kwôbe.

Jêsu ôm Pak nañ bay tôri

(Mt 26: 17-25, Lk 22: 7-14, 21-23, Ja 13: 21-30)

¹² Wulê woñ ayê tô lê geserê mapa wo wubere nañ bô hen na, na sa to bay dirij gangê wô lij geserê Pak, bay tô Jêsu kôli iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niré ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?»

¹³ Jêsu jé bay tôri wôô añ kôlji iyôn ba: «Erênge bô iyére to dami a hen. Ka uné gawra wo pônî ay kam nañ téwre sari a erañ si tumôrnge. Erênge tôri a. ¹⁴ Añ bô iyére to ôbi a sé bô hen na, ken kôlij ôbi iyéy iyére iyôn ba: «*Rabi kôl iyôn ba, bô iyére to yôn, a ñiré ômij emê woñ Pak nañ bay tôri ya ba?» ¹⁵ Menba, ôbi a gelênge bô iyére to dami ta to bay nañ bôre kô nij. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

¹⁶ Bay tô Jêsu ka wôô hen ôrji añ sa bijji derô ira menba, uwonji are bay kêm hen mega wo Jêsu ré kôlji hen iyôn, menba, bay bu sa tê Pak ya.

¹⁷ Kirija tare kurij menba, Jêsu nañ bay tôri ka môj kibi wôô hen saji. ¹⁸ Kirija bay mô kibi anğan emê menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Na tiri, en kelênge, kwôni pôn perêrênge a wo ôm nañ en hen a sa ayê san.»

¹⁹ Tu bay tô Jêsu ay tô lê na, añ i ba engerij Jêsu iyôn ba: «Na nôbi ré rê?»

²⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwôni pôn perêrênge kenbay bay ka môj kibi wôô kwo dôbe kôbri nañ en bô gwore a hen. ²¹ Nôbi *Kema Gawra na erê na mega wo na lij bô magtubu to Emen a gengij san hen iyôn. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henañ ré yêri ré kôba ré dô sôn.»

Jêsu ñi tô emê wo Kelma

(Mt 26: 26-30, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntijê 11: 23-25)

²² Kirija bay mô ômji emê menba, Jêsu ay mapa añ tô kibri sara menba, biilê añ bij bay tôri añ kôlji iyôn ba: «Engeenge, ôbi yi mega kurôngi yen iyôn.»

²³ Menba, ôbi hô ay gwoy care toñ yê tijador añ ôbi lij Emen dosé, menba, ôbi biji añ bay yi kêm. ²⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kwo nà ná, yi môñ kwôbren woñ bijare nañ Emen wo bij tôn wô kibi ñiné kwône. ²⁵ Na tiri, en kelênge, na hô yê care toñ yê tijador ré nij, kwôy wulê wo na sa yij to kôrbi nañ ken bô *emê iyére to Emen a.»

²⁶ Kirija bay kebe kurôn menba, Jêsu nañ bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

Jêsu kôlij Piyêr kwo ré tôrnêri

(Mt 26: 31-35, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

²⁷ Jêsu kôlji iyôn ba: «Ka juben ñéñ kêm wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na deré ôbi abê gangê menba, bay a userij kêm.» ²⁸ Nijba, cêgê menba, kirija na jê sé kampê na, na erê tumôrnge a Galilé a.»

²⁹ Menba, Piyêr kôlij Jêsu iyôn ba: «Kirija megên a ñém añ na, nôbi na ñém añ né.»

³⁰ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, kemnêñ bô yoyre hende to hen kura a yelé têê wôô ré añ já kelê jeré hōnen né têê subu.»

³¹ Nijba, Piyêr hô kôli iyére kôl iyôn ba: «Hena ré na wo ené ma ré ju kôba, na kelê ené hōnem né ré.» Menba, bay kêm kôl mega wo Piyêr kôlij hen iyôn.

Jésu uwôl Emen Gêtsémané a
(Mt 26: 36-46, Lk 22: 39-46)

³² Menba, Jésus nan bay tôri ôrji kirij ka bay uwôgeji *Gêtsémané, an Jésus kôlij bay tôri iyôn ba: «Merênge tòn na, an nôbi na erê uwôlê Emen.»

³³ Jésus ôrij nan Piyêr, *Jak nan Ja nan di. Ôbi sun men, ôbi anje daman a men.

³⁴ Ôbi kôlji iyôn ba: «Tun li na môj teré dun iyôn, merênge na, an ken yi kum né.»

³⁵ Menba, Jésus usu dê tumô, an cubu gubari dij kwini tòn an uwôl Emen mega wo hena ré nêw wo anja ré sa sari a hen na, ré sa ré. ³⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Aba, Iban, ju nêw lê are kêw. Li bi en yi gwoy kam toj gusij hende to hen né. Iyôn hari kôba, li anja bôm gey hen dîba ka bôn nôbi a geyé hen né.»

³⁷ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, ôbi uwonji tô kum a. Menba, Jésus kôlij Piyêr ba: «Simô, ju yi kum! Ju nêw merê tu gej sem né ba? ³⁸ Merênge tu gej an ken uwôl Emen bi kené herij bô anjan lamê ré. Ken gey merê tu gej hanje nijba, na néerjge a nêwê ré dî.»

³⁹ Jésus hô dô tôri an ligi bay tôri ka subu hen an uwôl Emen mega wo tumô iyôn sôn. ⁴⁰ Jésus hô bulo hera menba, uwonji tô kum a wôsa bay nêw merê gej né. Menba, bay hôn kwôlê wôj kelêri ré.

⁴¹ Jésus hô bulo hera jôgij têt subu wori menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Yênge kum an ken dô bul hanje nij. Kô nij. Gel, tayriri sa wo nôbi Kema Gawra na uwôlij kôbi bay têrij a. ⁴² Henanje ta, na erênge, gel ôbi ayê san bij bijé bi, sa nij.»

Bay bu Jésus

(Mt 26: 47-56, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴³ Jésus iyêl ba ya tô menba, Judas ôbi tô Jésus perê ka môj kibi wôw hen so nan kwônê bijé ka nan yebere toj kaskar men, ka nan kwore a men. Damné kan bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôw to Emen nan surjê a joji. ⁴⁴ Judas wôj ôbi ayê sa Jésus hen na, na kôlij kwônê bijé bay ka hen iyôn ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené biri, an ken ôrij nan dî men, ken bôri dô a men.» ⁴⁵ Kirija bay sa menba, Judas era

ligi Jésus a an uwôgeri «Rabi» an ibe tô mari.

⁴⁶ Menba, kwônê bijé bay ka hen salam Jésus bu. ⁴⁷ Kwôni wo pôn perê bijé ka dêbe ya hen na, dô yebere toj kaskar tori an dij maa mana wo *dami wo damné kan bay bê kwôbe jô. ⁴⁸ Menba, Jésus ay kwôlê kôlji iyôn ba: «Ken eran nan yebere toj kaskar men, kwore men kôberjge a wô berenare mega wo kené kena beré na gema iyôn. ⁴⁹ En mô perênge a sa pôn pôn gelij bijé are bô *iyéy Emen a menba, ken era sa beren né wô mi ba? Nijba, yi hen iyôn bi kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, ariri ré lij.»

⁵⁰ Menba, bay tô Jésus kêw gerji dîri an.

⁵¹ Kema mana wo pôn bi Jésus. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka lebari a yiri a. Asgarjê ka bu Jésus hen na, sa herij sa mana bi wo hen an biri. ⁵² Nijba, ôbi ju bargay kari an, an ge yiri senje.

Jésu d'ebu tumô bay jerê kwôlê a

(Mt 26: 57-68, Lk 22: 54-55,63-71, Ja 18: 13-14,19-24)

⁵³ Bay ôrij nan Jésus iyé dami wo damné kan bay bê kwôbe menba, damné kan bay bê kwôbe ka d'angi men, surjê men, bay derê tô tôw tô Emen a men, saji wô dapare. ⁵⁴ Piyêr ô tô Jésus a dôrij tôri ban cêgê dê dê kwôy ôrij karan derô haba wo dami wo damné kan bay bê kwôbe a. Ôbi mô iyêbe tare nan bay gemé kibi iyé dami wo damné kan bay bê kwôbe bi wo hen.

⁵⁵ Damné kan bay bê kwôbe nan *Sanédren kêw woge geré wo ciré dîri kwôlo dami sari a an ciré derijni, nijba, bay uwon geréri ré. ⁵⁶ Wôsa ka pôn kôl kwôlê wôj benare gengij sari. Nijba, kwôlê woji bi wo hen bij pôn né. ⁵⁷ Ka pôn hena an kôl kwôlê wôj benare gengij sari kôl iyôn ba: ⁵⁸ «Nini toy wo ôbi kôl iyôn ba: <Na té iyéy Emen to gawré a dé nan kôbriji hen an sa subu na herê dé to d'angi hôrij an na to gawré a dé nan kôbriji ré.> »

⁵⁹ Gengij sa kwôlê wo iyére bi wo hen kôba, kwôlê woji bij pôn né.

⁶⁰ Menba, dami wo damné kan bay bê kwôbe hena ta perê kwônê bijé an

engere Jésu iyôn ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawrê bay ka hen kôl gengij sam hen né ba?»

⁶¹ Jésu wôm tôn. Ôbi uwôl kwôlê wôni sara ré. Menba, dami wo damné kap bay bê kwôbe hô engeri kôl iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo nê m ayê kibi hen ba?»

⁶² Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Ena ôbi bi a merê hen. Añ ka gelen nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woj ôbi néé hen men, ka gelen na hera perê kirij ka geri a derômarañ a.»

⁶³ Menba, dami wo damné kap bay bê kwôbe yêgerê bargay ka yiri a hen añ añ kôl iyôn ba: «Nana hô gem na i dema ré kelêna kwôli sôn ba? ⁶⁴ Ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ô m hen nij na, kwôli mi a kené erem nij ba?»

Menba, bay kêm uwôli kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Ôbi na kwon deré.»

⁶⁵ Menba, bijné ka pôni ay tô tibéri kalê a sari a men, bay ha tiri ta añ bay esuge kôbriji cibijni añ bay kôli iyôn ba: «Li yem môj jeré na *ôbi kibi Emen iyôn añ ju kelêni i a dê m hen ba?»

Menba, bay gemé kibi iyé dami wo damné kap bay bê kwôbe hen kôba, sêri tô mari a a men.

Piyêr tôrij Jésu

(Mt 26: 69-75, Lk 22: 56-62, Ja 18: 15-18,25-27)

⁶⁶ Kirija Piyêr ré môrij tôrji a tôn derô haba hen na, hende lê jé iyé dami wo damné kap bay bê kwôbe to pôni a sa.

⁶⁷ Hende gel Piyêr wo iyêbe tare môrij hen menba, hende bôri dééj añ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba na ju ô nã Jésu wo Najarêt men ré ba?»

⁶⁸ Menba, Piyêr uwôser kôl iyôn ba: «En hôn né. En hôn bô kwôlê wo me kôl hen né.» Menba, ôbi si ô si kibi geré nô. ⁶⁹ Hende gili menba, hô kôlij bijné ka debe ya hen iyôn ba: «Ôbi na kwo gawrê bay ka hen men.»

⁷⁰ Piyêr hô uwôser têe pôn a sôn. Sem cêgê menba, bijné ka debe ya hen na, kôlij Piyêr iyôn ba: «Na tiri wo jôbi kôba ju na kwo bijné bay ka hen wôsa ju na kwo Galilé men.»

⁷¹ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôn ba: «Hena ené kôl ya ré ba, bi Emen deren. Gawra wo ken kôl kwôli hen na, en hôn ré.»

⁷² Kirij bay ka hen têe wô wori menba, kura yel. Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jésu na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônên né têe subu dema kura ré yilé têe wô.» Menba, ôbi si nô añ sôm.

15

Jésu debu tumô Pilat a

(Mt 27: 1-2,11-14, Lk 23: 1-5, Ja 18: 28-38)

¹ Tô kirij cud menba, damné kap bay bê kwôbe danji nã surjê men, *bay derê tô tô to Emen nã *Sanêdrên kêm ka ba hen a men. Kirija bay harê Jésu menba, bay ôrij nã dî ô bijn Pilat. ² Pilat engere iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»

³ Damné kap bay bê kwôbe karê kwôlê wo kwôni dijn Jésu a sari a. ⁴ Menba, Pilat hô engere iyôn ba: «Ju uwôli kwôlê wôni sa kwôlê wo bay kôl kêm hen né ba? Toy kwôlê wo bay pôy dê m kem a hen.»

⁵ Menba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré añ li wo tini Pilat ge kay.

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a

(Mt 27: 15-26, Lk 23: 13-25, Ja 18: 39-19: 16)

⁶ Elê elê nã sa geserê *Pak ba, Pilat uwôl kwôni pôn ta bô dangay a. Na kwôni wo bijné gey bi bay ré uwôli ta.

⁷ Gawra wo pôni bay uwôgeri Barabas yi dangay a nã bandijnê wôsa bay na gey bi kelma ré ô mji ré, menba, bay na duu gawra pôn. ⁸ Kwônê bijné eraji si iyé Pilat añ bay kôlij Pilat ré li anga kwo ré lèrê gan gan hen biji. ⁹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Ken gey bi ené ulênge kelma wo Jubnê ta ba?»

¹⁰ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré liji aña damné kap bay bê kwôbe ré berij Jésu bi hen. ¹¹ Menba, damné kap bay bê kwôbe gwôsiji bijné ré kôlij Pilat ré uwôl Barabas ta dî. ¹² Pilat hô engereji iyôn ba: «Na mi a ené lê nã kwo bay uwôgeri kelma wo Jubnê hen ba?»

¹³ Menba, bay kêm kôli kibriji pôn iyôn ba: «Diri aṅ ju bééri sa gurô tagelê.»

¹⁴ Pilat engereji iyôn ba: «Na mi ka habiṅ a ôbi ré li ba?» Menba, bay hô kôli kêm iyôn ba: «Bééri sa gurô tagelê.»

¹⁵ Pilat gey lê aṅga bôrji gey hen aṅ ôbi uwôl Barabas ta men, ôbi bi bay yêmnê Jêsu naṅ tinêre aṅ nôgiri biṅ asgarṅê bi ré ô bééri haji niṅ.

Asgarṅê ayrê Jêsu

(Mt 27: 27-31, Ja 19: 2-3)

¹⁶ Asgarṅê ôriṅ naṅ Jêsu kini merê Pilat a menba, bay uwôge tô kwônê biṅé kaji ka ba hen. ¹⁷ Bay dôbiṅ Jêsu bargay ka hendi silim silim men, bay gaa jabga woṅ kenare naṅ gesem dôbri sari a a men. ¹⁸ Menba, bay liri dosé kôl iyôn ba: «Dosé tom, kelma wo Jubṅê.»

¹⁹ Menba, bay sêri sari a naṅ gusera men, bay tibiri kalê a sari a men, bay cubu gubarji tumôri a mega wo ciré biri kwôlê iyôn a men. ²⁰ Kirija bay sili hen iyôn niṅ na, bay dô bargay ka hendi silim silim ka bay ré dôbri yiri a hen men, bay hô tôbri bargay kari hôriṅ aṅ bay siṅ naṅ dī nô wô erê bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

²¹ Simô wo na gawra wo Sirên uwo tô nonore a ô erê wori. Ôbi na iba si Alêksander naṅ Rupus. Menba, asgarṅê biri eren biri ay gurô tagelê wo Jêsu.

²² Menba, asgarṅê ôriṅ naṅ Jêsu kirij ka bay uwôgeji Gwôlgwota. Gwôlgwota na, iyayriri na ibé sa gawra. ²³ Bay gey ciré biṅ Jêsu care toṅ kam tiṅador naṅ kalmê ka bay uwôgeji *miir hen bô bi ôbi ré yi, niṅba, Jêsu kaṅ. ²⁴ Asgarṅê bér Jêsu sa gurô tagelê aṅ pôrji bargay kari cénji naṅ geré wo jalaw terê. ²⁵ Kirija bay bééri sa gurô tagelê hen iyôn na, tare na dengêse toṅ tô kirij. ²⁶ Sa gurô wo bay bééri ya hen na, bay li magtubu di ya uwôliṅ kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Kelma wo Jubṅê.» ²⁷ Bay bér bay gemsare ka pôni wô naṅ Jêsu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men. [

²⁸ Na hen iyôn a kwôlo na liṅ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay dayri pôn naṅ bay gemsare» hen ré ô naṅ geréri têrê têrê.]

²⁹ Biṅé ka ô tô geré hen kôba, tiiré Jêsu aṅ liṅ sarji ômiṅ ya ya aṅ bay kôl iyôn ba: «Jôbi ju kôl jeré té *iyéy Emen aṅ jeré hô dé hôriṅ sa subu dêj hen na, ³⁰ gôliṅ naṅ yem aṅ ju herbo tôṅ sa gurô tagelê niṅa gelé.»

³¹ Damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ bay derê tô tô to Emen ayrê Jêsu kôliṅji perêrji a iyôn ba: «Ôbi gôliṅ naṅ biṅé menba, ôbi nêṅ gôliṅ naṅ yiri ré. ³² Ôbi wo na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kelma wo *Israyêl bi herbo sa gurô tagelê tôṅ bi niṅa gelé aṅ niṅa bê bôrni sari a.»

Biṅé ka bay béériṅ kwari a hen kôba, tiréri a men.

Temay Jêsu

(Mt 27: 45-56, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

³³ Kirija tare dūbu diṅne na, kirij hendu sa terare a nà kêm kwôy tare tô yébé ayiṅ sa tôṅne ta hen. ³⁴ Kirija tare to yébé ayiṅ sa tôṅne ta hen nêṅ menba, Jêsu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Elwa, Elwa lema sabaktani?» (Bôri na: «Emen wuṅê, Emen wuṅê wô mi a jeré dén aṅ hen iyôn ba?»)»

³⁵ Biṅé ka pôni ka debe ya hen na, kirija bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Toyéṅge, ôbi uwôge *Eli.»

³⁶ Menba, kwo pôni ge ô dôbê kibi bargay bô kam tiṅador ka bay uwôgeji binêger hen aṅ dôbe kibi gurô biṅ Jêsu bi ôbi ré yi, aṅ kôl iyôn ba: «Di jan, naa gelé sé Eli a so sa herberi sa gurô tagelê ba?»

³⁷ Menba, Jêsu jô gura naṅ tôri to dami menba, kibri wôm men.

³⁸ Bargay ka bay ha jôriṅ bô iyéy Emen a hen na, yêgiṅ derôre a wô ayiṅ tôri ta kwôy uwôl tôṅ. ³⁹ Dami wo asgar wo debe si tumô gel temayri hen na, kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.»

⁴⁰ Kirij bay ka hen na, yébé ka pôni debe ya sêd wolé gel. Perêrji a na Mari

to Magdala men, Mari toj yo si *Jak wo dê nañ Josês men, Salomé men. ⁴¹ Yébé bay ka hen na ôrji tô Jêsu a men, na li anğan emê biri a men, kirija ôbi na bañ Galilé. Men, yébé ka ðançi kwône ka na ôrji nañ Jêsu Jérusalêm a hen ya men.

Emé Jêsu

(Mt 27: 57-61, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁴² Kirija tare kurij nij na, mega wo na sa bééré sa tê sa *sa merê ta menba, ⁴³ Josêp wo Arimaté sa, ôbi na Sanédren wo dami wo bay biri kwôlé perê megêri a men, ôbi mô gem *emê iyére to Emen ta a era hen. Ôbi ay harê uwôl añ ô iyé *Pilat a ô engérieri temay Jêsu. ⁴⁴ Tini Pilat ge kay wo Jêsu ré ma nij. Menba, ôbi jé uwôga dami wo asgarñê añ engeri séé Jêsu ré ma na ca yeñ ba? ⁴⁵ Kirija dami wo asgarñê kôli mega wo Jêsu ré ma na tiri na, Pilat ay tôô bi bay ré ði Josêp ré ayê temayri. ⁴⁶ Josêp kelo kibi bargay ka bôri añ, dô temay Jêsu tôñ sa gurô tagelê añ lêgeriri nañ bargay ka bôri añ ô eméri bô iyom wo bay kerge bô keram a, menba, gerñge kulmañ keram legij kibi kampê ta. ⁴⁷ Mari to Magdala nañ Mari toj yo Jak gelji kirij ka bay emij Jêsu ya hen.

16

Jêsu ji si kampê

(Mt 28: 1-8, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-10)

¹ Kirija sa *sa merê ta di jô nij menba, Mari to Magdala men, Mari yo *Jak men, Salomé men, kelji ider wo ðiné dô bi ciré erê wusé sa temay Jêsu a. ² Sa pôn cêgi sa sa merê ta a nañ sa demas menba, yébé bay ka hen ôrji tô kirij pulôl sa kampê kirija tare aya gubeñ hen. ³ Bay kôlij yirji iyôñ ba: «I a gerñgé kulmañ keram wo yi kibi kampê hen béna ba?»

⁴ Bay ay tirji menba, gelji kulmañ keram wo dami bi wo hen kwôni gerñgeri wolé. ⁵ Bay si bô kampê añ gelji kema mana pôn mô si sa kôbi gusurô sa kampê. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka bôri añ yeñge. Menba, yébé bay ka hen harê liji. ⁶ Menba, ôbi kôlji iyôñ ba: «Harêñge né. Ken woge na Jêsu wo Najarêt wo bay na

bééri hen né ba? Ôbi ji si kampê. Ôbi nañ na. Gelêñge kirij ka bay emijni ya hen a nà. ⁷ Herêñge ken ô kôlij bay tôri men, Piyêr a men, mega wo Jêsu ré ô tumôrñge a Galilé. Na yañ a kené erê geléri mega wo ôbi na kelêñge hen iyôñ.»

⁸ Yébé bay ka hen soji bô kampê gerji men, bay wuré men, harê liji a men. Bay kôlij kwôni kwôlé wôni ré wôsa harê liji gañ.

Jêsu si sa Mari toj Magdala

(Mt 28: 9-10, Ja 20: 11-18)

[⁹ Jêsu ji si kampê tô kirij cud sa pôn cêgi sa sa merê ta menba, ôbi si sa Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habij jurgem a yere a. ¹⁰ Mari to Magdala ô kôlij megêre ka na nañ ði hen ka uwôbe añ sôm hen mega wo teré uña Jêsu. ¹¹ Kirija bay toy wo Jêsu ré ji si kampê men, hende gelori a men na, bay nare sara.

Jêsu si sa bay tôri ka wôô hen

(Lk 24: 13-35)

¹² Cêgeri wori menba, Jêsu gel yiri gay bij bay tôri ka wôô perêrji a ka ôrji nono hen. ¹³ Menba, bay heraji a Jérusalêm a sa kôlij tô megêrji ka ba hen, ciré uña Jêsu menba, megêrji bay ka hen na nañ ci.

Jêsu si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen

(Mt 28: 16-20, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)

¹⁴ Cêgê menba, Jêsu si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen kirija bay mô ôm emê menba, Jêsu nayji wôsa bô dengelé woji men, wô wo bay bi bôrji sa kwôlé wo ðiné ka uwopni tô jê sé kampê hen na ré a men. ¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyôñ ba: «Erêñge nañ sa iyére iyére sa terare a nà añ ken uwôl bééré Kwôlo Dôri bij gawré kêm. ¹⁶ Kwôni wo bi bôri sa Kwôlo Dôri bi wo hen a men, li batêm a men ná, a upé gelê. Nijba, kwôni bi bôri sara ré na kwôlé a bééré sari. ¹⁷ Gelêñge anğan ginê ka a upé ðiné ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri a a nà: nañ henen ná, bay a dagê tunu to habij men, bay iyêlé kibi kwôlé wo ðanñé a men. ¹⁸ Hena bay ré ðu kalaw nañ kôbriji ley, yiji hana wo mañ a men

kôba, ani kani a liji ré. Hena bay ré uwôl kôbriji sa bay ômpare a ná, bay a berarê.»

Jésu hô derômaran a

(Lk 24: 50-53, Jé lé bay jé 1: 9-11)

¹⁹ Kelma Jésus kirina ôbi kôlin bay tôri hen iyôn menba, Emen ayri ôriji ta derômaran a an ôbi ô merê sa kôbri won gusurô. ²⁰ Menba, bay tôri ôrji ulê béré nan kirin kêm. Kelma li nan ci an ôbi bi bay li anan ginê bin tô kwôlé wo bay kôl hen mega wo ré na tu kwôlé.]

DERÉ KIBI KWÔLÊ

[Menba, Mari to Magdala men, Mari ton yo Jak men, nan Salomé a men, ôrji lew ô kôlin Piyêr nan megêri kwôlé wo kema mana wo ré kelaji hen. Cêgeri wori menba, Jésus nan yiri jéji si tô emen men, si kini kuripare tare a men, ulê béré kwôlo yi nan jengêri hen men, kwo a mênin né hen men, kwo kwôni a uwônin gelé wo nan kwini hen a men hen.]

Kwôlo Dôri wo Emen wo Luk kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Mega wo Matiyé lij Kwôlo Dôri wori hen iyôn na, Kwôlo Dôri wo Luk li bô magtubu tori a hen na, ôbi li môj Mark na lij kwori hen iyôn. Kwôlo ôbi li bô magtubu tori hende to hen a na:

1. Ôbi kôl na kwôli Ja ôbi lê batêm mega wo ré na ôbi kelé kwôli sa wo Jésus (3: 1-20) men, batêm to Jésus li men, lamé wo ôbi bare lamni a men (3: 21 - 4: 13).
2. Ôbi kôl kwôli deré kwôlê wo Jésus dô Galilé men, berarê wo ôbi berare bijné a men (4: 14 - 9: 50).
3. Ôbi kôl na kwôli kergare to Jésus hena Galilé ô Jérusalêm a hen (9: 51 - 19: 28). Nijba, Luk hô kôl kwôlo dangi gap sa kwo Mark na kôl nij hen. Kwôlo ôbi kôl ôbi a na: Gawra wo Samari woj ôbi bô deré men, ôbi uné woj ôbi galé hen men, kema gawra wo ge kay aj bay hô uwonni hen men, erê wo Jésus ô iyé si Mart naj Mari a a men.
4. Ôbi kôl na kwôlê yê wo bay yê Jésus Jérusalêm a (19: 29 - 21: 38).
5. Na kwôli gerpé gusij to Jésus naj kwôli temayri (Sapitre 22-23).
6. Ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen naj kwôli wulê woj Pak (Sapitre 24) kirija Jésus sij sa bay tôri ka wô ka ô wô erê Emayus hen pa dema ré sa kôl kwôli ayê wo Emen ay Jésus hôrij derômaraj a tô.

Sapitre 1: 1-4 na, Luk kôl kwôli kwôni wo ôbi li magtubu hende to hen biri hen men, kwôli soderé wo ôbi soderé magtubu tôri hende to hen a men. Bô magtubu Kwôlo Dôri hende to ôbi li hen na, ôbi kôl kwôli tô môj wo Jésus naj kwo Ja ôbi lê batêm (Sapitre 1-2). Na ya hen a ôbi ré kôl kwôli sé wo *mana wo derômaraj a si sa Mari a men, kwôli yê

Ja ôbi lê batêm men, yê Jésus naj ayê wo bay abê gamgê ay kibri hen naj kurôn wo Mari kebe hen men, kwôli Jakari men, kwôli Siméjôn a men. Men, Luk kôl wo Jésus ré na Emen men, ré na tô môj wo *Israyêl men, kwôli anja saari li bijn bijné ka sa terare a na a men. Luk kôl kwôli geyé wo Emen gey bijné ka bay bôri môj ani ré hen men, ka bay tôrjéji hen men, yébé men, bay nimré men, bijné ka na Jubjê ré hen a men. Men kwôli jé wo dami wo Tini Emen li men, yi deré men, heramê men, uwôlê Emen a men wo Kwôlo Dôri bi wo hen bijn bijné hen.

Perê bay lê magtubu ka pôrbu ka gengij sa Kwôlo Dôri hen na, na Luk a dé yiri yi bijné ka na Jubjê ré hen a damaj. Mega wo bay hôn hara wo Jubjê ré hen iyôn na, ôbi mase wô deré tô anja bay hôn né hen sélé biji. Kwona nabay ka kemnên na, na Kwôlo Dôri wo hônij dô. Men, hena nana dêjse dô ba, naa sé sa ôbi gôlij naj gawré kêm hen a men.

Luk kôl kwôli anja ré liri aja diré da lij magtubu hende to hen

¹ Dami wujê Téwpil, mega wo bijné kwône na li magtubu kôlij kwôli anja li sa iyére toni a hen men, ² bay kôl kwôli are bay ka hen têt têt mega wo kaman ka tumô ka na gel naj tirji aj bay yi bay ulê béré kwôlê bi wo hen iyôn men hen. ³ Na ôbi á, nôbi kôba, kirija en kôbe tô are bay ka bay na kôl kwôliji hen ayij tôri tô hanêrji a yej hen na, dami wujê Téwpil, ⁴ en gey bi ené lê magtubu dôrem kwôliji bi jeré hôn mega wo kwôli are bay ka kêm ka na ju toy hen na, ré na kwôlê woj tiri, cîba benayri ré naj.

Béré kwôli yê Ja ôbi lij bijné batêm

⁵ Kirija *Hérôd a nà ná kelma wo Judé hen na, ôbi bê kwôbe wo bay uwôgeri Jakari hen mô ya, ôbi na gwogelé jé wo ca ba nà ná Abiya a nà ná ôbi sari hen. Tamni Elijabêt na tô môj wo Arôn wo na *dami wo damné kaj bay bê kwôbe hen. ⁶ Bay wô bém na bijné kaj derôre tumô Emen a men, bay li tôô to Kelma kêm men, bay bi kwôlê sara a men naj tô geréri. ⁷ Nijba, bay ôrij naj kamré ré

wôsa Elijabêt yê wore nap. An haw hen bay kôba haal nij men.

⁸ Sa to pônî a ná, Jakari ô wô lê jé wo bay bê kwôbe tumô Emen a wôsa na wulê woji. ⁹ Mega wo bay lêrê gañ gañ hen iyôn na, bay dô Jakari nap jalatirê bi ré ô uwoyé gindiriw bô ira kirij ka yi nap jengêrji ka gengij sa Kelma hen. ¹⁰ Kwônê bijné uwôl Emen nô tay uwoyé gindiriw bi wo hen a. ¹¹ Kirij bay ka hen na, mana wo Kelma si sa Jakari kini uwoyé gindiriw bi wo hen a an ðebu si sa kôbi gusurô. ¹² Kirijna Jakari gel mana wo Kelma hen iyôn menba, tini ge kay men, harê kôba liri damañ a men. ¹³ Nijba, *mana wo Kelma bi wo hen kôli iyôn ba: «Hare ré, Jakari, wôsa Emen toy uwôlê wom. Tamnem Elijabêt a yêm kema iba an já uwôgeri Ja. ¹⁴ Já uné yi derê damañ men, bijné kwône a lê yi derê wô sa yêri a men. ¹⁵ Wôsa ôbi a yé gawra wo dami tumô Kelma men, ôbi a yé care to bay li nap yê tijador hen né men, anga maan ka ðangi kani ré a men, an Tunu toñ hendi bô bôre a wunê bôri ayij tôri kirijna ôbi ban bô yori a tô. ¹⁶ Ôbi a herañ nap kam *Israyêl kwône bij Kelma Emen woji. ¹⁷ Men, ôbi a yé ôbi ulê béré wo Kelma nap Tini Emen to *Eli na ôrij hen men, nap néé wo ôbi na ôrij hen a men, wô lê bi balê kamrê kañ impê ré gey kamniji men, derê tumô bay narê kwôlê bi bay ré erem kwôlê woñ derôre an ré yij gawré ka ôbi bu sa têrji wô sa wo Kelma hen men.»

¹⁸ Jakari kôlij *mana wo derômarañ a iyôn ba: «Na ba na henê na iyeñ pôn mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri ba? Wôsa ena kwo iyêri nij men, tamnen kôba haal nij a men.» ¹⁹ Mana wo derômarañ a uwôli sara iyôn ba: «Ena Gabriyêl wo ðebu tumô Emen. Ôbi a joon bi ené iyêlem men, ené kôlem kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen. ²⁰ Mega wo ju bi bôm sa kwôlê wo en kôlem a hen né bi wo wulêri nêmba ariri a lij hen na, já iyêlê kwôlê ré kwôy jéñ wulê are bay ka hen a lij.»

²¹ Kirijna Jakari ba bô ira tô menba, bijné gemni nô an bay sun wo ôbi ré yo gañ

kirij ka yi nap jengêrji a. ²² Kirijna ôbi so nô na, ôbi nêmba iyêlêji kwôlê wôni ré menba, bay hôn mega wo pelal ré jerari kirij ka yi nap jengêrji a hen, ôbi lij kôbri mera an mô menen.

²³ Kirijna wulê jé bê kwôbe wori kô nij na, ôbi hô ij hari nij. ²⁴ Cêgeri wori menba, Elijabêt yi kwoo, menba, hende uwôbe kwôy li geserê bay, an kôl iyôn ba: ²⁵ «Gelênge, anga Kelma li ben wulê wo ôbi uwôlij tiri san a an anga na yén tayre tu bijné hen na, ôbi dôren kibi a nij.»

Béré kwôli yê Jésus

²⁶ Geserê jii cêgi kwôli kwooy Ja ôbi lê batêm a menba, Emen jé mana wori wo bay uwôgeri Gabriyêl hen Najarêt a bô emê wo Galilé. ²⁷ Ligi môni temale to bay môjne bij Josêp wo na kuñga kelma Dabid hen. Môni temale hende to hen hene na Mari. ²⁸ Mana wo derômarañ a ô iyé Mari a an kôle iyôn ba: «En lêrê dosé, mini to Emen li dô nap mu hen, Kelma baa nap mu.»

²⁹ Kirijna Mari toy hen iyôn menba, tuunu ge kay an hende erem iyôn ba dosé to na ba bôre ré na iyeñ ba? ³⁰ Menba, *mana wo derômarañ a kôle iyôn ba: «Hare ré Mari, Emen genge lê derê nap mu. ³¹ Mu toy, ma yé kwoo an ma yé kema iba an ma uwôgiri Jésus. ³² Ôbi a yé kwôni wo dami men, bay a uwôgiri Kema Emen woñ ôbi gôlij sa are kêmba hen men, Kelma Emen a biri merê sa gagay kenare to môyri Dabid a men. ³³ Ôbi a merê sa tô môñ wo Jakwôb a yôd an emê iyére tori a kerê ré kwôy.» ³⁴ Mari kôlij mana wo derômarañ a iyôn ba: «En yij nap iba wôni ré menba, na yé kwoo na iyeñ ba?» ³⁵ Menba, mana wo derômarañ a uwôle sara iyôn ba: «Tunu toñ hendi bô bôre a herbé sarê an néé wo Emen woñ ôbi gôlij sa are kêmba hen a têlê sarê nap tunuru. Na ôbi á, kema wo ré yêñ hen ré yij nap jengêri hen men, bay a uwôgiri Kema Emen a men. ³⁶ Elijabêt toñ gôbrerê hen kôba yi kwori kema iba nap halêre hen li geserê jii nij, hende to bay na kôl yé wore ré nap bi. ³⁷ Wôsa ani gôlij Emen né.»

³⁸ Menba, Mari kôl iyôn ba: «Ena hende jé to Kelma. Bi are bay ka hen yi mega wo ju kôlij hen iyôn.»

Menba, mana wo derômaraŋ a đure aŋ ô.

Mari ô gelé Elijabêt

³⁹ Sem cêgê menba, Mari hena kerêd ô lew môni iyére to bô emê wo Juda to keram yi ya gaŋ hen. ⁴⁰ Hende si bô iyé Jakari a aŋ lij Elijabêt dosé. ⁴¹ Kirija Elijabêt toy dosé to Mari lere hen menba, kema wo bôre a hen li yiri menba, Tunu toŋ hendi bô bôre wôn bôre ta. ⁴² Hende jô gura wo dami aŋ kôl iyôn ba: «Terê kibi wo Emen yi sarê gôlij kwo yébé kêm men, terê kibi wo Emen yi sa kema wo yi bôre a hen a men. ⁴³ Yo Kelma wupê, eni to na a meré era kwôy sa gelen hen ba? ⁴⁴ Wôsa kirija en toy dosé menba, kema wo yi bôn a hen li yiri lij yi derê. ⁴⁵ Yi deré yi wô sa to bi bôre sa kwôlo hende na toy a kibi mana wo Kelma aŋ hôn mega wo ariri a lij hen.»

Kurônŋ wo Mari kebe

⁴⁶ Menba, Mari kôl iyôn ba: «En kebe kurônŋ naŋ yi derê ayiŋ kibi dampare to Kelma. ⁴⁷ En sê perê sa kibi Emen woŋ ôbi gôlij naŋ en. ⁴⁸ Bi wo ena hendi jé tori to ena ani ré hen kôba ôbi đĩ tiri san a. Na tiri, tô yê bĩné kêm a kelê kwôy kwôy wo yi derê ré yi wô san. ⁴⁹ Wôsa kwo néeri gôlij sa are kêm hen li aŋga dami wô san. Hini yi naŋ jeŋgêri. ⁵⁰ Bô derê wori yi wô sa ka hareri a hen naŋ tô môŋ môŋ. ⁵¹ Ôbi eraŋ naŋ néé wori aŋ useriŋ bĩné ka ôriŋ naŋ ermé woŋ uwôyrê yi hen. ⁵² Ôbi dage bay néé ka tôŋ na sa gagay kenare toji a aŋ henaŋ naŋ ka bay bôrji môŋ ani ré hen taa. ⁵³ Ôbi bĩŋ ka kurônŋ liji hen ari upé kwôy nêmi men, bay upé ba ôbi tô ari upé kaji bay ka hen aŋ aŋ dageji kôbriji senge men.

⁵⁴ Ôbi era sa li naŋ bĩné ka Israyêl ka na manê kari hen wôsa ôbi gôrbĩŋ sa bô derê wo ôbi na li naŋ *Abraham hen né men, ⁵⁵ kwôy kemnêŋ kôba, ôbi li naŋ kwôŋgêri mega wo ôbi na ayiŋ tôri bĩŋ môŋêrna hen iyôn.»

⁵⁶ Mari mô iyé Elijabêt a kwôy geserê subu dema ré hô iŋ tô.

Yê Ja ôbi lê batêm naŋ walê keŋ wori

⁵⁷ Wulê wo Elijabêt a yêŋ nêmi menba, hende yê kema iba. ⁵⁸ Bay kware naŋ balêre toy wo Kelma ré li dô naŋ tu hen iyôn na, bay kôba li yi derê naŋ tu men. ⁵⁹ Wulê jurgem cêgi yê Ja ôbi lê batêm a menba, bay ôriŋ naŋ đĩ ciré erê walêri keŋ men, bay gey uwôgiri Jakari mega hini ibari iyôn men. ⁶⁰ Nĩba, yori kôl iyôn ba: «Eŋ eŋ, bay ré uwôgeri Ja đĩ.» ⁶¹ Menba, bay kôle iyôn ba kwôni woŋ gôbrerê wo hini ômi iyôn ba naŋ. ⁶² Bay lij Jakari kôbriji na ba ôbi ré gey uwôgiri iyeŋ ba? ⁶³ Ôbi eŋgere are đĩré đĩŋ are aŋ đĩ iyôn ba: «Hini na Ja.» Menba, bay kêm tiniŋ ge kay. ⁶⁴ Kirij bay ka hen menba, kibri naŋ kôli beseriŋ aŋ ôbi iyêl kwôlé uwôlij hini emê sa Emen a. ⁶⁵ Kirij bay ka hen na, harê li bĩné kêm ka mô kwa kwa hen men, ka merê sa kam iyére to sa iyé Judé to keram yi ya gaŋ hen a men na, kôl kwôli are bay ka hen. ⁶⁶ Bĩné kêm ka toy kwôli are bay ka hen na, bu bôrji a aŋ bay pamniŋ iyôn ba: «Kema bi wo hen a yé iyeŋ?»

Na tiri kôbi Kelma na sari a.

Kurônŋ wo Jakari kebe gengiŋ sa aŋga ré era hen

⁶⁷ Tunu na wôn bô Jakari iba kema bi wo hen aŋ na kôlij bĩné kwôlo Emen na kôl hen kôl iyôn ba: ⁶⁸ «Heramê yi gengiŋ sa Kelma wo na Emen wo Israyêl, wôsa ôbi era sa li naŋ bĩné kari a men, ôbi dôrji kôbi bay bareji a a men, ⁶⁹ ôbi soŋ naŋ ôbi néé woŋ ôbi gôlij naŋ na perê kwôŋgê mana wori kelma Dabid a. ⁷⁰ Na hen iyôn a ôbi na ré kôl ca tumô naŋ bay kibri ka na yi jeŋgêrji hen.

71 Mega wo ôbi dîré derêna kôbi bay barena men, kôbi bîné kêm ka tôrnêna hen a men.
 72 Ôbi gel bô derê wori wo sa môjnêna men, hô erem sa tôô tojn bîpare to yi nâj jengêre to ôbi na ay hen men,
 73 sa tôri to ôbi na ay bîj *Abraham ibarna,
 74 dîré derêna kôbi bay barena a nana tibri nâj harê ré nîj
 75 men, bi nana yîj nâj jengêrna men, nana yîj kâj derôre a men kwôy wo nana bân sa terare a na tô hen.
 76 A n jôbi kema na, bay a uwôgem *ôbi kibi Emen wôj ôbi gôlij sa are kêm hen wôsa já erê tumô Kelma a wô janê geré wori
 77 men, bi bîné kari ré hôn dîré sa gôlij nâj ci a n dîré dîj bôri jal sa têrij toji a.
 78 Emen wona na ôbi berê tu ja wo dami men, na ôbi bô derê wo dami a men. Na hen iyôn a n, ôbi réé bé kirij ka perangi ka hena derômaran a gelij mega tare to aya hen iyôn perange kirij sarna.
 79 A n kirij ka perangi bay ka hen na, perange si sa bîné ka mô dilemne a hen men, ka mô tini temare a hen a men hen wô derê tumôrji ôrij nâj ci tô geré bô jalê a.»

Manare to Ja ôbi lê batêm

80 Kema bi wo hen kwori ba, ôbi a débé men, suriyare uwôgeri a men. A n kirijna tiri melên nij menba, ôbi a erê merê derô gwôlê kwôy wulê wo ôbi a gelij yiri tumô *Israyêl a.

2

Yê Jésus

(Mt 1: 18-25)

1 Wulê bi wo hen na, kelma wo dami *Sésar Ogust ay tôô bay ré dêjse bîné ka sa terare a nà kêm ka bô emê wori a hen.
 2 Tôô to tumô tojn densê bîné hende to hen na, na bô elê wo Kirinus kelma wo Sésar Ogust na dîri ôm sa iyé Siri hen.
 3 Bîné kêm ô dé hiniji i ba tô môj wori

a, wori a. 4 Na hen iyôn a Josêp kôba ré hena Najarêt bô emê wo Galilé a n hera Bêteléhêm sa iyé kelma Dabid a bô emê wo Judé wôsa balêri nâj tô môj wori na kwo kelma Dabid. 5 Ôbi ô wô dé hini nâj tamni Mari. Hende yi kwoo a men. 6 Sa hende to bay môrij Bêteléhêm a wô dîj hiniji hen na, sa yê wo Mari nêma a men. 7 Menba, hende yê kema wôj kalmare bi wo hen a n lêgeriri nâj bargay uwôli sa kirij ka bay bîj lari emê ya hen wôsa kirij ka bay ré yîj nâj bô iyéy kergê.

Mana wo derômaran si sa bay gemé gamgê a

8 Bô nono sa iyére hende to hen a na, bay abê gamgê môrji nono gem gamgê kaji bô yoyre a. 9 Menba, mana wo Kelma si sarji a a n kirij ka perangi ka Kelma perange kirij sarji a menba, kirij bay ka hen na, harê liji dama n. 10 Menba, *mana wo Kelma bi wo hen kôlji iyôn ba: «Harênge né wôsa en era na wô kelênge Kwôlo Dôri wo a yé yi yé wo dami wo bîné kêm hen. 11 Kemnêj bay yênge sa iyé kelma Dabid a ôbi gôlij nâj ken ôbi a na *Krist wo Emen na dôri men, na Kelma a men hen. 12 An ga a gelênge ré na kema bi wo hen a ré nà a nà: ka upé kema wo bay yêri haw a n lêgerij nâj bargay uwôlij kirij ka bay bîj lari emê ya hen.» 13 Kirij bay ka hen na, kwônê *manê ka derômaran a soji débiji kwa kwo tumô hen a n kibji kurôn ayij kibi Emen kôl iyôn ba:

14 «Hini emê yi derômaran a ta mereg wô sa Emen men, bô jalê yi sa terare a nà, wô sa kibi bîné ka ôbi li dô nâj ci hen men.»

Bay gemé gamgê ôrji Bêteléhêm a

15 Kirijna manê ka derômaran a bay ka hen dîji a n a n belji hô ta nij menba, bay gemé gamgê kôl iyôn ba: «Na erênge kwôy Bêteléhêm a ô gelênge are bay ka li are ka Kelma kelêna kwôliji hen.» 16 Bay iyêlbeji ô menba, uwônji Mari nâj Josêp men kema wo dè bi wo hen, yi a sa kirij ka bay bîj lari emê ya hen. 17 Kirij ka bay gili hen iyôn nij menba, bay dô kwôlo ciré toya gengij sa kema bi wo hen hen.

18 Menba, bijné kêm ka toy kwôlo bay gemé gamgê dô hen na, tiniji ge kay kêm.
 19 Kwo Mari ba hende gem kwôlê bi wo kêm hen bôre a aŋ woge wô henê bôri.
 20 Menba, bay abê gamgê belji hô iŋ naŋ kebé kurôŋ ayê kibi naŋ heramê Emen wô kwôli aŋga ciré toy men, ciré gel a men hen wô wo ré bijn naŋ kwôlo *mana wo derômaran a na ré kôlji hen.

Bay dî hini Jésus

21 Wulê jurgem cêgi yêri a menba, kirina sa waliŋ kema bi wo hen keŋ nêmenba, bay uwôgeri Jésus mega wo mana wo derômaran a na uwôgijni pa dema bay na ré yiŋ kwoyri tô hen iyôŋ.

Bay ôriŋ naŋ Jésus iyéy Emen a

22 Kirina wulê wo si Josêp naŋ Mari ré lôniŋ yirji nêmen mega wo tôô to *Moyis na kôliŋ hen iyôŋ menba, bay ôriŋ naŋ Jésus Jérusalêm a ciré erê geliŋ Kelma*.
 23 Mega wo liŋ bô magtubu tôô to Kelma kôl iyôŋ ba: «Kema iba wo yôŋ yôŋ wo na yê kalmare na, a yé gay bijn Kelma»
 24 men, wô bijn kwôbe mega wo tôô to Kelma kôliŋ iyôŋ ba ré na «bijnalo wôô réba kam derare ré na wôô men hen.»

Kwôlo Simépnôn kôl gengiŋ sa Jésus

25 Kirin bay ka hen na, gawra wo pônî mô Jérusalêm a ya hini na Simépnôn. Na kwôni woŋ derôre men, li tôô Emen dô a men. Ôbi mô gem bi dîré gelé kwo ré gôliŋ naŋ *Israyêl hen aŋ Tunu toŋ hendi bô bôre ba naŋ dî. 26 Tunu toŋ hendi bô bôre kôli ôbi ré ma ré kwôy wo ôbi ré geliŋ Krist wo Kelma Emen dôri aŋ jori hen. 27 Tunu toŋ hendi bô bôre jubu tô bôri menba, ôbi era bô *iyéy Emen a menba, kirina balê Jésus eraŋ naŋ dî ciré liŋ gengiŋ sari aŋga tôô kôl ré liŋ hen menba, 28 ôbi ayri kabrêri a aŋ ay kibi Emen kôl iyôŋ ba:

29 «Haw hen Kelma dî mana wom ô naŋ bô jalê hari niŋ

wôsa ju li tôm to na ju ay hen niŋ,

30 wôsa en gel gelê wom bi naŋ tun niŋ.

31 Gelê bi wo na ju bu sa têeri tu bijné a kêm hen.

32 Ôbi na kirin ka perangi ka a lê aŋ bijné ka sa terare a na kêm ka na Jubnê ré hen a hônem men,
 ôbi a yé hini emê wo Israyêl bijné kari a men.»

33 Kirin bay ka hen na, balê kema na tiniji ge kay sa kwôlo Simépnôn kôl gengiŋ sari hen. 34 Simépnôn tô kibri sarji a aŋ kôliŋ Mari yo kema na iyôŋ ba: «Sa kibi kema bi wo Emen dôri hen na, bijné kwône Israyêl a a heriŋ men, ka a hena ta. Ôbi a yé aŋgan gelé ka Emen ka bijné a kapê. 35 Na ôbi a lê bi ermé wo uwôbe bô bijné hen rée hônij. Kworé mini Mari ba, ma geliŋ gusiŋ môŋ yebere a rée wayê kabrêri iyôŋ.»

Kwôlo gengiŋ sa hendi kibi Emen to bay uwôgere Aan hen

36 Kirin bay ka hen na, hendi kibi Emen to pônî hene na Aan mô ya, hende na môni Panuwêl wo tô yê wo Asêr. Hende na iyore to haal gan niŋ. Hende na gô iyére elê jurgem naŋ kurôre woŋ ôbi biyère. 37 Menba, hende mô mamare aŋ elére na, tôre marge kibi pôrbu. Hende ba erê bô iyéy Emen a sa pôn né kwôy yoyre naŋ tu tare men, hende tebe Emen men, jôriŋ bôre kurôŋ men, uwôli a men. 38 Hende sa ya têj kirina balê Jésus eraŋ naŋ dî wô geliŋ Emen hen menba, hende liŋ Emen dosé aŋ dô kwôli kema bi wo hen bijn bijné kêm ka mô gem wo Emen né dô Jérusalêm kôbi Rômêpnê a hen.

Jésu naŋ balêri belji hô Najarêt a

39 Kirina Jésus naŋ balêri liji tôô to Kelma hende to hen kô niŋ menba, bay belji hô sa iyérji a Najarêt a bô emê wo Galilé. 40 Jésus dëbu men, ibéri gese men, tu melênê wôn bôri men, bô derê wo Emen baa naŋ dî a men.

Jésu ô bô iyéy Emen a kirina elêri na môj kibi wôô

41 Naŋ elê elê ba balê Jésus ô Jérusalêm a kwôy kwôy wô lê geserê *Pak. 42 Jésus elêri na môj kibi wôô niŋ menba, bay ôriŋ naŋ dî mega wo hara woji kôl hen iyôŋ. 43 Kirina bay li geserê bi wo hen kô niŋ menba, balê Jésus bul hô Najarêt a

* 2:22 2: 22 Na lôpnê yi wô séliŋ tumô Emen a.

menba, ôbi baa tòn Jérusalêm a menba, bay hôn né. ⁴⁴ Bay kôl yañ ba ôbi ré ô anê perê ðiné ka bay uwo ðem hen ya ya, añ bay ô kwôy li wulê pôn geré. Menba, bay ay tô wogéri perê milñérji a men, perê balêrji a a men. ⁴⁵ Nijba, bay uwônji ré. Menba, bay wogeri kwôy hôriñ Jérusalêm a. ⁴⁶ Bay wogeri hen iyôn kwôy sa subu dema bay ré ô unéri mô tòn bô iyéy Emen a perê bay gelinare ðiné tô to Emen a. Ôbi toy kwôlo bay kôl hen men, ôbi engeriji kwôlê sara men. ⁴⁷ Bijnê kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen men, tu melênê wori men, kwôlo ôbi uwôlji sara hen a men na, tiniji ge kay. ⁴⁸ Kirijna balêri gili kirij bay ka hen a ná, tiniji ge kay añ yori kôli iyôn ba: «Keman, wô mi a jeré lêni anga hen iyôn ba? Nibay nañ ibam nini sun kwôlem gañ añ nini wogem kebijn kirij.» ⁴⁹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené wogen ba? Ken hôn mega wo enéé cibé tun tô anga Iban a iyôn né ba?» ⁵⁰ Nijba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né kwôy.

⁵¹ Ôbi bul hô nañ ci Najarêt a. Men, ôbi biji kwôlê sa are kêm a a men. Yori gem are bay ka kêm hen bôre a dô. ⁵² Jêsu ðebu men, tu melênê wori kôba erê tumô tumô men, ôbi dé tu Emen men, tu gawrê a men.

3

Ja ôbi lijn ðiné batêm, ôbi derê kwôli Emen

¹ Bô elê môj kibi bay wo emê iyére to Tibêr *Sésar kelma wo dami wo Rômênê hen na, Pos *Pilát wo Sésar na ðiri ôm iyére to Judé men, *Hérôd na na kelma sa terare to Galilé men, yêni Pilip na na kelma sa terare to Ituré men, to Trakwonitid a men, Lisaniya na na kelma sa terare to Abilên a a men. ² Si Aan nañ Kayib ná damné ka damné kañ bay bê kwôbe. Bô elê bi wo hen a ná, Emen bijn Ja kema Jakari kwôli a kibri a derô gwôlê. ³ Menba, Ja hena ô gôr sa iyére kêm to yi tèm tèm kibi cér wo Jurdé hen. Añ kôl iyôn ba: «Belêñge cêgerñge bijn têriñ añ ken li batêm añ bi Emen né ðijn bôri jalê

sa têriñ tonje a.» ⁴ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl bô magtubu tori a hen ré ô ya têt têt hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Bay toy tô kwôni wo uwôl gura derô gwôlê kôl iyôn ba:

«Nanêñge geré wo Kelma men, nanêñge kam geré kari bi ô derôre a men.

⁵ Tu ðogé kêm a ligij men,

keram nañ sa gôserew a hera némijn nañ sa terare men,

geré wo kwônji a yé derôre men,

geré wo yi jerew ba panij némijn a men.

⁶ Añ ðiné kêm a gelé gelé wo Emen bijn ðiné hen.» »

⁷ Ja kôlij kwônê ðiné ka era bi ôbi ré lijn batêm hen iyôn ba: «Kenbay ka ken yi môñ jênêre iyôn hen, na i a gelêñge bi kené gerij uwonje wo Emen wo a era hen ba? ⁸ Bi jé lêreñge gel wo kené bul cêgerñge bijn têriñ tonje, añ ken ði kelê <*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni> hen baa nij, wôsa en kelêñge, jerew wo yi hen na, Emen a nê mê belé lijn kamrê bijn Abraham. ⁹ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn nij añ gurô wo yôn yôn wo yêri dô ré ba, a ðijn jôriñ añ uwôlijn tare a.»

Jé lê wo gel hal wo kôrbi

¹⁰ Kwônê ðiné engere Ja iyôn ba: «Na mi a niné lê ba?» ¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena kwôni ré nañ bargay wô ba, bi bijn kwo ôriñ né hen pôn men, kwo ôriñ angañ emê ba, bi bijn kwo nañni hen men.» ¹² *Bay engé wôgê kôba era sa li batêm men, añ engerijni Ja iyôn ba: «Rabi, na mi a niné lê ba?» ¹³ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Wôgê bi wo bay genge hen a kené engé, ðiba ken enge ani kani a sara ré.» ¹⁴ Asgarñê kôba era sa engeriri iyôn ba: «A nibay ba, niné li iyeñ ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Engêñge gursu kôbi kwôni a nañ kabré iyêré ré men, piyêñge kwôlê ðijn kwôni sari a wô uwônijn gursu toni ré a men. Nijba, ken cebe turñge a sa sa kôbreñge wo bay têtêñge hen mera.»

¹⁵ Bijnê mô gem añ i ba erem bôri a kôl iyôn ba: «Ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen ba?» ¹⁶ Menba, Ja uwôlji sara kêm kôl

iyôn ba: «Nôbi ba, en lêngge batêm na nañ kam, niñba, ôbi wo era hen na, na kwo nééri dē kunjē añ en nēm beseré ganji garbê kañ tēri ré. Ôbi a lêngge batêm nañ Tunu toñ hendi bô bôrê men, nañ tare a men. ¹⁷ Ôbi bu gwore toñ péé kaw kôbri a wô labijñ kirijñ kañ péé kaw kari ya, añ a pera kaw kari erañ bê a bô béér a. Kurmérji ba, ôbi a uwoyé añ bô tare to enge bariñ né yôd hen.» ¹⁸ Na hen iyôn men, nañ gelé kwôlo dñangi a men, a Ja ré uwôlijñ béré Kwôlo Dôri bijñ bijñé. ¹⁹ Men, ôbi na nay kelma Hérôd wô *Hérodíyad toñ tami yēni to ôbi na enge hen men, wô anga habijñ kēm ka ôbi li hen a men. ²⁰ Wôsa nôm a sa tērijñ tori hende to kēm hen na, Hérôd bi bay bu Ja uwôli danğay a a sôñ.

Batêm to bay lijñ Jésu

²¹ Kirijña Ja na lijñ bijñé kwône batêm hen na, Jésu kôba li batêm men. Ôbi uwôl Emen menba, kirijñ bay ka hen, derômarañ bôlijñ, ²² añ Tunu toñ hendi bô bôrê herbo mega derare iyôn sari a añ tô kwôni hena derômarañ a kôl iyôn ba: «Ju na Keman, en purem damañ men, en li yi deré wô sam damañ a men.»

Tô môñ wo Jésu

²³ Kirijña Jésu ayijñ tô lê jé wori hen na, elēri na tôre subu ley. Bijñé kēm erem wo ôbi ré na kema Josêp wo tô môñ wori a na hen: Josêp woñ kema Éli, ²⁴ kema Matat, kema Lébi, kema Mēlki, kema Iyanay, kema Josêp, ²⁵ kema Matatíyas, kema Amôs, kema Nayum, kema Êsli, kema Nagay, ²⁶ kema Maat, kema Matatíyas, kema Séméyin, kema Iyôsêk, kema Iyôda, ²⁷ kema Iyôwanan, kema Résa, kema Jorobabêl, kema Salatiyé, kema Néri, ²⁸ kema Mēlki, kema Adi, kema Kwosam, kema Êlmadam, kema Er, ²⁹ kema Jésu, kema Eliyéser, kema Iyôrim, kema Matat, kema Lébi, ³⁰ kema Simépôn, kema Juda, kema Josêp, kema Iyônám, kema Eliyakim, ³¹ kema Méléya, kema Ména, kema Matata, kema Natan, kema Dabid,

³² kema Jése, kema Obêd, kema Bohoj, kema Sala, kema Nasôn, ³³ kema Aminadab, kema Admin, kema Arni, kema Esrôm, kema Parês, kema Juda, ³⁴ kema Jakwôb, kema Isak, kema Abraham, kema Tara, kema Nakôr, ³⁵ kema Sérúk, kema Rago, kema Palêk, kema Ebêr, kema Sala, ³⁶ kema Kaynam, kema Arpasad, kema Sêm, kema Nowé, kema Lamêk, ³⁷ kema Matusala, kema Énôk, kema Iyarêt, Maléléyé, kema Kaynam, ³⁸ kema Enôs, kema Sêt, kema Adam, kema Emen.

4

Jésu gôlijñ sa anğay sélé

¹ Tunu wôn bô Jésu menba, ôbi hena kibi cér wo Jurdê a bulo hera. Hende ôrijñ nañ dī derô gwôlê. ² Sidan séli wulê tôre pôrbu, wulê bi wo hen na, ôbi ôm ani ré kwôy añ kirijña wulê bi wo tôre pôrbu hen kô niñ, menba, kurôn liri. ³ Kirijñ bay ka hen na, Sidan kôlijñ Jésu iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen ba, ju kôlijñ jerew wo yi hen ré belijñ kwô.» ⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Lijñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na kwô mera a gawra ré emê gôlijñ né.» »

⁵ Menba, Sidan ôrijñ nañ dī sa keram a ta añ turna to nana kôlijñ na menba, ôbi gili emê iyére to sa terare a nà kēm. ⁶ Añ kôli iyôn ba: «Na bem néé woñ emê iyére hende to hen nañ hini emê wo yi ya hen wôsa bay na ben na nôbi añ na bijñ kwôni wo bôn gey. ⁷ Iyôn ba, hena jeré jubu gubam tumôn a ba, na bem kēm.» ⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Lijñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kelma woñ Emen wom pôn nêñ hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.» »

⁹ Menba, Sidan hô ôrijñ dī Jérusalêm a añ ayri dīri ta yeñ sa *iyéy Emen a añ kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju derañ kurijñ tôn na gelé, ¹⁰ wôsa na lijñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi a ayê tôb bijñ *manê ka derômarañ a gengijñ sam bi bay ré sa gemem» ¹¹ men, «Bay a ayem kôbrijñ a bi tēm ré di keram wôni

ré.» ¹² Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kelma Emen wom na, já séléri ré.»
¹³ Kirijna gwsore to ðiré séljén Jésu najn nij menba, Sidan dô yiri yi Jésu a kwôy gemijn wulê wo ðangi.

Jésu ay tô jé wori sa terare to Galilé a

¹⁴ Jésu bulo hera Galilé najn néé wo Tunu ajn hini emê wori om gôrijn kirijn kêm sa ira. ¹⁵ Ôbi gelijn bijné are bô *iyéy ðanare a najn sa iyére iyére ajn bay kêm ay kibri.

Bijné ka Najarêt kajn Jésu

¹⁶ Jésu hera Najarêt kirijn ka ôbi na iyêrijn ya hen, menba, mega wo ôbi lêre gan gan hen iyôn na, ôbi ô bô iyéy ðanare a najn sa *sa merê ta ajn hena ta wô ðênse magtubu tôô to Emen. ¹⁷ Bay biri magtubu to lêgerijn to *Esay *ôbi kibi Emen, kirijna ôbi bôl menba, uwon kirijn ka bay na li kôl iyôn ba: ¹⁸ «Tini Kelma yi san a wôsa ôbi a dôren bi ené uwôlijn béré Kwôlo Dôri bijn bay nimré men, wô kôlijn ðangayné kwôli bêreji ta men, kôlijn bay tu tij ré geléji kirijn hôrijn men, ka bay gelijn tirji gusijn hen kôba kwôli derêji bô gusijn men, ¹⁹ ulê béré kwôli elê won bô derê wo Kelma bijn gawré hen a men.»
²⁰ Jésu lêgere magtubu hende to hen ta ajn bijn ôbi jé wo pôni ajn mô tôj bijné kêm ka bô iyéy ðanare a hen na, tirji yi sari a.
²¹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kemnên na, kwôlê bi wo en ðênse ajn ken toy hen na, ariri lijn bênge nij.» ²² Bijné kêm ka mô ya hen na, kôl kwôli dô men, tiniji ge kay sa kwôli bô derê wo ôbi kôlji hen ajn bay kôl iyôn ba: «Ôbi na kema Josêp ré ba?»
²³ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En hôn kena kôlen gwsosoy kwôlo kôl iyôn ba: «Dôktôr berare yem pa dem.» Ka kelê iyôn ba: «Bay kelêni kwôli anga ju li Kapêrnayôm a. A iyôn ba, ju li sa iyére tom a hen iyôn men.»
²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, kwôni wo na ôbi kibi Emen na, sa iyére tori a na, bay a geyé kwôlê wori ré. ²⁵ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, yébé kajn mamê

na kwône sa iyé *Israyêl bô wulê *Eli a. Bô elê bi wo hen a na, emen uwônge ré li elê subu najn geserê jii ajn kurôn wo dami li bijné sa ira kêm. ²⁶ Hen iyôn hari kôba Emen jé Eli uné yébé bay ka hen né kwôy, nijba, ôbi jéri ligi mamne to pôni to mô Sérêpta, emê iyére to Sidôn a hen ði. ²⁷ Menba, bijné kajn bay *terbare na kwône sa Israyêl bô wulê wo ôbi kibi Emen Elijé a, nijba, kwôni pôn perêrji a hen kôba berare ré, nijba, na Nama wo Siri hen a Elijé ré berari ði.»

²⁸ Kirijna bay toy kwôlê bi wo hen iyôn na, bay kêm bô iyéy ðanare bôrji tarji. ²⁹ Menba, bay hena najn bô tarê bu Jésu sijn najn ði nô wolé sa ira ajn. Bay ôrijn najn ði kwôy ta sa keram wo bay na ðijn tô sa iyére toji ya hen bi ciré nôgêri kuré ajn tôj. ³⁰ Nijba, ôbi wujn perêrji ajn ô erê wori.

Jésu dage tunu to habijn bô gawra wo pôni a Kapêrnayôm a

³¹ Jésu ô Kapêrnayôm a to na iyére to ðangi sa terare to Galilé. Ôbi gelijn bijné are najn sa sa merê ta. ³² Bijné ka mô ya toy kwôlê kibri a hen na, tiniji ge kay sa derê kwôlê wori bi wo hen, wôsa ôbi iyêl mega kwôni wo ôrijn najn tôô iyôn men, najn néé iyôn a men. ³³ Bô iyéy ðanare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habijn yi bôri a hen mô ya. Ôbi kôl najn tôri to dami kajn a ta kôl iyôn ba: ³⁴ «Wuge! ju gey na mi yirni a ba, Jésu wo Najarêt? Ju era na wô mênêni ba? En hôn ju na i ba, ju na kwôni wo yi najn jengêri gay wo Emen a jori.» ³⁵ Jésu ône kôl iyôn ba: «Wôm tôj ajn mu sêj bô gawra bi wo hen a.» Tunu to habijn hende to hen dô gawra na ku tôj perêrji a ajn sêj bôri a nijba, liri ani ka habijn né. ³⁶ Tini bijné kêm ge kay ajn bay kôlijn perêrji a kôl iyôn ba: «Kwôlo na ba, na kwo yôn sôn ba? Ôbi ône tunu to habijn najn néé menba, hende sêj a men.» ³⁷ Menba, hini emê wori om najn kirijn kirijn kêm gôrijn sa iyére to méér Kapêrnayôm ta hen.

Jésu berare bay ômpare

³⁸ Jésu hena bô iyéy dapare a era iyé Simô a. Yi mari Simô uwoy daman aṅ hende yi tōṅ menba, bay uwôli ré bô tu ṅa tore men. ³⁹ Ôbi denge sara aṅ ône yi uwoyé bi wo hen, menba, hende berare aṅ hena kerêd li aṅgaṅ emê biji.

⁴⁰ Kirija tare kuriṅ niṅ menba, bijné kêm ka ôriṅ naṅ bay ômpare to gay gay iyére toji a hen na, bay eraṅ naṅ ci biri. Ôbi uwôl kôbri sarji a aṅ berareji. ⁴¹ Tunu to habiṅ séṅ bô bijné kwône aṅ kirija bay séṅ bô bijné hen iyôṅ menba, bay kôl kaṅ a ta iyôṅ ba: «Ju na Kema Emen.» Niṅba, Jésu ôneji bi bay ré wôm tōṅ, wôsa bay hôn wo ôbi ré na *Krist kwo Emen dôri hen.

⁴² Kirija kirij wôl menba, Jésu si ô wolé derô gwôlê. Kwônê bijné wogeri aṅ kirija bay uwôṅni niṅ menba, bay gey bi ôbi ré dëbu naṅ ci wô wo ôbi ma ré erê aṅê sôṅ.

⁴³ Niṅba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Yi gengiṅ san bi ené ô ulê béré Kwôlo Dôri wo *emê iyére to Emen sa iyére to daṅgi a wôsa na wô bi wo hen a, Emen né joon hen.»

⁴⁴ Aṅ ôbi ô ulê béré bô iyéy dapare a sa terare to Judé.

5

Jésu tô bay tôri ka tumô cog cog
(Mt 4: 18-22, Mk 1: 16-20, Ja 21: 1-11)

¹ Wulê wo pôni kirija Jésu dibij kibi cér wo dami wo Génésarêt a menba, bijné nôgeriṅ yirji si ligiri wô toyiṅ kwôlo Emen. ² Menba, ôbi gel bato wô wô yi kibi cér wo dami bi wo hen na. Bay uré ka li jé bô a hen herbe tōṅ wô ṅané bura toji. ³ Bato bi wo wô hen na, kwo pôni na kwo Simô. Jésu dāy mô bô aṅ kôli ôbi ré ôriṅ naṅ dī dē iyôṅ si bô cér. Menba, ôbi mô tōṅ bô bato bi wo hen a aṅ geliṅ kwônê bijné Kwôlo Dôri.

⁴ Kirija ôbi dôriṅ kwônê bijné kwôlo Emen kô niṅ na, ôbi kôliṅ Simô iyôṅ ba: «Ôriṅ naṅ bato dē iyôṅ a bô dogé cér a aṅ ken bi bura tonge bô kam a uriṅ.»

⁵ Simô uwôli sara iyôṅ ba: «*Rabi, nini ur kwôy kirij wôl sarni a aṅ nini bu ani ré niṅba, na jôbi a kelê hen na, na hô bê bura kam a gelé sôṅ.»

⁶ Kirija bay bi bura kam a menba, bay pô kuyê wôn berêj aṅ yêgerê bura toji hende to hen. ⁷ Bay liṅ megêrji ka bô bato wo pôni a hen kôbriji ré era sa li naṅ ci men. Bay pô kuyê wôn bato bi wo wô hen berêj berêj aṅ li wo bato dā dermiṅ. ⁸ Kirija Simô Piyêr gel hen iyôṅ na, ôbi kuriṅ tōṅ cubu gubari tumô Jésu a aṅ kôl iyôṅ ba: «Kelma, dô tōm aṅ yen a wôsa ena ôbi têriṅ.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôṅ wôsa bay naṅ megêri tiniṅ ge kay aṅ harê liji sa uré woṅ geṅê ka bay ur a hen. ¹⁰ Si *Jak naṅ Ja kam Jébédé kaṅ megêri bay uré hen kôba, tiniṅ ge kay aṅ harê liji men. Menba, Jésu kôliṅ Simô iyôṅ ba: «Hare ré wôsa ayiṅ tôri kemnêṅ na, na gawrê a jeré uré niṅ.»

¹¹ Bay heran naṅ bato sa haarê tōṅ kibi cér men, bay dī aṅgaji kêm aṅ a men aṅ ôrji tô Jésu.

Jésu berare ôbi terbare wo pôni
(Mt 8: 1-14, Mk 1: 40-45)

¹² Wulê wo pôni kirija Jésu ô sa iyére to daṅgi menba, gawra wo pôni wo *terbare elemné yiri kêm so. Kirija ôbi gel Jésu menba, bôy meremne tumôri a aṅ uwôli kôl iyôṅ ba: «Kelma, hena jeré gey ba, já beraren.»

¹³ Jésu jé kôbri hebijni aṅ kôl iyôṅ ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôriṅ sam a.» Kirij bay ka hen na, terbare naṅ yiri a. ¹⁴ Jésu kôli iyôṅ ba: «Kôliṅ kwôni ré pa pa. Niṅba, ô ju ô gelé yem tumô ôbi bê kwôbe a aṅ ju li sarga naṅ tôto *Moyis na ay hen aṅ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

¹⁵ Bay kôl kwôli Jésu naṅ kirij kirij men, bijné kwône era wô toyé kwôlê wori men, ka era bi ôbi ré berareji men. ¹⁶ Niṅba, ôbi ba, dô yiri wolé kwôy kwôy derô gwôlê aṅ uwôl Emen.

Jésu berare gawra wo meray
(Mt 1: 1-8, Mk 2: 1-12)

¹⁷ Wulê wo pôni Jésu mô wô geliṅ bijné are menba, *Parisipêṅ naṅ *bay deré tô tôto Emen kôba mô ya men. Bay hena sa iyé Galilé a kêm men, sa iyé Judé a kêm naṅ sa iyé Jérusalêm a kêm a men. Aṅ néé wo Kelma baa naṅ dī aṅ ôbi berare

bijné. ¹⁸ Bijné ka póni aya gawra sa jaare a soɲ, na gawra woɲ ôbi merayê, bay woge ciré sɲ naɲ dī kirɲ ka Jésu môriɲ ya hen aɲ uwôli tumôri a. ¹⁹ Nɲba, bay uwoɲ geré ré sa kibi kwônê bijné. Bay dayɲ naɲ dī ta sa ira aɲ kergeji sa iyére hende to hen aɲ herbɲni naɲ jaare tori hende hen déɲ tumô Jésu a kirɲ ka ôbi môriɲ ya hen. ²⁰ Kirɲa Jésu gel wo bay bi bôrji sari a hen iyôn menba, ôbi kôl iyôn ba: «Melanɲen, têriɲ tom dôriɲ sam a.»

²¹ Bay derê tô tô to Emen naɲ Parisɲêɲê erem bôrji a kôl iyôn ba: «Na i bi a tiiré Emen hen iyôn ba? Hena ré na Emen mera ré ba, i wo dɲangi a na ôbi derê têriɲ sa gawra ba?»

²² Jésu hôn ermé woji menba, uwôli sara iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlo hen iyôn bôrɲge a ba? ²³ Kelê iyôn ba: <Têriɲ tom dôriɲ sam a> a derê kelê lew, laba kelê <Hena ta ju ô> a derê kelê lew dī ba? ²⁴ Haw hen ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôriɲ naɲ néé sa terare a nà wô dôriɲ têriɲ sa bijné.» Menba, ôbi kôliɲ ôbi merayê na iyôn ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôriɲ iɲ.»

²⁵ Kirɲ bay ka hen na, ôbi hena tu bijné kêɲ aɲ ay jaare tori ôriɲ iɲ aɲ ayɲ kibi Emen. ²⁶ Bijné kêɲ tiniji ge kay. Menba, bay heram Emen naɲ harê aɲ bay pamɲiɲ kôl iyôn ba: «Naa gel aɲgaɲ geɲê kemɲêɲ.»

Jésu uwôge Lébi bi ré yi ôbi tôri
(Mt 9: 9-13, Mk 2: 13-17)

²⁷ Cêgeri wori menba, Jésu si ô menba, gel gawra wo póni wo bay uwôgeri Lébi ôbi engé wôgê hen mô kini engé wôgê wori a. Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era tòn a.»

²⁸ Menba, ôbi déɲ aɲgari kêɲ aɲ hena ô tôri a.

²⁹ Ôbi li emê wo mêy uwôgɲ Jésu iyére tori a men, *bay engé wôgê kêɲ men, bijné ka dɲangi kôba sa ôɲji are naɲ ci a men. ³⁰ Menba, Parisɲêɲê naɲ bay derê tô tô to Emen kaji pamɲiɲ aɲ kôliɲ bay tô Jésu iyôn ba: «Wô mi a kené ôɲ men, yi men naɲ bay engé wôgê men, bay têriɲ men ba?»

³¹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Na bijné ka berari a geyé dôktôr ré, nɲba, na bay ôɲɲare dī. ³² En era na wô uwôgê bijné ka bô yirji môɲ bay lê aɲgaɲ derô hen né, nɲba, en era na wô bay têriɲ aɲ bi bay ré dī tô lê têriɲ ba.»

Engéré kwôlo gengɲ sa jerê bôo kurôn
(Mt 9: 14-15, Mk 2: 18-20)

³³ Parisɲêɲê naɲ bay derê tô tô to Emen kôliɲ Jésu iyôn ba: «Bay tô Ja naɲ kamaɲ kani jôriɲ bôrji kurôn men, uwôliɲ Emen a men ta ta nɲba, bay tòm jôbi ba ôɲji men yiji men.»

³⁴ Jésu kôli iyôn ba: «Bijné ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôriɲ bôrji kurôn kirɲa ôbi iyéy kurô ba ya naɲ ci tô hen ba? ³⁵ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêriɲ a aɲ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôriɲ bôrji kurôn.»

Kwôlo gengɲ sa aɲga ôli naɲ ka kôrbi
(Mt 9: 16-17, Mk 2: 21-22)

³⁶ Jésu kôli gwosoy kwôlo póni kôl iyôn ba: «Sa pôn kwôni yêge kibi bargay ka kôrbi wô uwôliɲ tu ka ôli ba? Hena ré na iyôn na, bargay ka kôrbi hen yêgɲ men, kibriɲi wo kôrbi bi wo yêgɲ hen kôba a bɲ naɲ ka ôli hen né a men. ³⁷ Men, sa pôn kwôni bêêrê care to kôrbi bô gwolé woɲ ariɲ wo ôli a ba? Hena ré na iyôn ba, care to kôrbi hende to hen a anê gwolé wo ôli bi wo hen aɲ care a uwôsɲ men, gwolé bi kôba a mênɲ a men. ³⁸ Iyôn ba, bi care to kôrbi bɲ bô gwolé wo kôrbi a men. ³⁹ Kwôni wo yi care to ôli hende to hen na, gey to kôrbi hen né nɲ, wôsa ôbi erem mega wo care to ôli hen a ré na to dôri dī.»

6

Jésu na Kelma sa sa merê ta a
(Mt 12: 1-8, Mk 2: 23-28)

¹ Sa to póni a na, na sa *sa merê ta menba, Jésu ay geré si bô kaw menba, bay tôri pôy sa kaw na aɲ wuray ôɲ. ² Menba, *Parisɲêɲê ka póni kôl iyôn ba: «Wô mi a kené li aɲga tôô to *Moyis jô lê naɲ sa merê ta hen ba?»

³ Menba, Jésu uwôliɲ sara iyôn ba: «Ken dênse kwôli aɲga kelma Dabid na li

kirija kurôn na liji nap ðiné kari hen né ba? ⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a an pô mapa wo bay tibij Emen hen, om men, bij ðiné kari om men. Mapa bi wo hen na, kwôni wo ðangi wo a emê ba nap, na bay bê kwôbe a na bay emêri mera.»

⁵ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

Jésu berare gawra wo kôbri ma nap sa sa merê ta

(Mt 12: 9-14, Mk 3: 1-6)

⁶ Sa sa merê ta wo ðangi Jésus ô bô *iyéy dapare a an gelij ðiné are, kirij bay ka hen na, gawra wo kôbri woj gusurô ma mô ya men. ⁷ *Bay derê tô tôô to Emen nap Parisijênê bô ciré gelé na ba Jésus ré berarêri nap sa merê ta ba ciré ðerij tô kôbri an uwôlij kwôlê sari a. ⁸ Nijba, Jésus hôn ermé woji menba, ôbi kôlij ôbi kôbi ma bi wo hen iyôn ba: «Hena ta ju era sa ðebe derôre a na.» Menba, ôbi hena ðebe ta. ⁹ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na engerenge kwôlê pôn: Tôô tona gey bi kwôni ré li derê laba li habré nap sa merê ta a ba? Men, ré gôlij nap gawra réba ré mêeni nap sa sa merê ta a ði ba?»

¹⁰ Ôbi bôrji mérin menba, kôlij ôbi kôbi hayê bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Ôbi li mega bi wo Jésus kôli hen iyôn menba, kôbri hô dô hôrij. ¹¹ Menba, tu Parisijênê nap bay derê tô tôô to Emen sêêrê sari a an bay pamnij kwôli anga ciré lij Jésus.

Jésu tô bay jé kari ka môj kibi wôô

(Mt 10: 1-4, Mk 3: 13-19)

¹² Sa hende to hen na, Jésus ô wulê sa keram a wô uwôlê Emen kwôy kirij wôl sari a. ¹³ Kirija kirij wôl menba, ôbi uwôge bay tôri an tô môj kibi wôô perêrji a an uwôgeji bay jé. ¹⁴ Simô ba ôbi uwôgeri Piyêr, nap yêni André, Jak, Ja, Pilip, Bartélémi, ¹⁵ Matiyé, Tomas, *Jak kema Alpé, Simô woj kema iyére hen men, ¹⁶ Jud kema Jak men nap Judas Iskariyôt wo a sa ayê sa Jésus hen a men.

Jésu gelij kwôlê ðiné are men, berare bay ompare men

(Mt 4: 23-25, Mk 3: 7-11)

¹⁷ Jésus herbo nap bay tôri ka môj kibi wôô hen sa keram a tôj an ðebij nap ci tôj kirij ka beray a nap kwôlê bay tôri ka ba hen men, kwôlê ðiné ka Judé men, ka Jérusalêm a men, ka hena kibi cér wo Tir nap kwo Sidôn a a men. ¹⁸ Bay era wô toyé kwôlê wori men, bi ôbi ré berareji men, ðiné ka tunu to habij bôrji a kôba, ôbi berareji men. ¹⁹ ðiné kêm woge bi ciré heberi wôsa néé wo ôbi ôrij yiri a hen si an berareji kêm.

Kwôlo gengij sa merê derê nap merê bô bô emê

(Mt 5: 1-12)

²⁰ Jésus ay tiri bôrij bay tôri an kôl iyôn ba: «Kenbay kap bay nimré, yi derê yi wô sarŋge, wôsa *emê iyére to Emen yi wô sarŋge ²¹ kenbay ka kurôn lènge haw hen, yi derê yi wô sarŋge, wôsa kena uyirê, kenbay ka ken sôm haw hen, yi derê yi wô sarŋge, wôsa ka merê bô yi derê a.»

²² «Yi derê yi wô sarŋge, kirija ðiné derenge men, kapenge men, tirenge men, uwôgerê henge wo habij a men, wô san nôbi Kema Gawra. ²³ Lenge yi derê wulê bi wo hen men, ken nenréré nap yi derê a men, wôsa sa kôbi wo dami yi derômaran a ya, wôsa na hen iyôn a mônrji na ré lij bay kibi Emen. ²⁴ Nijba, kenbay kap bay uné na, bô emê yi wô sarŋge, wôsa haw hen ken uwôn bô jalé wonge nij. ²⁵ Kenbay ka ken uyê haw hen na, bô emê yi wô sarŋge, wôsa kurôn a lenge tôre to cêgê, kenbay ka ken ayrê haw hen, bô emê yi wô sarŋge, wôsa ka merê bô tu ja a men, ka sômnê men.»

²⁶ «Kenbay ka ðiné kêm dô kwôlenge wo dôri hen na, tu ja yi wô sarŋge, wôsa na hen iyôn a mônrji na ré li nap ðiné ka na li yirji môj ciré bay kibi Emen men hen.»

Kwôlo gengij sa peré bay bare

(Mt 5: 38-48, 7: 12)

²⁷ «Kenbay ka ken mô toy kwôlê keben a hen na, en kelenge perenge bay barenge men, lenge derê nap ka derenge hen a men. ²⁸ Terenge kebenge sa ka tômênge hen men, uwôlenge Emen wô

sa ka lêngge habiŋ hen a men. ²⁹ Kwo di tô mam ba, ju hô bul kwo si hen biri a men, kwo ay bargay kam kaŋ kabrêm ba, ju jôri kaŋ kelanê né men, ³⁰ kwo uwôlem are ba, ju biri men, kwo pô angam eren ba, ju hô engereri ré niŋ. ³¹ Anŋa ken gey bi megêrŋge ré li béŋge hen na, kenbay kôba, ken li hen iyôŋ naŋ ci men.»

³² «Hena kené pur na ka perêŋge ba, biŋé a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, pur na ka pirji men. ³³ Hena kené li derê naŋ ka li dô naŋ ken ba, biŋé a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, li na hen iyôŋ men. ³⁴ Hena kené gwôyiŋ na ka ken hôn wo bay ré herê têbêŋge hôriŋ ta ba, biŋé a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, gwôyiŋ na bay lê têriŋ ka a herê têbêji hôriŋ hen iyôŋ men. ³⁵ Niŋba, kenbay ba, ken pur bay bareŋge men, lêngge derê naŋ ci men, gwôyiŋge aŋ bi bôrŋge wo kené uné hôriŋ né. Hen iyôŋ na, anŋaŋ têbê sa kôbreŋge a mê men, ka yiŋ kam Emen wo ta men. Wôsa ôbi li derê naŋ bay bô hendé men, naŋ bay bô habrê a men. ³⁶ Berêŋge tu ŋa to biŋé mega Ibareŋge Emen bôriŋ hen iyôŋ men.»

Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré
(Mt 7: 1-5, 15: 14, 10: 24-25)

³⁷ «Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré menba, Emen kôba, a jerê kwôlê sarŋge a ré men, ken dô kwôlê sa kwôni a ba, Emen a derê kwôlê sarŋge a men, ken di bôrŋge jal sa megêrŋge a ba, Emen kôba, a dé bôri jalê sarŋge a men. ³⁸ Ken biŋ biŋé are ba, bay a hô béŋge men. Bay a têngê men, tôbê dema a hô béŋge wôsa gway wo ken ay gengiŋ are bi hen a, Emen né gengiŋ béŋge hôriŋ.»

³⁹ Jêsu hô kôli naŋ gwosore kôl iyôŋ ba: «Ôbi tu tiŋ a beré jemna biŋ megari ôbi tu tiŋ ba? Hena ré na iyôŋ ba, bay wôô kê m a heriŋji bô iyom a ré ba? ⁴⁰ Ôbi tô kwôni na, a gôliŋ dami wori ré niŋba, hena ôbi ré di tiri dô tô anŋa ôbi geli hen na, ôbi a yé môŋ ôbi sari iyôŋ men.»

⁴¹ «Wô mi a jeré ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yênem a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum jôbi a hen ba, ju gel ré ba?

⁴² Wô mi a jeré kôliŋ yênem: «Yênen, di jan na derê kalmê ka dê ka yi tum a hen aŋ», aŋ jôbi ba, ju gel yibré wo dami wo yi tum a hen né ba? Jôbi woŋ ôbi kelê kwôlê kem wôô wôô hen, dô yibré wo dami wo yi tum hen aŋ dema jeré gelé kirij sélé wô dôriŋ ka yi tu yênem a hen tô.»

Ôbi tô Jêsu woŋ tiri
(Mt 7: 16-20, 12: 33-37)

⁴³ «Gurô wo dôri na, yêri wo habiŋ ba naŋ men, kwo habiŋ wo yêri dô ba naŋ men. ⁴⁴ Gurô wo yôŋ yôŋ ba, naŋ yêri yêri diŋba kwôni a karê tógôre sa cébriŋ a ré men, kwôni a karê yê tiŋador sa gariyaŋ a ré men. ⁴⁵ Gawra woŋ ôbi lê derê na, lê derê wori bi wo hen hena na bôri a men, ôbi habrê kôba, habrê wori bi wo hen hena na bôri a men. Wôsa na anŋa wôn bô gawra dema ré si kibri a tô.»

⁴⁶ «Wô mi a kené uwôgen «Kelma, Kelma» menba, ken li anŋa en kelêŋge kené li hen né ba? ⁴⁷ Kwôni wo era legen a aŋ toy kwôlê wupê men, liŋ ariri a men na, na gelêŋge séé ôbi geliŋ na naŋ i ba? ⁴⁸ Ôbi yi mega gawra woŋ ôbi dé iyére iyôŋ: Ôbi pi iyom dŋge aŋ di tôre sa keram a kam kaŋ biyé ka ge naŋ néerji hen kôba, lere ani ré wôsa tôre diŋ dô. ⁴⁹ Niŋba, kwo toy aŋ liŋ ariri ré na, geliŋ naŋ gawra wo di iyére tori dô ré aŋ di na sa hal a iyôŋ. Kam kaŋ biyé ge naŋ néerji menba, tere aŋ, aŋ ani kare kani pôn iyôŋ kôba, ba ta ré.»

7

Jêsu berare mana wo dami wo asgarpê woŋ Rômê
(Mt 8: 5-13, Ja 4: 46-54)

¹ Kirijna Jêsu dôriŋ biŋé kwôlê kô niŋ menba, ôbi ô Kapêrnayôm a. ² Ya hende to hen na, dami wo asgar kaŋ Rômêŋê ka arew hen, mana wori ômiŋ tu temare a men, na lema wo ôbi geyri gaŋ a men. ³ Ôbi toy kwôli Jêsu menba, jé surŋê kaŋ Jubnê yiri a ré ô uwôli bi ré era sa berare mana wori bi wo hen biri men. ⁴ Kirijna bay sa ligi Jêsu a menba, bay maseri aŋ kôli iyôŋ ba: «Ôbi dé wo jeré li anŋa ôbi gey hen biri. ⁵ Wôsa ôbi geyéna nabay

kan Jubnê men, ôbi a dé *iyéy dapare hen a men.»

⁶ Jésu hena ô nan ci. Kirijna bay ba da nan iyére menba, dami wo asgarñê bi wo hen jé milnéri ô kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, merên yem iyôn né, wôsa en nêw wo jeré uwôl têt kibi iyére tijê ré.

⁷ Na ôbi á, ené nêw erê nan yen ô unem né hen. Ay tom menba, mana wupê a berarê mera. ⁸ Nôbi bay san ya men, ena ôbi sa asgarñê ka ba hen men. An hena ené kôlij kwo pônî iyôn ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij mana wupê «Li anga na» ba, ôbi li men, «Li ka hen» ba, ôbi li a men.»

⁹ Kirijna Jésu toy kwôlo ôbi kôl hen menba, yiri dôri sari a an ôbi bul uné kwônê ðiné ka ô tôri a hen an kôl iyôn ba: «En kelênge sa iyé *Israyêl kôba, en uwôn kwônî wo ayê bôô wori yi môñ kwo gawra wo na ba, nan.»

¹⁰ Kirijna bay jé heraji uwo menba, bay uwôn mana wori na berare nij.

Jésu béér kema mana wo ma a Nêw a

¹¹ Menba, Jésu hena Kapêrnayôm ô sa iyére to bay uwôgere Nêw hen. Bay tôri nan kwônê ðiné ôrji nan dî. ¹² Kirijna bay ba da nan iyére menba, bay uwôn ðiné ka ay temare ôrij ciré erê emé. Kema mana bi wo ma hen na, na pôn nêñ hari kôbi yori a. Hende na mamne. ðiné kwônê bure ôrij sa kamñê. ¹³ Kirijna Kelma bôre menba, ture liri na menba, ôbi kôle iyôn ba: «Sôm né.»

¹⁴ Ôbi uso da an hebe jaare to bay ayij temare hen, ðiné bay ka ay temare hen ðebe tôn menba, ôbi kôl iyôn ba: «Kema mana, en kôlem hena ta.»

¹⁵ Menba, ôbi temare bi wo hen hena mô ta an iyêl kwôlê. Menba, Jésu biri bij yori. ¹⁶ ðiné kêm tiniji ge kay men, haré liji a men an bay ay kibi Emen kôl iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen wo dami hena perêrna men, Emen uwôl tiri sa gawrê kari a men.»

¹⁷ Kwôlo bay kôl gengij sa Jésu hen na, om nan kirij kirij sa iyé Judé men, sa iyére to kwa kwa hen a men.

Bay jé ka Ja ôbi lê batêm

(Mt 11: 2-19)

¹⁸ Bay tô Ja ô dôrij ôbi iyére toji kwôli are bay ka kêm hen menba, ôbi uwôge bay tôri wôô. ¹⁹ An jéji ligi Kelma engeriri iyôn ba: «Jôbi a na kwo a era hen bi, laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?» ²⁰ Bay jé bay ka hen sa bij ligi Jésu an kôli iyôn ba: «Ja ôbi lê batêm a joni yem a bi niné engerem iyôn ba, jeré na kwo ré era hen bi, laba kwo niné mô gemni hen ré ba ya tô dî ba?»

²¹ Kirij bay ka hen na, Jésu berare bay ômpare kwône men, ðiné ka ômpare to gay gay liji hen men, ka tunu to habij bôrji a hen men, bay tu tij kwônê gel kirij dô a men. ²² Menba, ôbi uwôlij bay jé bay ka hen sara iyôn ba: «Herênge ken ô kôlij Ja kwôli anga ken toy men, ka ken gel men hen, bay tu tij gel kirij men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, menñê toy kwôlê men, ðiné ka ma béér men, béré Kwôlo Dôri uwôlij bij bay nimré a men. ²³ Yi derê yi wô sa kwônî wo dî ayê bôô wori an né wô san.»

²⁴ Kirijna bay jé ka Ja hôrji nij menba, Jésu kôlij ðiné kwôli iyôn ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen laba, ²⁵ ken ô gelé na mi ba? Gawra wo tôbe bargay ka dôri laba? ðiné ka tôbe bargay ka dôri an mô bô derê na, bay mô na iyé kilmé a dî. ²⁶ Nijba, na mi a kené ô gelé na mi dî ba? Ken ô gelé na ôbi kibi Emen wônî ba? Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, na ôbi kibi Emen bi, an ôbi gôlij ôbi kibi Emen an sôn. ²⁷ Na wô sari ôbi a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Toy, en jé mana wupê tumôm a bi ré nanê geré wom.» ²⁸ En kelênge perê gawrê ka yébé a yéji hen na, en gel kwônî wo a dampê môñ Ja iyôn ba nan, nijba, kwo bay bôri môñ ani ré iyôn bô *emé iyére to Emen a hen na, na kwo dami dêri.»

²⁹ Kirijna ðiné kêm nan *bay engé wôgê toy kwôlo Jésu kôl hen menba, bay hôn wo Emen ré na kwônî won derôre an bay bij Ja liji batêm. ³⁰ Nijba, *Parisijnêñê nan *bay derê tô tôô to Emen kanji anga

Emen genge wô sarji hen aṅ kaṅ bi Ja ré liji batêm.

³¹ Jêsu hô kôlji iyônṅ ba: «Bijé bay ka haw hen, na ayêji gengiṅ na naṅ i ba, en hôn né. Bay geliṅ naṅ i ba, en hôn né. ³² Bay yi mega kamrê ka li wôrê tô geré aṅ kôliṅ yirji iyônṅ ba: «Nini ibéṅge tégê menba, ken wôô sara ré men, nini kebe kurônṅ temare menba, ken sôm sara ré a men.» ³³ Wôsa kirija Ja ôbi lê batêm saṅ na, ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, ken kôl iyônṅ ba: «Tunu to habiṅ yi bôri a.» ³⁴ Nôbi *Kema Gawra en sa aṅ ôm men, yi men, menba, ken kôl iyônṅ ba: «Geléṅge ôbi lamê naṅ ôbi kwoyé wo na, ôbi na melaṅ bay engé wôgê naṅ bay têriṅ a men.» ³⁵ Nijba, bijé ka bi bôri sa tu melênê wo Emen hen na, bay hôn wo tu melênê bi wo hen ré na kwoṅ derôre.»

Jêsu ô iyé Simô woṅ Parisiṅ hen

³⁶ *Parisiṅ wo pônî uwôge Jêsu ré ô emê are naṅ dî menba, Jêsu gey aṅ ô merê kibi emê a naṅ dî. ³⁷ Kirij bay ka hen na, iyore to pônî to sa iyére hende to hen to bay hône gaṅ wô jé lère wo habiṅ hen so. Hende toy wo Jêsu ré mô ôm are iyé Parisiṅ hen ya. Hende aya ider bô murda wo bay li naṅ *albatre hen. ³⁸ Hende đebu si cêgi Jêsu si têri*. Hende sôm aṅ pôm têri naṅ cémne aṅ mô aṅ naṅ gusiri sare men, ibe aṅ wusu ider bi wo hen a. ³⁹ Kirija Parisiṅ bi wo uwôga Jêsu hen gel hen iyônṅ menba, ôbi kôl bôri a iyônṅ ba: «Hena gawra wo hen henaṅ ré na ôbi kibi Emen ba, ôbi réé henê wo ré na iyore to yônṅ a ré hebiri hen ba men, ôbi réé henê wo hende ré na hendi têriṅ men.» ⁴⁰ Menba, Jêsu kôli iyônṅ ba: «Simô, na kôlem kwôlê pôn.» Menba, Simô kôli iyônṅ ba: «Kelma kôlen.»

⁴¹ Menba, Jêsu kôli iyônṅ ba: «Gawra wo pônî ôriṅ naṅ telare tori sa bijé wôô, kwo pônî naṅ dubu arew men, kwo pônî naṅ dubu môj men. ⁴² Ôbi gel wo bay ôriṅ naṅ ani kaṅ têtêri ré menba, ôbi dîji telare hende to hen mera. Perê bijé bay ka wôô hen na, kwo yônṅ a geyé gawra bi wo hen ba?»

⁴³ Simô uwôli sara iyônṅ ba: «Na kwo telare tori mê gaṅ hen a geyéri damaṅ.» Menba, Jêsu kôli iyônṅ ba: «Ju kôl na tiri.»

⁴⁴ Ôbi bul si ligi iyore hende to hen aṅ kôliṅ Simô iyônṅ ba: «Ju gel, iyore hende to hen ba? En era iyére tom a menba, ju bèn kam sa tèn a ré, nijba, hende pulen tèn naṅ cémne men, mô naṅ gusiri sare a men. ⁴⁵ Ju ibe tô man ré hen na, gel wo jeré beren yem a ré, nijba, kirija hende saṅ yeṅ a ré ibe tèn baṅ hen. ⁴⁶ Ju bèn weṅ san a ré, nijba, hende bèn ider sa tèn a. ⁴⁷ En kôlem, têriṅ tore to kwôni hende to hen dôriṅ sara nij, na ôbi a, hende ré puren damaṅ hen. Kwôni wo bay dî bôriṅ jal sa têriṅ tori to dê hen na, ôbi pur dê iyônṅ men.»

⁴⁸ Jêsu kôliṅ iyore hende to hen iyônṅ ba: «Têriṅ toré dôriṅ sarê.»

⁴⁹ Bijé ka mô ôm are naṅ ci hen namniṅ kôl iyônṅ ba: «Gawra wo yônṅ a erê kwôy dé bôri jalê sa têriṅ to bijé hen ba?» ⁵⁰ Jêsu kôliṅ iyore hende to hen iyônṅ ba: «Ayê bôô woré gôliṅ naṅ mu, ô naṅ bô jalê.»

8

Yébé kaṅ bay bê Jêsu

¹ Sem cêgê menba, Jêsu ô naṅ sa iyére to dami men, to dê men, wô ulê béré Kwôlo Dôri wo gengiṅ sa *emê iyére to Emen, aṅ bay tôri ka môj kibi wôô hen ô naṅ dî. ² Yébé ka ôbi dage tunu to habiṅ bôri a hen men, ka ômpare to gay gay na liji aṅ ôbi na berareji hen kôba ôriṅ tôri a men. Perê yébé bay ka hen na, Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habiṅ jurgem bôre a hen kôba, ya men, ³ Jan tami Suja ôbi berê sa aṅga kelma *Hérôd men, Sujan naṅ yébé ka đangi kwône li naṅ Jêsu naṅ bay tôri sa aṅga naṅji a hen.

Gwosoy kwôlo gengiṅ sa kay cé (Mt 13: 1-23, Mk 4: 1-20)

⁴ Bijé kwônê hena naṅ sa iyére iyére era sa daṅji ligi Jêsu a menba, ôbi kôl kwôlê naṅ gwosore kôl iyônṅ ba:

⁵ «Sa to pônî gawra wo pônî ô wusé kay cé. Kirija ôbi wuse hen iyônṅ na,

* **7:38** 7: 38 Jubnê na, yi tônṅ cubu gwolêriṅ dema ré ômij are.

ka pônî herijî bêngê geré menba, tê bîjé dîirê men, ciré gôl ôm men. ⁶ Ka pônî herijî perê jerew a, bay si menba, ma lew wôsa bay uwôn kirijî ka jôbi ré. ⁷ Ka pônî herijî perê gesem a, bay dëbu nañ gesem na bëm haji nijba, gesem na yêrji duu. ⁸ Nijba, ka pônî herijî terare to dôri añ sarji si dô. Sa ka pônî gusiñniñi ô arew.» Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Kwônî wo mari ya wô toyijî kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

⁹ Menba, bay tôri engeriri iyôn ba gwosore hende to hen bôre na iyeñ ba? ¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kwoñge ken-bay ba Emen bêngge ken hôn aña gengijî sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen, nijba, ka dñangi ba, a kôlijî na nañ gwosore. Na hen iyôn a, bay ré bô kirijî nijba, bay gel ani ré men, bay ré toy kwôlê nijba, ré hôn bôri ré a men hen. ¹¹ Bô gwosoy kwôlê bi wo hen a na: kaw ba, na kwôlo Emen. ¹² Kaw bay ka hen na, ka herijî tô geré hen na, na bîjé ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era sa mène kwôlê bi wo hen añ bôrji a wôsa bay ma ré bê bôrji sara añ ma ré gôlijî. ¹³ Ka herijî perê jerew a hen na, na bîjé ka toy kwôlê bi wo hen menba, bi bôrji sara nañ yi derê nijba, hanêrji nañ, bay bi bôrji sara sem iyôn nijba, kirijî añañ lamê uwonji menba, bay dëñ mera. ¹⁴ Ka herijî perê gesem a hen na, na bîjé ka toy kwôlê bi wo hen nijba, ermé kwôlê men, kwôli ari uné men, yi derê wo tôñ sa terare a na liji añ bay gese tô ayê bô woji a ré. ¹⁵ Nijba, ka herijî kirijî ka dôri hen na, na bîjé ka toy kwôlê bi wo hen nañ bô wo dôri añ berijî bôrji iyére lijî aña dôri.»

Gwosoy kwôlê wo gengijî sa lampa
(Mk 4: 21-25)

¹⁶ Jêsu hô engeriji iyôn ba: «Kwônî dî tare bô lampa añ emné bña sara réba dère tô kalañ a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré dî tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a añ bi bîjé ka era ira ba, ré gel perañgêre ré ba? ¹⁷ Wôsa ani ka yi nañ kini uwôbêrji a ka a ba gelé yirji nô ba, nañ men, kwôlo ken kôl tô gwôsîñare a hen na, a hônijî men, a yé tu wolé dëñ a men. ¹⁸ Dëñge tu melênê sa yerñge a

sa kwôlê wo ken toy a hen. Kwônî wo hôn are ba, Emen a herê biri bi ré hôn ka dñangi a sara a nijba, kwo hôn né hen na, ka dê bay ka ôbi hôn añ bô mega ré na aña dîré hôn hen na, Emen a lê añ ôbi a henê bay ka ôbi hôn hen ré nij.»

Yo Jêsu nañ yênêri

(Mt 12: 46-50, Mk 3: 31-35)

¹⁹ Yoo Jêsu nañ yênêri eraji ciré erê ligiri a nijba, bay nêm erê dñ yiri a ré wôsa kwône bîjé. ²⁰ Bay ô kôli iyôn ba: «Yom nañ yênêm dîbiji nô hen ya, bay gey gelem.»

²¹ Nijba, ôbi kôlijî bîjé iyôn ba: «Bîjé ka toy kwôlo Emen añ lijî ariri na, bay a na yon men, yênên men.»

Jêsu jôrijî kal geré

(Mt 8: 18,23-27, Mk 4: 35-41)

²² Wulê wo pônî Jêsu dñay bô bato a nañ bay tôri menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na dñayêñge tera cér wo dami hen.» Menba, bay dñay ô. ²³ Kirijî bay tôri ô wô jibé bato hen iyôn menba, Jêsu ba yi kum men. Kirijî bay ka hen na, kal wo dami ay tô geré añ di kam bê a bô bato a. Añ bay mô kibi temare a wôsa bato toji hende to hen ta dermijî. ²⁴ Bay era sa eñni añ kôli iyôn ba: «*Rabi, Rabi, naa mênij.» Ôbi enijî tô kum a, menba, ône kal nañ mêw, menba, kirijî iyer iyêêr mera. ²⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ayê bô wongge na yôn nij ba?» Kirijî bay ka hen na, harê lijî men, tini ge kay a men añ bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi na i aña kal nañ mêw kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

Jêsu berare gawra wo tunu to habijî bôri a

(Mt 8: 28-34, Mk 5: 1-20)

²⁶ Bay era sa bîjî kibi cér wo bô emê wo Gérasénijî si tera nañ sa terare to Galilé. ²⁷ Kirijî ôbi herbe tôñ bô bato a menba, gawra wo pônî wo iyére hende to bay herbijî ya era ligiri a, na gawra wo tunu to habijî bôri a. Añ ca yeñ na, ôbi tôbe bargay ré men, yi bô ira ré a men. Kini yéri na sa kamñê dî. ²⁸ Kirijî ôbi gel Jêsu menba, era sa kurijî sa têri a kôl kañ a ta kôl iyôn ba: «Ju gey mi yen a ba,

Jésu Kema Emen wo ta, en uwôlem gelen gusij nê.»

²⁹ Ôbi kôl hen iyôn wôsa Jésus ône tunu hende to hen ré si aɲ bô gawra bi wo hen a. Wôsa têê kwône wo tunu hende to hen gelij tiri gusij. Bay harêri naɲ ganɲi musure men, bay uwôli musure têri a men, wô geméri niɲba, ôbi ka musure hende to hen aɲ, aɲ tunu to habij hende to hen tôri ôriɲ derô gwôlê. ³⁰ Jésus enɲeri iyôn ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Henen na kwônê bijné.» Wôsa tunu to habij kwône mô bôri a. ³¹ Menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésus ré dageji bê a bô iyom wo dogi a ré.

³² Kirij bay ka hen na, gwôsijô kwône ômji are dîbij sa keram a menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésus ré dîji ciré sééré bô gwôsijô bay ka hen menba, ôbi gey naɲ ci sara. ³³ Tunu hende to hen si bô gawra bi wo hen a aɲ aɲ ôrji bô gwôsijô bay ka hen, aɲ li wo bay yêseraji ta sa keram a herijji bô cér a aɲ yiji kam maji kêm.

³⁴ Kirija bay gemé gwôsijô gel hen iyôn na, bay ge ô kôlij bijné derô ira men, kôlij bijné nono men, kwôli are bay ka hen. ³⁵ Bijné guro wô gelé are bay ka hen. Bay sa ligi Jésus a menba, bay gel gawra wo tunu to habij na bôri a hen mô tôn tê Jésus a. Ôbi tôbe bargay men, tiri iyer dô a men, menba, harê liji. ³⁶ Bijné ka ré dèbu ya gel wo tunu hende to hen séɲ bôri a hen na, dôrji kwôli gawra bi wo hen bij ka era cêgê hen. ³⁷ Kirij bay ka hen na, bijné ka bô emê wo Gêrgésénijê uwôlij Jésus ré ô aɲ sa iyére toji a wôsa harê liji damaɲ menba, ôbi day bô bato a bul hô Galilé. ³⁸ Gawra wo Jésus ré dage tunu to habij bôri a hen si ô enɲéré Jésus dîré erê naɲ dî, niɲba, Jésus dageri aɲ kôli iyôn ba: ³⁹ «Hô ij aɲ ju ô kôlij bijné kwôli aɲga Emen li naɲ ju.» Menba, ôbi ô aɲ kôlij bijné kêm kwôli aɲga Jésus ré li naɲ dî.

Jésu béér môni Jayrus men, berare iyore to kwôbe ô yere a

(Mt 9: 18-26, Mk 5: 21-43)

⁴⁰ Kirija Jésus hera Galilé menba, bijné kêm jô kwini wôsa bay mô gemni. ⁴¹ Kirij

bay ka hen na, Jayrus kelma sa *iyéy dapare sa. Ôbi cubu gubari tumôri a aɲ uwôli ré era iyére tori a, ⁴² wôsa môɲni to pôn nêɲ to elére môj kibi wôô hen ômij ta ma.

Kirija Jésus ô naɲ dî menba, bijné kwône nôgerij yirji ligiri. ⁴³ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni mô ya, kwôbe ô yere a li elé môj kibi wôô. Hende mène ari upére kêm iyé bay kerbê a, niɲba, kwo pôn wo berare ba naɲ. ⁴⁴ Hende era si cêgê aɲ hebe kibi bargay kari, menba, kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naɲ aɲ hende berare. ⁴⁵ Jésus enɲere iyôn ba: «Na i a heben na ba?» Bay kêm uwôser menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, na bijné ka nôgerij hen.»

⁴⁶ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Kwôni heben wôsa néé wo en ôriɲ hen kwari dôriɲ.»

⁴⁷ Iyore hende to hen bô wo Jésus ré hôn hen iyôn na, harê lere aɲ wuré aɲ era sa cubu gubare tumô Jésus a aɲ kôli tu bijné wô mi a teré heberi ba, men, kwôli berarê wo teré berare perañ hen a men. ⁴⁸ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Yêren, ayê bôô woré gôlij naɲ mu, ô naɲ bô jalê.»

⁴⁹ Kirija Jésus iyêl ba ya tô menba, gawra wo iyé kelma sa iyéy dapare hen era sa kôli iyôn ba: «Môɲnem ma niɲ dîba ju dôyrê Rabi ré.»

⁵⁰ Kirija Jésus toy hen iyôn menba, ôbi kôlij kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen iyôn ba: «Hare ré, bi bôm san a mera aɲ môɲnen a béré.»

⁵¹ Kirija ôbi sa bij iyé kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen na, ôbi jôriɲ bijné erê ira naɲ dî niɲba dî si Piyêr Ja naɲ Jak men, yo mône naɲ ibare a men a erê naɲ dî. ⁵² Bijné kêm sôm men, bar men sare a. Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Sômênge ré hende ma ré, niɲba, yi na kum.»

⁵³ Bay ayrêri wôsa bay hôn wo hende ré ma. ⁵⁴ Niɲba Jésus bu kôbre aɲ uwôgere «Môɲnen enɲij ta.»

⁵⁵ Kirij bay ka hen na, tune uwo yere a aɲ hende hena ta. Aɲ Jésus kôlji bay ré buru aɲga emê. ⁵⁶ Balê mône tiniji ge kay, menba, Jésus kôlji bay ré kôlij kwôni ré pa pa.

9

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen ô ulê béré Kwôlo Dôri

(Mt 10: 1-9,11-14, Mk 6: 6-13)

¹ Jésus day bay tôri ka môj kibi wôô hen aɲ biji néé naɲ dampare bi bay ré dagiɲ tunu to habiɲ kêm men, ôbi biji bi bay ré berare bay ômpare a men. ² Ôbi jéji ulê béré *emê iyére to Emen men, bi bay ré berare biɲé a men. ³ Aɲ ôbi kôlji iyôɲ ba: «Ayêɲge ani kani kôbɲeɲge a ré: kwoore ré men, magela ré men, kwô ré men, gursu ré a men. Perêɲge bargay wôô wôô ré men. ⁴ Iyére to yôɲ yôɲ to ken ô ya aɲa bay ré berêɲge yirji a na, ken mô kirijɲ bay ka hen kwôy ken ôriɲ ta. ⁵ Kirijɲ ka yôɲ yôɲ ka ken ô ya aɲa biɲé ré berêɲge yirji a ré na, kirijɲa ken ô ta ba, ken gage beni têɲge aɲ. Ôbi a na aɲgaɲ gelé ka a ulê kwôlê sarji a.»

⁶ Menba, bay tô Jésus ô naɲ sa iyére iyére uwôliɲ béré Kwôlo Dôri men, berariɲ biɲé naɲ kirijɲ kirijɲ a men.

Yi Hérôd dôri ré wô hini emê wo Jésus

(Mt 14: 1-2, Mk 6: 14-16)

⁷ *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli are bay ka li are hen kêm niɲba, ôbi hôn aɲgaɲ lê ré. Wôsa ka pôni kôl ré na Ja ré a so perê biɲé ka ma bulo hera hen.

⁸ Ka pôni kôl ré na *Eli a ré hera hen men, ka pôni kôl ré na *ôbi kibi Emen wo cay a ré jê sé hen men.

⁹ Hérôd kôl iyôɲ ba: «Ja na, nôbi a na bé bi bay na jô sari na, menba, kwôni wo en toy kwôli jé lêri na ba, na i ba?» Menba, ôbi woge ðiré geléri.

Jésu bijɲ impê dubu bay emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Ja 6: 1-14)

¹⁰ Kirijɲa bay jé ka Jésus bulo hera menba, bay dôriɲ Jésus kwôli aɲga ciré la hen. Ôbi ôriɲ naɲ ci wolé piniji si kwa iyére to bay uwôgere Bêtsayda. ¹¹ Kirijɲa kwôné biɲé hôn wo bay ré ô si Bêtsayda menba, bay ô tôri a. Jésus berji a yiri a aɲ dôri kwôli emê iyére to Emen men, ôbi berare ka ômiɲ a men.

¹² Kirijɲ kô niɲ menba, bay tô Jésus ka môj kibi wôô hen eraji ligiri a sa kôli iyôɲ

ba: «Kôliɲ biɲé bi bay ré erê sa kam iyére to dê dê hen ô wogé kirijɲ kaɲ yé men, wogeré aɲgaɲ emê a men, wôsa kirijɲ ka na ná, na derô gwôlê.»

¹³ Niɲba Jésus kôlji iyôɲ ba: «Kenbay ken biji aɲgaɲ emê.» Menba, bay kôli iyôɲ ba: «Nini ôriɲ naɲ mapa bay men, kuyê wôô a men mera. Hena ré na hen iyôɲ ba, niɲa erê kelé a dema ré nême kwôné biɲé bay ka hen dê?»

¹⁴ Biɲé bay ka hen na, na impê dubu bay. Jésus kôliɲ bay tôri iyôɲ ba: «Biɲgeji bi bay mô tôɲ naɲ gwogelérji gwogelérji tôre bay bay.»

¹⁵ Bay li mega bi wo ôbi kôlji hen iyôɲ aɲ biji mô tôɲ kêm. ¹⁶ Jésus pô mapa wo bay naɲ kuyê ka wôô hen aɲ bô kirijɲ si derômaran, liɲ Emen dosé wô sa mapa naɲ kuyê bay ka hen aɲ biilê mapa bi wo hen aɲ bijɲ bay tôri ré cêɲ biɲé. ¹⁷ Biɲé bay ka hen ôm uyirê aɲ tôri wo baa na, bay tô Jésus pô gwanê môj kibi wôô.

Piyêr hôn wo Jésus ré na Krist, kwo Emen dôri hen

(Mt 16: 13-21, Mk 8: 27-31)

¹⁸ Wulê pôni Jésus ô uwôlê Emen wolé aɲ bay tôri ô naɲ ði menba, ôbi engeriji iyôɲ ba: «Biɲé kôl ené na i ba?»

¹⁹ Bay uwôli sara iyôɲ ba: «Ka pôni kôl jeré Ja ôbi lê batêm men, ka pôni jeré na *Eli men, ka pôni jeré ôbi kibi Emen wo cay a jê sé hen men.» ²⁰ Ôbi kôlji iyôɲ ba a kenbay ba, ken kôl ené na i ba? Menba, Piyêr kôli iyôɲ ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

²¹ Ôbi ay tôô biji bay ré kôliɲ kwôni ré pa pa, ²² aɲ kôlji iyôɲ ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené geliɲ gusiɲ daman men, surɲé men, damné kaɲ bay bé kwôbe naɲ *bay derê tô tôô to Emen a kapen men, bay a deren a men, aɲ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

Kwôni a erê tô Jésus a na iyeɲ ba?

(Mt 16: 24-28, Mk 8: 34 - 9: 1)

²³ Menba, Jésus uwôge bay tôri kêm aɲ kôlji iyôɲ ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôɲ ba, bi tôriɲé yiri men, bi ay gurô tagelê wori woɲ temare sari a naɲ wulê wulê aɲ era tôɲ a. ²⁴ Kwôni wo gey gemé yiri ba,

a mênêri, nijba, kwôni wo uwôl yiri aṅ wô san na, a gôliṅ naṅ dî. ²⁵ Hena kwôni ré uwôṅ aṅga sa terare a na kêm, aṅa ré mênê merê tu geṅ wori ba, derêri yôṅ ba? ²⁶ Wôsa hena kwôni ré dîi tayre san a men, sa kwôlê wupê a men na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari kirijna na buloṅ hera naṅ hini emê wupê men, kwo Iban men, naṅ kwo *manê ka derômaranṅ a ka yi naṅ jeṅgêri hen. ²⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen perê bîjé ka nà ná, ka pôni a gelé emê iyére to Emen naṅ tirji dema ré maji tô.»

Dampare to Kema Emen
(Mt 17: 1-8, Mk 9: 2-8)

²⁸ Wulê marge cêgê menba, Jêsu uwôge Piyêr, *Jak naṅ Ja aṅ ôriṅ sa keram wô uwôlê Emen. ²⁹ Kirijna ôbi uwôl Emen hen iyôṅ menba, tiri bilij yi gay men, bargay kari kôba, belij bôrê terij men, jeranê a men. ³⁰ Menba, gawrê wô so sa debu iyêl naṅ dî. Na si *Moyis naṅ Eli, ³¹ a soji bô peranṅê wo derômaranṅ a aṅ iyêlji naṅ dî kwôli jé wori wo ôbi ré deré kibri naṅ temare Jérusalêm a hen. ³² Piyêr naṅ megêri hen na, kum layrêji aṅ kirijna bay enṅerji tô kum a menba, bay gel peranṅê wo Jêsu naṅ impê ka wô so ka debu naṅ dî hen. ³³ Kirijna bîjé bay ka hen ô ta nij menba, Piyêr kôlij Jêsu iyôṅ ba: «*Rabi dô wo na merêṅge na, na lêṅge iyéy gergé subu pôni tom men, pôni to Moyis men, pôni to Eli a men.» Wôsa ôbi hôn kwôlo ôbi kôl hen né.

³⁴ Kirijna Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirij ka geri so sa têlji ta aṅ kirijna bay gel wo kirij ka geri bay ka hen têlji ta hen iyôṅ menba, harê liji. ³⁵ Menba, tô kwôni ôm bô kirij ka geri bay ka hen kôl iyôṅ ba: «Kwo nà ná, ná Keman. En dôôri, toyêṅge kwôlê kibri a.»

³⁶ Kirijna tô kwôni bi wo hen wôm nij menba, bay gel na Jêsu a debé pini. Menba, bay wôm cêgêṅge aṅ bô wulê bi wo hen na, bay kôlij kwôni kwôli aṅga bay gelo hen né.

Jêsu berare kema wo tunu to habij bôri
a (Mt 17: 14-18, Mk 9: 14-27)

³⁷ Kirij wôl pôni cêgê menba, bay herboji tôṅ sa keram a menba, kwôlê bîjé era ligi Jêsu a. ³⁸ Menba, gawra wo pôni perê kwôlê bîjé bay ka hen kôl iyôṅ ba: «Rabi, en uwôlem gel kema wo nà ná ôbi a pôni nêṅ hen hari. ³⁹ Kirij ka pôni a na, tunu to habij hen naṅ naṅ dî aṅ liri ôbi tô gura men, senṅalêri men, wôbre era kibri a men, hende séṅ yiri a lew ré a men. Aṅ kirijna hende séṅ menba, ôbi merên tulôṅ tulôṅ. ⁴⁰ En uwôlij bay tôni ré dage tunu to habij hende to hen, nijba, bay nêṅ né.»

⁴¹ Jêsu kôlji iyôṅ ba: «Kenbay ka ayê bô woṅge naṅ aṅ ken mô wô lê habré hen na, na merê na wô lê naṅ ken yôd ba? Men, na têê iyeṅ a ené ulê bôn jalê sarṅge a ba? Eraṅ naṅ kemam bi ben na.»

⁴² Kirijna bay eraṅ naṅ kema bi wo hen biri menba, tunu to habij hende to hen ayri ku terare a aṅ senṅaliri. Nijba Jêsu ône tunu hende to hen aṅ berare kema bi wo hen aṅ ayri bîj ibari. ⁴³ Menba, bîjé kêm tiniji ge kay sa dampare to Emen a.

Jêsu hô uwôl béré temayri
(Mt 17: 22-23, Mk 9: 30-32)

Mega wo bîjé kêm tiniji ge kay sa are kêm ka Jêsu li a hen menba, ôbi kôlij bay tôri iyôṅ ba: ⁴⁴ «Dôbêṅge marṅge dô ken toyij kwôlo na kelêṅge hen: <Bay a beren nôbi Kema Gawra bîj bîjé.> »

⁴⁵ Nijba bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né, wôsa ôbi bi kwôlê bi wo hen yi kini uwôbêri a hen iyôṅ bi bay ré hôn bôri ré. Men, né bay hare enṅerêri men.

I a na kwo dami ba?
(Mt 18: 1-5, Mk 9: 33-37)

⁴⁶ Bay tô Jêsu narij na ba, i a ré kwo dami perêri a ba? ⁴⁷ Jêsu hôn ermé woji menba, bu kema wo dê sa dî kwari a ⁴⁸ aṅ kôlji iyôṅ ba: «Kwôni wo bu kema wo dê mega kwo na yiri a naṅ henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen men, kwo beren yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men. Nijba henêṅge mega wo kwôni wo na kwo dê perêriṅge a kêm hen na, ôbi a na kwo dami.»

Kwôni wo na ôbi bareŋge ré ba na kwonje

(Mk 9: 38-41)

⁴⁹ Menba, Ja kôli iyôn ba: «Rabi, nini gel gawra wo pônî dage tunu to habiŋ naŋ henem menba, nini jôri sara, wôsa ôbi na ôbi tòm mega nibay iyôn né.»

⁵⁰ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Jôreŋgiri ré, wôsa kwôni wo na ôbi bareŋge ré ba, na kwonje.»

Bijé ka Samari bu Jésu yirji a ré

⁵¹ Kirija wulê wo ôbi a déŋ sa terare ba da menba, Jésu ay geré ré na mi mi kôba diré erê Jérusalêm a. ⁵² Ôbi jé bijé tumôri a. Bay ô menba, bij mônî iyére to Samari a wô beré sa tê saari. ⁵³ Nijba bijé ka Samari biri yirji a ré, wôsa ôbi ô na wô erê Jérusalêm a. ⁵⁴ Kirija si *Jak naŋ Ja bay tô Jésu gel hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Kelma, ju gey bi niné kôliŋ tare ré hena derômaran a sa uwoyréji aŋ ba?»

⁵⁵ Menba, Jésu bul unéji aŋ nayji daman. [Aŋ kôl iyôn ba: «Ken hôn tunu to yi bônŋge a aŋ lénge ken kôl kwôlê bi wo hen né. Wôsa nôbi Kema Gawra en era sa terare a na, ná wô mênê gawré ré nijba, ná wô gôliŋ naŋ ci dî.»] ⁵⁶ Kirij bay ka hen na, bay ô sa iyére to daŋgi a.

Ayé yi bé wô yij ôbi tô Jésu

(Mt 8: 19-22)

⁵⁷ Kirija bay baŋ geré tô menba, gawra wo pônî era sa kôliŋ Jésu iyôn ba: «Kirij ka yôn yôn ka já erê ya hen na, na erê tòm a.»

⁵⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Henjê naŋ iyomniji men, ciré naŋ gwonérji a men, nijba, nôbi Kema Gawra ba kirij ka na dôbiŋ san ya ba, naŋ.»

⁵⁹ Men, Jésu hô kôliŋ kwo daŋgi «Era tòn a.» Menba, gawra bi wo hen kôli iyôn ba: «Kelma, dî jan, déŋ na erê emé iban dem.»

⁶⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Di bijé ka yi môn temare iyôn hen bi em megare temare aŋ jôbi ju ô ulê béré *emé iyére to Emen.»

⁶¹ Gawra wo daŋgi kôliŋ Jésu iyôn ba: «Nôbi en gey erê tòm a Kelma nijba, déŋ na erê liŋ kaman ka iyére tijê dosé dem.»

⁶² Jésu kôli iyôn ba: «Kwôni wo bu tô mire to kelbê yagiŋ aŋa ré bare cêgeri ba, na kwôni wo dô wô jé wo emé iyére to Emen né.»

10

Jésu jé bay tôri tôre jurgem kibi wôô

(Mt 9: 37-38, 10: 7-16, Mk 6: 8-11, Lk 9: 3-5)

¹ Cêgeri wori menba, Kelma tô bay tôri ka daŋgi tôre jurgem kibi wôô aŋ jéji wôô wôô tumôri a sa iyére to kêm men, kirij kêm ka ôbi da sé si ya hen. ² Aŋ ôbi kôliŋ iyôn ba: «Kaw kaŋ walê mê gaŋ nijba, bay walérji dê. Uwôliŋge ôbi iyéy kaw na bi jéŋ naŋ bijé bô kaw kari a. ³ Erênge, en jénge môn kam gamgê iyôn perê henjê. ⁴ Ayênge magela gursu tóni ré men, saŋne toŋ bê bargay ré men, garbê ka daŋgi a ré men, débéŋge tón geré wô liŋ bijé dosé ré a men. ⁵ Bô iyére to yôn yôn to ken ô ya ba, ken kôliŋ bijé ka mô bô iyére hende to hen iyôn ba: «Bô jalê baa naŋ ken.» ⁶ Hena kwôni woŋ ôbi geyé bôô jalê wôni ré bô iyére hende to hen a ya na, terê kibi woŋge bi wo hen a baa naŋ dî, a hena ôbi bôô jalê wôni ré naŋ ba terê kibi woŋge bi wo hen a hera sarŋge a. ⁷ Bô iyére to yôn yôn to ken ô ya ba, merênge ya hende to hen. Emênge men, ken yi men aŋgaŋ kergare ka bay lénge hen wôsa kwôni wo li jé ba, nêŋ uné sa kôbri. Diba ken ô naŋ kibi iyére iyére ré. ⁸ Sa iyére to yôn yôn to ken ô ya aŋa bay ré berénge yirji a na, emênge aŋga bay béŋge hen. ⁹ Berarénge bay ômŋare kirij bay ka ya hen men, ken kôliŋ iyôn ba: «*Emé iyére to Emen era kwôy unéŋge.» ¹⁰ Nijba sa iyére to yôn yôn to ken ô ya aŋa bay ré berénge yirji a ré na, séŋge tu wolé tô geré wo dami a aŋ ken iyôn ba: ¹¹ «Bunu to sa iyére tonje a to bu téri hen kôba, nijba gagère hôriŋ béŋge. Nijba, ken hôn wo emé iyére to Emen ré da nij.» ¹² Na tu kwôlê a ené ena kelénge hen Wulê woŋ jerê kwôlê a na, bijé ka *Sodôm a bay a jerê kwôlê sarji a lôg gôliŋ bijé ka sa iyére hende to hen sôn.»

Sa iyére to kaŋ bê bôri sa Jésu a

(Mt 11: 20,24)

13 «Ayi! ßin  ka Kworajin, b  em  yi w  sar . Ayi! ßin  ka B tsayda b  em  yi w  sar . Hena anğan ğin  ka lij sa iy re tonĝe a hen na, henaĝ n  lij na Tir a ley Sid n a ley na, na ca yeĝ a bay henaĝ n  haar  bargay ka y gerij men, lober  bunu yirji a a men, bi cir  gel  wo cir  bul c gerji bij t rij toji nij. 14 Na  bi  , wul  wo bay a j rij kw l  sa ßin  a hen na, si Tir naĝ Sid n kw l  a j rij sarji a l g ğolij kwonĝe. 15 A mini Kap rnay m, mu k l bay r  ay r  kw y  rij ta der maran a ba? Ma herb  kw y doĝe iyom temare a ka na kirij ka habij hen.»

16 J su k lij bay t ri iy n ba: «Kwo toy kw l  wonĝe ba, toy na kun  n bi hen men, kwo kaĝenĝe ba, kaĝen na n bi hen men, kaĝ na kwo joon hen a men.»

Bay t  J su ka t re jurgem kibi w n hen buloji hera t  ul  b r  woji a

17 Bay t  J su ka t re jurgem kibi w  hen heraji naĝ yi der  aĝ k l iy n ba: «Kelma, tunu to habij k ba, kirijna nini ay t  buru naĝ henem na, hende b ni kw l .»

18 Menba, J su k lji iy n ba: «En gel Sidan hena der maran a kurij m n wulan  emen iy n. 19 Na en b nĝe n e bi ken  d dirij kalaw men, d dirij tiigre men, d dirij n e wo  bi bare k m men, ani ka a l nĝe ba, naĝ a men. 20 L nĝe yi der  w  wo tunu to habij k ba, r  d be sare b nĝe hen mera r , nijba, ken li yi der  w  wo henenĝe d n der maran a ya.»

J su gelij ßin  ka bay b rji mega ani r  hen Ibari

(Mt 11: 25-27, Mt 13: 16-17)

21 Kirij bay ka hen na, Tunu toĝ hendi b  b r  ay J su naĝ yi der  aĝ  bi k l iy n ba: «En ay kem Iban Kelma wo der maran a naĝ kwo sa terare a n , w sa ju uw bij bay tu mel n  naĝ bay tu j rijare are bay ka hen aĝ ju y ge sarji gelij ßin  ka bay b rji mega ani r  hen d . Na iy n a, Iban na jer  genĝe naĝ b  der  wom.»

22 «Iban b n are k m k ben a, kw ni wo h n Kema ba, naĝ, na Ibari p n d 

men, kw ni wo h n Iban ba, naĝ nijba, na n bi Kemari p n n n hap  men, ka en y ge sari n  biji hen a men mera.»

23 Menba  bi bul si ligi bay t ri k lji piniji iy n ba: «Yi der  yi w  sarĝe kenbay ka ken gel are bay ka hen naĝ tunĝe hen. 24 W sa en kel nĝe bay kibi Emen kw ne naĝ kilm  kw ne na gey bi cir  gel  anĝa ken gel hen men, nijba, bay gel r  men, bay gey cir  toy  kw lo ken toy hen nijba, bay toy r  a men.»

Gwosoy kw lo gengij sa gawra wo Samari won  bi b  baliyare

(Mt 22: 34-40, Mk 12: 28-31)

25  bi der  t  t  to Emen wo p ni hena ta aĝ k lij J su w  selij b ri k l iy n ba: «*Rabi, na mi a en  l  aĝa en  uwônij gel  wo naĝ kwini ba?»

26 Menba, J su uw li sara iy n ba: «Lij b  magtubu t  tona k l iyeĝ ba? Ju d nse ba, k l iyeĝ ba?»

27  bi uw li sara iy n ba: «J  per  Kelma wom Emen naĝ b  p n men, naĝ tunum k m men, naĝ n em k m men, naĝ erm  wom k m men, gey megam mega wo ju geyij yem hen iy n men.»

28 Menba, J su k li iy n ba: «Ju k l na tiri. Li are bay ka hen k m menba, j  un  gel .»

29 Nijba,  bi gey gel  mega wo enĝer  kw l  wori bi wo hen r  na ya menba,  bi h  k lij J su iy n ba: «I a na megan ba?»

30 Menba, J su uw li sara iy n ba: «Sa to p ni gawra wo p ni hena J rusal m w  er  J riko, kirijna  bi si sa bay b  habr  na, bay biri t rij anĝari k m men, s ri tu temare aĝ d n yirji  . 31  bi b  kw be ay ger  bi wo hen men, kirijna  bi gel gawra bi wo hen iy n menba, sanĝe ta   er  wori. 32 *L bit wo p ni k ba sa bij kirij bay ka hen men,  bi gel gawra bi wo hen a men, menba, sanĝe ta   er  wori. 33 Nijba gawra wo Samari wo p ni wo   kergare tori menba, sa bij d  kwa gawra bi wo hen a,  bi gili menba, tiri liri na. 34  bi uso d  ligiri a aĝ liri weĝ tu iyare a men, biri care toĝ kam tijador a a men, aĝ ha ta naĝ kibi bargay aĝ ayri d  sa kura tori toĝ yiri a aĝ  rij naĝ d  iy y

kergare a aṅ kôrbiri. ³⁵ Kirij wôl menba, ôbi tô selé wôô bij ôbi iyéy iyére hende to hen aṅ kôli iyôṅ ba: «Gemni dô ben aṅ hena jeré mène gursu tôni a ba kirija en hera ba na sa têbem.» »

³⁶ Menba, Jêsu kôli iyôṅ ba: «Perê ðijé bay ka subu hen na, i a na mega gawra bi wo bay bô habré ré sari hen ba?»

³⁷ Menba, ôbi derê tô tôô to Emen bi wo hen kôli iyôṅ ba: «Na kwo li dô naṅ ði hen a na megari.» Menba, Jêsu kôli iyôṅ ba: «Ô aṅ jôbi kôba ju li hen iyôṅ men.»

Jêsu ô iyé si Mart naṅ Mari a

³⁸ Kirija bay bu geré ô menba, Jêsu sanṅe sa iyére to dê to pôni a menba, iyore to pôni bay uwôgere Mart berji kergare iyére tore a. ³⁹ Hende ôrij naṅ yêere to dê to bay uwôgere Mari mô kwa Jêsu a tôṅ terare a wô toyé kwôlê wori.

⁴⁰ Mart giiré si na si na wô lê anṅaṅ emê. Hende era ligi Jêsu a aṅ kôli iyôṅ ba: «Kelma, yêren to dê dén en li jé punen hen ba ju gel ré ba? Kôle ré sa jôgen lê men.»

⁴¹ Menba, Kelma uwôle sara iyôṅ ba: «Mart, Mart, mu sun men, mu geré si na si na wô sa are kwône. ⁴² Nijba, are pôn nêṅ a na ka dôri. Na bay a Mari ré ay hen, kwôni a derê aṅ kôbre a ré.»

11

Jêsu gelij bay tôri uwôlê Emen (Mt 6: 9-13)

¹ Wulê wo pôni Jêsu uwôl Emen kirij ka pôni a. Kirija ôbi uwôl Emen kô menba, ôbi tôri pôn kôli iyôṅ ba: «Kelma, geléni uwôlê Emen môṅ kwo Ja ôbi lij ðijé batêm na gelij bay tôri hen iyôṅ men.»

² Menba, Jêsu kôlji iyôṅ ba: «Kirija ken uwôl Emen ba, ken kôl iyôṅ ba:

«Ibarni, bi ðijé kêm hôn wo jeré yi naṅ jengêrem men,

bi bi emê iyére tom era men.

³ Béni anṅaṅ emê ka nini ôrij doyriji kemnêṅ hen.

⁴ Di bôm jal sa têrij lêreni a men wôsa nibay kôba nini ði bôrni jal sa ka lêni habré a men.

Geméni aṅ ju bi bi niné herij bô anṅa seléni hen né a men.» »

⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôṅ ba: «Hena kwôni pôn perêṅge a hen ré naṅ melapni aṅ melapni bi wo hen ré ô upéri yoyre aṅ kôli iyôṅ ba: «Melapnen gwôyen mapa subu ⁶ wôsa melapnen wo pôni sa aṅ ani ka ené biri ré ôm naṅ.»

⁷ Aṅ hena melapni wo bô ira hen ré kôli iyôṅ ba: «Dén dê! Kermij ligij nij men, nibay naṅ kamnen nini yi tôṅ nij a men, ðiba na hena ta wô bem mapa ré.» ⁸ En kelêṅge hena ôbi ré hena biri mapa bi wo hen kôba, na wô wo ôbi ré na melapni ré nijba, na wô wo ôbi dôyrêri aṅ ôbi a hena biri mapa bi wo ôbi gey hen.

⁹ Nijba, nôbi en kelêṅge: Enṅerêṅge menba, bay a béṅge, wogêṅge menba, ka upé, dêṅge kibi iyére menba, bay a belé béṅge. ¹⁰ Wôsa kwôni wo enṅere ba, bay a biri, men, kwo woge ba, a upé men, kwo di kibi kermij ba, bay a belé biri men. ¹¹ I a na iba kema perêṅge a hen aṅ hena kirija kemari ré enṅereri kuyê ba, ôbi a biri kalaw ré na kuyê ba? ¹² Réba hena ôbi ré enṅereri cera ba, ôbi a biri tiigre ba? ¹³ Hena kenbay kaṅ bay bô habré hen kôba, ken hôn bij kamneṅge anṅa dôri aṅ Ibareṅge wo derômaranṅ a dema hena kené enṅereri Tunu top hendi bô bôre a ôbi ré bij ka uwôli hen né ba?»

Jêsu dage tunu to habij to jôrij gawra iyêlê

(Mt 9: 32-34, 12: 22-30, Mk 3: 22-27)

¹⁴ Sa to pôni Jêsu dage tunu to habij to jôrij gawra wo pôni iyêlê hen. Kirija tunu hende to hen séṅ nij na, gawra bi wo tunu hende to hen ré jôri iyêlê hen na, iyêl dô hari nij, menba, kwônê ðijé ka ðebu ya hen na, tiniṅ ge kay kêm.

¹⁵ Nijba, ka pôni perêrji a hen kôl iyôṅ ba: «Na naṅ néé wo *Béyêljêbul kelma wo tunu to habij aṅ ôbi ré dagij tunu to habij hen.»

¹⁶ Ka pôni ka gey selé bô Jêsu menba, kôli ré li anṅaṅ gelé ka hena derômaranṅ a ciré gelé. ¹⁷ Nijba, ôbi hôn ermé woji menba, kôlji iyôṅ ba: «Hena kumbul ré kurij perê ðijé ka sa terare to pôn na ba, sa terare hende to hen a mênij, iyére a tiirij kerôm kerôm a men. ¹⁸ Ken kôl ré na naṅ néé wo Béyêljêbul aṅ ené dagij

tunu to habij hen. Iyôn ba, hena Sidan ré li kumbul na Sidan ba emê iyére tori a erê derê sôn ba? ¹⁹ A hena ré na na néé wo Bényêljébul a ené dagij tunu to habij ba, bay tórngé kenbay ba, dage na na néé wo i men ba? Iyôn ba, bay a yé bay jerê kwôlé sarngé a. ²⁰ A hena ré na na néé wo Emen a ené dagij tunu to habij hende to hen na, iyôn ba, emê iyére to Emen era upéngé nij.»

²¹ «Kirija gawra woj ôbi néé gem kini merêri na anğan mapê kari na, ari upéri kêm yi na kiniji. ²² Nijba, hena kwo néri ré gôlij kwori sa biri tôrij anğan mapê kari bay ka ôbi na bi bôri sara hen menba, kwo gôlij sari bi wo hen pô anğari kêm cé a.»

²³ «Kwôni wo na en ré ba, na ôbi baren men, kwo day bijé na en ré ba, usuréji na usuré dî men.»

Tunu to habij hera
(Mt 12: 43-45)

²⁴ Jésu hô kôl iyôn ba: «Kirija tunu to habij sép bô kwôni a na, hende kayrê derô gwôlé woge kirij ka derê bul, hena hende ré uwôn ré na, hende erem kôl iyôn ba: «Na herê kirij ka na en soj ya hen gelé sôn.» ²⁵ Kirija tunu hende to hen hera apa ré uwôn kirij na sél dô men, are kêm yi na kiniji a men na, ²⁶ hende hô ô pera tunu to habij to dangi jurgem to habij dê a sa jôgij na tu. Bay siji bô kirij bay ka hen a môrji ya a gawra bi wo hen na, yiri habij dê kwo tumô a t.»

Yi derê woj tiri

²⁷ Kirija ôbi iyêl hen iyôn menba, iyore to pônî perê kwônê bijé kôli iyôn ba: «Yi derê baa na iyore to yêm a ju yi kubare hen.»

²⁸ Nijba, ôbi kôl iyôn ba: «Yi derê baa na kwôni wo toy kwôlo Emen a li ariri hen dî.»

Anğan gelé kapê nôbi Kema Gawra
(Mt 12: 38-42)

²⁹ Kirija kwônê bijé dayrij ligi Jésu a hen iyôn menba, Jésu kôl iyôn ba: «Bijé ka haw hen na, na bijé ka habij, bay gey

na anğan gelé mera nijba, bay a baj na na anğan gelé ka Jonas bi wo hen mera, dîba bay a gelé ka dangi kani ré kwôy. ³⁰ Mega wo Jonas na yi anğan gelé bijé ka Ninibé a hen iyôn na, nôbi *Kema Gawra na yé anğan gelé bijé ka haw hen men. ³¹ Wulê woj jerê kwôlé a na, tôlômne to Séba a hena a ulê kwôlé sa impê ka haw hen, wôsa hende hena na kela a era na wô toyé gwosoy kwôlé woj tu melênê wo Salomôn. Nijba na ná, kwôni wo gôlij Salomôn a hen kôba na ya. ³² Wulê woj jerê kwôlé a na, bijé ka Ninibé a henaji tumô bijé ka haw hen a ulê kwôlé sarji a, wôsa derê kwôlo wo Jonas li a bay bul hal woji. Nijba na ná, kwôni wo gôlij Jonas a hen kôba na ya.»

Kirij ka perangi ka yi gawra
(Mt 5: 15, Mk 4: 21, Lk 8: 16)

³³ «Kwôni dî tare bô lampa ba na wô uwôbê ré men, na wô emé gwore sara ré a men, nijba, hena ôbi ré dî tare a bô lampa ba, na wô dé ta gurô pal a a bi bijé ka ré era ira hen ré gel perangé. ³⁴ Tum na lampa to yem. Hena tum né dô ba, tô yem wo baa kêm hen mô na bô kirij ka perangi a men, nijba, kirija tum ômij ley na, tô yem wo baa kêm hen kôba, mô na bô dilemne a men. ³⁵ Bô dô ré ba, kirij ka perangi ka yi yem a hen ma yé kirij ka dilemne. ³⁶ Hena yem kêm ré na kirij ka perangi a, dîba kwari wo pônî baa bô dilemne a ré na, ôbi a merê bô kirij ka perangi a mega lampa perangem na berarê wore hen iyôn.»

Jésu uwôl kwôlé sa Parisijnê na bay derê tô tô to Emen
(Mt 23: 4-36, Mk 12: 38-40)

³⁷ Jésu iyêl ba ya tô menba, *Parisijnê wo pônî uwôgeri ré ô emê are iyére tori a. Menba, ôbi ô emê are bay ka hen na dî. ³⁸ Parisijnê bi wo hen tini ge kay dîna wôsa Jésu ôm are ba pelé kôbri mega wo tô toji kôl hen iyôn. ³⁹ Jésu bô ti Parisijnê bi wo hen iyôn menba, kôli iyôn ba: «Kenbay Parisijnê na, na cêgi karbé toj yê are men, cêgi dasa men, a kené pul nijba, bôrngé wo bô na, na ermé kwôlé

woɲ gemsare men, habrê men. ⁴⁰ Bay galê, ken hôn wo kwôni wo li cêgi are hen a lê bôrji a men né ba? ⁴¹ Berênge baliyare naɲ bay nimré naɲ aɲga yi bô karbé tonge a hen men, naɲ ka yi bô dasa wonge a hen a men aɲ ka yé ka séli yôd.»

⁴² «Gusɲ yi wô sarɲge, kenbay Parisɲêɲê, ken ay kibi aɲgaɲ ɲa kilɲ kanɲge ka môj kêm ka na tamla men, uu men, têrêre a men hen biɲ Emen niɲba lê aɲgaɲ derôre naɲ peré Emen ka ken dɪ aɲ hen na, bay a na aɲgaɲ dami ka kené lê sa ka ken li hen a.»

⁴³ «Gusɲ yi wô sarɲge kenbay Parisɲêɲê, wôsa ken gey kini merê ka tumô bô *iyéy dapare a men, ken gey bi biɲé ré lêngge dosé tu wolé naɲ bê kwôlê a men hen. ⁴⁴ Gusɲ yi wô sarɲge, wôsa ken yi môɲ kampê ka kwôni li ani sara ré ka kwôni ô sara ba henê iyôɲ hen.»

⁴⁵ Menba, ôbi derê tô tô to Emen wo pôni kôliɲ Jêsu iyôɲ ba: «Kelma, mega wo ju kôliɲ hen na, na nibay a jeré tiréni hen men.»

⁴⁶ Menba, Jêsu uwôli sara iyôɲ ba: «Kenbay kaɲ bay derê tô tô to Emen kôba, gusɲ yi wô sarɲge, wôsa ken pô aɲga néy néy dééré sa biɲé menba, kenbay ba, kema kôbreɲge iyôɲ kôba, hebe ani ré. ⁴⁷ Gusɲ yi wô sarɲge, kenbay ka ken ɲan kampê bay kibi Emen dô hen menba, nà ná balêrɲge a na diréji.

⁴⁸ Ôbi a, kené gel mega wo kené dege sa jé lê balêrɲge a, wôsa bay na duu bay kibi Emen men, kenbay ken ɲan sa kampêrji dô men. ⁴⁹ Na ôbi á, Emen naɲ tu melênê wori hen na ré kôl iyôɲ ba: «Na jéɲ naɲ bay kibi Emen men, bay jé a men, niɲba, bay a deré ka pôni men, bay a geliɲ tu ka pôni gusɲ men.» ⁵⁰ Ôbi a, gawrê ka haw hen, kwôlê réé beré sarji wô kibi bay kibi Emen ka bay na derji ca kirɲa tô terare na dɪɲ yeɲ. ⁵¹ Ayɲ tô sa kwôbri Abêl a kwôy saɲ sa kwo Jakari a wo bay diri derô to kini bê kwôbe a naɲ *iyéy Emen hen. Na tu kwôlê a ené ena kelêɲge hen, kwôlê a beré sa gawrê ka hawi hen, wô sa temayriji.»

⁵² «Gusɲ yi wô sarɲge, kenbay bay derê tô tô to Emen ka ken ay lakêêlê henê are kôbreɲge a*. Aɲ kenbay ken kaɲ henê Emen men, ken jôriɲ ka dɲaɲgi ka gey henêri hen ré hônɲi ré a men.»

⁵³ Kirɲa Jêsu da sé erê ta menba, Parisɲêɲê naɲ bay derê tô tô to Emen engereri kwôlê si na si na naɲ bô tarê ⁵⁴ sébiɲ kibri ciré gelé aɲ hena kwôlê wôni ré si kibri habiɲ ba, ciré uwôliɲ kwôlê sari a.

12

Jêsu yêge maa bay tôri gengɲ sa biɲé kaɲ bay kelê kwôlê kibriji wô wô wô hen (Mt 10: 26-33, Mt 10: 19-20)

¹ Kirɲ bay ka hen na, biɲé dayriɲ naɲ kwônêrji aɲ li wo bay dôrɲ sa têrji. Menba, Jêsu kôliɲ bay tôri iyôɲ ba: «Dênge tu melênê sa yerɲge a dɪba ken yi bay kelê kwôlê kibriji wô wô môɲ kwo *Parisɲêɲê iyôɲ né. Wôsa lamê tu kirɲ kaji bay ka hen na, yi môɲ wubere iyôɲ. ² Ani ka uwôbe ka baa geliɲ ba, naɲ men, ka bô kwôni a ka a baa hônɲ ba, naɲ a men. ³ Wôsa kwôlo kêm wo ken kôl bô dilemne a hen na, a toyɲ tu tare dɛɲ dɛɲ men, kwo ken gwôsɲ marɲge a bô ira hen kôba bay a dayê ta sa ira dema ré kelê kaɲ a ta a men.»

⁴ «En kelêɲge milɲên, hariɲge ka a deré kurôɲgi yerɲge aɲ cêgeri wori ba, a lê ani ré niɲ hen né. ⁵ Na gelêɲge kwôni wo ken hareri. Hariɲge kwo a deré kurôɲgi yi aɲ nêɲ ulêɲge bô tare toɲ *gêhên a hen a men. Na tiri, ôbi a kené hareri dɪ.»

⁶ «Bay daɲ diya bay dema ré na tu selé wô wô tô hen ba, ken gel ré ba? Niɲba, Emen ba, hônji pôn pôn kêm. ⁷ Gusuri sarɲge kôba Emen dênse. Niɲba, ken hare ré, wôsa ken dami tu Emen gôliɲ diya bi wo kwône hen né ba?»

⁸ «En kelêɲge kwôni wo kôl tu biɲé kêm dɪré na kupé na, nôbi *Kema Gawra na kelê tumô manê ka Emen a ôbi ré na kupé men. ⁹ Niɲba, kwôni wo uwôser dɪré hônên né tu biɲé na, nôbi Kema Gawra

11:51 11: 51 Dé tô are 4: 8 **11:51** 11: 51 2 Kronik 24: 20-22 * **11:52** 11: 52 Bay derê tô tô to Emen ná, na bay henêre tôô to Emen derê wo ré geliɲ biɲé bay ré hôn niɲba, bay li hen iyôɲ né.

na kelê ené hôni ré tumô manê ka Emen a men.»

¹⁰ «Men, kwôni wo kôl kwôlo habij gengij san nôbi Kema Gawra na, Emen a dé bôri jalê sari a, nijba, kwo tiiré Tunu toj hendi bô bôre na, Emen a dé bôri jalê sari a ré kwôy yôd.»

¹¹ «Kirija bay ôrij nap ken bô *iyéy dapare a ley, tumô bay sa kirij a ley, tumô kilmé ley na, ken sun wô kwôlo kené erê kelê wô jôrij sarjge ré. ¹² Wôsa Tunu toj hendi bô bôre a gelênge kirij bay ka hen, kwôlo kené kôl.»

Gwosoy kwôlo gengij sa gawra wojn ôbi uné wojn ôbi galê

¹³ Menba, kwôni pôn perê ðijé kôlij Jêsu iyôn ba: «Kelma, kôlij yênen bi niné cêp ari cibré kani.»

¹⁴ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «I a dé n bi ené yi ôbi jerê sarjge a men, ôbi cé are kanje men ba?»

¹⁵ Menba, Jêsu hô kôli iyôn ba: «Dé nge tu melênê sa yerjge a, dîba ken yi limé ka anjan uné ré. Na wô wo kwôni uwôn are gan apa ré môrij tu ge n né.»

¹⁶ Menba, Jêsu hô kôli gwosoy kwôlo dangi kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni na ôbi uné wo uwon are gan bô yagê wori a.

¹⁷ Menba, gawra bi wo hen kôl iyôn ba: «Na lê iyej a, kirij ka ené bij kaw kapê ré nap nij na ba?» ¹⁸ Menba, ôbi hô kôl iyôn ba: «Anja na lê a na: Na téé béer wo cay hen aj, aj na hô dé kwo damné damné aj na dayê kaw nap ari uné kapê kêm bô. ¹⁹ Aj na kelê iyôn ba: «Bô ari uné kaam kêm ka yi hen, na ka a lê elê kwônê, dô bul aj ju ôm men, yi men, lij yi derê.» > ²⁰ Nijba, Emen kôli iyôn ba: «Ôbi galê, bô yoyre hende to hen, na derê bul wom aj aj anja ju dayrê kêm hen ba i a baj nij ba?» »

²¹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Na anja sa sa ðijé ka dayrê ari uné kaji dîba bij kwôni men ré hen aj kanji wogé ari uné ka ligi Emen a.»

Môrij Emen a tôj

(Mt 6: 25-33)

²² Jêsu kôlij bay tôri iyôn ba: «Gelênge, na ôbi a, ené kelênge kené

sun wô anja kené emê gôlij ré men, wô anja kené tôbê yerjge a ré men hen.

²³ Wôsa merê tu ge n na, gôlij anjan emê men, yi gôlij bargay a men ré ba?

²⁴ Berênge hanja ken gel, bay ci ani ré men, wal ani ré men, kini bê anjaji nap men, béer woji nap a men, nijba, Emen abeji hen ba, kenbay ba, ken gôlij ciré ré ba? ²⁵ Perênge a hen i a nê mê ulê wulê pôn a sa megari a wô wo dîré sun gan ba? ²⁶ Hena nê rjge ré nap wô lij anja dê, dê bay ka hen iyôn ba, wô mi a kené sun wô sa tô ka baa hen ba?

²⁷ Berênge béé gesela ken gel, bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men, nijba en kelênge kelma Salomôn nap hini emê wori hen kôba, tôbe bargay dê kwo pôni wôni perêrji a hen né. ²⁸ Hena kalmé ka nono ka kemnêj yi hen aj kiya bay a uwoyé aj hen, Emen tôbiji bargay aj kenbay dema ôbi ré lê are bê nge ré ba? Ayi! gawré ka ayê bô woji nap hen.

²⁹ Sunênge wô ari emê rjge ré men, wô anjan yê rjge a ré a men. ³⁰ Are bay ka kêm hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen, dîba kenbay ba, Ibare nge hôn anja ken ôrij doyriji hen. ³¹ Wogê nge emê iyére tori tumô dî aj are bay ka kêm hen ôbi a bê nge a sara a.»

Ari uné ka a napê ré

(Mt 6: 19-21)

³² «Kenbay ka ken yi môj gamgê kapê iyôn ka lôg tumôn a hen, harê nge ré wôsa Ibare nge genge wo dîré bê nge emê iyére tori. ³³ Kelê nge aj ari uné kanje kêm aj ken ðirij baliyare nap larirji. Nanê nge magela gemé lari wonje wo a mênij né hen men, anjan uné ka derômaran a ka a napê ré hen men, wôsa kirij bay ka hen na, ôbi gemsare a erê bij ya ré men, a beré kar ré a men. ³⁴ Wôsa kirij ka cirarem yij ya na, ermé wom kôba, na kirij bay ka hen men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa merê sa têé a

³⁵ «Tôbê nge bargay kan jé men, ken dî lampa tonje enje yôd a men. ³⁶ Yê nge mega manê ka mô gem hera wo ôbi iyére toji kirija ôbi a uwo tô kurô apa ré di kibi geré menba, bay bôl lew biri iyôn. ³⁷ Yi

derê yi wô sa manê bay ka ôbi iyére toji sa aṅ uwonji geṅ. Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen ôbi a tôbê bargay kaṅ jé aṅ biji bay merê tōṅ aṅ ôbi biji aṅgaṅ emê pôn pôn kêm. ³⁸ Hena ôbi ré sa na sa kirij ka jali, kibi kirij ka wôli a aṅa ré uwonji tu geṅ sa têrji a na, yi derê yi wô sarji. ³⁹ Ken hōn wo hena ôbi iyéy iyére henaṅ né hōn wulê wo gemsá ré era wô gemséri na, ôbi henaṅ ré d'éri sé bô ira ré. ⁴⁰ Kenbay kôba, ken mô sa têrṅge a wôsa ken hōn, nôbi Kema Gawra na sa naṅ wulê wo ken bi bōrṅge sara hen né».

Mana woṅ ôbi bôô pôn naṅ kwo bôri wôô wôô
(Mt 24: 45-51)

⁴¹ Menba, Piyêr kôl iyôṅ ba: «Kelma, ju kôl gwoyoy kwôlê bi wo hen iyôṅ na wô sarni laba, na wô sa bijné kêm dī ba?»

⁴² Menba, Kelma kôli iyôṅ ba: «I a na ôbi gemé are woṅ ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men wo ôbi iyéyri a d'iri ré bô sa ari upéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêm naṅ wulêri men, tayriri men ba? ⁴³ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéyri sa aṅ uwonji li jé wori bi wo hen iyôṅ. ⁴⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, ôbi a d'iri berê sa ari upéri kêm. ⁴⁵ Nijba, hena mana bi wo hen ré kôl iyôṅ ba: «Gel, ôbi iyéyren baa aṅê tô» aṅ sê manê naṅ kalmê kaṅ bay jé men, ôm men, yi men aṅ kwoyij a men na, ⁴⁶ ôbi iyéyri a sa naṅ wulê wo ôbi bu sa téri ré hen aṅ ôbi a liri bisijne men, ôbi a gili gusij a men, mega bay gilij bay lê are naṅ bôô pôn né gusij hen iyôṅ.»

⁴⁷ «Mana wo hōn bô geyé wo ôbi iyéyri aṅa ré bu sa téri ré men, li are bijn naṅ bô geyé wo ôbi iyéyri bi wo hen né men na, a upé sêê damaṅ. ⁴⁸ Nijba, kwo hōn né aṅa ré li aṅga nê sêê na, bay a sêri lôg. Kwôni wo bay biri are gaṅ ba bay a hô eṅgereri damaṅ a men, kwo bay biri are gemé damaṅ ba, bay a hô eṅgeré damaṅ a men.»

Wô mi a Jésu ré era sa terare a na ba?

⁴⁹ Menba, Jésu kôl iyôṅ ba: «En era sa terare a na, na naṅ tare. Aṅ en denṅa damaṅ bi hende ré eṅge nij. ⁵⁰ Na batêm

to bay a lèn, batêm hende to hen na gusij to lèn. Aṅ en aṅge kwôy wo bay a lèn batêm hende to hen. ⁵¹ Ken erem yaṅ ba, ré na bô jalê a ené eraṅ sa terare a na? Eṅ eṅ, na bô jalê a ené eraṅ sa terare a na ré, nijba na kariṅare. ⁵² Wôsa ayij tōri haw hen, hena bijné ré bay bô ira ba, bay a kariṅ ka subu hen a bijn tōrji men, ka wôô hen kôba a bijn tōrji. ⁵³ Iba kema a kariṅ naṅ kemari men, kema a kariṅ naṅ ibari men, yo mône a kariṅ naṅ môjne men, môni iyore a kariṅ naṅ yore men, kariṅare a yé perê iyore a naṅ maare a a men, perê maare a naṅ tu a men.»

⁵⁴ Jésu hô kôlij kwônê bijné iyôṅ ba: «Kirija ken gel emen yé si kini kuriṅare tare ba, ken kôl iyôṅ ba: «Emen a uwôṅgê» menba, yi hen tiri a men. ⁵⁵ Men, kirija ken gel kal guro si tô emen menba, ken kôl iyôṅ ba: «Kirij né uwoyé» menba, kirij bay ka hen uwoy tiri a men. ⁵⁶ Kenbay bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô hen, ken hōn gengé aṅga sa terare a na naṅ ka derômarāṅ a hen iyôṅ menba, wô mi a kené hōn wulê wo ken mô ya hen né ba?»

⁵⁷ «Men, wô mi a kené hōn derê tu aṅgaṅ derôre ré ba? ⁵⁸ Hena jeré ôrij naṅ ôbi barem kibi bay jerê kwôlê a na, li bi kwôlê woṅge bijn pa dema kené bijn ligi bay jerê kwôlê a tô. Réba ôbi a ôrij naṅ ju kibi ôbi jerê kwôlê wo dami a men, ôbi jerê kwôlê wo dami bi wo hen a ôrij naṅ ju bijn asgarjê aṅ bay a uwôlem danṅay a. ⁵⁹ En kôlem, hena ré na selé a baa kôba, já têbê kerê iyôṅ iyôṅ dema bay réé uwôlam ta tô.»

13

Dô wo ken dī jé lêreṅge wo habij hen baa ré ba, ka ma

¹ Wulê bi wo hen na, bijné ka pōni era sa kôlij Jésu kwôli bijné ka Galilé ka pōni ka *Pilát na bi bay na dirji sa wulê wo bay lij sarga woji hen. ² Menba, Jésu kôlji iyôṅ ba: «Ken erem mega wo bijné ka Galilé bay ka hen ré li térij d'ê ka baa kêm hen, aṅa bay ré liji hen iyôṅ ba? ³ Eṅ eṅ, na iyôṅ né, nijba, en kelêṅge hena kené bul hal woṅge ré ba, ka mênê hen iyôṅ men.

⁴ Men, bîné ka môj kibi marge ka iyére to dami to Silowé tîj aṅ dirji kêm hen ba, bay li têriṅ dê tô bîné ka Jérusalêm a kêm ka baa hen ba? ⁵ Enj enj, na iyôn né, en kelêṅge hena kené bul hal wonge ré ba kenbay kôba, ka mênê kêm gelij hen iyôn men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa tógôre to yêere naṅ

⁶ Menba, Jésus kôlji gwosoy kwôlo pônî kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî ôriṅ naṅ gurô tógôre bô yagê tînaḍor tori a, ôbi era dîré sa karê yêere menba, ôbi uwôn né. ⁷ Menba, ôbi kôlij ôbi gemé yagê tînaḍor na iyôn ba: «Elê subu niṅ wo en era wô karê yê tógôre hende to hen niṅba, en uwôn né. Dere jô aṅ. Wô mi a hende ré mênê néé terare aṅ ba?» ⁸ Niṅba, ôbi gemé yagê tînaḍor na kôli iyôn ba: «Kelma, dîere hen iyôn elê wo na a, aṅ na beré tôre men, na bê kaṅ lari a a men. ⁹ Dô ré ba, elê wo era hen hende a yê tô. A hena hende ré yê ré niṅ ba, ju dere jô ham niṅ.» »

Jésu berare iyore toṅ hende merayê naṅ sa merê ta

¹⁰ Wulê wo pônî a na, na sa merê ta a, menba, Jésus gelij bîné are bô *iyéy dapare to pônî a. ¹¹ Kirij bay ka hen na, iyore to pônî to tunu to habij lere meray li elê môj kibi marge denge tòn kwôy dîba nêṅ derê sare ta ré. ¹² Kirijna Jésus gele menba, uwôgere aṅ kôle iyôn ba: «Iyore merayê woré dôriṅ sarê.»

¹³ Ôbi uwôl kôbri sara menba, kirij bay ka hen na, hende dô sare ta aṅ heram Emen. ¹⁴ Kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen, bôri tari sa aṅga Jésus li a naṅ sa merê ta a hen, menba, ôbi kôlij kwônê bîné iyôn ba: «Wulê woṅ lij jé na, na jii, na bô wulê bi wo hen a kené era bi bay ré berarêṅge dîba na naṅ sa merê ta a ré.»

¹⁵ Menba, Kelma uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kaṅ bay kelê kwôlê kebrenge wôwô wôwô hen, kwônî pôn perêṅge a hen, naṅ sa merê ta a dô kelba wori réba kura wori tô gwogel a ôriṅ biri kam né ba? ¹⁶ Iyore hende to hen kôba, na kuṅga *Abraham to Sidan gele gusij kwôy elê môj kibi marge hen ba, ken gey bi ené

dôre bô lemnare to Sidan a ré wôsa ré na merê ta a ba?»

¹⁷ Kwôlê bi wo Jésus kôl hen na, bay bayriri kêm tayre diji menba, tô kwônê bîné ka baa hen, li yi derê wô sa aṅga dô dê kirij ka ôbi li kêm hen.

Gwosoy kwôlo gengij sa gusij siwre (Mt 13: 31-33, Mk 4: 30-32)

¹⁸ Jésus kôl iyôn ba: «*Emê iyére to Emen ba, na gengére naṅ mi pôn ba? Na ba, na ayê na mi gelij ba? ¹⁹ Emê sa iyére to Emen na yi mega gusij iluw iyôn. Kirijna kwônî ci bô yagê wori a na, ôbi si men, dîbu aṅ yi gurô aṅ ciré ka derômaran a kêm sa li gwoné woji ya.»

Gwosoy kwôlo gengij sa wubere

²⁰ Jésus kôl iyôn ba: «Emê iyére to Emen ba, na gengére naṅ mi pôn ba? ²¹ Emê iyére to Emen hende to hen yi môṅ wubere to dê to iyore ay polij naṅ kurman kuré kwôrô subu menba, liji sôr iyôn.»

I a sé bô emê iyére to Emen ba?

²² Jésus ô naṅ sa iyére men, sa kam iyére men, gelij bîné are aṅ bu geré na wô erê Jérusalêm a. ²³ Kwônî wo pônî kôli iyôn ba: «Kelma, hen ba, bîné còb iyôn a upé gelê dê?» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: ²⁴ «Masêṅge ken si ira si kibi geré wo yêeri, wôsa en kelêṅge bîné kwônê a wogé ciré sé ira niṅba, bay a nêṅ ré.»

²⁵ «Kirijna ôbi iyéy iyére a hena legé kermij na, hena kené baa nô ba, ken hôn wo ka dê kermij dô dô aṅ ka uwôlêri kelê iyôn ba: «Kelma, Kelma bôl bény men.» Menba, ôbi ulêṅge sara iyôn ba: «En hôn kirij ka ken hen aṅ ya hen né.» ²⁶ Menba, ka kelê iyôn ba: «Na nini ôṅ men, yii a men naṅ ju ré ba? Na ju gelij bîné are perê iyére toni a ré ba?» ²⁷ Menba, ôbi a ulêṅge sara iyôn ba: «En kelêṅge ené hôn kirij ka kené hen aṅ ya hen né. Erêṅge yeṅ kenbay bay lê habrê.» ²⁸ Ka sômê men, emné kaṅneṅge mêêrê, mêêrê a men, kirijna ka gelé Abraham, Isak, naṅ Jakwôb naṅ bay kibi Emen kêm bô emê iyére to Emen a menba, kenbay bay a bêṅge aṅ nô. ²⁹ Aṅ gawrê a hena si tô emen men, kini kirijna tare a men, sa

kôbi maa naŋ sa kôbi gusurô aŋ a daŋji kibi gwoy emê a bô emê iyére to Emen a. ³⁰ Men, ken hôn wo bîné ka pônî ka ðebe tumô haw hen na, a yé ka cêgi men, ka ðebe cêgê haw hen a yé ka tumô men.»

Jésu bar wô Jérusalêm
(Mt 23: 37-39)

³¹ Kirij bay ka hen na, *Parisijnêné ka pônî era ligi Jésu a kôli iyôn ba: «Erêŋ kirij ka na, wôsa *Hérôd gey ðirê derem.»

³² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ô ken ô kôlij mungôre bi wo hen iyôn ba: <Kemnêŋ en dage tunu to habij bô bîné men, en berare bay ômpare men, kiya na lê hen iyôn a menba, ðaŋ to hen, na derê kibi jé wupê.> ³³ Nijba, kemnêŋ en bu na geré wupê men, kiya men, ðaŋ to hen a men, wôsa bi *ôbi kibi Emen na, dé wo bay ré diri wolé ré nijba, Jérusalêm a ði.»

³⁴ «Bîné ka Jérusalêm, bîné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji legerŋge a hen duu naŋ jerew a men, têê kwône en woge ené dayêŋge môŋ tôôre daŋ sa kamne tô mesérêre a iyôn nijba, ken gey ré. ³⁵ Dô, haw hen na, Emen a derê kôbri aŋ ðêŋge sa iyére tonŋge kôbreŋge a. Na tu kwôlé a ené ena kelêŋge hen, ka gelen ré nij kwôy wo wulêri a nê mê aŋ ka kelê: <Terê kibi yi sa kwo era naŋ hini Kelma.> »

14

Jésu berare ôbi ômpare naŋ sa merê ta a

¹ Wulê wo pônî a na *sa merê ta a menba, bay uwôge Jésu ré ô emê are iyé ôbi sa Parisijnêné wo pônî a. Ka mô kibi gwore a naŋ ði hen na, bôri jê jê. ² Kirij bay ka hen na, gawra wo pônî mô ya, na kwônî wo yiri uwôyrê. ³ Menba, Jésu engere *bay derê tô tôô to Emen naŋ *Parisijnêné iyôn ba: «Tôô kôl kwônî ré berare kwônî sa merê ta a, laba iyen ba?»

⁴ Menba, bay uwôli kwôlé wônî sara ré. Menba, Jésu ay ôbi ômpare bi wo hen berareri aŋ kôli ré ô ij. ⁵ Menba, ôbi bul si ligi bîné aŋ engereji iyôn ba: «I a naŋ kemari réba kelba wori kurij a kelma aŋa

ré erê ayêri lew ré, wôsa ré na sa merê ta ba?»

⁶ Menba, bay nê m ulêri kwôlé wônî sara ré.

Gwosoy kwôlo gengij sa kini merê tumô kini gerê a

⁷ Jésu kôlij megêri kergê bay ka hen gwosoy kwôlo pônî, wôsa ôbi gel wo kwônî wo era ba, say na kirij ka tumô a dema ré môrij menba, ôbi kôlji iyôn ba: ⁸ «Kirija kwônî uwôgem kini gerê na, say kini merê ka tumô dema jeré môrij a ré, wôsa bay ma uwôgê kwônî wo dami wo ðêm tô. ⁹ Aŋ ôbi wo uwôgêŋge hen a kôlem iyôn ba: <Diri kirij.> Menba, já hena naŋ tayre hen erê merê gerjé.

¹⁰ Nijba, hena kwônî ré uwôgem kini gerê ley na, ô ju ô merê gerjé kelôg aŋ bi kwo uwôgem hen era sa kôlem iyôn ba: <Melapnen, hena ju era tumô a na ði.> Hen iyôn na, a yé yi yéé wom tu bîné kêm ka ôbi uwôgaraji hen. ¹¹ Wôsa kwônî wo dô sari ta ba, bay ðerêri tôŋ nijba, kwo dôbe sari ba, bay a biri derê sari ta men.»

¹² Menba, Jésu kôlij gawra wo uwôgaji hen iyôn ba: «Kirija ju uwôge bîné wo emê na, uwôge milnê m ré men, yê nê m ré men, balê m ré men, bay upé kaŋ bay kwam hen né a men, wôsa bay kôba, a herê uwôgem gônij tu uwôgê wo ju uwôgeji hen, aŋ hô têbem merênê wom ta. ¹³ Nijba, kirija ju uwôge bîné wô emê naŋ sa geserê na, uwôge bay nimré men, bay merayê men, bay moré men, bay tu tij a men. ¹⁴ Aŋ já upé yi derê wôsa bay nê m uwôgemare gônij tu ré, aŋ Emen a sa têbem sa kôm wulê wo bîné ka li are derôre a jij kirij sé kamjê hen.»

Gwosoy kwôlo bay nimré ka gase hôlmê bîné ka bay uwôgeji hen

(Mt 22: 1-10)

¹⁵ Kirija Jésu kôl hen menba, gawra wo pônî perê bîné ka ôbi uwôgeji hen kôli iyôn ba: «Yi derê yi wô sa kwônî wo ô m emê bi wo hen bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁶ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gawra wo pônî ða lê aŋgaŋ emê menba, ôbi ré uwôgerê bîné kwône. ¹⁷ Kirija tay emê nê m menba, ôbi jé mana wori ré ô kôlij bîné ka ôbi uwôgeji hen iyôn ba:

<Eranje hanje nij, wôsa emê na kô nij.>
¹⁸ Menba, bîné bay ka hen, kajji pôn pôn kêm. Kwo tumô kôli iyôn ba: <En kel yagê wo kerbay aṅ na erê ô gelé dîba na bîj né, dî bôm jal.> ¹⁹ Kwo dṅangi kôl iyôn ba: <En kelo kelbê môj aṅ na erê séléji gelé dîba, na bîj né, dî bôm jal.> ²⁰ Kwo dṅangi kôl iyôn ba: <En gô iyére haw dîba, na erê ré.> ²¹ Mana bi wo hen bulo hera sa kôlij ôbi iyéryi kwôlo bay kelari hen. Menba, bôri tari menba, ôbi kôlij mana wori iyôn ba: <Ô haw hen gégêr a men, tô geré a a men ju ô uwôgera bay nimré men, bay merayê men, bay tu tij men, bay moré a men.> ²² Mana bi wo hen ô aṅ hera sa kôli iyôn ba: <Kelma, nini uwôgeraji mega wo ju kelêni hen iyôn, nijba, kirij hô baa ya sôn.> ²³ Ôbi kôli iyôn ba: <Hô hô geré wo ô si nono hen men, ô si bô yagê hen uwôla bîné bi ré era aṅ bi bô iyére tijê ré wôn dô.> ²⁴ Wôsa en kelênge kwôni pôn perê ka na en uwôgeji tumô hen, a hebé emê wupê bi wo hen kibri a ré.> »

Déj ari upé kêm aṅ wô erê tô Jésu a

²⁵ Kwônê bîné bu geré naṅ Jésu menba, ôbi bul kôlji iyôn ba: ²⁶ «Hena kwôni ré gey era legen a aṅa ré gey ibari dên men, gey yori dên men, gey tamni dên men, gey kamni dên men, gey yêneri dên men, gey yiri gaṅ dên a men na, a nê mê yé ôbi tôn bîj né. ²⁷ Kwôni wo ay gurô tagelê wori aṅ ôrij tôn a ré na, a nê mê yé ôbi tôn bîj né. ²⁸ Na i a perêrṅge a hen, hena ré gey dé iyére to dami ba, a merê tōṅ gengé ari lêère kêm gelé hena ré nê mê lê kerê dema ré ay tôre tô ré ba? ²⁹ Hen iyôn né ba, tôre a dîj mera menba, dére a gelé taa aṅ bîné gel hen iyôn menba, bay a ayrêri. ³⁰ Aṅ bay a kelé iyôn ba: <Gel, gawra ay tô dé iyére menba, nê mê dé kerê ré yi hen!> ³¹ Réba kelma wo yôn a kirija da lê kumbul naṅ kwo dṅangi ba, a gelé na ba, naṅ gawrê dubu môj ba, ré nê mê lê kumbul naṅ gawrê dubu tôre wô ba, ré ba? ³² A hena ôbi ré bô mega dîré nê mê ré na, kirija kwôj ôbi bayri hen ba, kelaṅ tô ba, ôbi jé gawrê kari ô engeré bi ciré bîj tōṅ né ba? ³³ Iyôn na, hena kwôni

perêrṅge a hen, né déj ari upéri kêm né ba, a nê mê yé ôbi tôn né.»

Dôre to geraṅ né

³⁴ «Dôre na aṅga dôri, nijba, hena hende to hen ré geraṅ ré ba, bay a lere iyen a ré herê geraṅê hôrij ba? ³⁵ Kwôni a lij ani ré nij, dô wô terare ré men, wô bê a sa kaṅ lari a ré a men, bay a bêt na bêtare dô mera. Kwo mari ya, aṅa ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

15

Jésu naṅ bay têrij

¹ *Bay engé wôgê naṅ bîné kaṅ bay lê têrij eraji ligi Jésu a kêm wô toyé kwôlê wori. ² Menba *Parisijêné naṅ bay derê tô tô to Emen jamnij kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, bu bay têrij yiri a men, ôm are naṅ ci a men!»

Gwosoy kwôlo gengij gemga wo ge kay aṅ bay hô uwôjji (Mt 18: 12-14)

³ Menba Jésu kôlji gwosoy kwôlê kôl iyôn ba: ⁴ «I a perêrṅge a hen aṅa ré naṅ gangê arew aṅa kwo pôni ré ge kay aṅa ôbi ré dé ka tôre dengêse kibi dengêse hen nono aṅ erê wogé kwo pôn bi wo ge kay hen kwôy wo ôbi a uwôrijni ré ba? ⁵ Kirija ôbi uwôjji na, ôbi ayari da a tôri a naṅ yi derê. ⁶ Aṅ kirija ôbi eraṅ uwôj ba, dayrê milnéri men, bay kwari a men, aṅ kôlji iyôn ba: <Lênge yi derê naṅ en, wôsa en uwôj gemga wupê wo na ge kay hen nij.> » ⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «En kelênge, na hen iyôn a yi derê ré yé derômaraṅ a wô kibi ôbi têrij pôn nêṅ wo bul cêgeri bîj têrij tori, dé ka tôre dengêse kibi dengêse kaṅ bay lê aṅaṅ derôre ka ôrij doy belé cêgereji bîj têrij toji ré hen.»

Gwosoy kwôlo gengij sa selé to kurij kay aṅ hô uwôrij

⁸ «Iyore to yôn a naṅ selé môj aṅa ré to pôni ré kurij kay aṅa hende ré dé tare bô lampa a men, labê bô iyére men, kibê kirij kwôy wo hende uwôrij selé tore hende to hen né ba? ⁹ Kirija hende uwôj menba, dayrê milnére naṅ bay kware aṅ

kôlji iyôn ba: «Lênge yi derê naŋ en wôsa en uwôn selé tinê to na kuriŋ kay hen niŋ.» » ¹⁰ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «En kelênge, na hen iyôn a manê ka Emen ré lê yi derê wô kibi ôbi têriŋ pôn nêŋ wo bul cêgeri biŋ têriŋ tori.»

Gwosoy kwôlo gengiŋ sa kema mana wo ge kay aŋ bay hô uwonni

¹¹ Jêsu hô kôl gwosoy kwôlo dŋangi kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni naŋ kamni kaŋ imnê wôô. ¹² Kwo dê kôliŋ ibari iyôn ba: «Iban, ben aŋgaŋ cibré ka ju genge lê jeré ben kirija tum né naŋ hen.» Menba, ibarji céji are bay ka hen. ¹³ Sem cêgi are bay ka ôbi uwôn hen menba, ôbi keléŋ aŋgari bay ka hen aŋ hen aŋ naŋ larirji ôriŋ kelaŋ sa iyére to dŋangi a ô mênê are bay ka hen kaŋ aŋ sa aŋgaŋ iyôn tôn a. ¹⁴ Kirija ôbi mênê are bay ka hen kaŋ kô niŋ na, kurôn wo dami kuriŋ sa terare hende to ôbi ô ya hen, menba, nimrére kuriŋ unéri hare niŋ. ¹⁵ Ôbi ô engeré jé, iyé gawra wo pôni wo sa terare hende to hen a menba, gawra bi wo hen jéri ô gemé gwôsiniô nono. ¹⁶ Bôri gey emê aŋga gwôsiniô ôm hen niŋba, kwôni biri ré. ¹⁷ Ôbi erem dé dé aŋ kôl iyôn ba: «Bay lê jé na yere iyeŋ iyé iban a ôm emê gôlji tôn aŋa nôbi kurôn ré deren na men ba? ¹⁸ Na erê ligi iban a, aŋ na kôli iyôn ba: «Iban, en li têriŋ naŋ Emen men, naŋ ju a men. ¹⁹ En nêŋ wo jeré uwôgen kemam ré niŋ. Niŋba, ju bôren mega ôbi lê jé wom iyôn dî.» » ²⁰ Ôbi hena ô ligi ibari a.»

«Kirija ôbi baa kelaŋ tô menba, ibari gili menba, bô tu na tori aŋ ge jô kwini aŋ biri pêb a kabrêri a. ²¹ Menba, kemari kôli iyôn ba: «Iban, en li têriŋ naŋ Emen men, naŋ ju a men. En nêŋ wo jeré uwôgen kemam ré niŋ.» ²² Niŋba, ibari kôliŋ manê kari iyôn ba: «Eranje naŋ bargay ka dôri lew ken tôbri men, dôbêngeri gamaŋ kôbri a men, garbê têri a a men. ²³ Buronje kema kelba wo uwor dô hen, ken duu na emênge liŋ yi derê, ²⁴ wôsa keman wo nà ná, yi mega na ré ma iyôn aŋa ré hô gôl hen men, ôbi na ge

kay niŋba, en uwonni.» Menba, bay ay tô lê yi derê.»

²⁵ «Kemari wo iyêri ré baa nono. Kirija ôbi uwo dâ naŋ iyére menba, toy né deré men, wôre men. ²⁶ Ôbi uwôge mana wo pôni engereri mi a ré lê are ba? ²⁷ Menba, mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Na yênem a uwo aŋa ibam né duu kema kelba wo uwori hen, wôsa ôbi ré uwo naŋ derêri.» ²⁸ Menba, bôri tari aŋ ôbi gey erê ira ré. Niŋba, ibari so sa uwôlêri. ²⁹ Menba, ôbi kôliŋ ibari iyôn ba: «En li jé naŋ ju elê kwône, niŋba, sa pôn iyôn kôba, en na kwôlê kem a ré. Men, kema kwa wôni iyôn kôba, ju ben en duu liŋ yi derê naŋ milnêŋ né a men. ³⁰ Niŋba, kirija kemam wo hen wo na pô aŋgam ô mênê aŋ sa yébé hera menba, ju duu kema kelba wo uwori hen biri.» ³¹ Menba, ibari kôli iyôn ba: «Keman, jôbi ju mô naŋ en kwôy kwôy men, aŋgaŋê kêm na kam a men. ³² Niŋba, dô bi na emênge men, na lênge yi derê wôsa yênem wo nà ná, na ma aŋa ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay aŋ en hô uwonni.» »

16

Gwosoy kwôlo gengiŋ sa ôbi gemé are won ôbi gwosore

¹ Menba, Jêsu kôliŋ bay tôri iyôn ba: «Gawra won ôbi uné wo pôni ôriŋ naŋ ôbi gemé uné wori bi wo hen. Bay ô kôli ôbi gemé uné wori bi wo hen ré mênê aŋgari. ² Menba, ôbi jé uwôgari aŋ kôli iyôn ba: «En toy kwôlê gaŋ gengiŋ sam. Gelen tô aŋgaŋê na gelé wôsa já yé ôbi gemé aŋgaŋê ré niŋ.» ³ Menba, ôbi gemé aŋgari bi wo hen, kôl bôri a iyôn ba: «Na lê iyeŋ a ôbi iyéren ré dagen kini jé na ba? Yagê ré néén nêŋ né. Erê dôsé ré dii tayre. ⁴ En hôn aŋga na lê, aŋ kirija ôbi dagen bô jé ba, bi biŋé ka pôni beren a yirji a.» ⁵ Ôbi jé uwôgerê biŋé ka telare sarji a hen pôn pôn aŋ ôbi engeriŋ kwo tumô hen iyôn ba: «Telare to gawra wuné na iyeŋ sam a ba?» ⁶ Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na todelen weŋ olibiyé arew.» Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: «Gel, magtubu tom a nà, mô tôn lew aŋ ju mênê

kwo cay hen aɲ ju dī ré na tōre bay.> ⁷ Ôbi hô engere kwo dɛɲgi iyôn ba: <A jôbi tom na iyeɲ ba?> Ôbi uwôli sara iyôn ba: <Na sewal kaw arew.> Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: <Gel, magtubu tom a nà, mô tōɲ lew ju mène kwo cay hen aɲ ju dī ré na tōre marge.> ⁸ Menba, ôbi iyéy are na, den ôbi gemé are woɲ ôbi benare bi wo hen, wôsa ôbi li are naɲ gwosore. Ôbi a, bīné ka sa terare a nà ré melên naɲ megérji dē ka mô kirijɲ ka perañgi a hen.»

⁹ «Hena kené ôrijɲ naɲ ari upé ka sa terare a nà ná, ken berijɲ baliyare naɲ bīné aɲ kirijɲ ari upé bay ka hen naɲ nijɲ ná, bay a beréɲge yirji a kirijɲ ka yi naɲ kwiniji hen. ¹⁰ Kwôni wo cube tiri sa aɲga dē ka yi kôbri a hen na, ka mêyê kôba, ôbi a cibé tiri tōre a hen iyôn men. Nijba, kwo cube tiri tō ka dē dē a naɲ geréri ré na, ka mêyê kôba, ôbi a lê naɲ tō geréri ré iyôn a. ¹¹ Hena aɲgaɲ upé ka sa terare a na kôba, ken li naɲ gerérji ré hen ba, i a béɲge gemé aɲgaɲ upé kaɲ tiri hen ba? ¹² Hena kené gem aɲga kwôni wo dɛɲgi dô ré hen ba, i a béɲge kaɲge kaɲ yernge ba?»

¹³ «Mana pôn nêɲ a lê jé bijɲ bay iyéyri wô ré: dô ré ba, ôbi a tōrɲé kwo pôn aɲ perijɲ kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a aɲ kaɲé kwo pôni. Ka nê mê lê jé bijɲ Emen men, gursu a men né.»

*Kwôlo gay gay wo Jésu kôl
(Mt 11: 12-13, 5: 31-32, Mk 10: 11-12)*

¹⁴ *Parisipêɲê ka gey gursu gaɲ hen toy kwôlê bi wo kêm hen iyôn menba, ayrêji Jésu. ¹⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay ken li yernge môɲ bīné kaɲ derôre iyôn tu gawré nijba, Emen hôɲ bôrɲge, aɲga gawra bô mega aɲga dami hen na, tu Emen a ba, na aɲgaɲ ipamê.»

¹⁶ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Tôô to *Moyis naɲ kwôlo bay kibi Emen na, na aɲga bīné na lijɲ jé mera kwôy saɲ sa Ja ôbi lê batêm a. Aɲ ayijɲ tōri kirijɲ bay ka hen na, béré kwôli *emé iyére to Emen uwôlijɲ aɲ gawra wo yôn yôn ba, woge sé bôô naɲ néri. ¹⁷ Derômarajɲ naɲ sa terare a dêji jeré lew, nijba ani ka tôô ka dē iyôn

ley, kam aɲga cibijɲ dē dē sara hen ley, ka a dôrijɲ aɲ ba naɲ kwôy.»

¹⁸ «Kwôni wo dage tamni aɲ engijɲ to dɛɲgi na, ôbi yijɲ na yijare toɲ tērijɲ hen men, kwôni wo enge iyore to kurôre dagere hen kôba, ôbi yijɲ na yijare toɲ tērijɲ hen a men.»

Gwosoy kwôlo gengijɲ sa ôbi upé naɲ Lajar

¹⁹ «Sa pôn gawra wo pôni na ôbi upé. Ôbi tōbe bargay ka gararji mê mê men, sôɲrijɲ dô a men. Sa pôn pôn bô iyére tori a na, na emé naɲ yi deré. ²⁰ Lajar na ôbi nimré wo yiri kêm yi iyare men, kini merêri na kibi iyé ôbi upé bi wo hen a. ²¹ Ôbi gey emé habelê kwô wo herijɲ tō kibi ôbi upé hen, nijba, ôbi uwôɲ né. Garé kôba era sa lê tu iyare tori hende to hen men. ²² Ôbi nimré bi wo hen ma aɲ bay emni menba, manê ka derômarajɲ sa ay tini ôrijɲ ligi *Abraham a. Ôbi upé kôba ma men aɲ bay emni. ²³ Kini meré bay temare a, kirijɲ ôbi mô bô gusijɲ a menba, ay tiri menba, gel Abraham naɲ Lajar kwari a. ²⁴ Menba, ôbi jô gura kôl iyôn ba: <Iban Abraham, bô tu ɲa tijé aɲ jé Lajar ô dôbê kema kôbri bô kam a aɲ era sa jalijɲ tōn wôsa en gelijɲ gusijɲ bô tare a na.> ²⁵ Menba, Abraham kôli iyôn ba: <Keman, erem mega wo na jeré mô bô ari upé a, kirijɲ na ju baɲ sa terare a nà, menba, Lajar ba, na môrijɲ bô nimrére a aɲ haw hen, bay jal bôri nà, menba, jôbi ju mô bô gusijɲ a men. ²⁶ Men, perêrɲge kenbay a naɲ nibay na, iyom wo dami yi ya aɲ kwôni wo gey hena si ligirni wô eré upéɲge ba, a nê mê ré men, kwo hena si legerɲge wô era si ligirni kôba, a nê mê ré a men.> ²⁷ Ôbi upé na, kôli iyôn ba: <En uwôlem iban, jé Lajar iyé iban a ²⁸ wôsa yênen baa bay ya, bi ré ô kôlji bi bay ré era kirijɲ kaɲ gusijɲ ka en môrijɲ ya nà ré.> ²⁹ Menba, Abraham kôli iyôn ba: <Magtubu to Moyis naɲ to bay kibi Emen yaɲ ya, bi bay bi kwôlê sara.> ³⁰ Ôbi hô kôli iyôn ba: <En en, nê mê ré tō iban Abraham, hena kwôni wo ma ré hô ligirji a ba, bay a uwôlê bô jalé sa tērijɲ lêreji a.> ³¹ Menba, Abraham kôli iyôn ba:

«Hena bay ré toy kwôlê kibi Moyis a nañ kibi bay kibi Emen ré ná, hena kwôni wo may ré ji si kampê kôba, bay a toyé kwôlê kibri a ré.» »

17

Jésu yêge ma bay tôri gengin sa are kwône

(Mt 18: 6-9,21-22, Mk 9: 42, Mk 11: 22-26)

¹ Jésu kôlin bay tôri iyôn ba: «Are kwône ka a lê añ gawra a liñ têriñ môj môj. Nijba, gusin yi wô kwôni wo li aña megari ré kurin hen. ² Hena bay ré hari keram wo dami a tôri a, añ bay ré uwôli a bô cér a, kôba, na anğa dê gôlin gusin to Emen a sa gili hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurin. ³ Debênge sa têrge a.»

«Hena yênem ré li têriñ nañ ju ba, ju kôli, hena ôbi ré uwôlem bô jalê ba, ju dî bôm jal sari a. ⁴ Men, hena tu tare pôn a ôbi ré li têriñ nañ ju têê jurgem aña têê jurgem iyôn a ôbi ré uwôlem bô jalê na, ju dî bôm jal sari a.»

⁵ Bay jé kôlin Kelma iyôn ba: «Bi bi ayê bôwoni ô tumô.» ⁶ Kelma kôl iyôn ba: «Hena henañ ayê bôwonge ré dê mega gusin siwre iyôn aña henañ kené kôlin gurô wo hen iyôn ba: «Dôriñ nañ hanêm ju ô debé bô cér a» na, ôbi a bê kwôlê sara.»

Jé wo mana a lê

⁷ «I a perêrge hen a, ré ôriñ nañ mana wo uwo tô yagê ley, tô gemé lari a ley ba, a kôli iyôn ba: «Era lew ju sa ôm are ba?»

⁸ Ôbi a kôli na iyôn ba: «Ô ju ô lê emê ben, tôbe bargay kañ cé emê añ kirina na emê men, yê men, nij na, jôbi ju ô emê men, yê men, ham nij ré ba?» ⁹ Hen ba, bay diini wô jé bi wo bay kôli ré li hen ba?

¹⁰ Kenbay kôba, kirina ken li anğa kêm ka Emen kelênge kené li hen na, kelênge iyôn ba: «Nina bay jé dên iyôn nini li anğa Emen kelêni niné li mera.» »

Jésu berare bay terbare môj

¹¹ Jésu ay si jengê Samari nañ Galilé wô erê Jérusalêm. ¹² Kirina ôbi bijn sa iyére to pônî a menba, bay *terbare môj jôrji kwini. Bay debu sêd wolé. ¹³ Bay kôli

kañ a ta kôl iyôn ba: «Rabi, Jésu, bô tu na toni men.»

¹⁴ Menba, Jésu gelji menba, kôlji iyôn ba: «Ô ken ô gelin bay bê kwôbe yernge bi ôbi hôn wo kené berare.» Kirina bay ô menba, bay berare. ¹⁵ Kirina kwo pônî gel wo dîré berare hen iyôn menba, bulo hera heram Emen nañ tôri to dami. ¹⁶ Ôbi jubu gubari dij kwini têt tumô Jésu a liri dosé, gawra bi wo hen na, na kwo Samari. ¹⁷ Menba, Jésu engereri iyôn ba: «Ken berare môj kêm né ba? Menba, ka dengêse hen yôn ba? ¹⁸ Kwôni pôn iyôn perê ka dengêse a hen erem wô heramê Emen né: añ na kerga wo nà, a hera mera!»

¹⁹ Menba Jésu kôli iyôn ba: «Hena ta ju ô. Ayê bôwom berarem.»

Sa wo emê iyére to Emen

(Mt 24: 3-42)

²⁰ Menba, *Parisipênê engereriñ Jésu iyôn ba: «Wulê wo yôn a emê iyére to Emen hende to hen ré sañ ba?» Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Emê iyére to Emen a sa mega anğa ken gel nañ turnge hen né. ²¹ Kwôni a kelê: «Gel, ôbi a nà», «ôbi a yañ» hen iyôn né. Henênge wo emê iyére to Emen ré perêrge a nà nij.»

²² Menba, Jésu kôlin bay tôri iyôn ba: «Wulê wo era hen na, ka ôriñ doyi gelen nôbi *Kema Gawra sa pôn nêñ iyôn hanğa kôba, ka gelen ré. ²³ Menba, bay a kelênge iyôn ba: «Ôbi ná nà», «ôbi ná yañ.» Erênge ré men, ken jaar ré a men. ²⁴ Wôsa kirina emen wulañ ba, berare derômaran kêm añ bijné kêm gel hen iyôn na, wulê wupê nôbi Kema Gawra kôba, a gelin na hen iyôn men. ²⁵ Nijba, pa dema wulê bi wo hen ré sa tô ná, na gelin gusin damañ men, bijné ka haw hen a kapen a men. ²⁶ Wulê wo nôbi Kema Gawra na heran hen na, are a yé mega na yin bô wulê wo Nowé a iyôn. ²⁷ Bijné na ôm men, yi men, engin yirji men, dî kamniji kañ yébé enge imnê a men, kwôy wulê wo Nowé sijn bô bato tori a menba, kam bélem sa ay kirin añ bijné kêm ma. ²⁸ Men, mega wulê wo Lôt iyôn na, bijné na ôm men, na yi men, ka na kel men, ka na

dî gara men, ka na ban men, ka na dî iyére men. ²⁹ Nijba, wulê wo Lôt sijn aɲ *Sodôm a menba, Emen bi tare naɲ pudur mega to bunu a iyôn hena derômaran a uwônge aɲ derji kêm aɲ. ³⁰ A yé gelijn hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na gelé yen nô.»

³¹ «Wulê bi wo hen na, kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayé ani bô iyére tori a ré nij men, kwôni wo debe bô yagê ba bi hera uwo ré nij. ³² Ermênge sa anɲa na sa sa tami Lôt a hen. ³³ Kwôni wo gey gemé yiri ba, a mênêri men, kwo mênêri ba, a gôlij naɲ dî men. ³⁴ En kelênge bô yoyre hende to hen na, bijnê wôô yi sa kalaɲ a bem ba, kwo pôn a ayijn menba, kwo pôni a baa tôɲ men. ³⁵ Yébé wôô a debé uwoyé kuré bem menba, to pôn a ayijn menba, to pôni a baa tôɲ. [³⁶ Imjê wôô a debé yagê bem menba, kwo pôn a ayijn menba, kwo pôni a baa tôɲ.]»

³⁷ Menba, bay tôri engereri iyôn ba: «Na yôn a are bay ka hen ré yé ya ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na kirijn ka temay are yi ya a, dunu ré daɲ ya men.»

18

Gwosoy kwôlo gengijn sa iyore toɲ mamne naɲ ôbi jerê kwôlé

(Mk 7: 24-30, Lk 11: 5-10, Esay 62: 6-7)

¹ Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo daɲgi wô geléji bi bay ré uwôl Emen ta ta dîba, bi bay ré dî bôrji mênê ré. ² Ôbi kôlji iyôn ba: «Sa iyére to pôni a na, ôbi jerê kwôlé wo pôni mô ya, ôbi hariɲ Emen né men, erem sa kwôni a ré a men. ³ Mamne to pôni mô sa iyére hende to hen men, hende era sa pôn pôn sa kôli iyôn ba: «Jerêni kwôlé woni nibay naɲ ôbi baren wo na.» ⁴ Têê kwône ôbi kaɲ menba, ôbi kôl iyôn ba: «Hena ené hariɲ Emen né men, erem sa kwôni a ré a men, kôba, ⁵ wô dôyrê wo mamne hende to hen dôyren hen na, naa jerê kwôlé bi wo hen biji aɲ bi hende hera sa dôyren ré nij.» »

⁶ Kelma hô kôlji iyôn ba: «Toyênge dô kwôlo ôbi jerê kwôlé bi wo habijn hen kôl hen. ⁷ Hen ba, Emen dem a ré jerê kwôlé

bijn bijnê ka ôbi tôrji ka sôm uwôgeri yoyre naɲ tu tare hen bi ôbi ré lê naɲ ci hen ré ba? ⁸ En kelênge, ôbi a hena lew jerê kwôlé bi wo bijn biji. Nijba, kirijn nôbi *Kema Gawra na bulo hera ba, na upé ayé bôô wôni sa terare a nà pa pa ba?»

Gwosoy kwôlo gengijn sa Parisijnê naɲ bay engé wôgê

⁹ Jêsu hô kôl gwosore to daɲgi wô sa bijnê ka bô yirji môɲ ciré na kaɲ derôre tu Emen a aɲ bô megêrji môɲ ani ré hen.

¹⁰ Ôbi kôl iyôn ba: «Bijnê wôô ôrji bô *iyéy Emen a wô uwôlé Emen, kwo pôni na *Parisijnê men, kwo pôni na *ôbi engé wôgê men. ¹¹ Kwoɲ Parisijnê hen, debu ta aɲ uwôl Emen kôl iyôn ba: «Emen, en lêm dosé wôsa en yi mega tô gawré ka baa hen ka na bay gemsare men, bay bô habré men, bay wônijn wônijnare toɲ iyôn a tôɲ hen né men, en yi môɲ ôbi engé wôgê wo hen né a men. ¹² En jôriɲ bôn kurôn têê wôô bô demas a men, en bi kibi anɲa môj kaɲê kêm ka en uwôɲ hen a men.»

¹³ Menba, ôbi engé wôgê dô tôri sêd aɲ, aɲ berê kirijn si derômaran kôba, ôbi gey ré, nijba, sê denɲôri bera bera kôl iyôn ba: «Emen, bô tu ɲa tiɲê wôsa ena ôbi têriɲ.» ¹⁴ En kelênge, ôbi hô iɲ sari senge wôsa têriɲ tori dôriɲ sari a, nijba, kwoɲ Parisijnê hen na, tori dôriɲ sari a ré, wôsa kwôni wo dô sari ta ba, bay a deréri tôɲ men, kwo dôbe sari ba, bay a biri deré sari ta men.»

Jêsu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Mk 10: 13-16)

¹⁵ Bijnê eraɲ naɲ kamrê ka dê dê bi Jêsu ré uwôl kôbri sarji a. Kirijn bay tôri gel hen iyôn menba, bay nay bijnê bay ka hen. ¹⁶ Nijba, Jêsu biji bay eraɲ naɲ ci aɲ kôl iyôn ba: «Dênge kamrê era yen a, dîba, ken jôrengeji ré, wôsa *emê iyére to Emen yi gengijn sa bijnê ka yi mega kamrê bay ka hen iyôn. ¹⁷ Na tu kwôlé a ené kelênge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lɲ hen iyôn ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

Kema mana wojon ôbi uné
(Mt 19: 16-30, Mk 10: 17-31)

¹⁸ Menba, kelma wo Jubné wo pôni engerin Jésu iyôn ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê ana ené môrin tu geŋ naŋ kunun ba?»

¹⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri naŋ Emen pôn nêŋ a na kwo dôri.

²⁰ Ju hôn tôto to Emen na ay kôl iyôn ba: «Yin yinare toŋ têrin ré men, duu temare ré men, gômse ré men, kôl kwôlê wojon benare di sa bijné ré men, bijn ibam naŋ yom kwôlê a men.» »

²¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «En li tôto hende to kêm hen naŋ kampên yeŋ.»

²² Kirina Jésu toy hen iyôn menba, kôli iyôn ba: «Anŋa pôni bam ya, kel are uné kam aŋ, aŋ larirji ba, ju cêŋ bay nimré aŋ já uné ari uné derômaranŋ a menba, jôbi ju era tôn a.»

²³ Kirina ôbi toy hen iyôn menba, tiri mêne damaŋ, wôsa ari uné kari mê gaŋ.

²⁴ Jésu bôri aŋ kôl iyôn ba: «Sé bô emê iyére to Emen a na, iyére naŋ bay uné.

²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra, gôlin ôbi uné bi ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bijné ka mô ya toy hen, kôl iyôn ba: «Iyôn nin ba, i a uné gelê ba?»

²⁷ Jésu kôl iyôn ba: «Anŋa gawra nêŋ lê ré ba, Emen nêŋ lê.»

²⁸ Piyêr kôl iyôn ba: «A nibay ka nini déŋ ari unérni kêm aŋ eraŋ tôm a hen ba, kwoni ba, a yé iyeŋ ba?»

²⁹ Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, hena kwôni ré déŋ iyére tori, tamni, yêneri, balêri, naŋ kamni wô sa emê iyére to Emen na, ³⁰ a uné dê ka hen haw hen kirin bay ka hen, aŋ wulê wo dŋŋi a ba, ôbi a merê tu geŋ naŋ kwini a men.»

Jésu hô kôl têe subu wori kwôli temayri naŋ kwôli jê sé wori kampê

(Mt 20: 17-19, Mk 10: 32-34)

³¹ Jésu ôrin naŋ bay tôri ka môj kibi wôto hen wolé aŋ kôlji iyôn ba: «Nana erêŋge na Jérusalêm a hen aŋ kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu a gengin san nôbi Kema Gawra hen na, ariri a lij.

³² Wôsa bay a nôgen bijn bijné ka na Jubné ré hen aŋ bay a ayren men, teren men, teben kalê tun a a men. ³³ Kirina bay a sên menba, bay a deren aŋ sa wôto, subu tori menba, na jê sé kampê.»

³⁴ Menba, bay tôri hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né, wôsa bô kwôlê hen iyére naŋ ci aŋ bay hôn kwôlo Jésu dŋ kelê hen né.

Jésu berare ôbi tu tin wo pôni Jériko
(Mt 20: 29-34, Mk 10: 46-52)

³⁵ Jésu era ba dŋ naŋ Jériko menba, ôbi tu tin pôni mô bêŋgê geré wô uwôlê are.

³⁶ Ôbi toy né kwônê bijné ka ô hen menba, ôbi engere ré na mi ba? ³⁷ Menba, bay kôli iyôn ba: «Na Jésu wo Najarêt a erê hen.» ³⁸ Menba, ôbi uwôgiri kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Jésu, kuŋga *kelma Dabid, bô tu na tinê.»

³⁹ Bijné ka ô tumô hen ôni bi ôbi ré wôm tôn, ninba, ôbi hô ôm naŋ néri a, kôl iyôn ba: «Kuŋga kelma Dabid, bô tu na tinê.»

⁴⁰ Jésu debu tôn aŋ kôl bay ré eraŋ naŋ di. Kirina ôbi era dŋ menba, Jésu engereri iyôn ba: ⁴¹ «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kelma, en gey gelê kirin.»

⁴² Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gel kirin. Ayê bôto wom gôlin naŋ ju.»

⁴³ Menba, kirin bay ka hen na, ôbi gel kirin aŋ ô tô Jésu a heramin Emen. Bijné kêm ka gel hen iyôn menba, bay heram Emen men.

19

Jésu ô iyé Jasé

¹ Jésu sa bijn Jériko menba, way peré iyére ôrin hen iyôn menba, ² kirin bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Jasé ôbi na ôbi sa *bay engé wôgê men, na ôbi uné a men. ³ Ôbi woge diré gelé i a ré na Jésu ba, ninba, ôbi nêŋ né, wô kwônê bijné wôsa ôbi na menay. ⁴ Ôbi ge tumô ô dŋyê bô bôlin a wô gelé Jésu, wôsa ôbi a ayê na si kirin bay ka hen. ⁵ Kirina Jésu sa kirin bay ka hen menba, ay tiri gili menba, kôli iyôn ba: «Jasé, herbo tôn lew, na erê wulê iyére tom a kemnêŋ.»

⁶ Jasé herbo tòn lew aɲ bu Jésu yiri a naɲ yi derê. ⁷ Kirijna ðinè gel hen iyôn, menba, bay namniɲ kôl iyôn ba: «Na iyé ôbi têriɲ a, ôbi ré ô yé ya.»

⁸ Menba, Jasé hena ðebu ta kôliɲ Kelma iyôn ba: «Na biɲ bay nimré kwa ari unéren men, hena na ené ôm anɲa kwôni wugem ba, na hô têbri hôriɲ tée pôrbu.»

⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Kemnéɲ ðinè ka bô iyére to na uwôn gelê wo Emen, wôsa ôbi kôba, na kuɲga *Abraham men. ¹⁰ Na iyôn a, nôbi *Kema Gawra ené era na wô wogé ka ge kay hen wô gôliɲ naɲ ci.»

*Gwosoy kwôlo gengiɲ sa lôr
(Mt 25: 14-30)*

¹¹ Mega wo ðinè toy kwôlê bi wo hen iyôn na, Jésu kôliɲ gwosoy kwôlo ðanɲi. Ôbi baa ða naɲ Jérusalêm menba, bay kôl yaɲ ba *emé iyére to Emen ré gelé yere tirji a haw hen a men. ¹² Ôbi kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî balêri na kilmé ô sa iyére to kelanɲi bay ré ô dôbri kenare sari a dema ðiré hera tô. ¹³ Pa dema ôbi ré ô tô na, ôbi uwôga mané kari môj aɲ céji lari woɲ lôr pôn pôn aɲ kôli iyôn ba: «Lijɲe jeɲga kwôy wo na uwôj.» Menba, ôbi ô hari niɲ. ¹⁴ Niɲba, kelma bi wo hen na, ðinè geyri ré, menba, bay jé ðinè tôri a kôl iyôn ba: «Nini gey bi ôbi ré emêni ré niɲ.» »

¹⁵ «Menba, kirijna ôbi bulo hera tô enɲé kenare tori hende to hen na, ôbi jé uwôga mané ka ôbi na biji lari hen, ðiré gelé mi a bay ré liɲ naɲ gursu hende to hen ba. ¹⁶ Kwo tumô era aɲ kôli iyôn ba: «Kelma, lôr wom bi wo pôn hen na, en hô uwôj megari môj a sara.» ¹⁷ Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Dô ju na mana wo dôri. Mega wo ju cubu tum dô sa anɲa dé a dô hen iyôn na, na bem iyére môj ju ôm.» ¹⁸ Kwo jôgij wô era aɲ kôli iyôn ba: «Kelma lôr wom bi wo na ju ben hen na, en hô uwôn kamni bay a sara.» ¹⁹ Menba, ôbi kôli mega wo ré kôliɲ kwo tumô hen kôl iyôn ba: «Jôbi ju ôm iyére bay.» ²⁰ Kwo ðanɲi era aɲ kôli iyôn ba: «Kelma gel lôr wom bi a na, en uwôbere wolé bô kibi bargay a. ²¹ Wôsa en hare wôsa ju na kwôni

wo maɲi: lôr wo ju bi gem né kôba, ju uwôn men, ju ci ré kôba, ju wal a men.»

²² Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Na kwôlo si kem a, a ené jôriɲ kwôlê sam a, jôbi wo habiɲ bi wo hen. Ju hôn wo ené na gawra wo maɲi men, lôr wo ené bi gemé ré kôba, ené uwôn men, ené ci ré kôba, ené wal a men. ²³ Hen iyôn ba, wô mi a jeré ô bê lari wuné iyéy geméri a ré ba? Aɲ heraren na ba, ené enɲé naɲ kamne a sara a ré ba?» ²⁴ Menba, ôbi kôliɲ ðinè ka ðube kirij bay ka hen iyôn ba: «Enɲéɲge lôr bi wo hen kôbri a aɲ, ken biɲ kwo ôriɲ môj hen a.» ²⁵ Bay kôli iyôn ba: «Kelma, ôbi ôriɲ môj niɲ.» ²⁶ Kelma na kôli iyôn ba: «En keléɲge kwôni wo naɲ uné bay a hô biri a sara. Niɲba, kwo ari uné kari lôg hen na, bay a deré bay ka lôg hen kôbri a aɲ sôn. ²⁷ Kwo bay baren ka na gey bi ené ômji ré hen na, eraɲge naɲ ci na, ken derji tun a nâ.» »

*Anɲa ðinè li wô sa wo Jésu Jérusalêm
a
(Mt 21: 1-11,15-17, Mk 11: 1-10, Ja 12: 12-16)*

²⁸ Kirijna Jésu kôl kwôlê bi hen iyôn niɲ menba, ôbi dô tumô ðinè na wô eré Jérusalêm a. ²⁹ Kirijna ôbi ba ða naɲ Bêtpajé naɲ Bétani a men ka yi si kwa Keram wo Olibiyé a hen menba, Jésu jé bay tôri wô, ³⁰ aɲ kôli iyôn ba: «Eréɲge iyére to tumôrɲge hen, kirijna ken biɲ na, ka uné kema kura hariɲ tòn wo kwôni dayri sa pôn né tô, bisiréɲgeri ken eraɲ. ³¹ Aɲ hena kwôni ré keléɲge iyôn ba: «Wô mi a kené busereri ba?» Ba ken kôl iyôn ba: «Na Kelma a geyé.» »

³² Bay jé bay ka hen ôriɲ menba, uwôjji are kê m mega bi wo Jésu ré kôliɲ hen iyôn. ³³ Kirijna bay ca buseré kema kura bi wo hen menba, bay iyéri enɲeriji iyôn ba: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?»

³⁴ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na Kelma a geyé.»

³⁵ Menba, bay eraɲ naɲ kema kura bi wo hen biɲ Jésu aɲ bay bi bargay kaji cégeri a aɲ Jésu ðay sara. ³⁶ Aɲ geré wo ôbi ay hen na, ðinè bi bargay kaji tòn tô geré tumôri a. ³⁷ Ôbi ba ða naɲ Jérusalêm

kirija ôbi herbo sa Keram wo Olibiyé a menba, bay tôri kêm nañ kwônêrji ayji kibi Emen kañ a ta nañ yi derê wô anğan giñê kêm ka bay gel hen. ³⁸ Menba, bay kôl iyôn ba:

«Bi terê kibi yi wô sa Kelma wo era nañ hini Kelma Emen hen.

Bi bô jalê yi derômarañ a men, bi ayê kibi yi wô sa Emen men.»

³⁹ *Parisijnêñê ka pônî perê kwônê ñijé hen kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma nay bay tôm bi bay ré wôm karê gura tôñ.»

⁴⁰ Ôbi uwôljî sara iyôn ba: «En kelêñge, hena bay ré wôm tôñ ba, na jerew a karê gura.»

Jésu sôm wô sa Jérusalêm

⁴¹ Kirija ôbi ba ða nañ Jérusalêm añ kirija ôbi ay tiri gele menba, ôbi sôm wô sare. ⁴² Añ ôbi kôl iyôn ba: «Mini kôba, henañ meré hôn wo wulê bi wo hen anğa ré béré bô jalê hen, niñba Emen bi teré tij sara haw hen. ⁴³ Kworé mini ba, wulê wo era hen na, bay bare karê a méré sarê men, bay a gasererê si na si na a men. ⁴⁴ Bay a mênêñge yôd añ mini nañ ñijé ka bôré a men, bay a ðé keram wôni baa ta sa megari a sa iyére toré ré, wôsa me hôn wulê wo Emen erañ wô sarê hen né.»

Jésu dage bay ðé gara bô iyéy Emen a (Mt 21: 10-16, Mk 11: 15-19, Ja 2: 13-22)

⁴⁵ Menba, Jésu ô derô haba wo *iyéy Emen a añ dage ñijé ka ði gara hen.

⁴⁶ Ôbi kôljî iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tijê a yé iyéy uwôlê Emen» menba, kenbay ken ay lij kini merê bandi.»

⁴⁷ Ôbi gelij ñijé are sa pôn pôn iyéy Emen a. Damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tô to Emen wogeji geré bi ciré diiri, men kilmé kañ bay sa ñijé kôba, na hen iyôn men, ⁴⁸ niñba, bay uwôn kwôlê wôni wôñ ðiri sari a ré, wôsa ñijé kêm dôbe marji toyij kwôlê wori.

20

I a bij Jésu tôô ba?

(Mt 21: 23-27, Mk 11: 27-33)

¹ Wulê wo pônî a na, Jésu gelij ñijé are derô haba wo *iyéy Emen a añ uwôlij béré Kwôlo Dôri menba, damné kañ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen nañ bay sa ñijé saji. ² Añ bay kôlî iyôn ba: «Kelêni na nañ tôô to yôn a jeré lij are bay ka hen men, i a bem tôô hende to hen a men, ba?»

³ Menba, ôbi kôljî iyôn ba: «Nôbi kôba na engerêñge kwôlê pôn men. Kôlêñge: ⁴ batêm to Ja na lij ñijé hen na, hena na derômarañ a laba hena na ligi gawrê ði ba?»

⁵ Bay kôlij perêrji a iyôn ba: «Hena nana kôl: «Hena na derômarañ a» ba, ôbi a kelê: «Wô mi a na kené bi bôñge sari a ré ba?» ⁶ A hena nana kôl na to gawrê ba, ñijé a gôbêna deré wôsa bay hôn wo Ja ré na *ôbi kibi Emen.»

⁷ Menba, bay kôlî ciré hôn kirij ka tôô tori hende to hen ré henañ ya hen né.

⁸ Menba, Jésu kôljî iyôn ba: «Nôbi kôba, na kelêñge na nañ tôô to yôn a ené lij are bay ka hen né men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa bay yagê tijador kañ bay bô habré

(Mt 21: 33-46, Mk 12: 1-12)

⁹ Menba, Jésu kôlij ñijé gwosoy kwôlo pônî kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî yage tijador, ôbi bij bay yagê tijador yagê wori bi wo hen añ bay têbri nañ geserê geserê añ ðij yiri ôrij kergare to kelangi añ wula gañ. ¹⁰ Kirija wulê néere nêm niñ menba, ôbi jé mana wori ô upé bay yagê tijador hende to hen bi bay ré biri kwa yére tori men. Niñba bay sê mana bi wo hen añ dageri hô kôbri señge. ¹¹ Ôbi hô jé mana wo ðangi menba, ôbi kôba, bay sêri men, tiréri a men añ bay dageri hô kôbri señge. ¹² Ôbi hô jé mana wo ðangi wo jôgij tê subu sôn menba, ôbi kôba, bay sêri iyare añ dageri. ¹³ Ôbi iyéy tijador na kôl iyôn ba: «Na ba, na lê iyeñ ba? Na jé keman wo en geyri hen. Dô ré ba, ôbi ba, bay a kemnañ tini tô.»

¹⁴ Niñba, kirija bay gili hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Na ôbi emé cibré ibari ôbi a na. Na derêñgeri añ na banje nañ

anğan cibré bay ka hen.» ¹⁵ Bay bîri bô yagê ôrij wolé an bay diiri.»

«Hen ba, ôbi iyéy tînadôr hende to hen a liji iyeñ nij ba? ¹⁶ Ôbi a era nañ yiri sa deré bay yagê bay ka hen an bîj ka ðanji yagê bi wo hen.»

Kirîna kwônê bîjé toy hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Eñ eñ, a yé hen iyôn né kwôy.»

¹⁷ Jêsu bôrji tirji a an kôlji iyôn ba: «Kwôlo kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kañni hen na, ôbi a hô yé keram woñ dé tô iyére» hen ba,

bôri na iyeñ ba? ¹⁸ Kwôni wo yôn yôn wo kurîj sa keram bi wo hen a na, gerpéri a tîj men, kwo keram bi wo hen kurîj sari a ba, a hederéri men.»

Bay sél Jêsu wô sa têbê wôgê wo kelma wo dami Sésar

(Mt 22: 15-22, Mk 12: 13-17)

¹⁹ Bay derê tô tô to Emen nañ damné kañ bay bê kwôbe woge bi ciré beré Jêsu kirîj bay ka hen, nijba, bay harij bîjé. Bay hôn dô wo gwosore to ôbi ré kôl hen na, ré gengîj na sarji. ²⁰ Ayîj tôri wulê bi wo hen na, bay bôri jô jô menba, bay jé bîjé ka li yirji môj ciré na kañ bay lê are nañ gerérji hen ligi Jêsu a wô beréri sa kwôli kelêri a ô bîj bay emê sa iyére. ²¹ Bay engereri kwôlê kôl iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem men, gelé angam men na, na kwôlê woñ tiri men, ju dô tu kwôni ré men, ju gelîj bîjé are nañ geré kwôlo Emen woñ tiri a men. ²² A têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar ba, tô kôl niné têbe laba, niné têbe ré dîba?»

²³ Jêsu hôn gwosore toji hende to hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: ²⁴ «Benge selé pôn na na gelé. Sa kwôni wo yi hen men, anğa bay dî yéé hen a men ba, na ka i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na to kelma wo dami Sésar.»

²⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Dô, anğa na ka Sésar ba, ken bîj Sésar, anğa na ka Emen ba, ken bîj Emen.»

²⁶ Bay nêmen beréri tu bîjé sa kwôlo ôbi kôl a hen né men, tîjîj ge kay an bay wôm tôn mera.

Sadusiñêñê engere kwôlê gengîj sa jê sé wo bîjé ka ma

(Mt 22: 23-33, Mk 12: 18-27)

²⁷ Bîjé ka pônî bay uwôgeji *Sadusiñêñê. Bay na bîjé ka bi bôrji sa jê sé wo bîjé ka ma a ré. Menba, ka pônî eraji ligi Jêsu a engereri kwôlê kôl iyôn ba: ²⁸ «Rabi, *Moyis na kelêna iyôn ba: «Hena kwôni wo yêni ré ma ana ré dî tamni mamare ana hende ré yê ré tô na, ôbi enje yêj kamrê bîj yêni wo ma hen.» ²⁹ Nîj na, bîjé ka pônî na jurgem tô yêniñare a. Kwo iyêri enge iyore yê ré tô menba, ma. ³⁰ Kwo têê wô men, ³¹ kwo subi enji turgôrji hende to hen iyôn kwôy jurgem toji hende to hen nijba bay yêj ré tô menba, maji kêm. ³² Cêgerji kelôg menba, iyore hende to hen ma a men. ³³ Iyore hende to hen na, kirîna bîjé ka ma a jê sé ba hende yé tami i pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen na na kwôrnêre.»

³⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Gawré ka sa terare a na, enğîj yirji. ³⁵ Nîjba, ka Emen bôrji mega bîjé ka dîré bîjî gelé wo a era hen na, kirîna bîjé ka ma a jê sé kamñê hen na, bay a enğîj yirji ré. ³⁶ Bay a ma ré nij a men, wôsa bay yi mega *manê ka derômaran a iyôn. Bay na kam Emen wôsa Emen bîjî ji si kamñê nij. ³⁷ Wô jê sé wo bîjé ka ma na, Moyis kôba, na gel wo bay ré sa jê sé. Kwôlo ôbi na li bô magtubu a gengîj sa kwôli germé ka yi môj tare iyôn hen, an ôbi uwôge Kelma Emen na kwo *Abraham, kwo Isak nañ kwo Jakwôb. ³⁸ Hena Emen ré na Emen wo kwôni na, gel wo kwôni bi wo hen ré mô tu geñ, dîba, ôbi na Emen wo ka ma hen né. Wôsa tiri a na bîjé kêm mô tu geñ.»

³⁹ Bay derê tô tô to Emen ka pônî kôli iyôn ba: «Kelma ju kôl dô.»

⁴⁰ An bay hare engeréri kwôlê sa ani kani a nij.

Krist na Kelma wo Dabid men, kungari a men

(Mt 22: 41-46, Mk 12: 35-37)

⁴¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Bijné li iyeŋ apa kené kôl Krist, kwo Emen dôri hen ré na kuŋga *kelma Dabid ba? ⁴² Wôsa Dabid naŋ yiri kôba kôl bô magtubu toŋ kurôn to cay a kôl iyôn ba: <Kelma Emen na kôliŋ Kelma wuŋê iyôn ba:

«Sa mô sa kôben woŋ gusurô a,

⁴³ kwôy wo na bijn bay barem a yé aŋgaŋ sêlê tèm.» >

⁴⁴ A hena Dabid ré uwôgeri Kelma, ba a lê iyeŋ a ôbi ré yé kuŋgari sôn ba?»

Jésu yêge maa bay tôri wôsa bay derê tô tôô to Emen

(Mt 23: 1-36, Mk 12: 37-40)

⁴⁵ Jésu kôliŋ bay tôri tu bijné ka mô toy kwôlê hen iyôn ba: ⁴⁶ «Berêŋge dô wô *bay derê tô tôô to Emen ka gey palê naŋ bargay ka yêŋê ka ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi bijné ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, kirij ka tumô bô *iyéy daŋare a men, kini emê are a a men hen. ⁴⁷ Men, bay gey emê yébé kaŋ mamê men, uwôlji Emen jô kibi ré hen a men na, Emen a ulê kwôlo dami sarji a.»

21

Ari bé ka mamne toŋ hendi nimré bi

(Mk 12: 41-44)

¹ Jésu bô kirij kwari a menba, ay tiri gelij bijné ka eraŋ naŋ aŋgaŋ baliyare kaji sa bi kirij ka bay bijn lari a hen. Bijné bay ka hen na, na bay upé kêm. ² Ôbi gel iyore to pônî to na mamne toŋ hende nimré kôba, era sa bi kam selé tore wôô to nêŋ ani ré hen men. ³ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, mamne toŋ hende nimré hende to hen na, bi dê bijné bay ka hen kêm. ⁴ Wôsa bijné bay ka hen kêm hen, bi na gursu to bay ôrij doyre ré nij hen, nijba, hende ba, bi na lari kêm wo hende ôrij doyri wô kelij aŋgaŋ emêre hen.»

Jésu uwôl béré kwôli mênê iyéy Emen

(Mt 24: 1-2, Mk 13: 1-2)

⁵ Kirija bijné ka pônî kôl kwôli *iyéy Emen naŋ keram wo dôri wo bay dîŋ hen men, are kêm ka bay bi wô janiŋ bôre hen a men ré dô menba, Jésu kôlji iyôn ba: ⁶ «Are bay ka ken gel hen na, wulê wo era hen na, keram wônî wo a ba, ta sa megari a ba, naŋ, bay kêm a mênij.»

Ari bô emê naŋ gelijare gusij

(Mt 24: 3-14, Mk 13: 3-8)

⁷ Bay engereri iyôn ba: «Kelma, kelêni kirij ka yôn a are bay ka kêm hen ré sa ba? Men, na mi a gelé mega wo are bay ka hen ré ca sa nij ba men.»

⁸ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Berêŋge dô, bi kwônî lamêŋge ken ge kay ré, wôsa bijné kwônê a ayê henen aŋ a kelê: <Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen> men, <Wulêri sa nij> a men na, ken ô tôrji a ré. ⁹ Kirija ken toy kwôli kumbul naŋ kwôli bijné ka kaŋ Kelma woji ôŋ na, dêŋge bôrŋge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem nijba, na gerŋe wulê bi wo hen né tô.»

¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Tô yê pôn a lê kumbul naŋ kwo dâŋgi men, emê iyére to pôn a sêŋ naŋ to dâŋgi men, ¹¹ yebagijare terare to dami dami a yé men, kurôn naŋ ômpare a yé naŋ sa iyére iyére men, aŋga li harê harê naŋ aŋgaŋ gijê ka li harê harê a yé derômaran a men.»

Aŋga a sa sa bay tô Jésu a

(Mt 10: 17-22, Mk 13: 9-13)

¹² «Nijba, pa dema are bay ka hen ré sa tô na, bay a perêŋge men, bay a gelêŋge gusij men, bay a ôrij naŋ ken tumô bay jerê kwôlê ka bô *iyéy daŋare a men, bay a ôrij naŋ ken daŋgay a men, tumô kilmé ka damné a men, tumô bay emê sa iyére a men, wô kibi henen. ¹³ Are bay ka kêm hen a bêŋge na geré ulê béré Kwôlo Dôri. ¹⁴ Kirija bay ôrij naŋ ken tumô bay jerê kwôlê na, ken erem wô kwôlo kené erê kelê wô jôrij sarŋge ré. ¹⁵ Wôsa nôbi, na bêŋge kwôlê woŋ kelê naŋ tu melêné wo kwônî perêrji a hen a nêŋê narê naŋ ken né. ¹⁶ Balêrŋge kaŋ bay yêreŋge naŋ yênerŋge men, balê ka kwônî naŋ miŋnerŋge a ayê sarŋge men, bay a lê

an ka pônî kwône perênge a hen bay a derji. ¹⁷ Bijné kêm a tôrnênge wô kibi henen, ¹⁸ nijba, gusiri sarngé pôn iyôn kôba, a kayê ré. ¹⁹ Na wô lêñné wo ken lêñné hen ana kené ôrij bijn kini gelê wou tiri hen.»

*Jésu kôl kwôli mênê Jérusalêm
(Mt 24: 15-21, Mk 13: 14-19)*

²⁰ «Kirija ken gel wo asgarjê mér Jérusalêm ta nij na, ken hôn wo tay mênêre na ré sa nij. ²¹ Iyôn ba, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men, ka mô Jérusalêm a ba, bi siji nô men, ka bô nono ba, bi heraji uwo ré nij men. ²² Na hen iyôn hende to hen a, Emen réé gelijn bijné gusijn wô kibi têrij mega wo na kôlij bô magtubu tori a hen iyôn. ²³ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kan bay kwoo men, ka kamniji yi kuba baa ya tô hen a men, wôsa gusijn to dami a lê bijné men, bô Emen a tari sarji a a men. ²⁴ Bijné ka na Jubnê ré hen, a deréji nan yebere men, bay a pôrji ôrij perê tô yê bijné ka sa terare a nà kêm men, bay a herédé Jérusalêm têrji a kwôy wo wulê wo Emen na biji hen a kôrij.»

*Hera wupê nôbi Kema Gawra
(Mt 24: 29-31, Mk 13: 24-27)*

²⁵ «Anğan gijnê a yé sa tare a men, sa geserê a men, sa têbênge a a men, an sa terare a nà ná, harê a deré bijné wô néé mên wo dami wo cér men, ²⁶ harê a deré bijné wô anğan gusijn ka a era sa terare a nà hen, wôsa anğan néé ka derômaran a a yebagijn tij. ²⁷ Menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirijn ka geri a, nan néé wo dami men, dampare to dami a men. ²⁸ Kirija ken gel are bay ka hen sa nij na, janênge yernge an ken dô sarngé ta hanje nij, wôsa merê sa senje wonje ba da nij.»

*Anğa gel wo emê iyére to Emen ré ba
da
(Mt 24: 32-35, Mk 13: 28-31)*

²⁹ Menba, Jésus ay anğan gelé gelji kôl iyôn ba: «Gelênge tôgôre nan gurô wo danji kêm. ³⁰ Kirija bay ay tô jebé menba, ken hôn wo kami emen ré baa da nij. ³¹ Kenbay kôba, kirija ken gel wo

are bay ka hen sa nij na, ken hôn wo emê iyére to Emen ré da nij. ³² Na tu kwôlé a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pônî a ba gej kirija are bay ka hen a san hen. ³³ Derômaran nan sa terare a nanê, nijba, kwôlé wupê na, a nanê ré kwôy.»

Dé tu melênê sa yi a

³⁴ «Dênge tu melênê sa yernge a bi emê nan anğan yê nan suné anğa sa terare a nà, ma lê an bônge a gôrbijn sa wulê wo nôbi Kema Gawra na heran hen, réba na sé sarngé a dus. ³⁵ Wôsa wulê bi wo hen, a sa mega bera iyôn sa bijné ka sa terare a nà kêm. ³⁶ Merênge gej sa uwôlé Emen a yôd yôd bi Emen bênge néé bi ken gôlij sa anğa kêm ka a sa sarngé a hen an bi ken dîbij ta tumôn nôbi Kema Gawra.»

³⁷ Tu tare ba, Jésus gelijn bijné are derô haba wo iyéy Emen a, an perare ba, ôbi si ô wulê sa Keram wo Olibiyé a kwôy kwôy. ³⁸ Menba, bijné kêm era ligiri a nan tô kirijn cud wô toyé kwôlé wori bô iyéy Emen a.

22

Kilmé woge wô deré Jésus

(Mt 26: 1-5,14-16, Mk 14: 1-2,10-11, Ja 11: 45-53)

¹ Geserê wo bay li nan mapa wo wubere nan bô wo na *Pak hen ba da. ² Menba, damné kan bay bê kwôbe nan *bay deré tô tô to Emen woge geré wô deré Jésus, nijba, bay harijn bijné.

³ Menba, Sidan ô bô Judas wo bay uwôgeri Iskariyôt wo na ôbi tô Jésus wo pônî perê ka môj kibi wô hen. ⁴ Ôbi ô iyêlé nan damné kan bay bê kwôbe men, bay gemé *iyéy Emen men, wô wogé geré wou beré Jésus. ⁵ Bay li yi derê daman an bay genge ciré biri gursu. ⁶ Ôbi gey nan ci an woge geré wo diré beré Jésus biji wolé dîba tu bijné a ré.

Jésu bi bay bu sa tê Pak

(Mt 26: 17-25, Mk 14: 12-16, Ja 13: 21-30)

⁷ Nan sa geserê wo bay li nan mapa wo wubere nan bô hen baa ya tô menba, sa nêmen kemênge wo bay ré duu kam gangé

wô lijn geserê Pak bi wo hen. ⁸ Jêsu jé Piyêr nañ Ja añ kôlji iyôn ba: «Èrênge ken ô beré sa tê Pak wo naa emênge hen.»

⁹ Bay kôli iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niné ô beré sa tê Pak na ya ba?»

¹⁰ Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kirija ka erê bij perê ira na, ka upé gawra wo pônî ay téwre sari a erañ si tumôrñge. Èrênge tôri a kwôy derô haba wo ôbi a sijn ya.

¹¹ Añ ken kôlij ôbi iyéy iyére bi wo hen iyôn ba: «*Rabi kôl iyôn ba, bô iyére to yôn, a diré ômijn emê woñ Pak nañ bay tôri ya ba?» ¹² Menba, ôbi a gelênge bô iyére to dami ta to bay pan bôre kô nij. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

¹³ Bay ô menba, uwonji are kêm mega wo Jêsu ré kelaji hen iyôn menba, bay bu sa tê Pak ya.

Jêsu ôm geserê Pak nañ bay tôri
(Mt 26: 26-30, Mk 14: 22-25, 1 Kworêntijé 11: 23-26)

¹⁴ Kirija tayreri nêmen menba, Jêsu mô ôm emê nañ bay tôri. ¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Èn ôrij doy bi ené emê Pak bi wo hen môj môj nañ ken dema ené gelijn gusijn tô. ¹⁶ Wôsa en kelênge, na emê kwo danji ré nij kwôy wo meré sa señge wo geserê woñ Pak bi wo hen kôl kwôli hen na, kibri a derijn bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁷ Menba, ôbi ay gwoy care toñ yê tijador añ lij Emen dosé sara menba, kôl iyôn ba: «Èngênge ken cén. ¹⁸ Wôsa en kelênge na hô yê care toñ yê tijador hende to hen ré nij kwôy wo emê iyére to Emen a sañ.»

¹⁹ Men, ôbi hô ay mapa añ kirija lij Emen dosé sara menba, biilê bij bay tôri añ kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, yi mega kurôngi yen wo na ayê bé wô sarñge, lênge hen iyôn iyôn ken ermijn san a.»

²⁰ Men, ôbi biji care toñ yê tijador mega wo ôbi ré biji mapa hen iyôn cêgi emê a añ ôbi kôl iyôn ba: «Gwoy care toñ yê tijador to nà ná, na gwore to gel bijare to kôrbi to Emen nañ bijé nañ geré wo kwôbren wo a bij tôn wô sarñge hen.»

Jêsu kôl kwôli kwôni wo ré ayê sari
(Mt 26: 20-25, Mk 14: 17-21)

²¹ «Gel, kwo a ayê san hen ôm emê nañ en. ²² Nôbi *Kema Gawra, na erê nañ geré wo Emen na genge. Nijnba, bô emê a kurijn sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen.»

²³ Menba, bay pamnijn kôl iyôn ba: «I a lê hen iyôn perêrna nà ba?»

Bay tô Jêsu woge bi ciré henê perêrji a hen i a ré yé kwo dami ba?

(Mt 18: 1-4, 20: 25-28, Mk 9: 34, 10: 42-45, Ja 13: 2-17)

²⁴ Bay tô Jêsu nariñ nañ néerji wô sa i a ré yé kwo dami perêrji a hen ba?

²⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kilmé ka sa terare a nà ná, ôm sa bijé kaji men, ka nañ kenare tôni ba, li bay uwôgeji bay lê derê men. ²⁶ Dô wo kenbay ken li hen iyôn né. Nijnba, bi kwo dami perêrñge a ba, bi yi kwo dê men, kwo ôm sa kirijn ba, bi yi mega mana iyôn men. ²⁷ Turnge kenbay a ba, i a na kwo dami ba? Kwo mô tôn wô emê hen laba, kwo li jé hen dî ba? Na kwo mô tôn wô emê hen né ba? Nijnba, nôbi en mô perêrñge a môj mana iyôn. ²⁸ Kenbay kena bijé ka lêñné nañ en perê gusijn a. ²⁹ Ôbi a, mega wo Iban né ben emê iyére tori hen iyôn na, nôbi kôba, en béngge hen iyôn men. ³⁰ Ka emê men, yê men, nañ en bô emê iyére tijé a men, ka meré sa gagay kenare a wô emê tô môj wo *Israyêl wo môj kibi wô hen a men.»

Jêsu kôlij Piyêr kwo ré kelê kwo ré hôni ré

(Mt 26: 31-35, Mk 14: 27-31, Ja 13: 36-38)

³¹ Kelma kôl iyôn ba: «Simô, Simô, bô dô réba Sidan engere diré yéngge mega wo bay yéñ kaw ciré dôrij kalmé ka habijn añ hen iyôn. ³² Nijnba, nôbi en uwôl Emen wô sam, bi ayê bôwôm ré mênijn né. Añ wulê wo já bulon herañ yen a hen na, já yé ôbi dôbij yêñem ibiyare bôrji a.»

³³ Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, nôbi nañ jôbi na, ré na danjay, ré na temare kôba, na ba cêgê ré.»

³⁴ Jésu kôli iyôn ba: «En kôlem, Piyêr, kura a yilé ré tô menba, já kelê têê subu jeré hônen né.»

Gusîj to a lê bay tô Jésu hen ba đā

³⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kirîja na en jénge aŋ na ken ay gursu ré men, magela woŋ bê bargay wôni ré men, garbê ré a men, hen ba, mi a nanênge ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Ani na nanêni ré.»

³⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Haw hen na, kwôni wo nan gursu ba, bi ay men, kwo nan magela woŋ bê bargay ya ba, bi ay men, kwo yebere tori toŋ kaskar nan ba, bi ay bargay kari kelêŋ aŋ kelîj yebere toŋ kaskar men. ³⁷ Wôsa en kelêŋge, na liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: <Bay dôŋseri nan bay đagê sa tôô.> Aŋ kwo gengîj san ba, ariri a liŋ.»

³⁸ Bay kôl iyôn ba: «Kelma, gel yebere toŋ kaskar wôô yi na.» Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Nêni iyôn.»

Jésu uwôl Emen sa Keram wo Olibiyé
(Mt 26: 36-46, Mk 14: 32-42, Ja 18: 1-2)

³⁹ Menba, Jésu si aŋ ô sa Keram wo Olibiyé mega wo ôbi lêrê gaŋ gaŋ hen iyôn menba, bay tôri ô nan đî. ⁴⁰ Kirîja bay ô biŋ menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Uwôlêŋge Emen bi ken kurîj bô anŋaŋ lamê ré.»

⁴¹ Menba, Jésu dô tori wolé kelaŋ dé nan ci aŋ cubu gubari tôŋ aŋ uwôl Emen kôl iyôn ba: ⁴² «Iban, hena jeré gey ba, ju nôgê gwoy kam toŋ gusîj hende to hen wolé. Iyôn hari kôba, bi bô geyé wupê nôbi a liŋ ré, niŋba, kwom jôbi đî.»

[⁴³ Menba, *mana wo derômaran a si sari a aŋ dôbri ibiyare bôri a. ⁴⁴ Anŋê liri menba, ôbi uwôl Emen yôd yôd nan nêri aŋ enjelêri bilîj yi môŋ kumi kwôbe iyôn herîj tôŋ terare a.]

⁴⁵ Kirîja ôbi uwôl Emen hen niŋ, menba, ôbi hena hera ligi bay tôri a menba, uwonji tô kum a wôsa tu ŋa đê sarji. ⁴⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Kamaŋ! wô mi a kené yi kum ba? Henanŋe ta ken uwôl Emen bi ken herîj bô anŋaŋ lamê ré.»

Bay bu Jésu

(Mt 26: 47-56,69-75, Mk 14: 43-54,66-72, Ja 18: 3-12,25-27)

⁴⁷ Jésu iyêl baa ya tô menba, kwônê biŋé soji. Judas ôbi tô Jésu perê ka môj kibi wôô hen dera tumôrji, menba, ôbi era ligi Jésu a wô ibé tô mari wô liri dosé.

⁴⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Judas, na nan ibé tô maa liŋ dosé aŋa jeré ayîj san nôbi Kema Gawra hen ba?»

⁴⁹ Kirîja bay tôri ka méeri hen gel hen iyôn menba, kôlji iyôn ba: «Kelma niné sêji nan yebere toŋ kaskar ba?»

⁵⁰ Menba, kwo pôni di maa mana wo *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe woŋ gusurô jô. ⁵¹ Menba, Jésu jôrji aŋ kôl iyôn ba: «Đêngeji bay li.»

Menba, ôbi hebe maa mana bi wo aŋ ji. ⁵² Jésu kôliŋ damné kaŋ bay bê kwôbe nan bay sa bay gemé *iyéy Emen nan bay sa biŋé ka era wô berêri hen iyôn ba: «Ken ayen liŋ gemsalaba, wô mi a kené eraŋ nan yebere toŋ kaskar men, kwore men, ba? ⁵³ Kirîja na en mô nan ken sa pôn pôn bô iyéy Emen hen ba, na ken buren né wô mi ba? Niŋba, haw hen na tare toŋge men, kirîj ka hendi a gelé néé woji nô men hen.»

Piyêr uwôsur đîrê hôn Jésu ré

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Ja 18: 12-18,25-27)

⁵⁴ Bay biri ôriŋ siŋ iyé *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe a. Piyêr ô tôri dôriŋ tôri cêgê. ⁵⁵ Bay lam tare dami derô haba a aŋ môrji iyêbe aŋ Piyêr kôba mô perêrji a men. ⁵⁶ Hende jé to pôni gel Piyêr mô iyêbe tare menba, hende bôri đééŋ aŋ kôl iyôn ba: «Gawra wo nà kôba, na ô nan đî men ré ba?»

⁵⁷ Menba, ôbi uwôsur kôl iyôn ba: «Iyore, en hôni ré.»

⁵⁸ Sem cêgê menba, kwo đangi gili aŋ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, ju na kwoji men ré ba?» Menba, ôbi uwôsur kôl iyôn ba: «Ena kwoji ré.»

⁵⁹ Tare pôn cêgê menba, kwo đangi kôl iyôn ba: «Na tiri yôd, gawra bi wo hen, na ô nan đî men, wôsa ôbi na kwo Galilé.»

⁶⁰ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «En hôn bô kwôlo ju kôl hen né.» Kirija ôbi iyêl baa ya tô menba, kura yel men. ⁶¹ Kirij bay ka hen na, Kelma bul bô Piyêr djén menba, Piyêr erem sa kwôlo Kelma na kôli hen: «Pa dema kura ré yel tô ba, já uwôserê têê subu jeré hōnen né.» ⁶² Ôbi si nô aṅ sôm bugarôg bugarôg.

Bay tiiré Jésu men, bay sêri men
(Mt 26: 67-68, Mk 14: 65)

⁶³ Gawrê ka gem Jésu hen ayrêri men, sêri men. ⁶⁴ Bay ha tiri ta aṅ engereri iyôn ba: «Li yem môṅ *ôbi kibi Emen iyôn, aṅ ju kelêni i a dem hen ba?»

⁶⁵ Menba, bay tiréri damaṅ.

Bay ôriṅ naṅ Jésu Jésu tumô bay jeré kwôlê sa Jubnê
(Mt 26: 59-65, Mk 14: 55-64, Ja 18: 19-24)

⁶⁶ Kirija kirij wôl menba, danare to surjê men, damné kaṅ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen a men danji. Aṅ bay ôriṅ naṅ Jésu tumô bay jeré kwôlê sa Jubnê. ⁶⁷ Aṅ bay kôli iyôn ba: «Hena jeré na *Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené kelêṅge kôba, ka bê bōrṅge sara ré, ⁶⁸ men, hena ené engerēṅge kwôlê kôba, ka uwôlen sara ré a men. ⁶⁹ Niṅba, ayij tôri haw hen na, nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woṅ ôbi néé a.»

⁷⁰ Bay kêm kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju na Kema Emen ta!» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi a kené kôl hen, ena Kema Emen.» ⁷¹ Menba, bay kôl iyôn ba: «Nana gey bi kwôni wo danṅi ré derêna kwôli sōṅ ba? Nana toy naṅ marna kibri a niṅ.»

23

Bay ôriṅ naṅ Jésu tumô Pilat a
(Mt 27: 1-2, 11-14, Mk 15: 1-5, Ja 18: 28-38, Jé lê bay jé 4: 25-28)

¹ Menba, bay jeré kwôlê sa Jubnê hena kêm ôriṅ naṅ dī tumô ôbi emê iyére *Pilat a. ² Bay dīri kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Gawra wo nà ná, nini uwôpni sa mênê bijné kani a men, jôri bi bay ré têbe

wôgê wo kelma wo dami *Sésar men, kôl dīri na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na kelma ôbi emê sa iyére hen.»

³ Menba, Pilat engereri iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»

⁴ Menba, Pilat kôlij damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ kwônê bijné iyôn ba: «En uwôṅ kwôlê wôni woṅ beréri ré.»

⁵ Niṅba, bay kôl môj kôl iyôn ba: «Ôbi sôge tô bijné men, gelji are ayij tôri Galilé, sa iyé Judé kêm aṅ kwôy saṅ tôṅ na.»

Bay ôriṅ naṅ Jésu tumô ôbi emê iyére Hérôd a

⁶ Kirija bay kôl hen iyôn menba, Pilat engere na ba, ôbi ré na kwo Galilé ba? ⁷ Menba, kirija ôbi hôn wo Jésu ré na bô emê wo *Hérôd a menba, ôbi jén naṅ dī bijn Hérôd wôsa wulê bi wo hen na, ôbi na Jérusalêm a ya men. ⁸ Kirija Hérôd gel Jésu menba, yiri dôri gaṅ wôsa ôbi ôriṅ doy geléri na ca yeṅ wô kwôlo ôbi toy gengij sari hen men, ôbi gey gelé aṅgaṅ gijê ka ôbi li hen a men. ⁹ Ôbi engereri kwôlê kwône niṅba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré. ¹⁰ Damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ *bay derê tô tô to Emen dībiji kirij bay ka hen ya men, aṅ dīri kwôlo dami dami sari a naṅ bô tarê. ¹¹ Hérôd naṅ asgarjê kari bôri mega ani ré iyôn men, ayrêri men, bay dôbri bargay ka eṅné aṅ dageri hôriṅ bijn Pilat. ¹² Sa hende to hen na, si Hérôd naṅ Pilat birji miljare hôriṅ wôsa bay na na janê tumô.

Bay dī kwôli temare sa Jésu a
(Mt 27: 15-30, Mk 15: 6-19, Ja 18: 39 - 19: 16)

¹³ Pilat jé uwôga damné kaṅ bay bê kwôbe men, kilmé men, kwônê bijné a men. ¹⁴ Aṅ kôlji iyôn ba: «Ken eraṅ naṅ gawra wo na ben aṅ ken kôl iyôn ba, ôbi ré mēne bijné, niṅba, kirija en engereri turnṅge a nà ná, en uwôṅ perê kwôlo kêm wo ken dīri sari hen kwo nēm beréri ba, naṅ. ¹⁵ Hérôd kôba, na iyôn hende to hen, na ôbi a, ôbi ré joṅ naṅ dī heraj ben hen. Iyôn ba, ani ka ôbi li ka nēm deréri ba,

nañ. ¹⁶ Na béé bi bay sêri nañ tinêre añ na uwôli ta mera.»

[¹⁷ Elê elê nañ sa geserê *Pak na, Pilat ulêre danğay pôn ta ta.]

¹⁸ Menba, bay kôl kibriji pôn kag kôl iyôn ba: «Diri añ ju uwôl Barabas ta béni dî.»

¹⁹ Bay na ßu Barabas wôsa bay na sôge tô ßiné derô ira bi bay ré kañ kelma woji men, ôbi na duu temare a men. ²⁰ Pilat hô engereji wôsa ôbi gey ulê Jêsu ta. ²¹ Niñba, bay kañ añ kôl nañ nérji kôl iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê, béeri sa gurô tagelê.»

²² Têê subu wori Pilat engereji iyôn ba: «Gawra bi wo hen, li na mi ka habiñ ba? En gel ani yiri a ka nêem deréri ré. Na béé bay a sêri nañ tinêre añ na ulêri ta mera.»

²³ Niñba, bay uwôli bay ré béeri ta môj môj añ bay kôl ba, kelê, kôl ba, kelê.

²⁴ Menba, are bay ka bay engere hen na, Pilat gey nañ ci sara. ²⁵ Ôbi uwôl kwo yi danğay a wôsa ôbi na sôge tô ßiné bi bay ré kañ kelma woji hen men, wô sa deré temare men hen ta. Ôbi wo bay engere bi, menba, ôbi nôge Jêsu biji bi bay ré liñ aña bôrji ré gey.

Bay ôriñ nañ Jêsu wô deréri

(Mt 27: 32, Mk 15: 21, Ja 19: 17-27)

²⁶ Kirina bay ßu Jêsu ôriñ menba, gawra wo pôn bay uwôgeri Simô, ôbi na kwôni wo Sirên uwo nono menba, asgarñê biri biri ay gurô tagelê wo Jêsu ôriñ tôri a.

²⁷ Kwônê ßiné ô tôri a, añ perê ßiné bay ka hen na, yébé ka pôn bar sêñ denğôrji.

²⁸ Jêsu bul unéji añ kôlji iyôn ba: «Kenbay yébé ka Jérusalêm, sômênge san a ré, niñba, ken sôm wô sarñge kenbay men, wô sa kamnenge a men dî. ²⁹ Wôsa wulé wo era hen na, bay a kelê iyôn ba: «Yi deré yi wô sa yébé ka yê woji nañ hen men, ka na ba yê tô hen men, ka sa pôn iyôn biñ kamrê kuba ré hen a men.» ³⁰ Añ ßiné a kôlji keram iyôn ba: «Herinje sarni a» men, bay a kôlji gôserew «Uwôbêni» men. ³¹ Wôsa hena bay ré lèn nôbi wo en yi môñ gurô wo geñ iyôn hen, hen iyôn ba, kwonje kenbay ka ken yi môñ gurô wo hay hen ba, a sa yé iyen ba?»

³² Bay ôriñ nañ ßiné ka danği wôo ka na bay bô habrê wô deréji nañ Jêsu men.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 33-44, Mk 15: 22-32)

³³ Kirina bay sa kirin ka bay uwôgeji ibé sa gawra hen menba, bay bér Jêsu sa gurô tagelê nañ bay bô habrê ka wôo kwo pôn bay béeri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jêsu woñ gusurô men, kwo pôn bay béeri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jêsu ma men. ³⁴ Jêsu kôl iyôn ba: «Iban, dî bôm jal sarji a, wôsa aña bay li hen na, bay hôn né.»

Añ bay pô bargay kari cénji nañ geré wo jalaw terê. ³⁵ Kwônê ßiné ðubu ya gel. Bay sa Jubnê ba, ayrêri añ kôl iyôn ba: «Ôbi gôliñ nañ ßiné menba, bi gôliñ nañ yiri hari niñ ta, ôbi wo kôl ðiré na Krist, kwo Emen dôri hen, hen!»

³⁶ Asgarñê kôba ayrêri añ erañji nañ kam ka tayi ciré biri añ bay kôl iyôn ba: ³⁷ «Hena jeré na kelma wo Jubnê ba, ju gôliñ nañ yem.»

³⁸ Bay li are di yi gurô a ta sari a ta kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na kelma wo Jubnê.»

³⁹ Ôbi bô habrê wo pôn wo bay béeri nañ dî hen tiréri kôl iyôn ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré ba? Iyôn ba, ju gôliñ nañ yem men, ju gôliñ nañ ni men.»

⁴⁰ Kwo pôn hen, kôliñ megari na iyôn ba: «Ju hariñ Emen né kwôy ba? Jôbi kôba, ju geliñ gusiñ hende to hen men.

⁴¹ Kwona nabay ba, na jé lêrena wo habiñ a nana geliñ gusiñ hen, niñba ôbi ba, li ani kani ka habiñ né.»

⁴² Menba, ôbi kôl iyôn ba: «Jêsu erem san a kirina já hera wô emê kenare.»

⁴³ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «En kôlem na tiri, kemnêñ hende to hen já merê nañ en *Paradis a ka na kirin ka dôri hen.»

Temay Jêsu

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Ja 19: 25-30)

⁴⁴ Kirina tare ðubu ðiñne menba, kirin hendu sa terare a nà kêm kwôy wo yébé ayin sa tôñne ta. ⁴⁵ Añ tu tare têliñ ta. Menba, bargay ka bay ha jôriñ bô *iyéy

Emen a hen yêgij derôre a. ⁴⁶ Menba, Jêsu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Iban, en bem tunun a kôm a.»

Kirina ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm hari nij. ⁴⁷ Kirina dami wo asgarjê debû gel hen iyôn menba, ôbi heram Emen kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na gawra woñ derôre tiri a men.»

⁴⁸ Kirin bay ka hen, ðipé kêm ka ðubu ya, gelji are bay ka hen na, bay sêêre dengôrji hôrij ij. ⁴⁹ Miljêri kêm debû sêd wolé nañ yêbé ka era tôri a ca yeñ Galilé hen, kôba, debû ya, gel men.

Bay em Jêsu

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Ja 19: 38-42)

⁵⁰ Gawra wo pônî hini na Josêp, ôbi na perê bay jerê kwôlê sa Jubnê hen. Ôbi na kwônî wo dôri men, kwoñ derôre a men.

⁵¹ Ôbi na bij nañ megêri sa ermé woji a ré men, sa jé lêreji a ré a men, wo bay na li nañ Jêsu hen. Ôbi na gawra wo sa iyé Arimaté bô emê wo Judé. Ôbi na mô gem *emê iyére to Emen. ⁵² Ôbi ô uné Pilat añ engereri temay Jêsu. ⁵³ Ôbi dô temay Jêsu tòn sa gurô tagelê añ lêgeriri nañ kibi bargay añ ô emé kampê ka bay kerge bô keram a ka kwônî emij ya tumô ré tô hen. ⁵⁴ Na wulê wo bay berij sa têrji, wôsa *sa merê ta ba ða.

⁵⁵ Yêbé ka ré era tôri ca Galilé yeñ hen na, ôrji tô Josêp a, bay gel sa kampê men, ulê wo bay uwôlij temay Jêsu hen a men.

⁵⁶ Menba, bay belji hô ô janê sa tê weñ wo ðipé hen men, ider a men hen wô bê sa temay Jêsu a.

Menba, dôrji bul nañ sa merê ta mega tôô kôl hen iyôn.

24

Jêsu ji si kampê

(Mt 28: 1-10, Mk 16: 1-9, Ja 20: 1-10)

¹ Añ nañ sa demas tô kirij cud menba, yêbé ka henañ dôrji bul nañ *sa merê ta hen heraji sa kampê nañ weñ men, ider wo ðipé dô hen men wo bay henañ bu sa têri hen. ² Bay gel kulmañ keram wo luge kibi kampê hen gerijij yi wolé. ³ Menba, bay si bô kampê, menba, bay gel temay

Kelma Jêsu ré. ⁴ Kirina bay namnij na ba, mi a ré yé hen iyôn ba tô menba, gawrê wôô ka bargay kaji bôderê terij terij siji ðibiji tumôrji a. ⁵ Menba, harê li yêbé bay ka hen añ bay di kuniji tòn, gawrê bay ka hen kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené woge kwônî wo mô geñ perê ka ma a ba? ⁶ Ôbi ji si ðiba ôbi nañ na. Erménge sa kwôlo ôbi na kelénge kirina ôbi na bañ Galilé tô hen. ⁷ Ôbi na kôl iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra na uwôlij kôbi bay lê têrij a, bay a béren sa gurô tagelê añ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

⁸ Kirin bay ka hen menba, bay hô erem sa kwôlo Jêsu bi wo hen a. ⁹ Bay heraji sa dôrij bay tô Jêsu ka môj kibi pôn hen kwôlê bi wo hen men, bay kôlij ka ðangi kêm a men. ¹⁰ Yêbé bay ka hen na, na Mari to Magdala men, Jan men, Mari toñ yoo *Jak nañ megêrji ka na ô nañ ci hen kôba, kôlijji bay tô Jêsu men. ¹¹ Nijba, bay bô kwôlê bi wo hen yi mega dilemne iyôn tirji a, ðiba, bay bi bôrji sa kwôlo yêbé bi wo hen a ré. ¹² Nijba, Piyêr ge ô sa kampê, ôbi donge nijba, gel na bargay ka bay na lêgerij Jêsu hen mera, menba, ôbi bul hô añ tini ge kay sa are bay ka li are hen.

Jêsu si sa bay tôri ka wôô ka ô ca erê iyére to bay uwôgere Emayus hen

¹³ Wulê bi wo hen na, bay tôri wôô perêrji a hen ôrji ca erê Emayus a. Emayus na, na kilométer môj kibi wôô nañ Jérusalêm. ¹⁴ Bay dô kwôli are bay ka kêm ka ré li are hen. ¹⁵ Kirina bay iyêl hen iyôn menba, Jêsu si sarji a añ ô nañ ci. ¹⁶ Nijba, ani jôrji bi bay ré hôni. ¹⁷ Ôbi kôlji iyôn ba: «Na kwôli mi a, kené iyêl ôrij hen ba?»

Menba, bay debû tòn, menba, tirji mène. ¹⁸ Kwo pônî perêrji a hen bay uwôgeri Kléyopas uwôli sara iyôn ba: «Jôbi pôn nêñ ham Jérusalêm a hen a henê anga li are bô wulê bi wo hen a ré!» ¹⁹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na mi a lê are ba?»

Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo gengij sa Jêsu wo Najarêt wo na *ôbi kibi Emen woñ ôbi néé men, ôbi kôl kwôlê

men, li are a men, naɲ néé tumô Emen a men, tumô gawré a men. ²⁰ Damné kaɲ bay bê kwôbe kana naɲ kilmé biri diri kwôli temare sari a aɲ bay bééri sa gurô tagelê. ²¹ Nibay ba, nini kôl yaɲ ba ôbi a ré derê *Israyêl bô lemnare a. Nijba, sa are bay ka kêm hen na, li sa subu nij wo are bay ka kêm li are. ²² Nijba, yébé kani ka pôni li tinini ge kay wôsa bay ô sa kampê naɲ tô kirij cud menba, ²³ bay uwôn temayri ré menba, bay hera sa kôl iyôn ba *manê ka derômaran a ré jôrji aɲ ré kôlji ôbi ré mô geɲ. ²⁴ Megêrni ka pôni ô sa kampê menba, uwonji are bay ka hen mega yébé ré kôlij iyôn nijba, ôbi ba, bay gili ré.»

²⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Ayi! gawré ka henê aɲgaji naɲ hen, ken jal sa bê bônge sa kwôlo bay kibi Emen na kôl, kôl iyôn ba: ²⁶ *Krist, kwo Emen dôri hen ré gelij gusij dema ré merê bô derê a tô ré ba?»

²⁷ Ôbi dôrji bô magtubu to Emen to kôl gengij sari. Aɲ ayij tôri sa magtubu to *Moyis a kwôy saɲ sa magtubu to bay kibi Emen a.

²⁸ Kirija bay ba da naɲ iyére to bay ca erê ya hen menba, ôbi li môɲ diré erê kelangê iyôn. ²⁹ Menba, bay jôri môj môj kôl iyôn ba: «Mô naɲ ni wôsa tare kurij nij men, kirij kô nij a men.» Menba, ôbi ô ira naɲ ci. ³⁰ Kirija ôbi mô emê naɲ ci menba, ôbi ay mapa aɲ lij Emen dosé menba, bôl aɲ biji. ³¹ Kirij bay ka hen menba, tirji yêgij aɲ bay hône menba, bay gili ré nij. ³² Menba, bay kôl iyôn ba: «Ani ré uwoy bôrna môɲ tare iyôn kirija ôbi ré derêna bô magtubu tô geré hen né ba?»

³³ Kirij bay ka hen na, bay bul hô Jérusalêm a, bay uwôn bay tôri ka môj kibi pôn hen naɲ ka daɲgi daɲji. ³⁴ Aɲ ka daɲji hen, kôlij ka uwo Emayus a hen iyôn ba: «Kelma ji si kampê na tiri, aɲ ôbi si sa Simô a.»

³⁵ Menba, bay dô kwôli aɲga ré li are tô geré hen men, jôrijare to tirji ré jôrij sari a kirija ôbi ré bôl mapa biji hen men.

Jêsu si sa bay tôri ka môj kibi pôn a hen (Mt 28: 16-20, Ja 20: 19-29, Mk 16: 14-18, Jê lê bay jê 1: 1-8)

³⁶ Bay iyêl hen iyôn baa ya tô menba, Jêsu si debru derôrji a aɲ kôlji iyôn ba: «Bi bô jalê wo Emen ba, naɲ ken.»

³⁷ Harê duu bay tô Jêsu aɲ bay kôl yaɲ ba ciré gel na kampê kani. ³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken hare wô mi ba? Wô mi a kené meremné ba? ³⁹ Gelenge kôben naɲ têên, na nôbi naɲ yen. Hebenge ken gel, tunu ôrij naɲ kurôngi ré men, ibé ré men, mega wo ken gel yen a hen iyôn.»

⁴⁰ Ôbi kôl hen iyôn menba, gelji kôbri naɲ têeri. ⁴¹ Yirji dôrji derê wo bay nêmbê bôrji sara ré men, tiniji ge kay baa ya a men, aɲ ôbi kôlji iyôn ba: «Ken ôrij naɲ ani kaɲ emê ré ba?»

⁴² Menba, bay biri kuyê kaɲ payê. ⁴³ Ôbi enge aɲ ôm tirji a. ⁴⁴ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na kwôlo na en kelenge kirija na en baɲ naɲ ken ôbi a hen: kwôlo na kôlij gengij san bô magtubu tô to Moyis a men, bay kibi Emen naɲ kurôn kibé a men, hen a ariri ré lij hen.»

⁴⁵ Kirij bay ka hen menba, ôbi bi tirji jôrij bi bay ré hôn bô magtubu to Emen. ⁴⁶ Aɲ kôlji iyôn ba: «Na mega wo na lij kôl iyôn ba: Krist, kwô Emen dôri hen, a gelij gusij aɲ sa wôô, subu tori menba, ôbi a jê sé kampê. ⁴⁷ Men, bay a ulê béré bij tô yê bijé ré di tô têrij lêreji baa aɲ bi Emen ré drij bôri jal sarji a kêm, ayij tôri Jérusalêm a tumô. ⁴⁸ Na ken gel are bay ka hen naɲ turnge aɲ kenbay a yé bay dôrij bijé kwôliji. ⁴⁹ Nôbi na jôɲ naɲ aɲga Iban na ayij tôô ben hen. Kenbay ba, ken mô na hende to hen kwôy wo ka uwônij néé wo hena derômaran a.»

Jêsu day ô derômaran a (Mk 16: 19-20, Jê lê bay jê 1: 9-11)

⁵⁰ Menba, ôbi ôrij naɲ ci si Bétani iyôn aɲ pô kôbri ta tôrij kibri a sarji a.

⁵¹ Kirija ôbi tô kibri sarji a baa ya tô menba, Emen ayri ôrij ta derômaran a.

⁵² Kwoji bay ba, kirija bay di kwiniji tôɲ aɲ heramiri menba, bay bul hô Jérusalêm a naɲ yi derê wo dami. ⁵³ Aɲ sa pôn pôn

bay mô derô haba wo *iyéy Emen a ayiṅ
kibi Emen.

Kwôlo Dôri wo Emen wo Ja kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Ja li hen

Kwôlo Dôri wo Ja na, na magtubu to ôbi li bijn bay ayê bôh ka Siri. Magtubu hende to hen, bay soderére tòn nân kini kwôlo bay kôl kôl men, gwsore to bay lij hen, kôba, yi gay dê nân gwsore to bay lij magtubu to Matiyé men, Mark men, Luk a a men hen. Ja debu gan na sa iyay kwôlo Jésu wo yi kini uwôbêri a hen men, ari lêri a a men.

Ayij tóri sa sapitre 1-12 a na, kôl na kwôli ari lê Jésu ka jurgem ka dê kirij hen. Bay a na gijê wo gel wo Jésu ré na Kema Emen. Sapitre bi wo hen kôba, kôl kwôli upé wo si Jésu uwônij nân ôbi sa Jubné wo pôni (Sapitre 3) hen men, nân iyore to Samari (Sapitre 4) hen men, nân bay ômpare hen a men (Sapitre 5 nân 9). Perê kwôlê bi wo ôbi gelij bijné hen na, Jésu gel wo diré yi môj kwô wo kwôni ré om ba, ré gôlij iyôn men, diré yi môj ôbi abê gangê wo dô tumô gawré ôrij ligi Ibari Emen a iyôn men, diré yi môj tare toj hendi perangê kirij sa terare a nà a men. Na hen iyôn a, Jésu ré yêge sa yiri gelij bijné hen.

Sapitre 13-21 a na, kôl na kwôli dé wo Jésu a dé sa terare nà an belé herê ligi Ibari a hen. Ôbi dôrij bay tóri kwôlê men, banji wô wulê wo diré nânê perêrji a (13-16) hen men, uwôl Ibari wô sarji (Sapitre 17) men, kwôli anga yi sa temay Jésu a (Sapitre 18-19).

Kwôli are bay ka yi gengij sa temay Jésu hen na, gelij nân kwo si Matiyé nân Mark nân Luk kôl hen iyôn têt têt. Sapitre 20-21 a na, nân sa Pak, Jésu gel yiri gej na iyôn gelij bay tóri. Ôbi lê magtubu to Ja hende to hen kôl iyôn ba: «Ôbi li magtubu hende to hen iyôn bi bijné ka na gel Jésu ré hen na, bi bay kôba, ré bijn bôrji sari a men.» (Sapitre 20: 29-31.)

Kwôlo Dôri wo Ja bi wo hen na, kôl kwôli Jubné kwôy kwôy mega bijné ka yi gay iyôn. Hena Jésu ré kôl kwôli Jubné ba, na Jubné kêm né. Nijba, na ka kan kwôlê wori hen dî. Perê bay ka kanêri bay ka hen na, kwônêrji ba, na bay sa Jubné. Jésu yiri na Jub men, bay tóri ka ôbi tôrji tumô hen kôba, na Jubné a men. Kirija Ja kôl kwôlê an om Jub, Jub ba, na wô sa bijné kan Jub hen kêm mera ré nijba, na wô sa bijné kêm ka kan Jésu Krist hen.

Kwôlo Dôri wo Ja li bô magtubu tori a hen na, kôl kwôli yê Jésu ré men, kwôli ayê tô jé wori ré a men. Nijba, ayê tô gelé wo Jésu ré na kwôlo Emen men, ôbi na ré mô nân Emen ca tumô yej kwôy kemnêj. (Sapitre 1: 1-18.)

Jésu wo na kwôlo Emen hen na, era sa terare a nà sa mô nân gawré. Ôbi a, bay ré nême yij kam Emen hen. Wulê wo Jésu na ban sa terare a nà tô hen na, ôbi na bijn nân Ibari dô men, ôbi na ôbi jé wori a men.

Bijné kêm ka woge Emen nân bôh pôn hen na, bay a henêri nân geré wo Kemari.

Jésu Krist na Kwôlo men, kirij ka perangi men, merê tu gej a men

(1 Ja 1: 1-3,5-10)

¹ Pa dema, Emen ré ayij tô dé are tô na, Gawra wo bay uwôgeri Kwôlê hen, na ya nij, ôbi na mô nân Emen ca yej men, Kwôlê bi wo hen na na Emen a men.

² Kwôlê bi wo hen, na mô nân Emen pa dema, ôbi na ré ayij tô dé are. ³ An are kêm ka na dij hen na, na na nân geré wo Kwôlê bi wo hen men, are bay ka kêm hen, ka ôbi ré baa lêreji ba, nân. ⁴ Na Kwôlê bi a, merê tu gej ré yi bôri a men, merê tu gej bi wo hen, a na kirij ka perangi ka bijné ka sa terare a nà a men.

⁵ Kirij ka perangi bay ka hen, perange bô dilemne a, nijba, dilemne kan kirij ka perangi bay ka hen.

⁶ Menba, Emen jé gawra wo bay uwôgeri Ja. ⁷ Ôbi era na wô derê kwôli Kirij ka Perangi bay ka hen, an bi bijné ré bi bôrji sarji a, sa kibi kwôlê wo diré dô hen a men. ⁸ Ôbi na Kirij ka Perangi

bay ka hen né, niŋba, ôbi era na wô kelê kwôliji dî. ⁹ Kirij ka Peranji bay ka hen na, na kaŋ tiri, ka era sa terare a nà, aŋ perange kirij aŋ biŋé kêm gel kirij.

¹⁰ Gawra bi wo na Kwôlê hen na, sa mô sa terare a nà ya, aŋ ná sa kibri aŋa Emen na ré diŋ terare naŋ are kêm ka yi sara hen, menba, gawrê bay ka sa terare a nà, tirji jôrij sari a ré. ¹¹ Ôbi era sa iyére tori a niŋba, kari kaŋ déŋ déŋ bay ka hen kaŋni. ¹² Niŋba, ka pôni perê ka geyri aŋ bi bôrji sari a hen na, ôbi biji geré bi bay ré bilij yi kam Emen. ¹³ Biŋé bay ka hen yi kam Emen na, mega wo gawra yeŋ kamni hen iyôŋ né men, na naŋ bô geyé wo gawra wôni ré a men, niŋba, na Emen a beléji a, bay ré yiŋ kamni hen.

¹⁴ Men, Kwôlê bi wo hen bilij yi gawra aŋ sa mô perêrna nà, aŋ bô derê naŋ tu kwôlê yi yiri damaŋ men, nana gel dampare tori a men, dampare tori hende to hen, na to Iba Kema a biŋ Kemari wo pôn nêŋ nêŋ hen. ¹⁵ Ja na kôl kwôli kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Na wô sari ôbi aŋa na ené kelêŋge iyôŋ ba: «Ôbi ré era cêgen a hen ya men, dampare tori ré gôlij tiŋê a men hen», wôsa ôbi na mô ca tumôn yeŋ.»

¹⁶ Sa kibi bô derê wori aŋa nana uwôn terê kibi wo gay gay hen. ¹⁷ Ca ba, Emen na bi *Moyis a na geléna tôô, niŋba, bô derê naŋ tu kwôlê na, na Jêsu Krist a saŋ béna. ¹⁸ Wôsa kwôni wo gel Emen ba, naŋ tô, niŋba, na Kemari wo pôn nêŋ nêŋ wo na Emen wo mô naŋ Ibari hen, a gelénari aŋa nana hône hen.

Kwôlo Ja ôbi lê batêm dô

(Mt 3: 1-12, Mk 1: 1-8, Lk 3: 15-18, Ja 5: 33-36)

¹⁹ Bay sa Jubnê ka Jérusalêm jéji bay bê kwôbe naŋ kam *Lébi ligi Ja a engeri iyôŋ ba: «Jôbi ju na i ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôsirji ré, aŋ kôlji waŋ ta kôl iyôŋ ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen, bi ré tô.»

²¹ Menba, bay engeriri iyôŋ ba: «Niŋba, ju na i dî ba? Ju na *Eli *ôbi kibi Emen laba?» Menba, Ja uwôlji sara iyôŋ ba: «Ena ôbi ré.» Menba, bay hô engeriri iyôŋ ba: «Niŋba, ju na ôbi kibi Emen wo

bay na kôl kwôli hen dê?» Menba, Ja kôlji iyôŋ ba: «Ena ôbi ré tô a men.»

²² Menba, bay hô engeriri iyôŋ ba: «A nà niŋba, ju na i dî a jeré kelêni kwôlo gengij sam ba, niŋa herê ô kôlij ka joni hen ré ba?»

²³ Menba, Ja uwôlji sara iyôŋ ba: «Ena tôô kwo ôm derô gwôlê aŋ kôl iyôŋ ba: «Nanêŋge geré wo Kelma bi ô derôre.» Na mega wo ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen iyôŋ.»

²⁴ Perê biŋé ka bay jéji yi Ja a hen na, Parisijêŋê kôba ya men. ²⁵ Aŋ bay engeriri iyôŋ ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré men, *Eli ré men, ôbi kibi Emen ré a men menba, wô mi a jeré lij biŋé batêm dî ba?»

²⁶ Menba, Ja hô uwôlji sara iyôŋ ba: «Nôbi ba, en lêŋge batêm na naŋ kam, niŋba, gawra wo pôni mô perêŋge a hen ya, wo ken hône ré. ²⁷ Ôbi era cêgena hen ya aŋ ena ani wo na beséré ganji garbê kari ré.»

²⁸ Are bay ka kêm hen lij na sa iyé Bétani a, cêgi cér wo Jurdê kirij ka Ja lij biŋé batêm ya hen.

Jêsu Kema Kwormo wo Emen

²⁹ Wulê pôn cêgê menba, Ja gel Jêsu era ligiri a, menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Gelêŋge na Kema Kwormo wo Emen wo dô têrij sa biŋé ka sa terare a nà bi a na. ³⁰ Na ôbi á, na ené kôl kwôli kôl iyôŋ ba: «Gawra wo pôni era cêgena hen na, dampare tori gôlij tiŋê wôsa ôbi na mô ya ca tumôn yeŋ a men.» ³¹ Na en hôn mega ôbi a ré na Kema Kwormo wo Emen né. Aŋ en lij biŋé batêm naŋ kam aŋ bi kam *Israyél ré hônijni.»

³² Ja dô kwôli kôl iyôŋ ba: «En gel Tini Emen herbo ta derômaraŋ a mega derare iyôŋ sari a. ³³ Na en hôn wo ôbi ré na i ba, ré niŋba, na Emen wo na joon bi ené lij biŋé batêm naŋ kam hen na, na ôbi a kôlen iyôŋ ba: «Kwôni wo já gelé Tunu herbe aŋ dêbe sari a hen na, na ôbi a lij biŋé batêm naŋ Tunu toŋ hendi bô bôrê.»

³⁴ Ôbi a, kirijna ené gel hen iyôŋ menba, en kôl ôbi ré na Kema Emen bi hen.»

Bay tô Jésus ka tumô
(Mt 4: 18-22)

³⁵ Wulê pôn cêgê menba, Ja nap bay tôri ka wôô hen hô heraji kirij bay ka hen. ³⁶ An kirijna ôbi gel Jésus wo ô hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gelênge na Kema Kwormo wo Emen bi a nà.»

³⁷ Kirijna bay tô Ja bay ka wôô hen, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay ô tô Jésus a. ³⁸ Kirijna Jésus bare cêgeri gelji wo bay era tôri a menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken woge na mi ba?» Menba, bay engereri iyôn ba: «*Rabi, (hini bi wo hen bôri ôbi gelij bijné are) iyére tom na yôn ba?»

³⁹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Eranje ka sa gelé» menba, bay ô, ô gelé kirij ka ôbi môrij ya hen, menba, bay mô nap dî sem. Kirijna tare pôô nij menba, bay ô ta.

⁴⁰ André wop yêni Simô Piyêr na kwo pônî perê bay tô Ja bay ka wôô ka na toy kwôlo Ja an na ô tô Jésus a hen. ⁴¹ Na André bi a erê upé yêni Simô tumô an kôli iyôn ba: «Nini unâ *Mési» (hini bi wo hen bôri na Krist, kwo Emen dôri hen).

⁴² Menba, ôbi ôrij nap Simô ligi Jésus a, Jésus bô Simô an kôli iyôn ba: «Ju na Simô kema Jonas, nijba, haw hen bay uwôgem Képas.» (Bôri na «keram.»)

Jésu uwôge Pilip men, Nataniyêl men

⁴³ Wulê pôn cêgê menba, Jésus genge dîré erê Galilé. Ôbi uwôn Pilip an kôli iyôn ba: «Era tôn a.»

⁴⁴ Pilip na kwôni wo Bêtsayda mega si André nap yêni Piyêr hen iyôn men.

⁴⁵ Pilip uwôn Nataniyêl an kôli iyôn ba: «Nini uwôn kwo Moyis na kôl kwôli bô magtubu tôô a hen men, bay kibi Emen kôba, na kôl kwôli bô magtubu toji a hen men. Na Jésus wo Najarêt wop kema Josêp.»

⁴⁶ Menba, Nataniyêl kôli iyôn ba: «Sa iyé Najarêt a ba, ani ka dôri a hena ya pa pa ba?» Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Era já sa erê gelé hen tô.»

⁴⁷ Kirijna Jésus gel Nataniyêl era ligiri a menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gel, na Israyêl wop dèp wo ermé wôni wo habij nap bôri a.»

⁴⁸ Menba, Nataniyêl engereri iyôn ba: «Ju hōnen na yōn ba?» Menba, Jésus uwôli

sara iyôn ba: «Pa dema, Pilip ré uwôgem tô na, en gelem kirijna ju môrij tô tōgōre a hen.»

⁴⁹ Menba, Nataniyêl uwôli sara iyôn ba: «Rabi, ju na Kema Emen, ju na Kelma wo Israyêl.»

⁵⁰ Jésus kôli iyôn ba: «Wô wo en kôlem ené gelem tô tōgōre a bi a, jeré bi bôm sara hen ba? Já gelé anja dami ka dè ka hen an tô.»

⁵¹ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, haw hen ka gelé derômaran a bôlij an manê ka Emen a herbé men, dayê herê men, san nôbi *Kema Gawra a.»

2

Gijnê wo tumô cog cog wo Jésus li

¹ Wulê wôô cêgê menba, gerê iyére yi Kana emê wo Galilé a. Menba, yoo Jésus ô ya men. ² Jésus kôba, bay uwôgeri kini gerê iyére hende to hen a nap bay tôri.

³ Care top kam tijador yê bijné menba, yoo Jésus kôli iyôn ba: «Care top kam tijador to bijné ré yi nap nij.»

⁴ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Yoon, mini a kôlen kwôli anja ené li ré. Tare tijê nê ré tô.»

⁵ Menba, yori kôlij bay cé emê hen iyôn ba: «Anja ôbi a kelênge kené li ba, ken li mera.»

⁶ Kirij bay ka ya hen, téwjpê ka bay li nap keram jii yi ya, na téwjpê ka Jubjpê lônpjir yirji wô sélij tumô Emen a. Téwjpê bay ka hen na, pôn ba, ay tawa subu subu.

⁷ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kebênge kam ken bi wiinê téwjpê bay ka hen ta.»

Menba, bay kebe kam bi wiinê téwjpê bay ka hen telêj telêj ta. ⁸ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kebênge ken bijn ôbi sa bay cé emê na hanje nij.»

Menba, bay kebe ôrij biri. ⁹ Kirijna ôbi sa bay cé emé bi wo hen yi gel menba, kam bay ka ré belij care top kam tijador hen, nijba, ôbi hōn kirij ka care top kam tijador hende to hen henap ya ré, nijba, bay jé ka ré kebe kam hen na, bay hōn dô menba, ôbi uwôge ôbi kurô bi wo hen

¹⁰ an kôli iyôn ba: «Dôd ba, bijné céré na care top kam tijador to dôri tumô an kirijna bijné ka bay uwôgerêji hen kwoyрэ

nijn dema bay ré cé to melanji cêgê tô menba, jôbi ba, ju gem care toj kam tinador tom to dôri na yôn aña jeré soj nan tu nà tô ba?»

¹¹ Na sa iyé Kana bô emê wo Galilé a Jésu ré li ginê wori wo tumô cog cog, aḡ gelijn damjare tori aḡ bay tôri bijn bôrji sari a.

¹² Cêgi gerê iyére hende to hen menba, bay ôrji Kapernayôm nan yori men, yênêri men, bay tôri a men, nijba, bay wôl ya gaḡ né.

Jésu dage bay lê jengga bô iyéy Emen a

¹³ Sa lê geserê *Pak wo Jubnê baa da menba, Jésu ô Jérusalêm a. ¹⁴ Ôbi uwôn derô haba wo *iyéy Emen a, kelbê ka bay eraḡ gara men, gangê men, derare nan bay kerangê lari ka môrji tôn hen. ¹⁵ Menba, Jésu gwôje gaḡne lij sera aḡ ôbi dageji kêm bô iyéy Emen a nan gangê men, kelbê kaji men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê lari wo gay gay hen hee aḡ useré lari woji bi wo hen a men, ¹⁶ aḡ ôbi kôlij bay eraḡ nan derare gara na iyôn ba: «Ôriḡe nan derare tonḡe hen ken sijn nô, ka ayê iyé Iban lij kini lê gara wonḡe né.»

¹⁷ Menba, bay tôri erem sa kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey iyére tom gaḡ. Geyé bi wo en gey iyére hende to hen, hen na, payren môḡ tare to uwoy gawra iyôn.»

¹⁸ Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Na mi kaḡ ginê a jeré lê geléni aḡ bi niné hônijn wo jeré nêḡ lê mega wo ju lij hen iyôn ba?»

¹⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Téḡge iyéy Emen hende to hen aḡ, aḡ na hô dé hôriḡ sa subu déj.» ²⁰ Jubnê kôl iyôn ba: «Iyéy Emen to yi hen na, li elê tôre pôrbu kibi jii dema niné li kô tô menba, jôbi ju kôl sa subu déj menba, jeré dé kerê ba?»

²¹ Nijba, Jésu kôl na kwôli iyéy Emen to na kurôḡgi yiri hen. ²² Na ôbi á, kirijna Jésu ré ji si kamnê menba, bay tôri erem sa kwôlê bi wo ôbi na kôl hen, aḡ bay bi bôrji sa kwôlo Emen a men, sa kwôlo Jésu na kôl a hen a men.

²³ Kirijna Jésu bay Jérusalêm a tô lê geserê Pak a na, bijné kwône bi bôrji sari a wô ginê wo gay gay wo ôbi li. ²⁴ Nijba, ôbi bi bôri sarji a ré wôsa ôbi hônji pôn pôn kêm. ²⁵ Ôbi ôriḡ doy bi bay ré dôri kwôli kwôni ré a men, wôsa ôbi hôn bô gawrê kêm.

3

Nikwodêm ô iyêlê nan Jésu

¹ Perê *Parisijnêḡ a na, gawra wo pônij bay uwôgeri Nikwodêm. Ôbi na kelma perê kilmé ka Jubnê. ² Ôbi era ligi Jésu a yoyre aḡ kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo jeré na dami won ôbi gilijnare bijné tôto Emen wo hena ligi Emen a. Wôsa hena Emen né baa nan kwôni ré ba, ôbi a nêḡmê lê aḡgaḡ ginê mega wo ju lij hen iyôn né.»

³ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré hô yêḡ daḡ ré ba, ôbi a gelé *emê iyére to Emen né.»

⁴ Nikwodêm uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra ré na kwo iyêri nij ba, a hô yêḡ daḡ na iyeḡ ba? Ôbi a hô herê bô yori a dema bay ré yêri hôriḡ ba?»

⁵ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré yêḡ nan geré wo kam men, kwo Tunu a men ré na, ôbi a gelé emê iyére to Emen né. ⁶ Aḡga kurôḡgi yi a yê ba, na kurôḡgi yi men, ka Tunu a yê ba, na Tunu men. ⁷ Bi denḡôm tém wô kelê wo en kôlem jeré hô yêḡ daḡ hen né. ⁸ Kal ge na kirij ka bôri gey a men, ju toy na nêri mera, dîba, ju hôn na ba, ôbi hena na yôn ba, ré men, ôbi ô na yôn ba, ré a men. Gawra wo Tunu a yêri kôba, a yé na mega bi wo hen iyôn men. Wôsa já gelé Tunu ré, nijba, na jé wo hende li yi gawra a jeré gelé.»

⁹ Menba, Nikwodêm kôli iyôn ba: «Hen ba, a lij na iyeḡ iyeḡ pôn ba?»

¹⁰ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Ju na dami ôbi gelijnare kam *Israyêl are menba, ju hôn are bay ka hen, ré wô mi ba? ¹¹ Na tu kwôlê a ené kôlem hen, nini kôl kwôli aḡga nini hôn men, nini dô kwôli aḡga nini gel nan tirni a men,

menba, ken kañ bê bônge sa kwôli are bay ka nini derênge hen. ¹² Hen aña kené bi bônge sa kwôli anğa sa terare a nà, ka en derênge hen ré ba, ka lê iyeñ a kené bê bônge sa ka derômaran a ka na derênge kwôliji hen ba? ¹³ Añ kwôni wo ðay ô derômaran a ba, nañ, niñba, na kwo na hena derômaran a bi pôn hari. Ôbi a na nôbi *Kema Gawra. ¹⁴ Mega wo *Moyis na iyege lari liñ kalaw añ dôbe kibi gurô a ta hen iyôn na, gel wo nôbi Kema Gawra kôba, bay a ayen ðé ta hen iyôn men. ¹⁵ Añ bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô tu geñ nañ kwini. ¹⁶ Wôsa Emen gey biñé ka sa terare a nà, daman aña ré joñ nañ Kemari wo pôn nêñ nêñ hari hen sa terare a nà, bi i i wo ré bi bôri sari a ba, ré mène ré, niñba, ré mô nañ kwini. ¹⁷ Wôsa Emen joñ nañ Kemari sa terare a nà na wô jerê kwôlê sa biñé ré, niñba, bi bay ré uwônij gelê sa kibri ði. ¹⁸ Na ôbi á, kwôni wo ré bi bôri sari ba, bay a jerê kwôlê sari a ré niñ. Niñba, kwo kañ bê bôri sari a ba, bay jô kwôlê sari a niñ, wôsa ôbi bi bôri sa hini Kema Emen wo pôn nêñ nêñ hari hen né. ¹⁹ Jerê kwôlê bi wo hen na, na wo kirij ka perangi era sa terare a nà, niñba, gawré kañji añ wô kirij ka hendi ði, wôsa jé lêreji na kwo habij. ²⁰ Ôbi a, i i wo ré li habré ba, kañ na kirij ka perangi añ, ôbi era tu kirij ka perangi bay ka hen a ré, wô wo jé lêri wo habij hen ma ré yé tu wolé. ²¹ Niñba, ôbi lêre anğan tiri na, ôbi era kirij ka perangi a, añ ari lêri ka dôri hen na, biñé gel wôsa bay biñ nañ tôô to Emen.»

Ja ôbi lê batêm dô kwôli Jésus

²² Cêgeri wori menba, Jésus nañ bay tôri ôrji bô emê wo Judé añ môrji ya. Añ liñ biñé batêm. ²³ Ja kôba liñ biñé batêm kirij ka kam ya, ka bay uwôgeji Enôn ka ða nañ Salim hen. Wôsa kirij bay ka hen na, kam yi ya daman añ biñé era bi ôbi ré liji batêm. ²⁴ Wôsa wulê bi wo hen na, bay uwôl Ja dangay a ré tô.

²⁵ Kirij bay ka hen na, bay tô Ja narij kwôlê nañ Jub wo pôn gengij sa lôpê yi wô sélij tumô Emen a wo na hara wo Jubnê hen. ²⁶ Bay era sa uwôn Ja añ kôli

iyôn ba: «Rabi, gawra wo na ðebe nañ ju cêgi Jurdê, añ na ju dô kwôli hen na, gel ôbi liñ biñé batêm añ biñé kêm ô ligiri a.»

²⁷ Menba, Ja uwôlji sara iyôn ba: «Hena Emen ré biñ kwôni are ré ba, ôbi a nê mê upé ani sa kibri ré. ²⁸ Kenbay, na ken toy kwôlo na en kôl kôl iyôn ba: «Ena *Krist, kwo Emen dôri hen ré, niñba, bay joon tumôri a ði.» ²⁹ Yi mega kwôni wo enge iyore na, hende na tori niñba, ôbi tô kibri ba, ðebu na ða kwari a. Ôbi toy tôri to ôbi dôrij kwôlê hen menba, yiri dôri. Ôbi a, yen ré dôren daman hen. ³⁰ Bi dampare tori ô tumô tumô añ bi tijê nôbi hera cêgê men.»

³¹ Kwôni wo hena derômaran a era ba, ôbi gôlij sa are kêm, niñba, kwo na kwo sa terare a nà ba, na kwo sa terare a men. Ôbi kôl na kwôli anğa sa terare a nà a men, niñba, kwo hena derômaran a ba, gôlij sa are kêm. ³² Kwo hena derômaran a bi wo hen, dô na kwôli anğa ôbi na gel men, na toy a men, niñba, kwôni bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen né. ³³ Kwôni wo bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen na, ôbi gel na wo Emen ré kôl na tu kwôlê. ³⁴ Wôsa kwo Emen jori hen na, kôl na kwôli anğa Emen kôl wôsa Emen biri Tini daman. ³⁵ Baba Emen gey Kemari añ ôbi biri are kêm kôbri a. ³⁶ Ôbi a, kwôni wo bi bôri sa Kema ba, a merê nañ kwini, niñba, kwo kañ bê bôri sari a kwôy ba, a merê nañ kwini ré, niñba, bô tarê wo Emen baa sari a.

4

Jésu iyêl nañ iyore toñ Samari

¹ *Parisijnê toy wo biñé kwône ré bi bôrji sa Jésus a daman men, ôbi ré liji batêm a men ðé ka Ja. ² Tiri wori ba, Jésus nañ yiri liñ kwôni batêm ré, niñba, na bay tôri a liñ biñé batêm ði. ³ Kirijna Jésus toy kwôlo bay kôl hen iyôn, menba, ôbi hena bô emê wo Judé bulo hera kwo Galilé a. ⁴ Mega wo ôbi a sé si Samari môj môj hen iyôn, menba, ⁵ ôbi sa biñ môni iyére to Samari to bay uwôgere Sikar ða nañ yagê wo Jakwôb na biñ kemari Josêp ca yeñ hen. ⁶ Kirij bay ka hen, ôbi uwôn

kelmá wo Jakwôb. Tare debe ðiñne niñ, menba, ôbi merên tô kergare tori hende to hen, aṅ mô dô bul kibi kelmá bi wo hen a.

⁷ Menba, iyore to Samari era wô gebé kam menba, Jésu kôle iyôñ ba: «Ben kam na yê men.»

⁸ Wôsa bay tôri nañ nañ ði, wôsa bay ô derô ira wô kelé aṅgañ emê. ⁹ Menba, iyore to Samari hende to hen kôli iyôñ ba: «Wô mi a jôbi woñ Jub jeré engeren eni toñ Samari kam kañ yê ba?» Wôsa Jubnê biñji nañ Samari ré. ¹⁰ Menba, Jésu uwôle sara iyôñ ba: «Hena ré meré hôn aṅgañ bé seṅge ka Emen men, ré meré hôn kwo engeréré kam kañ yê hen a men na, ré na mini a ré engereri kam kañ yê ði, aṅ ôbi a ré béré kam ka kwôni yi ba, a gôliñ hen.»

¹¹ Menba, hende kôli iyôñ ba: «Kelma, kelmá ðoge men, ju ôriñ nañ gañgi je-laṅgê ré a men, menba, já lê iyeñ a jeré upé kam kañ gelé bay ka hen ba? ¹² Jôbi ju gôliñ môyrini Jakwôb wo na béni kelmá bi wo hen wo ôbi na yi kamni men, kamni nañ ari abê kari kôba, na yi a men hen ba?»

¹³ Menba, Jésu kôle iyôñ ba: «I i wo yi kami kelmá bi wo hen na, kam a hô diri hôriñ. ¹⁴ Niñba, kwôni wo yi kam ka na biri hen na, kam a diri cêgê ré niñ, aṅ kam bay ka na biri hen na, a yé tu kam ka sederiñ ka a yé yiri a kwôy, aṅ ôbi a merê nañ kwini.»

¹⁵ Iyore hende to hen kôli iyôñ ba: «Kelma, ben kam bay ka hen na yê aṅ bi kam dên cêgê ré niñ men, bi en hera sa gebe kam na ré niñ a men.»

¹⁶ Jésu kôle iyôñ ba: «Ô mu ô uwôga kurôre ken hera na.»

¹⁷ Menba, iyore hende to hen kôli iyôñ ba: «Eni na, kurôn nañ.» Menba, Jésu kôle iyôñ ba: «Kwôlo mu kôl kurôre ré nañ hen na, na tiri. ¹⁸ Wôsa kwôrnêre ka tumô na bay, aṅ kwo mu mô tumôri a haw hen na, na kurôre ré. Kwo hen ba, mu kôl na tiri.»

¹⁹ Iyore hende to hen kôli iyôñ ba: «Kelma, ju na *ôbi kibi Emen bi tiri.

²⁰ Môñêrni na tebe Emen sa keram wo

na. Menba, kenbay kañ Jubnê ken kôl kini tibé Emen ré na Jérusalêm a mera.»

²¹ Jésu kôliñ iyore hende to hen iyôñ ba: «Bi bôre sa kwôlo na kelé hen. Era baa tumô a hen na, kirij ka ðiñé a tibij Emen Iba ðiñé hen na, na sa keram a na ré men, na Jérusalêm a ré a men. ²² Kenbay kañ Samaritên ken tebe Emen niñba, ken hôni ré, niñba, niñba kañ Jub na, nini tibri men, nini hôni a men. Wôsa tô gelé hena na yi Jubnê. ²³ Wulêri nêni niñ wo ðiñé ka tebe Emen Iba ðiñé hen na, bay a tibéri na tibé woñ tiri hen men, nañ tunu a men. Wôsa na bay tibé Emen bay ka hen iyôñgi hen a Emen né wogeji. ²⁴ Emen na Tunu aṅ ka tibri hen na, bi tibri nañ tunu men, nañ bôo pôn a men.»

²⁵ Iyore hende to hen kôli iyôñ ba: «En hôn wo *Mési (wo na *Krist, kwo Emen dôri hen) ré sa sa, aṅ kirijna ôbi ré sa na, ôbi ré sa derêni tô are kêm.»

²⁶ Menba, Jésu kôle iyôñ ba: «Na nôbi Krist, kwo Emen dôri hen bi a iyêlê nañ mu hen.»

²⁷ Kirij bay ka hen, menba, bay tôri heraji men, aṅ tiniñ ge kay wô iyêlê wo ôbi iyêl nañ iyore hen. Niñba, kwôni pôn iyôñ perêrji a hen engereri na ba, ju engere ani ba, ré men, na kwôli mi a, jeré iyêl nañ tu ba, ré a men.

²⁸ Aṅ iyore hende to hen ði téwre tore aṅ kibi kelmá aṅ ge hô derô ira ô kôliñ ðiñé iyôñ ba: ²⁹ «Eranje ken sa gel gawra wo kôlen kwôli are kêm ka na en lêre hen. Ôbi a yé na Krist, kwo Emen dôri hen bi ré ba?»

³⁰ Menba, ðiñé sooro derô ira aṅ eraji uwonni.

³¹ Menba, bay tôri kôli ré ôm are aṅ bay kôl iyôñ ba: «*Rabi, ôm are dem.»

³² Niñba, ôbi uwôlji sara iyôñ ba: «Aṅgañ emêren ya a men niñba, na kenbay a henê ré hen.»

³³ Bay tôri kôl perêrji a kôl iyôñ ba: «Na ba, kwôni erañ nañ aṅgañ emê sa biri ba?»

³⁴ Menba, Jésu kôliñ iyôñ ba: «Lê aṅga kwo joon hen men, deré kibi jé wori a men na, ôbi a na emê wupê. ³⁵ Kwonje kenbay ba, ken kôl ré baa geserê pôrbu a dema kaw ré yé walê tô. Niñba, nôbi

en kelênge, ayênge turnge ta ken gelij kaw ka né yi walê nij hen. ³⁶ Kwôni wo wal kaw ba, uwôn sa kôbri nij aṅ dayrê na kaw ka dôri wô merê tu geṅ wo naṅ kwini. Iyôn ba, ôbi cé men, ôbi walê kaw a men na, bi ré liji yi derê bem. ³⁷ Gwosoy kwôlo bay na kôl kôl iyôn ba: «Kwo pôni ré ci men, kwo pôni ré wal men» hen na, na tu kwôlê. ³⁸ En jênge ken ô walê kaw ka, ka daṅgi a na lê jériji, aṅ ken ô na dilmirji.»

³⁹ Menba, kamaṅ ka Samari ka sa iyére hende to hen kwône bi bôri sa Jêsu, sa kibi kwôlo iyore hende to hen. Hende kôl iyôn ba: «Ôbi dôren tô aṅga kêma ka na en lêrê hen.» ⁴⁰ Menba, kirija kamaṅ ka Samari sa uwonni menba, bay uwôli bi ôbi ré wôl naṅ ci sem, menba, ôbi wôl naṅ ci wulê wôô. ⁴¹ Bijné kwône damaṅ bi bôri sari a, sa kibi kwôlo ôbi kôl hen. ⁴² Menba, bay kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Nini bi bôri sari a na wô kibi kwôlo mu kelêni hen mera ré, nijba, na wôsa nini toy kwôlo ôbi kôl hen naṅ marni, aṅa niné hôn wo ôbi ré na ôbi gôlij naṅ bijné ka sa terare a na, tiri a men.»

Jêsu berare kema gawra wo dami wo kelma

⁴³ Kirija wulê wo wôô bi wo hen kô nij, menba, Jêsu ô bô emê wo Galilé a. ⁴⁴ Wôsa ôbi na kôl tumô kôl iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen na, balêri a biri kwôlê ré.» ⁴⁵ Kirija ôbi sa bijn Galilé na, bijné ka Galilé biri yirji a wôsa ka pôni ka na ô lê geserê Jérusalêm a hen na, bay na gelo are kêma ka ôbi na la hen.

⁴⁶ Jêsu hô bul hô Kana bô emê wo Galilé a, kirij ka ôbi na li kam bilij care toṅ kam tijador hen. Sa iyé Kapèrnayôm a na, gawra wo dami wo kelma kemari ômij. ⁴⁷ Aṅ kirija ôbi toy wo Jêsu ré hena Judé sa bijn Galilé na, ôbi ô ligiri a ô uwôli bi ré era iyére tori a sa berare kemari wo ômij da ma hen biri men. ⁴⁸ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Hena kené gel aṅgaṅ gijné ré men, aṅgaṅ gelé ré a men na, ka bê bôriṅge san a ré.»

⁴⁹ Menba, dami wo kelma bi wo hen, kôli iyôn ba: «Kelma era lew wô wo kema maa ma.»

⁵⁰ Jêsu kôli iyôn ba: «Ô ham nij, wôsa kemam berare nij.» Ôbi bi bôri sa kwôlo Jêsu kôli hen, aṅ kurij ô hari nij. ⁵¹ Kirija ôbi baa tô geré tô menba, mané kari jô kwini aṅ kôli iyôn ba: «Kemam berare nij.»

⁵² Menba, ôbi engeriji iyôn ba, ré na naṅ tare iyeṅ a ôbi ré berare ba? Menba, bay kôli iyôn ba: «Henaṅ naṅ tare to sugi aṅa yiri ré jal.»

⁵³ Menba, ôbi hôn wo henaṅ ré na naṅ tare hende to hen, aṅa Jêsu henaṅ né kôli iyôn ba: «Kemam berare nij» hen, menba, ôbi naṅ bijné ka bô iyére tori a kêma bijn bôri sa Jêsu a.

⁵⁴ Jêsu li gijné wo têê wôôy bi wo hen, na kirija ôbi henaṅ bô emê wo Judé heraj kwo Galilé a hen.

5

Jêsu berare gawra wo kwa yiri ma

¹ Cêgê gijné bi wo hen, menba, wulê lê geserê wo Jubné wo pôni nêma menba, Jêsu ô Jérusalêm a. ² Jérusalêm a na, da naṅ kibi geré wo bay uwôgeri ré na kibi geré wo gamgê hen na, iyom wo dami wo bay pi bijn kam bô lij tagare toṅ pelé to bay uwôgere Bêtjata naṅ kibi hébre hen. Kibi tagare hende to hen na, bay li pal bay ya. ³ Tô pal bi wo pôn pôn hen na, bay ômpare men, bay tu tij men, bay merayé ka gay gay hen môri ya. [Bay gem bi kam né pelasij. ⁴ Wôsa *mana wo derômaraj a wo pôni herbo bô tagare hende to hen a ta ta aṅ pelase kam. Aṅ kwôni wo herbe bô a tumô kirija kam pelasij hen na, ômpare tori hende to hen, na toṅ mi mi kôba, dôrij yiri a.]

⁵ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo ômpare liri li elê tôre subu kibi marge yi ya men. ⁶ Jêsu gili wo ôbi yi tôṅ hen iyôn men, ôbi hôn wo gawra bi wo hen ré ômij elê kwône a men na, Jêsu kôli iyôn ba: «Ju gey berarê ba?»

⁷ Ôbi ômpare bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, kirija kam pelasij na, kwôni

wo ré ayen uwôl bô tagare a nap, aṅ kirija en masa bi ené kuriṅ bô a, menba, ôbi ômpare wo đangi kuriṅ bô a tumôn niṅ.»

⁸ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Hena ta ay jaare tom ôriṅ.»

⁹ Kirija bay ka hen na, ôbi berare aṅ ay jaare tori ôriṅ. Na nap sa *sa merê ta, ¹⁰ menba, bay sa Jubnê kôli iyôṅ ba: «Na sa sa merê ta, điba ré jeré ayê kwoy wom né.»

¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Kwo beraren hen kôlen iyôṅ ba: <Ay kwoy wom ju ôriṅ.> »

¹² Menba, bay engereri iyôṅ ba: «Na i bi a kôlem: <Ay kwoy wom ju ôriṅ hen ba?> »

¹³ Niṅba, ôbi hôn kwôni wo kôli kwôlê bi wo hen né, wôsa Jésu kay perê ðinê ka kwôni ka đebe ya hen.

¹⁴ Cêgê menba, Jésu uwonni derô haba wo *iyéy Emen a, menba, kôli iyôṅ ba: «Ju berare niṅ niṅba, ju hô li têriṅ ré niṅ wô wo aṅga đê ka hen, maa hô lêm sôn.»

¹⁵ Menba, gawra bi wo hen, ô kôliṅ bay sa Jubnê iyôṅ ba, ré na Jésu a na ré berarêri hen. ¹⁶ Na ôbi á, Jubnê ré woge Jésu wôsa ôbi ré berare gawra nap sa merê ta. ¹⁷ Niṅba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Iban na li jé aṅ ôbi li na hen iyôṅ yôôd. Aṅ nôbi kôba, en li hen iyôṅ men.»

¹⁸ Na wô ôbi wo hen, aṅa bay sa Jubnê ré woge damaṅ a ciré deréri wô wo ôbi ré đage sa tôô to gengiṅ sa sa merê ta hen mera ré niṅba, wô wo ôbi ré uwôge Emen Ibari men, ôbi ré li yiri điré na Emen iyôṅ a men.

Emen biṅ Kemari Jésu tôô sa are kêm a

¹⁹ Jésu hô kôliṅ iyôṅ ba: «Na kelêṅge na tu kwôlê: Kema na nê mê lê ani kani sa kibri ré, niṅba, ôbi li na aṅga ôbi gel yi Ibari a men, na aṅga Ibari li kêm hen, na bay a, ôbi ré li hen men. ²⁰ Wôsa Baba Emen gey Kemari aṅa ré gili aṅga ôbi li hen kêm men, ôbi a hô gili ka dami đê ka ken gel hen a men, aṅ bi tunuṅge ré ge kay damaṅ a. ²¹ Mega Baba Emen béér ðinê ka ma aṅ biji bay mô tu geṅ hen na, Kemari kôba, a biṅ i i wo bôri gey na, ôbi a biri merê tu geṅ men. ²² Ôbi a,

Baba Emen ba, ré jô kwôlê sa kwôni a ré, niṅba, ôbi day tôô toṅ jerê kwôlê kêm biṅ Kemari kôbri a. ²³ Aṅ bi ðinê ré ay kibi Kema môṅ kwo bay ayiṅ kibi Ibari hen iyôṅ men. Wôsa kwôni wo ay kibi Kema ré ba, Ibari wo jori hen kôba ôbi ay kibri ré a men.»

²⁴ «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen: kwôni wo toy kwôlê wupê, aṅ bi bôri sa kwo joon a hen na, ôbi a merê nap kwini men, ôbi a erê kini jerê kwôlê a ré niṅ a men, niṅba, ôbi yi mega kwôni wo na ma iyôṅ, aṅ haw hen ôbi mô tu geṅ. ²⁵ Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen: wulê nê niṅ wo ðinê ka ma a toyé tôô Kema Emen aṅ ka toy tôri hen na, bay a merê tu geṅ. ²⁶ Mega wo Iba Kema na hanê merê tu geṅ hen iyôṅ na, Kemari kôba, ôbi biri yi hanê merê tu geṅ men. ²⁷ Men, ôbi biri tôô bi ré jôriṅ kwôlê sa ðinê a men, wôsa ôbi na *Kema Gawra. ²⁸ Bi kwôlê wo en kelêṅge hen li tunuṅge ge kay ré, wôsa kirija wulêri nê niṅ na, ðinê ka ma ma hen a toyé tôri. ²⁹ Menba, bay a jê sé kampê. Aṅ kaṅ bay lê derê hen na, bay a jê sé kampê wô merê tu geṅ men, kaṅ bay lê habrê ba, bay a jê sé kampê bi bay ré jô kwôlê sarji a men.»

Biṅ ka dô kwôli Jésu

³⁰ «Ani ka en nê mê lê sa keben ba, nap. En jô kwôlê sa ðinê a na nap kwôlo Emen kôlen hen. Aṅ jerê kwôlê wupê bi wo hen, na nap geréri wôsa en woge na bô geyé wupê ré, niṅba, bô geyé wo kwo joon hen đî. ³¹ Hena ré na nôbi a derê kwôlen nap keben wupê ba, ka bê bônṅge san a ré. ³² Niṅba, kwôni wo đangi wo dô kwôlen hen ya, aṅ en hôn wo kwôlen wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri. ³³ Ken jé yi Ja a aṅ kwôlo ôbi dô gengiṅ san hen na, na kwôlê won tiri. ³⁴ Kupê nôbi ba, na gawra a derê kwôlen ré, niṅba, en kôl kwôli Ja hen iyôṅ bi kené uwônij gelê. ³⁵ Ja na yi môṅ tare toṅ tô deṅere to berare kirija, aṅ na ken li yi derê sem wô kirija ka perangi bay ka hen. ³⁶ Niṅba, nôbi ba, ôbi derê kwôlen ya, aṅ kwôlen bi wo ôbi dô hen na, damaṅ gôliṅ kwo Ja aṅ, wôsa aṅga en li hen na, na Iban a ben a ené li hen, aṅ na bay a derê kwôlen men, gel wo Iban a ré joon

hen a men. ³⁷ Men, Iban bi wo joon hen na, ôbi naŋ yiri dô kwôlen, niŋba, ken toy tôri ré men, ken gili ré a men. ³⁸ Kwôlê wori yi bôrŋge a ré, wôsa ken bi bôrŋge sa kwo ôbi jori hen né. ³⁹ Men, ken dêŋse men, kôbe tô magtubu to Emen a men, wôsa ken erem mega ré na sa kebre aŋa kené môriŋ naŋ kunuŋge hen. Aŋ na magtubu hende to hen, a na hende deré kwôlen. ⁴⁰ Bi wo hen, kôba, ken kaŋ era yen a bi kené mô naŋ kunuŋge.»

⁴¹ «Hini emê wupê na, hena na ligi gawrê a ré. ⁴² Niŋba, en henêŋge men, en hôn wo geyé Emen na, ré naŋ bôrŋge a a men. ⁴³ En era naŋ hini Iban menba, ken kaŋen, niŋba, kwo era sa kibri wori menba, na ôbi a kené geyri dî men. ⁴⁴ Kenbay ka ken gey ayiŋ kibi yerŋge dîba, ken woge ayé kibi wo hena ligi Emen a mera ré hen, menba, ka lê iyeŋ a kené bê bôrŋge san a ba? ⁴⁵ Ma ka ermé yaŋ ba, ené ulêŋge kwôlê sarŋge a tumô Iban a. Niŋba, ôbi ulêŋge kwôlê sarŋge a ba, na *Moyis wo ken dî bôrŋge sari a hen dî. ⁴⁶ Wôsa hena, na kené bi bôrŋge sa Moyis a ba, ré kené bê bôrŋge san a men, wôsa ôbi na li magtubu to kôl kwôlen. ⁴⁷ Niŋba, hena kené bi bôrŋge sa magtubu to Moyis a ré ba, ka lê iyeŋ a kené bê bôrŋge sa kwôlê wupê a ba?»

6

Jésu biŋ biŋé ka kwôni emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17)

¹ Cêgi kwôlo Jésu kôl hen menba, ôbi ô si cêgi cér wo Galilé wo bay uwôgere Tibériyad hen. ² Biŋé kwône kôbe tôri wôsa bay gel giŋê wo ôbi li sa biŋé kaŋ bay ômpare a hen. ³ Menba, Jésu naŋ bay tôri dayji ô merê sa keram a. ⁴ Wulê bi wo hen na, sa lê geserê *Pak wo Jubnê hen kôba, baa da men.

⁵ Menba, kirija Jésu ay tiri ta menba, gel kwônê biŋé ka era ligiri a hen, menba, ôbi engeriŋ Pilip iyôŋ ba: «Naa erê kelé mapa na yôŋ a nana biŋ biŋé bay ka hen ré ôm ba?» ⁶ Ôbi kôl hen iyôŋ, bi dîrê hônij kwôlo bô Pilip a. Wôsa Jésu hôn aŋa da lê niŋ. ⁷ Menba, Pilip uwôli sara

iyôŋ ba: «Bi i i ba ré uwôŋ dê dê ôm na, hena nana kel mapa na tu *dényé arew wôô kôba, a yêji ba ya.»

⁸ Menba, ôbi tô Jésu wo pôni wo bay uwôgeri André woŋ yêni Simô Piyêr hen kôli iyôŋ ba: ⁹ «Kema wo pôni ôriŋ naŋ mapa bay wo bay li naŋ ôrj* men kuyê wôô nà ya a men, niŋba, kwônê biŋé ka hen ba, mapa wo bay naŋ kuyê ka wôô hen, a liji mi ba?»

¹⁰ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Biŋgeji bi bay mô tôŋ.» Kalmê yi gaŋ kiriŋ bay ka hen.

Bay mô tôŋ aŋ bay kêni na impê dubu bay. ¹¹ Menba, Jésu pô mapa bi wo hen, aŋ kirija liŋ Emen dosé menba, céŋ biŋé bay ka hen men, ôbi pô kuyê liŋ mega ôbi wo hen iyôŋ aŋ céji a sara mega wo bôrji gey. ¹² Kirija biŋé bay ka hen uyirêji niŋ, menba, Jésu kôliŋ bay tôri iyôŋ ba: «Perêŋge tô mapa wo baa hen dîba, ken dî mène aŋ né.»

¹³ Menba, bay tôri dayrê tô mapa wo bay hen gwapê môj kibi wôô.

¹⁴ Kirija biŋé gel giŋê wo Jésu li hen iyôŋ menba, bay kôl iyôŋ ba: «Gawra wo hen na, *ôbi kibi Emen wo Emen kôl ré sa sa terare a nà, bi na tiri.»

¹⁵ Jésu hôn wo bay ré sa dôri ereŋ wô biri kenare hen iyôŋ menba, ôbi dô yiri pini hô sa keram a.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Mk 6: 45-52)

¹⁶ Kirija kiriŋ yi burgem menba, bay tôri ôrji kibi cér a. ¹⁷ Bay day bô bato a ciré erê tera Kapêrnayôm a. Kiriŋ yoy niŋ menba, Jésu sa uwôŋji ré tô tô. ¹⁸ Menba, kal wo dami ge aŋ mêw tôriŋ damaŋ. ¹⁹ Kirija bay tô Jésu jubu bato nêni kilomêter jii ley menba, bay gel Jésu era sa kam a aŋ sa da kwarji a menba, harê liji damaŋ. ²⁰ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Harêŋge ré, na nôbi.»

²¹ Bay gey ciré ayêri bô bato a niŋba, bay biŋ kiriŋ ka bay ca erê ya hen, jigê méra.

Jésu na kwô woŋ merê tu geŋ

* 6:9 6: 9 Ôrj ná, na kaw ka yi mega gêmê iyôŋ.

²² Wulê pôn cêgê menba, kirija kwônê bijné ka baa cêgi cér a hen, gel wo bato ré baa pôn aṅ bay tô Jêsu ré ay ôrij na piniji aṅ Jêsu ré đay naṅ ci ré. ²³ Bay gel kwônê bato to đanṅi wo hena si Tibériyad sa đubu đá naṅ kirij ka Jêsu henaṅ pôrij mapa aṅ lij Emen dosé pa dema ré biji ôm tô hen. ²⁴ Kirija bay gel wo Jêsu naṅ bay tôri naṅji menba, bay đayji bô kwônê bato bi wo hen a aṅ ôrji Kapêrnayôm cirê ô wogé Jêsu.

²⁵ Kirija bay uwôjni cêgi cér a menba, bay kôli iyôn ba: «*Rabi, ju sa nà ná kirij ka yôn ba?»

²⁶ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê, ken wogen na wô gijê wo ken gel en li hen né nijba, na wô mapa wo na ken ôm uyirê hen đí. ²⁷ Lênge jé na wô aṅaṅ emê ka kiya a uyê hen né nijba, ken li jé wô ka a yé yôđ aṅ a lê aṅ ka merê naṅ kununṅe a men hen đí. Aṅaṅ emê bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra a bénge. Wôsa na Ibarna Emen a hen tôđ hende to hen bi ené lij hen iyôn.»

²⁸ Menba, bijné bay ka hen enṅerij Jêsu iyôn ba: «Na ba, nijna lê iyeṅ a niné lê aṅga Emen gey niné li hen ba?»

²⁹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Jé wo Emen gey bi wo hen na, na wo kené bi bônṅe sa kwo ôbi jori a hen.»

³⁰ Menba, bay kôli iyôn ba: «Aṅaṅ gijê kaṅ gelé ka yôn a jeré lê béni bi niné gel aṅ bi niné bijn bôrni sam a ba? ³¹ Mônêrni na ôm aṅaṅ emê ka bay uwôgeri *man ka na hena derômaraṅ a derô gwôlê hen, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi na biji emê wo hena derômaraṅ a bay na ôm.» »

³² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: *Moyis a na bénge emê bi wo na hena derômaraṅ a hen né, nijba, nà ná Iban a na bénge emê wôj tiri bi wo hena derômaraṅ a hen đí.» ³³ Wôsa emê wo Emen na, na kwo hena derômaraṅ a aṅ ôbi a lê a bijné ré mô tu gey hen.

³⁴ Menba, bijné bay ka hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, béni emê bi wo hen kwôy kwôy.»

³⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na nôbi, a na emê wôj merê tu gey bi wo hen, aṅ kwôni wo era yen a ba, kurôn a liri ré nij men, kwo bi bôri san a ba, kam a diri ré nij a men. ³⁶ Nijba, ré ené kelênge ken gelen naṅ turnṅe hen nij, kôba, ken kaṅ bê bônṅe san a a men. ³⁷ Bijné kêm ka Iban ben hen na, a era legen a men, kwôni wo era legen a ba, na dagêri nô ré a men. ³⁸ Wôsa en hena derômaraṅ a era sa terare a, na wô lê bô geyé wupê ré, nijba, bô geyé wo kwo joon hen đí. ³⁹ Bô geyé wo kwo joon bi wo hen na, na bi ené gem ka ôbi ben hen đô, điba, ené đí pôn iyôn kôba, ré kay ré men, bi ené biji ré ji si kampê Wulê wôj jerê kwôlê a a men. ⁴⁰ Bô geyé wo Iban na, na wo i i wo ré gel Kemari aṅ bi bôri sari a na, ré mô naṅ kwini men, bi ené sa biri ré ji si kampê Wulê wôj jerê kwôlê a a men.»

⁴¹ Sa kwôlo Jêsu na kôl hen Jubnê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ena emê wo hena derômaraṅ a hen.» ⁴² Menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi a na Jêsu wôj kema Josêp na ré ba? Men, nana hôn ibari naṅ yori a men ré ba? Menba, ôbi uwôn na yôn a ré kôl iyôn ba: «Ena emê wôj merê tu gey wo hena derômaraṅ a hen ba?» »

⁴³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Namnṅe perêrṅe a ré. ⁴⁴ Hena Iban wo joon hen, ré wuro kwôni ben ré na, ôbi nêw wo a era upen sa kibri ré, aṅ nôbi, na sa biri jê sé kampê Wulê wôj jerê kwôlê a. ⁴⁵ Bay kibi Emen na li bô magtubu a kôl iyôn ba: «Bijné kêm na, Emen a sa geléji kwôlê.» Aṅ kwo sa toy kwôlo Iban aṅ bi bôri sara hen na, a era upen. ⁴⁶ Kwôni wo sa terare a nà wo gel Emen naṅ tiri ba, naṅ tô, nijba, na kwo hena ligi Emen a hen a gelé Ibarna Emen đí. ⁴⁷ Na kelênge na tu kwôlê: kwôni wo bi bôri san a na, a merê naṅ kwini. ⁴⁸ Nôbi a na emê wôj merê tu gey. ⁴⁹ Mônêrṅe na ôm man derô gwôlê kôba, bay na ma. ⁵⁰ Nijba, emê wo hena

derômaran a hen bi a nà, aṅ i i wo ôm ba, a ma ré. ⁵¹ Ena emê wop merê tu geṅ wo hena derômaran a, aṅ hena kwôni ré ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naṅ kwini. Emê wo na bé hen na, na kurôngi yen wo na bé wô merê tu geṅ wo bîné sa terare a nà.»

⁵² Kwôlo Jésu kôl hen na, bay sa Jubnê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi a lê iyeṅ a ré béna kurôngi yiri nana emê ba?»

⁵³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na kelêṅge na tu kwôlê: hena kené ôm kurôngi yen nôbi Kema Gawra ré men, ken yi kwôbreren ré a men na, ka merê tu geṅ wop tiri hen né. ⁵⁴ Kwôni wo ôm kurôngi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi a merê naṅ kwini, aṅ na sa biri jê sé kampê Wulê wop jerê kwôlê a. ⁵⁵ Wôsa kurôngi yen a na emê wop tiri wop emê men, kwôbreren na anṅaṅ yê kaṅ tiri kaṅ yê a men. ⁵⁶ Kwôni wo ôm kurôngi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi bîṅ naṅ en men, nôbi kôba, na bîṅ naṅ dî men. ⁵⁷ Mega Iban wop ôbi jonare mô geṅ hen iyôn na, nôbi kôba, na sa kibri aṅa ené môriṅ geṅ men hen. Ôbi a, kwôni wo ré ôm kurôngi yen ba, a merê tu geṅ wô keben men hen. ⁵⁸ Na emê wo hena derômaran a bi a nà, ôbi na mega kwo môpêrṅge na ôm kôba, na maṅ hen né. Niṅba, kwôni wo ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naṅ kwini.»

⁵⁹ Jésu gelij bîné kwôlê bi wo hen na *iyéy dapare a Kapêrnayôm a.

Bay tô Jésu ka pônî dîri aṅ

⁶⁰ Bay tôri toy kwôlê bi wo hen menba, ka pônî kwône kôl iyôn ba: «Kwôlo ôm hen na, iyêre gaṅ hen ba, i a geyé ba?»

⁶¹ Jésu hôn wo bay tôri ré kôl kwôlê sa kwôlê bi wo hen a menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kwôlê bi wo hen mène bôrṅge ba?»

⁶² A hen ba, hena kené sa gelen nôbi Kema Gawra hena hô kirij ka en na henaṅ ya hen ba, ka sa kelê iyeṅ niṅ ba? ⁶³ Na Tunu top hendi bô bôrê a na hendi bé merê tu geṅ dîba, kurôngi yi nêṅ ani ré. Kwôlo ené kôl hen na, na kwôlê wop Tunu men, hende a bé merê tu geṅ a men. ⁶⁴ Niṅba, bîné ka pônî perêrṅge a hen na, bi bôrji san a ré.» Jésu na kôl hen iyôn wôsa ôbi

na hôn ka ré bê bôrji sari a ré hen men, kwo ré sa ayê sari hen a men niṅ.

⁶⁵ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na ôbi á, na ené kelêṅge iyôn ba: Hena Emen né bîṅ kwôni geré ré ba, ôbi naṅ yiri a era bê bôri san a ré.»

⁶⁶ Kirij bay ka hen na, bay tôri ka pônî dô yirji yiri a aṅ. ⁶⁷ Menba, Jésu kôlji bay tôri ka môj kibi wôô hen iyôn ba: «A kenbay, kôba ka derê yerṅge yen a aṅ men ba?»

⁶⁸ Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Kelma, niṅa erê upé na i men ba? Wôsa na jôbi pôn nêṅ a naṅ kwôlo a bîṅ bîné merê wo naṅ kwini. ⁶⁹ Nini bi bôrni sam a men, nini hôn wo jeré na Kwo yi naṅ jengêri wo Emen jori hen men.»

⁷⁰ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi a terêṅge kenbay ka môj kibi wôô hen ré ba? Niṅba, kwo pônî perêrṅge a hen na Sidan.»

⁷¹ Ôbi kôl hen iyôn na wô Judas Iskariyôt kema Simô, wôsa ôbi a na kwo perê bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen wo a sa ayê sari.

7

Yênê Jésu kaṅ bê bôrji sari a

¹ Kirijna Jésu iyêlij bay tôri kwôlê kô niṅ hen iyôn menba, ôbi ô gôr emê wo Galilé wôsa ôbi gey erê emê wo Judé a ré, wôsa bay sa Jubnê woge wo ciré deréri.

² Wulê bi wo hen na, sa lê geserê wo Jubnê wo bay uwôgeri kwoṅ iyéy gergé hen baa dfa. ³ Menba, yêneri kôli iyôn ba: «Hena ta, ju ô Judé aṅ bi bay tôṅ ô gelé are kêm ka ju li hen men. ⁴ Hena kwôni ré gey bi bîné ré hône ba, a lê ani naṅ palê ré, mega wo ju li anṅa gelij hen iyôn na, liji aṅ bi tu bîné gel.»

⁵ Yêneri kaṅ déṅ déṅ bay kôba, kaṅ bê bôrji sari a men. ⁶ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Wulê wupê nôbi nêṅ ré tô, niṅba, kenbay ba, wulê kêm na kwo dôri.

⁷ Kenbay ba, bîné a derêṅge ré, niṅba, nôbi ba, bay a dôren, wôsa en dô kwôli jê lêreji wo habij hen ta. ⁸ Kenbay ken ô lê geserê bi wo hen hanṅe, niṅba, nôbi ba, na erê ré, wôsa wulê wupê nêṅ ré tô.»

⁹ Kirija Jésu kôlji hen iyôn menba, ôbi ba, tôn Galilé.

Jésu ô kini lê geserê wo bay uwôgeri kwoj iyéy gergé hen

¹⁰ Kirija yênêri ôrji lê geserê bi wo hen nij, menba, Jésu ô men, nijba, ôbi ô nap jalé dîba, kwôni hôn né. ¹¹ Bay sa Jubné wogeri kini lê geserê bi wo hen a, an engereji iyôn ba: «Ôbi yôn ba?»

¹² Bijné kôl kwôlê damañ gengij sari an ka pôni kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo dôri» men, ka pôni kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo habij wôsa ôbi bi bijné kay damañ.» ¹³ Nijba, kwôni wo ré kôl kwôli Jésu kan ta ba, nap wôsa bay harij bay sa Jubné.

¹⁴ Kirija bay li geserê kwôy sa bôb derôre a nij menba, Jésu ô derô haba wo *iyéy Emen a ô gelij bijné are. ¹⁵ Derê kwôlê wori bi wo dê kirij menba, bay sa Jubné kôl iyôn ba: «Ôbi dôyrê magtubu to Emen né menba, li iyen a ôbi ré hôn tô to Emen hen iyôn ba?»

¹⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Anja en gelij bijné hen na, na kané ré, nijba, na ka kwo joon hen dî. ¹⁷ Hena kwôni wo ré gey lê bô geyé wo Emen dema ré henê na ba, gelé anjané bay ka hen, ré na ka Emen laba, ené iyêl na sa keben dî ba tô. ¹⁸ Kwôni wo kôl kwôlê sa kibri na, ôbi woge na hini emê wo gengij sari nijba, kwo woge hini emê wo kwo jori hen na, na ôbi a kelê kwôlê woj tiri. Kwôni bi wo iyôngi hen na, na ôbi lê anjan lamê tu kirij né. ¹⁹ *Moyis na béngge tôo nijba, kwôni na bi kwôlê sa tôo hende to hen a ré, menba, wô mi a kené gey kené deren ba?»

²⁰ Menba, kwônê bijné uwôli sara iyôn ba: «Ba, ju yé? I a geyé diré derem ba?»

²¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «En li gijné na pôn tôo nap *sa merê ta menba, tununje ge kay mera ba? ²² Moyis na béngge tôo top walê keñ. Ôbi a, hena ré na nap sa merê ta, a wulê woj walij gawra keñ ré nêmba, ken wali keñ hen. (Tiri wori ba, tôo hende to hen, hena na yi Moyis a ré, nijba, hena na yi môpênge a dî.) ²³ Hena kené walij kema wo dê keñ

nap sa merê ta bi tôo to Moyis ré dagij ré ba, wô mi a kené dî bônge tarênge san a, kirija en berare yi gawra yôd sa merê ta a ba? ²⁴ Jerênge kwôlê nap kini dîba, ken jô kwôlê woj bôd a tôn hen né.»

Jésu na Krist, kwo Emen dôri hen bi ba?

²⁵ Bijné ka pôni ka Jérusalêm kôl iyôn ba: «Na gawra wo bay wogeri ciré deréri bi a na ré ba? ²⁶ Ôbi iyêl dîbij tu wolé hen iyôn menba, bay kôl kwôlê wôni ré, wô mi ba? Na ba, kilmérna hôn wo ôbi ré na *Krist, kwo Emen dôri hen nij ba? ²⁷ Wôsa gawra wo hen na, nana hôn kirij ka ôbi henap ya hen, nijba, kirija Krist, kwo Emen dôri hen a sa na, kwôni a hené kirij ka ôbi henap ya hen né.»

²⁸ Menba, Jésu gelij bijné kwôlê derô haba wo iyéy Emen a an iyêl kan ta kôl iyôn ba: «Ken hôn kirij ka en henap ya hen dô men, ken hônen a men, en era na sa keben né, nijba, kwo joon hen na, na gawra woj ôbi bôo pôn nijba, ken hôn ré. ²⁹ Nijba, nôbi ba, en hôn wôsa en hena na ligiri a, an na ôbi a joon hen.»

³⁰ Bay woge ciré beréri nijba, bay nêmba beréri ré, wôsa wulê woj beréri nêmba ré tô. ³¹ Bijné kwône bi bônji sari a an bay kôl iyôn ba: «Kirija Krist, kwo Emen dôri hen a sa sa ba, ôbi a lê gijné dê kwo gawra hen ba?»

³² Kirija *Parisijnê toy kwôlo bijné kôl gengij sa Jésu hen, menba, damné kan bay bê kwôbe nap Parisijnê jé bay gemé iyéy merê ré ô berori erap. ³³ Jésu kôl iyôn ba: «Na merê nap ken sem a, dema ené herê ligi kwo joon a hen tô. ³⁴ An ka sa wogen nijba, ka unen né, wôsa ka nêmba bij kirij ka na môrij ya hen né.»

³⁵ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Jubné kôl kôl iyôn ba: «Kirij ka yôn a ôbi ré erê ya a nana uwonni ré ba? Ôbi a erê uné na Jubné ka userij sa iyé Grêknê hen an a erê gelij Grêknê are dê. ³⁶ Bô kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Ka sa wogen nijba, ka unen né, wôsa ka nêmba bij kirij ka na môrij ya hen né hen ba, na iyen ba?» »

Hanê kam ka bij bijné gelé

³⁷ Gerjé wulê lê geserê wo na wulê wo dami hen na, Jésu hena debu ta an iyêl

kañ a ta kôl iyôn ba: «Hena kwôni wo kam ré diri ba, bi era upen añ sa yi kam ka na biri hen. ³⁸ Kwôni wo bi bôri san a ba, hané kam kañ gelé a geré bôri a, mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn.»

³⁹ Jésu kôl hen iyôn gengij na sa Tunu to ka bi bôrji sari a hen ré sa upé, wôsa Tunu hende to hen na bip ré tô, wôsa Jésu uwôn dampare tori ré tô.

Karijare yi peré bijné wô sa Jésu

⁴⁰ Bijné toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, na *ôbi kibi Emen wo nana mô gemni bi tiri.»

⁴¹ Men, ka pôni kôl iyôn ba: «Na Krist, kwo Emen dôri hen» men, ka pôni kôl iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen bi a hena na Galilé men ba? Eñ eñ.

⁴² Magtubu to Emen kôl ôbi réé hena na tô môñ wo kelma Dabid a men, sa iyé kelma Dabid to bay uwôgere Bêteléhêm hen a men ré ba?»

⁴³ Menba, bijné karij sa kibi Jésu. ⁴⁴ Ka pôni peré gey ciré beréri nijba, kwôni biri ré tô.

Bô denjelé wo damné ka Jubjé

⁴⁵ Kirija bay gemé iyéy Emen hen bulo hera menba, damné kañ bay bê kwôbe nañ Parisijnê engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené burori ré ba?»

⁴⁶ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini gel gawra wo iyêl môñ kwo hen sa pôn né.» ⁴⁷ Parisijnê kôlji iyôn ba: «Kenbay kôba, ken dó bay lamange men ba? ⁴⁸ Ken gelo dami wona wôni ley, *Parisijnê ley ba bôrji sari a men ba? ⁴⁹ Kwônê bijné bay ka hen na, bay hôn tô to Moyis dô ré, añ tômê fu sarji.»

⁵⁰ Parisijnê wo pôni wo bay uwôgeri Nikwodêm wo na era sa uwôn Jésu yoyre hen kôlij megêri iyôn ba: ⁵¹ «Tô tona jô wo nana fu gawra nañ kwôlé pa dema ôbi ré dô kwôli anga ôbi li hen tô.»

⁵² Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Jôbi ju na kwo Galilé men ba? Kôbe bô magtubu to Emen a añ já gelé wo ôbi kibi Emen wôni ré hena Galilé ré kwôy.» [

⁵³ Menba, i i kôba hô ij ij.

8

Iyore to bay bure sa wônijare toñ têrij

¹ Kirija i i kôba, ô ij nij menba, Jésu ô sa Keram wo Olibiyé. ² Tô kirij cud menba, ôbi bul hô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bijné kêm uso ða ligiri a. Ôbi mô tôñ añ dôrji kwôlé. ³ Menba, *bay derê tô tô to Emen nañ *Parisijnê erañ nañ iyore to bay jerare sa wônijare toñ têrij hen. Añ bay ðere ðebe tumô bijné kêm.

⁴ Menba, bay kôlij Jésu iyôn ba: «*Rabi, iyore to nà ná, nini jerare sa wônijare toñ têrij a. ⁵ Tô to *Moyis na kelêni mega wo yébé bay ka iyônggi hen na, bi niné gôbiji deréñ nañ jerew. Nijba, kwom jôbi ba, ju kôl iyeñ ba?»

⁶ Bay engereri hen iyôn bi ciré sélijni bi ciré ðij kwôlé sari a. Nijba, Jésu he sari tôñ añ ði ani terare nañ kema kôbri. ⁷ Mega wo bay engereri têé kwône hen iyôn menba, Jésu dô sari ta, añ kôlji iyôn ba: «Bi kwôni wo perérnge a hen wo li têrij ré ba, ay jerew uwôlij iyore hende to hen tumô na gelé.»

⁸ Menba, ôbi hô he sari tôñ añ ði ani terare a. ⁹ Kirija bay toy hen iyôn menba, bôrji dôyréji añ bay jal pôn pôn ô, ayij tôri sa surjê a kwôy sa sa kañ kamré. Menba, Jésu nañ iyore hende to ré ðebu derôrji a hen a baji mera. ¹⁰ Kirija Jésu dô sari ta añ gel na iyore hende to hen a ðebé baa hen mera menba, ôbi kôle iyôn ba: «Bay ô yôn ba? Kwôni jô kwôlé wôni saré ré ba?» ¹¹ Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Kelma, kwôni jô kwôlé wôni san a ré.» Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Nôbi kôba, en biré nañ kwôlé ré men, ô haré nij, nijba, mu hô li têrij ré nij.»]

Jésu na kirij ka perangi ka sa terare a nà

¹² Jésu hô kôlji iyôn ba: «Ena kirij ka perangi ka sa terare a nà. Kwôni wo era tón a ba, a erê kirij ka hendi a ré nij, nijba, ôbi a upé kirij ka perangi ka a biri ôbi a merê tu geñ hen.»

¹³ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Parisijnê kôli iyôn ba: «Ju dô kwôlem

naɲ kem hen na, kwôlê wom bi wo hen na tiri ré.»

¹⁴ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené dô kwôlê wupê naɲ keben kôba, na tu kwôlê wôsa en hôn kirij ka en henaj ya men, ka na ôrij ya hen a men, nijba, kenbay ken hôn kirij ka en henaj ya hen né men, ka na ôrij ya hen né a men. ¹⁵ Kenbay ba, jerê kwôlê wonje na mega gawrê jôrij hen iyôn nijba, nôbi en jô kwôlê sa kwôni a ré. ¹⁶ A hena ené jô kwôlê sa kwôni a ba, jerê kwôlê wupê bi wo hen na, bij naɲ tu kwôlê wôsa ena penen ré, nijba, Iban wo joon hen na naɲ en. ¹⁷ Men lip bô magtubu tôô tonje a kôl iyôn ba: «Hena bijé wôô ré dô kwôli kwôni na, na tu kwôlê a bay ré kôl hen.» ¹⁸ En dô kwôlen naɲ keben men, Iban wo joon hen kôba, dô kwôlen a men.»

¹⁹ Menba, bay kôli iyôn ba: «A Iban bi yôn ba?» Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Ken hōnen ré men, ken hôn Iban ré a men. Hena kené hōnen ba, ka hené Iban men.»

²⁰ Jêsu kôlji kwôlê bi wo hen, na kirija ôbi gelij bijé are bô iyéy Emen a kwa kirij ka kini bê gursu yij ya hen nijba, kwôni pôn iyôn kôba, biri ré wôsa wulê wori nê m ré tô.

Ka nê m ê erê kirij ka na erê ya hen né

²¹ Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Na erê aj ka wogen aj ka maɲ tô têrij tonje a. Ka nê m ê erê kirij ka na erê ya hen né.»

²² Sa kwôlê bi wo hen a na, damné ka Jubnê kôl iyôn ba: «Ôbi a deré yiri naɲ kôbri a ré kôl iyôn ba: ka nê m ê erê kirij ka na erê ya ré hen ba?»

²³ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kena ka tôɲ nà, nijba, nôbi ena kwo ta. Ken ô tô aɲa sa terare a nà, nijba, nôbi ba, en ô tô aɲa sa terare nà ré. ²⁴ Na ôbi á, ré ené kelênge kené ma tô têrij tonje a hen, wôsa hena kené bi bôrnje sa kwo en kôl ené na ôbi hen ré ba, ka ma tô têrij tonje a.»

²⁵ Bay engereri iyôn ba: «Ju na i ba?» Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi a ré ené kelênge tumô nij. ²⁶ Kwôlo ré ené kelê men, jerê men gengij sarɲe na, yi

damaɲ nijba, kwo joon hen na, kôl na tu kwôlê aj na kwôlo en toya kibri a a ené kôlij bijé ka sa terare a nà hen.»

²⁷ Nijba, bay hôn wo ré gengij na sa Ibari a ôbi ré kôlji hen né. ²⁸ Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Wulê wo ka sa dé n nôbi *Kema Gawra ta sa gurô tagelê hen dema kené hené kwo en kôl ené na ôbi hen, ené li ani kani sa keben ré nijba, ré na aɲa Iban na ré gelen hen a ené kôl kwôliji hen di. ²⁹ Ôbi wo na joon hen, na naɲ en dîba, ôbi dé n aj né, wôsa en li na aɲa bôri ôbi gey hen.»

³⁰ Jêsu iyêl hen iyôn menba, bijé kwône bi bôrji sari a.

Kwôngê Abraham kaj tiri

³¹ Menba, ôbi kôlij Jubnê ka bi bôrji sari a hen iyôn ba: «Hena kené gem kwôlê wupê bôrnje a na, kena bay tô n tiri. ³² Men, ka hené tu kwôlê men, tu kwôlê bi wo hen a derênge bô lemnare a a men.»

³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ni-bay nina kwôngê *Abraham men, kwôni na lêni lemnare ré a men, menba, wô mi a jeré kôl iyôn ba: «Ka merê sarɲe senje ba?» »

³⁴ Menba, Jêsu hô uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê, hena kwôni ré ay yiri bij têrij na, ôbi na lema wore. ³⁵ Lema a merê bô ira kwôy ré, nijba, kema iyére a merê ya kwôy di. ³⁶ Hena nôbi Kema Gawra ené derênge bô lemnare to têrij a ba, ka merê sarɲe senje tiri a men. ³⁷ En hôn wo kené na kwôngê Abraham a men, nijba, ken gey bi kené deren wôsa ken gey kwôlê wupê ré. ³⁸ Nôbi en kôl na kwôli aɲa en gel yi Iban a, nijba, kenbay ken li na aɲa na toy kwôliji kibi ibarenje a.»

³⁹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ni-bay ibarni na Abraham.» Nijba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Hena henaj kené na kam Abraham ba, henaj kené lê aɲa Abraham na li hen di. ⁴⁰ Haw hen ken gey kené deren nôbi wop ôbi kelênge tu kwôlê wo en toy kibi Emen a hen, nijba, Abraham wo na ibarenje bi hen na, na li hen iyôn né. ⁴¹ Kenbay ken li na aɲa

ibareŋge na li.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Nibay niŋa lamnaŋê ré, wôsa Emen pôn nêŋ hari a na Ibarŋi.»

⁴² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Hena Emen henaŋ a ré na Ibareŋge na, henaŋ kené geyen, wôsa en hena na ligi Emen a a ené sa hen men, en era na sa keben ré, niŋba, na ôbi a joon hen a men. ⁴³ Menba, wô mi a kené hôn bô kwôlê wupê ré ba? Wôsa ken nêŋ toyé kwôlê wupê ré.

⁴⁴ Ibareŋge na Sidan aŋ ken gey lê na aŋga bô ibareŋge gey hen. Ôbi na na ôbi deré temare ca tumô yeŋ men, na ôbi benare a men dîba kwôlê wop tiri naŋ yiri a. Kirîŋa ôbi gey lê benare na, ôbi kôl kwôlê naŋ sa yiri, wôsa ôbi na ôbi lê benare men, ôbi na iba benare a men.

⁴⁵ Niŋba, na wô wo en kôl tu kwôlê hen aŋa kené kaŋ bê bôrŋge sara hen. ⁴⁶ I a perêrŋge a hen a gelé wo ené li têriŋ ba? A hena ené kôl na tu kwôlê ba, wô mi a kené kaŋ bê bôrŋge san a ba? ⁴⁷ Kwôni wo na kwo Emen na, toy kwôlo Emen kôl hen, niŋba, kenbay ken toy ré, wôsa kena ka Emen né.»

⁴⁸ Menba, Jubnê uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo na nini kôl jeré na gawra wo Samari men, tunu to habiŋ ré yi bôm a a men hen na, na na benare ré.» ⁴⁹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Tunu to habiŋ yi bôn a ré, niŋba, en ay na kibi Iban menba, ken ay keben né. ⁵⁰ En woge na hini emê wupê ré, niŋba, ôbi a wogé hini emê wo gengiŋ san men, ôbi jeré kwôlê a men na, hen ya. ⁵¹ Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen: kwôni wo gem kwôlê wupê bôri a na, temare a deréri ré niŋ.»

⁵² Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Haw hen nini hôn wo tunu to habiŋ ré yi bôm a niŋ. Wôsa *Abraham ma men, bay kibi Emen kôba maji a men, menba, jôbi ju kôl iyôn ba: «Hena kwôni ré gem kwôlê wupê ba, temare a deréri ré niŋ.» ⁵³ Jôbi ju na kwo dami dê Abraham wo na ma hen ba? Bay kibi Emen kôba, maji menba, jôbi ju li yem môŋ i iyôn ba?»

⁵⁴ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené ay kibi yen ba, ayê kibi yi wupê bi wo hen na ani ré. Na Iban wo ken kôl ré na Emen wongge hen a ayê keben. ⁵⁵ Ken hôni ré, niŋba, nôbi ba, en

hôni. Hena ené kôl ené hôni ré na, réé ené yé ôbi benare môŋ kenbay iyôn men, niŋba, en hôni men, en gem kwôlê wori a men. ⁵⁶ Ibareŋge Abraham na sê peré wo dîré gelé wulê wupê bi wo hen. Ôbi na gel aŋ na li yi derê.»

⁵⁷ Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Elêrem nêŋ tôre bay ré tô menba, na ju gel Abraham niŋ ba?»

⁵⁸ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen: pa dema Abraham na ré yêŋ tô na, na en ya niŋ.»

⁵⁹ Kirîŋa bay toy hen iyôn menba, bay pô jerew ciré gôbiŋni menba, Jêsu uwôbe aŋ séŋ derô haba wo *iyéy Emen a aŋ ô.

9

Jêsu berare gawra wo tiri na toŋ bô yori

¹ Wulê wo pôni Jêsu ô tô geré menba, ôbi gel gawra wo pôni wo tiri na toŋ bô yori a. ² Menba, bay tôri engereri iyôn ba: «*Rabi, gawra wo nà ba, na wô kibi têriŋ tori laba to balêri a lê aŋa tiri ré tiŋ bô yori a hen ba?»

³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na wô sa têriŋ tori ré men, to balêri ré a men, niŋba, tiri tiŋ bi néé wo Emen ré gel yiri nô sari a. ⁴ Mega wo kirîŋ ka perangi baa nà tô hen na, bi na lêŋge jé wo kwo joon hen. Wôsa yoyre baa dâ niŋ aŋ kwôni a nêŋê lê jé ré niŋ. ⁵ Mega wo en baa sa terare a nà tô hen na, ena kirîŋ ka perangi ka biŋé ka sa terare a nà.»

⁶ Kirîŋa ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyôn kô niŋ menba, ôbi tebe kalê tôŋ aŋ bulôŋŋ terare. Ôbi ay terare hende to ôbi bulôŋ hen aŋ li tu ôbi tu tiŋ bi wo hen a. ⁷ Aŋ Jêsu kôli iyôn ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare ka bay uwôgeji Silowé hen.» (Silowé bôri na ôbi jé.) Ôbi ô pelé tiri bô kam tagare hende to hen menba, ôbi gel kirîŋ dô aŋ bulo hera.

⁸ Bay kwari men, biŋé ka na hôni tumô tumô môŋ ôbi uwôlê are hen na, bay kôl iyôn ba: «Kamaŋ, na gawra wo na miiré uwôl are na hen né ba?»

⁹ Menba, ka pôni kôl ré na ôbi men, ka pôni kôl ré na kwôni wo geliŋ naŋ dî dî

men. Menba, ôbi nañ kibri kôlji iyôn ba: «Na nôbi.»

¹⁰ Menba, bay kôli iyôn ba: «Ju li iyeñ a jeré gel kirij hen iyôn ba?»

¹¹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Gawra wo bay uwôgeri Jêsu hen a bulônê terare añ lèn tun a, añ kôlen iyôn ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare tó Silowé.» Menba, en ô pelé tun menba, en gel kirij mera.»

¹² Menba, bay hô engereri iyôn ba: «Gawra bi wo hen na yôn ba?» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En hôn né.»

Parisijnêñê engerij ôbi tu tij bi wo hen kwôlê

¹³ Menba, bay ôrij nañ gawra bi wo tiri na tij ligi *Parisijnêñê. ¹⁴ Na na nañ *sa merê ta a aña Jêsu na ré bulôn terare li a tu gawra bi wo hen añ biri gel kirij hen.

¹⁵ Menba, Parisijnêñê kôba hô engereri men, ôbi ré li na iyeñ a ré gel kirij hen ba? Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi bulôn terare lèn tun a añ en ô pelé menba, en gel kirij mera.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Parisijnêñê ka pônî kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, hena na ligi Emen a ré, wôsa ôbi bi kwôlê sa sa merê ta a ré.» Men, ka pônî kôl iyôn ba: «Gawra woñ ôbi têrij ba, a lê iyeñ a ré lêrê gijê wo hen iyôn ba?» Menba, kariñare yi perêrji a.

¹⁷ Menba, bay hô engere ôbi tu tij na iyôn ba: «Kirijna ôbi li añ ju gel kirij hen iyôn na, jôbi ba, na kwôli mi a jeré kôl gengij sari ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi na *ôbi kibi Emen.»

¹⁸ Bay sa Jubnê na wo ôbi na ré na ôbi tu tij aña ré gel kirij hen iyôn né kwôy wo bay ô erañ nañ balêri. ¹⁹ Menba, bay engereji iyôn ba: «Na kemarñge wo ken kôl tiri ré tij bô yori a bi a nà ba? Menba, li iyeñ a ôbi ré gel kirij haw hen ba?»

²⁰ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini hôn wo ré na kemarni men, nini hôn wo tiri na ré tij na bô yori a a men.

²¹ Nijba, ôbi li iyeñ a ré gel kirij ba, ba nini hôn né. Men, i a lê a ôbi ré gel kirij hen ba, ba a men ba, nini hôn ré nij. Engerereri, tiri sur nij hen na, ôbi a kelê kwôlo gengij sari.»

²² Na ôbi á, balêri ré kôl hen iyôn wôsa bay hariñ bay sa Jubnê wôsa bay na genge mega wo hena kwôni wo ré hôn Jêsu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, bay réé dagêri bô *iyéy dapare a. ²³ Na ôbi á, balêri ré kôl iyôn ba: «Tiri sur nij hen na, engerereri ôbi hen.»

²⁴ Parisijnêñê hô uwôgeji gawra bi wo tiri na tij hen añ kôli iyôn ba: «Kôl kwôlê woñ tiri tumô Emen a wôsa nini hôn wo gawra bi wo ju kôl ré berarem hen na, na ôbi têrij.»

²⁵ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena ôbi ré na ôbi têrij ba, en hôn né, nijba, aña pôn ka en hôn na, tumô ba, tun na tij nijba, haw hen en gel kirij.»

²⁶ Menba, Parisijnêñê hô engereri iyôn ba: «Ôbi lêm na mi ba? Ôbi li na iyeñ a ré bôl tum hen ba?» ²⁷ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené kelêñge nij menba, kené toy ré wô mi ba? Wô mi a kené hô gey toyé a sôn ba? Kenbay kôba, ken gey yé bay tôri men ba?»

²⁸ Bay tiréri añ kôl iyôn ba: «Jôbi a na ôbi tôri dî terô, nibay nijna bay tó *Moyis.

²⁹ Nini hôn mega wo Emen na ré iyêl nañ Moyis. Nijba, gawra wo nà ná, nini hôn kirij ka ôbi henay ya hen ré.»

³⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwôlo hen na, en hôn né, ôbi li añ en gel kirij hen na, ré kené henê kirij ka gawra bi wo hen henay ya hen. Menba, ken hôn kirij ka ôbi henay ya hen né. ³¹ Nana hôn wo Emen ré toy uwôlê wo bay têrij ré hari nijba, hena kwôni ré biri kwôlê men, li aña ôbi gey hen a men na, na kwôni bi wo hen a ôbi ré toy uwôlê wori.

³² Wôsa nini toy tumô mega wo kwôni na ré bôl tu kwôni wo tij bô yori a iyôn sa pôn né. ³³ Hena gawra bi wo hen ré hena na ligi Emen a ré na, ôbi ré nê mê lê ani ré kwôy.»

³⁴ Menba, Parisijnêñê kôli iyôn ba: «Ju yêñ bô têrij a menba, ju gey geléni are ba?» Menba, bay dageri bô iyéy dapare a.

Bijnê ka hôn ciré na bay tu tij né

³⁵ Kirijna Jêsu toy wo bay ré dage gawra bi wo hen menba, ôbi ô upéri añ kôli iyôn ba: «Ju bi bôm sa *Kema Gawra ba?»

³⁶ Menba, gawra bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, ôbi na i a ené bê bôn sari a ba?»

³⁷ Jésu kôli iyôn ba: «Ju gili. Kwôni wo iyêl nañ ju hen na, na ôbi.» ³⁸ Menba, ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, en bi bôn sam a.» Añ ôbi cubu gubari tumôri a.

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «En era sa terare a nà ná wô jerê kwôlê añ bi bay tu tij ré gel kirij men, ka gel kirij hen ré hô gase yi bay tu tij men.»

⁴⁰ Parisijêpê ka pôni ka ðebu nañ ði hen toy kwôlê bi wo hen, añ kôli iyôn ba: «Nibay kôba, nija bay tu tij men ba?»

⁴¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Hena henañ turnge ré tij na, henañ kwôlê têrij henañ né beré sarñge ré. Nijba, haw hen wo ken kôl iyôn ba nini gel kirij, na ôbi a, kwôli têrij tonje ré bu sarñge a baa ya hen.»

10

Gwosoy kwôlo gengij sa ôbi abê gamgê nañ gamgê kari

¹ «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo si si kibi geré wo iyéy gamgê ré, nijba, si si tu telare apa ré ô bô a na, na ôbi gemsare men, na bandi a men.

² Nijba, kwôni wo si si kibi geré ba, ôbi a na ôbi abê gamgê hen ði. ³ Ôbi gemé kibi iyé gamgê hen bôl kibi iyére biri añ gamgê toy tôri hôn men, ôbi uwôge ka na kari hen, nañ heniji heniji añ ôbi sij nañ ci nô. ⁴ Kirija ôbi sij nañ gamgê kari bay ka hen kêni nô nij na, ôbi a derê tumôrji men, bay a erê tôri a a men, wôsa bay hôn tôri. ⁵ Gamgê bay ka hen ô tô kwôni wo ðangi a ré, nijba, bay a geréri ði wôsa bay hôn tôri ré.»

⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlê bi wo hen nijba, bay hôn kwôlo ôbi kôlji hen ré kwôy.

Jésu na ôbi abê gamgê wo dôri

⁷ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: en yi mega kibi geré wo iyéy gamgê iyôn. ⁸ Bijé kêni ka na era tumôn hen na, na bay gemsare men, na bandi a men añ gamgê na toy tôrji ré. ⁹ Ena kibi geré. Hena kwôni ré

si legen na, ôbi a upé gelê men, ôbi a era ira men, a sé men, ôbi a upé kalmê kan emê ka lebé dô a men. ¹⁰ Ôbi gemsare ba era na wô gemsare men, deré temare men, mênê kirij a men. Nijba, nôbi en era bi bijé ré mô tu gep men, ré uwôn terê kibi wo gay gay wo bô a hen a men.»

¹¹ «Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Ôbi abê gamgê wo dôri na, ay yiri ulêj wô gamgê kari. ¹² Nijba, kwôni wo abe gamgê wô uwônij gursu mera ðiba na ôbi abêrji ré men, gamgê kôba na kari ré a men hen na, kirija ôbi gel hej era menba, ôbi ge ðiji añ, añ hejê waserêji. ¹³ Ôbi li hen iyôn wôsa ôbi li jé na wô uwônij gursu mera, ðiba, erem sa gamgê a ré. ¹⁴⁻¹⁵ Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Mega wo Iban hôn men, nôbi kôba, en hôn men hen iyôn na, en hôn gamgê kanê men, bay kôba hôn men. En ay yen ulêj wô sa gamgê kanê. ¹⁶ En ôrij nañ gamgê ka pôni ka nañ bô ira nà tô. Gamgê bay ka hen na, na erê erañ nañ ci, añ bay a toyé tôn añ bay kêni a sa ðañ kiniji pôn men, ôbi gemêrji kôba, a pôn a men.»

¹⁷ «Iban geyen na wôsa en ay yen ulêj dema ené sa upé hôrij tô hen. ¹⁸ Añ yen bi wo en ay ulêj hen na, na kwôni a beren erê né, nijba, na nôbi a ayê bé nañ bô geyé wupê. En nêni ðé yen bij temare men, en nêni derê yen kebre a a men. Na tô Iban to kelan a ené li hen.»

¹⁹ Sa kwôlê bi wo ôbi kôl hen na, karijare hô yi perê Jubê. ²⁰ Ka pôni perê kwône kôl iyôn ba: «Tunu to habij bôri a men, na kubra a men, menba, wô mi a kené toy kwôlê kibri a ba?»

²¹ Men né, ka pôni kôl iyôn ba: «Kwôni wo tunu to habij bôri ba, a kelê kwôlê hen iyôn né men, tunu to habij ba, a belê tu ôbi tu tij ba men.»

Jubê kan Jésu

²² Bay li geserê wôj belê kibi *iyéy Emen Jérusalêm a kibi kelanê a. ²³ Menba, Jésu ô palê derô haba wo iyéy Emen a si tô pal wo uwôgeri ré na kwo Salomôn hen. ²⁴ Menba, Jubê sa méeri ta añ kôli iyôn ba: «Kirija yôn a jeré bé bôri kurij tôj ba? Hena jeré na Krist,

kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni wan̄ ta nija toyé.»

²⁵ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn̄ ba: «Na en kelênge nija, na ken kaɲ bê bôn̄ge sara. Wôsa aɲga en li naɲ hini Iban hen na, na bay a derê kwôlen. ²⁶ Nija, ken bi bôn̄ge sara ré, wôsa kena gamgê kaɲê ré. ²⁷ Gamgê kaɲê na, toy tôn̄ men, en hôn̄ji men, bay era tôn̄ a a men. ²⁸ Men, nôbi en biji bay mô tu geɲ naɲ kwiniji men, bay a mênê ré yôd men, kwôni a dôrji kôben a ré a men. ²⁹ Iban bi wo na ben bijné bay ka hen na, gôliɲ sa are kêm aɲ kwôni nêm derêji kôbri a ré a men. ³⁰ Nibay naɲ Iban nija gawrê ka pôn̄.»

³¹ Menba, Jubnê hô pô jerew ciré gôbijn Jêsu deré. ³² Menba, ôbi kôlji iyôn̄ ba: «En li aɲga dôri ka hena yi Iban a kwône gelênge nija, na wô ka yôn̄ pôn̄ aɲa kené kena gôben deré kwôliji hen ba?»

³³ Menba, Jubnê uwôli sara iyôn̄ ba: «Na wô lê aɲga dôri a niné gôbem deré hen mera ré, nija, wô tiiré wo ju tiiré Emen men, wô wo jôbi ju na gawra menba, ju li yem môɲ Emen iyôn̄ a men hen.»

³⁴ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn̄ ba: «Lij bô magtubu tôô ton̄ge a kôl Emen na ré kôl iyôn̄ ba: «Kena emen men.» ³⁵ Nini hôn̄ kwôlo magtubu to Emen ré kôl hen na, kwôni a mênê ré wôsa na bijné bay ka bay na uwôl béré kwôlê wori biji hen a, Emen ré uwôgeji emen men hen. ³⁶ Wôsa kuɲê nôbi ba, na Iban a dôren aɲ joon sa terare a menba, ken kôl ené tiiré na Emen wô kelê wo en kôl ené na Kema Emen hen. ³⁷ Hena ené li aɲga Iban li hen men né, ken bi bôn̄ge san a ré men. ³⁸ Nija, hena ené li aɲga Iban li hen aɲa kené gey bê bôn̄ge san a ré na, ken bi bôn̄ge sa aɲga Iban li bay ka en li hen. Hen iyôn̄ hari kôba, ken bi bôn̄ge sa are bay ka hen a bi ken hôn̄ dô mega wo Iban ré bijn naɲ en men, nôbi kôba, ené bijn naɲ dî men.»

³⁹ Sa kwôlê bi wo hen a na, Jubnê hô woge ciré beréri, nija, ôbi si selay ô.

⁴⁰ Menba, Jêsu hô ô cêgi cér wo Jurde kirij ka Ja ôbi lê batêm na lij bijné batêm ya hen, aɲ ô merê ya. ⁴¹ Bijné kwône era

ligiri a aɲ kôl iyôn̄ ba: «Ja ôbi lê batêm na li gijnê wôni pôn̄ nêɲ iyôn̄ né, nija, kwôlo ôbi na kôl kêm gengijn sa gawra bi wo hen na, na kwôlê woɲ tiri.»

⁴² Menba, kirij bay ka hen na, bijné kwône bi bôn̄ji sari a.

11

Jêsu bi Lajar ji si kam̄pê

¹ Gawra wo pôn̄i bay uwôgeri Lajar mô Bétani a, ôbi ômijn. Sa iyére hende to hen na, si Mari naɲ yêre Mart môrji ya. ² (Mari hende to hen na na, na to na wusijn Kelma ider sa têri a men, na mô naɲ guseri sare men hen. Aɲ Lajar bi wo ômijn hen na yêene.) ³ Si Mari naɲ Mart jé kôliɲ Jêsu iyôn̄ ba: «Kelma, gel kwo ju geyri gaɲ hen ômijn.»

⁴ Kirija Jêsu toy hen iyôn̄ menba, ôbi kôl iyôn̄ ba: «Ômpare to hen na, na to a diri ré, nija, na to a gelé hini emé wo Emen men, na to bay ayijn kibi Kema Emen a men.»

⁵ Jêsu gey Mari naɲ yêre Mart men, yêneji Lajar a men damaɲ. ⁶ Wulê bi wo ôbi toy wo Lajar ré ômijn hen na, ôbi hô wôl sa wôô cêgê a, kirij ka ôbi môriɲ ya hen. ⁷ Menba, ôbi kôliɲ bay tôri iyôn̄ ba: «Na herênge Judé.»

⁸ Menba, bay tôri kôli iyôn̄ ba: «*Rabi, Jubnê na gey ciré gôbem deré naɲ keram haw hen menba, já hô herê Judé sôn̄ ba?»

⁹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn̄ ba: «Wulê pôn̄ ba, na tare môj kibi wôô ré ba? Hena kwôni ré ô kirij tu tare ba, a hebirij né, wôsa ôbi gel kirij ka perangi ka sa terare a nà. ¹⁰ Nija, hena kwôni ré ô kirij yoyre na, ôbi a hebirij wôsa kirij ka perangi ka ôbi ré gelij kirij naɲ.»

¹¹ Cêgi kwôlê bi wo hen na, ôbi kôlji iyôn̄ ba: «Melapnena Lajar yi kum, aɲ na erê engéri.»

¹² Menba, bay tôri kôli iyôn̄ ba: «Kelma, hena ôbi ré yi na kum ba, ôbi a beraré sen̄ge.»

¹³ Jêsu kôlji na kwôli temay Lajar nija, bay kôl yaɲ ba ôbi ré kôlji na kwôli kum.

¹⁴ Menba, Jêsu kôlji wan̄ a ta iyôn̄ ba: «Lajar ma. ¹⁵ Yen dôren gaɲ wô sar̄nge

wô nanê wo en nan kirij bay ka hen, wôsa ôbi wo hen a lê dema kené bê bôrŋge san a. Na erêŋge unéri.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Tomas wo bay uwôgeri Kerma hen kôlij megêri bay tô Jêsu ka baa hen iyôn ba: «Nabay kôba, na erêŋge men. Hena ré temare hende kôba, na manje nan dî.»

¹⁷ Kirija Jêsu sa menba, toy wo Lajar ré emij li wulê pôrbu kampê nij. ¹⁸ Bétani nan Jérusalêm na, perêrji dâ senje, na kilomêter subu mera. ¹⁹ Na hen iyôn a, Jubnê kwône ré eraji temare ligi si Mari nan Mart a wô jalê bôrji wô yêniji wo ma hen.

²⁰ Kirija Mart toy wo Jêsu era hen ya, menba, hende hena jô kwini an Mari ba, mô baa ira. ²¹ Mart kôlij Jêsu iyôn ba: «Kelma, hena henaŋ jeré ná ná ba, yêni henaŋ ré ma ré tô. ²² Nijba, haw hen kôba, en hôn wo anja yôn yôn ka jeré engerij Emen ba, ôbi ré bem.»

²³ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Yênê a jê sé kampê.»

²⁴ Mart uwôli sara iyôn ba: «En hôn wo ôbi ré jê sé kampê kirija bijné ka ma ré jê sé Wulê woj jeré kwôlê a hen.»

²⁵ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Nôbi, ena ôbi bijn bijné jê sé kampê men, ena ôbi biji merê tu geŋ a men. Hena kwôni ré bi bôri san a ba, ré ma na ma kôba, a merê tu geŋ. ²⁶ Men, i i wo mô tu geŋ an bi bôri san a ba, a ma ré kwôy. Mu bi bôre sara ba?» ²⁷ Mart kôli iyôn ba: «En bi bôn sam a Kelma, wo jeré na *Krist kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo ré era sa terare a ná bi.»

²⁸ Kirija hende kôl hen iyôn menba, kurij ô ta. An uwôge yêre Mari jigêd an kôle iyôn ba: «Rabi dëbu hen ya uwôgerê.»

²⁹ Kirija Mari toy hen iyôn menba, hende hena kerê jô kwini. ³⁰ Wôsa Jêsu sa bijn sa iyére hende to hen ré tô nijba, ôbi baa na kirij ka Mart ré uwonni ya hen. ³¹ Menba, Jubnê ka ré mô bô ira nan Mari wô jalê bôre hen, kirija bay gel wo hende hena kerêd si nô hen iyôn na, bay hena ô tôre a an kôli iyôn ba: «Yan ba, hende ô na sa kampê ta erê sômê.»

³² Kirija Mari sa bijn kirij ka Jêsu dëbij ya hen na, kirija hende gili menba, hende kurij tôŋ têri a an kôli iyôn ba: «Kelma, hena henaŋ jeré ná ná ba, yênen henaŋ ré ma ré.»

³³ Jêsu gel wo hende sôm men, Jubnê ka ré bare hen kôba, sôm a men na, bôri erem kwôlê gan an cémni uwôsijn.

³⁴ Menba, Jêsu engere Mari iyôn ba: «Ken emni yôn ba?» Menba, hende kôli iyôn ba: «Kelma, era ju sa gel.»

³⁵ Menba, Jêsu sôm. ³⁶ Kirija Jubnê gel wo Jêsu sôm hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Gelêŋge geyé wo ôbi geyri kêm hen.»

³⁷ An ka pôni perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi wo na bôl tu ôbi tu tij hen, henaŋ ré nê mê lê an bi Lajar ré ma ré ré ba?»

³⁸ Menba, bôri erem kwôlê damaŋ a sôn an ôbi ô sa kampê. Kampê bay ka hen, na uwormo keram a an kulman keram dijn kibé. ³⁹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Nôgêŋge kulman keram hen an.» Menba, Mart yêri ôbi temare bi wo hen, kôli iyôn ba: «Kelma, ôbi emij li wulê pôrbu an dijné nij.»

⁴⁰ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Na en kôlê hena meré bi bôre san a ba, meré gelé néé wo Emen ré ba?»

⁴¹ Menba, bay nôge kulman keram wo yi kibi kampê a hen an, an Jêsu ay tiri bôrij kirij si ta an kôl iyôn ba: «Iban, en lêm dosé wô kwôlo ju toy keben a nij hen. ⁴² Kunê nôbi ba, en hôn wo jeré toy kwôlê keben a kwôy kwôy hapê, nijba, en kôl na wô kwônê bijné ka dëbu méren ta hen dî, bi bay ré bi bôrji san a mega wo ré na jôbi a ré joon hen.»

⁴³ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, kôl nan tôri to dami kôl iyôn ba: «Lajar, so nô.»

⁴⁴ Menba, ôbi temare bi wo hen nungero so. Têri nan kôbri lêgerij ta nan kibi bargay men, tiri harij nan kibi bargay a men, menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Beserêŋgeri an ken dîri ô.»

Jubnê way kwôli deré Jêsu

⁴⁵ Jubnê ka kwôni ka era temare uné Mari hen gel anja Jêsu li hen, menba, bay bi bôrji sari a. ⁴⁶ Nijba, ka pôni perêrji a

ôrji uné *Parisipênê aṅ kôlji kwôli aṅga Jêsu ré la hen. ⁴⁷ Menba, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ Parisipênê uwôgeji dapare to *Sanédren aṅ kôl iyôn ba: «Na lénge na iyeṅ ba? Wôsa gawra wo hen na, li ginê kwône. ⁴⁸ Hena nana déṅgeri li hen iyôn na, ñiné kêm a bê bôrji sari a, menba, Rômênê a eraji sa mênê *iyéy Emen tona men, tô yê wona a men.»

⁴⁹ Menba, kwo pônî perêrji a bay uwôgeri Kayib na *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe elê bi wo hen a, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken hôn ani ré kwôy. ⁵⁰ Bi gawra pôn nêṅ ré ma wô sa ñiné kêm a derê laba, bi sa iyére ré mênin derê dî ba?» ⁵¹ Ôbi kôl hen iyôn na sa kibri ré, wôsa elê bi wo hen na, ôbi na dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe aṅ ôbi kôlji ta mega wo Jêsu ré sa ma wô sa iyére. ⁵² Na wô sa iyére pôn mera ré, niṅba, na wô hô dayê ñiné ka Emen ka userin hen lin kurôṅgi yi wo pôn.

⁵³ Ayin tôri wulê bi wo hen na, bay way kwôli ciré deréri. ⁵⁴ Na ôbi aṅa Jêsu ré gel yiri waṅ waṅ tu Jubnê ré hen, aṅ ô sa iyére to kwa derô gwôlê to bay uwôgere Eperêm hen ô merê ya naṅ bay tôri.

⁵⁵ Mega wo geserê lê *Pak wo Jubnê baa da menba, ñiné ka naṅ sa iyére iyére kwône ôrji Jérusalêm a tumô Pak a dê ciré erê lônê yirji wô sélin tumô Emen. ⁵⁶ Bay woge Jêsu aṅ bay engerin perêrji a derô haba wo iyéy Emen a iyôn ba: «Ken erem mega wo ôbi ré era kini geserê na ré ba?»

⁵⁷ Wulê bi wo hen na, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ Parisipênê na kôlin ñiné iyôn ba: «Hena kwôni wo ré hôn kirin ka Jêsu môrin ya ba, ré kôl ta aṅ bi ciré erê beréri.»

12

Mari bi ider sa tê Jêsu a

¹ Baa wulê jii dema geserê *Pak ré lin tô menba, Jêsu hera Bétani sa iyé Lajar wo ôbi na biri ji si kampê a hen. ² Kirin bay ka hen na, Mart li aṅgaṅ emê bin Jêsu menba, perê kwônê ñiné bay ka mô ôm

are hen na, Lajar kôba, ya men. ³ Menba, Mari ay kwa gaasa woṅ ider wo ñiné dô wo garari mê wo bay li naṅ kalmê ka bay uwôgeji nar hen, eraṅ sa wuse sa tê Jêsu a aṅ mô naṅ gusiri sare aṅ bô iyére kêm ñiné ider. ⁴ Judas Iskariyôt ôbi tô Jêsu wo pônî wo a ayê sa Jêsu hen, kôl iyôn ba: ⁵ «Wô mi a nana kaṅ ayê ider bi wo hen enṅin *déniyé arew subu aṅ cêṅ bay nimré ré ba?»

⁶ Ôbi kôl hen iyôn na wô geyé wo ôbi gey bay nimré ré, niṅba, wôsa ôbi na ôbi gemsare men, ôbi a na ôbi gemé lari a men, aṅ lari wo bay biri gemé hen na, ôbi gômse kwari dê dê. ⁷ Niṅba, Jêsu kôl iyôn ba: «Déṅgere dê iyôn, wôsa hende li hen iyôn tumô ermin sa emé wo bay a sa emen a hen. ⁸ Bay nimré a merê naṅ ken naṅ wulê wulê tô, niṅba, nôbi ba, na merê naṅ ken naṅ wulê wulê ré.»

⁹ Menba, Jubnê kwône toy wo Jêsu ré na Bétani a na, bay era na wô geléri ôbi mera ré, niṅba, na wô gelé Lajar wo ôbi na biri ji si kampê hen a men. ¹⁰ Menba, damné kaṅ bay bê kwôbe genge wo Lajar kôba, ciré diréri men. ¹¹ Wô sé wo Lajar ji si kampê hen na, Jubnê kwône kaṅji damné kaṅ bay bê kwôbe aṅ bi bôrji na sa Jêsu a dî.

Aṅga ñiné li wô sa wo Jêsu Jérusalêm a

¹² Wulê pôn cêgê menba, ñiné kwône ka era wô lê geserê hen toy wo Jêsu ré da era Jérusalêm a hen ya men, menba, ¹³ pôrji demaṅ gare kôbriji a aṅ gerji jôrin kwini naṅ gura kôl iyôn ba: «Hosana, heramê yi wô sa Emen. Bi terê kibi yi wô sa kwo era naṅ hini Kelma Emen hen. Kwo era hen bi a na kelma wo *Israyêl hen a men.»

¹⁴ Jêsu uwôn kema kura day mega wo na lin bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

¹⁵ «Kenbay ñiné ka Sinô, * harênge ré, gelénge Kelma woṅge daya mera sa kema kura a era hen ya.»

¹⁶ Kirin bay ka hen na, bay tô Jêsu hôn ani bô are bay ka hen a ré. Niṅba, kirina Emen gel dapare to Jêsu niṅ, dema bay

ré erem mega wo na ré lijn bô magtubu to Emen a wô sari aña ðijné ré li ariri hen.

¹⁷ Bijné kêm ka na ðebe nañ Jésu kirijna ôbi na uwôgijn Lajar aña na biri ji si kamñê hen na, bay dô kwôli are bay ka ôbi na li hen. ¹⁸ Na ôbi á, ðijné ré jô kwini Jésu nañ gere wôsa bay na toy kwôli gijnê bi wo ôbi na li hen. ¹⁹ Menba, *Parisijnêñê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Gelêñge, ka nêñê ré nij, wôsa ðijné kêm ô tôri a.»

Bijné ka pônî ka na Jubñê ré hen, gey erê gelé Jésu men

²⁰ Grêkñê ka pônî perê ka ô wô tibé Emen sa geserê bi wo hen a na, ²¹ bay kôlijn Pilip wo Bêtsayda bô emê wo Galilé a hen iyôn ba: «Kamañ, nini gey gelé Jésu.»

²² Menba, Pilip ô kôlijn André menba, bay wôô ðem ô kôlijn Jésu. ²³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Wulê wo Emen a gelijn ðijné damñare tijê nôbi *Kema Gawra hen nêñ nij. ²⁴ Na kelêñge na tu kwôlê: hena gusijn kaw ka bay ci hen, ré ma ré na, bay yi na kiniji a hen mera, nijba, hena bay ré ma dema ré sé aña yé gusijn mê. ²⁵ Ôbi a, kwôni wo ré ôñ dô sa terare a nà, aña erem san a ré ba, kay na yiri, nijba, kwo geyen gôlijn emê wo sa terare a nà ba, gem na yiri wô merê tu geñ wo nañ kwini men. ²⁶ Men, hena kwôni wo ré gey yé mana wujê ba, a era tòn a aña kirijn ka na sa merê ya hen na, ôbi kôba, a sa merê ya men. Hena kwôni ré na mana wujê ba, Iban a ayé kibri.»

Jésu kôl kwôli temayri

²⁷ «Haw hen na, bôn erem kwôlê gaj. Ré ené kelê iyôn ba: Iban, dôren kibi aña ca sa san a hen, nijba, na wô bi wo iyôngi hen aña ené erañ kwôy sa terare a nà, bi ené sa gelijn gusijn hen. ²⁸ Iban, ay kibi henem.»

Menba, tôô gawra ôñ derômarañ a kôl iyôn ba: «En heramiri nij, aña na hô heramiri a sôn.»

²⁹ Menba, kwônê ðijné ka ðebe ya aña toy hen na, bay kôl yañ ré na emen a ré enê hen men, ka pônî kôl iyôn ba ré na *mana

wo derômarañ a ré iyêlê kwôlê nañ ði hen men.

³⁰ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Na wô san nôbi a kené toy tôô hende to hen né, nijba, na wô sarñge kenbay ði. ³¹ Haw hen, na wulê wo Emen a jôrijn sa kwôlê sa ðijné ka sa terare a nà men, na wulê wo bay a dagijn Sidan kelma wo sa terare a nà a men. ³² Nijba, nôbi na, kirijna bay a sa ðén sa gurô tagelê na, na wuro gawré kêm yen a.»

³³ Jésu kôl hen iyôn gelijn geré wo ðiré sa mañ hen. ³⁴ Menba, kwônê ðijné uwôli sara iyôn ba: «Na lijn bô magtubu tôô tona kôl iyôn ba: <*Krist, kwo Emen dôri hen ré merê nañ kwini yôd> menba, wô mi a jeré kôl iyôn ba: <Bay ré sa ðé Kema Gawra sa gurô tagelê ba?> Men, i na Kema Gawra bi men ba?»

³⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Mega wo kirijn ka perañgi baa perêrñge a sem tô hen na, erêñge kirijn ka perañgi a wô wo dilemne maa gwôsêñge. Wôsa kwôni wo ô dilemne a na, hôn kirijn ka ôbi ôrijn ya hen né. ³⁶ Mega wo kirijn ka perañgi bay ka hen baa perêrñge a tô hen na, ken bi bôrñge sarji a aña bi ken bilijn yi kami kirijn ka perañgi.»

Kirijna Jésu kôl kwôli are bay ka hen nij, menba, ôbi ðiji aña ô uwôbê kelañ nañ ci. ³⁷ Bi wo Jésu li añañ gijnê kwône tirji a bay gel hen a men, hen kôba, bay bi bôrji sari a ré. ³⁸ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen a ariri ré lijn hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Kelma, i a bê bôri sa kwôlo nini dô hen ba?»

Men, na i a Emen né yêge sa néé wori biri ba?»

³⁹ Bay nêñ bê bôrji sara ré, wôsa Esay na hô kôl a kôl iyôn ba:

⁴⁰ «Emen bi tirji gel kirijn né men, bi bôrji denggel aña bi tirji ré gel kirijn né, aña bi bay ré hôn ani ré.

Emen kôl iyôn ba:

En li hen iyôn bi bay ré bulo hera upen né,

wô wo hena bay ré hera upen ba, ma ené berarêji.»

41 Esay kôl kwôli are bay ka hen iyôn wôsa ôbi gel dampare to Jêsu aña ôbi ré kôlij kwôli hen.

42 Bi wo hen kôba, perê damné ka Jubnê hen na, ka pôni kwône bi bôrji sari a, nijba, bay gel yirji nô ré wô Parisijnêpê, wôsa bay hare wô wo bay maa ré dagêji bô *iyéy dapare a. 43 Wôsa bay gey dené wo gawré gôlij kwo Emen.

Kwôlê a jôrij nañ kwôlo Jêsu

44 Menba, Jêsu iyêl kañ a ta kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi bôri san a ba, bi na san nôbi a mera ré nijba, bi na sa kwo joon a hen men. 45 Men, kwôni wo gelen nôbi ba, gel na kwo joon hen men. 46 Wôsa en era sa terare a nà ná môn kirij ka perangi iyôn, añ bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô kirij ka hendi a ré nij. 47 Hena kwôni wo ré toy kwôlê wupê aña ré gem ré na, na nôbi a jerê kwôlê sari a ré, wôsa en era sa terare a nà, ná wô jerê kwôlê sa bijné a ré, nijba, na wô gôlij nañ ci dî. 48 Kwôni wo kapen men, gey kwôlê wupê a ré a men na, ôbi jerê kwôlê sari a ya, wôsa na kwôlê bi wo en uwôl béréri hen a sa jerê kwôlê sari a, Wulê woñ jerê kwôlê a. 49 Nôbi na, en iyêl na kwôlê wôni sa keben ré, nijba, Iban wo joon hen ôbi kôlen nañ kibri wori kwôlo ené sa kôl men, ené uwôlij béréri a men. 50 Añ en hôn, tôô tori na, na merê wo nañ kwini. Na ôbi á, kwôlo kêm wo ené kôl hen na, en kôl na mega bi wo Iban na kelan hen iyôn.»

13

Jêsu pul tê bay tôri

1 Wulê pôn tumô sa lê geserê *Pak a na, Jêsu hôn wo wulê wo dîré henañ sa terare a nà herê ligi Ibari a ré baa ða nij. Ôbi na pur bijné kari ka sa terare a nà. Ôbi pirji hen kwôy wo ôbi derij kibi wulê wori sa terare a nà.

2 Kirijna Jêsu nañ bay tôri môrji kibi emê a perare menba, Sidan na dôbe ermê wo habij bô Judas Iskariyôt woñ kema Simô a bi ré sa dese Jêsu. 3 Jêsu hôn wo Emen ré biri néé sa are kêm men, ôbi hôn wo dîré hena na ligiri a men, dîré hô na

ligiri a a men. 4 Menba, ôbi hena kibi emê bi wo hen a dô bargay ka sa megêrji a hen yiri a añ, menba, ay kibi ka ôbi ré hariñ tô bôri hen. 5 Menba, ôbi bi kam bô dasa a pilij tê bay tôri añ mô nañ kibi bargay bay ka ôbi ré hariñ tô bôri hen. 6 Kirijna Jêsu sa sa Simô Piyêr a menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, jôbi a hô pelen nôbi tèn dî ba?»

7 Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Añga en li hen na, ju hôn bôrji haw hen né, nijba, era tumô hen na, já sa henê bôrji tô.»

8 Menba, Piyêr hô kôli iyôn ba: «Já pelé tèn nôbi ré kwôy.» Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Hena ené pelem tèm né ba, já yé ôbi tòn ré kwôy.»

9 Menba, Simô Piyêr hô kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na hen iyôn ba, pul tèn mera ré, nijba, ju pul kôben nañ san kêm a men.»

10 Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Kwôni wo pul yiri ba, sél nij añ na têri a ré pelé mera. Kenbay kena bijné ka séli, nijba, ken sél kêm né.»

11 Wôsa Jêsu hôn kwo a ayê sari hen, aña ré kôl iyôn ba: «Ken sél, nijba, ken sél kêm né hen.»

12 Kirijna ôbi pilji têrji kô nij men, tôbe bargay kari hôrij a men nij na, ôbi hô mô kibi emê añ kôlji iyôn ba: «Añga en li hen ba, ken hôn bôrji ba? 13 Ken uwôgen *Rabi men, Kelma men. Ken uwôgen na ya wôsa ena ôbi sarñge men, Kelma woñge a men, na tiri. 14 A hena nôbi woñ Rabi woñge men, Kelma woñge a men hen, a peléñge têrñge hen na, kenbay kôba, ken pilij têrñge hen iyôn men.

15 Wôsa en li hen iyôn geléñge na gelé añ bi kené lij perêrñge a hen iyôn men, mega wo nôbi en lij hen iyôn men. 16 Na tu kwôlê a ené keléñge hen: mana a gôlij sa dami wori ré men, ôbi jé a gôlij sa kwo jori hen né men. 17 Haw hen wo ken hôn are bay ka kêm hen nij na, hena kené li arirji ba, yerñge a sa deréñge.»

18 «En kôl hen iyôn, na wô sarñge kenbay kêm né, wôsa en hôn bijné ka en tôrji hen. Nijba, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, arirji a lij. Kwôlê bi wo

hen na, kôl iyôn ba: «Kwo ôm kwô na en hen na, ôbi a hô yé ôbi bareren.»¹⁹ En kelênge haw hen pa dema are bay ka hen ré sa tô, aŋ kirija bay sa niŋ ba, kené hôn mega wo «Ena kwo en kôl ené na ôbi hen.»²⁰ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo bu kwo en jéri hen yiri a na, na nôbi a, ôbi ré beren yiri a hen men, kwo beren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men.»

Jésu kôl kwôli gawra wo ré sa deséri

²¹ Jésu kôl hen iyôn menba, ermé kwôlê liri damaŋ aŋ ôbi kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni pôn perêrŋge a hen a sa ayê san.»

²² Menba, bay tôri bôriŋ tirji aŋ bay hôn na ba, ôbi ré kôl na kwôli i ba ré.²³ Ôbi tôri wo pôni kwo ôbi geyri gaŋ hen, mô kwari a aŋ yi ley kabrêri a.²⁴ Simô Piyêr liri kôbri ré eŋgeriŋ Jésu na ba, ré na i a ôbi ré kôliŋ kwôli hen ba?²⁵ Ôbi tôri wo ôbi geyri gaŋ bi wo hen yi kabrêri a aŋ kôli iyôn ba: «Kelma, na i bi ba?»

²⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na kwo na beré mapa jibiŋ kilij biri hen.» Ôbi bu mapa jibiŋ kilij aŋ biŋ Judas woŋ kema Simô Iskariyôt.²⁷ Kirija Judas eŋge mapa bi wo hen kôbi Jésu a menba, Sidan ô bôri a menba, Jésu kôli iyôn ba: «Aŋga ju gey lê hen na, ju li lew ham niŋ.»

²⁸ Niŋba, tô bay tôri ka môrji kibi emé naŋ ci hen hôn na ba, wô mi a Jésu ré kôl hen ba, ré kwôy.²⁹ Aŋ ka pôni kôl yaŋ ba, mega wo Judas ré na ôbi gemé lari hen na, Jésu ré gey kelêri na iyôn ba: «Ô kelé aŋga na liŋ geserê Pak réba ré kôli ré li naŋ bay nimré men.»³⁰ Judas eŋge mapa bi wo hen menba, hena si nô men. Kirij hendu niŋ a men.

Periŋge yerŋge, na tôo to kôrbi

³¹ Kirija Judas si nô niŋ menba, Jésu kôl iyôn ba: «Haw hen bay a gelé dampare tiŋê nôbi *Kema Gawra men, bay a gelé dampare to Emen sa keben a men.³² Hena bay ré gel dampare to Emen wô sa kibi keben na, ba dâ wo Emen naŋ yiri kôba, a gelé dampare to Kemari men.³³ Yênen kaŋê, na merê naŋ ken gaŋ ré niŋ. Ka wogen niŋba, mega wo na en

kôliŋ Jubnê hen iyôn na, ka nê mê erê kirij ka na erê ya hen né.³⁴ Na dênge tôo to kôrbi tôŋ: Periŋge yerŋge. Mega wo en perênge hen iyôn na, kenbay kôba, ken periŋ yerŋge hen iyôn men.³⁵ Kirija ken periŋ yerŋge hen iyôn dema biŋé kêm ré henê wo kené na bay tôn tô.»

Jésu kôl kwôli uwôserê wo Piyêr ré sa uwôserê dîré hônî ré hen

³⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, já erê na yôn ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kirij ka na erê ya hen na, já nê mê erê ya haw hen né, niŋba, dê iyôn a dema, jeré sa erê tôn a tô.»

³⁷ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, wô mi a ené erê tôm a haw hen né ba? Na temare hende kôba, na ma wô sam.»

³⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tiri wo já geyé ma wô san ba? Na tu kwôlê a ené kôlem hen: kura a yelé ré tô menba, já uwôserê têe subu jeré hônén né.»

14

Jésu na geré woŋ erê ligi Ibari a

¹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Ermênge kwôlê wôni ré, niŋba, ken bi bôrŋge sa Emen a men, ken bi bôrŋge san a a men.² Wôsa kini merê yi gaŋ bô iyé Iban a. Hena henaŋ ré na hen iyôn réba, henaŋ ené kelênge waŋ a ta. En ô wô panê kirij ka gengiŋ sarŋge.³ Aŋ kirija na erê aŋ kirija en pananŋge kirij kera niŋ na, na bulo hera sa perênge naŋ en, aŋ bi kirij ka en sa ô merê ya ba, kenbay kôba ka merê ya men.⁴ Kirij ka na erê ya hen na, ken hôn geré wo ô kirij bay ka hen a men.»

⁵ Menba, Tomas kôli iyôn ba: «Kelma, nini hôn kirij ka já ôriŋ ya hen né, menba, niŋa lê iyeŋ a niné henê geré wo ô ya hen ba?»

⁶ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Nôbi ena geré men, tu kwôlê men, merê tu geŋ a men. Kwôni a erê ligi Iban a ba, sé si legen né.⁷ Hena kené hônén ba, ken hôn na Iban men. Aŋ haw hen ba, ken hônî men, na ken gili a men niŋ.»

⁸ Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Kelma, geléni Iban aŋ yerni a derêni mera.»

⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Pilip, en mô nap ken nà ca yeŋ aŋa jeré kôl jeré hônen ré tô ba? Kwôni wo gelen nôbi ba, gel na Iban men, menba, li iyeŋ a jeré kôl iyôn ba: <Geléni Iban sôn ba?> ¹⁰ Ju bi bôm sara mega wo ené na yi Iban a men, Iban ré na yen a men ré ba? Kwôlo en kelêŋge hen na, en kelêŋge na sa keben né aŋ Iban wo yi yen a hen na, ôbi a lê aŋgari. ¹¹ Iyôn ba, ken bi bôrŋge sa kwôlê wo en kôl iyôn ba: En bij nap Iban a men, Iban kôba, bij nap en men hen. Men, hena ré na iyôn né kôba, ken bi bôrŋge san a, wô kibi aŋga en li hen. ¹² Na tu kwôlê ené kelêŋge hen: kwôni wo bi bôri san a na, ôbi a lê aŋga en li hen men, a hô lê ka dê ka en li hen aŋ sôn, wôsa en ô na ligi Iban a tô. ¹³ Aŋ are kê m ka ka engeré nap henen hen na, na lê béŋge aŋ bay ré geliŋ dampare to Iba Kema sa kibi Kemari. ¹⁴ Hena kené engeré ani nap henen na, na lê béŋge.»

Jésu ay tôri dîré jéŋ nap Tunu toŋ hendi bô bôré bij bay tôri

¹⁵ «Hena kené geyen ba, ka bê kwôlê sa tôô tijê a men. ¹⁶ Aŋ nôbi na uwôlê Iban aŋ ôbi a béŋge hende lê nap ken to daŋgi bi ré sa mô nap ken yôd nap kuune. ¹⁷ Hende a na Tunu toŋ tu kwôlê to bijé ka sa terare a nà. Bay a geyére ré, wôsa bay gele ré men, bay hône ré a men. Nijba, kenbay ba, ken hône, wôsa hende mô nap ken men, mô bôrŋge a a men.»

¹⁸ «Na déŋge kam tijapê ré, nijba, na hera upéŋge hen ya. ¹⁹ Dê iyôn a menba, bijé ka sa terare a nà, a gelen ré nij, nijba, kenbay ba, ka gelen. Mega wo en mô tu geŋ hen iyôn na, kenbay kôba ka merê tu geŋ a men. ²⁰ Wulê bi wo hen na, ka henê wo nibay nap Iban niné yi mega gawra wo pôn iyôn men, kenbay nap en kôba, nana yi mega gawra wo pôn iyôn men.»

²¹ «Kwôni wo hôn tôô tijê aŋ bi kwôlê sara dô ba, ôbi a puren men, Iban a peréri men, nôbi kôba, na peréri men, na lê aŋ ôbi a henê wo ené na i ba, a men.»

²² Menba, Judas wo na kwop Iskariyôt ré hen kôli iyôn ba: «Kelma, na iyeŋ a

jeré gelé yem béni nibay dîba bij bijé ka sa terare a nà, ré hen ba?»

²³ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Hena kwôni ré geyen ba, a bê kwôlê sa kwôlê wupê men, Iban a geyéri men, nibay nap Iban nijba era upéri aŋ sa bij nap dî a men. ²⁴ Nijba, kwôni wo geyen ré, ba, a bê kwôlê sa kwôlê wupê ré men. Aŋ kwôlo ken toy keben a hen na, na kwôlê wupê ré, nijba, na kwo Iban wo joon hen dî.»

²⁵ «Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen kirija na en baj nap ken hen. ²⁶ Hende lê nap ken to na Tunu toŋ hendi bô bôré to Iban a joŋ nap henen béŋge hen na, hende a geléŋge are kê m men, a jebé tô bôrŋge sa kwôlo kê m wo na en kelêŋge a hen a men.»

²⁷ «En déŋge nap bô jalê wupê, en béŋge bô jalê wupê, en béŋge na môŋ kwo bijé ka sa terare a nà, bij hen iyôn né. Iyôn ba, ken dî bôrŋge bôn kam ré men, ken sun ré a men. ²⁸ Na ken toy, na en kelêŋge iyôn ba: <Na erê aŋ na bulo hera upéŋge.> Hena kené geyen ba, ka sa lê yi derê wô wo en hô ligi Iban a wôsa ôbi dami dên. ²⁹ Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen ca tumô nij dema bay ré sa tô, aŋ bi kirija are bay ka hen ré sa ba, kené bij bôrŋge sara. ³⁰ Na iyêlê nap ken gaŋ cêgê ré nij, wôsa kelma wo sa terare a nà wo na Sidan hen era hen ya. ³¹ Ôbi ôriŋ nap néé san a ré. Nijba, na bé bijé ka sa terare a nà, ré hôn wo ené gey Iban aŋ ené li na aŋga ôbi ré gey ené li hen. Henange ta, na erêŋge aŋ kirij ka nà.»

15

Jésu a na tô gurô tijador

¹ «Ena yi tijador toŋ tiri hen men, Iban a na ôbi gemére men. ² Kam kôbi tijador to yê ré ba, ôbi dere jô aŋ, nijba, to yê ba, ôbi pane bi ré hô yê damaŋ a. ³ Haw hen kena bijé ka sédelé sa kibi kwôlo na en uléŋge béréri hen. ⁴ Hena kené bij nap en ba, nôbi ba, kôba na bij nap ken men. Hena kôbi tijador ré baa yi gurôre a ré ba, a nê m yê sa kibri bij né, hen iyôn na, kenbay kôba, hena kené bij nap en ré ba,

ka nê mê lê ani kani ka dôri sa kebrenge ré kwôy hen iyôn men.»

⁵ «Nôbi ena yi tînadôr aɲ kenbay kena kami kôbre. A hena kwôni ré bîj naɲ en aɲa nôbi ené bîj naɲ dî a men na, ôbi a lê aɲga dôri damaɲ bîj Emen, wôsa hena nôbi ené naɲ ken ré ba, ka lê ani kani sa kebrenge ré. ⁶ Hena kwôni ré bîj naɲ en ré ba, bay a uwôli aɲ, môɲ kam kôbi tînadôr to bay na soor aɲ hay menba, bay pô bi bô tare a aɲ uwoyéɲ hen iyôn. ⁷ Hena kené bîj naɲ en men, hena kwôlé wupé yi bôɲge a a men na, eɲgeréɲge aɲga yôn yôn ka ken gey aɲ ka upé. ⁸ Hena kené li aɲga damaɲ bîj Emen na, bay a ayê kibi Iban men, ôbi a, kené yîj bay tôn a men tô. ⁹ Mega wo Iban geyen hen iyôn na, nôbi kôba, en geyéɲge hen iyôn men. Bîjge naɲ en, aɲ bi na peréɲge. ¹⁰ Hena kené bi kwôlé sa tôô tîné ba, na peréɲge mega wo nôbi en bîj kwôlé sa tôô to Iban a, aɲ ôbi puren hen iyôn men.»

¹¹ «En keléɲge kwôli are bay ka hen, aɲ bi yi derê wo yi yena hen na, ré yi yerɲge a iyôn men, aɲ bi yi derê woɲge bi wo hen ré dô dô ceréd. ¹² Na tôô tîné nôbi a na: <Perîjge yerɲge mega nôbi kôba, en peréɲge hen iyôn men.> ¹³ Ayê yem bîj temare wô sa milɲên na, peré wo dê kwo hen ba, naɲ. ¹⁴ Hena kené li aɲga en ay tôô béɲge hen na, kena milɲên. ¹⁵ Na uwôgêɲge manê cégê ré nîj yôd, wôsa kwôni wo na mana na, hôn aɲga ôbi iyéryi li hen né. Nôbi en uwôgêɲge milɲên wôsa en geléɲge aɲga Iban na gelon hen kê. ¹⁶ Na kenbay a dôren né, nîjba, na nôbi a teréɲge aɲ jéɲge aɲ bi jé lêreɲge ré yi kwo dôri kwôy kwôy men, ré yi naɲ kiniji a men. Aɲ bi kirîja kené eɲgerîj Iban aɲga yôn yôn naɲ henen ba, ôbi ré béɲge a men. ¹⁷ Tôô to en ay béɲge a na: <Perîj yerɲge.> »

Bîjé ka sa terare a nà kaɲ Jésu naɲ bîjé kari

¹⁸ «Hena bîjé ka sa terare a nà ré deréɲge yôd na, ken hôn wo bay na ré kaɲen yôd na hen iyôn men. ¹⁹ Hena

henan kené na ka sa terare a nà ná, sa terare henan ré geyé aɲgare. Nîjba, kena ka sa terare a nà ré men, en teréɲge na peré bîjé ka sa terare a nà na wô bi wo hen aɲa bay ré deréɲge yôd hen. ²⁰ Erméɲge sa kwôlo na keléɲge hen: <Mana a gôliɲ sa dami wori ré.> Hena bay na ré gelen gusiɲ ba, kenbay kôba, bay a geléɲge gusiɲ hen iyôn men, hena bay na ré bi kwôlé sa kwôlé wupé a ba, bay a bê sa kwonje a hen iyôn men. ²¹ Nîjba, bay a lêɲge are bay ka kê. hen wô kibi henen, wôsa bay hôn kwo joon hen né. ²² Hena na ené sa ré men, na en kôli kwôlé wo Emen ré a men na, têriɲ henan ré naɲé yirji a. Nîjba, haw hen, bay a deré kibriji wô sa têriɲ toji bîj né. ²³ Kwôni wo kaɲen ba, kaɲ na Iban hen men. ²⁴ Hena na ené li perêrji a aɲga kwôni na li tumô sa pôn ré hen na, têriɲ henan né naɲé yirji a, nîjba, haw hen wo bay gel are bay ka en li hen kôba, bay kaɲêni nibay naɲ Iban. ²⁵ Nîjba, yi hen iyôn bi kwôlo na liɲ bô magtubu tôô toji a kôli iyôn ba: <Bay kaɲen yôd na déj iyôn> hen na, bi ariri ré liɲ.»

²⁶ Menba, Jésu hô kôli iyôn ba: «Kirîja hende lê naɲ ken to na Tunu toɲ hendi yêgê sa kwôlé woɲ tiri bîj bîjé hen to hena ligi Iban a a sa na, hende a sa deréɲge kwôlen. ²⁷ Men, kenbay kôba, ka sa deré kwôlen, wôsa na kena naɲ en kirîja na en ayîj tô jé wupé kwôy kemnéɲ kemnéɲ.»

16

¹ «Na en keléɲge kwôli are bay ka hen, aɲ bi kené dî tô ayê bôô woɲge aɲ né. ² Bay a dagéɲge bô *iyéy dapare a men, era baa tumô hen na, kwôni a deréɲge menba, a ermé môɲ dîré tebe na Emen hen. ³ Bay a lê hen iyôn, wôsa bay hôn Iban ré men, bay hôn en nôbi ré a men. ⁴ En keléɲge kwôli are bay ka hen, aɲ kirîja bay ré sa ba, kené erem mega wo na ené keléɲge kwôliɲi tumô nîj. Na en keléɲge ca tumô ré, na wô wo na en baa naɲ ken tô.»

Jé wo Tunu toɲ hendi bô bôré a lê

⁵ «Haw hen, na herê ligi kwo na joon a hen. Menba, kwôni pôn nêñ iyôn perêrnge a hen engeren iyôn ba: «Ju ô na yôn ba», ré kwôy. ⁶ Na wô wo en kelênge kwôli are bay ka hen, aña turnge ré ja hen ba? ⁷ Nij na, na kelênge na tu kwôlê: hena ené ô ba, a derê wô sarnge, wôsa hena ené ô ré ba, hende lê nañ ken a era upênge ré. Nijba, hena ené ô na, na jop nañ tu bêngge. ⁸ Añ kirijna hende a sa na, hende a gelij ñiné ka sa terare a nà, mega wo ermé woji wo gengij sa têrij men, sa lê anğan derôre a men, sa jerê kwôlê a a men hen na, ré habij. ⁹ Wôsa kwo gengij sa têrij ba, na wô wo bay bi bôrji san a ré. ¹⁰ Men, kwoñ lê anğan derôre ba, na wô wo na erê ligi Iban a, aña ka gelen cêgê ré nij yôd hen. ¹¹ Men, kwo gengij sa jerê kwôlê a ba, na wô wo kelma wo sa terare a nà, bay jô kwôlê sari a nij a men.»

¹² «Kwôlê baa gan wo ré ené kelênge tô, nijba, haw hen en hôn wo ré dê sarnge. ¹³ Kirijna Tunu top hende yêgê sa kwôlê wop tiri bij ñiné hen, a sa na, hende a gelênge tu kwôlê kêm, wôsa hende a kelê kwôlê wôni sa kebre ré, nijba, na kwôlo hende toya men, hende a kelênge kwôli anga a era hen a men. ¹⁴ Hende a gelij ñiné dampare tinê wôsa na kwôlo hende toyo keben a ré kelênge hen. ¹⁵ Are kêm ka Iban ôrij hen na, na kanê nôbi men. Na ôbi á, ené kôl hende ré sa kelênge na kwôlo hende toyo keben a hen.»

Bô emé a sa bilij yé yi deré

¹⁶ «Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen.»

¹⁷ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay tôri ka pôn engerij yirji kôl iyôn ba: « «Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen wôsa en ô na ligi Iban a», hen ba, bôri na iyeñ ba?» ¹⁸ Menba, bay hô kôl iyôn ba: «Ba kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Dê a» hen ba, bôri na iyeñ ba? Wôsa nana hôn bô kwôlê wori bi wo hen né.»

¹⁹ Jêsu hôn wo bay ré gey engereri kwôlê menba, ôbi kôl iyôn ba: «Ken engeren na kwôlê na sa kwo ené kôl iyôn ba: «Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen hen

ba?» ²⁰ Na tu kwôlê ené kelênge hen: ka sômnê men, ka ñarê men, menba, ñiné ka sa terare a nà ba, a merê nañ yi derê. Kenbay ka gelij gusij nijba, gusij tonge hende to hen a sa belij yi derê. ²¹ Kirijna iyore ta yê na, hende gelij gusij wôsa wulê wore nêñ, nijba, kirijna hende yê kema uwôl tôñ nij na, yi derê wo gawra ré yêñ sa terare a nà hen lere aña hende gôrbij sa gusij to na lere hen. ²² Kenbay kôba, haw hen ken gelij gusij nijba, na hô gelênge ka lê yi derê aña kwôni wo a derê yi derê wonge bi wo hen ba, nañ nij.»

²³ «Wulê bi wo hen a na, ka engeren kwôlê wôni ré kwôy. Na tu kwôlê ené kelênge hen, anga yôn yôn ka ken engerij Iban nañ henen na, ôbi a bêngge. ²⁴ Kwôy kemnêñ kemnêñ kôba, ken engere ani nañ henen ré tô. Engerênge aña ka upé aña bi yerenge ré derênge cerêd.»

Jêsu gôlij sa néé wo sa terare a nà

²⁵ «En kelênge kwôli are bay ka kêm hen nañ gwsore nij. Nijba, wulêri a nêñ na, na kelênge na nañ gwsore ré nij. Nijba, na kelênge kwôli Iban wañ ta. ²⁶ Wulê bi wo hen na, ka engeré are nañ henen ñiba, na uwôlij Iban are wô sarnge ré nij. ²⁷ Wôsa Iban bi nañ yiri geyênge, wôsa ken geyen men, ken bi bôrñge san a mega wo ené hena na ligiri a a men. ²⁸ En hena na ligi Iban a a ené era sa terare a nà. Haw hen, na hena sa terare a nà, herê ligi Iban a.»

²⁹ Bay tôri kôli iyôn ba: «Gel, haw hen ju kôl kwôli Iban wañ a ta men, ju kôl gwsore tôni ré men. ³⁰ Haw hen, nini hôn wo jeré hôn are kêm aña kwôlê wo kwôni ña engerem tô kôba, ju hôn nij. Na ôbi á, niné bi bôri sam a wo jeré hena na ligi Iban a hen.»

³¹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Ken hôn nij ba? ³² Wulêri nêñ nij wo ka userij aña i ba a wayê kwini erê erê aña ka ñén penen. Nijba, ena penen ré, wôsa Iban na nañ en. ³³ Na en kelênge kwôli are bay ka hen, bi kené uwôñ bô jalê legen a. Ka gelij gusij sa terare a nà,

nijba, ken bu bônge iyêre wôsa en gôlij sa néé wo sa terare a nà nij.»

17

Jésu uwôl Ibari wô sa bay tôri

¹ Kirija Jésus kôl hen iyôn kô nij menba, ay tiri bôn kirij si derômaran an kôl iyôn ba: «Iban, wulêri nêmen nij. Ay kibi Kemam an bi Kemam kôba, ay kem men. ² Wôsa ju biri tô sa bijné ka sa terare a nà kêm bi ré bijn ka ju biri hen merê wo nan kwini. ³ An merê wo nan kwini bi wo hen na, na bi bay ré hônem jôbi Emen woj tiri pôn nê ham hen men, bay ré hôn Jésus *Krist wo ju jori hen a men. ⁴ En gel dampare tom sa terare a nà men, en li jé wo na ju bèn kôben a hen kô nij a men. ⁵ Iyôn ba, Iban, haw hen wo ju môrij hen na, ju hô ben dampare tinê to na en baj legem a tumô pa dema tô terare na ré dîj tô hen.»

⁶ «Bijné ka sa terare a nà, ka na ju teraji ben hen na, en li kwôy an bay hôn dampare tom. Bay na kam ana jeré ben hen, ôbi a, bay ré bi kwôlé sa kwôlé wom a hen. ⁷ An haw hen, bay hôn mega wo are kêm ka jeré ben hen na, ré hena na legem a. ⁸ Wôsa na kwôlo na ju kelan a ené kôlji men, bay enge bijn bônji sara an bay hôn dô wo ené hena na legem a tiri men, bay bi bônji sam a mega wo jôbi a na ré joon a men.»

⁹ «Na wô sarji bay a ené uwôlem hen. En uwôlem na wô sa bijné ka sa terare a nà ré, nijba, wô sa ka ju ben hen, wôsa bay na kam. ¹⁰ Wôsa anga na kanê ba, na kam men, ka na kam ba, na kanê men. An bay ré gelij dampare tinê yirji a. ¹¹ Nôbi ena kwo sa terare a nà ré nij, nijba, bay ba, baji sa terare a nà tô, wôsa na herê legem a. Iban wo yi nan jengêri, bijné ka na ju ben hen na, ju gemji nan henem, an bi bay yi mega gawra wo pôn, mega wo nabay kôba, nana pôn hen iyôn men. ¹² Kirija na en baj nan ci sa terare a nà tô na, na en gemji nan henem. Na en gem ka na ju ben hen dîba, kwôni pôn nê iyôn kôba, na kay ré. Nijba, na kema woj ôbi mênê pôn hari a kayê, an bi kwôlo na yi bô magtubu to Emen a hen ré ô nan

geréri. ¹³ An haw hen wo na herê legem a hen na, en kôl kwôli are bay ka hen wo en baa sa terare a nà tô, bi bay ré uwônij yi derê wujé mega wo yen nôbi kôba, dôren hen iyôn men. ¹⁴ En kôlji kwôlé wom menba, bijné ka sa terare a nà kanji yôd, wôsa bay li anga bijné ka sa terare a nà li hen né, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôn men. ¹⁵ En uwôlen na wo jeré pônji sa terare a nà ôrij legem a ré tô, nijba, jeré gemji wô wo Sidan woge wô bêji kayê hen dî. ¹⁶ Bay na ka sa terare a nà ré, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôn men. ¹⁷ Bi tu kwôlé wom liji bi bay yi bijné ka yi nan jengêri, wôsa kwôlé wom na, na tu kwôlé. ¹⁸ Mega wo na ju joon peré bijné ka sa terare a nà hen iyôn na, nôbi kôba, en jéji peré bijné ka sa terare a nà hen iyôn men. ¹⁹ En ay yen lij jé bem wô sarji an bi bay kôba, ré ayij yirji lij jé bem tiri hen iyôn men.»

²⁰ «Na wô sarji bay piniji a ené uwôlem hen né, nijba, wô sa ka a bê bônji san a wô kwôlo bay ka ju ben hen a dôri hen a men. ²¹ En uwôlem na wo bay kêm ré yi mega gawra wo pôn. Iban, bi bay bijn pôn nan na, mega wo nabay kôba, nana yi môj gawra wo pôn hen iyôn men, bi bay yi mega gawra wo pôn iyôn men. An bi bijné ka sa terare a nà ré bi bônji san a wo jôbi a ré joon hen. ²² Hini emê wo na ju ben hen na, nôbi kôba, en biji men, an bi bay ré bijn pôn mega wo nabay nana bijn pôn hen iyôn men. ²³ An nôbi nan ci nija gawra wo pôn mega wo jôbi nan en nana gawra wo pôn hen iyôn men, an bi bay ré bijn pôn dô. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré henê wo jôbi a na ré joon men, jeré geyji môj kwo jeré geyen hen iyôn men hen.»

²⁴ «Iban, en gey bi kirij ka ené merê ya hen na, bijné ka na ju ben hen ré mô ya men, an bi bay ré gel dampare to na ju ben hen, wôsa ju geyen ca tumô dema tô terare na ré dîj tô. ²⁵ Iban woj ôbi lê angan derôre, bijné ka sa terare a nà na hônem ré, nijba, nôbi en hônem, an ka na ju ben hen hôn wo jôbi a na ré joon. ²⁶ En li an bay hônem men, na hô lê an

bi bay hônem daman a. An bi geyé wo ju geyen hen na, bi bay kôba, geyin megêrji hen iyôn men, bi nôbi ené bijn pôn nan ci a men.»

18

Kwôli beré wo bay bu Jésus

(Mt 26: 47-56, Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-50)

¹ Kirina Jésus uwôl Emen hen iyôn kô nijn menba, ôbi nan bay tôri dayji si cêgi tu kam ka bay uwôgeri Sédrôn an bay ô bô yagê wo pôn wo bay banijn gurô ya wo yi kirijn bay ka hen a. ² Menba, Judas wo a sa ayê sari hen hôn kirijn bay ka hen dô, wôsa Jésus nan bay tôri ôrji ya gan gan. ³ Menba, Judas dera asgarjê nan bay gemé *iyéy Emen ka damné kan bay bê kwôbe nan *Parisijnê a joji hen eran kirijn bay ka hen nan tare toj tô depere men, lampa men, an gan manê a men. ⁴ Jésus hôn an ga ré sa liri hen, menba, ôbi jera kwini an kôlji iyôn ba: «Ken woge na i ba?»

⁵ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini woge na Jésus wo Najarêt.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi bi a na.»

Judas wôj ôbi ayê sari hen kôba, nan ci ya men. ⁶ Kirina Jésus kôlji iyôn ba: «Na nôbi bi a na», menba, bay hô nan cêgeriji an herijnji. ⁷ Jésus hô engeriji iyôn ba: «Ken woge na i ba?» Menba, bay kôl iyôn ba: «Nini woge na Jésus wo Najarêt.»

⁸ Menba, Jésus hô uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené kelênge tumô ré na nôbi bi a ré na ré ba? A hena ré na nôbi a kené wogen ba, kaman ka hen ba, ken dji ô an gaji.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôn bi kwôlo na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ka na ju ben hen na, kwôni pôn nêj iyôn kôba, kay ré hen na, ariri ré lij.» ¹⁰ Simô Piyêr wo ôrij nan yebere toj kaskar to kôbri a hen, dô dij maa mana wo pôn wo *dami wo damné kan bay bê kwôbe wôj gusurô jô. Mana bi wo bay di mari jô hen na, hini na Malkus. ¹¹ Menba, Jésus kôljin Piyêr iyôn ba: «Dôbe yebere tom hôrij bô sabare a. Ju gey bi ené gelijn gusijn to Iban na dji gengijn san hen né ba?»

Bay ôrij nan Jésus bijn Aan dami wo damné kan bay bê kwôbe

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Lk 22: 54)

¹² Menba, asgarjê nan dami woji men, bay gemé iyéy Emen a men beroji Jésus an harêri nan ganne. ¹³ Menba, tumô ba, bay ôrij nan dji iyé Aan a wo na môy Kayib wôj dami wo damné kan bay bê kwôbe bô elê bi wo hen a hen. ¹⁴ Men, na Kayib bi a na kôljin damné ka Jubnê iyôn ba: «Hena gawra pôn ré ma wô sa bijnê ka sa ira ba, dô hen.»

Piyêr uwôser diré hôn Jésus ré

(Mt 26: 69-70, Mk 14: 66-68, Lk 22: 53-57)

¹⁵ Simô Piyêr nan ôbi tô Jésus wo pôn kôbiji tô Jésus. Ôbi tô Jésus wo pôn bi wo hen na, dami wo damné kan bay bê kwôbe hôn dô. Na ôbi á, bay ré dji ô nan Jésus ira derô haba wo dami wo damné kan bay bê kwôbe bi wo hen a hen. ¹⁶ Nijnba, Piyêr ba, dabo baa nô kibi geré. Menba, ôbi tô Jésus bi wo hen so sa iyêl nan iyore to gem kibi geré hen menba, hende dji Piyêr ô ira men. ¹⁷ Hende gemé kibi geré hende to hen engerijn Piyêr iyôn ba: «Jôbi ju na ôbi tô gawra bi wo hen men, ré ba?» Menba, ôbi kôle iyôn ba: «En en, ena ôbi tôri ré.»

¹⁸ Kelanê dii menba, bay jé nan bay gemé iyéy Emen hen lamji tare iyêbe. Menba, Piyêr kôba, era sa iyêbe nan ci men.

Kwôlo dami wo damné kan bay bê kwôbe engerijn Jésus

(Mt 26: 59-66, Mk 14: 55-64, Lk 22: 66-71)

¹⁹ Dami wo damné kan bay bê kwôbe engerijn Jésus kwôlê gengijn sa bay tôri men, sa ari gelé kari a men. ²⁰ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «En kôl kwôlê wunê tu wolé men, en gelijn bijnê are bô *iyéy dapare a men, bô iyéy Emen a men, kirijn ka Jubnê kêm dan ya hen a men dji ba, en li ani kani nan uwôbê ré. ²¹ Wô mi a jeré engeren ba? Engerijn bijnê ka na toy kwôlo na en dô hen. Wôsa bay hôn kwôlê bi wo na en dôrji hen.»

²² Kirina Jésus kôl hen iyôn menba, ôbi gemé iyéy Emen wo pôn kwo ré dabo

kwa hen di Jésu tô mari a aṅ kôli iyôn ba: «Na hen iyôn a jeré uwôlij dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe kwôlê sara hen ba?»

²³ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Hena ené iyêl habij ba, ju gelen kwôlê bi wo en iyêl habij hen. A hena kwôlo ené iyêl hen na tiri ba, wô mi a jeré dên ba?»

²⁴ Menba, Aan jéṅ naṅ Jésu naṅ kôbri wo ré hariṅ bij dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe Kayib.

Piyêr hô kôl dīré hōn Jésu ré

(Mt 26: 71-75, Mk 14: 69-72, Lk 22: 58-62)

²⁵ Kirij bay ka hen na, Piyêr dēbe iyêbe tare tori hende to hen baa ya menba, kwôni wo pōni engereri iyôn ba: «Jôbi kôba ju na perê bay tô gawra bi wo hen men ré ba?» Menba, Piyêr uwôser kôl iyôn ba: «Eṅ eṅ, ena ôbi tôri ré.»

²⁶ Mana wo dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo pōni na gôbri kwo Piyêr na di mari jô hen kôli iyôn ba: «Kamaṅ, na gelem bô yagê a naṅ dī ré ba?»

²⁷ Nijba, Piyêr hô uwôser a menba, kirij bay ka hen na, kura yel.

*Bay ôrij naṅ Jésu bij kelma *Pilat*

(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Lk 23: 1-5)

²⁸ Tô kirij cud menba, bay henaṅ naṅ Jésu iyé Kayib a ôrij iyé ôbi emê sa iyére wop Rômê wo bay uwôgeri Pilat hen. Nijba, damné ka Jubnê ôrji ira ré wôsa Pilat na Jub ré, wôsa erê iyé kwôni na Jub ré na, a lê aṅ bay a kagemê. Bay gey bi yirji ré *kagem né, bi ciré ômij geserê *Pak. ²⁹ Na ôbi á, ôbi emê sa iyére Pilat ré so nô dema ré sa uwonji hen. Kirijna ôbi sa menba, engeriji iyôn ba: «Na kwôli mi a kené uwôl sa gawra bi wo hen a ba?»

³⁰ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra bi wo hen henaṅ ré li habre wôni ré ba, henaṅ niné eraṅ naṅ dī tumôm a ba?»

³¹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Beréngereri ken ôrij aṅ kenbay ken ô jeré kwôlê sari a naṅ tôô tonje.» Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «Kenbay

kaṅ Rômê ken kelêni niné uwôlij kwôni kwôlê wop temare sari a ré.»

³² Na hen iyôn aṅa kwôlo Jésu na kôl gengij sa geré temayri to dīré ma hen, ariri ré lij hen. ³³ Menba, Pilat bul hô ira ô uwôgê Jésu aṅ engereri iyôn ba: «Ju na kelma wo Jubnê bi ba?»

³⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo ju engeren hen, na kwo jôbi a ermé hen iyôn laba, na kwôni a kôlen hen iyôn gengij san dī ba?»

³⁵ Menba, Pilat uwôli sara iyôn ba: «Nôbi ena Jub ba? Na yênem kam naṅ damné kaṅ bay bê kwôbe a eraṅ naṅ ju ben. Nijba, ju la na mi ba?»

³⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Emê iyére tijê na to sa terare a nà ré. Hen aṅa emê iyére tijê henaṅ ré na to sa terare a nà ná, henaṅ manê kaṅ henaṅ ré karê maṅê wô san aṅ bi bay ré buren bij damné ka Jubnê ré. Nijba, na hen iyôn né, wôsa emê iyére tijê na to sa terare a nà ré.»

³⁷ Menba, Pilat hô engereri iyôn ba: «Iyôn ba, ju na kelma dē?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na ôbi, a jeré kôl hen, ena Kelma. Nôbi en yêṅ aṅ en era sa terare a nà wô derê kwôli tu kwôlê aṅ bijné kêm ka na ka tu kwôlê hen na, bay toy kwôlê wupê bi wo hen.» ³⁸ Menba, Pilat hô engerij Jésu iyôn ba: «Tu kwôlê ba, na mi ba?»

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a

(Mt 27: 15-31, Mk 15: 6-20, Lk 23: 13-25)

Cêgi kwôlê bi wo hen menba, ôbi hena hô sí nô ô uné Jubnê aṅ kôlji iyôn ba: «Ken toy, nôbi en uwôn kwôlê wôni wo na berij gawra bi wo hen né. ³⁹ Nijba, naṅ hara wonje na, en uwôl dangay pôn pôn ta bérge kwôy kwôy naṅ geserê Pak hen ba, ken gey bi ené uwôl kelma wo Jubnê ta bérge ba?»

⁴⁰ Menba, bay ka gura naṅ kwônêrji iyôn ba: «Nini gey ré, ulêni Barabas ta dī.» Men né, Barabas bi wo hen na, na bandi men.

19

¹ Menba, *Pilat ay tôô bi bay ré yêmnê Jésu naṅ tinêre. ² Asgarjê gaa jabga wop

kenare naɲ gesem aɲ dôbri sari a men, bay dôbri bargay kaɲ kenare ka sêyi yiri a a men. ³ Menba, bay uso ða ligiri a aɲ kôli iyôn ba: «Dosé tom kelma wo Jubnê» men, bay sêri tô mari a men.

⁴ Menba, Pilat hô so nô aɲ kôliɲ Jubnê iyôn ba: «Gelénge, en saɲ naɲ ði nô béɲge bi kené hôn mega wo ené uwôn kwôlê wôni wo habiɲ yiri a ré.»

⁵ Jêsu so naɲ jabga woɲ kenare woɲ gesem naɲ bargay ka sêyi kaɲ kenare ka bay ré tôbri yiri a hen. Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Gelénge, gawra bi a hen.»

⁶ Kirija damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ bay gemérji gili hen iyôn menba, bay bi gura kôli iyôn ba: «Béringeri sa gurô tagelê, béringeri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Kenbay ken ðiri aɲ ken ô bééri sa gurô tagelê ðiba, nôbi en uwôn ani kani ka ôbi li ka habiɲ né.»

⁷ Menba, Jubnê uwôli sara iyôn ba: «Nibay nini ôriɲ naɲ tôô toni ya aɲ naɲ tôô toni hende to hen na, niɲa deréri, wôsa ôbi kôli ðiré na Kema Emen.»

⁸ Kirija Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, harê hô liri damaɲ a. ⁹ Ôbi hô kini merêri a aɲ engeriɲ Jêsu iyôn ba: «Jôbi ju na gawra wo yôn ba?»

Niɲba, Jêsu uwôli kwôlê wôni sara ré. ¹⁰ Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Na nôbi a jeré wômen tôɲ hen ba? Ju hôn mega wo ené ôriɲ naɲ néé woɲ béremare sa gurô tagelê men, kwoɲ uwôlemare ta a men iyôn né ba?»

¹¹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Hen aɲa Emen henaɲ ré bem néé bi wo hen ré ba, henaɲ jeré ôriɲ naɲ néé wôni san a ré kwôy. Na ôbi á, kirija kwo ré beren bem hen na, ôbi li na têriɲ to dami ðêm.»

¹² Kirija bay ka hen na, Pilat woge geré ðiré uléri ta. Niɲba, Jubnê ka gura kôli iyôn ba: «Hena jeré uwôli ta ba, ju na melaɲ kelma wo dami *Sésar ré kwôy. Kwôni wo li yiri môɲ kelma iyôn na, ôbi na ôbi bayi Sésar.»

¹³ Kirija Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi soɲ naɲ Jêsu nô aɲ ô meré kirija jeré kwôlê ka bay uwôli ðaɲne ya

ka bay uwôgeji naɲ hébre «Gabata» hen. ¹⁴ Na wulê woɲ beré sa têê geserê *Pak. Tare ðebu ðiɲne niɲ menba, Pilat kôliɲ Jubnê iyôn ba: «Gelénge, kelma woɲge bi.»

¹⁵ Niɲba, Jubnê bi gura kôli kibriji pôn hômi iyôn ba: «Diri, diri, bééri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôli iyôn ba:

«Kelma woɲge bi a kené gey bi nôbi ené bééri sa gurô tagelê hen ba?» Menba, damné kaɲ bay bê kwôbe kôli iyôn ba: «Kelma woni na Sésar pôn nêɲ hari.»

¹⁶ Menba, ôbi nôge Jêsu biji bi bay ré ô bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43)

Menba, bay ðiri ôriɲ. ¹⁷ Jêsu ay gurô tagelê wori aɲ saɲ kirija ka bay uwôgeji ibé sa gawra ka naɲ kibi hébre ba bay uwôgeji Gwôlgwota hen. ¹⁸ Na kirija bay ka hen a aɲa bay ré bééri sa gurô tagelê ya naɲ ðiɲé ka pôni wôô. Kwo pôni sa kôbri gusurô men, kwo pôni sa kôbri maa men aɲ Jêsu derôri a.

¹⁹ Pilat ði are yi gurô aɲ di ta sa gurô tagelê wo Jêsu a aɲ kôli iyôn ba: «Jêsu wo Najarêt, kelma wo Jubnê.» ²⁰ Jubnê kwône ðeɲse kwôlê bi wo hen wôsa kirija ka bay bériɲ Jêsu ya hen na, ða naɲ iyére. Aɲ are bay ka bay li di ta hen na, na naɲ kibi hébre men, kibi latên men, kibi grêk a men. ²¹ Damné ka bay bê kwôbe ka Jubnê kôliɲ Pilat iyôn ba: «Di <Na kelma wo Jubnê> ré niɲba, ju ði <Ôbi ré kôli iyôn ba: «Ena kelma wo Jubnê.» > »

²² Menba, Pilat uwôli sara iyôn ba: «Aɲga en ði tôɲ da niɲ na, yi na yériji.»

²³ Kirija asgarjê bér Jêsu kô niɲ menba, bay pô bargay kari soderé kirija pôrbu aɲ céɲji. Bay ay bargay kari kaɲ kabrêri ka yeɲgi ka tu seɲrêri naɲ aɲ na kibi bargay pôn nêɲ hena ta kwôy era tôɲ. ²⁴ Menba, bay kôli iyôn ba: «Na yeɲgerêɲge ré niɲba, na jibiɲ jala teré gelé na i a beré ba?» Aɲ bi kwôlo na liɲ bô magtubu to Emen a hen, ariri ré liɲ. Magtubu hende to hen kôli iyôn ba: «Bay céɲ bargay kaɲê men, kaɲ kabrên

bay jibij jala terê a men.» Na hen iyôn a asgarjê ré li hen.

²⁵ Da kwa gurô tagelê wo Jêsu a na, yori nañ yêre ðebiji ya, Mari toñ tam Klopas men, Mari to Magdala a men. ²⁶ Kirijna Jêsu gel yori men, gel ôbi tôri wo ôbi geyri gañ hen ðebu kware a men na, ôbi kôle iyôn ba: «Yon, gel, kemarê a hen nij.»

²⁷ Men, ôbi kôlij ôbi tôri bi wo hen iyôn ba: «Gel, na yom a hen.» Ayij tôri wulê bi wo hen na, ôbi ôrij nañ tu iyêre tori.

Temay Jêsu

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Lk 23: 43-49)

²⁸ Cêgeri wori menba, Jêsu hôn wo are kê m ré kô nij menba, kôl iyôn ba: «Kam dêên.» Añ bi kwôlo lij bô magtubu to Emen hen na, ré bij.

²⁹ Kirij bay ka hen na, bapna gerêngê wo pônî yi nañ kam tinador ka bay uwôgeji binêger hen bô. Asgarjê dôbe jaa bô a añ dôbe kibi gurô wo bay uwôgeri *hisôp hen añ usoj sa dôbri kibri a. ³⁰ Kirijna Jêsu yi kam ka gerangi bay ka hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Kibi are kê m derij nij.»

Menba, ôbi di sari tôn menba, kibri wôm hari nij.

³¹ Kirij bay ka hen na, na wulê woñ janê sa tê kwô woñ emê *sa merê ta a menba, Jubnê hare wô wo temay Jêsu nañ gawrê ka wô hen maa ré yé kwôy sé sa sa merê ta, wôsa sa merê ta na, na sa to dami. Menba, bay ô engeré Pilat ré pôy têrji añ bi bay ré ma lew añ ré tô temayriji bi tôn. ³² Bijé ka bay bérji nañ Jêsu hen na, asgarjê sa pôy têrji wô kê m. ³³ Kirijna bay sa sa Jêsu a menba, bay gel wo ôbi ré ma nij menba, bay dî piyé têri ba, mera. ³⁴ Asgar wo pônî jebu kabré Jêsu nañ yêre menba, kirij bay ka hen na, kwôbe nañ kam so. ³⁵ Kwo gel are bay ka hen na, dô kwôliji añ kwôlê wori bi wo hen na tiri men, ôbi hôn wo ðiré kôl na tu kwôlê men, ðiré kôl hen iyôn bi kenbay kôba, kené bij bônge sara men. ³⁶ Are bay ka hen yi hen iyôn bi magtubu to Emen ré ô nañ gerêre magtubu hende to hen na kôl iyôn ba: «Ibéri wônî pôn nêj

iyôn kôba, a bôn né.» ³⁷ Men, magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba: «Bay a sa gelé kwo bay na cibri hen a men.»

Si Josêp nañ Nikwodêm em Jêsu

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56)

³⁸ Cêgê menba, Josêp wo Arimaté woñ ôbi ayê bô hen era sa engere Pilat ðiré erê ayê temay Jêsu, wôsa ôbi na ôbi tô Jêsu nijba, na nañ nalê, wôsa ôbi hariñ Jubnê. Pilat dege nañ dî sara dema ôbi ré ô ayê temay Jêsu ôrij tô. ³⁹ Nikwodêm wo na ô nañ yoyre ô upé Jêsu hen erañ nañ ider wo ðiné dô wo bay li nañ *miir men, alowês a men hen comlé tôre subu. ⁴⁰ Si Josêp nañ Nikwodêm ayji temay Jêsu lêgere nañ kibi bargay ka bay yêgerê men wuse ider sari a men mega wo Jubnê liirij hen iyôn. ⁴¹ Kirijna bay na bérji Jêsu ya hen na, na ða kwa kinî banê gurô añ kirij bay ka hen na, kampê ka kôrbi ka bay kerge bô keram a ka bay emij kwônî ya sa pôn né hen yi ya. ⁴² Na bô kampê bay ka hen a bay ré emij Jêsu ya, wôsa na kampê ka yi ða nañ kirij ka bay na bééri ya hen. Wôsa Jubnê bu sa têe aña gengij sa sa merê ta.

20

Jêsu ji si kampê

(Mt 28: 1-8, Mk 16: 1-8, Lk 24: 1-12)

¹ Nañ sa demas tô kirij cud wo kirij baa hendu ðurum ðurum tô menba, Mari to Magdala ô sa kampê. Menba, hende gel kulman keram wo bay na ligij kibi kampê hen gerngij yi wolé. ² Hende ge ô upé Simô Piyêr nañ ôbi tô Jêsu wo pônî wo Jêsu geyri gañ hen añ kôlji iyôn ba: «Bay dô Kelma kampê ôrij añê añ nini hôn kirij ka bay uwôli ya hen né.»

³ Piyêr nañ ôbi tô Jêsu wo pônî bi wo hen siji gerji ô sa kampê. ⁴ Menba, bay gerji wô bem nijba, ôbi tôri wo pônî bi wo hen ge gôlij Piyêr añ bij sa kampê tumô. ⁵ Ôbi denge tôn kôbe bô kampê menba, gel na kibi bargay ka bay na lêgerij Jêsu hen, a yé tôn mera. Nijba, ôbi si bô kampê ré. ⁶ Simô Piyêr wo

guro cêgeri a tòn tòn hen sa menba, si bô kampê menba, gel na kibi bargay a yé tòn mera. ⁷ Men, bargay ka bay na lêgeriñ sa Jésu hen, lêgeriñ yi wolé piniñi dîba, yi nañ ka bay na lêgeriñ yiri hen né. ⁸ Menba, ôbi tó Jésu wo ré guro sa tumô hen si bô kampê añ gel menba, ôbi bi bôri sara. ⁹ Wôsa kwôlo na liñ bô magtubu to Emen a wo Jésu ré jê sé kampê hen na, kwôy sañ wulê bi wo hen na, bay tôri na hôn ré tó tó. ¹⁰ Menba, bay tô Jésu bay ka wôo hen bilji hô iñ.

Jésu si sa Mari to Magdala
(Mt 28: 9-10, Mk 16: 9-11)

¹¹ Nipba, Mari debe nô kibi kampê sôm. Kirina hende sôm dîbiñ iyôn menba, denge tòn nél bô kampê. ¹² Menba, hende gel *manê ka derômarañ a wôo ka tóbe bargay ka bôri môrji kirin ka bay na uwôliñ Jésu ya hen, kwo pôn si sari men, kwo pôn si cêbêri men. ¹³ Menba, bay kôle iyôn ba: «Iyore, wô mi a meré sôm ba?» Menba, hende uwôliñ sara iyôn ba: «Wôsa bay dô temay Kelma wupê añ en hôn kirin ka bay uwôli ya hen né.»

¹⁴ Kirina hende kôl hen iyôn menba, bare cêgere menba, gel Jésu debe hen nipba, hende hôn wo ré na Jésu ré. ¹⁵ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Iyore wô mi a meré sôm ba? Mu woge na i ba?» Menba, hende kôl yañ ba, ré na ôbi gemé kini banê gurô bi wo hen menba, hende kôli iyôn ba: «Gawra, hena ré na jôbi a ré ayêri ôriñ wolé ba, ju kôlen na erê ô ayêri.»

¹⁶ Menba, Jésu uwôgere: «Mari», menba, hende bul añ uwôgeri: «*Raboni», nañ kibi hébre bôri na ôbi geliñ biñé are.

¹⁷ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Heben né wôsa en ô ta ligi Iban a ré tó. Nipba, ô mu ô upé yênen añ mu kôli iyôn ba, ené erê ta ligi Iban a wo na Ibareñge kenbay men, ligi Emen wupê a wo na Emen wonge kenbay men hen.»

¹⁸ Menba, Mari to Magdala ô kôliñ bay tô Jésu wo teré gelo Kelma añ hende kôliñ kwôlo ôbi ré kelare hen.

Jésu si sa bay tôri a
(Mt 28: 16-20, Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49)

¹⁹ Perare to demas hende to hen na, bay tôri danji mô bô ira añ legeji kermiñ dô sarji a, wôsa bay hariñ Jubnê. Menba, Jésu so debe derôrji a añ kôlji iyôn ba: «Bi bô jalê wo Emen baa nañ ken.»

²⁰ Kirina ôbi kôl hen iyôn menba, ôbi gelji hôlmê iyare to kôbri men, kwa bôri a men. Kirina bay tôri gili hen iyôn menba, yirji dôrji damañ. ²¹ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Bi bô jalê baa ré ken. Mega wo Iban na joon hen na, nôbi kôba, en jéñge men.»

²² Kirina ôbi kôl hen iyôn kô niñ menba, ôbi dô bul wo dami sarji a añ kôlji iyôn ba: «Engéñge Tunu toñ hendi bô bôré. ²³ Biñé ka ka dé bôñge jalê sa têriñ toji a hen na, Emen kôba, a dé bôri jalê sa têriñ toji a men, ka ken dî bôñge jal têriñ toji a ré hen na, Emen kôba, a dé bôri jalê sa têriñ toji a ré men.»

Kwôlo Jésu kôliñ Tomas

²⁴ Tomas ôbi tôri wo pôni perê ka môj kibi wôo wo bay uwôgeri Kerma hen ré nañ kirina Jésu ré siñ sa megêri a hen.

²⁵ Tô megêri ka baa hen kôli iyôn ba: «Nini gel Kelma.» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Hena ené gel kôbri wo bay na di nañ pôndé hen né men, hena ené dôbe kôben hôlmê iyare to kôbri a hen ré men, hena ené dôbe kôben kwa kabrêri ka bay na cubu nañ dargaw hen né a men na, na bê bôn sara ré kwôy.»

²⁶ Wulê marge cêgê menba, bay tô Jésu hô danji bô ira menba, Tomas nañ ci niñ. Kermiñ ligiriñ ta menba, Jésu so debe derôrji a añ kôl iyôn ba: «Bi bô jalê baa ré ken.»

²⁷ Menba, ôbi kôliñ Tomas iyôn ba: «Eran nañ kôbem na añ ju hamin hôlmê iyare to kôben a men, uson nañ kôm na añ ju hamin hôlmê iyare to kwa kabrên a hen a men, añ ju dî narê kwôlê wom baa añ ju bi bôm sara.»

²⁸ Menba, Tomas uwôli sara iyôn ba: «Kelma wupê, Emen wupê.»

²⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Na wô gelé wo ju gelen hen aña jeré bi bôm sara

hen. Nijba, bijé ka gelen né aɲ bi bôrji san a hen na, yirji a dôrji.»

³⁰ Jésu hô li anɲaɲ giɲê ka gay gay kwône a tu bay tôri a nijba, kwôliji kôliɲ bô magtubu a na ré. ³¹ Nijba, are bay ka hen liɲ bô magtubu a hen iyônɲ, bi kené bi bôrɲge sara mega wo Jésu ré na *Krist Kema Emen aɲ hena kené bi bôrɲge sari a ba, kené môriɲ tu geɲ sa kibri.

21

Jésu si sa bay tôri ka jurgem a hen kibi cér wo bay uwôgeri Tibériyad hen

¹ Cêgê menba, Jésu hô si sa bay tôri a kibi cér wo Tibériyad a. Geré sé wo ôbi siɲ sarji a bi a na.

² Wulê wo pônɲ na, Simô Piyêr men, Tomas wop Kerma hen men, Nataniyêl wo Kana bô emê wo Galilé a naɲ kam Jébédé men, bay tô Jésu ka pônɲ wôô a men bay kêm daɲji kirɲ pôn. ³ Simô Piyêr kôliɲ iyônɲ ba: «Na erê uré.»

Menba, bay kôli iyônɲ ba: «Nibay kôba, niɲa erê naɲ ju men.»

Menba, bay si ô aɲ dayji bô bato a ôrji uré. Yoyre hende to hen na, bay bu kuyê kani pôn nêɲ iyônɲ né kwôy. ⁴ Tô kirɲ pulôl menba, Jésu debu kibi cér a nijba, bay tôri hôn wo ré na ôbi ré. ⁵ Menba, Jésu kôliɲ iyônɲ ba: «Kam manê, ken bu kuyê kani ré ba?» Menba, bay uwôli sara iyônɲ ba: «Nini bu ani ré kwôy.»

⁶ Menba, ôbi kôliɲ iyônɲ ba: «Bêɲge bera si sa kôbi gusurô hen iyônɲ aɲ ka upé kuyê.»

Bay uwôl bera menba, bay nêɲ wurére ta biɲ ré niɲ, wô kuyê ka mêy ka bay pera hen. ⁷ Menba, ôbi tô Jésu wo Jésu geyri gaɲ hen kôliɲ Piyêr iyônɲ ba: «Na Kelma.» Menba, kirɲa Simô Piyêr toy wo ré na Kelma hen iyônɲ menba, ôbi hô dôbe bargay ka ôbi ré hariɲ tô bôri uriɲ hen aɲ, nengere kuriɲ kam a. ⁸ Tô bay tô Jésu ka baa hen jubo bato wuroɲ kuyê ka wôn bera hen eraɲ guba cér a, wôsa bay ré na mêter arew naɲ guba cér. ⁹ Kirɲa bay sa biɲ guba menba, bay gel deserɲ tare to kuyê jéɲɲ sara naɲ mapa yé kwa a menba, Jésu kôliɲ iyônɲ ba: ¹⁰ «Éraɲge naɲ kuyê ka ken pera hen dê iyônɲ.»

¹¹ Simô Piyêr day bô bato a aɲ wuro bera to kuyê ka damné arew naɲ tôre bay kibi subu wôn bô ta hen tônɲ, bi wo kuyê wôn bera kêm hen kôba, hende yêgeriɲ ré kwôy. ¹² Menba, Jésu kôliɲ iyônɲ ba: «Éraɲge ken sa ôm.» Nijba, ôbi tôri wônɲ pôn iyônɲ kôba, nêɲ engeréri iyônɲ ba: «Ju na i ba ré.» Wôsa bay hôn wo ré na Kelma niɲ. ¹³ Menba, Jésu uso da aɲ ay mapa aɲ biji men, hô pô kuyê biji a men.

¹⁴ Hen a ba, na têê subu tori wo Jésu siɲ sa bay tôri a kirɲa ôbi jiɲ siɲ kampê hen.

Jésu iyêl naɲ Piyêr

¹⁵ Kirɲa bay ôm are kô niɲ menba, Jésu engeriɲ Simô Piyêr iyônɲ ba: «Simô kema Ja, ju geyen gôliɲ kamaɲ ka baa hen ba?» Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyônɲ ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jésu kôli iyônɲ ba: «Iyônɲ ba, ju abe kam gamgê kapê ben.»

¹⁶ Jésu hô engereri wo têê wôô wori iyônɲ ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, Piyêr uwôli sara iyônɲ ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jésu kôli iyônɲ ba: «Iyônɲ ba, ju gem gamgê kapê ben.»

¹⁷ Jésu hô engereri wo têê subi iyônɲ ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, tu Piyêr li na wô engeré wo Jésu ré engereri têê subu iyônɲ ba: «Ju geyen ba?» hen. Menba, ôbi uwôli sara iyônɲ ba: «Kelma, ju hôn are kêm men, ju hôn wo ené geyem a men.» Menba, Jésu kôli iyônɲ ba: «Iyônɲ ba, ju abe gamgê kapê ben. ¹⁸ Na tu kwôlé a ené kôlem hen: Kirɲa na ju baɲ mana tô na, jôbi a na harê tô bôm wom naɲ kôm men, ju ô kirɲ ka bôm jôbi a na geyé a men. Nijba, kirɲa já halê na, já perê kôm ta aɲ na kwônɲ wo daɲgi a harem tô bôm aɲ a ayem ôriɲ kirɲ ka bôm gey ré a hen.»

¹⁹ Ôbi kôl hen iyônɲ diré geliɲ temare to Piyêr ré sa ma hen aɲ ré na temare to ré sa ulê hini emê sa Emen. Kirɲa Jésu kôl hen iyônɲ kô niɲ menba, ôbi kôliɲ Piyêr iyônɲ ba: «Era tón a.»

²⁰ Kirɲa Piyêr bare cêgeri menba, ôbi gel ôbi tô Jésu wo Jésu geyri gaɲ hen era tôrji a. Na ôbi a na yé kabré Jésu a kibi emê aɲ na engereri iyônɲ ba: «Kelma, na

i bi a ayê sam hen ba?» ²¹ Kirija Piyêr gili menba, ôbi kôlij Jêsu iyôŋ ba: «Kelma, a kwo na ba, na mi a sa sari a men ba?»

²² Menba, Jêsu kôli iyôŋ ba: «Hena ené gey bi ôbi ré mô geŋ kwôy wo ené buloŋ herañ ba, dôlem jôbi iyeŋ ba? Jôbi ju era tòn a.»

²³ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay ayê bôô kôl iyôŋ ba, ôbi tô Jêsu bi wo hen ré ma ré. Nipba, Jêsu na kôlij Piyêr mega wo ôbi tôri bi wo hen ré ma ré ré, nipba, Jêsu na kôli na iyôŋ ba: «Hena ené gey bi ôbi ré ma ré kwôy wo na buloŋ herañ ba, dôlem jôbi iyeŋ ba?»

²⁴ Na ôbi tô Jêsu wo Jêsu geyri gaŋ bi a derê kwôli are bay ka hen men, na ôbi a lê bô magtubu hende to na hen a men. Aŋ nini hôn wo kwôlê bi wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri.

²⁵ Jêsu hô li aŋga đañgi kwône a. Aŋ hena bay ré gey ciré derê kwôliji pôn pôn kê m bô magtubu a ba, kirij ka bay ré bij magtubu hende to hen ba, ré napê sa terare nà.

Magtubu to Jé lê bay jé to Luk li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Magtubu to Jé lê bay jé na, na magtubu to jôgij wô to Luk li. Bô to tumô a to na Kwôlo Dôri hen na, ôbi na kôl na kwôli anga Jésu na li kirina ôbi na ban sa terare a nà mera. Ayij tôri sa ayê wo Emen ayri hôrij derômaran a (Sapitre 1: 11) men, merê wo ôbi mô perê bay tôri a hen ba, yi gay nij. Wôsa bay gili nan tirji na iyôn ré nij.

Na hen iyôn a, magtubu Jé lê bay jé ré kôl wô dé tô dapare to bay ayê bô hen. Jésu mô perêri a nan tini to li jé bô bay ayê bô a hen. Ôbi kôl kwôli dapare to bay ayê bô ka na Jubnê hen (nan *ôbi jé Piyêr) Jérusalêm a men, bijné ka na Jubnê ré ka Antiyôk a men, Kworênt a men, Pilip a a men. Kwôli kergare toj ulê béré to *ôbi jé Pol men, gusij to dapare hende to kôrbi hende to hen men, kwôli panê wo bay ayê bô bay ka hen nan kwôlé woji bi wo hen nan néé wo Tini Kelma men hen.

Luk dêñse magtubu kwône dema, ré lij magtubu to Jé lê bay jé hen tô. Perê magtubu hende to ôbi dêñse hen na, tori toj yiri to ôbi li sa pôn pôn hen. Kirina ôbi kôl kwôli kergare toji to bay hena Trowas wô erê Pilip a hen na, ôbi ôm nini nini gel wo ôbi ré ya men (Sapitre 16:10-40), kergare toji hende to hen ôrij nan ci kwôy bij Jérusalêm, an na ya hende to hen a, bay ré bu Pol (Sapitre 20: 5 - 21: 18) men, hena wo bay hena Sésaré wô erê Rôm an Pol li elê wô ya hen, dema bay ré jô kwôlé sari a tô (Sapitre 27-28).

Anga tumô ba, Luk kôl kwôli soderé wo díré soderé magtubu tori hende to hen tôj (Sapitre 1:8) men, kwôli dé tô dapare to bay ayê bô Jérusalêm a cêgi ayê wo Emen ay Jésu hôrij derômaran a hen (Sapitre 1:1 - 8: 3) men, kwôli béré Kwôlo Dôri wo ôm gôrij sa iyére (Sapitre 8: 4 - 12: 25) men, ôm perê bijné ka kibi cér Méditérané men, ôm kwôy bij Rôm

iyére to dami to bô emê wo sa terare a nà (Sapitre 13 - 28: 31).

Béré Kwôlo Dôri bi wo hen, ôm nan kirij kirij sa terare a nà ná sa kibi derê kwôlé wo bay jé men, kwôli kelêri tumô bijné a a men. Kwôli Jésu wo bay dô bij bijné kêm hen na, (Jubnê men, bijné ka na Jubnê ré hen men) na, Jésu bi wo na mô sa iyé Palistin a hen. Tunu toj hendi bô bôré yêge sa Jésu bij tôri kwôy kwôy men, sa kwôli kelêri men, sa jé lêri a men.

Kwôli anga kôlij bô magtubu to Jé lê bay jé a nà ná, na kwôli anga églis to nan elê bi wo kêm hen ré lê: Ulê béré Kwôlo Dôri wo Jésu Krist bij gawré sa terare a na kêm.

*Jésu kôl kwôli Tunu toj hendi bô bôré
to Ibari ré joj
(Lk 1: 1-4)*

¹ Dami wupê Téwpil, bô magtubu tijê to tumô to na en li hen na, na en kôl kwôli anga Jésu na li men, kwôlo ôbi na gelij bijné a men. Kwôli are bay ka en kôlem kwôlij hen na, na kirina ôbi na ayij tô jé wori hen. ²⁻³ Kwôy wulê wo Emen ayri hôrij derômaran a. Pa dema Emen ré ayri hôrij derômaran a tô na, cêgi temayri a na, na bay jé bay ka ôbi na tôrji hen a, ôbi ré si sarji a tumô têe kwône nan yiri na iyôn kwôy wulê tôre pôrbu an gelji wo ré na dôbi a ré jê sé kampê hen men, kôlji kwôli *emê iyére to Emen a men. Ôbi na gelij bay jé ka ôbi na tôrji hen, tô tori hende to hen nan néé wo Tunu toj hendi bô bôré.

*Jésu kôlji kwôli Tunu toj hendi bô bôré
to Emen ré joj biji*

⁴ Wulê wo pônî ôbi mô ôm emê nan ci, menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Merênge Jérusalêm a nà kwôy ken gem anga Iban na genge díré bêngge an na en kelênge kwôlij hen, díba, ken ô apê ré tô. ⁵ Wôsa Ja ba, na lij bijné batêm na nan kam nijba, era baa tumô a hen na, na nan Tunu toj hendi bô bôré a Emen ré lêngge kenbay batêm nij.»

Jésu day ô derômaran a

⁶ Kirina bay tô Jésu môrji nan dí baa ya tô menba, bay engereri iyôn ba: «Kelma,

na wulê bi wo hen a jeré hô bij kam
*Israyêl kenare toji hôrijn hen ba?»

⁷ Menba, ôbi uwôlji sara kôl iyôn ba:
«Kwôlo gengijn sa wulê na tayi kwôlo
ken engeren hen na, dôlênge kenbay ré,
nijba, na Iban a gengé na bô geyé wori.
⁸ Nijba, kenbay ba, ka sa upé néé kirijna
Tunu tojn hendi bô bôré a herbo sarnge a
dema kené yé bay derê kwôlen Jérusalêm
a men, Judé a men, Samari men, gôrijn
kirij kêm sa terare a na a men tô.»

⁹ Kirijna ôbi kôlji hen iyôn kô nij
menba, Emen biri day tirji a hen bô kirij
ka geri a ô derômaran a.

¹⁰ Kirijna bay dëbu bô derômaran dëp
kirij ka Jésu ôrijn ya hen baa ya tô,
menba, gawré wôô ka tôbe bargay ka
bôri soji dîbijni kwarji a. ¹¹ Añ kôlji iyôn
ba: «Ken gawré ka Galilé, wô mi a kené
dëbe bô derômaran hen iyôn ba? Jésu bi
wo Emen biri day ô derômaran a añ ken
dëbu bô hen na, herari kôba, a yé môp
ôbi wo ken gili ôrijn derômaran a hen iyôn
têj têj.»

Bay dô gawra pôn gasijn hôlmê Judas

¹² Bay tô Jésu hena sa Keram wo Olibiyé
heraji Jérusalêm a, hena ya erê Jérusalêm
a na, na kilométer pôn. ¹³ Kirijna bay
hena sa keram heraji uwo menba, bay
day bô iyére to tayi to bay dayrijn ya gan
gan hen. Kaman ka day ô bô iyére hende
to hen a na: Piyêr, Ja, *Jak, André, Pilip,
Tomas, Bartélémi, Matiyé, Jak kema Alpé,
Simô won kema iyére hen nañ Jud won
kema Jak hen. ¹⁴ Bay kôlijn kapniji añ
danji ta ta wô uwôlé Emen nañ bôô pôn
añ yébé ka pôn men, si Mari tojn yoo Jésu
men, yênêri a men nañ ci ya men.

¹⁵ Wulê sem cêgê menba, bay ayê bôô
arew nañ tôre wôô danji menba, Piyêr
hena dëbu ta perêrji a wô kelê kwôlé.
¹⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Yênên, kwôlo mag-
tubu to Emen na kôl añ Tini na yêge sari
ca tumô yeñ bij Dabid añ ôbi na kôl kwôli
Judas wo ré sa derê tumô bay beré Jésu
hen na, ariri ré lijn nij. ¹⁷ Judas Iskariyôt
bi wo hen na, na na kwoni añ na uwon jé
môp kwo nini li hen iyôn men.»

¹⁸ (Na nañ lari kwôbe bi wo ôbi na
uwôn hen a ôbi na ré kelij yagê menba,
na sa kurijn añ bôri wañ añ kworjéni
begijn kêm añ. ¹⁹ Bijé ka Jérusalêm kêm
toy kwôli anga sa sa Juda a hen. Na ôbi
á, bay ré uwôge yagê bi wo Hakeldama
hen, bôri na «yagê won kwôbe.»)

²⁰ «Ôbi a, bay ré li bô magtubu tojn
kurôn kôl iyôn ba:

<Bi bô iyére tori yi senge
men, bi kwôni mô bô ré men.>

Men, hô lijn kôl iyôn ba:

<Bi kwôni wo danji ré gaseri kini jé wori
a a men.>

²¹⁻²² Bi kwôni wo danji era sa jôgijn nañ
na sa derê kwôli jé sé wo Kelma Jésu. Bi
na kwôni wo na ô nañ na wulê kêm wo
Kelma Jésu na ô nañ na nañ kirij kirij
hen, ayijn tôri sa batêm to Ja na liri a
kwôy wulê wo Emen ayri perêrna ôrijn
derômaran a hen.»

²³ Menba, bay tô bijé wôô dî tumôrji
a bay a na si Josêp wo bijé uwôgeri
Barsabas men, Justus men hen men,
Matiyas a men.

²⁴ Menba, bay ayê bôô kêm uwôl Emen
kôl iyôn ba: «Kelma, jôbi wo ju hôn bô
gawré pôn pôn kêm hen na, geléni kwôni
wo ju dôri perê kaman bay ka wôô hen,
²⁵ bi ré yi *ôbi jé hôlmê Judas wo na ay jé
wori dëp añ ôrijn kirij kan mênê ka na yi
gengijn sari hen.»

²⁶ Menba, bay pool hiniji ta añ bay ay
pôn perê menba, na Matiyas a bay ré ayri
jôgijn nañ bay jé ka môj kibi pôn hen.

2

Emen jonn nañ Tunu tojn hendi bô bôré bij bijé kari

¹ Kirijna sa lê geserê *Pantékwôt nêmen
menba, bay tô Jésu danji kirij pôn.
² Kirij bay ka hen na, néé ani ema si ta
môp kal wo dami iyôn, añ so wôn bô iyére
to bay môrijn ya hen berêj ta. ³ Menba,
ani gelijn môp kôli tare iyôn añ userijn mô
sarji a pôn pôn kêm. ⁴ Menba, kirij bay
ka hen na, Tunu tojn hendi bô bôré wôn
bôrji añ li añ i i kôba iyêl kibi kwôlé wo

danji wo Tunu hende to hen a biri a ré iyêl.

⁵ Wulê bi wo hen na, Jubnê kañ bay lê tôô Emen ka hena sa iyére to gay gay to sa terare a nà môrji Jérusalêm a ya men. ⁶ Kirijna bay toy tôô bay tô Jésu ka iyêl hen iyôn menba, ßinjé dayrij nañ kwônêrji añ tiniji ge kay, wôsa i i kôba toy kwôlê wo bay ayê bôô kôl hen nañ kibi kwôlê wori, kwôlê wori. ⁷ Kirijna bay toy hen iyôn menba, tiniji ge kay yôd añ bay kôl iyôn ba: «ßinjé bay ka kêm ka iyêl hen, na ka Galilé ré ba? ⁸ Menba, na iyeñ a i i ba, ré toy kibi kwôlê wori kwôlê wori kibriji a hen iyôn ði ba? ⁹ Wôsa nabay kêm ka nana ðebe nà ná, nana ka tôrna gay gay, ka hena Partiya a men, Médiya a men, Elam men, Mésopotami a men, Judé a men, Kapadôs a men, Pônt a men, Asi a men, ¹⁰ Priji a men, Pampili a men, Ejipt a men, bô emê wo Libi to ða nañ Sirên hen men, ka na Rômênê ka mô nà a men. ¹¹ Kamañ ka Krêt a nañ Arabnê kôba, ya nañ naa men, perêrna hen kôba, Jubnê kañ ðéñ ðéñ ya men, ka ay bôrji kôba, ya men, menba, na iyeñ a nana toy kwôlo bay kôl gengij sa aña dôri ka Emen li hen nañ kibi kwôlê wona, kwôlê wona ði ba?»

¹² Bay kêm tiniji ge kay añ bay hôn kwôlê woñ kelé ré, menba, bay ñamnij perêrji a kôl iyôn ba: «Na mi a gelij hen iyôn ba?»

¹³ Menba, ka pônî ayrêji kôl iyôn ba: «Na care a kwoyréji hen.»

Derê kwôlê wo Piyêr

¹⁴ Piyêr ôbi tô Jésu perê ka môj kibi pôn ka baa hen, hena ðebe ta añ uwôlji sara nañ tôri to dami kañ a ta kôl iyôn ba: «Kenbay yêênîni Jubnê nañ kenbay kêm ka ken mô Jérusalêm a hen, are bay ka yi hen na, dôbênge marñge dô ken toyij kwôlo na kelé hen añ bi ken hôn tôrji dô. ¹⁵ Mega wo ßinjé ka pônî perêrñge a kôl iyôn ba: «ßinjé bay ka hen ré kwoy na kwoyé hen na», bay kwoy na kwoyé ré, wôsa tare baa jal tô. ¹⁶ Nijba, tiri wori ba, na kwôlo *ôbi kibi Emen Jowêl na kôl

hen a ariri ré yi kemnêñ hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

¹⁷ «Nôbi Emen, en kelênge kirijna sa terare baa ða wo ta kerê nij na,

gelênge aña na lê a na:

Na bé Tunun erê sa gawrê kêm.

Añ kamneñge kañ imñê nañ kañ yébé a yé bay keben men,

kam manê kañge a henêji tu kwôlê wo Emen bô pelal wo a jôrji a hen men,

Surñê kañge kôba, a henêji tu kwôlê wo Emen bô wônê woji a men.

¹⁸ Na tiri wulê bi wo hen na, na bê Tunun sa manê kañê

kañ imñê nañ kañ yébé a, añ bay a yé bay keben.

¹⁹ Men, na lê añañ giñê derômarañ a men, aña ðê kirij sa terare a nà, kwôbe nañ tare nañ gusô tare a men a so yé ya.

²⁰ Tare a bilij hendé culum men, geserê kôba, a bilij kwôbe a men,

cêgi are bay ka hen dema Wulê woñ hini emê nañ kwo dami wo Kelma wona ré sa tô.

²¹ Wulê bi wo hen na, i i wo bi bôri sa Kelma Emen a ba, a uné gelê.»

²² Menba, Piyêr kôl iyôn ba: «Kenbay ßinjé ka *Israyêl, dôbênge marñge dô ken toyij kwôlo na kelênge hen. Jésu wo Najarêt na gawra wo Emen gelênge néé wori nañ añañ giñê nañ kañ gelé ka ðê sa kirij ka ôbi li perêrñge a mega bi wo ken gelij hen iyôn. ²³ Gawra bi wo hen nañ bô geyé men, nañ gengé wo Emen na genge a men na, bay biri bênge añ ken diri nañ geré wo bay henê Emen né, añ bay bééri sa gurô tagelê. ²⁴ Nijba, Emen biri ji si kamñê añ dôri kibi gusij to temare a, wôsa néé wo temare nêñ ßeréri tôñ né. ²⁵ Ôbi a, kelma Dabid na ré kôlij kwôli kôl iyôn ba:

«En gel Kelma tumôn a kwôy kwôy,

wôsa ôbi ðebe sa kôben woñ gusurô bi ené kurij né

²⁶ men, yen dôren men, en kebe kurôn nañ yi derê wôsa

kurôngi yen a sa merê ta gengij sa aña Emen a sa lê ben.

²⁷ Wôsa já ðén añ perê temay ßinjé a ré,

men, já dé mana wom wo yi nap jengêri hen, uyê ré men,

²⁸ na ju gelen geré gelê men, já ben yi derê kirijna na dëbij tumôm a a men.> »

²⁹ Menba, Piyêr kôl iyôn ba: «Yênên, dénge na kelênge kwôlo gengij sa môyrena Dabid, ôbi ma, aḅ bay emni nà aḅ sa kampêri yi kemnêḅ iyére tona na.

³⁰ Nijba, ôbi nà ná ôbi kibi Emen men, ôbi na hôn aḅga Emen na genge dîré biri hen a men. Emen na ay tôri biri mega wo kuḅgari woḅ bôri a ré sa merê sa gagay kenare a. ³¹ Ôbi na gel tumô aḅga Emen ré sa lê hen, na ôbi a, ôbi na ré kôl kwôli jê sé wo *Krist, kwo Emen dôri hen perê bîjé ka may a aḅ ôbi na kôl iyôn ba: <Emen na dîri aḅ perê temay bîjé ré men, kurônḅi yiri na uyê kampê ré a men.> ³² Jêsu bi wo hen na, Emen biri ji si kampê, nibay kêḅ nini gel nap tirni men, nini dô kwôli a men. ³³ Men, Emen hôriḅ nap dî derômaran a aḅ mô sa kôbri woḅ gusurô a. Haw hen mega wo Emen na ayiḅ tôri hen iyôn na, ôbi biri Tunu toḅ hendi bô bôre aḅ ôbi wusêrére sarni a mega wo ken toy men, gel men, hen iyôn.

³⁴ Kelma Dabid wo na dāy derômaran a ré hen, kôba, na kôl iyôn ba: <Kelma Emen na kôlij Kelmaran iyôn ba: mô sa kôben woḅ gusurô a,

³⁵ kwôy wo na bîj bay bareḅ a yé aḅgaḅ sêlê têm.>

³⁶ Aḅ bi bîjé ka sa iyé Israyêl a kêḅ hôn dô mega wo Jêsu bi wo ken bééri hen na, ré na ôbi a Emen ré biri yi Kelma men, Krist, kwo Emen dôri hen men hen.»

Bîjé dubu subu bi bôri sa Jêsu a

³⁷ Kirijna bîjé toy kwôlê bi wo Piyêr kôl hen iyôn menba, bay hôn aḅga ca lê ré nij, menba, bay enḅerij si Piyêr nap bay jé ka dāḅgi iyôn ba: «Nijna lê iyeḅ nij ba, yêḅnêrni?»

³⁸ Piyêr uwôlji sara iyôn ba: «Dénge jé lêreḅge wo cay hen baa aḅ ken li batêm nap hini Jêsu Krist aḅ bi Emen dîḅ bôri jal sa têriḅ tonḅge a men ôbi a béḅge Tunu toḅ hendi bô bôre a men. ³⁹ Wôsa Tunu toḅ hendi bô bôre to Emen na genge

hen na, gengij na sarḅge kenbay nap kamneḅge men, gengij sa ka sa terare to kelanḅi a ka kwôni ka Kelma wona Emen a uwôgaji hen a men.»

⁴⁰ Piyêr hô dôri kwôlo dāḅgi gay gay wô bôyiḅji men, dôbiḅji ibiyare bôri a aḅ kôlji iyôn ba: «Bêḅge bôriḅge sa gelê wo Jêsu a dîba, ken uwôn aḅga bay têriḅ ka haw hen a uyê hen né.»

⁴¹ Bîjé ka bi bôri sa kwôlo Piyêr kôl hen na, bay liji batêm, aḅ wulê bi wo hen na, bay uwôn bîjé dubu subu bi sarji a a.

Bîjare to bay ayê bôô ka tumô

⁴² Bay ayê bôô ay yirji bîj bay jé ré gelji are men, bay bîj perêri a men, ôḅji emê pôn men, uwôlji Emen pôn a men.

⁴³ Bîjé kêḅ tiniji ge kay men, harê liji a men wôsa aḅgaḅ giḅê ka gay gay ka Emen bîj bay jé li hen. ⁴⁴ Bîjé kêḅ ka bi bôri sa Jêsu a hen na, bîjji perêri a men, aḅgaji kôba bay day kiniji pôn a men. ⁴⁵ Ta ta bay kelêḅ ari uyêri aḅ dî larirji cêḅji nap doy aḅga kwôni ôriḅ ôriḅ.

⁴⁶ Bay dāḅ sa pôn pôn derô haba wo *iyéy Emen a nap bôô pôn men, ôḅji emê iyé kwo hen a, kwo hen a men, ôḅji nap yi derê men, bay uwôyê yirji ré a men.

⁴⁷ Bay heram Emen men, bîjé kêḅ kôba, geyji a men. Aḅ sa pôn pôn Kelma bi bîjé ka ôbi gôlij nap ci hen sarji a sarji a.

3

Bay berare ôbi merayê derô haba wo iyéy Emen a

¹ Sa to pôni a si Piyêr nap Ja ôri *iyéy Emen a nap tare to yébé ayiḅ sa tōḅne hen, wô uwôlê Emen. ² Kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen na, gawra wo pôni wo meray bô yori a yeḅ bay ayari ca sa dé kibi geré bi wo hen a. Sa pôn pôn bay ayri sa dî kibi geré bi wo hen a wô uwôlij bîjé ka ô men, hera men, derô haba wo iyéy Emen a hen gursu. ³ Kirijna ôbi gel si Piyêr nap Ja wo ca sé bô iyéy Emen a menba, ôbi masiji bi bay ré biri ani. ⁴ Menba, si Piyêr nap Ja

bôri déj aŋ Piyêr kôli iyôn ba: «Berêni ju gel!»

⁵ Ôbi bôrji aŋ kôl yaŋ ba, bay ré ca biri na ani. ⁶ Nijba, Piyêr kôli iyôn ba: «En ôrij naŋ gursu ré, nijba, aŋga en ôrij kôben a hen na, na ben: naŋ néé wo Jésu Krist wo Najarêt, hena ju ô ta!»

⁷ Menba, ôbi bu kôbri woŋ gusurô aŋ biri hena ta. Kirij bay ka hen na, têri naŋ tô gworjéri iyêderê hôrij. ⁸ Ôbi neŋgere dëbu ta naŋ têri aŋ ô ta. Aŋ ô naŋ ci derô haba wo iyéy Emen neŋréré men, heramiŋ Emen men. ⁹ Aŋ biŋé kêm gili wo ô ta men, heram Emen men. ¹⁰ Bay gili hôn menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi a na miirê kibi geré wo bay uwôgeri <kibi geré wo li kalmare> hen uwôdelê are na ré ba?» Aŋ tiniŋi ge kay wôsa aŋga ré sa sari a hen.

Kwôlo Piyêr kôlij biŋé derô haba wo iyéy Emen a

¹¹ Mega wo gawra bi wo hen dî tô si Piyêr naŋ Ja bul ré hen iyôn na, tini biŋé kêm ge kay aŋ bay era sôm sôm si ligirji a tô pal wo bay uwôgeri kwo Salomôn hen. ¹² Kirija Piyêr gel hen iyôn menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kam *Israyêl, wô mi a tunuŋge ré ge kay sa aŋga li are hen ba? Wô mi a kené berêni mega ré na néé woni ley, derê woni tu Emen ley, a niné berariŋ gawra bi wo hen ba? ¹³ Emen wo *Abraham wo Isak naŋ kwo Jakwôb, Emen wo balêrna a ulê hini emê sa mana wori Jésu wo na ken ayri bi bay na diri aŋ kirija *Pilata na gey ulêri ta menba, ¹⁴ na ken kaŋ kwo yi naŋ jeŋgêri men, kwoŋ dôri men hen, aŋ na ôbi deré temare a na kené gey bi bay ré uwôli ta dî hen. ¹⁵ Aŋ Kelma ôbi tô gelê, a na kené bi bay diri dî. Nijba, Emen biri ji si kampê perê biŋé ka ma a aŋ nini gel naŋ tirni. ¹⁶ Aŋ na wô wo nini bi bôrni sa Jésu a aŋa néé wo hini bi wo hen ré biŋ gawra bi wo ken gili aŋ hōni hen néé a ré dëbiŋ ta hen. Na tiri na sa kibi bê bôb sa Jésu a woŋ tiri hen, aŋa gawra bi wo hen ré berariŋ yôd turnge a hen.»

¹⁷ «Iyôn ba, yênen, en hôn wo ré na henêri ré, aŋa kenbay naŋ kilmérŋge na kené lij are bay ka hen hen. ¹⁸ Emen ba, na kôl ca tumô naŋ tô bay kibri kêm wo *Mési wo ôbi na genge dîré joŋ hen, ré geliŋ gusiŋ, aŋ na ôbi a yé hen. ¹⁹ Beléŋge hal woŋge aŋ ken hera upé Emen, aŋ bi ôbi mô têrij tonge aŋ. ²⁰ Menba, Kelma a béŋge wulê woŋ derê bul kirija ôbi a joŋ naŋ *Krist Jésu wo ôbi na dôri ca tumô gengiŋ sarŋge hen. ²¹ Pa dema wulê bi wo hen ré sa tô na, Jésu Krist a merê derômaraŋ a kwôy wo derômaraŋ naŋ sa terare a hô paŋiŋ naŋ gerérji mega wo Emen na kôl kwôli ca tumô, naŋ tôô bay kibri ka yi naŋ jeŋgêri hen. ²² Ôbi a *Moyis na ré kôl iyôn ba: <Kelma woŋge Emen a derê gawra pôn perêŋge a hen, lij ôbi kibri wo a yé môŋ nôbi iyôn. Ka toyé kwôlo kêm wo ôbi a keléŋge hen. ²³ Kwôni wo kaŋ toyé kwôlê kibri a ba, bay a dagêri perê biŋé ka Emen aŋ, bay a diri.> ²⁴ Bay kibi Emen kêm ayiŋ tôri sa Samiyêl a kwôy saŋ sa bay jebé tôri a na, kôlji kwôli wulê bi wo nana mô bô a haw hen. ²⁵ Aŋga Emen na genge naŋ tôô bay kibri hen na, na wô sarŋge kenbay. Iyôn ba, biŋare to Emen na biŋ naŋ môpêŋge hen na, na yi wô sarŋge men, ôbi na kôlij Abraham iyôn ba: <Na terê keben sa tô môŋ wo biŋé kêm ka sa terare a nà wô sa kibi kwôŋgêm.> ²⁶ Na wô sarŋge kenbay tumô, aŋa Emen né dô mana wori jéri wô terê kibri sarŋge a men, wô lê bi kené bul hal woŋge a men hen.»

4

Si Piyêr naŋ Ja tumô daŋare to surjê a

¹ Kirija si Piyêr naŋ Ja dôrij biŋé kwôlê baa ya tô menba, bay bê kwôbe naŋ dami wo bay gemé *iyéy Emen naŋ *Sadusiŋêŋê soji. ² Bay li hen iyôn wôsa bôrji tarji wô gelé wo Piyêr naŋ Ja geliŋ biŋé are men, kwôli jê sé wo Jésu ji si kampê perê biŋé ka ma a hen a men. Aŋ gel wo biŋé kôba, ré jê sé kampê hen iyôn men. ³ Mega, kirij kô nij hen iyôn na, bay pôrji biji daŋgay a gemiŋ kirij ka

wôli. ⁴ Perê bîné bay ka toy kwôlo si Piyêr nañ Ja hen na, kwône ay bôrji añ bay ayê bôô kêm nê mîpnê dubu bay iyôn.

⁵ Kirîna kirîñ wôl menba, bay sa Jubnê nañ surpnê nañ *bay derê tô tô to Emen dapji Jérusalêm a. ⁶ Kirîñ bay ka hen na, Aan *dami wo damné kañ bay bê kwôbe men, Kayib men, Ja men, Alêksander nañ balê dami wo damné kañ bay bê kwôbe kêm kôba, môrji ya. ⁷ Bay bi bay erañ nañ si Piyêr nañ Ja sa dîbiji ta tumôrji a, añ bay engeriji kwôlê iyôn ba: «Anğa ken li hen na, ken li na iyeñ iyeñ pôn ba? Men, na nañ néé wo i men, hini i men, aña kené lij are bay ka hen ba?»

⁸ Tunu toñ hendi bô bôrê wôn bô Piyêr añ ôbi kôlji iyôn ba:

⁹ «Bay sa bîné nañ surpnê, kemnêñ ken engeréni wô derê wo nini li nañ ôbi merayê hen men, niné li iyeñ a ôbi ré berare hen ba men. ¹⁰ Kenbay men, bîné ka *Israyêl kêm toyénge dô, na nañ hini Jêsu Krist wo Najarêt wo ken bééri añ Emen biri ji si kampê perê bîné ka ma a hen, na wô sari aña gawra wo dèbu tumôrñge a hen ré berarîñ hen. ¹¹ Na ôbi, a magtubu to Emen ré kôl gengîñ sari kôl iyôn ba:

«Keram wo kenbay bay dé iyére ken kañ hen,
ôbi a hô yé kwon dé tô iyére hende to hen hen.»

¹² Na ligiri ôbi a pôn nêñ a kené upé kini gelê dîba, kini gelê wo dangi nañ, wôsa sa terare a nà kêm na, Emen na bi hini kwôni wo dangi wo ré gôlij nañ bîné ba, nañ.»

¹³ Kirîna bay gel wo si Piyêr nañ Ja iyêl nañ ibiyare hen iyôn menba, tiniji ge kay wô wo bay ré na bîné ka beray mera ka ré dôyrê are gañ né a men menba, bay hôn wo bay ré na bay erê nañ Jêsu. ¹⁴ Nîpba, kirîna bay gel gawra bi wo berare hen dèbu kwarji a menba, bay hôn kwôlê won kelê ré nîp. ¹⁵ Menba, bay biji bay sêñ kini dapare to *Sanédren a añ bay iyêlijji perêrji a. ¹⁶ Bay kôl iyôn ba: «Na lij bîné bay ka hen na mi ba? Wôsa bay li gîné wo dami tu bîné ka Jérusalêm a gel kêm dîba,

na nê mê narê bîñ né. ¹⁷ Nîpba, bi kwôli gîné bi wo hen ré ô m erê tumô tumô ré na, na karêngeji gwom bi bay ré dôriñ kwôni kwôlê wôni nañ hini Jêsu ré nîp pa pa.»

¹⁸ Bay hô uwôgaji herañ añ kôlji iyôn ba: «Nini jô bi kené iyêl men, kené gelîñ kwôni ani a men nañ hini Jêsu.»

¹⁹ Menba, si Piyêr nañ Ja uwôlji sara iyôn ba: «Kenbay ken erem ken gel, na ba, toyé kwôlê kebrenge a na lê anğan derôre laba, bîñ Emen kwôlê a na lê anğan derôre dî ba? ²⁰ Kwoni nibay ba, anğa nini gel nañ tirni men, nini toy nañ marni a men hen na, nîpa wômê kwôlijji tôñ né.»

²¹ Bay hô karêji gwom damañ a, añ biji ta wôsa bay uwôn kwôlê wôni wo nê m perêji ré. Wôsa bîné kêm ay kibi Emen wô anğa li are hen. ²² Gawra bi wo berare nañ gîné hen na, elêri dè tôre pôrbu.

Uwôlê Emen wo bay ayê bôô

²³ Kirîna bay biji ta menba, si Piyêr nañ Ja hôrji upé megêrji bay ayê bôô añ dôrji kwôlo kêm wo damné kañ bay bê kwôbe nañ surpnê kelaji hen. ²⁴ Kirîna bay toy kwôlo si Piyêr nañ Ja dôrji hen iyôn menba, bay bi kibriji pôn añ uwôl Emen kôl iyôn ba:

«Kelma, na jôbi a dé derômarañ nañ sa terare men, cér nañ anğa kêm ka yi ya hen, ²⁵ na jôbi a bé nañ geré wo Tunu toñ hendi bô bôrê aña ré bi kwôlê bi wo hen kibi mana wom Dabid wo na môyrini hen, añ ôbi na kôl iyôn ba:

«Wô mi a bîné ka sa terare a nà ré karê manê hen iyôn ba?
Men, wô mi a bîné ré lêrê anğan déñ iyôn bay ka hen ba?»

²⁶ Kilmé ka sa terare a na ñan yirji men, bîné kêm ka ôriñ nañ néé bîñ tôrji wô lij kumbul nañ Kelma Emen men, nañ kwo ôbi dôri hen a men.»

²⁷ Wôsa na hen iyôn a, si *Hêrôd nañ Pos *Pilât ré dapji sa iyére hende to nà nañ bîné ka sa terare a nà a men, bîné ka Israyêl a a men wô lê kumbul nañ Jêsu mana wom wo ju dôri dîri yi gay hen.

28 Na hen iyôn a, bay ré lij are kêm ka na ju genge ca tumô nañ néé wom hen men, nañ bô geyé wom a men hen.»

29 «Haw hen na, Kelma dôbe mam ju toyij gwom to bay karêni hen, añ ju bij manê kam ré kôl kwôlê wom nañ ibiyare.

30 Jé kôm añ bi berarê bijé men, gijé nañ anğan gelé ka gay gay lij nañ hini mana wom Jésu wo yi nañ jengêri hen.»

31 Kirija bay uwôl Emen hen iyôn kô nij menba, terare yebagij kirij bay ka bay môrij ya hen, añ Tunu toñ hendi bô bôré wiiné bôrji añ bay dô kwôlo Emen nañ ibiyare.

Bijare to bay ayê bôô

32 Bijé kêm ka ay bôrji hen na, bôrji nañ ermé woji na pôn men, kwôni wo kôl ari unéri a ré nà iyôn ba, nañ men, bay kêm day ari unérji na pôn. 33 Bay jé dô kwôli jé sé wo Kelma Jésu kampê nañ néé wo dami añ terê kibi wo Emen baa nañ ci kêm. 34 Kwôni pôn iyôn perêrji a wo na ôbi nimré ba, nañ, wôsa ka ôrij nañ kirij men, iyére men ley na, bay keléj añ erañ nañ lari are bay ka bay keléj hen. 35 Añ sa bij bay jé. Añ i i ba, bay biri gengij sa doy anğa ôbi ôrij.

36 Menba, Josêp wo bay jé uwôgeri Barnabas (hini Barnabas bi wo hen na, bôri na «ôbi dôbê ibiyare bô kirij a») ôrij nañ yagê wori ya. Ôbi na tô môj wo *Lébit wo yêj Sipre a. 37 Ôbi keléj yagê wori bi wo hen, añ erañ nañ lariri sa bij bay jé.

5

Kwôlo gengij sa si Ananiyas nañ Sapira

1 Nijba, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas bay nañ tamni Sapira. Bay keléj yagê woji. 2 Menba, ôbi dera kwa lari na dê dô tôj añ tamni hôn men añ erañ nañ tôri wo baa hen sa bij bay jé. 3 Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ananiyas, wô mi a Sidan ré ô bôm a añ ju kôlij Tunu toñ hendi bô bôré kwôlê woñ benare hen iyôn ba? Wôsa ju dera kwa lari yagê bi wo hen dê dô tôj. 4 Yagê bi na kwom ré ba? Hena na jeré gey kôba, na já dé

keléri añ baa ré ba? A hena na jeré keléj kôba, lariri na na kwom ré ba? Wô mi a ermé kwôlo hen iyôn ré yi bôm a ba? Na gawré a jeré liji benare hen né, nijba, na Emen.»

5 Kirija Ananiyas toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi kurij añ ma. Bijé kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, tiniji ge kay.

6 Kam manê sa ay temayri ô haarê añ ôrij ô emé.

7 Tare subu cêgê menba, tamni Sapira ô ira tô si Piyêr a. Anğa sa sa kurôre a hen na, hende hôn né kwôy tô. 8 Menba, Piyêr engerere iyôn ba: «Na lari yagê kêm wo ken keléj bi ré ba?» Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Ew, na lariri bi kêm.»

9 Piyêr hô kôle iyôn ba: «Ken li iyen a kené bij kebrenge wô sébé Tini Kelma hen iyôn ba? Toy tê ka uwo emo kurôre hen ema kibi geré hen ya, bay a ôrij nañ mu men.»

10 Kirij bay ka hen menba, hende kurij añ ma tumô Piyêr a. Kirija manê bay ka hen soji ira menba, bay uwôn temayre añ ay ôrij emé kwa kurôre a. 11 Kirij bay ka hen na, bay ayê bôô kêm nañ bijé kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, harê wo dami liji.

Anğan gijé ka gay gay ka bay jé li

12 Bay jé li anğan gelé nañ kañ gijé kwône tu bijé a. Bay ayê bôô kêm kôlij kañniji añ dañji tô pal wo Salomôn a.

13 Kwôni wo dangi wo gey dañ nañ ci ba, nañ. Men né, bijé kêm dô kwôliji wo dôri ta men. 14 Añ bijé nañ kwônêrji imjé men, yébé men bi bôrji sa Kelma añ dañji nañ ci.

15 Bijé soorij nañ bay ômpare tô geré, ka pôni sa kwoy a men, ka pôni sa jaare a men, añ bi kirija Piyêr ré sa ba, tini ré ô si sa kwo pôni gan. 16 Kwônê bijé henaji sa kam iyére to kwa Jérusalêm a hen erañ bay ômpare men, ka tunu to habij dôyrêji men, añ bay kêm berare.

Bay pô bay jé pa dema bay ré biji ta

17 Kirija *dami wo damné kañ bay bê kwôbe nañ bay tôri kañ *Sadusijêné gel hen iyôn menba, terbére liji menba, bay genge wo ciré lê ani. 18 Bay pô bay jé ô biji dangay tô kwônê bijé a. 19 Nijba, derô yoyre menba, mana wo Kelma sa bôl

kibi iyéy danğay aṅ biji si nô aṅ kôlji iyôn ba: ²⁰ «Erênge ken ô ðebé *iyéy Emen a aṅ ken uwôlji ðiné béré kwôlé kêm woṅ gelé bi wo hen.»

²¹ Bay toy kwôlé kibri a aṅ kirija kirij perañ soṅ soṅ menba, bay ô derô haba wo iyéy Emen a aṅ gelij ðiné are. Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ bay tôri uwôgeji dapare to surjê ka kam *Israyêl kêm menba, bay jé wogé bay jé bô danğay a. ²² Nijba, kirija asgarjê saji bij iyéy danğay menba, bay uwonji ré menba, bay buloji hera sa dôrij bay jériji hen kôl iyôn ba: ²³ «Nini uwôn kibi geré ligij men, bay geméri hen kôba môrji ya a men, nijba, kirija nini bôl kermij menba, nini uwôn kwôni ira ré.»

²⁴ Kirija dami wo bay gemé iyéy Emen naṅ damné kaṅ bay bê kwôbe hen toy hen iyôn menba, bay hôn kwôlé woṅ kelé sa anğa sa sa bay jé a hen né aṅ bay engere mi a ré lê are hen iyôn ba. ²⁵ Menba, kirij bay ka hen na, kwôni era sa kôlji iyôn ba: «Gel, ðiné ka ken biji danğay a hen ðebiji derô haba wo iyéy Emen a gelij ðiné are yaṅ.»

²⁶ Menba, dami wo bay gemé iyéy Emen ô naṅ ðiné kari ôrji perê bay jé herañ. Bay liji ani ré wôsa bay hare wô wo ðiné ma ré gôbiji naṅ jerew. ²⁷ Bay eraṅ naṅ ci sa gelij dapare to surjê menba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe engeriji kwôlé. ²⁸ Ôbi kôlji iyôn ba: «Nini jerênge yôd bi kené gelij ðiné are naṅ hini gawra bi wo hen, menba, ken li aṅ ðiné ka Jérusalêm kêm toy kwôlé woṅge bi wo hen men, ken gey lê bi kwôbri gawra bi wo hen ré hera sarni a men.»

²⁹ Menba, Piyêr naṅ bay jé uwôlji sara iyôn ba: «Bij Emen kwôlé dô ðé bij gawré kwôlé. ³⁰ Jésu bi wo na ken bi bay na bééri a sa gurô aṅ ma hen na, Emen wo môjêrna na biri ji si kampê. ³¹ Na ôbi aṅ Emen né ayri ðiri mô sa kôbri woṅ gusurô a mega Kelma men, ôbi gôlij naṅ ðiné men, aṅ bi kam Israyêl ré uwônij geré bilij hal woji aṅ Emen né ðij bôri jal sa têrij toji a. ³² Nibay nini dô kwôli are bay ka hen, nibay naṅ Tunu toṅ hendi

bô bôré to Emen bij ðiné ka biri kwôlé hen.»

³³ Kirija bay dapare toy kwôlé bi wo hen iyôn menba, bôrji tarji aṅ bay gey ciré deré bay jé. ³⁴ Nijba, gawra wo pôni bay uwôgeri Gamaliyêl, ôbi na *Parisjê men, na ôbi gelé tôô wo dami wo ðiné kêm biri kwôlé. Ôbi hena perêrji aṅ kôl bay ré bij bay jé ré siji nô sem. ³⁵ Menba, ôbi kôlij surjê ka dap hen iyôn ba: «Kenbay kam Israyêl, ermênge dô sa anğa ken gey lê naṅ ðiné ka hen. ³⁶ Wulê wo na di jô hen na, nana gel Tédas wo kôl ðiré na kwôni wo dami aṅ li ðiné arew pôrbu ô tôri a. Bay diri, menba, bay tôri bay ka hen kôba, usurijji a men, aṅ ani ka baa ba, naṅ. ³⁷ Cêgeri wori ba, nana gel Judas wo Galilé bô wulê woṅ sajima hen, ôbi kôba, day ðiné tôri a aṅ bay diri menba, bay tôri bay ka hen kêm usurijji. ³⁸ Iyôn ba, en kelênge, ðênge turnge tô ðiné ka hen a ré nij, ðengiji ô. Hena ermé woji naṅ jé lêreji bi wo hen ré na kwo gawré na, ôbi a naṅ sa kibri mera. ³⁹ A hena ré na kwo Emen na, kena nêmé mêné ré kwôy. Berênge dô ré ba, ka lê kumbul naṅ Emen!»

Menba, bay gey kwôlé wori bi wo hen, ⁴⁰ menba, bay hô uwôga bay jé herañ aṅ bay bi bay sêji aṅ bay karji gwom bi bay ré uwôge hini Jésu cêgê ré nij aṅ bay biji ta. ⁴¹ Bay jé soji kini dapare to surjê a naṅ yi deré wôsa Emen ré bôrji môj gawré ka nê, aṅ ré bi ciré gelij gusij wô hini Jésu hen.

⁴² Naṅ wulê wulê derô haba wo iyéy Emen a men, bô iyé ðiné a men a na, bay gelij ðiné are men, bay uwôl béré Kwôlo Dôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

6

Bay tô ðiné jurgem bi ré li naṅ bay jé

¹ Wulê bi wo hen na, bay tô Jésu kwône erê tumô tumô menba, kwôlé yi perê Jubjê ka iyêl kibi grêk hen naṅ ka yêj sa terare toji a, wôsa ka iyêl kibi grêk hen kôl sa cé are ka naṅ wulê wulê hen na, bay ré lij mamê kaji dô ré. ² Bay jé ka môj kibi wô hen uwôge dapare to dami

to bay ayê bôô kêm aṅ kôlji iyôn ba: «Dé wo nibay niné dī ulê béré kwôlo Emen baa aṅ ô wô cé emê ré. ³ Iyôn ba, yêênri, wogéṅge gawré jurgem perêṅge a hen ka bay kôl kwôliji dô men, ka Tunu toṅ hendi bô bôré bôrji a men, kaṅ bay tu melênê a men, aṅ nija biji jé bi wo hen kôbri a. ⁴ Aṅ nibay ba, nija erê wô uwôle Emen men, gelij bijné are men.»

⁵ Bijné kêm gey kwôle woji bi wo hen: bay dô Etiyên, na kwôni wo ayê bôô wori dô men, Tunu toṅ hendi bô bôré kôba wôn bôri a men, Pilip men, Prokôr men, Nikanôr men, Timôn men, Parménas naṅ Nikwolas wo na kwôni wo Antiyôk wo na Jub ré nijba, na bi bôri sa tôô toji a hen a men. ⁶ Bay eraṅ naṅ ci sa gelij bay jé, aṅ bay uwôl Emen wô sarji men, bay uwôl kôbriji sarji a a men.

⁷ Kwôlo Emen ô tumô tumô men, bijné ka bi bôrji sara hen kôba kwône damaṅ a Jérusalêm a men, bay bê kwôbe kwône bi bôrji sa Jésu a men.

Bay bu Etiyên

⁸ Terê kibi naṅ néé wo Emen baa naṅ Etiyên aṅ ôbi li anṅaṅ giṅê men, kaṅ gelé damné damné a men tu bijné bay gel. ⁹ Kirija bay gel hen iyôn menba, bijné ka pônî bô *iyéy daṅare to bay uwôgere iyéy daṅare to limé ka mô sarji seṅge to na Jubné ka Sirên naṅ ka Alêksandri daṅ ya hen, naṅ ka Silisi a naṅ ka Asi a men aṅ bay kêm nariṅ kwôle naṅ dī. ¹⁰ Nijba, bay nêem dëbé geraṅ tumôri a ré, wôsa ôbi iyêl naṅ tu melênê wo Tunu a biri hen. ¹¹ Menba, bay têbe bijné aṅ ré kôl iyôn ba: «Nini toy wo ôbi kôl kwôlo habij gengij sa *Moyis men, sa Emen a men.» ¹² Bay sôge tô bijné men, surpné naṅ *bay derê tô tôô to Emen. Bay era sa bu Etiyên ererij ôriṅ naṅ dī tumô sanédren a.

¹³ Kirij bay ka hen na, bay eraṅ naṅ gawré ka pônî sa pôy kwôle woṅ benare dīri sari a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, dī kelé kwôlo habij gengij sa *iyéy Emen tona to yi naṅ jengêre hen baa ré men, gengij sa tôô to Moyis hen baa ré a men. ¹⁴ Men, nini toy ôbi kôl iyôn ba: «Jésu wo Najarêt bi wo hen ré mênê iyéy

Emen men, ré hô panê hara wo Moyis na ay béna hen a men.» »

¹⁵ Bijné kêm ka mô kini daṅare to surpné hende to hen, hen na, tirji na sari a aṅ bay gel tiri yi môṅ to *mana wo derômaran a iyôn.

7

Derê kwôle wo Etiyên

¹ *Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe engereri iyôn ba: «Kwôlo bay kôl kêm hen na, na tiri ba?»

² Menba, Etiyên uwôli sara iyôn ba: «Balên naṅ yêên, toyéṅge, Emen ôbi hini emê si sa môyrena *Abraham a kirija ôbi na môriṅ Mésopotami a pa dema ré ô môriṅ Haran a tô. ³ Aṅ Emen na kôli iyôn ba: «Déṅ sa iyére tom men, balêm men, aṅ ju ô sa iyére to na gelem hen.» ⁴ Menba, Abraham déṅ sa iyé Kaldé, aṅ ôriṅ môriṅ Haran a. Kirij bay ka hen cêgi temare to ibari a menba, Emen biri era sa mô sa iyére to ken môriṅ ya haw hen. ⁵ Nijba, sa iyére hende to hen na, kirij kani dê iyôn kôba, ôbi jô biri ré, kaṅ dīṅ têri ya kôba, naṅ nijba, Emen ay tôri dīré biri ôbi men, kwôṅgêri men, kirij bay ka hen, bi wo Abraham kemari na naṅ hen kôba. ⁶ Aṅ Emen kôli iyôn ba: «Kwôṅgêm a merê sa iyére to dāṅgi a men, bay a liji lemnare men, bay a gelij tirji gusij kwôy elê arew pôrbu. ⁷ Nijba, bijné ka sa iyére hende to gelji gusij hen na, nôbi Emen na jerê kwôle sarji a, aṅ cêgeri wori menba, na bijné bijné kaṅê a séṅ sa iyére hende to hen a, aṅ bay a teben sa iyé Kanan hende to nà.» ⁸ Menba, Emen kôlij Abraham iyôn ba: «Anṅa gel bijnare hende to hen na, ôbi a na walé keṅ.» Na ôbi á, kirija Abraham ré yê Isak li sa marge menba, wali keṅ. Isak lij Jakwôb hen iyôn men, Jakwôb kôba, lij kamni ka môj kibi wôô kaṅ môṅnêna hen iyôn men.»

⁹ «Kam Jakwôb li terbére naṅ yêniṅ Josêp aṅ bay biri keléṅ bi bay ré ôriṅ naṅ dī lê lemnare Ejipt a. Nijba, Emen ba, naṅ dī. ¹⁰ Men, Emen dôri kibi gusij to kêm a aṅ biri tu melênê men, biri dé tu Parawôn kelma wo Ejipt a. Kelma wo

Ejipt bi wo hen biri ôm Ejipt men, biri bô sa bô iyére tori a men. ¹¹ Kirijn bay ka hen na, kurôn wo dami kurijn sa iyé Ejipt a kêm men, sa iyé Kanan a men, gusijn to dami li bijné aɲ môpêrna uwôn ani kaɲ emê ré kwôy. ¹² Kirijna bay toy wo kaw ré yi Ejipt a ya na, Jakwôb jé kamni ka na môpêrna hen ôrji têê pôn. ¹³ Têê wôo wori wo bay hera menba, Josêp li aɲ yêneri gili hôn aɲ na wulê bi wo hen dema Parawôn ré hôn balê Josêp tô. ¹⁴ Josêp jé wogé ibari Jakwôb naɲ balêri kêm aɲ bay kêm na bijné tôre jurgem kibi bay. ¹⁵ Jakwôb era sa mô Ejipt a, ôbi ma kirijn bay ka hen, môpêrna kôba, môrji na ya men, maji na ya a men. ¹⁶ Bay pôrji ôrij Sisêm a ô emé bô kampê ka Abraham na kel kôbi kam Hemôr Sisêm a hen.»

¹⁷ «Kirijna wulê wo aɲga Emen na ayijn tôri bijn Abraham hen baa ða wo a lijn menba, bijné yêp yirji Ejipt aɲ bay kwône tumô tumô. ¹⁸ Kwôy wulê wo kelma wo ðaɲgi wo hôn Josêp ré hen ayijn kenare sa Ejipt a. ¹⁹ Kelma bi wo hen lam balêrna men, liji habré, aɲ ôbi biji bay ðéɲ kamniji ka bay yê haw hen bi ré ma aɲ. ²⁰ Na wulê bi wo hen aɲa *Moyis ré yêp ya. Ôbi na kema wo li manare men, dê tu Emen a men. Bay aberi geserê subu bô iyé ibari a. ²¹ Menba, kirijna bay ðiri aɲ menba, môni Parawôn ayri ô gemé mega kemare woɲ bôre iyôn. ²² Bay gelijn Moyis tu melênê wo Ejipt kêm aɲ ôbi na kwôni wo dami sa kwôli kelêri a men, sa jé lêri a a men.»

²³ «Kirijna ôbi li elê tôre pôrbu menba, ôbi erem erê upé yêneri Israyêlnê. ²⁴ Ôbi gel yêni wo Ejiptinê wo pônî geli gusijn menba, ôbi ô jerê sari aɲ ôbi di Ejiptinê bi wo hen duu. ²⁵ Ôbi kôl yaɲ ba, yêneri ré henê mega wo ré na Emen a ré ða gôlij naɲ ci naɲ geré wori hen, nijba, bay hôn né. ²⁶ Wulê wo ðaɲgi ôbi hô gel yêneri wôo sêɲji menba, ôbi waji aɲ gey bi bay ré hô bijn hôrij aɲ ôbi kôlji iyôn ba: <Milpén, kena yêné a menba, wô mi a kené lijn yerɲge habijn hen iyôn ba?> ²⁷ Menba, kwo gelijn tu yêni gusijn hen nôgeri wolé aɲ kôli iyôn ba: <I a ðém jeré na kelma woni men, ôbi jerê kwôlé sarni a a men

ba? ²⁸ Ju gey deren mega wo hen aɲ ju dirijn Ejiptinê wo pônî hen iyôn men ba?> ²⁹ Kirijna Moyis toy hen iyôn menba, ge ô uwôbê sa iyé Madijna a, ôbi yê kam impê wôo kirijn bay ka hen.»

³⁰ «Kirijna elê tôre pôrbu nêem menba, *mana wo derômaraɲ a si sari a derô gwôlé ða naɲ keram wo Sinay a perê germé kaɲ tare a. ³¹ Kirijna Moyis gel hen iyôn menba, tini ge kay aɲ ôbi uso ða ðiré gelé, menba, ôbi toy tô Kelma ôm kôl iyôn ba: ³² <Ena Emen wo môpêem Abraham, Isak naɲ Jakwôb.> Moyis wuré aɲ gey ayê tiri gelijn ré nij. ³³ Menba, Kelma kôli iyôn ba: <Tô garbê têem a aɲ wôsa kirijn ka ju ðibijn ya hen na, na terare to yi naɲ jeɲgêre. ³⁴ Na tiri, en gel gusijn to bay gelijn bijné kaɲê Ejipt a hen men, en toy jôrê woji a men, aɲ en herbo wô dôrji bô lemnare a. Era, haw hen, na jém Ejipt a.> »

³⁵ «Moyis bi wo bay na kaɲni kôl iyôn ba: <I a ðém kelma ôbi jerê kwôlé sarni a ba hen> na ôbi a, Emen né ðiri mega kelma men, ôbi derêji bô lemnare a naɲ néé wo mana wo derômaraɲ a wo na sijn sari a bô germé kaɲ tare a hen. ³⁶ Na ôbi a sijn naɲ ci Ejipt a lijn aɲgaɲ gijnê naɲ kaɲ gelé sa iyé Ejipt a men, bô cér wo sêyi a men, derô gwôlé a men kwôy elê tôre pôrbu. ³⁷ Na Moyis bi a na kôlij Israyêlnê iyôn ba: <Emen a derê ôbi kibri pôn perê yênerɲge a hen, lijn ôbi kibri mega nôbi iyôn.> ³⁸ Kirijna kam *Israyêl na ðaɲ derô gwôlé hen na, na na ôbi a na derê tô kwôlé perê môpêrna naɲ mana wo derômaraɲ a wo iyêli sa keram wo Sinay a. Na ôbi a engé kwôlé woɲ gelé bi wo hen her aɲ béna hen.»

³⁹ «Nijba, môpêrna na gey biri kwôlé ré men, bay kaɲni aɲ ermé woji hô yi na si Ejipt a ði. ⁴⁰ Bay kôlij Arôn iyôn ba: <Lêni kamrê ka ô tumôrni a nija gelé ðiba Moyis bi wo derani soɲ Ejipt a hen na, ôbi belijn na mi kôba nini hôn né.> ⁴¹ Wulê bi wo hen na, bay iyege kema kelba mega kamrê kaji iyôn aɲ bay li sarga biji men, bay ay kibi ari lê kaji bay ka hen naɲ yi derê a men. ⁴² Emen ay tiri aɲ sarji men,

diji bay ay kibi têtêñne to derômarañ a. Bay kibi Emen kôl kwôliji kôl iyôn ba:

«Kam Israyêl, kirîna na ken duu lari lij sarga bô elê wo tôre pôrbu wo na ken li derô gwôlê a hen ba,

nà ná nôbi a na kené li ben hen ba?

⁴³ Na nôbi a na kené li ben hen né, nijba, ken ay iyéy gergé to emen woñ Môlôk

nañ anğa ken gengij emen woñge woñ têtêñne wo ken uwôgeri Répan hen,

kamrê bay ka ken li añ ken ay kibriji.

Na ôbi á, ené perêñge ôrij kelañ nañ Babilôn a sôn.» »

⁴⁴ «Derô gwôlê a na, môñêrna na ôrij nañ iyéy gergé to magtubu toñ bijnare yi bô. Iyéy gergé hende to hen, na dij na mega to Emen na gelij Moyis ré dij hen iyôn. Wôsa ôbi kôlij Moyis ré li gilij nañ to kwo ré gel hen iyôn têt têt. ⁴⁵ Iyéy gergé hende to hen na, bay bijn môñêrna kañ bay jibérji añ bay ay ôrij kôbriji a kirîna Josuwé na dôrij tumôrji añ bay na bôyij kumbul sa iyére to bijné ka dangi a ka Emen na dageji tumôrji a hen. Bay gem iyéy gergé hende to hen kwôy sañ sa emê kenare to kelma Dabid a. ⁴⁶ Na kelma Dabid bi a dé tu Emen añ ôbi engereri tôô bi diré dé iyére bijn Emen wo Jakwôb.

⁴⁷ Nijba, na kemari Salomôn a lê *iyéy Emen hende to hen biri.»

⁴⁸ «Nijba, Emen wo derômarañ a mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré. Mega *ôbi kibi Emen kôl iyôn ba:

⁴⁹ «Kelma kôl iyôn ba: Derômarañ na gagay kenare tijê men, sa terare na kini bê têt ya men.

Na iyére to iyengi a kené lê ben ba?

Men kirij ka yôn a ené erê merê ya wô dôrij bul ba?

⁵⁰ Men, are bay ka kêm hen na nôbi a lê ré ba?» »

⁵¹ «Ay! Kenbay gawrê kañ bay sa iyêrê hen, bônge denjel môñ bô bijné ka bi bôrji sa Emen a ré iyôn men, ken lugu marñge ta sa kwôlo Emen kôl hen men, ken débijn Tunu toñ hendi bô bôrê iyêrê kwôy kwôy men, ken gelij nañ môñêrñge a men. ⁵² Ôbi kibi Emen wo yôn a

môñêrñge na ré gili gusij ré ba? Tumô bay na duu ka na uwôl béré sa wo ôbi lê anğan derôre wo pôn nêñ hen, na ôbi a kené ay sari añ diri. ⁵³ Kenbay ka Emen na bêñge tôô nañ geré wo *mané ka derômarañ a nijba, na ken bi kwôlê sa tôô hende to hen a ré.»

Bay gôbe Etiyên duu

⁵⁴ Kirîna surjê ka mô kini dapare hen toy kwôlê bi wo Etiyên kôl hen menba, tirji sêrê sari a men, bay gederé kañniji kañ bô tarê sari a a men.

⁵⁵ Nijba, Tunu toñ hendi bô bôrê wôn bôri añ ôbi bô kirij si derômarañ menba, gel dampare to Emen men, ôbi gel Jêsu dëbu sa kôbi Emen woñ gusurô a men.

⁵⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Toyêñge, en gel derômarañ bôlij añ en gel *Kema Gawra dëbe sa kôbi Emen woñ gusurô a.»

⁵⁷ Menba, bay karê gura wo dami ligij marji ta añ bay bi kibriji pôn cariñ sari a, ⁵⁸ biri ôrij wolé kelañ nañ iyére añ bay gôbri duu. Bijné ka dëbu ya gel hen na, ôrij nañ bargay kaji ô bê a tumô kema mana wo bay uwôgeri Sôl hen bi ré gem. ⁵⁹ Kirîna bay gôbri ca deré hen iyôn menba, Etiyên uwôl Emen kôl iyôn ba: «Kelma Jêsu, enge tunun.» ⁶⁰ Menba, ôbi jubu gubari têt añ jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Kelma, dî bôm jal sa têtijn toji a.»

Kirîna ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm men.

8

¹ Añ Sôl dege nañ bijné ka duu Etiyên hen.

Sôl gelij tu bay ayê bôô gusij añ bay userij

Wulê bi wo hen na, bay ay tô gelij bay ayê bôô gusij to habij hen Jérusalêm a. Wulê bi wo hen na, bay ayê bôô kêm userijji ge si sa kam iyére men, si Judé men, Samari a men, añ na bay jé a bajji Jérusalêm a mera. ² Bijné kañ bay tibé Emen kañ bay bôô pôn sôm Etiyên dô añ emni. ³ Sôl ba, mase wô mênê bay ayê

bôô. Ôbi ô nañ bô iyére iyére pô imñê nañ yébé biji dangay a.

⁴ Bay ayê bôô ka useriñ hen na, ôrji nañ kiriñ kiriñ wô uwôlê béré Kwôlo Dôri wo Emen.

Pilip uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen Samari a

⁵ Ôbi a, Pilip ré ô sa iyére to dami a bô emê wo Samari a ô ulê béré Kwôlo Dôri wo *Krist, kwo Emen dôri hen biji ðiné.

⁶ Bijné kêm dôbe marji toyiñ kwôlo Pilip kôl hen. Bay toy kwôli bi wo hen men, bay gel anğan giñê ka ôbi li hen a men.

⁷ Tunu to habiñ kwône sên bô ðiné an karê gura wo dami men, bay merayê kwône kôba, berare a men. ⁸ Bijné kêm sa ira li yi derê wo dami.

⁹ Sa iyére hende to hen na, gawra wo bay uwôgeri Simô mô ya, ôbi na beli, ôbi li anğa tini ðiné ka Samari ge kay kwôy kwôy. Ôbi li yiri môñ kwôni wo dami iyôn. ¹⁰ An ðiné kêm kamrê ré, ka iyêrñê ré dôbe marji toyiñ kwôlê wori. An bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, na néé wo Emen wo bay kôl ré na néé wo dami hen.»

¹¹ Menba, bay biri kwôlê damañ wôsa ca yeñ ôbi li tiniñ ge kay nañ anğan beli kari bay ka hen. ¹² Niñba, kiriña bay bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo Pilip uwôlji gengiñ sa *emê iyére to Emen men, gengiñ sa hini Jésus Krist a men na, bay li batêm imñê ré nañ yébé ré. ¹³ Simô bi wo hen kôba, ay bôri an li batêm an ði tô Pilip bul ré kwôy. Kiriña ôbi gel anğan giñê men, kañ gelé ka liñ hen menba, tini ge kay.

¹⁴ Kiriña bay jé ka baa Jérusalêm a hen toy wo ðiné ka Samari ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen iyôn menba, bay jé si Piyêr nañ Ja ô upéji.

¹⁵ Kiriña bay ô biji Samari menba, bay uwôl Emen wô bay ayê bôô bi ôbi ré biji Tunu toñ hendi bô bôrê. ¹⁶ Wôsa kwôni iyôn perêrji a hen wo Tunu toñ hendi bô bôrê herbe sari a baa nañ tô, bay li na batêm nañ hini Kelma Jésus mera. ¹⁷ Si Piyêr nañ Ja uwôlji kôbriji a sa bay ayê bôô ka Samari a an bay uwôñ Tunu toñ hendi bô bôrê.

¹⁸ Menba, kiriña Simô gel wo bay jé ré uwôl kôbriji sa bay ayê bôô a dema ôbi ré uwôñ Tunu toñ hendi bô bôrê tô hen iyôn menba, ôbi kôl ðiré biji si Piyêr nañ Ja gursu. ¹⁹ An ôbi kôlji iyôn ba: «Benge néé bi wo hen men, an ðiné ka en uwôl kôben sarji a ba, bi uwôñ Tunu toñ hendi bô bôrê men.»

²⁰ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Kenbay nañ gursu tom hende to hen ken mène kêm, wôsa ju erem mega jeré kelé nañ gursu anğa Emen bi senge hen.

²¹ Anğam kani nañ nañ ni bô jé woni a, wôsa bôm yi na pôn tumô Emen a ré.

²² Di tô bô habrê wom bi wo hen baa an ju engeriñ Kelma hena ré iyeñ ba, ré ði bôri jal sam a wô ermé wo habiñ bi wo sa sam a hen. ²³ Wôsa en bôrem hen na, terbére wôn bôm an ju na lema wo têriñ tom hende to hen.»

²⁴ Menba, Simô kôliñ si Piyêr nañ Ja iyôn ba: «Kenbay ken uwôl Kelma wô san an bi are bay ka ken kôliñ kwôliji hen na, ré sa san a ré.»

²⁵ Kiriña si Piyêr nañ Ja dô kwôli hen iyôn men, bay uwôl béré kwôlo wo Kelma a men, menba, bay bilji hô Jérusalêm a. Tô geré a na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri nañ kiriñ kiriñ sa kam iyére to bô emê wo Samari a.

Si Pilip nañ dami wo Etiyopi danji

²⁶ Mana wo Kelma kôliñ Pilip iyôn ba: «Já erê si kini kuriñpare tare iyôn tô geré wo hena Jérusalêm ô Gaja hen. Geré bi wo hen na, na derô gwôlê a.» ²⁷ Menba, Pilip hena lew ô. Kiriñ bay ka hen dami wo Etiyopi wo li jé gemé lari bô emê wo Kandasé tólômne to Etiyopi. Ôbi uwo tô tibé Emen Jérusalêm a. ²⁸ Ôbi bul hô iñ menba, mô bô pus a an dênse magtubu to ôbi kibi Emen *Esay. ²⁹ Tunu kôliñ Pilip iyôn ba: «Uso ða, ju ðebu kwa pus bi wo hen a.»

³⁰ Menba, ôbi ge ô menba, toy dami wo Etiyopi bi wo hen wo dênse magtubu to *ôbi kibi Emen Esay, menba, ôbi kôli iyôn ba: «Ju hôn bô magtubu to ju dênse hen ham ba?»

³¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Hena kwôni ré dô tôre ben ré ba, na lê

iyen a ené henê ba?» Menba, ôbi kôlij Pilip ré ðay mô kwari a.

³² Kwôlo Emen wo ôbi ðenſe bi a na:

«Ôbi bôl kibri ré mega demaŋne to bay ßu ôrij ca erê deré iyôn.

Mega kema gemga wo wôm kôbi ôbi karê gusuriri a hen iyôn.

³³ Bay uwôli tayre sari a nijba, kwôni wo ré jô sari ba, naŋ men, na i a derê kwôli kwônŋêri ba?

Wôsa bay mène gelê wori sa terare a nà.»

³⁴ Menba, dami wo Etiyopi bi wo hen engerij Pilip iyôn ba: «En uwôlem, kôlen na kwôli i a, ôbi kibi Emen ôbi bi wo hen ré kôl kwôli hen iyôn ba? Na kwôli ôbi gaŋ laba, na kwôli kwôni wo ðanŋi ðiba?»

³⁵ Naŋ kwôlê bi wo magtubu to Emen kôl hen na, Pilip ßerij tô kôbri aŋ uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Jésu. ³⁶ Bay era era menba, bay saji kibi kam ka pôni a menba, dami wo Etiyopi bi wo hen kôlij Pilip iyôn ba: «Gel, kam a yé na, na mi a jerê bi ené li batêm ba?»

[³⁷ Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Hena jeré bi bôm pôn sara ba, já lê batêm.» Menba, dami bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «En bi bôn sara mega wo Jésu Krist ré na Kema Emen.»]

³⁸ Ôbi bi bay ðebij naŋ pus tôŋ, aŋ bay naŋ Pilip herbiji ôrji bô kam a menba, Pilip liri batêm. ³⁹ Kirija bay so bô kam a menba, Tini Kelma ay Pilip ôrij aŋ dami wo Etiyopi bi wo hen gili ré nij yôd, menba, ôbi ßu geré wori naŋ yi derê ô. ⁴⁰ Tunu ôrij naŋ Pilip ô uwôli Ajôt a aŋ ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri naŋ sa iyére iyére to ôbi ôrij ya hen kwôy wo ôbi sa bij Sésaré.

9

Sôl ay bôri

(Jé lê bay jé 22: 6-16, 26: 12-18)

¹ Kirij bay ka hen na, ermé wo Sôl ba, yi na sa mênê bay tô Kelma men, sa derérji a a men, ôbi ô upé *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe, ² aŋ engereri bi ôbi ré biri magtubu to ré dô tumôri aŋ ðiré ôrij wô

*iyéy ðanare to Damas a. Hena ðiré uwôn ßiné ka ay geré wo Kelma, impê ley yébé ley ba, ðiré peraji harê heran Jérusalêm a.

³ Ôbi ßu geré ô menba, kirija ôbi baa ða naŋ Damas menba, kirij bay ka hen na, kirij ka peranŋi hena derômaran a sa têli naŋ peranŋêrji. ⁴ Kirija ôbi kurij tôŋ menba, ôbi toy tôô kwôni kôli iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij iyôn ba?»

⁵ Ôbi engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma.»

Menba, tô hende to hen uwôli sara iyôn ba: «Ena Jésu, na nôbi a jeré gelen gusij hen. ⁶ Nijba, hena ta, ju ô derô ira aŋ bay a gelem anŋa já lê.»

⁷ Bigné ka ô naŋ ði hen ðebiji tôŋ, nijba, bay bôl kibriji kôlij kwôlê wôni ré men, bay toy tôô gawra, nijba, bay gel kwôni ré men.

⁸ Sôl hena terare a, bôl tiri hari, nijba, ôbi gel kirij né, aŋ bay ßu na kôbri dema ré ôrij naŋ derô ira Damas a. ⁹ Aŋ sa subu ôbi nêmed gelé kirij né men, ôbi ôm ani ré men, yi ani ré a men.

¹⁰ Ôbi tô Jésu wo pôni bay uwôgeri Ananias mô Damas a ya. Kelma si sari a bô pelal a aŋ uwôgeri «Ananias!» menba, ôbi yuge ôm iyôn ba: «En nà Kelma!»

¹¹ Menba, Kelma kôli iyôn ba: «Hena ta, ju ô tô geré wo bay uwôgeri kwo ðebu <derôre> a hen aŋ ju engere gawra wo bay uwôgeri Sôl wo Tars iyé Judas a, ôbi mô uwôl Emen kirij bay ka hen ya. ¹² Sôl gel bô pelal a gawra wo bay uwôgeri Ananias wo so ira aŋ uwôl kôbri a sari a bi ôbi ré hô gel kirij hôrij.»

¹³ Ananias uwôli sara iyôn ba: «Kelma, en toy ßiné kwône kôl kwôli gawra bi wo hen men, habré kêm wo ôbi lij ßiné kam ka Jérusalêm a hen a men. ¹⁴ Men, damné kaŋ bay bê kwôbe biri tôô bi ré eraŋ nà, sa pôrij ßiné kêm ka ré uwôge henem hen aŋ ré harêji a men.»

¹⁵ Menba, Kelma kôli iyôn ba: «Ô, wôsa gawra bi wo hen en dôri mega anŋan ulé béré henen naŋ kirij kirij bij ßiné ka iyére to ðanŋi a men, bij kilmé kaji men,

bij kam *Israyêl a men. ¹⁶ Nôbi nap yen na gili gusij to ôbi a gelij wô henen.»

¹⁷ Menba, Ananias hena ô. Ôbi bij bô iyére hende to hen aŋ uwôl kôbri a sa Sôl a, aŋ kôl iyôn ba: «Yênen Sôl, na Kelma Jésus bi wo so sam a tô geré bi wo jeré eraŋ hen, na ôbi a joon bi jeré hô gel kirij hôrij men, bi Tunu toŋ hendi bô bôre ré wôn bôm a men.»

¹⁸ Kirij bay ka hen menba, ani kani gelij môŋ palmê kuyê iyôn herij tiri a aŋ ôbi gel kirij men, hena ta, aŋ bay liri batêm a men. ¹⁹ Kirija bay biri aŋgaŋ emê ôm menba, ôbi uwôn néri hôrij.

Sôl dô kwôlo Emen Damas a

Sôl wôl sem nap bay tô Jésus ka Damas a. ²⁰ Menba, kirij bay ka hen ôbi ô ulé béré bô iyéy dapare mega wo Jésus ré na Kema Emen. ²¹ Bijé kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen na, tiniji ge kay sari a aŋ bay engere iyôn ba: «Na gawra bi wo hen, a na lij bijé ka uwôge hini Jésus bi wo hen habré Jérusalêm a na ré ba? Men, na ôbi na era dôd nà wô peréji haré ôrij bij damné kaŋ bay bê kwôbe hen ré ba?»

²² Nijba, ôbi uwôn néri tumô tumô sa deré kwôlê wori aŋ Jubnê ka Damas uwôn kwôlê woŋ kelê ré, kirija ôbi gelji wo Jésus ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

²³ Wôl gaŋ cêgê menba, Jubnê bay ka hen bijji bi ciré deréri. ²⁴ Nijba, Sôl toy kwôli deréri bi wo hen. Bay mô gem kibi iyére hende to hen yoyre nap tu tare bi ciré deréri. ²⁵ Nijba, bô yoyre a menba, bay tôri ayri bô gway a herbe nô si sa gweŋ.

Sôl ô Jérusalêm a

²⁶ Kirija ôbi sa bij Jérusalêm a menba, ôbi ô upé megéri bay tô Jésus nijba, bay kêm hare wôsa bay kôl iyôn ba: «Ôbi ré na ôbi tô Jésus bi pa pa hari ba.»

²⁷ Barnabas ôrij nap dî ligi bay jé aŋ dôrji kwôli gelé wo Sôl ré gelo Kelma tô geré men, kwôlo Kelma kôli a men. Ôbi dôrji kwôli deré kwôlo ôbi dô nap ibiyare nap hini Jésus a Damas a hen men. ²⁸ Wulê bi wo hen na, ôbi mô nap ci men, ô men hera nap ci a men bô Jérusalêm a men, dô kwôlê nap ibiyare a men nap hini

Kelma. ²⁹ Ôbi iyêl nap Jubnê ka iyêl kibi grêk hen men, narij kwôlê nap ci a men, nijba, bay woge geré wô deréri. ³⁰ Kirija yêneri toy hen iyôn menba, bay ôrij nap dî Sésaré a aŋ biri ô Tars a.

³¹ Bay ayê bô ka sa iyé Judé men, ka Galilé nap ka Samari a kêm môrji nap bô jalê men, halij yirji men, harijji Tini Kelma a men, bay kwône eré tumô tumô nap nées wo Tunu toŋ hendi bô bôre.

Ené ôbi merayé

³² Piyêr ô gôr kirij sa ira menba, ôbi sa bij upé bay ayê bô ka Lida a. ³³ Kirij bay ka hen na, ôbi uwôn gawra wo bay uwôgeri Ené wo yi sa kalaŋ a. Ôbi meray li elé marge. ³⁴ Piyêr kôli iyôn ba: «Ené, Jésus Krist berarem. Hena ta, ju nan kalaŋ kam nap kôm!» Kirij bay ka hen na, ôbi hena ta. ³⁵ Kirija bijé ka Lida nap ka tu wolé wo Sarôn a gili hen iyôn menba, bay kêm bi bôrji sa Kelma.

Tabita béer

³⁶ Sa iyé Jopé a na, hende ayê bô to pôni bay uwôgere Tabita mô ya. Hene bi wo hen nap kibi grêk ba na Dôrkas aŋ bôri na: Cénire. Hende na hendi lê aŋga dôri kwôy kwôy men, hendi bu baliyare nap bay nimré a men. ³⁷ Wulê bi wo hen na, hende ômij aŋ ma. Bay pule aŋ ô ulére bô iyére to ta a. ³⁸ Bay tô Jésus ka Jopé toy wo Piyêr ré na Lida a ya. Lida na dâ nap Jopé menba, bay jé bijé wô ô kôli iyôn ba: «Era lew upéni dîba, ju mera sem né.» ³⁹ Piyêr hena kerêd ô nap ci. Kirija ôbi sa bij menba, bay ôrij nap dî bô iyére to ta hende to hen, kirij bay ka hen na, yébé kaŋ mamê usoji ligiri a nap sômê men, bay gili bargay ka hende na sôŋre kirija hende na baŋ nap ci tô hen a men.

⁴⁰ Piyêr bi bay si nô kêm aŋ jubu gubari tôŋ aŋ uwôl Emen menba, bul si ligi temare aŋ kôl iyôn ba: «Tabita, hena ta.» Hende bôl ture aŋ kirija hende gel Piyêr menba, hena mô ta. ⁴¹ Ôbi bu kôbre buru hena ta, aŋ uwôga bay ayê bô nap mamê aŋ gelji hendi temare hende to hen. ⁴² Bijé ka Jopé kêm toy kwôli are bay ka hen, aŋ bay kwône ay bôrji bij Kelma.

⁴³ Piyêr wôl gaŋ Jopé a iyé gawra wo bay uwôgeri Simô woŋ ôbi uwôŋsê ariŋ hen.

10

Pelal jô Kwôrney a Sésaré

¹ Sa iyé Sésaré a na, gawra wo bay uwôgeri Kwôrney mô ya, ôbi na dami wo asgarê ka Rômênê ka bay uwôgeji ré na Itali hen. ² Gawra bi wo hen, na ôbi lê tôô Emen aŋ, bay naŋ bîné ka bô iyére tori ayji kibi Emen kwôy kwôy men, ôbi li naŋ Jubnê kaŋ bay nimré damaŋ men, ôbi uwôl Emen ta ta a men. ³ Wulê wo pônî naŋ tare to yébé ayiŋ sa tóŋne hen menba, ôbi gel aŋ hôn mana wo Emen na iyôŋ naŋ yiri bô pelal a wo so iyére tori a aŋ kôli iyôŋ ba: «Kwôrney.»

⁴ Ôbi bô mana wo Emen bi wo hen déŋ naŋ harê aŋ ôbi kôli iyôŋ ba: «Kelma, na mi ba?» Menba, mana wo Emen bi wo hen uwôli sara iyôŋ ba: «Uwôlê Emen wom naŋ lê wo ju li naŋ bay nimré hen na, dôriŋ Emen aŋ ôbi gôrbîŋ sam né. ⁵ Jé bîné kam haw hen, ô Jopé ô kelaŋ gawra wo bay uwôgeri Simô wo jelêri na Piyêr hen ré era. ⁶ Ôbi yi iyé megari Simô woŋ ôbi uwôŋsê ariŋ wo iyére tori ða naŋ kibi cér a hen.»

⁷ Kirîŋa mana wo Emen bi wo ré iyêli hen ô niŋ menba, Kwôrney uwôga manê kari wôô naŋ asgar wo pônî woŋ ôbi jé wori woŋ ôbi lê tôô Emen hen. ⁸ Ôbi dôrji kwôli aŋga ré li are hen kêm menba, jéji Jopé.

Pelal jô Piyêr a Jopé

⁹ Kirîŋa kirîŋ wôl aŋ bay ay geré ô aŋ baji ða naŋ Jopé menba, Piyêr ðay sa iyére toŋ dur dur a wô uwôlê Emen naŋ tay ðiŋne. ¹⁰ Kurôŋ liri aŋ ôbi gey aŋgaŋ emê. Kirîŋa bay la emê ciré biri menba, pelal jôri. ¹¹ Ôbi gel derômaraŋ bôliŋ aŋ ani kani ka geliŋ naŋ kibi bargay ka dami ka bay bu jeŋlare wo pôrbu hen iyôŋ sa herbe kwôy sa terare a.

¹² Bô bargay ka dami bay ka hen a na, tanare to tère pôrbu kêm bô naŋ tu ka gay gay ka erge hen men, naŋ tu ciré ka gay gay kêm a men. ¹³ Menba, tôô kwôni kôli

iyôŋ ba: «Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm aŋ ju ôm.»

¹⁴ Piyêr uwôli sara iyôŋ ba: «En gey ré Kelma, en ôm ani kani ka jôriŋ naŋ ka *kagemi sa pôn né.»

¹⁵ Tôô kwôni bi wo hen hô kôli iyôŋ ba: «Aŋga Emen liŋ ka séli ba, jôbi já kelê ré na ka *kagemi ba?»

¹⁶ Are bay ka hen sa hen iyôŋ têê subu aŋ, cêgê menba, bargay ka dami bay ka hen hô ayiŋ hôriŋ derômaraŋ a.

¹⁷ Piyêr erem na ba, pelal wo ré jôri na ba, bôri ré na iyeŋ pôn ba? Menba, kirîŋ bay ka hen na, bay jé ka Kwôrney ka ré wogeji iyé Simô hen, saji kibi geré men.

¹⁸ Bay uwôge bay iyére aŋ eŋgeriji iyôŋ ba: «Na iyére to nà a Simô woŋ Piyêr ré yi ya hen ba?»

¹⁹ Piyêr erem sa pelal wo ré jôri a hen baa ya tô, menba, Tunu kôli iyôŋ ba: «Gel, impê subu wogem. ²⁰ Hena ta, ju ô naŋ ci ðiba, ju erem sem né, wôsa na nôbi a joji hen.»

²¹ Piyêr herbo uwôŋ bîné bay ka hen aŋ kôlji iyôŋ ba: «Na nôbi wo ken woge bi a nà. Ken era gelen wô mi ba?» ²² Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Na Kwôrney dami wo asgarê a jéni. Ôbi na kwôni woŋ derôre men, ôbi ay kibi Emen men, Jubnê kêm kôba, geyri a men. *Mana wo derômaraŋ a kôli ôbi ré uwôgam jeré era iyére tori a bi ôbi ré toy kwôlo jeré kelêri.»

²³ Piyêr biji bay era ira aŋ wôl naŋ ði. Kirîŋa kirîŋ wôl menba, ôbi ô naŋ ci, yêneri bay ayê bôô ka pônî ka Jopé biri ôriŋ. ²⁴ Ðaŋ tô hen menba, bay bîŋ Sésaré. Kwôrney mô gemji naŋ balêri men, milnéri kaŋ déŋ ka ôbi jé uwôgaji hen a men. ²⁵ Kirîŋa Piyêr ða sé ira menba, Kwôrney jô kwini aŋ di kwini tôŋ tumôri a kwôy terare a naŋ bê kwôlê wo dami. ²⁶ Niŋba, Piyêr biri ta, aŋ kôli iyôŋ ba: «Hena ta! Wôsa nôbi kôba, ena gawra môŋ jôbi hen iyôŋ men.»

²⁷ Ôbi iyêl naŋ ði aŋ ô ira, kirîŋ ka bîné ka kwôni ðaŋ ya hen, ²⁸ menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ken hôn mega wo kwôni woŋ Jub naŋ hara wori na, ré erê naŋ kwôni wo sa iyére to ðaŋgi a ré men, erê iyére

tori a ré a men. Nijba, Emen gelen mega wo ené bô kwôni môn anja kagemi ré men, wo ré nê bi kwôni ré ô nañ dî ré iyôn né a men. ²⁹ Na iyôn a, kirija kené jé uwôgan menba, en kuriñ era mera dîba, en meremné ré hen. Iyôn ba, en gey henê tô uwôgê wo ken jé uwôgan hen.»

³⁰ Menba, Kwôrney uwôli sara iyôn ba: «Kemnêñ li sa subu nij nañ tare to yébé ayiñ sa tónne mega megare na iyôn hen na, en uwôl Emen iyére tijê. Menba, kirij bay ka hen na, gawra wo póni nañ bargay ka eñné so ðebu tumôn a. ³¹ Añ kôlen iyôn ba: «Kwôrney, Emen toy uwôlé wom men, bôri gôrbij sa lê wo ju li nañ bay nimré hen né a men. ³² Jé ðijé ô Jopé ô uwôga Simô wo jelêri na Piyêr wo yi iyé Simô ôbi uwôñsê ariñ wo mô kibi cér a hen ré era.» ³³ Kirij bay ka hen menba, en jé ðijé wogem añ nañ bô derê wom a jeré erañ upéni hen. Haw hen nibay kêm nini mô na tumô Emen a wô toyé kwôlé kêm wo Kelma kelam jeré sa kelêni hen.»

Piyêr ô iyé Kwôrney a

³⁴ Menba, Piyêr ay kwôlé kôl iyôn ba: «Haw hen en hôn dô bêñ bêñ nij wo Emen na, ré dô tu kwôni ré, ³⁵ añ gawra wo yôn yôn wo sa iyére to yôn yôn wo biri kwôlé men, li anjañ derôre a men hen na, ré dé tiri. ³⁶ Ken hôn béré kwôlo ôbi na jéñ bij kam *Israyêl hen. Béré bi wo hen gengiñ sa Kwôlo Dôri woñ bô jalê nañ geré wo Jésu Krist wo na Kelma wo ðijé kêm hen. ³⁷ Cêgi derê kwôlé wo Ja nañ batêm to ôbi na lij ðijé a men hen na, ken hôn kwôli are bay ka li are ayiñ tôrji Galilé a kwôy sa iyé Judé a hen. ³⁸ Ken hôn iyeñ a Emen ré dô Jésu wo Najarêt bi wo hen men, bé wo ôbi biri né nañ geré wo Tunu toñ hendi bô bôre men. Men, ken hôn iyeñ a ôbi ré ô gôr sa iyére lij ðijé derê men, berariñ ðijé kêm ka mô bô lemnare to Sidan a a men hen, wôsa Emen baa nañ dî. ³⁹ Añ nibay ka póni nini gel ari lêri bay ka kêm hen nañ tirni sa iyé Jubnê men, Jérusalêm a men. Ôbi bi wo bay na bééri sa gurô tagelê añ diri hen. ⁴⁰ Li sa wôd, subu tori menba, Emen biri ji si kampê men, biri gel yiri, ⁴¹ bij ðijé kêm né nijba, ka ôbi na tôrji tumô

mega bay derê kwôli are bay ka hen iyôn. Na nibay ka na nini ôm men, yi men, nañ dî cêgi jé sé wo Emen biri ji si perê ðijé ka ma a hen. ⁴² Añ ôbi kelêni niné uwôl béré añ geliñ ðijé mega wo ré na Emen a ré ðiri mega ôbi jerê kwôlé iyôn sa ðijé ka mô geñ men, ka ma a a men, ⁴³ Na ôbi á, bay kibi Emen kêm na ré kôl kwôli kôl iyôn ba: «Emen dî bôri jal nañ néé wo hini sa têriñ to kwôni wo yôn yôn wo bi bôri sari a.» »

ðijé ka na Jubnê ré hen uwôn Tunu toñ hendi bô bôre men

⁴⁴ Piyêr kôl kwôli are bay ka hen baa ya tô menba, Tunu toñ hendi bô bôre herbe sa ðijé kêm ka mô toy kwôli bi wo hen. ⁴⁵ Jubnê ka baa Piyêr erañ hen kirija bay gel wo Tunu toñ hendi bô bôre to Emen a bé heriñ sa ðijé ka sa iyére to ðangi a men hen iyôn menba, tiniñ ge kay. ⁴⁶ Bay toy ðijé bay ka hen iyél kibi yé wo ðangi men, heramiñ dampare to Emen men. Menba, Piyêr kôl iyôn ba: ⁴⁷ «Naa jerê bi ðijé bay ka hen ré li batêm nañ kam haw hen wo bay uwôn Tunu toñ hendi bô bôre môn nabay iyôn men hen ba?»

⁴⁸ Menba, ôbi ay tôd bi bay ré liñ batêm nañ hini Jésu Krist menba, bay kôli ré wôl sem nañ ci.

11

Piyêr dô kwôli anja ré li are iyé Kwôrney a hen bij bay ayé bôd ka Jérusalêm a

¹ Bay jé nañ bay ayé bôd ka Judé toy wo ðijé ka na Jubnê ré hen ka póni kôba, ré toy kwôlo Emen men. ² Kirija Piyêr hera Jérusalêm a menba, yêneri Jub kañ bay ayé bôd nayri kôl iyôn ba: ³ «Ju ô iyé ðijé ka na Jubnê ré hen men, ju ôm are nañ ci a men!»

⁴ Menba, ôbi dôrji tô kwôlé bi wo hen pôn pôn nañ geréri geréri kôl iyôn ba: ⁵ «En mô Jopé a uwôl Emen menba, en gel bô pelal a ani kani geliñ nañ kibi bargay ka dami iyôn herbo derômarañ a tôñ nañ kibriji pôrbu kwôy ða kwan a. ⁶ En kôbe bôrji menba, en gel tanare to tere pôrbu men, to noni men, ka erge men, ciré men.

⁷ Menba, en toy tôô kwôni kôlen iyôn ba: <Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm hen ju ôm.> ⁸ En uwôli sara iyôn ba: <En gey ré kwôy Kelma. Wôsa kirij ka en yêr na, ani kani ka jôrij nap ka *kagemi si keben a ré.> ⁹ Tôô kwôni hô ôm derômaran a kôl iyôn ba: <Anğa Emen kôl ré na ka séli ba, jôbi já kelé ré na ka kagemi ré.> »

¹⁰ «Are bay ka hen, sa hen iyôn têe subu menba, are bay ka kêm hen hô pôrij hôrij ta derômaran a. ¹¹ Kirij bay ka hen menba, gawré subu saji kibi iyére to en môrij ya hen, bay joji na Sésaré. ¹² Tunu kôlen ené hena ô nap ci dîba, ené gaanê ré. Yênêrna bay ayê bôô ka jii ka en erap nap ci nà a bèn ôrij Sésaré a. Menba, nini ô ira kêm iyé Kwôrney a. ¹³ Ôbi derêni kwôli *mana wo derômaran a wo dîrê gili bô iyére tori a ap ré kôli iyôn ba: <Jé gawré ô Jopé ô uwôga Simô won Piyêr. ¹⁴ Ap kwôli anğa ôbi a dôrem hen na, a bem gelê nap bîné kêm ka bô iyére tom a.> ¹⁵ Kirijna ena belê keben tô menba, Tunu toj hendi bô bôre herij sarji a mega wo na herij sarna tumô hen iyôn men. ¹⁶ Menba, en erem sa kwôlo Kelma na kôl kôl iyôn ba: <Ja na lij bîné batêm nap kam nijba, kenbay ba, Emen a lênge batêm nap Tunu toj hendi bô bôre.> ¹⁷ Hena Emen né bu baliyare nap ci mega wo ôbi na bu nap na wôsa bê bôô wona sa Kelma Jésu Krist a hen iyôn ba, ena i a ené jôrij Emen lê anğari ba?»

¹⁸ Kirijna bay toy hen iyôn menba, bay hô dî bôrij jal ap ayji kibi Emen kôl iyôn ba: «Emen bîj bîné ka na Jubnê ré hen kôba, geré bi ré bul hal woji ap ré uwônij gelê won tiri hen men.»

Dé tô églis ka Antiyôk

¹⁹ Bay tô Jésu ka na userij wô sa gusij to bay gelji cêgi temare to Etiyên a hen na, ôrji kwôy bîj Pinisi, Sipre nap Antiyôk, bay uwôl béré bîj na Jubnê mera. ²⁰ Nijba, ka perêrji a ka na ka Sipre a men, Sirên a men, hen kirijna sa bîj Antiyôk menba, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Kelma Jésu bîj bîné ka na Jubnê ré hen men. ²¹ Néé wo Kelma baa nap ci

ap bîné ka ay bôrji bîj Kelma kwône erê tumô tumô.

²² Kwôlê bi wo hen era sa kurij maa bay ayê bôô ka Jérusalêm a ap bay jé Barnabas Antiyôk a. ²³ Kirijna ôbi sa ap gel terê kibi wo Emen tô sa bîné hen iyôn na, yiri dôri daman ap ôbi kôlji bay ré dî bôrji pôn lêngnij tô Kelma.

²⁴ Barnabas bi wo hen, na kwôni wo li anğap derôre men, Tunu toj hendi bô bôre wôn bôri men, ayê bôô wori dô a men. Ap bîné kwône bi bôrji sa Kelma.

²⁵ Menba, Barnabas ô Tars a wô wogé Sôl. ²⁶ Kirijna ôbi uwônij menba, herap nap dî Antiyôk a. Bay mô bem elê pôn nap bay ayê bôô ka Antiyôk a. Bay gelij kwônê bîné are. Na Antiyôk a a bay ré ay tô dé hini won Krétinjê hen sa bay tô Jésu a.

²⁷ Wulê bi wo hen na, bay kibi Emen hena Jérusalêm a era Antiyôk. ²⁸ Kwo pônij perêrji a bay uwôgeri Agabus Tunu gili mega kurôn wo dami ré lê sa terare a nà. (Ap kurôn bi wo hen li sa terare a nà tiri a men wulê wo Kulod na ômij kenare hen.) ²⁹ Bay tô Jésu gengiji ciré lê nap yênrji ka Judé nap ari upé ka Emen né bîji. ³⁰ Bay wôge are bay ka hen ap jêj si Barnabas nap Sôl ôrij bîj surjê ka bay ayê bôô ka Judé.

12

Bay duu Jak men, bay bu Piyêr a men

¹ Wulê bi wo hen na, kelma *Hérôd ay tô gelij tu bay ayê bôô ka Jérusalêm a gusij. ² Ôbi bi bay duu *Jak won yêni Ja hen nap yebere. ³ Ap kirijna ôbi bô wo yi Jubnê ré dôrji hen iyôn menba, ôbi bi bay bu Piyêr. Wulê bi wo hen na, na sa lê gesserê mapa wo wubere nap bô a hen.

⁴ Hérôd bi bay bu Piyêr ô uwôli danğay a ap bîj asğarnê pôrbu, pôrbu gwogelêrji pôrbu debu gemni. Ap cêgi *Pak a dema ciré jerê kwôlê sari a tumô bîné tô.

⁵ Piyêr yi danğay a menba, bay ayê bôô uwôl Emen yôôd nap bôô pôn wô sari.

⁶ Bô yoyre hende to kiya Hérôd da jôrij kwôlê sari a hen na, bay harêri nap masure ap ôbi yi kum derô asğarnê wôô men, bay gemé kibi geré debu gem men.

⁷ Nijba, kirij bay ka hen na, mana wo Kelma so menba, iyéy danğay peranğe. Mana wo Kelma bi wo hen di kwa bô Piyêr aŋ eŋni aŋ kôli iyôn ba: «Hena ta, lew.» Kirij bay ka hen na, musure beserij kôbri a. ⁸ Aŋ mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Ha tô bôm men, ha ganği garbê kam a men.» Ôbi li hen iyôn hende to hen menba, mana bi wo hen hô kôli iyôn ba: «Dôbe bargay kam kaŋ kelanê aŋ ju era tôn a nâ.»

⁹ Piyêr so tôri a nijba, ôbi bô môŋ ré na pelal a ré jôri hen dîba, ré na aŋgaŋ tiri ré. ¹⁰ Bay saa asgarŋê ka gem kibi geré hen kini wôô kara, menba, saji kibi geré woŋ musure a wo si kini derô iyére hen, menba, kibi geré bi wo hen bôlij sa kibri tumôrji a mera. Kirijna bay si nô nij menba, bay ô sem tô geré menba, mana wo Kelma bi wo hen déŋ Piyêr.

¹¹ Tini uwo yiri a aŋ ôbi kôl iyôn ba: «Haw hen, en hôn nij, na tiri, na Kelma a jo mana wori sa dôren kibi néé wo Hérôd a men, kibi habré kêm wo Jubnê genge ré sa san a hen a men.»

¹² Kirijna ôbi hôn aŋga ré li are hen iyôn nij menba, ôbi ô iyé Mari toŋ yoo Ja wo bay uwôgeri Mark hen, bîné kwône mô uwôl Emen ya. ¹³ Kirijna ôbi di kibi geré menba, hende jé to pônî bay uwôgere Rodé so era wô belê kermij. ¹⁴ Hende toy tôô Piyêr hôn aŋ wo ré bôl kibi kermij biri na, yi derê lere aŋ hende ge ô kelê Piyêr ré debû kibi geré yaŋ ya. ¹⁵ Bay kôle iyôn ba: «Mu gal.» Nijba, hende kôlji wo ré na tiri. Aŋ bay kôl iyôn ba: «Na *mana wo derômaranğ a woŋ ôbi geméri.»

¹⁶ Piyêr hô di kibi kermij menba, bay sa bôl menba, na ôbi menba, tiniji ge kay. ¹⁷ Ôbi liji kôbri bay ré wôm tôŋ menba, ôbi dôrji kwôli derê wo Kelma ré dôri bô danğay a aŋ ôbi kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô kôlij Jak* naŋ bay ayê bôô kêm.» Menba, ôbi si bu geré ô kirij ka danği a.

¹⁸ Kirijna kirij wôl menba, harê li asgarŋê damanğ aŋ bay enğere aŋga ré sa sa Piyêr a hen. ¹⁹ Hérôd bi bay wogeri nijba, bay uwopni ré. Menba, ôbi bi bay enğerij asgarŋê ka na gem kibi geré hen

kwôlê aŋ ôbi kôl bay ré derji. Menba, Hérôd hena Judé era Sésaré aŋ uwôl ya nêw kwôlê.

Temay kelma Hérôd

²⁰ Hérôd ôrij naŋ kwôlê naŋ bîné ka Tir a men, ka Sidôn a a men. Bay way ciré jé bîné yiri a, wôsa bay hôn wo tô kibri wo bay uwôgeri Blastus hen ré gey bi diré lê naŋ ci bi bay ré naŋ kwôlê woji bi wo hen naŋ bô jalê. Wôsa are kêm ka bay ôrij doyrîji hen na, hena na sa iyére tori a.

²¹ Menba, wulê wo bay genge hen na, Hérôd tôbe bargay kari kaŋ kenare aŋ mô sa gagay kenare a aŋ dôrji kwôlê tu wolé.

²² Menba, bîné kôl iyôn ba: «Na emen a kelê kwôlê hen dîba, na gawra ré.»

²³ Kirij bay ka hen na, mana wo Kelma di Hérôd wôsa ôbi ay dampare to Emen lij tori, menba, wônne ômni aŋ aŋ ôbi ma.

²⁴ Nijba, kwôlo Emen ba, ôm ôrij naŋ kwini tumô tumô.

²⁵ Kirijna si Barnabas naŋ Sôl liji jé wo bay woji Jérusalêm a hen kô nij na, bay bul hô Antiyôk a, bay heranğ naŋ Ja woŋ Mark hen kôbriji a.

13

Bay tô si Barnabas naŋ Sôl aŋ jéji ô ulê béré kwôlo Emen

¹ Perê bay ayê bôô ka Antiyôk a na, bay kibi Emen ya men, bay gelé are kôba ya a men, hiniji a na: Barnabas, Siméŋôn wo ba uwôgeri gawra wo hendi hen men, Lusiyus wo Sirên men, Manayen wo na melanğ *Hérôd woŋ kelma kirijna ôbi na baŋ kema hen men, Sôl men. ² Wulê wo pônî kirijna bay tebe Kelma jôrij bôrji kurôn menba, Tunu toŋ hendi bô bôré kôl iyôn ba: «Terênge si Barnabas naŋ Sôl ken dîji gay ben wô jé wo en uwôgeji kwôli hen.»

³ Kirijna bay jôrij bôrji kurôn men, uwôl Emen a men kô nij menba, bay uwôl kôbriji sarji a aŋ dîji ô.

Si Barnabas naŋ Sôl ôrji sa iyé Sipre a

⁴ Kirijna si Barnabas naŋ Sôl bô wo Tunu toŋ hendi bô bôré a ré jéji ulê béré hen

* 12:17 12: 17 Na Jak woŋ yêni Kelma.

iyôn na, bay henaji Antiyôk eraji Sélesi a wô ayêji bato ôrij iyére to derô cér to bay uwôgere Sipre hen. ⁵ Kirija bay sa bij Salmin Sipre a menba, bay uwôl béré kwôlo Emen bô *iyéy dapare to Jubné. Bay ôrij nap Ja Mark kôbriji a bi ré li nap ci.

⁶ Kirija bay ô nap kirij kirij sa iyére to derô cér a hen kwôy sap Papôs a menba, bay uwôn ôbi beli wo li yiri môn *ôbi kibi Emen iyôn, ôbi na Jub, hini ôm Bar-Jésu, an nap kibi grêk ba na Elimas. ⁷ Ôbi na melan Sêrgiyus Pawlus ôbi emê sa iyére to derô cér a hen, Sêrgiyus bi wo hen na, na ôbi tu melênê, ôbi jé uwôga si Barnabas nap Sôl wôsa ôbi ôrij doy toyé béré kwôlo Emen. ⁸ Nijba, Elimas wop beli hen jibji sêd an woge wô jôrij kelma ré bi bôri sa Jésus a. ⁹ Menba, Tunu ton hendi bô bôre wôn bô Sôl wo na Pol hen an ôbi bôri ¹⁰ an kôli iyôn ba: «Jôbi na, gwosore nap habre wôn bôm, kema Sidan, ôbi bayi anga dôri, di mênê geré anga Kelma genge hen baa. ¹¹ Ju toy, haw hen Kelma a dem an tum a dôbê hendé an já gelé berarê tare ré sem.»

Kirij bay ka hen na, tiri dôbe hendu an ôbi mô bô dilemne a an ôbi bul si na si na woge kwôni bi ré bu kôbri. ¹² Kirija kelma gel are bay ka hen iyôn menba, ôbi ay bôri wôsa ari gelé ka gengij sa Kelma dô tini.

Si Pol nap Barnabas gey erê Antiyôk bô emê wo Pisidi a

¹³ Pol nap megêri dayji bato Papôs a wô erê Pêrgé bô emê wo Pampili a. Menba, Ja Mark diji ya hen an bul hô Jérusalêm a. ¹⁴ Bay hena Pêrgé ayji geré kwôy sap bij Antiyôk bô emê wo Pisidi a. Nap *sa merê ta a menba, bay ô bô iyéy dapare a an môrji tôn. ¹⁵ Kirija bay dêñse magtubu tôo nap to bay kibi Emen menba, bay sa iyéy dapare hende to hen, jé kôlji iyôn ba: «Yênêni, hena kwôlê wop dôbê ibiyare wôni ya a kené gey kôlij bijé ba, ken kôl.»

¹⁶ Menba, Pol hena li kôbri bi bay ré wôm tôn an kôl iyôn ba: «Kam *Israyêl nap kenbay ka ba hen ka ken tebe Emen

hen, toyênge. ¹⁷ Emen wo bijé ka Israyêl na tô mônêrna. Men, ôbi bij bay yên kwône sa iyé Ejipt a, an nap néé wori na, ôbi dôrji sij an a men. ¹⁸ Ôbi uwôl bôri sarji a derô gwôlê li elê tôre pôrbu. ¹⁹ Ôbi bi bay mênê tô yé bijé jurgem bô emê wo Kanan a na, ôbi bij bijé kari sa iyére toji bay lij toji. ²⁰ Are bay ka kêm hen li elê arew pôrbu nap tôre bay. Cêgeri wori menba, ôbi bij bay jerê kwôlê kwôy sap sa Samiyêl ôbi kibi Emen a. ²¹ Menba, bay gey ôbi ré bij kelma menba, Emen bij Sawul kema Kis môn wo Bêjamin ôbi ôm kenare li elê tôre pôrbu. ²² Kirija Emen kap Sawul na, ôbi bij Dabid mega Kelma woji. Na wô sari ôbi a na ré kôl kwôli kôl iyôn ba:

«Dabid kema Jésus na na kwôni wo en diini, ôbi a lê are kêm ka bôn gey hen.»

²³ Kunja Dabid wo pôni na Jésus wo Emen diri mega ôbi gôlij nap kam Israyêl wo ôbi na ay tôri diri bij hen. ²⁴ Pa dema Jésus ré sap tô na, Ja na uwôl béré bij kam Israyêl kêm ré di tô têrij toji an ré lij batêm. ²⁵ Kirija ôbi duu kibi jé wori nij menba, kôl iyôn ba: «Ken kôl ené na i ba? Ena kwo ken mô gemni hen ré tô. Nijba, gel ôbi era cêgena hen ya, en nêm beseré gangi garbê kap têri ré.»

²⁶ «Yênên, kenbay kap kwôngê *Abraham nap bijé kêm ka sa iyére to dangi a ka mô tebe Emen hen kôba, kwôli gelé bi wo hen na, Emen gengij na sarna nabay tumô. ²⁷ Bijé ka Jérusalêm nap kilmérji hôn Jésus ré na i ba ré, ana bay ré di kwôli temare bu sari hen. Bay dêñse magtubu to bay kibi Emen nap sa merê ta a kwôy kwôy nijba, bay hôn bôre ré. An ulê wo bay uwôl kwôlê sa Jésus hen na, bay li na anga magtubu to bay kibi Emen na kôl hen. ²⁸ Bay uwôn kwôlê wôni wo nêm temayri ré, nijba, bay kôlij *Pilát ré bi bay ré diri. ²⁹ An kirija bay li are kêm ka magtubu to Emen na kôl gengij sari hen nij na, bay tôri derari sa gurô tagelê ô emé. ³⁰ Nijba, Emen biri ji si kampê. ³¹ An wulê kwône ôbi si sa ka na bari henap Galilé erap Jérusalêm a hen, bay

a na bay kelê kwôli haw hen bij kam Israyêl. ³² Nibay kôba, nini ulênge béré Kwôlo Dôri bi wo hen na kañ tôo to Emen na ay bij mônêrna hen. ³³ Ôbi li ariri béna nabay kwôngêri, kirina ôbi bij Jésu ji si mega wo na lijn bô kurôn wo jôgij wôo bô magtubu kurôn a kôl iyôn ba:

<Jôbi a na Keman

añ kemnêñ nôbi ena Ibam.>

³⁴ Emen na kôl diré bij Jésu ré jê sé kampê díba, ré hô ma a ré nij. Na ôbi á, ôbi na ré kôl iyôn ba:

<Na béngge aña yi nañ jengêrji nañ kañ tiri ka nôbi

na en genge ené bij Dabid hen.>

³⁵ Na ôbi á, ôbi ré kôl bô magtubu to ñangi a kôl iyôn ba:

<Já dé mana wom wo yi nañ jengêri hen uyê kampê ré.>

³⁶ Ken hôn, bô wulê bi wo hen na, Dabid na li bô geyé wo Emen. Añ kirina, ôbi ma añ bay ayri ô emé kwa mônêri a añ ôbi uyê. ³⁷ Nijba, kwo Emen biri ji si kampê hen na, uyê ré. ³⁸⁻³⁹ Yênen, henênge mega wo ré na sa kibi Jésu aña béré dé bôo jalê sa têrij a ré uwôlij hen. Men, na na sa kibri aña i i wo ré bi bôri sari a ba, têrij tori kêm to tôo to *Moyis na nêmen derê sarñge a ré hen rée dôrij.

⁴⁰ Berênge dô wô kwôlo bay kibi Emen na kôl hen na, bi arirji sa sarñge a ré. Bay na kôl kwôliji kôl iyôn ba:

⁴¹ <Toyênge kenbay kañ bay uwôyrê yi kañ bay kelê kwôlo habij gengij sa kwôlo Emen kôl hen.

Na lê are ka gelé, are bay ka na lê hen na, hena kwôni ré derênge kwôliji kôba, ka bê bônge sara ré.

Kirina ken ba geñ tôo hen na,

are bay ka hen a lê añ tunuñge geré kayê añ ka erê añ.> »

⁴² Kirina si Pol nañ Barnabas soji nô bô *iyéy ñanare a menba, bay uwôliji bi bay ré hô dôrji kwôlê bi wo hen hôrij sa merê to cêgê. ⁴³ Cêgi ñanare a menba, Jubnê kwône nañ ñiné ka bi bôrji sa tôo to Jubnê hen ôrji tô si Pol nañ Barnabas añ si Pol nañ Barnabas iyêl nañ ci men, bay dôbji

ibiyare bôrji a men bi bay ré lêñnê tôo bô derê wo Emen a men.

Jubnê ka Antiyôk kañji béré Kwôlo Dôri wo Si Pol nañ Barnabas uwôliji hen

⁴⁴ Nañ sa merê ta to ñangi a menba, ñiné ka derê ira kêm era wô toyé Kwôlo Kelma. ⁴⁵ Kirina Jubnê gel wo ñiné era kwône hen iyôn menba, terbére liji añ bay gage kwôlo si Pol añ bay tiréri. ⁴⁶ Si Pol nañ Barnabas kôliji nañ ibiyare kôl iyôn ba: «Béré kwôlo Emen bi wo hen, ré uwôlij béngge na kenbay tumô. Nijba, mega wo ken kañ kwôlê bi wo hen añ ken bô yerñge mega wo kené nêmen uné gelé wo nañ kwini ré hen iyôn nij na, nijna erê uné ñiné ka iyére to ñangi a. ⁴⁷ Wôsa Kelma ay tôo béni kôl iyôn ba:

<En démen môn kirij ka perañji iyôn bij tô

yê ñiné ka sa terare a nà,

wô ulê béré kwôlê woñ gelé bij ñiné kêm

gôrij kirij sa terare a nà.> »

⁴⁸ Kirina ñiné ka iyére to ñangi hende to hen toy hen iyôn menba, bay li yi derê men, ay kibi kwôlo Kelma men, añ ka gelé wo nañ kwini na yi wô sarji hen na, ayji bôrji kêm.

⁴⁹ Béré kwôlo Kelma ômen nañ kirij kirij sa ira kêm. ⁵⁰ Menba, Jubnê gwôse yébé ka tebe Emen ka balêrji na ka ñanê hen nañ ñanê bi bay kôl bay ré lijn si Pol nañ Barnabas habrê men, bay ré dageji sa iyére toji a a men. ⁵¹ Si Pol nañ Barnabas yebageji beni têrji sarji a añ ñin yirji ô Ikôniyôm a. ⁵² Bay tô Jésu ka Antiyôk a yirji dôrji men, Tunu toñ hendi bô bôwê wôn bôrji a men.

14

Si Pol nañ Barnabas ôrji Ikwoniyôm a

¹ Ikôniyôm a kôba, si Pol nañ Barnabas ôrji *iyéy ñanare to Jubnê añ dôrji kwôlê añ li wo, Jubnê nañ ñiné ka na Jubnê ré hen a kwône ay bôrji. ² Nijba, Jubnê ka kañ kwôlê woji bi wo hen na, gwôseji ñiné ka na Jubnê ré hen, ré lijn bay ayê bôo habrê. ³ Si Pol nañ Barnabas wôl gañ Ikôniyôm a men, bay uwôl béré kwôlo

Emen nañ ibiyare men, wôsa bay bi bôrji sa Kelma menba, ôbi biji néé bay lij anğan giñê nañ kañ gelé. Añ gel wo béré kwôlê woñ bô derê bi wo bay ré uwôl hen na, ré na tiri. ⁴ Añ li wo ñiné ka Ikôniyôm a bay ka hen kariñ kirij wôô: ka pôni ô tô Jubnê men, ka pôni ô tô bay jé men.

⁵ Jubnê nañ ka na Jub ré hen nañ kilmérji genge ciré gelij si Pol nañ Barnabas gusij men, ciré gôbêji deré a men. ⁶ Kirija si Pol nañ Barnabas toy hen iyôn menba, bay ge si sa iyé Listre a men, Dêrb a men ka bô emê wo Likaniya nañ sa iyére to mérji hen. ⁷ Añ bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen ya.

Si Pol nañ Barnabas ôrji Listre a men, Dêrb a a men

⁸ Listre a na, gawra wo pôni na ôbi merayê mô ya, wôsa têri meray wôô bem nañ kampêri yeñ, añ nê m débé ta ré. ⁹ Wulê wo pôni ôbi toy Pol dô kwôlê. Menba, Pol bôri déj tiri a, añ bô wo ôbi bi bôri sa Emen a mega wo ré berarêri. ¹⁰ Menba, Pol kôli nañ tôri to dami kôl iyôn ba: «Hena, ju debu ta nañ tèm!» Ôbi hena neñgere añ ô ta.

¹¹ Kirija kwônê ñiné gel anğa Pol li hen iyôn menba, bay kôl nañ kibi kwôlê woji Likawnijê kôl iyôn ba: «Kamrê bul yirji gawré añ herbiji sarna.»

¹² Menba, bay uwôge Barnabas «Jês»* men, Pol «Hêrmês»† men, wôsa Pol a na ôbi kibriji. ¹³ Ôbi tibé kamrê Jês ka iyéyérji dij cêd kibi kalmê hen, bi bay ôrij nañ kelbê ka bay elageji nañ béé gurô bi ré li manare hen, nô wolé nañ iyére, wôsa ôbi gey bi ñiné ré li sarga bij si Pol nañ Barnabas.

¹⁴ Kirija bay jé Barnabas nañ Pol toy hen iyôn menba, bay yêgerê bargay kaji añ gerji ô ligi ñiné kariñ gura kôl iyôn ba: ¹⁵ «Miljêrni, wô mi a kené li hen iyôn ba? Nibay kôba niné gawré mega kenbay hen iyôn men. Béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl béñge hen na, na wo kené ñi tô kamrê kañ déj iyôn bay ka hen añ, añ kené bul upé Emen woñ ôbi merê tu geñ men, ôbi

dé derômarañ nañ sa terare men, cér nañ anğa kêm ka yi ya hen a men. ¹⁶ Wulê wo na tumô hen na, Emen na ñi ñiné i i ba, na ay geré wori geré wori, ¹⁷ nijba, ôbi na gelji yiri nañ bô derê wori kwôy kwôy wôsa ôbi bi emen uwôñge men, kaw nañ gesserêri gesserêri a men. Na tiri ôbi a béñge emê nañ kwônêri men, bi yi derê wôn bôrñge a men.»

¹⁸ Kwôlê bi wo Pol dôrji hen kôba, bay nañ Barnabas li kôbriji a kôbriji a dema bay ré jôrij ñiné bi ré li sarga biji tô.

¹⁹ Cêgi are bay ka hen na, Jubnê ka hena Antiyôk bô emê wo Pisidi a nañ Ikôniyôm eraji sa gwôse ñiné añ bay gôbe Pol nañ keram kuu añ wuréri ô ulé wolé nañ iyére añ bay kôl yañ ba ôbi ré ma nij. ²⁰ Nijba, kirija bay ayê bôô dañ sari a menba, ôbi hena ta, añ hô derô ira. Kirij wôl menba, bay ôrji nañ Barnabas Dêrb a.

Si Pol nañ Barnabas buloji hera Antiyôk a bô emê wo Siri a

²¹ Kirija si Pol nañ Barnabas uwôl béré Kwôlo Dôri Dêrb a añ ñiné kwône bi bôrji sa Jêsu hen iyôn menba, bay bulo hera si Listre, Ikôniyôm a nañ Antiyôk bô emê Pisidi a. ²² Añ kirij kêm ka bay ô ya hen na, bay dôbji ibiyare bô bay ayê bôô a bi bay ré lêñné tô ayê bôô woji a men, bay kôlji iyôn ba: «Naa gelij gusij gañ dem aña nana sé bô *emê iyére to Emen a tô.»

²³ Bô églis a pôn pôn na, bay tô surjê biji men, uwôlji Emen men, jôrij bôrji kurôn a men, añ bay biji kôbi Kelma wo bay bi bôrji sari a hen. ²⁴ Kirij bay ka hen na, bay so si bô emê wo Pisidi a añ saji bij Pampili. ²⁵ Bay uwôl béré kwôlo Emen Pêrgé a añ ôrji Ataliya a. ²⁶ Kirij bay ka hen na, bay day bô bato wô herê Antiyôk bô emê wo Siri a kirij ka bay na henañ ya hen men, na kirij bay ka hen a a bay na ré ñiji nañ bô derê wo Emen wô jé wo bay la hen men hen.

²⁷ Kirija bay bij menba, bay day bay ayê bôô añ dôrji kwôli are kêm ka Emen ré li nañ geré woji hen men, wô belê wo ôbi ré bôl kibi geré bij ñiné ka na Jubnê ré hen bi bay kôba ré bi bôrji sari a men

* **14:12** 14: 12 Na hini emen wo dami wo Grêknê. † **14:12** 14: 12 Na hini emen wo Grêknê woñ ôbi jé wo emen wo kwôni wo Grêknê tebe hen.

hen. ²⁸ Menba, bay wôl gap nâj bay ayê bôô.

15

Kwôlê yi Antiyôk a gengin sa walê keŋ

¹ Bijné ka pôni hena Judé era Antiyôk a. Bay gelin bay ayê bôô are aŋ kôlji iyôn ba: «Hena kené wal keŋ môŋ wo tôô to *Moyis kôl hen iyôn ré ba, ka upé gelé ré.» ² Si Pol nâj Barnabas nariŋ nâj ci sa kwôlê woji bi wo hen a. Bay nariŋ kwôlê damaŋ sara. Bay genge bi Pol, Barnabas nâj bay ayê bôô ka pôni ka Antiyôk ré ôrji Jérusalêm a ô upé bay jé nâj surŋê wô sa kwôlê bi wo hen.

Dapare to dami to Jérusalêm

³ Bay ayê bôô ka Antiyôk a dji geré. Si Pol nâj megêri siji si Pinisi nâj Samari aŋ dôrji kwôli bilé wo bijné ka sa iyére to ðaŋgi a bul uwôn Emen hen menba, yi bay ayê bôô bay ka hen dôrji damaŋ.

⁴ Kirija bay bijn Jérusalêm a menba, bay ayê bôô nâj bay jé nâj surŋê berji a yirji a menba, si Pol nâj megêri dôrji kwôli aŋga Emen né li nâj geré woji hen.

⁵ Parisiŋêŋê ka pôni ka ay bôrji hen na, kôlji iyôn ba: «Kôlŋge bijné ka na Jubnê ré hen ré wal keŋ men, ré bi kwôlê sa tôô to Moyis a a men.»

⁶ Bay jé nâj surŋê danji wô kebê kwôlê bi wo hen gelé. ⁷ Kirija bay nariŋ kwôlê uwoy gap hen iyôn menba, Piyêr hena aŋ kôl iyôn ba:

«Yênên, ken hôn, Emen na dôren perêŋge a na ca yeŋ bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bijn bijné ka na Jubnê ré hen bi bay ré toy aŋ ré bijn bôrji sara. ⁸ Emen bi wo hôn bô gawrê hen na, ôbi gel wo ðiré geyji aŋ biji Tunu toŋ hendi bô bôre mega wo na béna nabay hen iyôn men. ⁹ Diba ôbi dô tirji dé iyôn gay nâj na ré, na nâj ayê bôô woji a ôbi ré biji yin bijné ka séli hen. ¹⁰ Iyôn nijn ba, wô mi a kené cubu tu Emen ayin aŋga néy bay ka môpêrna na nêŋ ayê ré men, nabay kôba nana nêŋ ayê ré men hen dé sa bay ayê bôô ba? ¹¹ Nana bi bôrna mega wo nana upé gelé nâj bô derê wo Kelma Jêsu môŋ wo bay kôba, uwônŋin gelé hen iyôn men.»

¹² Kirija Piyêr dô kwôlê bi wo hen iyôn menba, bay wôm sidin, menba, bay toy si Pol nâj Barnabas dôrji kwôli giné nâj aŋgaŋ gelé ka Emen né biji ciré li peré bijné ka na Jubnê ré hen. ¹³ Kirija bay iyêl kô nijn menba, *Jak kôl kwôlê kôl iyôn ba: «Yênên, toyéŋge kwôlo na kelê hen. ¹⁴ Simô kelêna haw, na wô terê wo Emen na ré tô bijné kari tumô peré bijné ka na Jubnê ré hen. ¹⁵ Kwôli are bay ka hen na, bijn nâj kwôlo bay kibi Emen na kôl kôl iyôn ba:

¹⁶ «Cêgi are bay ka hen menba, na hô hera dé iyé Dabid to tin hen ta.

Hôlmêre wo baa hen na, na herê dére hôriŋ men, na hô janêre ta derê a men.

¹⁷ Kirin bay ka hen na, tô bijné ka sa terare a ka baa hen a wogéji Kelma.

Na tiri, tô yê bijné kêm ka na en uwôgeji ré yi kapê hen.

¹⁸ Gel, na kwôlo Kelma kôl bi a na, ôbi na bi are bay ka hen hônin ca yeŋ.»

¹⁹ Na ôbi á, ené gey bi nana dayré aŋga néy ði sa bijné ka na Jubnê ré ka bul upé Emen hen né. ²⁰ Na lêŋge magtubu biji mera kôlji bi bay ré ôm tanare to bay tibin kamrê hen ré men, bay ré yin yinare toŋ têriŋ ré men, tanare to kwôbe bijn tôŋ né hen né men, kwôbe ré a men. ²¹ Ca wo balé yeŋ na, bijné dêŋsêre tôô to Moyis *sa merê ta a kwôy kwôy bô *iyéy dapare a, nâj sa iyére iyére.» Jak kôl kwôlê bi wo hen iyôn wôsa tôô to Moyis to jô are bay ka hen na, bijné hôn ca yeŋ.

Magtubu to bay bay jéŋ bijn bay ayê bôô ka na Jubnê ré hen

²² Menba, bay jé nâj surŋê nâj bay ayê bôô kêm bijnji bi ciré tô gawrê perêrji a hen, jéji Antiyôk a nâj si Pol nâj Barnabas. Bay tô si Jud woŋ Barsabas nâj Silas bay na bijné ka bay ayê bôô kêm biji kwôlê men, geyji men.

²³ Bay biji magtubu hende to hen kôl iyôn ba:

«Bay jé nâj surŋê nâj bay ayê bôô kêm lin bay ayê bôô ka na Jubnê ré ka Antiyôk men, ka Siri a nâj ka Silisi a dosé. ²⁴ Nini toy mega wo yêŋêrni ka

pôni ré ô dôyrênge men, ré mène ermé wonge a men, nañ kwôli kelêrji, niñba, na nibay a jéji ré. ²⁵ Na ôbi á, niné kôlijñ kañnini wô terê ñiné añ jéji yerñge a nañ yêñêrni si Pol nañ Barnabas, ²⁶ ka ay yirji uwôl añ wô sa hini Kelma Jésu Krist hen. ²⁷ Nini jé si Jud nañ Silas bi ré ô kelênge nañ kibriji a, kwôlo nini li bô magtubu a hen. ²⁸ Wôsa Tunu toñ hendi bô bôre men, nibay men, nini genge bi niné ñênge ani kani ka néy sa ka ré lijñ hen a ré niñ. ²⁹ Anğa nini kôl kwôliji bô magtubu hende to hen a na: Emê tanare to bay tibijñ kamrê ré men, emê kwôbe ré men, lari ka bay gwôse tôrji hen né men, yijñ yijñare toñ têrijñ hen né a men. Hena kené pô yerñge añ yi are bay ka hen a na, ken li dô. Dosé toñ yêñipare.»

³⁰ Bay ñi bay jé kaji bay ka hen geré ôrji, añ bay sa bijñ Antiyôk a añ bay day bay ayê bôbê kêm añ bijñ magtubu hende to hen. ³¹ Kirijña bay ñênge na, yirji dôrji damañ wô ibiyare to magtubu hende to hen dôbji bôrji a hen.

³² Mega wo si Jud nañ Silas kôba, na bay kibi Emen men hen iyôn na, bay dôrji kwôlê damañ dôbijn ibiyare bôrji a men, gerijñi a men. ³³ Bay wôl nañ ci sem menba, bay ñiji geré hó upé ka na joji hen nañ derêri. [³⁴ Niñba, Silas genge ñiré baa tôñ añ na Jud pini a herê Jérusalêm a.]

³⁵ Menba, si Pol nañ Barnabas môrji Antiyôk a. Bay nañ ka ñanji kwône gelijñ ñiné are men, uwôlijñ béré Kwôlo Dôri wo Kelma a men.

Si Pol nañ Barnabas karijji

³⁶ Sem cêgê menba, Pol kôlijñ Barnabas iyôn ba: «Na hô ô gelé yêñêrna ka sa iyére to pôn pôn to na nana uwôlijñ béré kwôlo Kelma ya hen. Añ na ô gelé na ba, bay yi iyen pôn ba?»

³⁷ Barnabas gey bi Ja woñ Mark hen ré ô nañ ci. ³⁸ Niñba, Pol gey bi ôbi ré ô nañ ci ré, wôsa ôbi na ñoji añ Pampili a tumô men, na ô nañ ci kini jé woji a cêgê ré niñ a men. ³⁹ Kwôli Ja bi wo hen li, añ narijñare to dami yi perêrji a añ bay karijñ añ i ba ô nañ kwa wori kwa wori. Barnabas ay Mark nañ ñi ôrijñ Sipre

a men, ⁴⁰ Pol ay Silas nañ ñi, añ kirijña bay ayê bôbê uwôl Emen bi ré tô kibri sari a menba, bay ô haji niñ. ⁴¹ Bay ô bô emê wo Siri a men, Silisi a a men añ dôbijn ibiyare bô bay ayê bôbê a tô ayê bôbê woji a.

16

Pol gey bi Timoté ré bijñ bay nañ Silas

¹ Pol sa bijñ Dêrb a men, Listre a a men. Kirijñ bay ka hen na, ôbi ayê bôbê wo pôn bay uwôgeri Timoté, yori na Jub to ay bôre men, ibari na Grêk men. ² Kwôli ôm dô perê bay ayê bôbê ka Listre a men, ka Ikônnyôm a a men. ³ Pol gey ayêri bi ré ô nañ ñi. Ôbi wali keñ wô Jubñê ka mô sa iyére hende to hen a, wôsa bay hôn kêm wo ibari ré na Grêk. ⁴ Sa iyére to si Pol nañ Silas ô ya ya hen na, bay dôrijñ ñiné tôô to bay jé nañ surñê na ay Jérusalêm a, añ bay kôlji bay ré bi kwôlê sara. ⁵ Bay ayê bôbê uwôñ nêrji tô bê bôbê woji a men, kwônêrji erê tumô nañ wulê wulê a men.

Emen uwôge Pol Maséduwan a

⁶ Tunu toñ hendi bô bôre jô bi si Pol nañ Silas ré uwôl béré Kwôlo Dôri Asi a menba, bay soji si kirijñ ka yi perê Priji a nañ Galati a hen. ⁷ Kirijña bay baa ña nañ Misi a menba, bay woge ciré erê Bitini a, niñba, Tini Jésu jôrji. ⁸ Bay so si Misi a wô erê Trowas a. ⁹ Pelal jô Pol yoyre to pôn a menba, ôbi gel gawra wo Maséduwan wo pôn ñebu ta tumôri a añ uwôli kôl iyôn ba: «Era Maséduwan, ju sa li nañ ni men.» ¹⁰ Perañ cêgi pelal bi wo hen menba, nini woge geré wô erê Maséduwan a, wôsa nini hôn wo ré na Emen a ré uwôgêni bi niné ulê béré Kwôlo Dôri bijñ ñiné ka Maséduwan a hen.

Iyore to pôn bay uwôgere Lidi ay bôre Pilip a

¹¹ Nini hena Trowas a ay bato ôrijñ sa iyére to derô cér a to bay uwôgere Samotras hen. Kirijña kirijñ wôl cêgê menba, nini sa bijñ Néyapolis. ¹² Menba, nini ô Pilip a to na iyére to Rômênê ôm men, na kibi iyére to tumô bô emê wo Maséduwan a men, añ nini wôl gañ ya.

13 Nañ *sa merê ta a menba, nini sêñ wolé ô kibi cér a kirij ka nini kôl yañ ba niné upé kirij ka Jubnê ré uwôlij Emen ya, nini mô tôñ iyêl nañ yébé ka ðañ kirij bay ka hen. 14 Iyore to pôni perêrji a hen bay uwôgere Lidi, hende na iyore to Tiyatir men, na hendi dé gara bargay ka gararji mê mê hen men, na hendi tibé Emen a men. Kelma bôl bôre añ hende dôbe mare toyij kwôlo Pol dô. 15 Bay lere batêm nañ ðijé ka bô iyére tore a kêm menba, hende uwôgêni iyôn ba: «Hena kené bôren mega wo ené bi bôn tiri sa Kelma na, erange iyére tijé a.» Hende masêni añ nini gey nañ tu sara.

Bay bu Pol uwôl ðangay a Pilip a

16 Wulê wo pôni nini ô kini uwôlê Emen a menba, môni temale toñ hendi jé to pôni era yerni a, tunu to habij yi bôre a añ lere hende kôrbe añ uwôn are ðamañ bij bay iyérere nañ kerbê kare bay ka hen. 17 Hende era tôrni a nibay nañ Pol pê pê karê gura kôl iyôn ba: «Bijé ka hen, na mané ka Emen wo derômarañ a, bay ulênge na béré geré wo a ôrij nañ ken kini gelé.»

18 Hende ôm hen iyôn wulê kwône. Deré kibri menba, bô Pol tari menba, ôbi bare cêgeri añ kôlij tunu hende to bôre a hen iyôn ba: «En kôlê nañ hini Jêsu Krist sêñ bô iyore hende to hen a.»

Menba, tunu hende to hen sêñ bôre a kirij bay ka hen a men. 19 Kirija bay iyérere bô wo tunu to sañ nañ lari bij hen ré si erêñ hen iyôn na, bay pô si Pol nañ Silas wuréji ôrij tu wolé tumô bay emé iyére a. 20 Bay ôrij nañ ci bij bay jerê kwôlê kañ Rômênê añ kôl iyôn ba: «Bijé ka hen gusiré ðijé derô iyére tona a men, bay na Jubnê a men. 21 Men, bay gelij ðijé hal wo jôrij, wo nabay kañ Rômênê nana bi bôrna sara ré hen men, nana ay lij jé ré hen a men.»

22 Bô ðijé ka ðañ hen tarji sarji a men, menba, bay jerê kwôlê bi bay tô bargay yi si Pol nañ Silas a añ bi bay yêmnêji nañ sera. 23 Añ cêgi sê wo bay sêji a hen menba, bay bij ðangay a añ kôlij gumna wop ôbi gemé iyéy ðangay hen ré bôrji dô. 24 Na kwôlo bay kôli wô sarji bi wo

hen menba, ôbi ôrij nañ ci ô bê a bô iyére to gerné añ harê têrji bô kwogelé gurô a.

25 Da nañ sa kirij ka jali menba, si Pol nañ Silas uwôlji Emen men, kibji kurôn heramiri a men, añ megêrji bay ðangay toy tôrji. 26 Menba, kirij bay ka hen na, terare yebagij nañ nére añ tô iyéy ðangay a yebagij kêm. Kibi iyére kêm pôlij, men, musure to bay hariñ tê ðangaynê hen kôba, beserij kêm a men. 27 Gumna wop ôbi gemé kibi iyére hen engij tô kum a menba, gel kibi geré kêm pôlij hen iyôn menba, ôbi dô yebere tori ðiré derij yiri. Wôsa ôbi kôl yañ ba, ðangaynê kêm ré si ge nij. 28 Nijba, Pol jô gura kañ a ta kôl iyôn ba: «Duu yem né nini baa na ya kêm.»

29 Ôbi engere tare ôrij lew bô ira, ôbi wuré nañ harê añ ô kurij tê si Pol nañ Silas a. 30 Ôbi bij bay so nô añ ôbi kôlji iyôn ba: «Gawré, na lê iyeñ a ené uwônij gelé ba?»

31 Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Bi bôm sa Kelma Jêsu a, añ já upé gelé jôbi nañ ðijé ka bô iyére tom a.»

32 Añ bay uwôli béré kwôlo Kelma nañ ðijé ka bô iyére tori a kêm. 33 Derô yoyre hende to hen, ôbi ôrij nañ ci ô pelé tu iyare to yirji a hen añ, menba, kirij bay ka hen, bay liri batêm nañ ðijé ka bô iyére tori a kêm. 34 Men, ôbi ôrij nañ si Pol nañ Silas ij tori ô bij emé añ li yi deré nañ ðijé ka iyére tori a wô bê wo ðiré bi bôri sa Emen a hen.

35 Kirija kirij wôl menba, bay jerê kwôlê Rômênê jé bay tôrji ô kôlij gumna na iyôn ba: «Bi gawré bay ka hen ta.»

36 Menba, gumna na ô kôlij Pol kôl iyôn ba: «Bay jerê kwôlê jé kôlen ené bênge ta. Hen iyôn na, ken si ô nañ bô jalê hanje nij.»

37 Nijba, Pol kôlij bay jé na iyôn ba: «Kwôlê wôni bu sarni ré tô menba, bay bi bay sêni tu wolé nibay kañ Rômênê, bay bêni ðangay a añ haw hen bay gey ciré bêni ta jegêd iyôn mera. Na iyôn né. Bi bay era nañ yirji sa bêni ta.»

38 Bay jé ka bay jerê kwôlê bay ka hen hô ô kôlji kwôlo Pol kelaji hen menba, harê li bay jerê kwôlê bay ka hen wôsa

bay toy wo si Pol naɲ Silas ré na Rômêɲê men. ³⁹ Menba, bay era sa uwôlji bô jalé aɲ biji ta aɲ kôlji bay ré erêɲ sa ira. ⁴⁰ Kirija si Pol naɲ Silas siji daɲgay a menba, bay ô uné Lidi. Aɲ kirija bay gel bay ayê bô men, dôbji ibiyare bôrji a a men, menba, ôrji ta.

17

Si Pol naɲ Silas ôrji Tésalonik a

¹ Si Pol naɲ Silas soji si Ampipolis naɲ Apoloni aɲ sa bijn Tésalonik, Jubɲê ôriɲ naɲ *iyéy dapare kirij bay ka hen. ² Mega wo Pol lérê gaɲ gaɲ hen iyôɲ na, ôbi ô naɲ *sa merê ta a subu bô iyéy dapare a ô iyêlê naɲ bijné ka mô ya hen gengijɲ sa kwôlo Emen. ³ Ôbi gelji mega wo kwôlo Emen ré kôl hen, mega kwo Emen né dôri hen ré ma aɲ Emen ré biri hô gôl hôriɲ. Ôbi hô kôlji iyôɲ ba: «Jésu bi wo en kelêɲge kwôli hen na, na ôbi a na *Mési kwo Emen dôri hen.»

⁴ Si Pol naɲ Silas bôy Jubɲê ka pôni naɲ kwôlê bi wo hen, aɲ bay ôrji tôrji a men, bijné ka na Jubɲê ré kaɲ bay tibé Emen hen kôba, kwône ô tôrji a men, yébé ka damné damné hen kôba, ô tôrji a a men.

⁵ Nijba, Jubɲê ka pôni terbére liji aɲ bay pera bay galé ka bay uwôɲji tô geré hen, aɲ li bay gusuré bijné derô ira. Bay ôrji iyé gawra wo bay uwôgeri Jasôn hen ciré eré wogé si Pol naɲ Silas ôriɲ naɲ ci tumô dapare to kwône bijné a wô jeré kwôlê sarji a. ⁶ Kirija bay unaji ré nij menba, bay pera si Jasôn naɲ bay ayê bô ka pôni eraɲ naɲ ci tumô bay emê sa iyére a, bay kôl iyôɲ ba: «Bijné bay ka hen gusuré bijné ka sa terare aɲ, haw hen bay ná nà nij ⁷ aɲ bay yi iyé Jasôn a. Bijné bay ka kêm hen li na anɲa bijn naɲ tôô to kelma *Sésar hen né, wôsa bay kôl iyôɲ ba: <Ciré naɲ kelma wo daɲgi ya, bay ré uwôgeri Jésus.> »

⁸ Kwôlê woji bi wo hen gusuré kwônê bijné naɲ bay emê sa iyére. ⁹ Aɲ bay li Jasôn naɲ bay ayê bô têbiji pa dema bay ré biji ta tô.

Si Pol naɲ Silas ôrji Béré a

¹⁰ Bô yoyre hende to hen bay ayê bô bijn si Pol naɲ Silas ô Béré. Kirija bay sa bijn menba, bay ô iyéy dapare to Jubɲê. ¹¹ Jubɲê ka Béré a na, li dô dîba, bay yi mega ka Tésalonik ré, bay gey Kwôlo Dôri wo si Pol bi wo hen naɲ bô pôn, aɲ naɲ wulê wulê bay dêɲse magtubu to Emen ciré gelé na ba, kwôlê wo Pol ré dô hen na, ré na tiri hari bi ba. ¹² Aɲ ka pôni kwône perêrji a ay bôrji. Men, perê bijné ka sa iyére to daɲgi a bay ka hen na, yébé ka damné damné hen naɲ impê kwône a men ayji bôrji men. ¹³ Kirija Jubɲê ka Tésalonik toy wo si Pol ré uwôl béré kwôlo Emen a Béré a men na, bay saji wô gwôsê kwônê bijné aɲ sôge tôrji. ¹⁴ Kirij bay ka hen na, bay ayê bô bijn Pol ô si kibi cér iyôɲ aɲ na si Silas naɲ Timoté a baji tôɲ. ¹⁵ Bijné ka bi Pol hen na, ôriɲ naɲ dî kwôy Atên a dema ré heraji Béré a tô, aɲ Pol kôlji ré heraji sa kôlij si Silas naɲ Timoté ré eraɲ unéri lew Atên a.

Pol na Atên a

¹⁶ Kirija Pol mô gem si Silas naɲ Timoté Atên a menba, bôri tari wô kamrê ka ôbi gel naɲ kirij kirij perê ira hen.

¹⁷ Ôbi iyêl naɲ Jubɲê men, bijné ka sa iyére to daɲgi a ka mô tebe Emen hen men, bô iyéy dapare a men, sa pôn pôn ôbi iyêl tu wolé naɲ bijné ka ôbi uwôɲji tô geré hen a men. ¹⁸ Bay henê are ka bay uwôgeji épikuriɲê naɲ étoysinê* hen kôba, era sa iyêl naɲ dî. Ka pôni engere iyôɲ ba: «Ôbi heragê bi wo hen kôl na kwôli mi hen ba?» Kirija ka pôni toy wo Pol dô kwôlo Jésus men, kwôli jê sé wo bijné ka ma a men na, bay kôl iyôɲ ba: «Ôbi dô na kwôli kamrê ka sa iyére to daɲgi a.»

¹⁹ Menba, bay biri ô naɲ ci kini dapare to bay emê sa iyére a to bay uwôgeji *Ayéropaj hen aɲ kôli iyôɲ ba: «Derêni tô anɲaɲ gelé ka kôrbi ka ju kôl kwôliɲi hen nija henê. ²⁰ Wôsa ju derêni na kwôlo kôrbi kôrbi aɲ nini gey henê tô kwôlê bi wo hen.»

* 17:18 17: 18 Hini bi wo wô hen na, na bijné ka ô tô ermé wo Grêkɲê ka bay uwôgeji Epikurus naɲ Jéno hen.

²¹ Bijné ka Atên a kêm, kergê ré bay iyére ré nan wulê wulê môrji na wô toyé men, kelê men, kwôli anja si haw.

²² Menba, Pol hena dëbu ta tumôrji a, an kôl iyôn ba:

«Bijné ka Atên, tun a ba, ermé wonje yi sa Emen a kêm. ²³ Wôsa kirija en ô derô ira na, en gel iyéy kamrê kanje men, en gel kirij uwoyé anjan sarga bijn Emen kwône nijba, kwo pôni ka bay dî are sara kôl iyôn ba: <Kini uwoyé gindiriw wo emen wo nini hône ré.> Iyôn ba, na Emen wo ken tibri an ken wôni ré bi a ené era wô ulê béré kwôlê wori hen.»

²⁴ «Emen wonj ôbi dé sa terare nan are kêm ka yi ya hen, ôbi wonj Kelma wo derômaran nan kwo sa terare a nà, ôbi mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré men, ²⁵ ôbi ôrij doy gawra ré li ani biri ré, wôsa na ôbi a bijn gawrê kêm gelê nan bul nan are kêm a men. ²⁶ Na nan gawra pôn nêj a ôbi ré lij tô bijné kêm hen, an dîji sa terare a nà kêm men, ôbi genge wulê wo are kêm a lij men, jengê kini merêrji biji a men. ²⁷ Ôbi li hen iyôn bi gawrê ré wogeri an kirija bay ré hamnêri wô upéri, an iyen ba, bay ré uwonni. Tiri wori ba, Emen dëbu kela nan kwôni iyôn perêrna na ré.

²⁸ <Wôsa na yiri a a nana uwônrij gelê hen men,

nana nêj ôrij si na si na hen men,

nana yij gawrê hen a men.>

Mega wo bay piyé kurôn kanje ka pôni na kôl hen:

<Wôsa nana kwôngêri.>

²⁹ Mega wo nana kwôngêri hen iyôn na, na erméngge mega wo ôbi ré gelij môj kamrê ka bay li nan lôr men, nan lari men, réba jerew wo jeranê men, wo na ermé nan kôbi gawra lê hen né nij.

³⁰ Emen erem sa wulê wo gawrê kêm na na, bay tu tij hen ré nij, nijba, haw hen ôbi uwôge gawrê kêm nan kirij kêm bi bay ré dî tô têrij lêreji an. ³¹ Ôbi genge wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijné a kêm nan geréri nan kwo ôbi dôri hen. Ôbi biri ji si kamjê perê bijné ka ma wô gelij bijné kêm mega wo ré na ôbi a dîré dôri ré yi ôbi jerê kwôlê hen.»

³² Kirija bay toy wo Pol kôl wô jê sé kamjê wo bijné ka ma menba, ka pôni ayrêri men, ka pôni kôl iyôn ba: «Cêgê já hô kelê nija toyé a.»

³³ Kirij bay hen menba, Pol dîji an ô ta.

³⁴ Menba, ka pôni dî yirji yiri a menba, ay bôrji, perêrji a na, gawra wo bay uwôgeri Denis wo na dami perê dapare to bay berê sa iyére hende to hen men, iyore to bay uwôgere Damaris, nan bijné ka dangan a men.

18

Dé tô églis to Kworênt

¹ Cêgê menba, Pol hena Atên a ô Kworênt a. ² Ya hende to hen na, ôbi uwôn Jub wo pôni bay uwôgeri Akilas na kwôni wo bay yêri sa iyé Pônt. Ôbi hena Itali a sa haw nan tamni Prisil, wôsa kelma wo dami Kulod na ay tôri bi Jubnê kêm ré ôrji an sa iyé Rôm a. Menba, Pol bu milpare nan ci. ³ Mega wo Pol kôba, na ôbi lê tanda môj bay iyôn men hen na, ôbi mô iyére toji a an li jé nan ci. ⁴ Nan *sa merê ta a merê ta a kwôy kwôy na, ôbi dô kwôlê bô *iyéy dapare a an woge bi Jubnê nan Grêknê ré bi bôrji sa kwôlê wori bi wo hen a.

⁵ Nijba, kirija si Silas nan Timoté henaji Maséduwan a saji menba, ôbi dî jé lê tanda ba, an li na jé derê kwôlê yôd kôlij Jubnê mega wo Jêsu ré na *Mési kwo Emen dôri hen. ⁶ Bay kan kwôli men, bay tiréri a men menba, Pol gage bunu bargay kari an kôlji iyôn ba: «Kwôbrenge a baa sarngge a, kwôlê wôni nan san a, an haw hen, na erê iyé bijné ka na Jubnê ré hen.»

⁷ Ôbi hena kirij bay ka hen ô iyé Titus Justus a wo na ôbi tibé Emen wo iyére tori jênij nan iyéy dapare hen. ⁸ Krispus ôbi sa iyéy dapare hende to hen bi bôri sa Kelma nan bijné ka bô iyére tori a kêm men, bijné kwône ka Kworênt a ka toy kwôlo Pol hen na, ay bôrji an bay liji batêm.

⁹ Bô yoyre to pôni a, Kelma kôlij Pol bô pelal a iyôn ba: «Hare ré dô kwôlê yôd yôd dîba ju wôm tôj né. ¹⁰ Ena nan ju, kwôni wo a dé kôbri sam a wô gelem

gusij ba, nan, wôsa bijé kanê kwône baa derô iyére hende to hen ya tô.»

¹¹ Pol mô Kworênt a li elê pôn nan geserê jii dôrij bijé kwôlo Emen.

Bay ôrij nan Pol tumô Galijô a

¹² Wulê wo Galijô na na ôbi emê kirij ka Akay a hen na, Jubnê bij tôrji an birji Pol ôrij kini jerê kwôlê a. ¹³ An bay kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen woge bi diré biyé bijé bi bay ré tebe Emen nan geré wo bij nan tôô ré hen.»

¹⁴ Pol da kelê kwôlê tô menba, Galijô kôlij Jubnê iyôn ba: «Hena hena ré na dagê sa tôô lay, ré na anga habij kani ka dami lay na, ré ené toyé kwôlê wonge bi wo hen tiri a men. ¹⁵ Nijba, mega wo na nanare tonje to gengij sa kwôlê won kelê men, sa hini a men, sa tôô tonje a men hen na, na kwôlê wonge dîba, nôbi na janê kwôlo hen iyôngi hen né.»

¹⁶ Menba, ôbi dageji kini jerê kwôlê a. ¹⁷ Bay kêm bu Sôstên ôbi sa iyéy dapare sêri kini jerê kwôlê a nijba, dôlij Galijô ré kwôy.

Pol bulo hera Antiyôk a

¹⁸ Pol wôl gan Kworênt a menba, ôbi déj yêneri bay ayê bôô an day tera nan bato wô erê Siri nan si Prisil nan Akilas. Nijba, pa dema ôbi ré da erê tô na, ôbi bi bay dili sari a Sênkré a, wôsa ôbi na ay tôri tumô Emen a. ¹⁹ Bay sa bij Epês a menba, Pol dî si Prisil nan Akilas an, an ô iyéy dapare a ô dôrij Jubnê kwôlê. ²⁰ Bay kôli ôbi ré wôl sem nan ci, nijba, ôbi kan. ²¹ Pa dema ôbi ré ô ta, tô ná, ôbi kôlji iyôn ba: «Hena Emen né gey na, na hô hera.»

Menba, ôbi ay bato ô ta. ²² Kirija ôbi sa bij Sésaré an herbe tôn menba, ôbi ô Jérusalêm wô lij bay ayê bôô ka ya hen dosé pa dema ré ô Antiyôk a. ²³ Ôbi wôl ya hende to hen sem menba, bul hô ô gôr bô emê wo Galati a nan Priji dôbij ibiyare bô bay ayê bôô ka ya hen a.

Apolôs ô Epês a men, Kworênt a men

²⁴ Jub wo pôni bay uwôgeri Apolôs ôbi yêp na Alêksandri a, ôbi sa bij Epês a. Na kwôni wo kwôlê gwa kibri a men, hôn magtubu to Emen dô a men. ²⁵ Bay na

hali nan geré wo Kelma, menba, ôbi uwôl béré men, gelij bijé nan geréri kwôlo Jésu nan yi derê nijba, na batêm to Ja a ôbi ré hôn mera. ²⁶ Ôbi dô kwôlê nan ibiyare bô *iyéy dapare a nijba, kirija si Prisil nan Akilas toy kwôlo ôbi dô hen iyôn menba, bay biri ô nan ci an gili geré wo Emen damañ a nan geréri. ²⁷ Menba, ôbi genge diré erê bô emê Akay a, bay ayê bôô dôbri ibiyare bôri a, an bay li magtubu bij bay ayê bôô ka Kworênt a bi bay ré biri yirji a dô. Kirija ôbi ô bij menba, nan bô deré wo Emen na, ôbi li nan bay ayê bôô damañ. ²⁸ Wôsa ôbi kôl kwôlê nan ibiyare tu wolé kanij kwôlo Jubnê men, gelji nan magtubu to Emen mega wo Jésu ré na Mési kwo Emen dôri hen.

19

Pol sa bij Epês a

¹ Kirija Apolôs baa Kworênt a tô na, Pol waya si bô emê wo Asi sa iyére to keram yi ya hen an sa bij Epês a. Ôbi uwôn bay ayê bôô ka pôni kirij bay ka hen. ² An ôbi engeriji iyôn ba: «Kirija na kena bij bônje sa Jésu hen na, na ken uwôn Tunu ton hendi bô bôré ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kwôli Tunu ton hendi bô bôré kôba, nini toy ré.»

³ Pol engeriji iyôn ba: «Batêm to yôn a bay ré lénje ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na batêm to Ja na uwôl bérére hen.»

⁴ Menba, ôbi kôl iyôn ba: «Ja na lij bijé ka *Israyêl batêm to gel wo bay ré déj tô têrij toji an, an ôbi na kôlji bi bay ré bi bôri sa kwo ré era cêgeri a hen, ôbi a na Jésu.»

⁵ Kirija bay toy kwôlê wori bi wo hen iyôn menba, bay bi bay liji batêm nan hini Kelma Jésu. ⁶ Pol uwôl kôbri sarji a menba, bay uwôn Tunu ton hendi bô bôré an bay iyêl kibi yê wo dangi men, bay uwôl béré kwôlo Emen bij hen a men. ⁷ Bijé bay ka hen kêm na môj kibi wôô.

Pol dô kwôlê a Epês a

⁸ Pol ô bô *iyéy dapare a an dô kwôlê kwôy kwôy li geserê subu, ôbi dôrij bijé

kwôli *emê iyére to Emen nañ ibiyare bi ñiré biyêji. ⁹ Ka pônî bôrji dengel añ kañ kwôli bi wo hen tu ñiné añ kôlji kwôlo habiñ gengiñ sa geré wo Kelma hen, menba, Pol dô yiri yirji a añ dô bay ayê bôô ôriñ wolé, añ nañ wulê wulê ôbi dôrji kwôlê bô iyéy gelé are to Tiranôs a. ¹⁰ Ôbi gilji are bay ka hen iyôn kwôy li elê wôô añ li wo ñiné ka sa iyé Asi a Jubnê ré, Grêknê ré kêm toyji kwôlo Kelma.

¹¹ Añ Emen biñ Pol li giñé wo ñé kirij. ¹² Añ na hen iyôn a ñiné ré pô kibi bargay ka hebe yiri hen ô hebij yi bay ômpare, menba, bay berare men, ka tunu to habiñ si añ bôrji a men. ¹³⁻¹⁴ Jubnê ka pônî dagiñ tunu to habiñ bô bay ômpare a ôriñ si na si na. Perê Jubnê bay ka hen na, na kam *dami wo damné kañ bay bê kwôbe woñ Jub wo bay uwôgeri Sébéba ka jurgem hen. Añ bay kôba, gey uwôgê hini Kelma Jésus sa ñiné ka ôriñ nañ tunu to habiñ bôrji a hen añ bi hende ré sép, menba, bay kôliñ tunu to habiñ hende to hen iyôn ba: «En ay tón béngé nañ hini Jésus wo Pol uwôl béré kwôlê wori hen bi kené si añ.»

¹⁵ Menba, tunu to habiñ hende to hen uwôlji sara iyôn ba: «En hôn Jésus men, en toy kwôli Pol a men. Nijba, kenbay ba, kena si i men ba?» ¹⁶ Menba, gawra wo tunu to habiñ yi bôri a bi wo hen kuriñ sarji a añ basirêji gôliñ, añ bay tôriñ kôbri a añ bay sép iyére tori a ge tôrji senge men, nañ iyare yirji a men. ¹⁷ Bigné ka Epês a kêm Jubnê ré, Grêknê ré toy kwôlê bi wo hen, añ bay kêm harê liji añ bay bi kwôlê damañ sa hini Kelma Jésus. ¹⁸ Añ kwônê ñiné ka ay bôrji hen era sa dô tô jé lêreji wo habiñ bi wo hen ta tu wolé. ¹⁹ Bigné kwônê ka na li angañ beli hen na, erañ nañ magtubu toji toñ beli hende to hen, añ uwoyré añ tu ñiné. Magtubu toji hende to hen larirji kêm na, ré erê selé sak tôre bay.

²⁰ Na iyôn a, kwôlo Kelma ré ô tumô tumô nañ néé wori men, gel néé wori bi wo hen a men.

Kwôlê yi Epês a añ Pol ô ta

²¹ Cêgi are bay ka kêm hen menba, Tunu toñ hendi bô bôre dô tumô Pol añ

ôbi genge ñiré sé si Maséduwan nañ Akay añ erê Jérusalêm a. Ôbi kôl iyôn ba: «Hena ené biñ yeñ na, na erê Rôm a men.»

²² Ôbi jé si Timoté nañ Erast megêri bay jé Maséduwan a añ ôbi ba, wôl sem bô emê wo Asi a.

²³ Wulê bi wo hen na, kwôlê wo dami yi Epês a wô sa geré wo Kelma. ²⁴ Sa hende to hen na, gawra wo pônî bay uwôgeri Démétriyus, na ôbi igé lari, ôbi ay lari añ ige are geliñ nañ iyéy kamrê kañ Artémis hen añ bay kel, añ ôbi nañ bay jé kari uwôniñ are damañ kini jé woji bi wo hen a. ²⁵ Ôbi day bay jé kari nañ megêri bay igé lari añ kôlji iyôn ba: «Megên, ken hôn, na jé wona bi wo hen a béna derê hen. ²⁶ Ken gel men, toy a men, anga gawra woñ Pol bi wo hen li hen. Ôbi kôl mega wo emen wo kôbi gawra a ré lê hen na, ré na emen woñ tiri ré. Añ ôbi bôy ñiné kwônê, na Epês a pôn mera ré, nijba, bô emê wo Asi a kêm. ²⁷ Añ kwôlê wori bi wo hen a lê añ jé wona a mênij men, hini emê wo iyéy emen wo dami woñ Artémis hen kôba a mênij a men. Añ emen bi wo ñiné ka bô emê wo Asi a nañ sa terare a na kêm tebe hen na, dampare tori a napê sari a.»

²⁸ Kirijna bay toy hen iyôn menba, bôrji tarji añ bay ka gura kôl iyôn ba: «Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

²⁹ Lê woji bi wo hen ay kirij derô ira añ bay pô si Gayus nañ Aristark ka Maséduwan megê Pol kañ bay biri ôriñ kergare hen ôriñ nañ ci tu wolé. ³⁰ Pol gey ñiré erê upé kwônê ñiné tu wolé nijba, bay ayê bôô jôri. ³¹ Milnéri ka damné ka Asi ka pônî kôba, kôli ôbi ré ô tu wolé ré.

³² Heragê wo dami ôm tu wolé añ i i ba ka gura wori wori, li añ kini dapare a hen na, kwônî hôn na ba, wô mi a bay ré dap ba, ré kwôy. ³³ Perê kwônê ñiné bay ka hen na, ka pônî dôriñ Alêksander woñ Jub wo bay ayri ñi tumô hen sa tê kwôlê bi wo hen, ôbi li kôbri bi bay ré wôm tón añ ñiré dôrji kwôlê jôriñ sa si Gayus nañ Aristark. ³⁴ Nijba, kirijna bay hôn wo ôbi ré na Jub hen iyôn menba, bay ka gura kibrijni pôn kwôy li tare wôô kôl iyôn ba:

«Artémis emen wo Epês a na kwo dami, Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

³⁵ Menba, dami wo pônî wopî ôbi emê sa iyére biji bay wôm tònj aṅ kôlji iyônj ba:

«Gawrê ka Epês, bijné kêm hôn wo sa iyé Epês ré na sa iyére to iyéy emen Artémis naṅ anṅa gelij naṅ ci ka kurij ta hen. ³⁶ Kwônî wo a narê ba, naṅ, iyônj na, wômênge tònj dîba, ken li are mega kené erem kwôlê ré iyônj né. ³⁷ Gawrê ka ken eraṅ naṅ ci nà ná, bay li ani kani ka habij iyéy kamrê a ré men, bay uwôge hini kamrê wo habij wônî ré a men. ³⁸ Hena Démétriyus naṅ bay jé kari ré ôrij naṅ kwôlê wônî naṅ kwônî na, wulê wopî jerê kwôlê ya men, kilmé nà ya men, bi bay uwôgij yirji tumôrji a. ³⁹ Men, hena kwôlê wônî wo dāṅgi ré ya ba, naa janê tumô bay jerê kwôlê ka bay tôrji dî naṅ geréri hen. ⁴⁰ Nana bô dô ré ba, bay a ulêna kwôlê sarna mega wo nana na bay mène kirij wô sa dapare tona to kemnêṅ, wôsa ani ka li aṅa nana dap na ba, naṅ, men, naa nêmé derê tô dapare hende to hen ré a men.»

Kirijna ôbi kôl hen iyônj menba, ôbi bijn bijné bur haji nij.

20

Pol bul hô Maséduwan a men, Grês a men

¹ Kirijna tô kwôlê bi wo hen jôrij nij menba, Pol day bay ayê bôô aṅ dôbjî ibiyare bôrji a. Men liji dosé aṅ bu geré wô erê Maséduwan a.

² Kirijna ôbi ô naṅ kirij kirij sa iyé Maséduwan a dôrij bay ayê bôô kwôlê kwône dôbjî ibiyare bôrji a, menba, ôbi ô Grês a. ³ Aṅ ôbi li geserê subu ya. Kirijna ôbi dā ayê bato wô erê Siri a menba, ôbi toy wo Jubnê ré way kwôli liri habrê hen ya, menba, ôbi genge herê si Maséduwan.

⁴ Bijné ka biri tô kergare tori hende to hen a na: Sopatêr kema Pirus wo Béré a men, Aristark naṅ Sékôndus ka Tésalonik men, Gayus wo Dêrb naṅ Timoté men, Tikik naṅ Tropim ka bô emê wo Asi a men.

⁵ Bijné bay ka kêm hen na, ôrji tumô ô geméni Trowas a. ⁶ Nibay ba, nini hena

Pilip cêgi geserê wo mapa wo wubere dîj ya ré hen menba, nini li wulê bay geré dema niné bijn upéji Trowas a tô, aṅ nini li wulê jurgem ya.

Gerpé kergare to Pol ô Trowas a

⁷ Naṅ sa demas perare menba, nini dap kibi emê wo Kelma aṅ Pol kiya dā erê ta nij menba, ôbi iyêl naṅ bay ayê bôô kwôy sa kirij jal. ⁸ Bô iyére to ta to nini dap ya hen na, lampa kwône berare kirij ya. ⁹ Kema mana wo pônî bay uwôgeri Etik mô dā naṅ tu pinêter menba, yi kum kaṅ dôre wôsa Pol dô kwôlê cêgeri kelaṅ. Kum ayri aṅ ôbi kirij ta bô iyére to subi to ta* aṅ bay ca ayêri ta menba, ôbi ma. ¹⁰ Pol herbo aṅ era lew sa denge gili aṅ sa ayri kôbri a aṅ kôl iyônj ba: «Sunénge ré! ôbi baa geṅ baa ya.»

¹¹ Menba, Pol hô dāy hôrij bô ira ta, aṅ ô merê kibi gwoy emê to Kelma menba, bay hô iyêl kwôy wo tare sij menba, ôbi ô ta hari nij.

¹² Kema mana bi wo hen, gôl aṅ bay ayri ôrij ij aṅ na yi derê wo dami.

Pol hena Trowas ô Milé

¹³ Nibay nini dāy bato ôrij Asôs a tumô. Na ya hen a Pol ré sa dāyê naṅ ni. Na hen iyônj a, ôbi ré genge, wôsa ôbi gey dîré erê naṅ têri.

¹⁴ Kirijna ôbi sa bijn upéni Asôs a menba, bay dap naṅ ni aṅ nini ô Mitilên a. ¹⁵ Kirij bay ka hen na, kirijna kirij wôl menba, nini ô kwôy dā naṅ Kiyo, aṅ dāṅ to hen menba, nini sa bijn Samôs a aṅ wulê pôn cêgê menba, nini sa bijn Milé. ¹⁶ Pol genge dîré débê tònj a Epês a ré, wôsa ma dîré débê sem bô emê wo Asi. Wôsa ôbi mase hena ré iyeṅ ba, dîré bijn Jérusalêm a tumô *Pantékwôt.

Pol lij surjê ka Epês a dosé Milé a

¹⁷ Pol jé uwôgê surjê ka bay ayê bôô ka Epês a Milé a. ¹⁸ Kirijna bay sa bijn upéri menba, ôbi kôlji iyônj ba:

«Ken hôn hal wupê naṅ ken wulê kêm wo na en môrij perérnge a kirijna na en saṅ bô emê wo Asi a hen. ¹⁹ En li jé bijn Kelma naṅ uwôyrê yi ré men, naṅ cémé tun a men, perê wayê wo Jubnê

* 20:9 20: 9Na iyére to bay dî sa megare a megare a.

way kwôlen wô gelen gusiñ hen a men. ²⁰ Ani kani ka dôri ka ré lê nañ ken ka en uwôbe sarji tòn ba, nañ, en uwôl béré are kêm men, en gelénge are tu wolé men, bô iyére tonje a men. ²¹ Anjañ gelé kapê na, na wo Jubnê nañ ñiné ka iyére to danji a ré ré bul upé Emen men, ré bi bôrji sa Kelma wona Jésus a men. ²² Haw hen, Tunu ñuren ereñ bi ené ô Jérusalêm a, anja a lèn ya hen kôba, en hôn né tô. ²³ Nijba, anja pôn ka en hôn na, nañ sa iyére iyére to en ôriñ hen na, Tunu toñ hendi bô bôrê gelen wo ené yé danjay men, ené gelin gusiñ damañ a men. ²⁴ Nijba, en bô yen mega ani ré iyôn, derêri ba, na wo ené bu iyére derin kibi jé wo Kelma Jésus bèn kôben a hen. Ôbi a na ulé béré Kwôlo Dôri wo gengin sa bô deré wo Emen hen.»

²⁵ «Na en mô perênge a na kêm uwôl béré kwôli *emê iyére to Emen añ haw hen, en hôn kwôni pôn iyôn perênge a hen a gelé tun né nij yôd. ²⁶ Na ôbi á, ené kelénge kemnên wañ a ta hen, hena kwôni pôn perênge a ré ge kay ba, na kwôlê wupê nôbi ré nij. ²⁷ Wôsa na en uwôlênge béré anja Emen na genge hen kêm dîba, na en uwôbênge sarji tòn né. ²⁸ Geménge yerñge dô men, ken gem gamgê kêm ka Tunu toñ hendi bô bôrê bénge ken yi bay gemérji hen men, berênge sa bay ayê bô ka Emen uwonji nañ kwôbri kemari wori hen a men. ²⁹ En hôn wo cêgen wo na ôriñ ta hen na, gawrê ka gelin môñ heñnê iyôn hen, a tôbê yirji perênge a añ gamgê kôba, bay a ñiji ré. ³⁰ Perênge a hen kôba, ñiné ka pôn a kelê kwôlê won benare añ wô teré bay ayê bô bê a tôrji a. ³¹ Dénge tu melênê sa yerñge a. Ken hôn, elê subu wo na en li perênge a hen na, yoyre nañ tu tare en halénge pôn pôn, añ kirin ka pôn a nañ cémé tun a.»

³² «Añ haw hen na, en bénge kôbi Emen a men, nañ kwôlê wori won bô deré hen. Ôbi ôriñ nañ néé wo ka ñebin tô ayê bô wonje a men, kwon bénge anja dôri kêm ka ôbi gem wô bin ñiné ka na kari hen men. ³³ En li tu bôriyare sa gursu to kwôni a ré men, sa lôr wo kwôni a

ré men, sa bargay ka kwôni a ré a men. ³⁴ Kenbay ken hôn ené li jé nañ kôben wupê aña niné uwônin anja ré li nañ ni nibay nañ megên. ³⁵ Kirina en li jé damañ hen iyôn na, en gelénge na gelé, wôsa na hen iyôn a, kené lê nañ bay nimré men, ermij sa kwôlo Kelma Jésus nañ yiri na kôl kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi na, li yi deré gôlin kwôni wo uwôn.» »

³⁶ Kirina ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyôn kô nin menba, ôbi cubu gubarji tòn nañ ci kêm añ uwôl Emen. ³⁷ Bay kêm herin tô Pol a nañ sômê men, biri a kabrêrji a a men wô liri dosé toñ eré ta. ³⁸ Tirji li ja wô sa kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Bay ré gelé tiri ré nij hen.» Añ bay biri kwôy ôriñ kibi bato a.

21

Pol ô Jérusalêm a

¹ Kirina nini ñiji añ nij menba, nini ay bato añ hergin sarni si Kôs a, añ nini wôl ya. Kirina kirin wôl menba, nini ô Rôd a añ nini wôl ya. Añ nini hena Rôd a ô Patara. ² Kirin bay ka hen na, nini uwôn bato to ta eré Pinisi a menba, nini ñay ô.

³ Kirina nini gel sa Sipre ba ña menba, nini ñere añ sa kôbi maa añ nini ô si Siri, añ nini herbe Tir a, wôsa bay ca teré anja bô bato hen tòn. ⁴ Nini li sa jurgem ya hende to hen, wôsa nini uwôn bay ayê bô ya. Menba, Tunu kôlji bay ré kôlin Pol ré ô Jérusalêm a ré. ⁵ Kirina wulê woni kô nin menba, nini ô wô ñayê bato wô eré kergare toni menba, bay kêm bēni nañ yéberji men nañ kamniñi ñé kibi kalmé a nañ iyére. Kirin bay ka hen na, nini cubu gubarni tòn kibi cér a añ nini uwôl Emen. ⁶ Añ kirina nini lip dosé kô nin menba, nini ñay bô bato a menba, bay hô in haji nij.

⁷ Kirina nini hena Tir a sa bin Tolémé menba, nini ô beré kôbi bay ayê bô ka ya hen añ nini wôl nañ ci. ⁸ Kirin wôl menba, nini hena ya hen ô Sésaré añ nini ô wulê iyé Pilip won ôbi ulé béré wo pôn peré ka jurgem ka bay na tôrji Jérusalêm a hen. ⁹ Kamni kap kalmé pôr bu na bay kôlin ñiné kwôlo Emen yége sari biji hen men. ¹⁰ Kirina nini li wulê kwône hen iyôn

menba, *ôbi kibi Emen wo bay uwôgeri Agabus hen hena Judé sa. ¹¹ Ôbi era sa unéni aṅ ay ariṅ wo Pol hariṅ tô bôri hen, hariṅ kôbri wori naṅ tēri tori aṅ kôl iyôṅ ba: «Kwôlo Tunu toṅ hendi bô bôre kôl iyôṅ ba: «Ôbi iyéy ariṅ woṅ harê tô bô bi wo hen na, gel, na hen iyôṅ a, Jubnê ré biri harê Jérusalêm a aṅ biṅ biṅé ka sa iyére to dāṅgi a.» »

¹² Kirija nini toy hen iyôṅ menba, nibay naṅ bay ayê bôô ka Sésaré nini mase Pol ré ô Jérusalêm a ré. ¹³ Niṅba, ôbi ulêni sara iyôṅ ba: «Wô mi a kené sômnê men, wô mi a kené woge wô té deṅgôn men, hen iyôṅ ba? Na yé dāṅgay a mera ré niṅba, na temare hende kôba, na ma Jérusalêm a wô sa hini Kelma Jésu.»

¹⁴ Mega wo nini nêni biyêri ré hen iyôṅ menba, nini uwôli dôriṅ dôriṅ ré niṅ, aṅ nini kôl iyôṅ ba: «Bi Kelma li bô geyé wori.»

¹⁵ Kirija wulê woni nêni hen iyôṅ menba, nini pan yerni aṅ nini ô wô erê Jérusalêm a, ¹⁶ bay ayê bôô ka Sésaré bēni aṅ bay ôriṅ naṅ ni iyé gawra wo bay uwôgeri Nasôn wo niṅa erê yé iyére tori a hen, ôbi na kwôni wo Sipre hen, ôbi na ôbi ayê bôô ca yeṅ.

Pol ô gelé surnê ka églis to Jérusalêm

¹⁷ Kirija nini sa biṅ Jérusalêm a na, bay ayê bôô beréni yirji a naṅ yi derê. ¹⁸ Kirija wôl menba, nini ô naṅ Pol iyé *Jak a aṅ surnê ka églis kêm kôba ya men. ¹⁹ Pol liji dosé menba, dôriṅ kwôli are kêm ka Emen né li naṅ geré wori sa iyé biṅé ka na Jubnê ré a hen. ²⁰ Si Jak naṅ surnê toy kwôlo Pol dôriṅ hen iyôṅ menba, bay heram Emen aṅ kôli iyôṅ ba: «Yênini, ju gel Jubnê kwône ay bôriṅ men bay kêm dī yirji damaṅ baa yi tôô to *Moyis a baa ya tô. ²¹ Men, bay kôlji kwôli aṅgaṅ gelé ka jeré gelij Jubnê ka mô perê biṅé ka sa iyére to dāṅgi a hen, bi bay ré dēṅ tôô to Moyis men, jeré kôlji bay ré walij kamniji keṅ ré men, bay ré li hara wo Jubnê ré a men. ²² Na lēṅge iyeṅ niṅ ba? Wôsa bay a toyé wo jeré sa hen ya. ²³ Li aṅga niṅa kôlem hen. Perêni a na biṅé pôrbu

ka na ay tôriṅ biṅ Emen nà ya. ²⁴ Pôriṅ naṅ ju, ju ôriṅ lôriṅ yem naṅ ci mega wo hara wona gey hen iyôṅ men, ju tēbe are kêm ka bay lij sarga hen aṅ bi bay dilji sarji. Aṅ kirija biṅé gel hen iyôṅ menba, bay a kelê kwôlo bay na ré kôlji gengij sam hen na, ré na kwôlê woṅ benare dēṅ iyôṅ, wôsa jôbi kôba, jeré li tôô baa ya men. ²⁵ Biṅé ka sa iyére to dāṅgi a ka ay bôriṅ hen na, nini li magtubu ayij tôô kôlji iyôṅ ba: «Bay ré ôm tanare to bay tibij kamrê hen né men, kwôbe ré men, tanare to kwôbrere biṅ tôṅ né hen né men, bay ré yij yijare toṅ tēriṅ ré a men.» »

²⁶ Kirija wôl menba, Pol pô biṅé bay ka hen ôriṅ aṅ lôriṅ yiri naṅ ci men, ôbi ô *iyéy Emen a wô jeré sa to kirija lôriṅ yi ré kô niṅ ba, dīré bē kwôbe wô sarji pôn pôn.

Bay bu Pol derô haba wo iyéy Emen a

²⁷ Kirija wulê wo jurgem hen da kerê niṅ menba, Jubnê ka hena bô emê wo Asi sa hen, gelji Pol iyéy Emen a menba, gwôsiji biṅé kêm aṅ bay biri. ²⁸ Aṅ bay ka gura kôl iyôṅ ba:

«Kam *Israyêl, néniṅge men, gel gawra woṅ ôbi erê naṅ kirij kirij kôlij biṅé kêm kwôlo habij gengij sa kam Israyêl men, sa tôô to Moyis men, sa iyéy Emen a men hen. Aṅ haw hen ôbi hô eraṅ naṅ biṅé ka na Jubnê ré hen derô haba wo iyéy Emen a wô mēniṅ kirij ka yi naṅ jēṅgēri bay ka hen sōṅ.»

²⁹ Bay kôl hen iyôṅ, wôsa bay gel Tropim wo Epês a derô ira naṅ dī menba, bay erem yaṅ ba ôbi ré ôriṅ naṅ dī derô haba wo iyéy Emen a.

³⁰ Aṅ lê woji bi wo hen ay biṅé kêm derô ira aṅ bay dayriṅ naṅ kwônēri. Bay bu Pol siṅ nô derô haba wo iyéy Emen a aṅ bay legeré kibi geré ta lew lew. ³¹ Kirija bay ka hen na, bay gey ciré deréri menba, kwôli era sa kurij ma dami wo asgarjé mega are ré li are bô Jérusalêm a kêm. ³² Menba, ôbi day asgarjé naṅ bay sarji ôriṅ lew kwôli biṅé bay ka hen, kirija bay gel asgarjé naṅ damné kaji bay ka hen iyôṅ menba, bay dī sê Pol ba. ³³ Dami wo asgarjé bay ka hen era sa bi bay biri aṅ kôlji bay ré harê kôbri naṅ gaṅgi musure

wôô, aṅ engere ôbi ré na i ba? Men, ré na mi a ôbi ré li ba a men. ³⁴ Nijba, bijné bay ka kêm hen na, ka pôni kaa gura kôl na iyôn men, ka pôni kaa gura kôl na iyôn men, aṅ dami wo asgarjê nê toyé kwôlê wôni dêrêrê henê ré, menba, ôbi bi bay ôrij nap Pol galay a. ³⁵ Kirija bay erap nap dî da kibi ira menba, asgarjê ayri ta wôsa bô bijné tarji damaṅ. ³⁶ Bijné kêm era tôri a aṅ ka gura kôl iyôn ba: «Diiri, diiri.»

Pol dô kwôlê jôrij sari

³⁷ Kirija bay ca sijn nap dî bô galay a menba, Pol kôlij dami wo asgarjê iyôn ba: «En gey kôlem kwôlê pôn.» Menba, dami wo asgarjê na engერი iyôn ba: «Ju hôn kelê kibi grêk men ba? ³⁸ Iyôn ba, jôbi a na Ejipt, wo na gwôse bijné aṅ na gerij nap ka pôni dubu pôrbu derô gwôlê hen ba?»

³⁹ Menba, Pol kôli iyôn ba: «Ena ôbi ré. Nôbi ena Jub wo Tars bô emê wo Silisi a, ena kema iyére to dami, en uwôlen dén na iyêlij bijné kwôlê.»

⁴⁰ Ôbi dîri aṅ Pol hena dëbu ta aṅ lij bijné kôbri. Né kirij wôm sidij menba, ôbi kôlji kwôlê nap kibi yê Jubjê kôl iyôn ba:

22

¹ «Yênên nap balên, toyéṅge kwôlo na deréṅge wô jôrij san hen.»

² Né kirij hô wôm sidij a kirija bay toy wo Pol iyêlji nap kibi yê wo Jubjê hen.

³ Ôbi kôlji iyôn ba: «Ena Jub wo bay yên Tars a bô emê wo Silisi a. Nijba, en li manare na Jérusalêm a na men, ôbi gelenare are na Gamaliyêl men. Ôbi gelen are ka gengij sa tôô to môpêrna kwôy yôd. Na en ay yen bijn Emen môj wo kenbay kêm kemnêṅ ken lij hen iyôn men, ⁴ en gelij tu bijné ka ay geré wo Kelma hen, gusij men, ka pôni uwôn temare a men, en bi bay pô impê ré yébé ré bay harê kôbriji nap musure aṅ biji dangay a men. ⁵ *Dami wo damné kap bay bê kwôbe nap surjê kêm a keléṅge mega wo ené kôl na tiri, wôsa na bay a na lê magtubu ben wô yêrêrna Jubjê ka Damas a, na wô perê bay ayê bôô ka ya

hen herap nap ci Jérusalêm a wô gelji gusij.»

Pol kôl kwôli ayê bôô wori

(Jé lê bay jé 9: 1-19, 26: 12-26)

⁶ «En ô ô, menba, kirija en baa da nap Damas na, tare dëbu dîṅne nij menba, kirij ka perangi ka dami hena derômarap a sa perange kirij kwan a. ⁷ En kirij tôṅ menba, en toy tôô kwôni kôlen iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij hen iyôn ba?» ⁸ En engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma?» Menba, kwôni bi wo hen kôlen iyôn ba: «Ena Jésus wo Najarêt, na nôbi a jeré gelen gusij hen.» »

⁹ «Bijné ka ô nap en hen na, bay gel kirij ka perangi bay ka hen, nijba, bay toy tôô kwôni bi wo iyêlen hen né. ¹⁰ En engere iyôn ba: «Kelma, na mi a ené lê nij ba?» Menba, Kelma uwôlen sara iyôn ba: «Hena ta, ju ô Damas a, bay a gelem are kêm ka Emen ay tôri bem bi jeré li hen.» ¹¹ Nijba, perangê wo kirij ré perange hen na, jôren gelé kirij aṅ na bay bêren hen, a beré kôben ôrij nap en Damas a.

¹² Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas na kwôni wo tebe Emen men, bi kwôlê sa tôô tona a a men, aṅ Jubjê ka Damas a kêm dô kwôli dô.

¹³ Ôbi era sa upen dëbu kwan a aṅ kôlen iyôn ba: «Yênên Sôl bi ju hô gel kirij hôrij.» Menba, kirij bay ka hen na, en hô gel kirij hôrij aṅ en gili. ¹⁴ Ôbi kôlen iyôn ba: «Emen wo môpêrna a dôrem bi jeré hôn bô geyé wori men, jeré gel kwôj ôbi lê angap derôre hen men, jeré toyij kwôlo ôbi ré kôlem nap kibri wori hen a men. ¹⁵ Já yé ôbi kelê kwôli tumô gawré kêm gengij sa anga ju gel nap tum hen men, ka ju toy nap mam hen a men. ¹⁶ Wô mi a jeré hô gaanê sôṅ ba? Hena ta, ô ju ô lê batêm aṅ bi têrij tom ré pilij aṅ nap hini.» »

Pol dô kwôli jé wo Emen né jéri ligi bijné ka na Jubjê ré hen

¹⁷ «Kirija en hera Jérusalêm a na, wulê wo pôni en uwôl Emen bô *iyéy Emen a menba, pelal jôren, ¹⁸ en gel Kelma aṅ ôbi kôlen iyôn ba: «Hena lew ju si ô aṅ

Jéruusalêm a, wôsa bay a toyé kwôlê wupê wo ju dôrji hen né.> ¹⁹ En uwôli sara iyôn ba: <Kelma, bay hôn dô wo na ré na nôbi a na ré erê nap bô *iyéy dapare iyéy dapare perê bijné ka bi bôrji sam a hen biji dangay a sêji a men hen. ²⁰ Men, kirija bay na duu Etiyên wop ôbi derê kwôlem hen na, nôbi kôba, na en ya men, na en bijn nap bay deréri bay ka hen men, na en gem bargay kaji a men.> »

²¹ «Nijba, Kelma kôlen iyôn ba: <Ô, wôsa na jém kelaŋ upé bijné ka na Jubné ré hen.> »

Pol kôlij dami wo asgarjê wo ðiré na Rômê

²² Bijné dôbe marji toyin kwôlo Pol bi wo hen kwôy sa bijn sa kwo ôbi kôl wô erê upé bijné ka sa iyére to dangi a hen menba, bay karê gura kôl iyôn ba: «Gawra wo hen iyôngi hen na, bi mênin sa terare a nà aŋ! Ôbi dé bi ré gôl ré.»

²³ Bay karê gura men, tô bargay kaji lêre belgey belgey men, pôrji terare wusiré ta a men. ²⁴ Menba, dami wo asgarjê bi bay ôrij nap Pol bô galay a bi bay ré ô yêmnêri aŋ enrijni kwôlê hônin tô aŋga ôbi ré li aŋa bijné ré karê gura sari a hen. ²⁵ Nijba, kirija bay ca harêri aŋ bi ciré yêmnêri menba, Pol kôlij ôbi sa asgarjê wo wulê bi wo hen iyôn ba:

«Ken ôrij nap tô toŋ sé kwôni wo na Rômê wo kwôlê biri ré tô hen ba?»

²⁶ Kirija ôbi toy hen iyôn menba, ôbi ô kôlij dami woji iyôn ba: «Já lê iyeŋ ba? Gawra bi wo hen na Rômê.»

²⁷ Menba, dami wo asgarjê bi wo hen engere Pol iyôn ba: «Kôlen, ju na Rômê tiri a men ba?» Menba, Pol uwôli sara iyôn ba: «Ew, ena Rômê.»

²⁸ Ôbi hô kôl iyôn ba: «Nôbi en têbe damaŋ dema ené yin Rômê tô.» Menba, Pol kôl iyôn ba: «Nôbi en yêŋ Rômê.»

²⁹ Bijné ka ré ca engerriri kwôlê hen na, dô tôrji wolé ligi Pol a men, dami wo asgarjê bi wo hen kôba, harê liri men, kirija ôbi hôn wo Pol ré na Rômê aŋ ðiré bi bay ré harêri nap gaŋgi musure hen.

Bay ôrij nap Pol tumô dapare to surjê a

³⁰ Dami wo asgarjê bi wo hen gey henê tô kwôlo Jubné ré ðin Pol sari a hen. Aŋ kirija kirij wôl menba, ôbi bi bay besere musure têri a, aŋ ay tôri bijn bay sa bay bê kwôbe nap sanédren kêm bi bay ré dap. Menba, ôbi eraŋ nap Pol sa ðiji tumôrji a.

23

¹ Pol bô surjê ðeŋ a bô tirji a aŋ kôlji iyôn ba: «Yênên, na nap bôô pôn a ené ayin geré wo Emen bi wo hen ca yeŋ kwôy saŋ kemneŋ hen.»

² Menba, *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe Ananias kôlij bay tôri ka ðebu ða kwa Pol a hen bay ré sé kibri. Menba, Pol kôli iyôn ba: ³ «Na jôbi a Emen ré ðêm tumô, gweŋ wo bôri. Ju mô na wô jerê kwôlê nap tôô menba, tôô hende to hen ju ðage sare aŋa jeré kôlji bi bay ré sên hen.»

⁴ Bijné ka ðebu ða kwa Pol a hen kôli iyôn ba: «Ju ô kwôy tiiré dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wo Emen!»

⁵ Menba, Pol uwôlji sara iyôn ba: «Yênên en hôn wo ré na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe ré, wôsa lij bô magtubu a kôl iyôn ba: <Já tiiré ôbi sa bijné kam né.> »

⁶ Pol hôn wo kwa surjê ré na *Sadusijnêné men, kwarji ré na *Parisijnêné men, na ôbi a, ôbi ré hena ðebu ta tumôrji a aŋ kôl kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Yênên, ena Parisijnê, kema Parisijnê, na wôsa en hôn mega bijné ka ma ré jê sé kampê hen, a kené ka jerê kwôlê san a hen.»

⁷ Kirija Pol kôl hen iyôn menba, narijare kwôlê yi perê Sadusijnêné nap Parisijnêné menba, dapare karij kini wôô. ⁸ Wôsa Sadusijnêné kôl iyôn ba, bijné ka ma ré jê sé kampê ré men, *mana wo derômaraŋ a ré nap men, tunu to habij kôba, ré nap a men. Nijba, Parisijnêné ba kôl are bay ka kêm hen ré ya men. ⁹ Heragê ôm wuu menba, *bay derê tô tôô to Emen ka pônî perê Parisijnêné henaji karji maŋê nap nérji aŋ bay kôl iyôn ba:

«Nini uwôn kwôlê wôni wop uwôlij kwôlê sa gawra wo na a ré. Na tunu tôni

réba, na mana wo derômaran a a kôli kwôlê bi wo hen kôba nana hôn né.»

¹⁰ Bay narin kwôlê uwoy tumô tumô menba, dami wo asgarjê hare wô wo bay ma ré yêgerê Pol derôre a menba, kôlin asgarjê ré ô perêrji a hen ré dera Pol heran nan dî bô galay a.

¹¹ Derô yoyre menba, Kelma si sa Pol a an kôli iyôn ba:

«Bu yem ibiyare, ju dera kwôlen Jérusalêm a nin, an baa wo Rôm a kôba, já derê kwôlen hen iyôn men.»

Jubnê ge sa Pol ta ta

¹² Kirina kirin wôl nan tô kirin menba, Jubnê gerji sa Pol ta ta an dusu yirji kôl iyôn ba, ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derin Pol. ¹³ Bijné ka way kwôli Pol hen na, bay dê tôre pôrbu.

¹⁴ Bay ô uné bay sa bay bê kwôbe nan surjê an kôlji iyôn ba: «Nini dusu yirni niné emê ani ré kwôy wo niné derin Pol iyôn iyôn. ¹⁵ Kenbay nan surjê kêm ken ô kôlin dami wo asgarjê ré eran nan Pol bêngge bi kené hô kebê kwôli gelé sôn, an nibay ba, nina pané yirni an kirina bay eran nan dî menba, nina deréri geré.»

¹⁶ Menba, kuna Pol won kema yêri toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ô bô galay a ô kôli ta. ¹⁷ Menba, Pol jé uwôgê ôbi sa asgarjê wo pôni an kôli iyôn ba: «Ôrin nan kema mana wo hen ligi dami wonge a ôbi ôrin nan kwôlê pôn ya da kôli.»

¹⁸ Ôbi sa asgarjê bi wo hen ôrin nan dî bin dami woji an kôli iyôn ba: «Pol won dangay hen, a kelê ené eran nan kema mana wo nâ bem wôsa ôbi ré ôrin nan kwôlê pôn ya wô kôlem.»

¹⁹ Dami wo asgarjê bi wo hen bu kôbi kema bi wo hen ôrin nan dî wolé engereri iyôn ba: «Na kwôli mi a jeré gey kôlen ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Jubnê way bi ciré era sa kôlem jeré bi Pol kiya ré ô tumô sanédrên a mega ciré erê kebê tô kwôli gelé sôn iyôn. ²¹ Ninba, ju bi bôm sa kwôlê woji a ré wôsa bijné dê tôre pôrbu perêrji a uwôbê tô geré gemni, wôsa bay dusu yirji ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derin, bay

bu sa têrji kô nin an bay gem na toyé kwôlê wom mera.»

²² Dami wo asgarjê bi wo hen dî kema mana bi wo ô an kôli iyôn ba: «Kwôlo ré kôli hen na, kwo ré kôlin kwôni wo dangi ré pa pa.»

Bay jén nan Pol Sésaré bin ôbi emê sa iyére Pélis

²³ Menba, dami wo asgarjê na uwôga bay sa asgarjê wôô an kôlji iyôn ba: «Beréngge sa ténge nan asgarjê arew wôô men, asgarjê kan bay yéndê tôre jurgem men, bay jebé ténge kan bay dargaw hen arew wôô a men an ka erê Sésaré yoyre hende to hen kirina bijné ô yé tón tón hen. ²⁴ Wogéngge yéndê ken bin Pol an ken ôrin nan dî nan deréri ô bin Pélis ôbi emê sa iyére.»

²⁵ Ôbi li magtubu biji kôbri a kôl iyôn ba:

²⁶ «Klodyus Lisiyas, a lê magtubu hende to hen bin dami wunê ôbi emê sa iyére Pélis, en lêm dosé! ²⁷ Jubnê bu gawra wo en jén bem hen an bay gey diri menba, en ôrin nan asgarjê dema ené derari kôbriji a wôsa en toy wo ôbi ré na Rômê. ²⁸ En gey ené henê tô kwôlo bay diri sari a hen menba, en bi bay ôrin nan dî tumô sanédrên a. ²⁹ Menba, gel mega kwôlo bay diri sari a hen na, gengin na, sa narinay kwôlo gengin sa tôô toji an kwôlê wôni wo nêm deréri lay, yé dangay lay ba, nan. ³⁰ Kirina en toy mega wo bay ré bu sa têrji ciré deréri, na ôbi a, ené jén nan dî bem an na kôlin bay déri kwôlê sari a bay ka hen ré ô kangêri tumôm a.»

³¹ Asgarjê bi kwôlê sa tôô to dami woji ré ay biji hen, an bay ôrin nan Pol yoyre hende to hen kwôy Antipatris a. ³² Kirina kirin wôl menba, asgarjê ka nan têrji hen bilji hô galay a an dîji bay yéndê a ôrin nan Pol.

³³ Kirina bay ô bin Sésaré a menba, asgarjê kan bay yéndê bin kelma Pélis magtubu hende to hen men, bay dôbri Pol kôbri a men. ³⁴ Ôbi dêngse magtubu hende to hen an engerin Pol iyôn ba: «Kwo ré na gawra wo bô emê wo yôn ba?» Menba, kirina bay kôli ôbi ré na kwôni wo Silisi a, ³⁵ menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kirina kaman

ka dém kwôlê sam a hen a saji pa dema ené engerem kwôlê tô.»

Añ ôbi ay tôô bi bay ré ôrij nãñ dī ô geméri iyére to *Hérôd na dī hen.

24

Jubnê dīj Pol kwôlê sari a

¹ Wulê bay cêgê menba, Ananias *dami wo damné kañ bay bê kwôbe nãñ surpê ka pôni saji Sésaré nãñ gawra wo bay uwôgeri Têrtulus woñ ôbi iré kwôlê woji, bay ô wô kañgê Pol kibi Pélis ôbi emê sa iyére. ² Pélis jé uwôga Pol añ Têrtulus uwôli kwôlê sari a kôl iyôñ ba:

«Dami wupê Pélis, na wô sa kem jôbi aña niné môrij nãñ bô jalê hen men, na sa kibi tu melênê wom aña kirij ré nanij wô derê wo sa iyére hende to hen. ³ Na kibi kelanêrem jôbi dami wupê Pélis aña niné uwôrij are kêm kwôy kwôy nãñ kirij kirij hen, nini lêm dosé. ⁴ Bi ené jebam ré na, na kelê kwôlê dēj iyôñ mera, na ôbi a, ené uwôlem dôbê mam ju toyij kwôlo nija kôlem hen. ⁵ Nini bô mega gawra bi wo hen na, ré na ôbi mênê kirij wo habij men, ôbi cube tu Jubnê ka sa terare a nà kêm men, ôbi a na ôbi sa bijné ka bay uwôgeji *Najarêtnê hen men. ⁶ Ôbi woge dīré mênê *iyéy Emen aña niné biri. [Nini gey niné jerê kwôlê sari a nãñ tôô toni, ⁷ nijba, dami wo asgarpê Lisiyas era sa dôri kôbrini a nãñ néé, ⁸ añ kôlij bay dēri kwôlê sari a bay ka hen ré era sa kañni tumôm a.] Hena jeré engeriri kwôlê na, kwôlo ôbi a uwôlem sara hen na, já kelê kwôlo niné kôl hen na, ré na tiri mera.»

⁹ Jubnê kêm kôl iyôñ ba: «Kwôlo Têrtulus ré kôl hen na, ré na tiri.»

Pol dô kwôlê jôrij sari

¹⁰ Ôbi emê sa iyére lij Pol kôbri ré iyêl menba, ôbi uwôli sara kôl iyôñ ba:

«En hôn wo jeré na ôbi jerê kwôlê bô iyére tona ca yeñ elê kwône añ na nãñ bô pôn a ené iyêlê kwôlê tumôm a jôrij san hen. ¹¹ Jôbi ju engere ju gel, li wulê môj kibi wôô ré tô wo en ô Jérusalêm a wô tibé Emen. ¹² Añ kwôni gelen en iyêl nãñ kwôni derô haba wo *iyéy Emen a

ré men, en gwôse bijné iyéy dapare a ré men, kirij ka dañgi a derô ira ré a men.

¹³ Bijné bay ka hen bay nêm derê tô kwôlo bay dēn san a haw hen né. ¹⁴ Nijba, anga li are a na: En hôn wo ené na mana wo Emen wo môjnêrni nãñ geré wo kôrbi bi wo bay kôl ré na kwo habij hen men, en bi bôn sa kwôlo magtubu to Emen toñ tôô a nãñ to bay kibi Emen kôl a hen a men. ¹⁵ En bi bôn sa Emen a añ bay kôba, bi bôrji sara mega wo bijné ka li angañ derôre nãñ kañ bay lê habré hen kôba, ré jêji sé kamnê. ¹⁶ Na ôbi á, ené mase bi ené yij kwôni woñ ôbi bô pôn tu Emen a men, tu gawré a men hen.»

¹⁷ «Li elê kwône cêgen wo en henañ Jérusalêm a ôrij a menba, en herañ nãñ gursu to bay berij baliyare nãñ balên hen wô biji men, wô lê sarga bij Emen a men.

¹⁸ Na anga en li bay ka bay gelen derô haba wo iyéy Emen a bay a hen. En li nãñ bijné hara woñ lôpê yi hen añ kwône bijné na nãñ nãñ en men, kwôni li ani kani kañ manê ré a men. ¹⁹ Nijba, na Jubnê ka pôni ka Asi ka upen hen, añ hena kwôlê wôni ré ya kôba, ré na bay a ré sa kañgen tumôm a dī. ²⁰ Kwo kamañ ka dube nà ná, bi bay kôl kwôli anga habij ka en li li kirija na en dube tumô sanédren a hen. ²¹ Na wô sa kwôlê pôn nêñ wo na en kôl kañ a ta dēbij perêrji a hen a, bay ré uwôlij kwôlê san a. Na en kôl mega wo bijné ka ma ré jê sé kamnê, na ôbi a, ené dēbij tumôrnge a hen, a kené ka jeré kwôlê san a hen.»

²² Pélis hôn kwôlo gengij sa ayê bô hen dô, añ ôbi jô kibi sariya na ta añ kôl iyôñ ba: «Kirija dami wo asgarpê Lisiyas a sa dema ené jerê kwôlê wonge bi wo hen tô.»

²³ Ôbi kôlij ôbi sa asgarpê kañ bay gemé Pol hen ré hôrij nãñ dī dañgay a nijba, bi bay ré li iyêre nãñ dī ré men, bay ré dī bi milpêri ka ré gey ba, ré sa gili men, ré li nãñ dī a men.

Pol yi dañgay a

²⁴ Wulê sem cêgê menba, Pélis nãñ tamni Drusil saji. Hende na Jub. Menba, ôbi jé uwôga Pol añ toy kwôlo ôbi kôl gengij sa bê bô sa Jésu Krist a.

²⁵ Mega Pol kôl wô lê anğan derôre men, beré yi nan jerê kwôlê wo a era hen a men, hen na, dengô Pélis tiri an ôbi kôli iyôn ba: «Hô ham nij an hen na, ené uwôn tulmô kirijn dê ba na hô jé uwôgam tô.»

²⁶ Ôbi kôl yan ba, Pol ma ré biri gursu ana ré jé uwôgeri kwôy kwôy wô iyêlê nan dî hen.

²⁷ Elê wôô cêgê menba, Pôrkiyus Pêstus ay kenare hôlmê Pélis. Mega wo Pélis gey bi yi Jubnê ré dôrji sari a hen iyôn menba, ôbi dî Pol danggay a.

25

Pol gey bi dîré ôrij nan kwôlê wori tumô kelma wo dami Sésar a

¹ Pêstus sa kini ayê kenare tori a, li wulê subu menba, ôbi hena Sésaré ô Jérusalêm a. ² An damné kan bay bê kwôbe Emen, nan bay sa Jubnê ôrji ô kangê Pol yiri a an bay maseri damañ ³ bi ôbi ré heran nan Pol Jérusalêm a. Ermé woji a na: bay way kwôli an bôrji a ba, bay gey uwôbê tô geré wô deréri. ⁴ Nijba, Pêstus kôlji iyôn ba: «Pol ré yi danggay a Sésaré a an dôbi kôba, dîré da heré na heré ya haw hen.»

⁵ Ôbi hô kôlji iyôn ba: «Bi bay sarngé hô nan en Sésaré an hena gawra bi wo hen ré li ani ka habij ya ba, bi bay ô kangêri!»

⁶ Pêstus wôl Jérusalêm a wulê marge réba môj mera menba, bul hô Sésaré, an kirijna kirijn wôl menba, ôbi ô kini jerê kwôlê a an bi bay eran nan Pol. ⁷ Kirijna Pol sa menba, Jubnê ka hena Jérusalêm hen méeri ta an dîri kwôlo dami dami sari a nijba, bay nêem gelé dêrêre anga habij bay ka ôbi li hen né. ⁸ Nijba, Pol iyêl kwôlê jôrij sari kôl iyôn ba: «En li ani kani ka habij gengij sa tôô to Jubnê ré men, gengij sa *iyéy Emen ré men, gengij sa ôbi emê sa iyére wo dami *Sésar ré a men.» ⁹ Pêstus gey bi yi Jubnê ré dôrji sari a menba, ôbi kôlij Pol iyôn ba: «Ju gey erê Jérusalêm a bi ené nané kwôlê wom yen ba?»

¹⁰ Nijba, Pol uwôli sara iyôn ba: «En debu na kini jerê kwôlê wo ôbi emê iyére wo dami Sésar a na an na na hende to hen a kwôlê ré a jôrij san a. Mega wo ju gel

hen iyôn na, nôbi en lij Jubnê ani kani ka habij ré yôd. ¹¹ Hena kwôlê wôni ré bu san lay, hena ené li ani kani ka habij ka nêem wo bay ré deren ná, na kané bi bay ré deren né ré, nijba, hena kwôlo bay dên san a hen, ré na kwôlê won dên iyôn na, kwôni nêem wo a ayen biji ré. En gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré nan kwôlê woni bi wo hen.»

¹² Menba, Pêstus engerij bay tôri kwôlê an toy kwôlê wo bay kôli hen an kôlij Pol iyôn ba: «Ju gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré nan kwôlê wonge bi wo hen nij na, já erê tumôri a.»

Bay ôrij nan Pol tumô si Agripa nan yêri Béréni a

¹³ Wulê sem iyôn cêgê menba, kelma Agripa nan yêri Béréni saji Sésaré a wô lij Pêstus dosé. ¹⁴ Mega wo bay wôl nêem kwôlê hen iyôn na, Pêstus dôrij Agripa kwôli Pol kôl iyôn ba:

«Gawra wo pôni wo Pélis na dîri danggay a hen nà ya. ¹⁵ Kirijna na en ô Jérusalêm a menba, damné kan bay bê kwôbe nan surpê ka Jubnê eraji sa kanji an bay gey bi kwôlê ré biri. ¹⁶ Nijba, en kôlji iyôn ba: «Tôô to Rômênê kôl jeré beré kwôni iyôn mera baa wo ôbi nan ka dîri kwôlê sari a hen môrji bem men, baa wo ôbi ré dô kwôlê jôrij sari ré a men.»

¹⁷ Bay saji na nan en, an kirijn wôl, en dô bul ré tô menba, en ô kini jerê kwôlê a an en bi bay eran nan gawra bi wo hen.

¹⁸ Bay déri kwôlê sari a bay ka hen saji nijba, kwôli ani kani ka habij ka ôbi li dêrêre iyôn ba: en gel ré. ¹⁹ Bay narij nan dî na kwôli lê kwôlo Emen woji men, kwôlo gengij sa gawra wo pôni wo bay uwôgeri Jêsu wo ma nij nijba, Pol kôl ôbi ré hô mô gen baa ya hen. ²⁰ An kwôlo na ulê sa kwôlo hen iyôngi a ba, en hôn né, menba, en engerij Pol kwo ré gey herê Jérusalêm a bi bay ré ô jerê kwôlê sari a yan ba? ²¹ Nijba, Pol gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré nan kwôlê woji bi wo hen an en bi bay gemni danggay a kwôy wo na jên nan dî tumô ôbi emê sa iyére wo dami Sésar a.»

²² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôn ba: «Nôbi en gey toyé kwôlo gawra bi wo hen

men.» Menba, Pêstus uwôli sara iyôn ba: «Kiya tòn hen já toyéri mera.»

²³ Kirija kirij wôl menba, si Agripa nan yêri Bérénis saji nan kwônê bijné men, bay sa asgarjê men, damné ka derô ira a men kini jerê kwôlê a an Pêstus bi bay erap nan Pol. ²⁴ An ôbi kôl iyôn ba:

«Kelma, Agripa, men, kenbay kêm ka mô nan ni na, ken gel gawra wo hen wo Jubnê kêm eraji sa unen Jérusalêm a men, tòn na men, wô kwôli an karêji gura kôlji ciré gey bi ôbi ré ma. ²⁵ Kupê nôbi ba, anja ôbi li ka nêem deréri ba, en gel ré, nijba, mega wo ôbi gey ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré nan kwôlê wori hen iyôn nij na, en genge ené jén nan dî. ²⁶ An kwôlê wôni wo ené lij magtubu bijn ôbi emê sa iyére wô sari ya ba, en gel ré, na ôbi á, ené biri ôbi era tumôrjge a na men, tumôm jôbi kelma Agripa a men, an kirija jeré engeriri kwôlê ba, bi ené uwôn kwôlê wôni ba, ené lij magtubu bijn ôbi emê sa iyére Sésar. ²⁷ A yé mega kwôlê won galé iyôn, hena ené jén nan kwôni won dangay baa lê magtubu kôlij kwôli anja bay diri sari a hen né.»

26

Pol dô kwôlê tumô Agripa a

¹ Agripa kôlij Pol iyôn ba: «Jôbi ju dô kwôlê wom.»

Menba, Pol ay kôbri ta an dô kwôlê wô jôrij sari an kôl iyôn ba:

² «Kelma Agripa, kwôlê kêm wo Jubnê dén san a hen na, yen dôren gap wô derê kwôlê wupê tumôm a kemnêj. ³ Wôsa ju hôn hal wo Jubnê men, naripay kwôlê woji a men. En uwôlem uwôl bôm an ju toyij kwôlo na kelê hen.»

⁴ «Jubnê kêm hôn hal wupê nan kampên men, hal wupê wo ca yej wo na en môrij perê balên a Jérusalêm a hen men, ⁵ bay hōnen ca yej men, hena bay ré gey kôba, bay a derê kwôlen a men mega wo tô lê kwôlo Emen woni a ba, ené na *Parisjê won déj kan bay lê tôô dé tô bijné ka baa hen. ⁶ An haw hen bay erap nan en kini jerê kwôlê a nà wô sa bê wo en bi bôn sa kwôlo Emen na ayij tôri bijn môjnêrni hen. ⁷ An tô yê woni wo

môj kibi wôô hen bi bôrji wô gelé are bay ka Emen na ayij tôri hen, lij. Na ôbi á, bay ré tebri yoyre nan tu tare nan bôô pôn hen, kelma Agripa, na wô sa bê bôô sa are bay ka Emen na genge hen, an Jubnê ré dén kwôlê san a hen. ⁸ Wô mi a kenbay Jubnê kené bô mega wo Emen né bijn bijné ka ma ré jê sé kampê ré ba?»

⁹ «Nôbi nan yen na en erem mega wo ené lê are bay ka kêm hen wô mênij hini Jésus wo Najarêt. ¹⁰ Na hen iyôn a, na ené li Jérusalêm a, en pô bay ayê bôô kwône bi dangay a nan tôô to bay sa bay bê kwôbe ay ben men, kirija bay ca dirji kôba, en bijn nan bay derérji bay ka hen a men. ¹¹ En ô nan *iyéy dapare iyéy dapare gelji gusij daman an bi bay ré dén tô ayê bôô woji men, bôn bi wo taren sarji a hen na, en ô wô gelji gusij sa iyére to dangi a a men.»

Pol dô kwôli ayê bôô wori (Jé lê bay jé 9: 1-19, 22: 6-16)

¹² «Na hen iyôn a, ené ô ené erê Damas a nan néé men, tôô to bay sa damné kan bay bê kwôbe ay dôd ben hen a men. ¹³ Kelma Agripa, kirija en baa geré tô menba, nan tay dijne menba, en gel kirij ka perangi hena derômaran a an berare dê tare an an perangê woji bi wo hen era sa perange kirij kwan a nan kaman ka ô nan en hen men. ¹⁴ Nini herij tòn terare a kêm menba, en toy tôô kwôni kôlen nan kibi yê wo Jubnê kôl iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij hen iyôn ba? Debé wo ju deben iyére hen na, ju mène na yem wom dén iyôn.» ¹⁵ En engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma» menba, Kelma uwôlen sara kôl iyôn ba: «Ena Jésus, na nôbi a jeré gelen gusij hen. ¹⁶ Nijba, hena ju debu ta. En si sam a na wô wo jeré yi mana wupê men, ôbi derê kwôlen wô kôlij bijné kwôli sé wo en si sam a hen men, wô gelé wo ju gelen kemnêj hen men, wô ulêji béré anja na gelen hen a men. ¹⁷ Na dôren kôbi Jubnê men, kôbi bijné ka sa iyére to dangi a ka na jém yirji a hen a men. ¹⁸ En jém bi jeré bi tirji ré jôrij men, bi jeré deraji bô kirij kan dilemne a herap kirij ka perangi a men, jeré deraji bô néé wo Sidan a erap kwo

Emen a aṅ kirija bay ré bi bôri sari a ba, bi ôbi ré dîṅ bôri jal sa têriṅ toji a aṅ bay ré uwôṅiṅ kirij perê bîné ka na ka Emen hen men.» »

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁹ «Kelma Agripa, kirij bay ka hen na, en bi kwôlê sa pelal bi wo hena derômaran a bi wo hen. ²⁰ Menba, en dôriṅ bîné ka Damas a naṅ ka Jérusalêm a kwôlê tumô dema ené dôriṅ ka bô emê wo Judé a kêm men, en dôriṅ bîné ka sa iyére to daṅgi a, aṅ en kôlji bi bay ré dî tô jé lêreji wo cay hen baa, aṅ bay ré bul upé Emen aṅ bi jé lêreji ré gel wo coré bul hal woji bi wo hen tiri a men. ²¹ Na tôri bi wo hen a, Jubnê ré gelen wo en ô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bay beren ciré deren ôbi a hen. ²² Na wô ulê wo Emen uwôl kôbri baa ya san a kwôy kemnêṅ aṅa ené dëbîṅ dôriṅ kwôlê bîṅ bîné kêm, ka beray men, ka damné men, en kôl na kwôli aṅga magtubu to bay kibi Emen naṅ tô to *Moyis na kôl tumô niṅ ré sa hen dîba, en kôl kwôli aṅga daṅgi kani ré. ²³ Bay na kôl iyôṅ ba, Mési, kwo Emen dôri hen rée gelij gusij men, ôbi ré yé kwo tumô wo ré jê sé kampê perê bîné ka ma a men, ôbi ré ulê béré kirij ka peranṅi kaṅ gelê bîṅ Jubnê men, bîṅ bîné ka sa iyére to daṅgi a a men.»

Pol kôlij Agripa ré bi bôri sa Emen a

²⁴ Mega wo Pol iyêl hen iyôṅ menba, Pêstus ôṅ tôri kôl iyôṅ ba: «Ju gal Pol, ju dôyrê are gaṅ, aṅ lêm aṅ ju gal.»

²⁵ Niṅba, Pol uwôli sara iyôṅ ba: «En gal ré, Dami wupê Pêstus, na kwôlê woṅ tiri men, kwoṅ derôre a men a ené kôl hen. ²⁶ Kwôli are bay ka en dô bîṅ kelma Agripa hen na, ôbi hôn dô. Iyôṅ ba, na naṅ ibiyare a ené iyêlê tumôri a hen. En hôn wo ôbi ré hôn kwôli are bay ka hen kêm. Wôsa are bay ka kêm hen na, liṅ na kini uwôbê ré. ²⁷ Kelma Agripa, ju bi bôm sa kwôlo bay kibi Emen a na kôl hen ba? En hôn wo jeré bi bôm sara.»

²⁸ Agripa kôlij Pol iyôṅ ba: «Sem a menba, já lêm na yé ôbi ayê bô.»

²⁹ Pol uwôli sara iyôṅ ba: «Ré na kemnêṅ, ré wôl gaṅ kôba, na kwôlê wôni

ré, niṅba, en uwôl Emen bi ré na jôbi penem mera ré niṅba, kenbay kêm ka ken mô toy kwôlo en dô kemnêṅ hen kené ay bôṅge môṅ nôbi iyôṅ, dîba en gey bi kené yi daṅgay a môṅ kupê iyôṅ né.»

³⁰ Kelma men, ôbi emê sa iyére men, Béréniṅ naṅ bîné kêm ka mô naṅ ci hen henaji ta. ³¹ Aṅ kirija bay dô yirji wolé menba, bay kôlij perêri a iyôṅ ba: «Ani ka gawra bi wo hen li ka nêm deréri réba beréri ba, naṅ.»

³² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôṅ ba: «Hena gawra bi wo hen henaṅ ré gey bi Sésar ré naṅ kwôlê wori ré na, ré jeré uwôli ta mera.»

27

Bay ay Pol ôriṅ Rôm a

¹ Kirija bay genge wo niné ay bato wô erê Itali a menba, bay bîṅ gawra wo bay uwôgeri Juliyus hen bi ré gem Pol naṅ megêri daṅgay ka daṅgi. Juliyus bi wo hen, na ôbi sa asgarjê ka bay uwôgeji ré na ka kelma hen. ² Menba, nini dâṅ bô bato to hena sa iyére to bay uwôgere Adramit aṅ ta erê si tera wo bô emê wo Asi a aṅ nini ô. Aristark wo Maséduwan wo sa iyére tori na Tésalonik a hen ô naṅ nini men.

³ Kirija kirij wôl menba, nini sa bîṅ Sidôn aṅ nini dëbe tōṅ sem menba, Juliyus liṅ Pol dô aṅ ôbi dîri herbe ô beré kôbi miṅpéri men, bi bay ré li naṅ dî sa aṅga ôbi ôriṅ doyriji hen men. ⁴ Nini hô dâṅ ô ta aṅ nini bu si kwôṅge cér wo si Sipre wôsa kal ge si sarni gaṅ. ⁵ Nini ô si kibi cér wo ô si Silisi naṅ Pampili hen aṅ nini sa bîṅ Mira bô emê wo Lisi a.

⁶ Kirij bay ka hen na, Juliyus dami wo asgarjê bi wo hen uwôṅ bato to hena Alêksandri wo ta erê Itali a menba, ôbi béni nini dâṅ.

⁷ Wulê kwône nini ge gaṅ né aṅ nini mase gaṅ dema niné sa bîṅ sa iyé Sinid tô. Mega wo kal jerêni erê ta hen iyôṅ na, nini si si Salmoné iyére to yi sa iyére to derô a to bay uwôgere Krêt hen aṅ nini bu kwôṅgé wo Krêt bi wo hen wo kal ge gaṅ ya ré hen.

⁸ Añ kirija nini masa dé dé menba, nini sa bijn kirijn ka bay uwôgeji ré na kini débé bato ka dôri ka ða nañ sa iyé Lasé hen.

⁹ Kirija nini wôl gan hen iyôn menba, jebé bato na iyêre wôsa wulê woñ jerê bô kurôn woñ kibi kelanê di jô nij*. Menba, Pol yêge marji kôl iyôn ba: ¹⁰ «Miljên, en bô mega wo kergare tona ré na kergare to iyêre, wôsa hena nana ô hen iyôn na, anga bô bato a nañ bato yere kôba, a mênijn men, nabay kôba, dô ré ba, na mênijn a men.»

¹¹ Nijba, Juliyus ba, bi bôri na sa kwôlo ôbi ayê gôni bato men, sa kwo ôbi iyéy bato a men ði ðiba, sa kwôlo Pol a ré. ¹² Mega wo kini débé bato bay ka hen dé merê ya kibi kelanê a ré hen iyôn menba, bijné kwône ka nañ ni hen ré, gey ciré erê kirijn bay ka hen men. Bay gey hena ré iyen ba, ciré erê Pénis kini débé bato wo Krêt wo yi si kini kuripay tare hen añ ciré erê merê ya kwôy derijn kibi kelanê.

¹³ Kal wo hena si sa kôbi gusurô wôre dê menba, bay kôl ré kô nij ciré gôl haji nij, añ bay ay masure to néy to bay ré uwôl kam a gerijn bato tôn hen ta, añ ôrji si kwongé cér wo Krêt a ða ða. ¹⁴ Menba, kal wo bay uwôgeri Erakilôn wo hena si sa keram wo sa iyére to derô cér a hende to hen, añ ge nañ néri. ¹⁵ Kal bi wo hen dô bato dulôn dulôn tumôri a añ bay nêm burore herañ né, añ nini ðiri derêni ôrijn mera. ¹⁶ Kal bi wo hen ayani soñ si cêgi môni iyére to derô cér a to bay uwôgere Klawda hen añ hende têlêni ta dê menba, nini mase gan dema niné hô buro bato woñ gôlinare yi wo hariñ tô bato hen ða. ¹⁷ Bay jé ka bô bato a hen ayaji bato bi wo hen bô bato a añ harêji nañ ganne tôn wô wo bato ma ré yêgerijn. Bay hare wô wo bato ma ré erê hebé haal wo kwongé wo Libi a hen, menba, bay pô kwogelê wo damné damné wo bay harê kwa bô bato a hen bê kam a bi ré bu bato dê tôn añ ðiji kal bi ré ôrijn nañ bato kirijn ka bôri gey a.

¹⁸ Mega kal lêni damañ hen iyôn na, kirija kirijn wôl menba, bay pô anga bô

bato hen bêt bô kam a. ¹⁹ Kirijn hô wôl cêgê menba, bijné ka li jé bô bato hen pô kwa angan jé kaji ka pôni bô bato a hen nañ kôbriji bêt kam a. ²⁰ Wulê kwône wo nini gel tu tare ré men, tu têtêñne ré a men, wôsa kal ge nañ néri baa ya añ ermé wo niné erem wo kwôni ré gôlin nañ ni ba, nañ nij.

²¹ Bijné bay ka bô bato a hen uwôn angan emê ré li wulê kwône nij. Pol hena ðebu ta perêrji a añ kôlji iyôn ba: «Ken gel, miljên, henañ kené toy kwôlé wupé ba, henañ nana banje Krêt a añ anga mênijn kêm hen na, henañ né yé iyôn né tô. ²² Nijba, haw hen ba, en uwôlêñge gerêñge kapnenge wôsa kwôni pôn iyôn kôba, ani a liri ré, nijba, bato a mênijn yôd ði. ²³ Derô yoyre to henañgi hen na, *mana wo Emen wo ena kwori añ en li jé biri hen si san a. ²⁴ Añ kôlen iyôn ba: «Hare ré Pol, já erê tumô *Sésar a iyôn iyôn, Emen nañ bô derê wori gôlin nañ ju men, nañ bijné kêm ka bô bato a nañ ju hen a men.» ²⁵ Gerêñge kapnenge miljên, en bi bôn sa Emen a, wôsa a yé mega bi wo mana wori kôlen hen iyôn. ²⁶ Nijba, kal a derêna ô bê kwongé sa iyére to pôni to derô cér a hen.»

²⁷ Na wulê môj kibi pôrbu nij wo kal layrêni sa cér wo Adriyatik a, sa kirijn ka jali menba, bay lê jé bô bato a hen, bô mega wo terare ré baa ða, ²⁸ menba, bay uwôl ganne to bay ha anga néy a kibi a hen, kam a bi ciré gelijn ðogérji menba, ðogé kam na têt tôte subu kibi jurgem, tumô dê menba, bay hô uwôl a menba, bay uwôn têt tôte wô kibi marge. ²⁹ Bay hare wô wo bato ma ré hebijn nañ keram wôni tô kam a menba, bay pô masure to damné pôrbu bi kam a si tô bato bi ré ðebu kene pôn añ bay gem jerañ bi kirijn ré wôl lew. ³⁰ Bay lê jé bô bato a hen gey ciré herbé geré menba, ayji gwosore kôl iyôn ba, ciré ðayê bô bato woñ gelê a hen, ô gelé masure to damné to ciré bi tumô bato a hen. ³¹ Nijba, Pol kôlin Juliyus nañ asgarjê iyôn ba: «Hena gawré ka hen ré môrji bô bato ré na, kenbay ka gelê ré.»

* **27:9** 27: 9 Nañ geserê uwoktober na erê sa kam a nañ bato na, iyêre gan.

³² Menba, asgarjê jô ganji bato top gelê hende to hen aṅ, aṅ dī kal nôgerêri ôriṅ.

³³ Pa dema kirij̄n ré wôl tô na, Pol kôlij̄n bijné kêm ka bô bato a hen bay ré ôm ani dê iyôṅ. Aṅ kôl iyôṅ ba: «Li wulê môj kibi pôrbu wo ken mô gem baa emê ani kwôy, aṅ haw hen, ³⁴ en uwôlêṅge emêṅge ani dê réba ka gelê ré. Gusiri sa kwôni pôn nêṅ iyôṅ perêṅge a hen kôba, a kayê ré.»

³⁵ Kirij̄na ôbi kôl hen iyôṅ menba, ay mapa aṅ lij̄ Emen dosé tirji a kêm menba, ôbi bôl aṅ ôm. ³⁶ Bay kêm ger kaṅniji aṅ ômji mapa bi wo hen men. ³⁷ Nibay nina bijné arew wôô naṅ tôre jurgem kibi jii bô bato a. ³⁸ Kirij̄na bay uyirê nij̄ menba, bay pô kaw ka baa hen bêt̄ kam a, aṅ dīṅ bato gwa dê iyôṅ.

³⁹ Kirij̄na kirij̄n wôl nij̄ menba, bay jé ka bô bato a hen, kay kirij̄n aṅ bay gel na kwongé naṅ haal mera. Bay kôl ré na iyeṅ ba, ciré d̄ebij̄n naṅ bato tôṅ kirij̄n bay ka hen. ⁴⁰ Aṅ bay ka tô ganje to bay na hariṅ masure to damné bê a kam a hen men, bay buser ganje to bay na hariṅ gurô woṅ jebé bato hen aṅ men, bay ay bargay ka dê tumô bato a hen ta bí kal ré nôge bato ôriṅ aṅ herṅge sarji si sa haal. ⁴¹ Nij̄ba, bato ô jebé kebre gôg haal a kirij̄n ka kam têt̄ sa haal ta hen, aṅ kini derêre naṅ, kal usuré tôre d̄eṅgê d̄eṅgê aṅ bô kam a.

⁴² Asgarjê gey ciré deré danṅaynê wô wo ka pôni ma ré nélé geré erê. ⁴³ Nij̄ba, Juliyus jôrji wôsa ôbi gey gôlij̄n naṅ Pol, ôbi kôl ka ré hôn nélé ba, herij̄n kam a nél ô hayê, aṅ ⁴⁴ tô ka ré baa hen na, ka réé d̄ayê sa gurô bato a pa men, sa gerṅgare a pa men. Na hen iyôṅ a bay kêm ré ô bij̄n kirij̄n ka hay a naṅ derêri.

28

Bijné ka Malt a bu si Pol naṅ megêri yirji a dô

¹ Kirij̄na nini si gôl kêm hen iyôṅ nij̄, menba, cêgê dema niné sa toy wo iyére to derô cér a hende to hen bay ré uwôgere Malt. ² Bijné ka sa iyére hende to hen na, bay lêni dô damaṅ. Bay lam tare to dami béni nini iyêbe, wôsa emen uwôṅge aṅ kelanê dii damaṅ. ³ Pol pô kam gurô bi

tare a menba, jênêre so bô a wô tare to uwoyre hen aṅ ger kôbri lêt̄ pa da da a.

⁴ Kirij̄na bay iyére gel wo jênêre lêê a kôbi Pol a hen iyôṅ menba, bay namnij̄n perêrji a kôl iyôṅ ba: «Gawra wo hen, na ôbi deré temare, wôsa jerê kwôlo Emen bu sari aṅ gey bi ôbi ré gôl ré, ôbi gelap cér sôṅ, a jênêre ré gereri hen a hen.»

⁵ Nij̄ba, Pol wusu jênêre hende to hen uwôl tare a aṅ ani kani iyôṅ kôba, liri ré.

⁶ Ka pôn kôl yaṅ ba, ciré geléri ré uwôyrê réba kurij̄n ma nij̄ba, bay gem dé dé aṅ ani iyôṅ liri ré, menba, bay hô kôl iyôṅ ba: «Ôbi na emen!»

⁷ Da kwa kirij̄n ka bay môrij̄n ya hen na, kirij̄n ka Pibuyus ôbi emê sa iyére to derô cér a hende to hen kaṅ yiri yi ya, ôbi béni nini ô yé ya wulê subu aṅ lêni kergare dô a men. ⁸ Kal di ibari men, bi kaṅ kwôbe damaṅ a men aṅ yi ira. Pol ô tôri a ô geléri, ôbi uwôl Emen aṅ uwôl kôbri sari menba, ôbi berare. ⁹ Cêgeri wori menba, bay ômpare ka sa iyére to derô cér a hende to hen kêm eraji men, aṅ ôbi berareji men. ¹⁰ Bay li are gay gay gel wo niné yi gay tirji a men, kirij̄na nij̄na d̄ayê bô bato wô erê ta kôba, bay béni saade damaṅ a men.

Si Pol naṅ megêri henaji Malt wô erê Rôm a

¹¹ Nini li geserê subu Malt a dema niné ay bato to Alêksandri a to bay uwôgere kamrê kaṅ karmê hen wô ôriṅ Rôm a. Bato hende to hen na, hariṅ tôṅ Malt a wô kibi kelanê. ¹² Nini sa bij̄n Sirakus aṅ nini li wulê subu ya.

¹³ Nini hena ya hen bu kwongé cér ôriṅ Régio. Kirij̄na kirij̄n wôl menba, kal wo hena si cêgerni iyôṅ nôge tôrni aṅ nini li wulê wôô menba, nini ô bij̄n Pujolês.

¹⁴ Nini uwôṅ bay ayê bôô ya aṅ bay kelêni niné li wulê jurgem naṅ ci. Na hen hende to hen a niné ô wô ôriṅ Rôm. ¹⁵ Kirij̄n bay ka hen na, bay ayê bôô ka Rôm ka toy kwôlini hen na, jeraji kwinini kwôy saṅ gasugo wo Apiyus a men, ka pôni sa bij̄n Obêrj to Subu a men, kirij̄na Pol gelji hen iyôṅ menba, ôbi lij̄ Emen dosé aṅ uwôṅ nééri dê.

Pol sa bij̄n Rôm a

¹⁶ Kirija nini sa bij Rôm a menba, bay ay tô ciré bij Pol iyére tori gay naj asgar pôn bi ré gemni.

¹⁷ Wulê subu cêgê, menba, ôbi uwôge damné ka Jubnê ka Rôm a bi ciré dap. Kirija bay dap menba, Pol kôlji iyôn ba:

«Yênên, nôbi en lij balên ani ka habij né men, en dâge sa hara wo môpêrna ré a men, nijba, bay buren Jérusalêm a aj bij Rômênê. ¹⁸ Rômênê pi tô kwôlê wupê bi wo hen menba, bay uwôn kwôlê wôni wo nêmen derenare ré aj bay gey uwôlen ta. ¹⁹ Nijba, Jubnê kaj aj lèn wo en gey bi *Sésar ré naj kwôlê wôni bi wo hen, nijba, kwôlê wôni wo na dé sa sa iyére tijê ba, naj. ²⁰ Na tôri bi wo hen aja ené gey geléngge men, iyêlê naj ken men hen. Wôsa en yi dangay a na wô sa kwo kam *Israyêl dî bôrji sari a hen.»

²¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Yênêni ka Judé li magtubu tôni iyôn béni gengij sam né men, kwôni wôni sa aj kelêni kwôlê wôni ré men, kelêni kwôlo habij wôni gengij sam né a men.

²² Nijba, nini gey bi jôbi jeré derêni nija toyé, wôsa nini hôn wo bijé ré kaj geré wongge bi wo ken ay hen naj kirij kirij.»

²³ Bay genge wulê naj Pol aj bay era naj kwônêrji uwonni ira. Kirija Pol dôrji kwôlê hen iyôn na, ôbi kôl kwôli *emê iyére to Emen, aj tô kirij kwôy perare na, ôbi kôl kwôli Jêsu ayij tôri bô magtubu tô to *Moyis a naj bay kibi Emen. Ôbi li hen iyôn bi diré biyêji. ²⁴ Ôbi bôy ka pôn naj kwôlê wôri bi wo hen men, ka pôn kaj bê bôrji sara men. ²⁵ Kwôy wo bay ca usurij hen kôba, bay bij perêrji a ré, menba, Pol hô kôlji iyôn ba:

«Kwôlo Tunu toj hendi bô bôrê na kôlij *ôbi kibi Emen *Esay kôlij môpêrna hen na, na tiri. Ôbi na kôl iyôn ba:

²⁶ «Ô ju ô kôlij bijé bay ka hen iyôn ba: Ka toyé derê nijba, ka henê ani bô ré kwôy,

Ka gelé derê nijba, ka gelé ani ré kwôy.

²⁷ Marji surij ta aj bay toy kwôlê wôni ré men,

Bay lugu tirji ta aj bay gel ani ré men,

Wôsa bô bijé bay ka hen denggel wôsa bay gey bi ermé wôji ré yi sara ré, Wô wo ma ciré belé unén

Aj ma ené berareji.» »

²⁸ Pol hô kôlji iyôn ba: «Bi ken hôn mega wo béré kwôli gelé wo Emen bi wo hen na, uwôlij bij bijé ka na Jubnê ré hen, wôsa bay baa a toyé.»

[²⁹ Kirija Pol kôl kwôlê bi wo hen iyôn menba, Jubnê ôrji ta, aj naj kwôlê perêrji a damaj.]

³⁰ Pol li elê wô bô iyére to ôbi têbe naj geserê geserê hen, aj bijé kêm ka era unéri hen na, ôbi iyêl naj ci na ya.

³¹ Ôbi uwôl béré *emê iyére to Emen men, gelij bijé kwôlo gengij sa Kelma Jêsu Krist naj ibiyare aj kwôni iyôn dôyrêri sara ré.

Magtubu to Pol li bij Rômêpê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirîna *ôbi jé Pol dirîj kibi kergare tori toj ulê béré to têê subu hen a ôbi ré lij magtubu hende to hen bij bay ayê bôô ka Rôm a hen. Ôbi gey erê na Rôm a wo ôbi ô ya sa pôn né tô hen, ãiré erê kwôy Êspan a wô erê ulê béré Kwôlo Dôri (Sapitre 15: 22-24). Magtubu hende to hen na, ôbi kôl na kwôli kergare tori to ôbi ãa erê Rôm a hen men, kôlij kwôli anãa ãiré erê gelij bay ayê bôô ka ya hen men.

Magtubu hende to *ôbi jé Pol li bij bay ayê bôô ka Rôm a hen na, kôl na kwôli béré kêm wo ôbi uwôl hen. Ôbi day kwôli bi wo hen kêm an ôbi kôl iyôn ba: «Emen bô gawré ka sa terare a nà mega ãipé ka derôre hena bay ré bi bôrji sari a, wôsa bê bôô woji bi wo hen nêm iyôn.» (Sapitre 1: 17).

Bô magtubu tori hende to hen na, mawi kwôlê na subu a.

1. Ayij tôri sapitre 1-8 ba, kôl na kwôli bê kwôlê sa tôô a to ãipé bô mega hende a ré lê an ciré ãep tu Emen hen men, kwôli bê bôô sa Emen a nañ geré wo Jêsu Krist bôl béna hen men. Eglis to Rôm na, ãipé ka bôre a na Jubnê kêm né. Jubnê kwône Rôm a men, ka pônî ay bôrji a men. Jubnê bay ka ay bôrji hen na, bay bi kwôlê sa tôô to *Moyis a baa ya tô tô. Hen iyôn ba, ãipé ka na Jubnê ré ka bi bôrji sa Emen a hen ba, bay a bê kwôlê sa tôô to Moyis a men ba? Kwôlê bi wo hen na, guseré ãipé ka ay bôrji haw hen gan. *Ôbi jé Pol kôl iyôn ba: Jubnê men, ãipé ka na Jubnê ré hen men kêm ré na bay lê têrij. Wôsa tôô tôni to dô gawra kibi têrij a yôd ba, nañ. Nijba, gawré ka sa terare a nà a gelêji sa kibi Tunu toj hendi bô bôre wôsa na Jêsu Krist a deré tumôrji ôrij tumô Emen a.

2. Sapitre 9-11 a na, kôl na kwôli *Israyêl ka na ãipé ka Emen tôrji hen men, kwôli bay ayê bôô a men. Ayê bôô na, hanêri hena ligi Jubnê nijba, na Jubnê kêm a na bay ayê bôô ré. *Ôbi jé Pol kôl iyôn ba Emen né pur Jubnê baa ya men, ré uwôgeji ãipé kari a men. Wulê a sa wo Jubnê a henê deré wo Emen nañ geré wo Jêsu Krist mega wo tô yê wo ãangi hônij hen iyôn men.

3. Sapitre 12-15 a na, kôl na kwôli hal wo bay ayê bôô bô églis to Jêsu Krist a. Pol gel geré woñ tibé Emen men, meré nañ bô jalê tô yêniyare a a men. Ôbi uwôlij ka gese tô kwôlo Emen a hen, bi bay ré li nañ ka iya hen men. Wôsa Emen tô gawré kibi lemnare to têrij a men, kibi temare a men. An haw hen, bay a bij an môrij deré perêrji a men, bay a bij nañ *Krist a men nañ geré wo Tunu toj hendi bô bôre.

Pol duu kibi magtubu tori to ôbi li bij Rômêpê hen nañ dosé to ôbi lij ãipé gay. Ôbi kebe hini impê nañ hini yébé kwône lijji dosé (Sapitre 16). Na hen iyôn ana ôbi ré uso bay ayê bôô ka tumô ãa nañ ka kemnêj hen.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Pol woñ mana wo Jêsu Krist wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wori hen a lê magtubu hende to hen. Emen a dôren ãé gay bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri wori bij ãipé.

² Kwôlo Dôri bi wo hen na, Emen na kôlij bay kibri ka tumô wo ãiré joñ béna an bay na li kwôli bô magtubu to Emen a. ³ Kwôlo Dôri bi wo hen na, gengij na sa Kemari Kelma wona Jêsu Krist. Kwo gengij sa kurôngi yi ba, ôbi yêj na tô môj wo kelma Dabid a. ⁴ Nijba, kwo gengij sa Tunu toj hendi bô bôre ba, Emen gel wo ôbi ré na Kemari nañ néé, kirîna ôbi biri ji si kampê hen. ⁵ Na sa kibri ana Emen né li dô nañ en an ben en yij *ôbi jé wori hen, an bi ené ô ulê béré Kwôlo Dôri bij ãipé ka sa iyére to ãangi a an bi bay ré bij bôrji sari a men,

bay ré bijni kwôlê a men. Hen iyôn na, bay a ayê kibi hini Jêsu Krist. ⁶ Kenbay kôba, kena perê bijné bay ka hen a men. Na Emen a na uwôgênge bi kené yi bijné ka Jêsu Krist.

⁷ Na hen iyôn a, ené lij magtubu hende to hen béngge kenbay ka Rôm a ka Emen peréngge hen. Ôbi a uwôgênge bi kené yi kari. Bi bô derê na bô jalê wo Ibarna Emen na kwo Kelma Jêsu Krist ba na ken.

Pol na bay ayê bôô ka Rôm

⁸ Tumô dem ba, en lij Emen wupê dosé na geré wo Jêsu Krist wô sarngge kêm. Wôsa bijné na kirij kirij sa terare a na toy wo kené bi bôrngge sa Jêsu Krist. ⁹ Emen wo en li jé biri na bôn pôn hen béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Kemari wo en uwôl hen na, ôbi hôn wo kwôlo ené kôl hen na, ré na kwoj tiri. Ôbi hôn kwôy kwôy wo kirija ené uwôli na, ené erem sarngge a men. ¹⁰ En uwôli ôbi ré ben geré a bi ené ôrij geléngge nij. ¹¹ Wôsa en ôrij doy erê geléngge dama na men, ené béngge anga baliyare ka Tunu toj hendi bô bôre ben hen a bi kené debij sa têernge a. ¹² Kwôlo en kôl hen na, en gey bi nabay kêm nana dôbij ibiyare bôrna. Bê wo ken bi bôrngge sa Krist a hen na, a dôben ibiyare bôn a men, bê wo en bi bôn sa *Krist hen na, a dôbêngge ibiyare bôrngge a men.

¹³ Yênen, en gey bi kené hôn wo ené genge kwôy kwôy ené erê sa geléngge, nijba, en uwôn geré ré tô. En gey erê wô lê jé peréngge a a bi ré li na bijné ka iyére tonge mega wo lij na bijné ka sa iyére to dangi a hen iyôn men. ¹⁴ Emen a ben jé bi wo hen. Na ôbi á, ré yi bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri bij bijné ka tirji jôrij men, ka tirji jôrij né hen men, bij bay hené magtubu men, bay hené ani ré hen a men. ¹⁵ Na ôbi wo hen a na ené gey erê ulê béré Kwôlo Dôri béngge kenbay ka Rôm a men hen.

Né wo Kwôlo Dôri

¹⁶ Tayre den sa Kwôlo Dôri a ré ded. Kwôlo Dôri bi wo hen na, né wo Emen

won gôlij na bijné kêm ka bi bôrji sa Krist yi bô a ya. Ôbi gelij na Jubné geré tumô, dema ré gelij ka tô yê wo dangi a tô. ¹⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen, a gelé wo iyen a Emen né bi bijné yi ka derôre tiri a hen ba. Geré bi wo hen na, na kirija bijné bij bôrji sa Jêsu Krist mera dîba, geré wo dangi na. Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwoj derôre tun a ba, a merê tu gey na geré ayê bôô wori, nijba, kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

Bijné kêm na bay têrij

¹⁸ Na ta derômara na a yen a Emen geléna mega wo bôri ré taari sa têrij kêm to bijné ré li hen men, wô anga habij bay ka bay li hen a men. Jé lêreji wo habij bi wo hen, a jôrij bijné henê tu kwôlê hen, ¹⁹ bi wo geré wo bay ré hônijni yi tu wolé hen. Emen bi na yiri a gelji bêt bêt. ²⁰ Kirija Emen na dîj tô terare yen kwôy kemnên na, kwôni na hôn na ba ôbi gilij na iyen ba, ré nijba, anga ôbi na dî a gelé wo ôbi ré na i ba men, gel wo ôbi ré na na né wo ré kerê ré kwôy men, a ré na ôbi pôn nêj a ré na Emen. A na bay a kelé ré na kwôlê woji ré, hena ciré biri kwôlê ré ré. ²¹ Bi wo bay hôn wo Emen né ya hen iyôn haji kôba, bay ay kibri ré men, bay liri dosé ré a men, mega wo bay ré lê hen iyôn. Bi wo bay ré li hen iyôn na, bay li ré, a erméréji na kwôlo déj iyôn mera men, môrji na bô dilemne a men, bay hôn ani kani ka dôri ré kwôy. ²² Bay kôl ciré na bay tu melênê, nijba, na bay galé dééj iyôn. ²³ Bi bay ré ay kibi dampare to Emen won ôbi merê na kwini hen na, bay ka, a ayji na kibi kamrê ka bay albe yi mega gawrê ka bay ba, a ma hen réba mega ciré môrij hen iyôn men, ka pôn yi môj tanare to noni iyôn men, ka yi môj kalaw iyôn a men.

²⁴ Na wô sa bi wo hen a na Emen né dô kôbri a, a bi bay ré li anga habij bay ka bay ôrij doyriji hen. Bay ay yirji lij anga tayre bay ka hen. ²⁵ Tu kwôlê wo gengij sa Emen hen na, bay dîri kwa a na bay fu na tô benare dî. Bay ay kibi ari dé

ka Emen men, bay li jé biji a men, nɩɩba, bay ay kibi ôbi dé are bay ka kêm hen né. Dôd wori ba, nana ayê na kibri ôbi kwôy kwôy dî. *Amên, bi yi gelɩn hen iyôn.

²⁶ Na hen iyôn aɩa Emen né dô kôbri aɩ, aɩ dɩji li aɩgaɩ tayre bay ka bay gey lê hen. Yébé dî impê aɩ, aɩ yɩɩ naɩ megêrji yébé. ²⁷ Impê kôba, li hen iyôn men. Bay dî yébé aɩ, aɩ na doy yɩɩ naɩ impê ka daɩgi a deréji dî. Bay li aɩgaɩ tayre naɩ megêrji impê. Bay li hen iyôn uwôliɩ na kwôlê sarji a gaɩ wô kibi têriɩ toji.

²⁸ Bɩné bay ka iyônɩgi hen na, kaɩji henê Emen. Aɩ ôbi dô kôbri aɩ, aɩ bi ermé woji ré habɩɩ hen men, bi bay ré liɩ aɩga bay réé lê ré hen a men. ²⁹ Lê aɩgaɩ derôre naɩ yirji a men, aɩgaɩ lê ka habɩɩ gay gay wôn bôrji, aɩ bay li tu bôriyare sa aɩga megêrji a men, bay liɩ yirji habré men, bay liɩ megêrji terbére men, bay duu bɩné men, bay nayriɩ men, bay lamɩɩ yirji men, bôrji habɩɩ naɩ megêrji men, bay liɩ megêrji nôm a men. ³⁰ Bay mênê hini megêrji men, na bay bayi Emen men, bay tiiré megêrji men, uwôyrê yirji men, di deɩgôrji men, yirji gwaji sa ermé sa gwosoy lê têriɩ a kwôy kwôy men, bay bɩɩ balêrji kwôlê ré a men. ³¹ Bay li are baa ermé tôrji men, bay li aɩga bay kôl ciré lê hen né men, bay hôn peré megêrji ré men, bay bô tu ɩa to ka daɩgi ré a men. ³² Bɩné bay ka hen na, hôn dô wo Emen na ré kôl iyôn ba: «Bɩné ka ré ay geré wo habɩɩ bi wo hen na, nêm temare.» Bay hôn hen iyôn haji kôba, bay liɩ are bay ka hen tumô tumô. Bay li hen iyôn mera ré nɩɩba, kirɩɩa bay gel ka daɩgi li aɩga habɩɩ ba, yirji dôrji damaɩ a.

2

Jerê kwôlê woɩ derôre wo Emen a sa jerê sa bɩné

¹ Ôbi a, jôbi wo jeré kôl jeré na ôbi jerê kwôlê sa megêm a, aɩ uwôliɩ kwôlê sarji a hen na, kwôni a dé bôri jalê sam a ré. Wôsa ju jô kwôlê sa megêm a menba, jôbi ju liɩ aɩga habɩɩ bay ka hen ta men. Ôbi a, kem ré uwôlem kwôlê sam a hen. ² Bɩné kaɩ bay lê aɩga habɩɩ bay ka hen na, nana hôn mega wo kwôlo Emen ré

uwôliɩ sarji a hen na, ré na jerê kwôlê woɩ tiri. ³ Jôbi wo jô kwôlê sa megêm a wô lê jériji wo habɩɩ hen, menba, jôbi kôba ju li are bay ka hen men. Emen a sa jerê kwôlê sam a môj môj. ⁴ Dô ré ba, ju bô Emen mega ani ré wô wo ôbi li dô. Aɩ ôbi burem jog ré tô men, uwôl bôri a men. Hôn wo ôbi ré lêm na dô hen, aɩ bi jeré belɩɩ jé lêrem. ⁵ Jôbi bi wo hen na, sam iyêre men, ju gey belé jé lêrem ré men. Na hen iyôn a, ré yi mega jeré dayré na jerê kwôlo Emen sam a iyôn hen. Já gelɩɩ gusiɩ wulê wo Emen a gelé bô tarê wori sa bɩné bay ka iyônɩgi hen. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa bɩné kêm, naɩ jerê kwôlê woɩ derôre. ⁶ Ôbi a sa têbɩɩ bɩné kêm sa kôbriji i ba, naɩ jé lêri jé lêri. ⁷ Bɩné ka pôni na bay dé yirji sa lê aɩga dôri a kwôy kwôy. Na hen iyôn a bay ré gey bi Emen né ay kibriji men, ré kôl kwôliji wo dôri men, bay gey upé merê tu geɩ wo naɩ kwini a men. Aɩ na bay a Emen né biji merê tu geɩ wo naɩ kwini bi wo hen. ⁸ Nɩɩba, bɩné ka pôni bɩɩ Emen kwôlê ré men, bay gey kwôlê woɩ tiri ré, na aɩga habɩɩ a bay ré li mera men. Bɩné bay ka hen na, bay a gelé bô tarê wo Emen men, bô mênê wori a men. ⁹ Bɩné kêm kaɩ bay lê habré hen na, Emen a gelɩɩ tirji gusiɩ damaɩ. Jubné a gelɩɩ gusiɩ tumô dema, bɩné ka na Jubné ré hen ré gelɩɩ gusiɩ tô. ¹⁰ Nɩɩba, bay lê derê na, Emen a ayê kibriji men, ôbi a kelê kwôliji wo dôri men, a biji bô jalê a men. Ôbi a bɩɩ Jubné tumô dema ré bɩɩ bɩné ka na Jubné ré hen tô. ¹¹ Wôsa Emen na ôbi derê tu kwôni ré.

¹² Bɩné ka li têriɩ baa henê tôo to Moyis hen na, bay a li têriɩ aɩ bay a mênê baa wo tôo ré li ani kani naɩ ci. Jubné ba, hôn tôo to *Moyis hende to hen, aɩ ka mênê tôo hende to hen na, Emen a sa jerê kwôlê sarji a na naɩ tôo hende to hen men. ¹³ Na wô toyé tôo mera a kwôni ré yɩɩ kwo dôri tu Emen a ré, nɩɩba, hena ôbi ré li tôo hende to hen dema, ré yɩɩ derôre tu Emen a tô. ¹⁴ Bɩné ka na Jubné ré hen na, bay hôn tôo to Moyis ré, nɩɩba, ka pôni li naɩ sarji aɩga tôo genge hen. Bay li yirji môɩ ciré hôn tôo hende to hen, nɩɩba, bay

hône ré a men. ¹⁵ Bay gel na wo ari lê ka tôô ré gey hen na, ré yi na bôrji a men, ermé woji gel a men. Ta ta ermé woji uwôl kwôlê sarji a men, dô kwôlê sarji a men. ¹⁶ Anğa en kôl kwôliji hen na, a yé tu wolé wulê wo Emen a bij Jêsu Krist jerê kwôlê sa ñiné. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa ñiné wô jé lêreji wo uwôbi hen mega Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri hen kôl hen iyôn.

Jubné nañ tôô to Moyis

¹⁷ Kwonçe kenbay Jubné ba, ken kôl mega wo kené na Jubné men, ken ñi yernçe yi tôô a an ken ñin denğôrñçe nañ Emen. ¹⁸ Ken hôn, anğa dôriñ Emen na, tôô tori na gelênçe geré bi kené dôriñ tu anğa dôri nañ ka habij. ¹⁹ Kenbay ken erem mega kené gelij bay tu tij geré men, kené yé kirij ka perañgi ka ñiné ka mô dilemne a men, ²⁰ ken kôl kené nêmen gelij ñiné ka hôn ani ré hen are men, kené nêmen gelij kamrê are a men, wôsa ken kôl mega wo kené hôn tôô to Emen hen iyôn nij, an yi mega wo kené hôn na are kêmen men, kené hôn na tu kwôlê a men. ²¹ Ken gelij ñiné are menba, wô mi a kené gelij yernçe ré ba? Ken kôlij ñiné ré gômse ré menba, wô mi a kené gômse ba? ²² Ken kôlij ñiné ré yij nañ yébé ñiné ré menba, kenbay ken li wô mi men ba? Ken kôl kené gey kamrê ré menba, ken gômse anğa ñiné bij kamrê bay ka hen wô mi sôn ba? ²³ Ken di denğôrñçe damañ kôl iyôn ba: kené hôn tôô to Emen nij, nijba, ken mène na tôô hende to hen, an ñiné kôl kwôlo habij gengij sa Emen wô kebrençe wô mi sôn ba? ²⁴ Na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ñiné ka na Jubné ré hen tiiré Emen wô kebrençe kenbay Jubné.»

²⁵ Kenbay Jubné ken wal ken, gel wo kené na ka Emen. Hena kené li tôô to Moyis dô na, ken wo ken wal hen na, a lê nañ ken, nijba, hena kené li tôô hende to hen ré na, walê ken wonçe bi wo hen na, yi mega kené wal ré tô iyôn. ²⁶ Hena kwôni ré wal ken ré nijba, li na tôô to Moyis na, tu Emen a ba, ôbi yi mega ñiré wal ken iyôn. ²⁷ Kenbay kap Jubné

ba, Emen na bènçe tôô tori to na lijn bô magtubu a hen kebrençe a menba, ken bi bay walênçe ken menba, ken mène tôô hende to hen. Ñiné ka na Jubné ré hen na, kwoji ba, bay wal ken né, nijba, hena bay ré bi kwôlê sa tôô hende to hen a na, na bay a jerê kwôlê sarñçe a. ²⁸ Nijba, i a na Jub won tiri ba? Jub won tiri na, na kwo yi Jub nô na mera ré. Anğa gel wo kwôni ré na kwo Emen na, na kwon walê ken wo ñiné gel nañ tirji hen mera ré, ²⁹ nijba, Jub won tiri na, na kwo Emen bul ermé wori hen. Walê ken won tiri wo na kwo Tini Emen a lê bô gawra hen na, na kwôlo gengij sa tôô to lijn bô magtubu to Emen a hen né. Emen a na ôbi ayé kibi gawra bi wo iyônçi hen, ñiba, na ñiné ré.

3

¹ Hena ré na iyôn ba, yé Jub ba, derêri yôn ba? Hena kwôni ré wal ken ba, li nañ ñi na iyen ba? ² Li nañ ñiné damañ nañ geré kwône. Dênçe na derênçe tôri ken toy: Emen na bij na Jubné kwôlê wori tumô. ³ A hena ka pônî ré bi kwôlê sara ré ba, a lê wo Emen a ñé bê kwôlê wori baa ba? ⁴ En en, na iyôn né. Hena gawré ré na bay benare kêmen haji kôba, Emen ba, na ôbi kelê kwôlê won tiri. Na mega wo na lijn bô magtubu tori a kôl iyôn ba: «Jôbi Emen hena jeré iyêl kwôlê ba, gawra hôn wo ré na kwôlê won tiri.

Hena kwôni ré uwôlem kwôlê sam a ba, kwôlê wôni wo a beré sam ba, nañ.»

⁵ Kwôlê bi wo hen na, gawré kôl na hen iyôn hende to hen. Ka pônî a kelê habré wo niné li hen na, ré lê nañ ñiné an bay ré hené mega wo Emen ba, ré na ôbi lê anğan derôre. Hen ba, nija kôlji na kwôli mi ba? Nija kelê Emen ré li habij aña ré perêna hen ba? (En kôl na mega wo gawré kôlirij hen iyôn.) ⁶ En en, na iyôn né kwôy. Hena Emen na ré na kwôni won derôre ré ba, ôbi henañ ré jerê kwôlê sa ñiné na iyen ba?

⁷ Hena kwôni ré kôl iyôn ba, ena ôbi benare, hen iyôn na, benare tijé hende to hen a lê an ñiné a hené mega wo Emen ba, ré na kwôni won tiri. An bay a heramiri

wô sa bi wo hen. Iyôn ba, wô mi a kwôlê ré beré san wôsa ené na ôbi têriñ sôn ba? ⁸ Ka pônî kôl iyôn ba: «Hena nana lêngge habrê aṅ na gelij derê wo Emen ba, li mi ba?» Ka pônî kôlen kwôlo habij kôl iyôn ba ré na nôbi a ré kelê kwôlê bi wo hen. Emen a jerê kwôlê sa bijné bay ka hen iyôngi a hen, aṅ jerê kwôli bi wo hen na ya.

Kwôni wo na kwon derôre tumô Emen a ba, naṅ

⁹ Na kelê iyeṅ ba? Hen ba, nabay kaṅ Jubnê na, naa dê bijné ka na Jubnê ré hen ba? Eṅ eṅ, nana dêji ré kwôy. Na en kôl tumô kôl iyôn ba: «Nabay kaṅ Jubnê men, bijné ka na Jubnê ré hen a men na, na têriñ a emê iyére sarna.» ¹⁰ Na mega bi wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Kwôni won derôre pôn nêṅ iyôn kôba ré naṅ tumô Emen a hen.

¹¹ Kwôni pôn nêṅ iyôn wo hôn aṅgaṅ derôre ba, naṅ men, kwo pôn nêṅ iyôn wo woge Emen kôba naṅ a men.

¹² Bay kêṅ bul cêgeriji bij Emen men, bay kêṅ ge kay men, kwôni pôn nêṅ iyôn wo li aṅga dôri ba, naṅ kwôy.

¹³ Aṅga so kibi kwôni a na, na aṅga habij ka nêṅ deréri kwôni hen. Kibriji kôl kwôlê won benare men, kwôli kelêriji ba yi mega gura kalaw wo duu bijné hen iyôn.

¹⁴ Bay tideré bijné men, bay kôl na kwôlê won dôre dôre kwôy men,

¹⁵ bay sê masê wô deré bijné a men.

¹⁶ Kirij ka bay ô ya na, bay mêne are men, bay gelij bijné gusij a men.

¹⁷ Bay hôn merê naṅ bô jalê naṅ bijné ré men,

¹⁸ bay hariṅ Emen né a men.»

¹⁹ Kirijna tôô geléna hen iyôn na, nana hôn wo aṅga hende ré geléna kêṅ hen na, ré gelij na ka Emen na biji tôô hende to hen men. Na ôbi á, Emen ré bu kibi bijné ka

kôl ciré hôn né a ciré li hen, aṅ Emen a jerê kwôlê sarji a kêṅ. ²⁰ Na hen iyôn a, kwôni pôn nêṅ iyôn wo a kelê diré na kwon derôre tumô Emen a wôsa diré li aṅga tôô ré kôl hen ba, naṅ. Tôô gel na têriñ to bijné nô bi bay ré hôn mera.

Emen gôlij naṅ gawra na iyeṅ ba?

²¹ Haw hen na, na Emen a gelij bijné geré wo bay ré yij kaṅ derôre tumôri a. Geré bi wo hen na, na kwo đanṅi điba, na kwo tôô hen né. Geré bi wo hen na, tôô to *Moyis naṅ bay kibi Emen na kôl kwôli. ²² Geré bi wo bijné a yij kaṅ derôre tumô Emen a hen na, na sa kibi aṅga Jêsu Krist li hen. Emen bôl geré bi wo hen, bij bijné kêṅ ka bi bôriji sa Jêsu a điba, na Jubnê mera ré, wôsa Emen dô tu kwôni ré. ²³ Bijné kêṅ li têriñ aṅ bay kelaṅ naṅ Emen men, bay a upé hini emê wori ré a men. ²⁴ Nijba, bô Emen dô naṅ ci na đéṅ iyôn, aṅa ôbi ré biji yi bijné kaṅ derôre tiri a hen. Ôbi li hen iyôn naṅ geré wo Krist Jêsu dôriji bô têriñ a hen. ²⁵ Emen a ayêri dé bi ré ma aṅ bi kwôbriri ré dô têriñ toji sarji a aṅ. Hena bay ré bi bôriji sa Jêsu Krist a ba, ôbi a dé bôri jalê sarji a. Ôbi li hen iyôn bi bijné ré hôn wo diré na kwon derôre. Têriñ to bijné na li tumô hen na, Emen na pôriji wô sare ré. ²⁶ Wôsa ôbi na uwôl bôri. Nijba, haw hen na, ôbi gel iyeṅ a diré bi bijné ré yi kaṅ derôre ba men, ôbi gey yé kwôni won derôre men, bijné ka ré bi bôriji sa Jêsu a hen kôba, diré biji ré yi kaṅ derôre men.

²⁷ Hena ré na hen iyôn ba, ani ka naa dij dengôrna hen ya ba? Eṅ eṅ, ani naṅ. Aṅga dôri ba, na bê bô sa Jêsu Krist a điba, na bê kwôlê wona sa tôô a ré. Iyôn ba, ani ka naa dij dengôrna ba, naṅ. ²⁸ Nana hôn wo Emen né bij bijné ré yi kaṅ derôre na sa kibi bê bô woji sa Jêsu a điba, na wô wo bay ré li tôô to Moyis hen né. ²⁹ Ken erem mega wo Emen ré na Emen wo Jubnê mera ba? Bijné ka na Jubnê ré hen kôba, na kari men ré ba? Ôbi na Emen woji a men. ³⁰ Emen na pôn nêṅ hari. Hena Jubnê ré bi bôriji sa Jêsu

Krist a na, ôbi a biji bay a yé kap derôre tiri a. Kwo ðiné ka na Jubné ré hen kôba, na hen iyôn men, hena bay ré bi bôrji sa Jésu Krist a. ³¹ Mega wo kôlij Emen ré bij ðiné ré yi kap derôre wô kibi bê bôo woji sa Jésu a hen ba, kôl na wo nana kapij tôte ba? Eñ eñ, na iyôn né. Ôbi bi wo hen dema nana gelij derê tôte tôte.

4

Anğan gelé ka Abraham gel

¹ Erména sa môyrena *Abraham a, kwôli mi a nana erem gengij sari ba? Men, na mi a ôbi ré uwôn kôbi Emen a gengij sa yirji woj gawra hen ba? ² Hena Emen na ré biri yi kwôni woj derôre tiri a wô ari lêri ka dôri na, Abraham henañ né di dengôri ba, ré na tiri nijba, ôbi nê dem dengôri tumô Emen a ré. ³ Toyénge kwôlo magtubu to Emen kôl kôl iyôn ba: «Abraham bi bôri sa Emen a, na ôbi a, Emen né biri yi kwôni woj derôre tiri hen.» ⁴ Henénge wo hena kwôni ré li jé aña bay ré têbiri na, na sa kôbri wori dîba, bay biri na déj iyôn né. ⁵ Nijba, hena kwôni ré li ani kap déj tu Emen ré, aña ré bi bôri sa Emen woj ôbi berê tu na to bay têrij hen na, nañ ayê bôo wori bi wo hen na, Emen a biri yé kwôni woj derôre tiri a. ⁶ Kelma Dabid kôba, na kôl kwôlê bi wo hen iyôn tumô men. Ôbi na kôl kwôli ðiné ka Emen biji yi kap derôre tiri a dîba, ôbi bi bôri sa jé lêreji a ré. Bijné bay ka hen na, yi derê yi wô sarji.

⁷ Ôbi kôl iyôn ba:

«Bijné ka Emen dî bôri jal sa têrij toji a hen na,
ré na ka yi derê ré yi wô sarji.
Bijné bay ka Emen dô têrij toji añ hen na,
na bay yi derê.

⁸ Yi derê yi wô sa gawra wo Kelma Emen biri nañ kwôli têrij tori a ré hen.»

⁹ Kwôlo kelma Dabid na kôl hen ba, na kôl gengij na sa bay walê keñ a, yirji ré derêji mera ba? Eñ eñ, ka wal keñ né hen kôba, bay a lê yi derê a men. Nana toy mega wo Emen né bô Abraham môñ kwôni woj derôre tiri a, wô bôri wo ôbi

bi sari a. ¹⁰ Kirija Abraham na yij kwôni woj derôre tu Emen a hen ba, ôbi na wal keñ nij laba, na wal ré tôte ba? Wulê bi wo hen na, ôbi na wal keñ né tôte a men. ¹¹ Keñ wo Abraham na wal hen na, na anğa gel wo ôbi na ré bi bôri sa Emen a nij men, Emen na ré biri yi kwôni woj derôre tiri a kirija ôbi na bi bay wali keñ ré tôte hen a men. Na ôbi wo hen, aña Abraham ré na iba ðiné ka wal keñ né nijba, bi bôrji sa Emen a, añ ôbi bôrji mega ðiné kap derôre hen. ¹² Bijné ka wal keñ hen kôba, Abraham na ibarji men nijba, bi bay li môñ ôbi na lij hen iyôn men, wôsa pa dema ôbi na ré wal keñ tôte na, ôbi na bi bôri sa Emen a nij.

Anğa Emen genge dîré béna hen na, naa uné nañ geré wo ayê bôo

¹³ Emen na genge dîré bij Abraham nañ kwôngêri sa terare. Anğa Emen na genge dîré bij Abraham hen na, ôbi na genge wô wo Abraham na li tôte ba? Ôbi na kôl hen iyôn, na wôsa Abraham na bi bôri sari a añ yij kwôni woj derôre tiri. ¹⁴ Hena ré na ðiné ka li tôte a ré uné anğa Emen genge hen na, iyôn ba, ðiné ka bi bôrji sari a hen na, bay bi na déj iyôn, añ anğa Emen na genge hen kôba, a yé ani tirji a ré a men. ¹⁵ Na hen iyôn, wôsa tôte li añ bô Emen taari sa ðiné, wôsa bay li tôte hende to hen né. Hena tôte na ré nañ ba, kwôni henañ ré mênêre ba?

¹⁶ Iyôn ba, anğa Emen na genge hen na, na wô sa ðiné ka bi bôrji sari a hen. Ôbi li hen iyôn wô gelij bô derê wori. Ôbi gey bij kwôngê *Abraham kêm dîba, bij na ðiné ka bi bôrji sa tôte to *Moyis a hen mera ré, nijba, ôbi bij ðiné kêm ka bi bôrji sari a, mega Abraham na bij bôri sari a hen iyôn men, wôsa Abraham na ibarna nabay kêm. ¹⁷ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En dém ju yi môy tôte yé ðiné kwône.» Tu Emen a na, Abraham na ibarna wô kibi bê bôo wori sari a. Na Emen bi wo hen a na ôbi bij ðiné ka ma ji si men, kirija ôbi ay tôri na, anğa nañ kôba, ôbi biji yi ya a men. ¹⁸ Kirija ðiné na bô mega geré

dé bôô sa Emen a ré nañ hen iyôn haji kôba, Abraham ba, na dî bôri sa Emen a men, na bi bôri sari a men. Na hen iyôn aña Emen né li anğa ôbi na genge dîré lê bîñ Abraham hen, añ ôbi yîñ iba tô yê bîñé kwône mega Emen na kôli kôl iyôn ba: «Kwôngêm a kwônê.»¹⁹ Wulê bi wo Emen na kôli hen na, elê Abraham na a nê mê arew ley, añ ôbi hôn wo dîré na kwo hali niñ men, Sara kôba, yê wore ré nañ a men, niñba, ôbi bi bôri sa Emen a ré lê anğa ôbi na ré genge hen biri.²⁰ Ôbi hôn wo dîré upé anğa Emen na genge dîré biri hen, añ ôbi meremné ré, niñba, bôri wo ôbi bi sa Emen a hen na, biri néri añ ôbi heramiri.²¹ Ôbi hôn hôn dô sari a wo Emen ré ôriñ nañ néé woñ liñ anğa ôbi ré genge dîré lê biri hen.²² Na ôbi wo hen aña, Emen né biri yi kwôni woñ derôre tiri a hen.²³ Kwôlo na liñ bô magtubu a kôl iyôn ba: «Emen ré bôôri mega kwôni woñ derôre tiri a» hen na, na liñ hen iyôn gengiñ na sa Abraham pini mera ré.²⁴ Bay li hen iyôn na wô sarna, añ hena nana bi bôrna sa Emen wo bîñ Kelma wona Jésus ji si perê ka ma a hen na, ôbi a berêna mega bîñé kañ derôre tiri a men.²⁵ Jésus bi wo hen na, Emen na uwôli kôbi bîñé, añ bi ré ma wô kibi têriñ tona, menba, ôbi biri ji si perê bîñé ka ma a, añ bi nana yîñ bîñé kañ derôre tiri a men.

5

Jésu hô dayêna nañ Emen

¹ Mega hen iyôn na, Emen berêna mega bîñé kañ derôre tiri a wô kibi ayê bôô wona, añ haw hen nana mô ré bô jalê nañ Emen sa kibi anğa Kelma wona Jésus Krist li hen.² Na ôbi a belê geré bi Emen né béna derê wori wô kibi bôrna wo nana bi sa Jésus a hen. Na bô derê bi wo hen a nana mô bôô a haw hen men, nana liñ yi derê a men, wôsa nana dî bôrna mega Emen né sa béna hini emê wori men.³ Nana li yi derê na wô bi wo hen mera ré, niñba, naa li yi derê kirîña nana mô bô gusiñ a ba, ré geléna ulê bôô.⁴ Kirîña

nana uwôl bôrna hen iyôn na, a béna berê bôrna iyêrê hen iyôn men, bôrna wo nana bu iyêre hen, a béna dé bôô sa Emen a men.⁵ Hena nana dî bôrna hen iyôn na, a yê senge ré, wôsa Emen na geléna geyé wo dîré geyéna hen. Añ na Tini to ôbi na béna hen a gelé.

⁶ Kwôlo en kôl hen na, en kôl na wo ca ba, néé wo na nana gôliñ nañ yerna ba, nañ. Wulê bi wo hen na, *Krist sa ma wô sarna nabay kañ bay têriñ. Na wulê wo Emen na genge.⁷ Bi kwôni ré ma wô kibi kwôni woñ derôre na, nana hôn wo ré na anğa iyêre gañ. Hena ôbi na ré na ôbi lê derê a men ley dema kwôni ré geyé ma wô kibri.⁸ Niñba, Jésus Krist ba, ma wô sarna kirîña nana bay bô têriñ a tô. Na hen iyôn a Emen né geléna geyé wo dîré geyéna hen.⁹ Na nañ kwôbri Jésus Krist wo ma wô sarna hen aña, Emen né berêna mega bîñé kañ derôre tiri a hen. Na hen iyôn a, nana hôn wo Jésus Krist réé gôliñ nañ na, añ bi bô Emen né taari sarna ré niñ.¹⁰ Ca kirîña na nana bay bayi Emen tô hen na, ôbi na hô bi nana bîñ pôn nañ dî nañ temay Kemari. Añ haw hen wo nana bîñ nañ dî hen na, nana hôn dô wo ôbi réé gôliñ nañ na yôd wôsa Kemari mô tu geñ.¹¹ Na hen iyôn mera ré. Nana li yi derê tumô Emen nañ geré wo Kelma wona Jésus Krist, añ nana li yi derê wôsa ôbi a derê tumôrna ôriñ ligi Emen a añ bi nana hô bîñ pôn nañ dî.

Kwôlo gengiñ sa si Adam nañ Krist

¹² Na gawra pôn nêñ a lê têriñ menba, hende gôr sa terare nà. Na wô kibi têriñ hende to hen aña, bîñé ré mañ hen. Na hen iyôn a, temare ré gôr kirîñ kêm men, duu gawré kêm a men, wôsa bay kêm li têriñ.¹³ Têriñ na yi sa terare a nà niñ dema Emen na ré bîñ *Moyis tôô tô. Wulê wo tôô na nañ tô hen na, Emen na uwôl kwôlê sa bîñé kwôli têriñ toji ré.¹⁴ Niñba, hen iyôn hari kôba, wulê wo Adam a yeñ kwôy sañ sa kwo Moyis a na, temare na ôm iyêre sa bîñé kêm. Bi wo têriñ toji na yi mega to Adam to na bîñ kwôlê sa Emen a ré hen iyôn né.

Adam na na tini kwo a era hen. ¹⁵ Bijné bay ka wôô hen na, gelijnji ré. Wôsa têrijn to Adam na li hen na, a némijn nap anğa Emen béna hen né. Na tiri, bijné kwône ma wô kibi têrijn to gawra pôn nêj a lê, nijba, bô derê wo Emen dê aj sôj. Ôbi tô kibri damañ sa bijné kwône déj iyôj men, liji dô wô kibi Jêsu Krist a men. ¹⁶ Anğa Emen bi na, yi gelijn gay dîba, yi mega têrijn né. Têrijn to gawra pôn nêj li hen na, li aj Emen uwôl kwôlê sa bijné. Nijba, kirijna Emen li bô derê wori nap bijné, bi wo bay li têrijn damañ hen haji kôba, ôbi biji yi bijné kañ derôre aj kwôlê a beré sarji ré nij. ¹⁷ Na tiri, gawra pôn nêj a lê têrijn menba, temare ôm iyére sa gawré kê m wô kibi têrijn tori hende to hen. Hen iyôj ba, nana hôn wo sa kibi Jêsu Krist pôn nêj na, nana uwôj are damañ. Bijné ka Emen biji bô derê wori damañ aj biji yi kañ derôre tiri a hen na, bay a merê tu geñ nap kwiniji men, bay gôlij sa are kê m, sa kibi gawra pôn nêj, ôbi a na Jêsu Krist.

¹⁸ Na ôbi á, nana gel wo kwôlê bu sa bijné kê m sa kibi Adam pôn nêj wo li têrijn hen men, sa kibi Jêsu Krist pôn nêj wo li anğa dôri hen a lê aj kwôlê ré bu sa bijné kê m né hen men, ôbi biji mô tu geñ nap kwiniji a men. ¹⁹ Nana gel wo bijné kwône yi bay têrijn wô kibi gawra pôn nêj wo bijn Emen kwôlê ré hen iyôj na, bijné kwône yi kañ derôre tiri a wô kibi bê kwôlê wo Jêsu Krist pôn nêj men. ²⁰ Emen na bijn bijné tôô to Moyis bi têrijn toji ré ô tumô tumô menba, kirijna têrijn to bijné ô tumô tumô hen iyôj na, bô derê wo Emen kôba, ô tumô tumô dê aj sôj. ²¹ Na hen iyôj a, bô derê wo Emen ré li aj bijné yi kañ derôre tiri a, mega wo têrijn ôrijn nap néé wôj dirijn gawré hen iyôj men. Bô derê wori bi wo hen li aj nana môrijn tu geñ nap kununa aj na Kelma wona Jêsu Krist a belê geré béna.

6

Nana ma tô têrijn a nijba, nana mô tu geñ nap geré wo Jêsu

¹ Hena ré na hen iyôj ba, naa kelê kwôli mi ba? Hena ré na hen iyôj ba, naa lê

têrijn aj bi Emen né béna bô derê wori damañ a ba? ² Eñ eñ, na hen iyôj né kwôy. Kwo gengijn sa têrijn ba, nana ma aj nana nê m merê bô têrijn a ré kwôy nij. ³ Ken hôn dô kirijna bay na lêna batê m hen na, ken hôn wo na nana bijn pôn nap Jêsu Krist hen iyôj hanje ba? Wulê bi wo hen na, nana ma nap dî men. ⁴ Kirijna bay na lêna batê m hen na, nana ma nap dî men, bay eména nap dî men, aj bi jé lêrena ré yi na anğa kôrbi mega wo lbarna Emen bi Jêsu ji si kamjê nap néé wori wo gôlij sa are kê m hen.

⁵ Na tiri, nana ma môj ôbi iyôj aj nana bijn pôn nap dî hen. Mega wo hen iyôj na, nana bijn pôn nap dî sa kwo gengijn sa jé sé kamjê wori wo ôbi jijn sijn kamjê hen iyôj men. ⁶ Nana hôn wo kirijna Jêsu na ma sa gurô tagelê hen na, Emen na bér jé lêrena wo cay hen ya men, aj bi yi wôj têrijn ré ma men, bi têrijn ré lêna lemnare ré nij a men. ⁷ Wôsa têrijn ôrijn nap néé sa kwôni wo ma hen ré nij yôd. ⁸ Nabay nap *Krist nana manje, ôbi a nana hôn wo nana merê tu geñ nap dî men hen. ⁹ Men, nana hôn wo Jêsu Krist wo ré ji si kamjê hen na, réé ma ré nij yôd men, temare ré ôrijn nap néé sari a ré nij a men. ¹⁰ Kirijna ôbi ma na, ôbi dô yiri aj yi têrijn a têê pôn yôd, aj haw hen wo ôbi mô tu geñ hen na, ôbi li are kê m ermijn na sa Emen a.

¹¹ Nap ken kôba, na hen iyôj men. Henê nje mega wo kené ma nij aj kené dô yer nje yi têrijn a yôd aj nij. Aj haw hen ken mô tu geñ tumô Emen a sa kibi bijnare pôn tonje nap Jêsu Krist.

¹² Mega na hen iyôj na, bi têrijn ré hô uwôj néé sa kurô nji yer nje a ré nij yôd. Men ken mô wô bê kwôlê sa anğa habijn ka kurô nji yi gey hen né a men. ¹³ Dê nje bi têrijn ré hô uwôj geré si kwa yer nje wo pôni a wô lijn habré ré nij. Nijba, ken ay yer nje bijn Emen mega bijné ka ma aj béer hen iyôj men, ken ay yer nje biri yôd aj bi ôbi perê nje lijn anğan derôre.

¹⁴ Iyôj ba, têrijn a gôlij sar nje ré nij wôsa ken mô tô tô to *Moyis ré nij, nijba, ken mô na bô bô derê wo Emen a.

Nana limé ka Emen laba, ka têrij dî ba?

¹⁵ Hen ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa lê têrij wô wo nana mô tô tô to Moyis a ré nij, nijba, nana mô na tô bô bô derê wo Emen a ba? En en, na hen iyôn né kwôy. ¹⁶ Ken hôn mega wo hena kené ay yernge bij kwôni aþ ken kôli kené biri kwôlê ba, ken yi na limé kari iyôn ré ba? Hena têrij ré gôlij sarnge ba, kena limé kare aþ ken woge na temare sarnge a, nijba, hena kené bij Emen kwôlê ba, kena limé kari men, ka yé gawrê kaþ derôre tiri a a men. ¹⁷ Na kena limé ka têrij ca tumô ré ba? Nijba, haw hen na, ken bi kwôlê sa kwôlê wop tiri a wo bay na gelenge hen naþ bôô pôn. Iyôn ba, na lijge Emen dosé wô sa are bay ka hen kê. ¹⁸ Iyôn ba, kena limé ka têrij ré nij, wôsa Emen derenge aþ ken yi na limé kari, aþ bi jé lêrenge ré yi kwoþ derôre. ¹⁹ En ay limé gengij naþ are bay ka hen, aþ bi kené hôn, wôsa ken jal sa henê are a gaþ. Tumô ba, na ken ay yernge yôd wô lij habré men, ken li têrij hende kê hen ôrij tumô tumô mega wo na ken lij ca tumô hen iyôn. Aþ na kena limé kaji. Nijba, haw hen na, ken ayenge yernge bij Emen yôd wô lij angaþ derôre aþ bi jé lêrenge yij kwo séli, aþ ken yij limé kaji men.

²⁰ Ca ba, na kena limé ka têrij kwôy kwôy men, ani ka na berenge erenþ bi kené li anga Emen gey hen kôba, naþ a men. ²¹ Wulê bi wo na, ken lij anga habij aþ tayre denge sara kemnên kemnên hen na, na mi ka dôri a kené uwôn ya ba? Are bay ka hen na, ôrij naþ gawra na kini temare a dî. ²² Nijba, haw hen na, kena limé ka têrij ré nij, mega wo Emen derenge kibé hen na, ken yi na limé kari nij. Iyôn ba, anga dôri kaþ uné na, na lê jerenge wo a yé kwo séli men, deré kibri ba, ka merê tu geþ naþ kununge a men. ²³ Hena kwôni ré li têrij ba, angaþ têbê sa kôbri ba, na temare. Nijba, anga Emen bij gawré déj iyôn hen na, na merê tu geþ wo naþ kwini. Ôbi béna na wô wo nana bij pôn naþ Kelma wona Jêsu Krist.

7

Tôô to Moyis naþ néé sarna ré nij

¹ Yênen, na kelenge kenbay ka ken hôn tôô hen ken toy. Ken hôn mega wo tôô ré ôrij naþ néé sa kwôni a na, na kirija ôbi ré môrij tu geþ tô mera ré ba? ² Na gengenge naþ iyore to kurôre ya. Kirija kurôre bi wo hen mô tu geþ baa ya tô na, hende a kaþeri aþ ôrij wô kwo dangi ré wôsa tôô haare naþ kurôre baa ya. Nijba, hena ôbi ré ma na, tôô to na haare naþ kurôre hen na, li ani naþ tu ré nij. ³ Hena kurôre ré ma ré tô aþa hende ré enge iba wo dangi na, hende yij na yipare toþ têrij. Nijba, hena ôbi ré ma nij na, hende na sare senge. Hena hende ré gey enge iba wo dangi kôba, a enge dîba, kwôni a jôre ré men, hende yij na yipare toþ têrij hen ré men. ⁴ Yênen, kwonge kenbay kôba, na hen iyôn men. Kwo gengij sa tôô ba, ken ma naþ dî, wô kibi bipare tonge naþ *Krist. Ôbi a, kené na kari ôbi wo Emen biri ji si kamþê hen. Kena bipé kari aþ bi jé lêrenge ré yij kwo dôri tu Emen a. ⁵ Ca kirija na nana lij anga bôrna na gey tô hen na, tôô na gel wo anga nà ré na têrij men, ka hen ré na têrij men. Kirija geléna hen iyôn na, nana gey lê têrij hende to hen damaþ a, aþ têrij hende to hen nôgêna bi a kibi temare a. ⁶ Ca ba, na nana limé ka tôô to *Moyis, nijba, haw hen na, tôô to na beréna lemnare hen na, yi mega nana ma tôre a nij. Na hen iyôn a, Emen né deréna tôre a hen. Aþ haw hen jé wo Emen wo nana li hen na, na kwo kôrbi wo Tini Emen a geléna dîba, na naþ kwo tôô to Moyis to lij bô magtubu a hen né.

Tôô naþ têrij

⁷ Hen ba, gel wo tôô to Moyis na ré habij ba? En en, na iyôn né, nijba, hena tôô henaþ ré naþ ba, ré ené hené wo têrij ré na anga habij tumô Emen a ré. A hena tôô henaþ ré kôl iyôn ba: «Já lê tu bôriyare ré» réba ré ené hené tu bôriyare ré habij na iyeþ ba? ⁸ Nijba, na hené bi wo en hôn tôô hen aþa, têrij ré uwônij kene yen a hen men, na ôbi a, ené lij tu bôriyare sa anga gay gay a hen men. A hena tôô ré naþ ba, néé têrij kôba, naþ men. ⁹ Ca wo na en hônij tôô ré tô hen na, na en mô tu geþ, nijba, kirija en hôn

tôo na nij dema ené lij têtirj hen. ¹⁰ Ôbi a, ené mañ wô kebre. Wôsa Emen bi tôo bi ré bij bijné mô tu geñ menba, hende hô bilij temay deréren. ¹¹ Ôbi a, kirija ené hôn tôo menba, têtirj uwônij kene yen a añ lamén en li têtirj añ yij temay deréren.

¹² Iyôn ba, Emen a dé tôo, añ kwôlo yi bô a kêm hen na, na kwo séli men, kwôlê bi wo hen, na kwoñ derôre men, kwo dôri a men. ¹³ Hen ba, na Kwôlo Dôri bi wo hen, a deren hen ba? En en, na iyôn né. Na têtirj a deren dî. Añ li añ hende bu tô kôbi Kwôlo Dôri bi wo hen aña, na ré deren hen. Na hen iyôn a, sa kibi tôo a nana hôn wo têtirj ré na aña habij damañ hen.

Têtirj gôlij sa gawra

¹⁴ Nana hôn wo tôo na, ré yi gengij na sa Tini Emen, nijba, nôbi ena gawra mera aña ené yij lema wo têtirj hen. ¹⁵ Añ aña en li hen na, en hôn tôrji ré. Wôsa aña en gey lê hen ba, en li ré menba, ka en gey lê ré kwôy hen a ené li dî men. ¹⁶ Hena ené kañ aña habij ka en li hen ba, en hôn wo tôo na ré dô. ¹⁷ Ôbi a, kirija ené li habij ba, na nôbi a lê hen né, nijba, na têtirj to bôn a hen lê habré hen. ¹⁸ En hôn wo lê aña dôri ré nañ yen a. Añ nañ ermé wupê woñ gawra na, en gey lê aña dôri hapê, nijba, en nêmen né. ¹⁹ Aña dôri ka ené lê hen na, en li ré, añ na ka habij ka en gey lê ré hen, a ené hô li dî men. ²⁰ Hena ené li aña habij ka en gey lê ré hen na, na nôbi a lê hen né, nijba, na têtirj to yi yen a hen a lê hen.

²¹ Aña en gel yen a na: en gey lê aña dôri nijba, têtirj a gasê yé tumôn a dî. ²² Bôn a ba, yen dôren sa tôo to Emen a hapê, ²³ nijba, aña habij ka yi bôn a hen na, li kumbul nañ ka dôri ka en hôn hen. Aña habij bay ka yi yen a hen, a lê aña ené yij lema wo têtirj hen. ²⁴ Ayi! na lê iyen ba? I a dôren kôbi yen wo ôrij nañ en kibi temare a hen ba? ²⁵ Na Emen a dôren kibi a nañ né wo Kelma wona Jêsu Krist, añ en liri dosé nañ bôn pôn. Ôbi a, ré nañ bô geyé wupê na, ené gey bê kwôlê sa tôo to Emen a, nijba, nañ iya

wupê woñ gawra hen na, ena lema wo têtirj.

8

Merê tu geñ wo Tunu toñ hendi bô bôré bij bijné

¹ Iyôn ba, haw hen na, Emen a ulê kwôlê sa bijné ka bij pôn nañ Jêsu Krist hen ré nij. ² Wôsa né wo Tunu toñ hendi bô bôré wo béna merê tu geñ woñ tiri hen na, hena na ligi Jêsu Krist a. Men, ôm iyére san a añ ena lema wo têtirj nañ kwo temare ré nij. ³ Tôo to *Moyis na nêmen lê bi nana mô tu geñ ré, wôsa nana gawré ka iya men, nana nêmen bê kwôlê sa tôo a ré a men. Nijba, aña tôo na nêmen lê ré na, Emen liji. Ôbi a, ôbi ré jêp nañ Kemari sa terare a nà, bi ré bul yiri gawra añ ré gelij nañ nabay kañ bay têtirj bay ka hen iyôn men, ré ma wô sa têtirj tona a men. Na hen iyôn a, Emen na ré jô kwôlê sa têtirj to yi bô gawré hen. ⁴ Ôbi li hen iyôn bi nana lij tôo to Moyis dô jêd, nabay ka nana ô tô né wo Tunu toñ hendi bô bôré a dîba, tô kwo kurônggi yi a ré nij hen. ⁵ Bijné ka li aña bôrji gey hen na, ermé woji yi na sa aña gajij bay ka hen, nijba, ka li aña dôrij Tunu hen na, ermé woji yi na sa aña dôrij Tunu a dî. ⁶ Hena nana erem na sa aña dôrij kurônggi yi a kwôy kwôy na, nana woge na temare, nijba, hena nana erem na sa aña dôrij Tunu a kwôy kwôy na, naa merê tu geñ men, naa upé bô jalê a men. ⁷ Bijné ka erem na sa aña bôrji gey a kwôy kwôy hen na, na bay bayi Emen, wôsa bay bi kwôlê sa tôo Emen a ré. Tiri wori ba, bay nêmen né. ⁸ Bijné ka li aña bôrji gey kwôy kwôy hen na, bay a nêmen dé tu Emen né.

⁹ Kenbay na, jé lêrenge na kwo kurônggi yi ré nijba, na kwo Tini Emen, hena hende ré mô bôrñge a tiri a men. Ôbi a, kwôni wo Tini *Krist ré nañ bôri a ba, na kwori ré hen. ¹⁰ Hena Krist ré mô bôrñge a ba, Tini a bérñge ka merê tu geñ, wôsa kené na bijné kañ derôre tu Emen a. Nijba, kurônggi yerñge ô na kibi temare a wô kibi têtirj to ken li hen. ¹¹ Hena Tini Emen wo na bij Jêsu Krist na ji si kampê perê bijné ka ma a hen ré yi bôrñge a

tiri na, Emen bi wo hen a béngge ka merê tu geɲ hen iyôn men, wô kibi Tini to mô bônge a hen.

¹² A iyôn ba, yênen, bi jé lêrena bij naɲ kwo Tunu toɲ hendi bô bôrê dîba, bi bij naɲ kwo kurôngi yi ré nij. ¹³ Hena jé lêrengge ré na kwoɲ kurôngi yi ba, ka ma, nijba, hena kené li are naɲ néé wo Tunu toɲ hendi bô bôrê na, ka ménê ka habij ka yi yerŋge a hen kêm aɲ, ôbi a, kené môrij tu geɲ hen. ¹⁴ Bijé kêm ka Tini Emen a derê tumôrji hen na, bay na kami Emen. ¹⁵ Tunu hende to Emen béngge hen na, na toɲ lemnare ré men, na toɲ kemnare ré a men, nijba, hende li aɲ ken yi kam Emen. Ôbi a, nana uwôn geré uwôgij Emen: «Baba» hen. ¹⁶ Tunu hende to hen, a lê aɲa nana hôn dô bôrna wo nana na kam Emen tiri a men hen. ¹⁷ Mega wo nana kamni hen iyôn na, naa upé naɲ Krist aɲga dôri ka ôbi dî gengij sa bîjé kari hen men. Na nabay ka Krist a upé are bay ka hen. Hena nana gelij gusij naɲ dî na, naa merê naɲ dî bô hini emê wori a men.

Aɲga dôri ka nana mô gem hen

¹⁸ En hôn wo gusij to nana gelij haw hen na, na ani ré dîba, a némij naɲ hini emê wo Emen a sa béna hen né. ¹⁹ Ari dé ka Emen kêm mô gem wulê bi wo ôbi a gelé kamni tu wolé bi bîjé ré gelji hen. ²⁰ Emen na pô ari déri aɲ bay yi mega ani ré. Bay ba, na gey bi ôbi ré bôrji mega ani ré iyôn né, nijba, na ôbi a derê kôbri aɲ yirji a, nijba, aɲgaɲ dé bô sara yi ya. ²¹ Wôsa wulê wo pônî na, ôbi a derê ari déri kêm bô lemnare a, aɲ bi bay ré mô sarji seɲge dîba, bay ré mène ré men, bay ré sa uwônij hini emê mega kam Emen iyôn, aɲ ré môrij sarji seɲge men. ²² Nana hôn dô wo kirija Emen na ayij tô dé aɲgari kwôy kemnêɲ na, ari déri bay ka hen, gelij na gusij men, nôr baa ya môɲ yê wo ôl denɡô iyore hen iyôn men. ²³ Gusij hende to hen na, ari déri bay ka hen, a gelij piniji mera ré, nijba, nabay ka ôbi na béna Tini tumô dema na ré hô béna aɲgaɲ baliyare kari a tô hen kôba, na nôrê na hen iyôn hende to hen men, nana mô gem wulê wo Emen ré sa

berêna mega kamni aɲ ré sa derêna bô gusij hende to hen yôd nij hen. ²⁴ Emen gôlij naɲ na nijba, turna gel derê wori bi wo hen né tô. Iyôn hari kôba, nana dî bôrna sara. Hena nana gel are bay ka nana dî bôrna sara hen nij ba, a hô yé aɲgaɲ dé bô sara sôn ba? Kirija tu kwônî gel are nij ba, a hô dé bôri sara ré nij. ²⁵ Nijba, na wô wo nana gel ré tô aɲa nana dî bôrna sara hen. Ôbi a, nana uwôlij bôrna môrij gemij hen.

²⁶ Na ôbi á, Tunu toɲ hendi bô bôrê ré sa li naɲ na wôsa nana ka iya. Men, nana hôn gwosoy uwôlij Emen are ré a men. Aɲ na Tunu hende to hen, a hô gasê uwôlé Emen kebrena naɲ kwôlé wo gawra nêm kelê ré hen. ²⁷ Aɲ Emen wo hôn aɲga yi bô gawré hen na, ôbi hôn aɲga Tunu toɲ hendi bô bôrê gey hen. Wôsa hende gase uwôli are kibi bîjé ka Emen naɲ gwosoy uwôlé wo dôrij Emen damaj hen.

²⁸ Bijé kêm ka pur Emen hen na, ôbi uwôgeji naɲ gengé wori. Aɲ nana hôn mega wo aɲga habij kêm ka sa sarji a hen na, Emen bul lij ka dôri biji. ²⁹ Wôsa bîjé kêm ka ôbi cobji tumô nij hen na, ôbi na genge tumô bi bay ré gelij naɲ Kemari iyôn aɲ bi Kemari ré yi kwo seri wo yêneri bay ka hen kêm. ³⁰ Bijé bay ka ôbi genge ré yi kari hen na, ôbi na uwôgeji, ka ôbi uwôgeji bay ka hen na, ôbi bôrji mega bîjé kaɲ derôre tiri a, ka ôbi bôrji mega bîjé kaɲ derôre bay ka hen na, ôbi biji hini emê wori men.

Emen geyéna na naɲ kwini

³¹ Iyôn nij ba, kwôli mi a nana kelê sôn ba? Hena Emen né na kwona ba, i wo dɲangi a yé ôbi barena sôn ba? ³² Emen bi wo hen, jera Kemari ré nijba, jori sa terare a nà bi ré sa ma wô sa bîjé kêm. Mega ôbi béna Kemari hen iyôn na, ôbi a béna tô aɲga baa kêm hen a men. ³³ Bijé ka Emen na cobji hen na, i a dîji kwôlé sarji a sôn ba? Wôsa na ôbi a bôrji mega bîjé kaɲ derôre tiri a. ³⁴ Men, i a nême perêji a men ba? Wôsa Jêsu Krist naɲ yiri ma wô sarna men, Emen biri ji si kampê aɲ ô merê sa kôbri woɲ gusurô a aɲ uwôli wô sarna. ³⁵ Peré wo Jêsu Krist peréna hen na, na mi a karêna naɲ dî ba? Na bô

emê laba, tu na laba, gusij to bay geléna hen laba, kurôn laba, erê tô senje laba, anğa ômi laba, temare a karêna nañ dî dî ba? Ani kani ka a karêna nañ dî ba, nañ.

³⁶ Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Na wô kem jôbi a niné môrij kibi temare a kwôy kurij tare hen men, tu bijé a ba, nini yi mega gamgê kañ deré iyôn a men hen.»

³⁷ Nijba, are bay ka lêna kêm hen na, nana gôlij sarji nañ néé wo kwo peréna hen. ³⁸ Wôsa nôbi ba, en hôn wo ani kañ bay karêna nañ dî añ jôri wo ré peréna ba, nañ, temare, merê tu geñ, *manê ka derômarañ a, nañ anğan néé ka gay gay bô kal a, ré na anğa hawi hen, ka a era tô hen, ³⁹ néé wo tayii, kwo tôngii, ari dé Emen bay ka kêm hen a nê mê karêna nañ peré wo ôbi peréna hen né, wôsa peré wori wo ôbi peréna hen na, ôbi geléna na nañ anğa Kelma wona Jêsu Krist li hen.

9

Kwôlo gengij sa Jubné

¹ Kwôlo na kelê hen na, na tu kwôlê, wôsa ena kwo Jêsu Krist dîba, na iyêlê benare ré. Nañ geré wo Tunu toñ hendi bô bôré na, ermé wupê bi wo hen gelen wo kwôlê wupê ré na tu kwôlê. ² Tiri wori ba, bôn mène damañ men, dengôn dônpen yôôd a men. ³ Hena ré na anğa ré yi deré wo balên Jubné na, en gey wo Emen né ré tômen mène añ men, ré ré dôren yi *Krist a añ wô kibriji. ⁴ Bay na kam *Israyêl ka Emen a terêji ré yi kamni men, ôbi gelji dampare tori men, ôbi bij nañ ci men, ôbi biji tôô men, ôbi gelji geré tibéri woñ tiri hen men, ôbi genge biji anğa gay gay hen a men. ⁵ Bay na kwôngê môjêrna kañ bay hini emê hen añ kirija Jêsu Krist era sa terare a nà mega gawra hen kôba, na tô môj woji a men. Bi heramê yi wô sa Emen woñ ôbi sa are kêm hen. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁶ Hen iyôn na, na wô wo anğa Emen na genge lê hen na, ré nañ nij ré. En kôl hen iyôn wôsa kam Israyêl ka pôni na kam Israyêl kañ tiri ka na kam Emen hen né. ⁷ Men, kwôngê *Abraham na kwône haji nijba, na kwôngêri kañ tiri kêm né, wôsa Emen na kôlij Abraham iyôn ba: «Kwôngê ka kemam Isak a yé kwôngê kañ tiri.» ⁸ Bô kwôlê bi wo hen na, kôl na iyôn ba, na kwôngêri ka bay yêji nañ yijare hen né, nijba, na ka bay yêji sa kibi tôô to Emen na ay bij Abraham hen. Na bay a na kwôngêri kañ tiri hen dî. ⁹ Emen na genge kôl iyôn ba: «Na hera, iyôn ba, kirija en bulo hera hen na, Sara a yê kema iba nij.»

¹⁰ Na wô kwo Sara punu ré nijba, Rébéka kôba, kamne ka wôô hen ibarji na pôn. Ôbi a na môyrena Isak. ¹¹⁻¹² Gengij sa kamne bay ka wôô hen na, Emen na kôle iyôn ba: «Kemarê wo seri a yé mana wo kwoñ ôbi cêgeri.» Kirija Emen na kôle hen na, bay na li ani kani ka dôri nañ ka habij ré tô men, bay na yêñ ré tô a men. Emen li hen iyôn gel wo anğa dîré gey lê ba, dîré li men, dîré dô gawra wori perê bijé, na wô uwôgê wo ôbi uwôgeri hen mera dîba, na wô jé lêri wo dôri hen ré. ¹³ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôn ba: «Nôbi Emen na en gey Jakwôb nijba, na en kañ Esawu.»

¹⁴ A hen ba, naa kelê iyeñ ba? Naa kelê Emen ré li na anğan derôre ré ba? En en, naa kelê iyôn né. ¹⁵ Wôsa ôbi na kôlij *Moyis tumô iyôn ba: «Kwôni wo en gey lê deré nañ dî ba, na lê men, kwo en gey berê tu na tori kôba, na berê a men.»

¹⁶ Iyôn ba, kirija Emen dô kwôni ba, dôri mera, wôsa ôbi bô tu na tori dîba, na wô bô geyé wo kwôni bi wo hen né men, na wô jé lêri wo dôri ré a men. ¹⁷ Na lij bô magtubu to Emen gengij Parawôn kelma wo Ejipt a kôl iyôn ba: «En bem kenare añ ené gelij bijé kêm néé wupê sam a men, bi henen ré ôm nañ kirij kirij sa terare a nà a men.» ¹⁸ Na ôbi á, nana hôn wo Emen ré li dô nañ i i wo ôbi gey men, kwo ôbi biri li sa iyêre ba, li sa iyêre men.

Bô tarê wo Emen naɲ berê tu ɲa tori

¹⁹ Hena ré na hen iyôn ba, ka pônî a kôlen iyôn ba: «Wô mi a Emen né naɲ bîjé ka pônî wô kibi jé lêreji ba?» Wôsa na ôbi a geyé bi bay ré li hen iyôn. ²⁰ Jôbi gawra wo ju engere hen iyôn ba, ju na i men, a jeré gagîj Emen kwôlê hen ba? Sa pôn baya kôlirîj ôbi jibéri wô mi a jeré juben hen iyôn ba? Eɲ eɲ, ôbi a kelê hen iyôn né. ²¹ Ôbi jibé na, na aɲga ôbi gey lê naɲ gerem ba, ôbi li mera. Ôbi gey ba, jô gerem derôre a aɲ kwari pôn ba, ôbi lij baya wo yi naɲ jengêri men, kwari wo pônî ôbi lij baya wo bay ômîj are naɲ wulê wulê hen men.

²² Hena Emen né gey lê môɲ kwo ôbi jibé hen iyôn ba, kwom jôbi ba, dôlem iyeɲ men ba? Ôbi gey bîjé ré hôn bô tarê wori men, néé wori a men. Na hen iyôn a, ôbi ré uwôlij bôri sa ka bôri tari sarji a, ka ré mênê men hen. ²³ Emen li hen iyôn wô geléna nabay ka ôbi bô tu ɲa tona hen deré wo dampare tori. Na nabay bay ka hen, a ôbi na ré bu sa têrna bi nana uwôn deré wo dampare tori hende to hen hen.

²⁴ Nabay kêm nana bîjé ka ôbi tôrji bi ré yi kari hen, na Jubné a ôbi ré tôrji mera ré, nîjba, ôbi tô bîjé ka na Jubné ré hen a men. ²⁵ Na mega wo kôlij bô magtubu to Osé a kôl iyôn ba:

«Bîjé ka ca ba, na na kapê ré hen na, haw hen na uwôgêji bîjé kapê. Tô yê wo tumô ba, en geyji ré hen na, haw hen na kelêji <en geyéɲge>.

²⁶ Kirîj bay ka hen, ka na en kôlji: <Kena bîjé kapê ré> hen na, na kirîj bay ka hen gaɲ a ené uwôgêji kamnen nôbi Emen woɲ ôbi merê tu geɲ hen.»

²⁷ Kwo Israyêl ba, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlê gengîj sarji kôl iyôn ba: «Hena kam Israyêl na ré kwône mega haal wo kibi cér a iyôn kôba, ka Emen a gôlij naɲ ci ba, damaɲ ré ded.

²⁸ Kelma Emen a era lew jerê kwôlê sa bîjé ka sa terare a na.»

²⁹ Na mega wo Esay na kôl tumô kôl iyôn ba:

«Hena Emen Kelma wo na ôbi sa are kêm na ré tô kwôngêrna ka pônî dî ré ba, nana maɲge kêm mega bîjé ka *Sodôm naɲ *Gwomôr iyôn.»

Jubné kaɲ Kwôlo Dôri

³⁰ Iyôn ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa kelê mega wo bîjé ka na Jubné ré ba, na ré woge geré woɲ yîj derôre tu Emen a ré, nîjba, bay ré yi kaɲ derôre tiri a wô bê bô woji sari a. ³¹ Kwo Jubné ba, wogeji wô lê tô wô yîj derôre tu Emen a, nîjba, bay herîj geré. ³² Wô mi a bay herîj ba? Wôsa bay erem yaɲ ba ciré yé bîjé kaɲ derôre tu Emen wô jé lêreji aɲ bay bi bôrji sa Emen a ré. Aɲ yi mega bay ré sê têrji yi keram woɲ ôbi heré bîjé hen. ³³ Lîj bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Toyéɲge, na dé keram sa iyé Sîjô, aɲ bîjé a sê têrji sara. Na keram wo bîjé a herîj wô kibri. Nîjba, kwôni wo bi bôri sari a ba, tayre a diri ré ded.»

10

¹ Yênen, en gey naɲ bôn pôn wo balên Jubné ré eraji bi Emen né gôlij naɲ ci. En uwôli hen iyôn damaɲ. ² En hôn dô wo bay gey lê jé bîj Emen tiri naɲ yi gwa nîjba, yi gwa woji bi wo hen tôri dîj na sa henê are kaɲ tiri a hen né. ³ Bay hôn geré wo Emen li aɲ gawra yîj kwoɲ derôre tiri a hen né. Bay woge geré woɲ yîj derôre tu Emen a sa yirji a men. Na hen iyôn a, bay ré kaɲ geré wo Emen li aɲ kwôni a yîj derôre tiri a hen hen. ⁴ En kôl hen iyôn wôsa kirîjna Jêsu Krist era sa terare a nà ná, ôbi duu kibi tô to *Moyis, aɲ ôbi li hen iyôn bi bîjé ka ré bi bôrji sari a ná, bay a ré yé kaɲ derôre tu Emen a dî.

Emen gey gôlij naɲ bîjé kêm

⁵ Moyis na li bô magtubu a tumô kôl wô yé derôre naɲ geré wo tô. Ôbi na kôl iyôn ba: «Kwôni wo li tô dô dô jêd ná, a merê tu geɲ wô kebre.» ⁶ Geré wo bîjé bîj bôrji sa Emen a aɲ yîj kaɲ derôre hen na, yi gay. Bay li bô magtubu to Emen a gengîj sa geré bi wo hen kôl iyôn ba: «Kôl

bôm a iyôn ba: «I a dayê derômaran a?» iyôn né.» (Kôlij *Krist bi ré herbo tøn ba.)⁷ «Men, ju kôl iyôn ba: «I a herbé tô terare a?» iyôn né men.» (Kôlij Krist bi ré hena perê bijné ka ma hera ba.)⁸ Nijnba, magtubu to Emen hende to hen kôl iyôn ba: «Kwôli ayê bôô ré na ða kwam a nij. Kwôlê bi wo hen yi na kem a men, bôm a a men.» Na kwôli ayê bôô bi wo pôn hen a niné uwôl béreri bijn bijné, bi bay ré bi bôrji sa Emen a hen*.⁹ A hena jeré kôl nap kem mega wo Jésus ré na Kelma men, hena jeré erem bôm a Emen né sijn nap ði perê bijné ka ma a a men na, Emen a gôlij nap ju.¹⁰ Na bê wo nana bi bôrna sa Jésus tiri hen, a nana yij gawrê kap derôre tu Emen a men, hena nana kôl nap kebrena Jésus ré na Kelma na, nà upé gelê.¹¹ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bijné kêm ka bi bôrji sari a hen na, tayre a diji ré kwôy.»¹² Ôbi a, ré jeré na Jub, Jub réé kôba, na kwôlê wôni ré, wôsa Kelma bi wo pôn hen a na kwo tô kibri sa bijné kêm ka uwôge hini hen.¹³ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «I i wo uwôge hini Kelma ba, ôbi a gôlij nap ði.»

¹⁴ Nijnba, hena bijné ré bi bôrji sa kwôlo gengij sari hen ré ba, bay a uwôgê hini na iyen ba? Men, hena bay ré toy kwôli ré ba, bay a bê bôrji sa kwôlê bi wo hen na iyen ba? Men, hena kwôni na ré kôlji kwôli bi wo hen né ba, bay a toyé kwôli bi wo hen na iyen ba?¹⁵ Men hena bay ré jén nap kwôni ô kôlji ré ba, ôbi a lê iyen, a ré erê kelêji ba? Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bijné li yi derê wô ka a era sa kôlji kwôlo dôri hen.»¹⁶ Nijnba, bay ka toy hen kôba, bi bôrji sara kêm né. Ôbi a, *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl iyôn ba: «Kelma, i a bê bôri sa béré wona ba?»¹⁷ Ôbi a, kené hôn wo kirijna kwôni bi bôri sa Kwôlo Dôri a ba, na wô toyé wo ôbi toy nij hen men, kirijna kwôni toy kwôlo gengij sa *Krist ba, gel wo kwôni ré kôli nij a men.

¹⁸ Hena ré na hen iyôn ba, na engerenge kwôlê pôn: Na ba, na tiri wo Jubné toy béré Kwôlo Dôri ré kwôy ba? Bay toy a men. Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Bijné ô ulê béré kwôlo Emen nap kirij kirij sa terare a nà men, tôôrji ôm kirij kelan ðê a sôn.»

¹⁹ Na hô engerenge kwôlo ðangi a: Jubné ba, na hôn kwôlê bi wo hen né na tiri a men ba? Moyis na kôl tumô nij kôl iyôn ba:

«Emen kôl iyôn ba, na lê aj kenbay bijné kapê ka lê terbére nap tô yé bijné ka ken bôrji môj ani ré hen men, na lê bôrjge a tarenge sa ka henê angaji nap hen a men.»

²⁰ Li kwôy wo ôbi kibi Emen Esay kôl Emen né kôl iyôn ba:

«Bijné ka na wogen né kwôy hen a hô dê tôre uwôgen men, ka na engeren né hen a ené hô biji bay ré hô hōnen men.»

²¹ Kwo gengij sa kam *Israyêl ba, ôbi kôlji iyôn ba: «En jé kôben nap wulê wulê si ligi bijné kap bay bê kwôlê ré hen men, bay sa iyêrê hen a men nijba, bay kap.»

11

Emen kap bijné kari kap Israyêlné hen ré

¹ Na hô engeré kwôlo ðangi sôn: A hen iyôn ba, yi mega wo Emen né kap bijné kari kap *Israyêl hen ðê? En en, na iyôn né. Nôbi kôba, ena kema Israyêl men, ena tô yé wo Bêjamin woj kuŋga *Abraham hen a men.² Emen kap bijné kari ka ôbi na tôrji ca tumô bi ré yi kari hen né. Ken hôn kwôlo bay na li bô magtubu to Emen a gengij sa *Eli hen né ba? Ôbi na ðar tumô Emen a, wô sa kam Israyêl kôl iyôn ba:³ «Kelma, bijné bay ka hen na duu bay kem kô men, bay mēne kini bê kwôbe a men, aj na nôbi a baa pôn nēj nà mera a bay ré gey ciré hô

10:8 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 * **10:8** 10: 8 Jésus hena derômaran a sa nij men, ôbi ji si kampê nij a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé leri ré nijba, wô kibi anga Jésus li hen ði. **10:11** 10: 11 Esay 28: 16 **10:13** 10: 13 Jowêl 3: 5 **10:15** 10: 15 Esay 52: 7 **10:16** 10: 16 Esay 53: 1 **10:18** 10: 18 Kurôn kibé 19: 5 **10:19** 10: 19 Détéronôm 32: 21 **10:21** 10: 21 Esay 65: 1-2

deren a sôn hen.» ⁴ Menba, Emen uwôli sara iyôn ba: «Na jôbi pôn mera a baa ré, nijba, en gem bîné kañê dubu jurgem ka tebe kamrê kañ *baal ré hen ya.» ⁵ Ôbi a, bô wulê wo kemnênghi hen kôba, Emen tô bîné ka pônî perê kam Israyêl a nañ derê wori hen iyôn men. ⁶ Hena Emen né tô bîné nañ bô derê wori na, gel na wo ôbi ré tôrji na wô jé lêreji wo dôri hen né. A hena ôbi ré tôrji na wô jé lêriji wo dôri ba, yi mega wo bô derê wori bi wo hen na, ré na baliyare ré nij, nijba, ré na têbê sa kôbi dî.

⁷ Bô kwôlê bi wo hen kôl na iyôn ba, anga kam Israyêl ré woge hen na, bay ré uwôn ré. Nijba, ka pônî ka Emen na ré tôrji perê hen a ré uné. Nijba, tôrji ka baa hen ba, na bô dengelé woji a jôrji uné are bay ka hen hen. ⁸ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen bi bi bay hôn tô ani kani ré men, ôbi na lugu tirji men, marji a men, kwôy kemnên kemnên kôba, bay môrji na hen iyôn hende to hen baa ya.» ⁹ Kelma Dabid kôba, na kôl iyôn ba:

«Bi kwô woñ geserê wo bay ôm hen,
bi pôrji môñ boyre pôriñ kurôn hen iyôn
men,
bi ré herijji men, Emen né gelji gusiñ a
men.

¹⁰ Men, ré ti tirji añ bay ré gel kirij né
men,
ré gelji gusiñ kwôy wo yirji ré ilji sara a
men.»

¹¹ Na hô engeré kwôlo pônî a sôn: Kirijna Jubnê na herijñ hen ba, na herijji na yôd ba? En en, bay na herijji na yôd ré. Nijba, na wô têriñ to bay li hen aña Emen né gôlij nañ bîné ka na Jubnê ré hen añ bi bay ré lij terbére sarji a. ¹² Na wô têriñ to kam Israyêl li hen aña bîné ré uwônijñ derê wo Emen bi wo hen kêm hen. Bay na herijñ tô tôô to Emen aña ôbi ré lij derê nañ bîné ka na Jubnê ré hen bay ka hen hen. Mega wo Emen li derê nañ ka na Jubnê ré hen iyôn hen na, kirijna Israyêl a hera unéri hen na, bîné kêm a uné derê damañ a.

Emen gôlij nañ bîné ka na Jubnê ré hen iyen ba?

¹³ Haw hen ba, na iyêlênge kenbay ka kena Jubnê ré hen. Ena *ôbi jé wo Emen joon yerñge a. Añ en li yi derê sa jé bi wo ôbi ben a hen. ¹⁴ Dô ré ba, lê bi wo en li hen iyôn na, na wo balên kañ Jub ré gelen añ terbére ré li ka pônî añ ré eraji bi Emen né gôlij nañ ci sa kibi jé wo en li hen. ¹⁵ Nôgê wo Emen nôge Jubnê dên kwa hen, a na tô bîñare to ôbi bîñ nañ bîné ka Jubnê ré hen. Kirijna ôbi a sa berji yiri a hôriñ hen ba, a sa yé iyen ba? A sa yé mega kwônî wo na ma aña ré so kamñé iyôn.

¹⁶ Hena kwônî ré ay kwa mapa aña ré bîñ Emen ba, tôri wo baa hen na, na kwo Emen a men. A hena kwônî ré bîñ Emen hanê gurô ba, kam kôbri kôba, na kwori a men. ¹⁷ Kam Israyêl na, yi mega gurô woñ banê wo bay uwôgeri olibiyé wo bay soor kam kôbri ka pônî añ hen iyôn. Añ jôbi ba, ju yi mega kema kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay biyari sa jem nañ kwoñ banê hen iyôn. Kwôlê bi wo hen kôl gengijñ na sarñge kenbay kañ Jubnê ré hen né ba? Ôbi a, anga dôri ka Jubnê ré uwôn hen na, haw hen kenbay kôba, ken uwôn hen iyôn men, mega wo hanê gurô bîñ kam kôbri gura hen iyôn. ¹⁸ Hena ré na hen iyôn na, ken bô kam kôbi gurô woñ banê wo sooriñ hen mega wo ré na ani ré hen iyôn né. Hen iyôn ba, ken di dengôrñge na wô mi ba? Wôsa néé kema kôbi gurô na, hena na hanêri a dîba, néé hanê gurô hena na kam kôbri a ré.

¹⁹ Dô ré ba, perêrñge a hen na, kwo pônî a kelê Emen né soore kôbi gurô wo pônî añ, bi ené uwônijñ kirijñ hôlmêri a. ²⁰ Na tiri, Emen dî kam Israyêl añ wô wo bay bi bôrji sari a ré. Jôbi ba, ôbi gasem hônijji a wô wo jeré bi bôm sari a. Hen iyôn hari kôba, ju kemnañ Emen dîba, ju di dengôm né. ²¹ Men, ju hôn mega wo Jubnê ka yi mega gurô woñ banê wo Emen bi a tôrji hen kôba, ôbi soorji hen na, jôbi kôba, hena jeré hô kañni ba, ôbi a soorem môñ kwoji hen iyôn men ré ba?

²² Henênge wo Emen ré na ôbi bô derê, nijba, ôbi li iyêre men. Lê iyêre wori bi wo hen, na nañ ßiné kari ka hô cêgê. Nijba, kenbay ka ken baa hen, hena kené bijn pôn nañ ði yôd ba, ôbi a lê derê nañ ken, réba ôbi a dênge jerê añ men. ²³ Kwo Jubnê ba, hena bay ré ðiji tô têriñ toji añ, añ buloji hera upé Emen ba, ôbi a hô ðiji hôriñ hôlmêrji a wôsa ôbi nê m lê hen iyôn. ²⁴ Kenbay kañ Jubnê ré hen na, ken yi môñ kam kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay da jera añ sa jem yi kwoñ banê a iyôn. Hena Emen né li aña kwôni nê m lê nañ ken né hen iyôn na, Jubnê ka yi mega kôbi gurô olibiyé woñ banê hen dema ôbi ré herañ nañ ci ðiji hôniñi a hôriñ lew ré ba?

Emen li derê nañ Jubnê piniji ré, nijba, na nañ ßiné kêm

²⁵ Yênen, en gey bi kené hôn kwôlo yi kini uwôbêri a wo Emen yêge sari bênge hen, añ bi kené ðiñ dençôrñge ré. Wôsa sa iyêre wo kam Israyêl ka pônî a yé hen iyôn yôd ré. Nijba, bay a sa belé jé lêreji hen tô. Bay li sa iyêre bi ßiné ka na Jubnê ré ka ré baa bê bôrji sa Emen a hen na, ré bi kô dem. ²⁶ Añ na hen iyôn a, ôbi ré gôliñ nañ kam Israyêl kêm mega wo na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi gôliñ nañ ßiné ka ré hena Sijnô añ ré sa derê têriñ sa kwôngê Jakwôb a añ kêm*.

²⁷ Na bijnare to nôbi Emen en bijn nañ ci kirina na sa derê têriñ sarji a hen.» ²⁸ Jubnê ba, na wô kañê wo bay kañ Kwôlo Dôri hen aña bay ré yin bay bayi Emen hen. Yi hen iyôn, bi kenbay kañ Jubnê ré hen kené uwônijn gelê. Nijba, bay ba, na Emen a tôrji bi bay ré yi kari men, ôbi perji a men. Wôsa ôbi na ay tôôri bijn môpêrji tumô ca nij. ²⁹ Kirina Emen uwôge gawra aña ré biri ani na, are bay ka hen ôbi biri na yôd ðiba, a belé ermé wori ré nij. ³⁰ Kenbay kañ Jubnê ré hen, ca ba, na ken narijn Emen kwôlê añ haw hen na wô wo Jubnê kañni aña ôbi ré bôrijn tu ja tonçe hen. ³¹ Jubnê bay kôba, kwoji a yé hen iyôn men. Haw hen na, bay narijn Emen kwôlê aña ôbi ré li

derê nañ ken hôniñi a hen. Nijba, lij hen iyôn bi bay kôba, ré ði têriñ toji baa añ bi bay ré hera sa uwônijn añ bi ôbi ré bôrijn tu ja toji men. ³² Ôbi a, Emen ré ði bi ßiné kêm yi bay narê kwôlê hen iyôn añ bi ðiré lij derê nañ ci kêm.

Bi ßiné kêm ay kibi Emen

³³ Emen na, bôri dô damañ ðê sa kirijn men, ôbi hôn are kêm men, tu melênê wori ðê kirijn men, kwôlo ôbi erem ba, kwôni nê m derê tôri ré men, jé lêri kôba, kwôni a nê mê henê tôri ré a men. ³⁴ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Kwôni a henê ermé kwôlo Kelma ré men, kwôni a gili kwôlê ré a men.»

³⁵ «Men, i a na gwôyijn Emen ani bi ré sa hô têbiri hôriñ ba?

Kwôni nañ kwôy.»

³⁶ Wôsa ôbi a ðé are bay ka kêm hen men, na sa kibri aña are bay ka kêm hen ré yin ya hen men, are kêm na kari a men. Iyôn ba, bi ßiné ay kibi Emen nañ kwini. Amên, bi yi gelijn hen iyôn.

12

Hal wo mana wo Emen

¹ Yênen, mega wo Emen gel berê tu ja tori hen iyôn na, en uwôlênge bi kené ay yerñge biri mega añañ sarga ka mô tu geñ ka yi nañ jengêrji añ dé tiri hen iyôn. Ôbi a na tibé Emen wo dôri hen. ² Bi jé lêreñge yi mega kwo ßiné ka sa terare a nà ré men, ðênge bi Emen bênge ermé wo kôrbi wo a belênge añ ka yé gay hen a men. Hena kené li hen iyôn na, ka henê aña Emen gey hen men, aña dôri nañ ka dé tiri hen men, ka dô dô jêd hen a men.

³ Nañ aña Emen ben nañ bô derê wori hen na, en kelênge kenbay kêm bi kwôni ði dençôri ré men, ken yi bay ayê sa gasañ ré a men. Gelênge ayê bôô wo Emen bênge bi kené kôbij jé lêreñge nañ geré woñ derôre hen. ⁴ Gawra na, yiri na pôn hari nijba, sodirijn kirijn kwône men, jé lêreji na gay gay a men. ⁵ Nabay kôba,

* **11:26** 11: 26 Na wo Jubnê pôn pôn kêm ré upé gelê ré, nijba, gel na geré Jubnê ré uwônijn gelê. **11:27** 11: 27 Esay 59: 20,21, 27: 9 **11:34** 11: 34 Esay 40: 13 **11:35** 11: 35 Jôb 41: 3

nana yi na hen iyôn hende to hen men. Nana kwône hana nijba, tô bijare tona a nañ *Krist ba, nana pôn nêñ. Nabay kêm nana bij pôn mega kwa yi gawra wo gay gay bij pôn hen iyôn. ⁶ Emen béna gwosoy jé pôn pôn nañ bô derê wori. Iyôn ba, bi i i kôba, li jé lêri mega wo Emen na bijni hen iyôn. Hena Emen ré bem bi jeré kôl kwôlo si kibri a na, ju liri nañ geré bôm wo ju bi sari a hen. ⁷ Hena ôbi ré bem bi jeré li nañ ñiné ba, lê nañ ñiné kam bay ka jeré cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré gelij ñiné are ba, gelé angam bay ka hen a jeré cubu tum tô a. ⁸ Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi dôbij megêm ibiyare bôrji a ba, ju cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi lê nañ bay nimré ba, ju li nañ bôm pôn. Hena ôbi ré bem bi jeré dô tumô kirij ba, ju li nañ yi gwa. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi ñeré baliyare nañ ñiné ba, ju li nañ yi derê.

⁹ Pur yêñêm nañ bôo pôn men, ju ñi yem yi anga dôri a a men. Nijba, anga habij ba, ju kañji men, ju gerji a men. ¹⁰ Perijge yerjge wôsa nabay bay ayê bôo kêm nana yêñê men, ken bij yerjge kwôlê nañ bôo wo pôn a men. ¹¹ Ayêjge yerjge kêm ken lij jé ñiba ken yi kwijê ré men, lêjge jé wo Kelma Jésus nañ bôo pôn a men. ¹² Sêjge peré sa anga Emen genge ñiré béjge ka ken ñi bôrjge sara hen men, gusij to ken gelij hen kôba, ken bu bôrjge men, uwôlêjge Emen ta ta a men. ¹³ Anga nañij yêñêrjge kañ bay ayê bôo ba, ken li nañ ci men, ñiné kêm ka era iyére tonje a ba, ken ñerji yerjge a dô a men.

¹⁴ Uwôlêjge Emen bi ré tô kibri sa ka gelêjge gusij hen, ñiba, bi ré lij habij né. ¹⁵ Hena ñiné ré li yi derê ba, ken li nañ ci men, hena bay ré sôm ba, ken sôm nañ ci men. ¹⁶ Merêjge nañ bôo jalê perêjge a men, uwôyrêjge yerjge ré men, jé wo yôn yôn wo bay béjge ba, ken li mera men, ken bôo mega kené na bay tu melênê iyôn né a men.

¹⁷ Hena kwôni ré lêm habij ba, ju liri habré hôrij a ré, nijba, ju mase lê anga

dôri ka ñiné hôn ré na ka dôri hen ñi. ¹⁸ Kwo gengij sam ba, li kwôy an ju mô nañ bôo jalê nañ ñiné kêm. ¹⁹ Yêñên, kenbay gañ ken di bare ré, nijba, ken ñi bi Emen di bare hende to hen nañ uwonje wori ñi, wôsa lij bôo magtubu tori a kôl iyôn ba: «Nôbi Kelma a kelê hen, bare na, nôbi a dê men, nôbi a têbij gawra jé lêri a men.» ²⁰ Nijba jôbi ba, hena kurôn ré li ôbi barem ba, ju biri emê ôm men, hena kam ré diri ba, ju biri yi a men. Lê bi wo ju li hen iyôn na, tayre a diri. ²¹ Di bi habré gôlij sam ré, nijba, ju gôlij sa habré nañ lê anga dôri ñi.

13

Bi bay ayê bôo bij bay emê sa iyére kwôlê

¹ Bi i i kôba, bi bij bay emê sa iyére kwôlê, wôsa kenare kêm na, na Emen a bé an ñiné ka na kilmé hen na, na Emen a bij kenare hende to hen. ² Ôbi a, kwôni wo ré li sa iyêrê nañ kilmé ba, ôbi kañ na anga Emen genge ré yi hen iyôn hen. Bay narê kwôlê bay ka hen na, woge na jerê kwôlê Emen sarji a hen. ³ Ñiné ka li anga dôri ba, a kemnañ kilmé ré, nijba, na bay lê habré a kemnañ kilmé ñi. Ju gey bi jeré kemnañ kilmé ré ba? Iyôn ba, ken li anga dôri bi bay ay kebrenje. ⁴ Wôsa kilmé na, na bay jé ka Emen ka mô bi ciré dôbêjge ibiyare bôrjge a bi kené lij anga dôri. Hena kené li anga habij na, ken kemnaji wôsa tôo to Emen bij ré pôrijge hen na, na ñêñ iyôn né. Kilmé bay ka hen, na bay jé ka Emen ka a perê bay lê habré gelijji bôo tarê wo Emen. ⁵ Iyôn ba, hena kené bij kilmé bay ka hen kwôlê ba, na wô gerij bôo tarê wo Emen mera ré, nijba, ken bijji kwôlê ermij mega wo ré na geré wo dôri.

⁶ Na tôri bi wo hen ana kené têbij wôgê men hen, wôsa Emen ñi *bay enjé wôgê bay ka hen bi ré li jé wo dôri. ⁷ I i ba, ken biri anjari ka gengij sari sari. Bijge bay enjé wôgê, wôgê woji men, bay enjé anjan sa iyére ba, ken bijji anjaji men, kwo nêñ bê kwôlê ba, ken biri kwôlê a

men. Ka nêmbi kené kemnañ tiniñi ba, ken kemnañ tiniñi men.

Na perĩnge yerna

⁸ Dêñge talare to kwôni yi sarnge a ré, niñba, bi telay peré dema ré yi sarnge a ði. Kwôni wo pur megari ba, li na tôo to Emen dô dô jêd hen. ⁹ Tôo to Emen kôl iyôn ba: Jeré wogé tam megam ré men, jeré deré temare ré men, jeré gemsê ré men, jeré li tu bôriyare ré a men. Tôo hende to hen nañ tôre to baa hen ða na bô hende to pôn hen, kôl iyôn ba: Pur megam mega wo ju perĩñ yem iyôn. ¹⁰ Kwôni wo pur megari ba, a liri habré ré niñ. Ôbi a, hena jeré pur megam ba, ju li na tôo dô dô jêd hen.

Merênge sa têrñge a wô hera wo Krist

¹¹ Lêñge hen iyôn damañ a wôsa ken hôn wulê wo nana mô bô a hen. Haw hen na, ken enñiñ tô kum a wôsa wulê wo Emen a gôliñ nañ na hen baa ða gôliñ kirĩna na nana biñ bôrna sa Jêsu Krist a hen. ¹² Haw hen kirĩñ ka hendi ca erê niñ, añ na kirĩñ ka perañgi a gasê niñ. Iyôn ba, bi jé lêrênge yi kwo kirĩñ ka hendi ré niñ men, perênange añañ mañê ka kirĩñ ka perañgi a bay ka hen a men. ¹³ Bi jé lêrena yi kwoñ derôre mega biñé ka ré mô kirĩñ ka perañgi a iyôn ðiba, na mô wô lamê ré men, wô yê care kwoyriñ ré men, na li añañ iyôn a tôñ hen né men, na yiñge iyôn a tôñ né men, na merênge wô napare ré men, na lêñge terbêre ré a men. ¹⁴ Bi Kelma Jêsu Krist a yé mega añañ mañê kañge iyôn men, bi doy lê añañ habiñ ka yi bôrñge a hen bi dô néerñge ré a men.

14

Jô kwôlê sa megam a ré

¹ Yênen, berênge kwo iya tô ayê bôwori a hen yerñge a ðiba, ken nariñ nañ ði sa ermé wori a ré. ² Kwôlo gengiñ sa añañ emê na, ka pôn erem mega wo emê añañ pôn ré jôriñ né añ bay ôm are kêm mera. Niñba, ka iya tô ayê bôwoji a ba, lêe na ma keliñ mera. ³ Iyôn ba, kwôni wo ôm are kêm hen na, bi bô kwo dô tu

emê hen mega wo ré na ani ré iyôn né men, kwo dô tu emê hen kôba, bi jô kwôlê sa kwo ôm are bôm bôm hen né, wôsa na Emen a biri yiri a hen. ⁴ Iyôn ba, jôbi ju na i a jeré jeré kwôlê sa mana wo kwôni a ba? Hena ôbi ré ðebe gerañ sa jé wori a, ré kuriñ kôba, na ôbi sari a kelê ði. Ôbi a ðebé gerañ wôsa Kelma ôriñ nañ née woñ gerĩni.

⁵ Biñé ka pôn erem wo wulê kêm ré geliñ niñba, ka pôn erem wo wulê wo pôn ré ðe megari. Iyôn ba, bi i i ba, bi bi bôri sa ermé wori a wori a mega wo ré na añañ dôri kañ lê. ⁶ Ôbi a, kwôni wo ré erem mega wo wulê wo pôn ré geliñ gay nañ megêri na, ôbi li hen iyôn ayiñ na kibi Kelma wona men, kwo ôm are kêm hen na, ôbi li hen iyôn ayiñ na kibi Emen men, wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi biri hen. Men, kwo dô tu emê hen na, ôbi li hen iyôn ayiñ na kibi Emen wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi ôm hen. ⁷ Ôbi a, hena kwôni perêrna na, ré mô tu geñ ba, mô na wô sari ôbi gañ mera né men, kwo ma kôba, ma na wô sari ôbi gañ mera ré a men. ⁸ Hena nana mô tu geñ ba, nana mô biñ na Kelma, a hena nana ma kôba, nana ma na wô biri na ôbi men. A hena ré na temare, merê tu geñ, kôba, nana ka Kelma kêm. ⁹ Wôsa Jêsu Krist ma añ ji si kampê bi ðiré yiñ Kelma sa ka mô tu geñ a men, sa ka ma a a men. ¹⁰ A hen iyôn ba, wô mi a jeré jô kwôlê sa yênem a men, ju bôri mega ani ré hen iyôn a men ba? Nabay naa saa erê ðibé tumô Emen a kêm añ ôbi a jeré kwôlê sarna. ¹¹ Na mega wo liñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, nôbi Kelma Emen, gawré kêm a sa cibé gubarji tumôn a añ a ayê keben ené na Emen.»

¹² Iyôn ba, na i i kôba, a derê tô kwôlê wori nañ kibri tumô Emen a.

Li bi yênem kuriñ né

¹³ Mega wo hen iyôn na, na jerênge kwôlê sa megêrna ré men, gengênge bi ken li ani kani ka a lê añ bay a lê têriñ hen né a men. ¹⁴ Nôbi wo ena kwo Kelma Jêsu hen na, en hôn dô san a wo añañ

emê kani ka *kagem ré nap, a hena kwôni ré erem mega wo emê wo pôni ré kagem ba, are bay ka hen kagem na tiri a men. ¹⁵ Hena jeré mène bô megam wô kibi emê wo ju ôm hen na, yi mega wo jeré geyri ré iyôn. Mène yênem wo *Krist ma wô sari men hen wô sa angam kap emê hen mera ré. ¹⁶ Jôbi ba, ju bô mega wo ré dô tum a nijba, hena gawrê réé berê mega ré na ka habij na, ju li ré. ¹⁷ Emê iyére to Emen yi na wô sa angap emê ré men, wô sa angap yê ré a men, nijba, yi na wô lê angap derôre men, erê jalê perêrna men, lê yi derê a men, bay a na anga Tunu toj hendi bô bôre bi nana li. ¹⁸ Hena kwôni ré li jé bij Krist hen iyôn na, dôrij Emen men, dôrij gawrê a men.

¹⁹ Iyôn ba, na li na anga a lê an bô jalê a yij perêrna hen men, ka a lê nap gawrê an bi ayê bô woji ré ôrij tumô hen a men. ²⁰ Iyôn ba, yênen, mène jé wo Emen wô kibi anga ju ôm hen né. Angap emê kani ka kagem ba, nap haji, nijba, hena megam réé kurij wô kibi emê wom bi wo hen na, ju li na têrij. ²¹ Anga dôri na, na wo jeré ôm tanare ré men, jeré yi care ré men, jeré li ani kani ka a lê an yênem a kurij bô têrij a hen né a men. ²² Hena jeré erem wo are kêmba, jeré emê senge, réba ka pôni ré yi emê ré kôba, bi ermê wom sa are bay ka hen na, bi kenbay nap Emen a henê mera. Ôbi a, kwôni wo ré da lê are ana bôri ré dôyrêri ré na, yiri a dôri. ²³ Hena kwôni ré ôm are ana ré meremné na, kwôlê biri wôsa ôbi li na nap geré wo ayê bô ré. Anga yôn yôn ka nana li nap geré wo ayê bô ré hen na, na têrij.

15

Li anga dôrij megêm

¹ Ôbi a, nabay ka néerna ré ya tô ayê bô a hen na, naa lêngge nap ka iya hen sa anga néji hen dîba, naa lêngge anga derêna lê hen mera ré. ² Bi i i kôba, li anga dôrij megêri wô derê woji an bi ayê bô woji ré ôrij tumô tumô. ³ Wôsa *Krist na woge lê anga ré dôri dôbi ré

nijba, na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Hare to bay tuurem hen na, ban na nôbi san a.» ⁴ Kwôlo kêmba wo lij bô magtubu to Emen a hen na, lij hen iyôn bi ré geléna kwôlê woji tiri. Kwôlo Emen bi wo hen na, béna ulê bô men, dôbêna ibiyare bôrna men, an bi nana dij bôrna sara men. ⁵ Bi Emen wo na hanê ulê bô men, hanê dôbê ibiyare bô bijé a men hen na, bi li bi ken bij pôn perêrjge a men, ken lij mega wo Jêsu Krist na lij hen iyôn men. ⁶ An bi kenbay kêmba ken bij tôorjge pôn heramij Emen wo na Iba Kelma wona Jêsu Krist hen.

Béré Kwôlo Dôri wo uwôlij bij bijé ka na Jubné ré hen

⁷ Iyôn ba, bi i i kôba, bi bu yêni yiri a mega wo Jêsu Krist na beréna yiri a hen iyôn men, lêngge hen iyôn an bi bijé ré heramij Emen. ⁸ Na tu kwôlê a ené kelêngge hen, Jêsu Krist sa yi mana wo Jubné bi diré lij anga Emen na genge diré lê hen an gelji wo tôo to Emen na ré ay bij môpêrji hen na, ôbi ré debe sa têri a baa ya. ⁹ Men, ôbi sa bij ka na Jubné ré hen kôba, ré heram Emen wô kibi lê derê wori. Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Na tôri bi wo hen ana ené heramem perê bijé men, na ayê kem nap kurôn a men hen.»

¹⁰ Magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba: «Kenbay kap Jubné ré hen na, lêngge yi derê nap bijé ka Emen.»

¹¹ Magtubu hende to hen kôl kirij ka pôni a kôl iyôn ba:

«Kenbay kêmba kap Jubné ré hen ayênge kibi Kelma men, bi bijé kêmba ay kibri a men.»

¹² *Ôbi kibi Emen *Esay kôba na kôl iyôn ba:

«Kunja Jêsé ré sa an a yé kelma wo bijé ka na Jubné ré hen

an bay ré sa dé bôrji sari a.»

¹³ Emen wo na hanê bôrjge wo ken dî sari a hen na, bi bi yerjge derênge kwôy kwôy men, bi bêngge bô jalê a men, nap geré wo ayê bô woje. Na hen iyôn

a, bôrņge wo kené dī sari a bi wo hen ré ôriņ tumô tumô naņ néé wo Tunu toņ hendi bô bôrê.

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁴ Yênen, en hôn dô san a wo kené na bijné ka lê derê ré wôn bôrņge men, henê are ré wôn bôrņge dô men, kené nêmen gelij yernge are a men. ¹⁵ Niņba, kwôlo gay gay wo en kôl bô magtubu tiņê a hen na, en kôl dad a ta aņ bi ené jebij tô bôrņge sa aņga pônī a. En kôl hen iyôn wô kibi aņga dôri ka Emen li ben hen, ¹⁶ ôbi dên bi ené yi mana wo Jêsu Krist perê bijné ka na Jubnê ré hen men, en ay yen yôd bijn Emen wô uwôlij béré Kwôlo Dôri wori a men. En uwôl béré bi wo hen bijn bijné kaņ Jubnê ré hen, bi bay ré yij mega aņgaņ bê kwôbe ka dôriņ Emen ka Tunu toņ hendi bô bôrê bi yi gay biri hen iyôn. ¹⁷ Mega wo en bijn naņ Jêsu Krist hen iyôn na, yen yén sa jé wo Emen wo li hen. ¹⁸ Hena kwôlê wôni wo ené kelê ré ya ba, na kelê na kwôli aņga Jêsu Krist li naņ geré wupê hen. Ôbi ben bi ené eraņ naņ bijné ka na Jubnê ré hen tumô Emen a aņ bi bay ré biri kwôlê. Ôbi li naņ geré kwôlo en kôl hen men, naņ aņga en li hen a men. ¹⁹ Ôbi ben néé en lij giņê wo gay gay men, Tini Emen kôba, gel néé wore a men. Ôbi a, ené uwôlij béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jêsu Krist naņ kirij kirij bijn bijné ayij tôri Jérusalêm a kwôy Iliri a hen. ²⁰ Béré Kwôlo Dôri bi wo hen na, na en uwôl na kirij ka kwôni dô kwôli Krist tumô ya ré tô hen. Na en gey ulê na kirij bay ka iyônģi a hen, wô wo ma ené erê delmi jé wo kwôni wo đanģi.

²¹ En li hen iyôn bi ré bijn naņ kwôlo magtubu to Emen a na kôl kôl iyôn ba:

«Bijné ka kwôni na dôri kwôlo gengij sari ré tô hen kôba,
a giili men, ka kwôli na kurij marji a ré kwôy hen kôba,
a henê tô Kwôlo Dôri bi wo hen men.»

Pol kôl kwôli erê kergare tori to đa sa erê Rôm a hen

²² Yênen, ôbi a, têê kwône ené uwôn geré ôriņ gelēņge ré hen. ²³ Haw hen jé wo na buren sa iyére hende to hen

aņ na jôren erê hen na, en li kô niņ. Li elê kwône wo en genge ené erê gelēņge.

²⁴ Aņ kirijna na sa erê Êspan a na, na sé si sarņge aņ na wulê sem naņ ken dema bôn ré kurij tôn tô. Men, en gey bi kené li naņ en sa erê kergare tiņê to Êspan a hende to hen a men. ²⁵ Niņba, kwo haw hen ba, na erê Jérusalêm a naņ jé wo bijné ka Emen ka yaņ pa dem. ²⁶ Wôsa bay ayê bôka ka Maséduwan naņ ka Akay genge ciré wôģê are lij bijné ka Emen ka pônī ka Jérusalêm kaņ bay nimré hen. ²⁷ Bay a hena naņ bôrji a ré genge điba, na kwôni a kôlji ré. Aņ đôd kôba, bay ré lê hen iyôn. Mega wo Jubnê kaņ bay ayê bôka na li naņ ka na Jubnê ré hen naņ aņga gengij sa Tunu hen iyôn na, dé wo ka na Jubnê ré hen kôba, bi biji ari upérji men. ²⁸ Kirijna en ôriņ naņ aņgaņ wôģê bay ka hen biji niņ na, na erê gelēņge pa dema ené erê kergare tiņê to Êspan hen tô. ²⁹ Kirijna na sa erê gelēņge na, Krist a terê kibri damaņ sarņge a naņ geré wupê.

³⁰ Yênen, sa kibi Kelma wona Jêsu Krist men, sa kibi Tunu to li aņ nana periņ yerna hen a men na, en uwôlēņge bi kené jôģen uwôlê Emen men, kené uwôli yij kum né wô san a men. ³¹ Aņ bi bijné ka Judé ka bi bôrji sa Jêsu Krist a ré hen, ré gelen gusij né men, bi aņga ené ôriņ bijn bijné ka Emen ka Jérusalêm a hen ré dôri a men. ³² Iyôn ba, hena Emen né uwôlen sara men ba, na bijn upēņge naņ yi derê aņ na erê derê bul dê iyôn iyére tonģe a. ³³ Emen wo na hanê bô jalê wo bijné hen, bi ba naņ ken kêm. Amên, bi yi gelij hen iyôn.

16

Dôsê to Pol lij bijné ka pônī ka perê hen

¹ Na derēņge kwôli yêrena Pébé toņ hendi jé to bô éģlis to Sênkré a hen derê ken toy. ² Kirijna hende a bijn iyére tonģe a ba, ken bure yernge a dô naņ hini Kelma wona mega bay ayê bôka ré lê hen iyôn. Aņga kêm ka naņne ba, ken li naņ tu sara wôsa hende na iyore to li naņ bijné

kwône men, nôbi kôba, hende li nap en a men.

³ En lij si Prisil nap kurôre Akilas dosé, bay na megên kap bay jé ka Jésus Krist. ⁴ Kirijna bijné na gelen gusij tu temare a hen na, bay a na sa gôlij nap en men, bay kôl iyôn ba, ré na temare kôba, ciré lê nap en a men. Ôbi a, ené liji dosé daman wô anga bay li hen an na nôbi a liji dosé hende to hen penen né, nijba, églispê kém ka bay ayê bôô kap Jubné ré hen kôba, liji dosé men. ⁵ En lij églis to dap iyére toji a an tebe Emen hen dosé men, en lij Epaynêt wou melapnen hen dosé men. Ôbi a na ôbi ayê bôô wo tumô bô emê wo Asi a. ⁶ En lij Mari to merên wô sarngé hen dosé. ⁷ En lij si Andronikus nap Juniyas ka na balên hen dosé men. Na megên ka bay na perêni pôn men, bay na bay jé ka Jésus Krist ka bijné hônji dô hen men, bay na bijné ka na bi bôrji sa Jésus Krist a tumôn a men.

⁸ En lij Ampliyatus wou melapnen tô Kelma wona hen dosé. ⁹ En lij Urbên megarni wou ôbi jé wo Jésus Krist hen dosé men, en lij melapnen Stakis kôba, dosé a men. ¹⁰ En lij Apêlêš wo bay na sééli an na dëbu sa têri a tô bê bôô wori sa *Krist hen kôba, dosé men, bijné ka iyé Aristobul a kôba, en liji dosé men. ¹¹ En lij Hérodijôn wo na gôbren Jub hen dosé men, bijné ka iyé Narsis a ka na ka Kelma wona hen kôba, en liji dosé men. ¹² En lij si Tripên nap Tripos ka li jé daman bijn Kelma wona hen kôba, dosé men, en lij yêrena Pêrsid to li jé daman bijn Kelma hen kôba, dosé men. ¹³ En lij Ropus gawra wo Emen wo kwari nap tô jé wo Kelma hen dosé men, yori to yi mega yon iyôn hen kôba, en lere dosé a men. ¹⁴ En lij Asinkrit men, Plégon men, Hêrmês men, Patrobas men, Hêrmas men, bay ayê bôô kém ka nap ci hen dosé a men. ¹⁵ En lij Pilolôg men, Juli men, si Néré nap yêri men, en lij Olimpous nap tô bijné ka Emen kém ka nap ci hen dosé men.

¹⁶ Lijge dosé pôn pôn kém nap yi derê men, églispê ka Jésus Krist kém ka na kôba, lêngge dosé a men.

Gerjê yêgê maa

¹⁷ Yênen, en kelênge ca bi ken bô bijné kap bay kapê Kwôlo Dôri wo na ken bi bôrngé sara tumô nij hen dô. Na hen iyôn ana bay ré li an karipare yi perê bijné hen men, bay li an ka pôn herij a men hen. Iyôn ba, ken dô yerngé yirji a an. ¹⁸ Gawrê bay hen iyôngi hen na, liji na jé wo Kelma wona Krist ré, nijba, bay li jé na wô bôrji mera men, bay lam bijné ka kwôlê wou wôni nap hen nap kibrijji wo dôri hen men, nap kwôlê wou layé kirij hen a men. ¹⁹ Kwongé kenbay ba, bijné kém hôn wo kené bijn Kelma wona kwôlê nij. Ôbi a, yen ré dôren gan wô sarngé hen, nijba, en gey bi kené melên an bi kené lij anga dôri dîba, kené bijn nap anga habij né. ²⁰ Emen wo na hanê bô jalê hen a sa mênê néé wo Sidan, an baa dâ wo ka sa gôlij sari nij.

Bi bô derê wo Kelma wona Jésus Krist baa nap ken.

²¹ Timoté wo li jé nap en hen lêngge dosé men, si Lusiyus nap Jasôn nap Sosipatêr ka na balên hen kôba, lêngge dosé men.

²² Magtubu hende to Pol bêngge hen na, na nôbi Têrtiyus a lê hen. An nôbi bi kôba, en lêngge dosé nap hini Kelma men.

²³ Gayus wo en mô iyére tori a hen lêngge dosé. Bay ayê bôô kém era sa tebe Emen na iyére tori a. Erast, ôbi gemé lari wo sa iyére hen, bay nap yêna Kwartus kôba, lêngge dosé men.

²⁴ [Bi bô derê wo Kelma wona Jésus Krist baa nap ken kém. Amên, bi yi gilij hen iyôn.]

Pol ay kibi Emen

²⁵ Ayênange kibi Emen wôsa ôbi nêmen wo a bêngge néé bi kené dîbij iyêre tô ayê bôô wouge a. Na mega bi wo en kôlij bijné gan gan kirijna en uwôlij béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jésus Krist hen. Men, na nap geré Kwôlo Dôri bi wo hen ana Emen na ré yêgij sa anga yi kini uwôbêrji a ca yê hen men. ²⁶ Nijba, haw hen, ôbi yêge sari nij nap kwôlo bay kibi Emen na kôl gengij sari hen. Ôbi a, kwôlê bi wo hen ré ôm nap kirij kirij perê bijné mega wo Emen na ayij tô bi bijné ré bi bôrji sari a men, ré biri kwôlê a men hen iyôn.

²⁷ Ayênanje kibi Emen wo na ôbi tu melênê pôn nêḡ hari hen. Wô kibi Jêsu Krist ná, bi ayê kibi yi wô sari naḡ elê elê. Amên, bi yi gelḡ hen iyôḡ.

Magtubu to tumô to Pol li bij Kworëntipê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kirîna Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to téé wôô hen na, ôbi li geserê mój kibi marge sa iyé grêknê to bay uwôgere Kworënt hen. Eglis to ôbi dî tôre ya hen na, na bîné ka ca, ba na hôn Emen né hen a kwônê ya. Bay na gawré ka ari upérji gan né.

Kworënt na sa iyére to ari upére damañ, wôsa hende yi na kibi cér a, añ bato erañ nañ anğan gara mê mê ya men, jengá yé dô tô bîné men, ari lê ka gel tô yé wo gawré kwône ya men, bay henê are nañ lê emen kwône a men. Nîba, yîj yîpare toj iyôn a tôñ hen kôba, ô nañ tôre men. Añ kamañ ka ay bôrji haw hen na, are gay gay na ka dôyrêji, añ na ôbi a, Pol ré ançe gan wô sarji hen.

Kirîna Pol dîji añ, añ ô ta nîj menba, cêgê menba, ôbi toy kwôlo gay gay wo bay kôli gengîj sa bay ayê bôô bay ka hen. Añ na kwôlo sun kirîj gan. Na ôbi a lê Pol aña, ôbi ré lij magtubu têê pôrbu biji hen. To wôô hen ba, yi bô Magtubu Tôô toj Bîpare to Kôrbi a ya. Tô to baa hen na, kwôle kôlij bô 1 Kworëntipê 5: 9-13 men, bô 2 Kworëntipê 2: 3, 7: 8 men. Magtubu to wôô to bô Magtubu Tôô toj Bîpare to Kôrbi a hen na, Pol li na kirîna ôbi ôrij kergare tori toj ulê béré to têê subu hen. To pôn hen ba, ôbi li na kirîna ôbi na ná Epês a men (1 Kworëntipê 16: 8) to têê wôô ba, na ka pônî kôl ré na Epês a sôn men, ka pônî kôl ré na Masédúwan a men.

Sapitre 1: 1-9 bô magtubu to tumô to Pol li bij Kworëntipê hen na, kôl na kwôli dosé to ôbi lijî men, uwôlê wo ôbi uwôl Emen lipni dosé hen a men. Sapitre 1: 10-4: 21 hen na, Pol kôlij Kworëntipê ré dî tô karîpare toji baa. Sapitre 5 hen na, Pol kôlij bi bay ré dage bay yîpare toj iyôn a tôñ hen perêrji a añ. Sapitre 6: 1-11 hen na, ôbi kôlij bi

bay ré kanjîj yirji tumô bay emê sa iyére a ré. Sapitre 6: 12-20 hen na, kôl na kwôli ança Kworëntipê ré ay yirji lij têrij né. Cêgê dema ôbi ré uwôlji kwôlê sa kwôlo gay gay wo bay na engereri hen tô. Sapitre 7 na, kôl na kwôli enge yi. Sapitre 8: 1 - 11: 1 hen na, kôl na kwôli emê tanare to bay tibîj kamrê hen men, kwôli ança bay ré li gengîj sa dayrê kamrê nañ Emen hen. Sapitre 11: 2-34 hen na, kôl na kwôli bay ayê bôô nañ emê wo Kelma. Sapitre 12-14 hen na, kôl na kwôli gwoyoy jé lê wo Tunu toj hendi bô bôré a bé. Sapitre 15 hen na, kôl na kwôli jê sé kampê wo bîné ka ma. Sapitre 16 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen nañ kwôlo gay gay wo yi ya. Perê kwôlê bi wo hen na, na kwo gengîj wôgê are men, ança Pol genge dîré lê men, kwôli dosé to ôbi lijî a men.

Gengîj sa kwôlê bi wo kêm hen na, *ôbi jé Pol iyêlji na nañ tôri to dami. Ôbi gelji mega wo bê bôô pôn sa *Krist a a ré lê añ kwôlê bi wo hen ré panîj. Men, peré yi ré na ança dami gôlij tô ança baa hen kêm men (Sapitre 13).

Dosé to ôbi lijî

¹ Nôbi Pol, wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wo Krist Jêsu nañ bô geyé wori hen. Nibay nañ yênena Sôstên ² a lê magtubu hende to hen bîj églis to Emen to sa iyé Kworënt a ka ôbi dîji gay sa kibi bîpare toji nañ Krist Jêsu, añ ré yîji bay bô bôré nañ bîné kêm ka mô nañ kirîj kirîj, añ uwôge hini Kelma woji Jêsu Krist wo na kwoni men hen. ³ Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jêsu Krist baa nañ ken.

Terê kibi wo tô Krist a

⁴ En lij Emen wupê dosé kwôy kwôy wô sarñge. Ôbi li dô nañ ken sa kibi bîpare to ken bîj nañ Jêsu Krist hen. ⁵ Sa kibi bîpare to ken bîj nañ Krist Jêsu hen aña Emen né bérge ari upé kêm hen. Ari upé bay ka hen ka pônî a na: henê kwôlê men, henê ança gay gay hen a men. ⁶ Derê tô kwôlo gengîj sa Krist dôbe hanêri perêrñge a. ⁷ Añ kirîna na ken mô kerem gem wulê wo Kelma wona Jêsu

Krist wo na nini gelênge hen rée herap hen na, tijay ani kani ka gengij sa Tunu lênge ré. ⁸ Men, ôbi a gerênge tô ayê bôo wongge a kwôy ap bi kené yij bijné ka kwôni uwôl kwôlê sarji a ré, sa to Kelma Jêsu Krist a herap wô jôrij kwôlê sa bijné hen. ⁹ Emen na ôbi bôo pôn, ap na ôbi a uwôgênge bi kené bijn nap Kemari Jêsu Krist Kelma wona hen.

Karijare to yi bô églis a

¹⁰ Yênen, en uwôlênge nap hini Kelma wona Jêsu Krist bi kwôlê wongge ré bijn men, bi karijare ré nap perênge a a men, nijba, bi kené bijn pôn yôd nap ermé wongge men, nap anga ken genge hen a men. ¹¹ Wôsa yênen, en toy kwôlê wongge kibi bijné ka iyé Klowé mega wo karijare ré yi perênge a.

¹² Kwôlo en kôl hen na, en toy mega wo i i kôba, ré kôl diré na kwo Pol di men, diré na kwo Apolôs di men, diré na kwo Piyêr di men, diré na kwo Krist di a men. ¹³ Hen ba, ken erem mega wo Krist ré karij kwône hen iyôn ba? Na Pol a ma wô sarjge sa gurô tagelê hen ba? Batêm to bay na lênge hen ba, na nap hini Pol ba?

¹⁴ En lij Emen dosé wôsa kwôni wo en liri batêm perênge a hen ba, nap. Na si Krispus nap Gayus mera a na ené lij batêm, ¹⁵ ap bi kwôni ré kôl ré na nap hini Pol a bay ré lênge batêm né. ¹⁶ Di jan, en gôrbij, bijné ka bô iyé Êstépanus kôba, na en lij batêm men, nijba, tô ka baa hen na, en hôn wo ené lij kwôni wo dangi batêm né. ¹⁷ Wôsa Krist na joon wô lij bijné batêm né, nijba, na wô ulê béré Kwôlo Dôri wori nap gwosoy kwôlê wo gawra ré, ap bi ré li ap temare to Krist to sa gurô tagelê hen ré yi anga beray mera ré.

Jêsu Krist na néé men, tu melênê men wo Emen

¹⁸ Béré wo gengij sa temare to Krist to sa gurô tagelê hen na, yi na anga gali tu bijné ka ca mênê hen, nijba, nabay ka Emen da gôlij nap na hen na, temare to Krist na néé wo Emen. ¹⁹ Wôsa lij bô magtubu to Emen a nij kôl iyôn ba:

«Na mênê tu melênê wo bay tu melênê men,

na mênê henê anga bay henê are a men.»

²⁰ Iyôn ba, na kwôli mi a nana kelê gengij sa bay henê are men, bay lêre magtubu men, bay narijare kwôlê a men ka sa terare a na nij ba? Emen gel mega wo tu melênê wo sa terare a na, ré na kubrare.

²¹ Emen nap melênê wori na gey bi bijné ka sa terare a ré hôn nap melênê woji ré, nijba, ôbi gey gôlij nap bijné ka bi bôrij sa kwôli wo nini uwôl béreri ap bay bô mega kwôlo gali hen. ²² Wôsa Jubné gey na angap gijé nijba, Grêknê ba, gey kwoji na tu melênê. ²³ Nijba, nibay nini uwôl na béré kwôlo gengij sa Krist, kwo Emen dôri hen wo ma sa gurô tagelê hen. Béré kwôlê bi wo hen na, yi na mega kwôle wop tiiré kirij tu Jubné men, na kwop galê tu Grêknê a men. ²⁴ Nijba, bijné ka Emen uwôgeji ka na Jubné men, Grêknê a men hen na, na Krist a na néé wo Emen men, tu melênê wori a men. ²⁵ Wôsa anga bijné bô mega kubrare to Emen hen na, na angap tu melênê ka gôlij sa tu melênê wo gawré men, anga bijné bô mega iya wo Emen hen kôba, na néé wo gôlij sa kwo gawré a men.

²⁶ Yênen, kenbay ka Emen na uwôgênge hen na, na kena si i ba? Wôsa nap ermé wo gawré na, perênge a hen na, bay tu melênê na kwône ré men, bay néé kôba, na kwône ré men, bijné ka damné kôba, na kwône ré a men. ²⁷ Nijba, Emen pô anga bijné bô mega anga gali hen, uwôlij tayre sa bay tu melênê a men, ka bay bôrij mega ré iya hen uwôlij tayre sa bay néé a men. ²⁸ Ôbi ay anga dê ka sa terare a na, ka bay bô mega ani ré, réba ka bay kap a men hen, bi diré mênij ka bay bô môj ré na ka dôri di hen. ²⁹ Ap bi tumô Emen ba, kwôni ré dij dengôri ré. ³⁰ Nijba, Emen dayênge nap Krist Jêsu kwo Emen diri mega tu melênê wona iyôn hen. Na sa kibri ana nana yij bijné kap derôre men, ka yi nap jengêrji men, ka mô sarji senge a men hen. ³¹ Iyôn ba, lij bô magtubu to Emen

a kôl iyôn ba: «Kwôni wo gey dê denjôri ba, bi di wô sa kibi anja Kelma li hen dî.»

2

Ulê béré kwôli Krist wo na ma sa gurô tagelê hen

¹ Yênen, kirija nôbi na en bij iyére tonje a na, na en uwôl béré kwôlo Emen wo yi naj kini uwôbêri a hen, na naj gwosoy kwôlê wôni ré men, na naj tu melênê wôni ré a men. ² Wôsa tumô dema ené ôrij perênge a tô na, na en genge ené erê kelênge kwôli ani kani ka dangi a ré, nijba, ené kelênge na kwôli Jêsu Krist men, kwôli temayri to sa gurô tagelê hen a men mera. ³ Kirija na en ôrij iyére tonje a hen na, en iya men, kemnare lèn aj en wuré a men. ⁴ Na en iyêl men, gelênge men naj kwôlê woj tu melênê wo gawrê woj biyê kirij hen né, nijba, anja Tini Emen li hen na, gel na wo kwôlo na ené kôl men, gelé wo na ené gelênge men hen na, ré na naj néé wore. ⁵ Aj bi kené bij bônge sa *Krist a naj tu melênê wo gawrê ré, nijba, wô sa kibi néé wo Emen.

Tu melênê wo Emen dî

⁶ Nijba, nibay nini gilij bay ayê bôô ka gese hen, tu melênê nijba, na tu melênê mega kwo sa terare a nà ré men, kwo kilmé ka sa terare a nà ka ca, mênê hen né a men. ⁷ Nijba, nini gelênge tu melênê wo Emen wo nà ná anja na yi kini uwôbêrji a tu gawrê men, na tu melênê wo Emen na genge wô hini emê wona ca tumô dema tô terare na ré dîj tô men. ⁸ Tu melênê bi wo hen na, kelma wôni wo sa terare a nà, wo na hôn ba, naj wôsa hena bay na ré hôn ba, bay hena ré béré Kelma ôbi hini emê hen ré. ⁹ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Anja tu kwôni na gel ré kwôy men,
maa kwôni na toy ré kwôy men,
ka bô kwôni na erem sara ré kwôy a men
hen na,
na are bay ka hen aja Emen né bu sa târji
wô bij bijé ka piiri hen.»

¹⁰ Na hen iyôn a, ôbi ré bi Tini jô turna sa anja na yi kini uwôbêrji a hen, wôsa

Tini hende to hen a kebê dogé are kêm men, dogé ermé wo Emen kêm a men. ¹¹ Wôsa gawra hôn anja yi bô megari gawra ré, nijba, ôbi bi a hené ermé wo yi bôri a, mega wo hen iyôn nij na, kwôni hôn anja gengij sa Emen né, nijba, Tini a hené dî. ¹² Na nana uwôn na tunu to sa terare a nà ré, nijba, na Tunu to Emen a jôj aj bi nana hônij anjan baliyare kêm ka ôbi béna hen. ¹³ Men nana kôl kwôli are bay ka a kêm hen naj kwôlê wo gawrê gel naj tu melênê woji hen né, nijba, nini gelij bijé are naj kwôlê wo Tunu bêni kibriini a hen. Na ôbi á, niné dô tô anjan Tunu ka bijé ka Tunu mô bôrji a uwôn hen.

¹⁴ Nijba, gawra wo ôrij naj Tunu ré ba, a upé anja Tini Emen bi hen né men, ôbi hônji ré a men, wôsa are bay ka hen yi mega anja gali iyôn tiri a, wôsa na Tini Emen a bé tu gawra jôrij sa derê are a. ¹⁵ Kwôni wo Tunu mô bôri a na, ôbi hôn derê tu are kêm aj ôbi ba, kwôni a nê mê jerê kwôlê sari a ré. ¹⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«I a hênê ermé wo Emen ba?
I a gili kwôlê ba?»

Nijba, nabay nana ôrij naj ermé wo Krist.

3

Manê ka Emen

¹ Yênen, nôbi, ré ené iyêlênge mega bijé ka Tunu to Emen mô bôrji iyôn, nijba, en iyêlênge mega wo kené na ka sa terare a nà iyôn men, mega wo kené na kamrê tô *Krist a iyôn a men. ² Na en bênge na kuba a na kené yi dîba, na kwô ré, wôsa ken nê emê kwô ré tô. Aj haw hen kôba, ken nê né a sôn. ³ Wôsa ken yi mega bijé ka sa terare a nà baa ya, wôsa kirija terbére naj karijare yi perênge a hen iyôn na, gel na wo kené na bijé ka sa terare a nà men, jé lêrenge ré ô naj ermé wo gawrê a men. ⁴ Wôsa kirija kwôni kôl «Nôbi ena kwo Pol» men, kwo pônî kôl dîré na kwo Apolôs men hen iyôn ba, jé lêrenge yi na mega kwo gawrê ka sa terare a nà iyôn né ba?

⁵ I a na Apolôs men, Pol men ba? Nija manê ka Emen ka na gelênge geré ayê bôô, i ba na jé wo Kelma biri biri. ⁶ Nôbi en ci, Apolôs wusu kam sara, nijba, na Emen a lê a ré si men, ðubu a men hen. ⁷ Iyôn nij na, ôbi cé na ani ré men, ôbi wusé kam na ani ré a men, nijba, Emen wo bi si men, debe men hen a na are. ⁸ Kwo ci men, kwo wusu kam men na, na gawrê ka pôn aji i i ba a upé anjan têbê sa kôbri wo gengin sa jé lêri jé lêri. ⁹ Wôsa nibay nini li jé pôn na Emen men, kenbay ken yi mega bô yagê wori iyôn men. Men, ken yi mônj iyére tori to ôbi ði hen iyôn a men. ¹⁰ Na jé bô derê wo Emen ben mega ôbi tu melênê wôj ôbi ðé iyére hen na, nôbi en ði tô iyére aji kwôni wo ðangi a ðé sara, nijba, i i ba, bi cubu tiri dô tô iyére tori hende to ôbi ði hen. ¹¹ Kwôlo gengin sa ðé tô iyére na, kwôni a nême ðé tô iyére to ðangi kwa ré nij, tô iyére hende to hen na, na Jêsu Krist. ¹² Kirin ka pôn a ðinjé ði iyére na jôr men, lari men, keram wo dôri a men, men ka pôn ði na gurô men, telare men, moo a men. ¹³ I i ba, jé lêri a sa yé tu wolé Wulê wôj jerê kwôlê a. Aji Wulê bi wo hen na, tare a sa gelé derêrji na jêrêrji. ¹⁴ Hena kwôni ré ði iyére ba, na sa tôre to na ðin hen nij aji gôlin tare hen nij na, ôbi a upé sa kôbri. ¹⁵ Hena tare ré uwoy jé lê kwôni bi wo hen na, ôbi a upé sa kôbri ré, nijba, ôbi ba, a gelé nijba, yi mega kwo bay ré derari bô tare a iyôn.

¹⁶ Ken hôn wo kené na iyé Emen iyôn né ba? Men, ken hôn wo Tini Emen né mô bônge a a men iyôn né ba? ¹⁷ Hena kwôni ré mène iyé Emen na, Emen bi kôba, a mênêri men, wôsa iyé Emen na, yi na jêngêre aji kenbay kena iyére hende to hen.

¹⁸ Bi turjê lamênge ré, hena kwôni ré bô yiri mega ðiré na ôbi tu melênê perênge a na melênê wori wôj sa terare hen na, bi yi ôbi galê dema ré yé ôbi tu melênê wôj tiri tô. ¹⁹ Wôsa tu melênê wo sa terare a nà, na kubrare tu Emen a, wôsa lin bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen pô bay tu melênê

na jêwosore toji gan.» ²⁰ Men, hô lin bô magtubu to Emen a kirin ka pôn a kôl iyôn ba: «Emen hôn ermé wo bay tu melênê bay ka hen kême, aji ôbi hôn wo ermé wôji bi wo hen, ré na ani ré a men.» ²¹ Iyôn nij ba, kwôni a ðé dengôri wô sa megari gawra ré, wôsa are kême na kanje. ²² Hena ré na, Pol, Apolôs, Piyêr, sa terare, merê tu gèj, temare, anja hawi, ka a era tô hen, are bay ka hen kême na kanje. ²³ Men, kena ka Krist men, Krist kôba, na kwo Emen a men.

4

Ôbi jé wo Krist

¹ Na hen iyôn na, bay rée berêni mega manê ka *Krist kan bay berê sa kwôlo Emen wo na yi kini uwôbêri a hen. ² Iyôn ba, kwôni wo na ôbi berê sa are na, hal wo tumô wo nini gey yiri a na: bi li jé na jé bô pôn. ³ Hena kené jô kwôlê san a, hena ré na bay jerê kwôlê ka sa terare a nà a jerê san a kôba, dôlen nôbi ré, wôsa nôbi en jô kwôlê sa yen a ré. ⁴ En li ani kani ka ermé wupê a uwôlen kwôlê san a ré tô. Nijba, na ôbi bi wo hen a ené yin derôre hen né, wôsa na Kelma a jerê kwôlê san a. ⁵ Iyôn ba, jêrênge kwôlê sa megênge a jug tumô ré tô, kwôy sa to Kelma a heran aji a sa gelé anja na uwôbe kirin ka hendi hen nô men, a sa yêrê ermé wo bô ðinjé hen nô a men, aji sa hende to hen na, i i ba Emen a biri hini emê wo gengin sari sari.

⁶ Yênen, na wô sarjê a ené kôl kwôlê bi wo hen gengin san men, sa Apolôs a men hen, aji bi kené hônin tô kwôlê bi wo hen mega nibay iyôn, ðiba kené ðage sa kwo lin bô magtubu to Emen a hen ré. Men, bi kené uwôyirin yernge kené na ka kwo na ði men, ka kwo hen ði men ré. ⁷ Wôsa i a na ðém jeré na kwo dami sa megêm ba? Anja ju uwôn hen na, ju uwôn na senje. A hena jeré uwôn na senje ba, wô mi a jeré ðin dengôm mega wo jeré uwôn na senje iyôn né ba?

⁸ Haw hen ken uyirê nij men, kena bay upé men, ken yi kilmé a men, nijba, nibay nini yi ré tô. Nijba, tiri ba, en

gey bi kené ôm iyére dô aṅ nibay kôba, niné ôm iyére naṅ ken men. ⁹ Wôsa en bô mega wo Emen né d'eni nibay bay jé kari bi niné yi gerjé bijné ka bay jô kwôli temare sarji a hen iyôṅ. Aṅ nini yi ari lê wôrê ka sa terare a nà kêm men, tu *manê ka derômaranṅ a men, tu gawrê a men. ¹⁰ Nina bay galé wôsa niné na ka Krist, niṅba, kenbay ba, kena bay tu melênê tô bijnare tonṅe a naṅ Krist, néérni naṅ, niṅba, kena bay néé, bay denéṅge, menba, nibay ba, bay kaṅêni men. ¹¹ Kwôy kemnêṅ kôba, kurôṅ lérêni men, kam dérêni men, nini tôbrê gerṅga are men, bay sêrêni men, iyéy yéreni kôba, naṅ a men. ¹² Nini li jé naṅ kôbrini woni wô abijn yerni men, kirijna bijné tiréni ba, nini tô kibrini sarji a a men. Kirijna bay geléni gusijn ba, nini uwôl bôrni sarji a men. ¹³ Men, kirijna bay pôy kibrini ba, nini iyêlji kwôlo dôri. Aṅ nini yi mega gubijn wo bijné iyôṅ men, mega aṅga habijn d'ê kirijn iyôṅ a men kwôy kemnêṅ.

¹⁴ Kwôlê bi wo en kelêṅge kêm hen na, na wo tayre ré dêṅge ré, niṅba, en halêṅge na mega wo kené na kamnen ka en pirji iyôṅ. ¹⁵ Hena kené ôrijn naṅ bay sarṅge dubu môj tô Krist a kôba, d'ôd ba, ibareṅge na pôn nêṅ hari. Wôsa kirijna na en ulêṅge béré Kwôlo Dôri hen na, en yi mega ibareṅge iyôṅ tô merê tu gerj tonṅe a naṅ Jésu Krist. ¹⁶ Ôbi a, ené kelêṅge bi kené yi mega nôbi iyôṅ men hen. ¹⁷ Na ôbi wo hen na, ené jéṅ naṅ Timoté wo yi mega keman wo en piri men, ôbi bôô pôn sa aṅga Kelma men, ôbi a jebé tô bôṅge sa aṅga dô tumôn sa geré wupê a naṅ Krist Jésu hen. Bay a na aṅga en gelijn bijné naṅ kirijn kirijn men, bô églisjê kêm a men.

¹⁸ Aṅ bijné ka pôni li gerj mega ené nêmé bijn unéṅge ré iyôṅ. ¹⁹ Niṅba, hena bô Kelma ré gey ba, baa d'a wo na bijn unéṅge hen ya. Aṅ na sa henê na ba, bay lê gerj bay ka hen ôrijn naṅ néé laba, na kwôlê woṅ d'én iyôṅ mera d'i ba? ²⁰ Wôsa kirijna Emen na ôbi sa kwôni na, kwôni bi wo hen ôrijn naṅ néé woṅ lij are d'iba, na naṅ kwôlê woṅ kelê mera ré. ²¹ Na ba,

ken gey na mi ba? Hen ba, ken gey bi ené era unéṅge aṅ ené sa sêṅge laba, ené era naṅ peré men, baliyare a men d'i ba?

5

Bijné ka bô églis a kaṅ bay yijn yijnare tonṅ iyôṅ a tôṅ hen

¹ En toy bijné kôl mega wo kwôni wo pôni perêṅge a hen ré li aṅgaṅ haṅê. Aṅgaṅ haṅê bay ka hen na, na wo ôbi yiirijn naṅ tam ibari. Are bay ka ôbi li hen na, bay henê Emen né kôba, a lê hen iyôṅ né tô. ² Menba, ken uwôyrê yerṅge na d'én iyôṅ réba ré kené merê naṅ ja aṅ kwoṅ ôbi lê are bay ka iyôṅgi hen na, ré kené dagêri perêṅge a aṅ. ³⁻⁴ Kupê nôbi ba, hena ené kelanṅ naṅ ken kôba, ermé wupê na naṅ ken. Aṅ en jô kwôlê sa ôbi lê are bay ka iyôṅgi hen niṅ naṅ hini Kelma wona Jésu mega wo ené na perêṅge a iyôṅ. Kirijna ken daṅ aṅ ena perêṅge a naṅ ermé wupê hen na, néé wo Kelma wona Jésu a yé perêṅge a. ⁵ Kwôni bi wo iyôṅgi hen na, ken d'iri kôbi Sidan a bi mène kurôṅgi yiri aṅ bi tini ré sa uwôṅ gelé Wulê wo Kelma a sa jôrijn kwôlê sa bijné hen.

⁶ Ken gel, ken di dengôṅge na d'én iyôṅ, wôsa ken hôn wo «Wubere ré d'ê iyôṅ kôba, ré wubu parin wo bay bulôṅ hen» né ba? ⁷ Bêṅge wubere to cay to na têrijn hen aṅ, aṅ bi ken yijn gawrê ka séli mega parin wo bay bulôṅ wo wubere naṅ bô a iyôṅ hen. Kena ka séli tiri a men, wôsa bay bi kwôbri Kema Kwormo wona lij geserê wo bay uwôgeri *Pak hen. Kema Kwormo bi wo hen, na *Krist, kwo Emen dôri hen. ⁸ Kirijna nana li geserê wo bay uwôgeri Pak hen na, na lêṅge naṅ bô habrê ré men, naṅ têrijn ré a men, wôsa bô habrê na, yi mega mapa wo bay li naṅ wubere iyôṅ, niṅba, na lêṅge naṅ bôô wo séli men, naṅ tu kwôlê a men, aṅ yi mega mapa wo bay li naṅ wubere ré hen iyôṅ.

⁹ Bô magtubu to na en li bêṅge tumô hen na, na en kelêṅge kené bijn naṅ bay yijn yijnare tonṅ iyôṅ a tôṅ hen né. ¹⁰ Kwôlê wo en kô hen na, en kôl gengijn na sa bijné kêm ka sa terare a nà, ka na bay

yij yijare toj iyôn a tôj hen né men, bay geyé lari hen né men, gemsê hen né men, bay tibé kamrê hen né a men, wôsa hena henañ ré ré na iyôn ba, henañ kené nañê sa terare a nà. ¹¹ Nijba, kwôlê wo en kelênge hen na, na wo kené bij nañ kwôni wo kôl dîré na yênenge ôbi ayê bôô, nijba, ôbi na ôbi wogé yébé men, ôbi geyé lari men, ôbi tibé kamrê men, ôbi jôm men, ôbi kwoyé men, ôbi gemsare a men na, na anğaj emê kôba, ken ôm nañ dî ré.

¹²⁻¹³ Jerê kwôlê sa ðijé ka na bay ayê bôô ré hen na, na kwôlê wupê nôbi ré. Emen a sa jerê kwôlê sarji a. Nijba, kenbay a sa jerê kwôlê sa ka na kanje hen ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Dagênge ôbi lê habré perêrñge a añ.»

6

Jerê kwôlê sa megam ôbi ayê bôô a

¹ Hena kwôlê ré yi perêrñge a ba, wô mi a kené ôrij bij bay henê Emen né dema ré jô kwôlê béñge dîba, ligi bay ayê bôô a ré ba? ² Ken hôn mega wo kenbay bay ayê bôô kené sa jerê kwôlê sa ðijé ka sa terare a nà iyôn né ba? Iyôn nij ba, wô mi a kené nêmanê kam kwôlo yi perêrñge a hen né ba? ³ Ken hôn wo nabay nana sa jerê kwôlê sa *manê ka derômarañ a iyôn né ba? Iyôn nij ba, jerê kwôlê sa anğa sa terare a nà dema ré gelêna ba? ⁴ Kirija ken ôrij nañ kwôlê bi wo iyôngi hen na, wô mi a kené ô panê ligi ðijé ka na ani ré bô églis a hen ba? ⁵ En kôl hen iyôn añ bi tayre ré dênge. Perêrñge a hen na, ôbi tu melênê wôni pôn iyôn kôba, nañ bi ré jô kwôlê perê yêneri a kwôy ba? ⁶ Na hen iyôn a, i i ba ré ôrij nañ yêni tumô bay henê Emen a ré dema ré jô kwôlê béñge hen ba?

⁷ Na tayre to dami wo kené ôrij nañ yernge tumô bay jerê kwôlê a. Wô mi a kené kañ geyé anğa nañ tô gerérji ré ka bay lêngge hen a mera ré ba, men wô mi kené kañ bi bay ré gemsênge a men mera ré ba? ⁸ Tiri wori ba, kenbay ken li anğa nañ tô gerérji ré men, yênerñge

kôba, ken gômsiji a men. ⁹ Ken hôn mega wo bay bô habré ré gelé tu *emê iyére to Emen né iyôn né ba? Bi turnge lamênge né, wôsa bay yijare toj iyôn a tôj hen men, bay tibé kamrê men, bay wogé yébé megêrji men, bay yijare nañ megêrji impê men, ¹⁰ bay gemsare men, bay geyé lari men, bay kwoyé men, bay tiiré hare men, bay bégerem a men na, bay a gelé tu emê iyére to Emen ré ded. ¹¹ Tumô ba, ka pôni perêrñge a na li na hen iyôn hende to hen men, nijba, bay pelênge añ ken yi nañ jenğêrñge bij Emen nij men, kena ðijé ka kwôlê dôrij sarji a nañ néé wo Kelma Jêsu Krist men, kwo Tini Emen wona a men.

Ayênge yernge ken uwôlij hini emê sa Emen a

¹² Are kêm na kañ lê, nijba, are kêm na ka dôri wô sarñge ré, men, are kêm na kañ lê, nijba, na dé bi ani kani burem lemnare ré. ¹³ Anğaj emê yi na wô sa bô gawra men, bô gawra yi na wô sa anğaj emê bay ka hen a men, nijba, Emen a sa mênêji wôô bem men, yi gawra yi na wô yijare toj iyôn a tôj hen né, nijba, yi na wô lij jé bij Kelma añ na Kelma bi a abêri. ¹⁴ Emen wo bij Kelma ji si kampê hen na, a béna nabay kôba, na jê sé kampê nañ néé wori hen iyôn men.

¹⁵ Ken hôn mega wo yernge ré na kwa yi *Krist iyôn né ba? Iyôn nij ba, na ayê kwa yen wo na kwo Krist hen hô dayê nañ kwo hende yij yijare toj iyôn a tôj hen ba? Na lê iyôn né. ¹⁶ Ken hôn mega wo kwôni wo ré yij nañ hende wônijare toj iyôn a tôj ba, ré bij pôn nañ tu iyôn ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iba nañ iyore ré yé kurôngi yi wo pôn.» ¹⁷ Nijba, kwôni wo dî yiri bij Kelma na, tini bij pôn nañ dî men.

¹⁸ Geriñge yijare toj iyôn a tôj hen. Têrij kêm to kwôni li na, yi na yiri a nô na, nijba, kwôni wo yij yijare toj iyôn a tôj hende to hen na, ôbi li têrij na nañ yiri gañ. ¹⁹ Ken hôn mega wo yernge ré yi mega iyéy merê to Tunu toj hendi bô bôrê to Emen bure sa mô bôrenge a hen ré ba? Iyôn ba, kena sa yerenge

ré. ²⁰ Wôsa Emen kelênge nap gara wo damañ. Iyôñ ba, bi i i kôba, ré ay yiri uwôliñ hini emê sari a ði.

7

Kwôlo gengiñ sa engé yi

¹ Haw hen na kelênge kwôlo gay gay wo na ken li magtubu engeren hen. Kwo pôn perê wo gengiñ sa engé yi hen na, dô wo iba ré enge iyore ré. ² Nijba, bi kené yijñ yijñare toñ têriñ ré na, bi iba enge iyore to gengiñ sari men, iyore kôba, enge iba wo gengiñ sare men. ³ Bi iba ay yiri bijñ tamni men, tamni kôba, ré jôriñ kurôre yere ré men. ⁴ Wôsa iyore mô na sa yere ré, nijba, kurôre a na ôbi sa yere men, iba kôba, na sa yiri ré, nijba, tamni a na hende sa yiri. ⁵ Jôriñge yereñge ré, nijba, ka jôriñ yereñge na kirijña tôôreñge pôn wô yijñ né añ bi kené ðerijñ yereñge wô uwôliñ Emen kirijña a pôni añ ken hô ðañ hôriñ wô wo Sidan ma lamênge wô nême gemé yereñge wo nap hen.

⁶ Nijba, en gelênge na gelé ðiba, na tôô a ené ay bênge hen né. ⁷ Tiri wori ba, en gey bi gawrê kêm ré mô mamare mega nôbi en môriñ hen iyôñ, nijba, i i ba, Emen biri añgari ka gengiñ sari sari. ⁸ Iyôñ ba, en kôliñ mamê men, yébé ka kwôriñerji ma hen a men na, hena bay ré mô mamare môñ kujê nôbi iyôñ na, na aña dôri. ⁹ Nijba, hena bay ré nême gemé yirji ré, ba, bi bay engiñ yirji wôsa engé na dô gôliñ wo gemé yirji ré gôli.

¹⁰ En ay tôô bijñ ka engiñ yirji nijñ hen (na nôbi a kelê ré, nijba, na Kelma a kelê) bi iyore ré kañ kurôre ré. ¹¹ Hena hende ré kariñ nap kurôre ba, bi hende mô sa kôbri ðiba, a engé iba wo ðañgi ré, réba bi hende hera upé kurôre hôriñ men, iba kôba, a dagê tamni ré a men.

¹² Kwôlo na kelê hen na, (na nôbi a kelê ðiba, na Kelma ré) hena ôbi ayê bôô ré ôriñ nap tamni to ay bôre ré, aña ré dôre merê nap ði ba, bi ôbi dagere ré. ¹³ Men, hena iyore toñ hende ayê bôô aña kurôre ré na ôbi ayê bôô ré, aña ôbi ré gey merê nap tu ba, bi hende kañni ré men. ¹⁴ Wôsa iba wo ay bôri ré ba, na sa kibi tamni toñ hende ayê bôô hende to hen, a ôbi ré yijñ

kwôni wo Emen men, iyore to ay bôre ré kôba, na sa kibi kurôre woñ ôbi ayê bôô bi wo hen, aña hende ré yijñ to Emen men hen. Hena ré na iyôñ né ba, kamniji a yé ka *kagemi, bi wo dôd ba, bay na ka séli tu Emen a hen. ¹⁵ Nijba, hena iba wo hôn Emen né, ré gey kañê tamni toñ hende ayê bôô ba, bi ôbi kañne, men, hena iyore to hôn Emen né, aña ré gey kañê kurôre woñ ôbi ayê bôô hen ba, bi hende kañni men, perê bi wo wôô hen na, ani kani harji ré, wôsa Emen uwôgêna bi nana mô nap bôô jalê. ¹⁶ Mini, iyore toñ hende ayê bôô hen, ma henê iyeñ wo merê gôliñ nap kurôre woñ ôbi henê Emen né hen ba? Men, jôbi ôbi ayê bôô hen, já henê iyeñ wo jerê gôliñ nap tamnem toñ hende henê Emen né hen ba?

Bi jé lêreñge yi mega Emen gey hen iyôñ

¹⁷ Tôô to en ay bijñ bay ayê bôô a na: bi i i kôba, li jé wori nap gwosoyri wo Kelma na biri hen. Men, bi ôbi li jé lêri wo ôbi na li kirijña Emen na uwôgeñni hen men. ¹⁸ Hena kwôni na ré wal keñ nijñ, kirijña Emen na uwôgeñni hen na, bi woge wô mênê gerêri ré nijñ men, hena kwôni wo na ré wal keñ né, kirijña Emen na uwôgeñni hen na, bi ôbi wal keñ ré nijñ men. ¹⁹ Walê keñ na ani ré men, walê keñ né kôba, na ani ré a men, nijba, aña dôri ba, na bê kwôlê sa tôô to Emen a pôn dô a na añañ lê ka dôri. ²⁰ Iyôñ ba, bi i i kôba, mô kini uwôgê wo Emen na uwôgeñni ya hen. ²¹ Hena na jerê na lema aña Emen na ré uwôgem na, bi ju aña ré, nijba, hena jerê uwôñ tulmô kirijñ ka a lê añ já merê sam senge na, ju woge wô merê sam senge. ²² Wôsa kwôni wo na lema aña Kelma ré uwôgeri ba, na kwôni wo mô sari senge wo Kelma a na ôbi sari. Nijba, kwo na kema iyore nijñ aña *Krist ré uwôgeri ba, ôbi na lema wo Krist.

²³ Emen a kelênge, nap aña gararji nap hen. Iyôñ ba, kena kari nijñ ðiba, ken yi limé ka gawrê ré nijñ. ²⁴ Yênen, i i ba, na nap jé lêri jé lêri kirijña Emen na uwôgeñni hen. Iyôñ ba, bi i i kôba, mô nap jé wori, jé wori bi wo hen.

Kwôlo gengijn sa mamê naŋ yébé ka kwôrnêrji ma

²⁵ Kwôlo na ken engeren gengijn sa mamê hen na, Kelma ben tôô to gengijn sarji ré, nijba, kwôlo en kôl hen na, ena gawra senje nijba, na wô sa kibi bô derê wo Kelma aŋa ré, yé bê bôô sara hen.

²⁶ Naŋ gusijn to haw hen na, ermé wupê a na: dô wo iba ré mô mamare mega ôbi môrijen hen iyônj mera. ²⁷ Hena jeré enje iyore nij ba, ju dagere ré nij men, hena jeré enje ré tô ba, ju dô bul mera men.

²⁸ Nijba, hena iba ré enje iyore ba, ôbi li na têrijen né men, hena temale ré enje iba ba, hende li na têrijen né a men, nijba, bijé kaŋ bay enjé yi bay ka hen na, bay a gelijn gusijn sa terare a nà, kujê nôbi ba, en gey derênje na bô gusijn hende to hen a dî.

²⁹ Yênen, kwôlo na kelênje a na: kirijn kô nij, iyônj ba, ka enjijn yirji ba, bi mô mega wo ciré enjijn né tô men. ³⁰ Ka mô naŋ cémé tirji a ba, bi mô mega ciré mô naŋ bô emê ré iyônj men, ka sê peré ba, bi mô mega ciré mô naŋ peré ré iyônj men, ka kel are ba, bi mô môj ciré ôrij naŋ ani ré iyônj men, ³¹ ka tôbe yirji bô aŋga sa terare a nà ba, bi bi bôrji sara ré, wôsa sa terare môj wo yij haw hen iyônj na, a yé dé dé ré.

³² En gey bi kené erem kwôlê wôni ré, kwôni wo enje iyore ré tô na, erem na sa aŋga Kelma men, diré lê iyen a diré dé tu Kelma ba men. ³³ Nijba, kwôni wo enje iyore na, aŋge na kwôli aŋga sa terare a nà men, diré lê iyen a diré lê aŋga ré dôrij tamni ba men. ³⁴ Aŋ ermé wori yi kini wôô. Men, iyore to kurôre naŋ men, toj temale a men na, bay erem na sa aŋga Kelma, wôsa bay gey yé kari naŋ jé lêreji men, ermé wôji a men. Nijba, to enje iba na, erem na sa aŋga sa terare a nà men, erem na ba, teré lê iyen a teré dênj tu kurôre ba a men.

³⁵ En kôl hen iyônj, na wô derê wonje dîba, na wô dénge ani sarŋge a ré, aŋ bi kené lij aŋgaŋ derôre men, ka dôri men, kené ayij yernge kêm bij Kelma a men.

³⁶ Na kelênje kwôlo gengijn sa bay gusô ka genge ciré karijen hen. Hena kwôj iba

ré bô mega diré li dô ré naŋ toj iyore men, hena doj enjé iyore ré diiri aŋ ôbi erem diré enjé iyore na, iyônj ba, bi ôbi enje mega wo bôri gey, dîba na têrijen a ôbi ré li hen né. ³⁷ Nijba, kwôni wo bu bôri iyêre aŋ gemijn yiri aŋ naŋ bôô geyé wori a ôbi ré genge diré enjé hendi gusôri ré na, ôbi li dô. ³⁸ Iyônj ba, kwôni wo enje hendi gusôri ba, li dô men, kwo enje ré ba, li dô damaŋ a men.

³⁹ Iyore to kurôre ya na, bi hende mô tumôri a yôd, nijba, hena ôbi ré ma na, hende na sare senje aŋ hena hende ré gey ba, a enjé iba wo bôre gey, nijba, bi ôbi na megare ôbi ayê bôô. ⁴⁰ Hena hende ré mô hen iyônj mera ba, réé derê. Na ermé wupê nôbi a hen. Nôbi kôba, Tini Emen mô bôn a men.

8

Tanare to bay tibij kamrê

¹ Haw hen na kelê na kwôli tanare to bijé tebij kamrê hen. Tiri wori ba, «Nabay kêm nana bay henê are» mega wo ken kôlij hen iyônj, aŋ gawra dij dengôri, nijba, peré a bij yênem néeri tô ayê bôô tori a dî. ² Hena kwôni ré erem mega wo diré na ôbi henê are na, ôbi hôn na mega wo réé hônij hen iyônj ré tô. ³ Nijba, hena kwôni wo pur Emen ba, Emen hônij men.

⁴ Iyônj ba, kwôlo gengijn sa aŋgaŋ emê ka bay tebij kamrê hen na, nana hôn wo bay ré na ani sa terare a nà ré, nijba, ré na Emen a ré pôn nêj mera. ⁵ Na tiri wôsa derômaraŋ a men, sa terare a nà a men na, bijé pô are kwône lij emen men, lij kilmé a men. Bijé bôrji mega ré na emen haji, ⁶ nijba, kwona nabay ba, Emen na pôn nêj hari, ôbi a na Ibarna wo dî are kêm men, nana môrijen gej biri hen men, Jêsu Krist a na Kelma pôn nêj men, na sa kibri a are kêm ré yij ya hen men, sa kibri a nana môrijen gej hen a men.

⁷ Nana hôn wo kamrê ré na ani ré, nijba, bijé kwône hôn kwôlê bi wo hen né. Ka na hônij naŋ kamrê hen na, kirija bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen na, bay bô mega wo ré na kwôy kamrê baa ya, baa ya. Ay bay bô mega ciré *kagem

tu Emen wô kibi kwôy kamrê bi wo ciré ôm hen. ⁸ Nijba, na anğan emê a ôrij nañ na ligi Emen a ré, hena nana ôm né ba, en mêne ani ré a men, hena nana ôm kôba, naa uwônij ani ré a men.

⁹ Hena ré hen iyôn hari kôba, ken bô dô, wô wo emê bi wo ken ôm nañ bô geyé wonge hen na, maa lê añ ka iya tô kwôlo Emen a hen, maa lijn têrij. ¹⁰ Wôsa hena kwôni ré gelem jôbi wo ju hôn are bay ka hen, añ ju mô ôm emê kibi kamrê na, kwo ré gelem hen aña ré iya na, ôbi a geyé emê tanay kamrê mega wo jôbi ju ômij hen iyôn men né ba? ¹¹ Na iyôn aña, henê are kam bay ka hen, ré mênê yênem wo iya wo *Krist ma wô sari men hen. ¹² Na hen iyôn a, kené li têrij nañ yênernge men, ken mênij ermé woji wo dê hen men, lê are bay ka hen iyôngi hen na, ken li na têrij nañ Krist hen. ¹³ Na ôbi á, hena anğan emê réé lê añ yênen a lijn têrij na, na emê tanare ré kwôy yôd wô wo maa lê añ yênen a hô lê têrij sôn.

9

Anğa gengij sa ôbi jé

¹ Nôbi, en nêem lê are sa keben men, ena *ôbi jé bi men, en gel Kelma wona Jêsu bi men, kenbay a na ari gelé ka jé wupê wo tô Kelma a men. ² Hena ené na *ôbi jé tu ãijé ka pôni a ré kôba, kenbay ba, ena *ôbi jé turnge a, wôsa kena ari gelé ka jé wupê wo en li mega *ôbi jé iyôn tô Kelma hen.

³ Kwôlo na kelê dôrij kwôlê san a kirijna ãijé lèn nôm a na:

⁴ Nôbi kôba, en nêem wo ené emê men, yê men wô kibi jé wo en li hen né ba?

⁵ Mega wo bay jé ka pôni men, yêné Kelma men, Piyêr a men ôrji kirij nañ yéberji kôbriji a hen ba, nôbi kôba, réé ené enge iyore ba, réé ené nêemê ôrij nañ tu kôbena hen iyôn men né ba? ⁶ Na ba, na nibay nañ Barnabas mera a réé lê jé kwa kwon derê kwôlê hen wô abij yerni ba? ⁷ Na ôbi kumbul wo yôn a sêñ kumbul aña ré têbe yiri gan ba? Men, i a yagé tijador aña ré ôm yere ré ba? Men, i a abê lari aña réé yê kubarji ré ba?

⁸ En ay na lê jé gawrê a ené gengij kwôlê bi wo hen mera ré, nijba, tôô to Emen kôba, kôl hen iyôn men né ba? ⁹ Na lijn bô magtubu tôô to *Moyis a kôl iyôn ba: «Hena kelba ré dô kaw ba, jeré harê kibri ta ré?» A hen ba, Emen ange na wô kelba ba? ¹⁰ Ôbi kôl kwôlê bi wo hen gengij na sarni nibay ré ba? Ew na wô sarni aña na ré lijn bô magtubu to Emen a hen. Iyôn ba, kwôni wo yage ba, ãi bôri na sa yagé wori bi wo hen men, kwo ti kaw ba, ãi bôri na sa gusijniji a men. ¹¹ Hena na niné ci kay anğan Tunu perêrnge a aña kené béni ari upé ka sa terare a nà men hen ba, na anğa gan ba? ¹² Hena ka pôni ka engerenge are hen ba, nibay nini nêem engerenge are dê añ sôn ré ba?

Nijba, nini engere are bay ka hen kôbrenge a ré men, nini bu bôrni sa are a kêm wô wo Kwôlo Dôri wo Krist ma ré gusirij. ¹³ Ken hôn, ka li jé bô *iyéy Emen a na, uwôn anğan emêrji na kirij bay ka hen men, ka li jé kini bê kwôbe a kôba, cênji na anğan bê kwôbe bay ka hen men. ¹⁴ Na mega bi wo hen iyôn a, Kelma ré ayij tôri bi bay derê Kwôlo Dôri ré uwônij ari emêrji wô kibi derê kwôlê bi wo hen men.

¹⁵ Nijba, nôbi na, en li hen iyôn né kwôy, añ haw hen wo en kôl hen iyôn kôba, na wo ené engerij ani kani ré. En ma ba, dô gôlij wo kwôni ré mêne yi yé wupê wo gengij sa jé bi wo en li senge hen. ¹⁶ Wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri ba, na dij dençon né, nijba, na anğa Emen a dén eren san a, wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen né ba, kwôlê a beren. ¹⁷ Hena ené uwôl béré nañ bô geyé wupê ba, en nêem upé sa kôben, nijba, hena ené uwôl béré nañ bô geyé ré ba, na Emen a dén eren a san a. ¹⁸ Iyôn nij ba, anğan sa kôben ba, na mi ba? Na béré wo en uwôl bi mera, añ en kan engeré anğan têbê sa kôben gengij sa béré wo en uwôl hen.

¹⁹ Bi wo ena sa yen hen hapê kôba, en li yen mega lema wo ãijé kêm, añ bi ené gôlij nañ gawrê damañ. ²⁰ Hena ené mô perê Jubnê ba, en li yen mega Jubnê iyôn,

bi ené gôlij nap ci. Bi wo tôô to Moyis ôm san né hen kôba, kirijna en mô perê ka bi kwôlê sa tôô hende to hen na, en li yen mega ené bi kwôlê sa tôô hende to hen men, bi ené gôlij nap ci. ²¹ Men kirijna en li jé perê ðijé ka na Jubnê ré hen na, en mô mega kwôni wo na Jub né iyôn men, en li hen iyôn wô gôlij nap ci. Hena, ré na hen iyôn kôba, en ði tôô to Emen aji né, nijba, en li na tôô to *Krist. ²² Kirijna en mô perê ðijé ka iya a ba, en li yen mega ôbi iya iyôn, bi ené gôlij nap ci men, en bul yen gay gay hen iyôn, bi ené gôlij nap ka pônî nap geré wo gay gay. ²³ En li are bay ka hen, na wô Kwôlo Dôri aji bi ené uwônij derê wo yi bô a hen.

²⁴ Ken hôn, bô gere a na, na ðijé kwône a geré, nijba, kwôni pôn nêj a upé sa kôbri. Iyôn ba, ken ge gere toj uwônij sa kôbi hen ði. ²⁵ Ôbi gere wo yôn yôn wo jô yiri sa anja gay gay a ba, na wô uwônij gwôyé nijba, na kwo a mênij tô hen, nijba, nabay ba, nana li jé na wô uwônij gwôyé wo a mênij né kwôy hen. ²⁶ Iyôn ba, nôbi en ge na gere toj iyôn a tôj hen né men, kirijna en ay kôben ba, en ðij are yôd ðiba, en meremné ré. ²⁷ Men, en gelij yen gusij men, en liri lemnare men, aji bi kwôlo ené dô bij ðijé ka ðangi hen na, bi nôbi kôba, ené uwônij derêri men ðiba, bi ené nal ré.

10

Anjan gelé ka kam Israyêl gel

¹ Yênen, en gey bi kené hôn mega wo môpêrni kêmen na ré mô tô kirij ka geri a men, bay kêmen na ré ðay cér wo dami hen a men. ² Tô kirij ka geri bay ka hen men, cér wo bay na ðay hen a men na, yi mega bay na ré liji batêm kêmen mega bay tô *Moyis iyôn. ³ Men, bay kêmen ômji kwô wôj gijê wo Emen ⁴ men, bay yi kam kap gijê ka Emen a men. Men, bay yi kam kap gijê ka so kabré keram a ka ô nap ci hen. Keram bi wo hen, na *Krist bi nap yiri. ⁵ Cêgi are bay ka kêmen hen kôba, bô Emen dôri sa ka pônî a ré kwône, na ôbi

a, temayriji ré yij bijak bijak derô gwôlê hen.

⁶ Iyôn ba, are bay ka hen yi mega anjan gengé perêrna, bi doyanja habij ré lêna mega wo na lijji hen iyôn né. ⁷ Yênge bay tibé kamrê mega ka pônî na yij hen iyôn né, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay mô ômen men, yi men, aji henaji ta wôô.» ⁸ Na yênge bay yijare toj iyôn a tôj mega ka pônî perêrji a na lij hen iyôn né, bay na li hen iyôn aji ðijé na ma sak tôre wôô kibi subu tu tare pôn. ⁹ Na sêlênge Krist mega wo ka pônî na sêlij Emen hen iyôn né, bay na li hen iyôn, aji kalaw na gederêji duu. ¹⁰ Barênge mega wo ka pônî na ðarij hen iyôn né, bay na ðar hen iyôn, aji mana wo Emen wôj ôbi deré kirij hen, na sa derji.

¹¹ Are bay ka hen sa sa kam Israyêlê mega anjan gelé iyôn wô halij ka ðangi men, na lij bô magtubu to Emen a wô halêna nabay ka kemnêngi ka tô terare baa ða wo ta kerê sarna nij hen men. ¹² Iyôn ba, hena ôbi ayê bôô ré erem mega wo ðiré ðubu iyêre tô ayê bôô wori a ba, bi ôbi bô dô wô wo maa kurij. ¹³ Anja gay gay ka sêlênge hen na, na sêl na ðijé kêmen hen iyôn men, nijba, Emen na ôbi bôô pôn ðiba, a ðé bi anjan sêlé bay ka hen ré ðê sarjge ré men, ôbi a béna geré bi nana ðebij geran tô a, aji bi nana dôrij bô a.

Pol yêge maa Kworêntipêjê gengij sa kamrê

¹⁴ Miljên kapê, na ôbi a, ené kelênge hen, gerijge kamrê. ¹⁵ En iyêl mega ené kôlij na bay tu melêne iyôn, kenbay ken kôbe bô kwôlo na kelê hen. ¹⁶ Gwoyi yê kam to Kelma to nana lij Emen dosé wô sare hen ba, gel na wo nana bij pônî nap kwôbri Krist ré ba? Men, mapa wo nana ðiilê hen ba, gel na wo nana bij pôn nap yi Krist a men ré ba? ¹⁷ Mega wo mapa pôn hari aji nabay ka kwôni hen nana ðaj sara hen na, gel na wo nana na kurôngi yi wo pôn, wôsa na mapa bi wo pôn hen a nabay kêmen nana cêj hen.

18 Berênge *Israyêl ka ôm anğan bê kwôbe hen na, bay bij pôn na nan Emen wo kini bê kwôbe bay ka hen yi gengij sari hen ré ba? 19 Na ba, en gey kelê tanare to bay ré tibij kamrê hen ba, ré na are ba? Réba en kôl kamrê a ré na are dî ba? 20 Na hen iyôn né. Nijba, en kôl iyôn ba, anğa bay henê Emen né bi bi bay ré bij kwôbe hen na, bay bij na tunu to habij dîba, bay bij na Emen né men, en gey bi kené bij pôn nan tunu to habij né a men. 21 Ka yê are bô gwore to Kelma men, hô yij nan gwore to tunu to habij a men né, men, ka emê nan Kelma men, hô emê nan tunu to habij a men né. 22 Hena kené li hen iyôn ba, ken woge bi Kelma ré li terbére. Na ba, néerna a gôlij kwori ba?

Lê are kêm uwôlij hini emê sa Emen a

23 Ken kôl: «Are kêm na kap lê» na tiri, nijba, are kêm dô lê ré men. «Are kêm na kap lê», nijba, are bay ka kêm hen a bij églis néere ré. 24 Bi kwôni woge derê wori mera ré, nijba, bi woge derê wo megêri dî.

25 Tanare kêm to bay dij gara hen na, kelênge ken ôm mera dîba, bi ken eremnéré kwôlé wôni sara ré. 26 Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Sa terare nan anğa kêm ka yi sara ré na ka Kelma.»

27 Hena ôbi henê Emen né wôni ré uwôgênge kené ô emê are nan dî ana kené gey erê na, emênge are kêm ka ôbi bêngge hen mera dîba, ken engere tôrji ré. 28 Nijba, hena kwôni ré kelênge iyôn ba, tanare to hen, na to bay ré tibij kamrê ba, ken ôm né, wô kelê bi wo ôbi kelênge nij hen men, wô suné wo ôbi sun hen a men. 29 En kôl na wô suné wori ôbi dîba, wô suné wom né, wôsa suné wo kwôni wo danji a jôren lê anğa bôn gey hen ba? 30 Hena ené lij Emen dosé dema, ené ômij are tô ba, i a kôlen nôm wô kibi emê bi wo en ôm hen ba?

31 Iyôn ba, anğa yôn yôn ka ken ôm men, ka ken yi men, anğa gay gay ka ken li a men na, ken li wô uwôlij hini emê sa Emen a. 32 Lênge ani kani ka a mênê Jubnê ré men, Grêknê ré men, églis to

Emen né a men. 33 Nôbi kôba, en li na hen iyôn men, en li are kêm bi ré dôrij gawrê kêm dîba, en woge na derê wupê nôbi mera ré, nijba, en woge na derê wo bijé kêm an bi bay ré uwônij gelê.

11

1 Ayenge ken lij ari gengé kanje mega wo nôbi kôba, en ay *Krist lij ari gengé kapê iyôn men hen.

Bô églis a ba, bi iyore ha sare nan mindil

2 Iyôn ba, en denênge wô wo ken gôrbij sa jé lêren ré men, sa anğa na en gelênge hen ré men, ken cubu turnge tô ari gelé ka Krist ka bay na gelen an nôbi kôba, en gelênge men hen. 3 Nijba, en gey bi kené hôn dô wo ôbi sa impê kêm ba, ré na Krist men, iba ré na ôbi sa iyore men, Emen ré na ôbi sa Krist men. 4 Iba wo uwôl Emen ley, dô kwôlé lay ana ré dôbe ani sari na, ôbi uwôl tayre sa Krist woj ôbi sari a. 5 Nijba, iyore toni to uwôl Emen ley, dô kwôlo hena kibi Emen a ley, a ré ha sare ta ré ba, yi mega hende ré uwôl tayre sa kurôre woj ôbi sare hen men, yi mega hende ré dul na sare iyôn a men. 6 Wôsa hena iyore ré ha sare ré ba, bi hende ka sare an. A hena karêre ré yere tayre na, bi hende ha ta. 7 Iba a dôbê ani sari a ré, wôsa ôbi gelij nan Emen men, na ôbi ulê hini emê sa Emen a a men, nijba, iyore ba, uwôl na hini emê sa kurôre a. 8 Nijba, Emen na dô kabré na iyore a ré lij iba ré, nijba, na kabré iba a, ôbi na ré dô lij iyore dî. 9 Men, Emen na li iba bij iyore ré, nijba, ôbi na li iyore bij iba dî. 10 Wô kibi *manê ka derômaran a na, dô wo iyore ré ha are sara, bay a gelé wo hende ré na hendi dôbê sare bij kurôre. 11 Tô Kelma na, iyore na sa yere ré men, iba kôba, na sa yiri ré a men. 12 Wôsa mega wo bay dô iyore yi iba hen hari kôba, iyore a yé iba men, iyôn ba, bay kêm henaji na ligi Emen a.

13 Ermênge ken gel, hena iyore ré uwôl Emen an baa harê are sara ba, dé ba?

14 Dé wo Emen dî iba hen, gel wo hena iba ré dî gusiri sari yêgnê ba, ré yi tayre

iyôn né ba? ¹⁵ Nijba, kwo iyore a gusiri sare ré yêjnê ba, uwôl na hini emê sara, wôsa Emen dî gusiri sa iyore bi ré yi mega anğan têlê sare iyôn. ¹⁶ Hena kwôni ré gey narê kwôlê bi wo hen a ba, kwôlo en kôli a na: nibay na, hara woni wo gelij iyôn na, nañ men, églis to Emen to kôl iyôn kôba, nañ a men.

Gwoy emê wo Kelma

(Mt 26: 26-29, Mk 14: 22-25, Lk 22: 15-20)

¹⁷ Nijba, kwôlo na kelênge hen na, en halênge na halê dîba, na denênge ré, wôsa dapare tonje lênge habrê daman dîba, lênge dô ré. ¹⁸ Kwôlo tumô wo na kelê a na: bîné kôlen kirîna kené dap ba, kené kariñ gay gay añ en bô mega wo kwôlê woji bi wo hen kwari ré na tiri a men. ¹⁹ Wôsa kariñare to ken kariñ hen, a lê aña kené hônij bîné kañ bay bô pôn ka perêrñge a hen. ²⁰ Iyôn ba, dapare to ken dap hen na, gel wo kené dap na wô emê kwô wo Kelma ré, nijba, ken ôm na ani. ²¹ Wôsa kirîna ken mô wô emê na, i ba iyêlbe na wô yiri wori, menba, ka pônî kurôn liji men, ka pônî kwoyré ta men. ²² Iyére tonje to kené ômij are men, yij are men, nañ ba? Hen ba, ken bô églis to Emen mega ani ré ba? Hen ba, ken sul na ka anğaji nañ hen ba? Hen ba, en kelênge na iyeñ ba? Mega hen iyôn ba, en denênge ba? Na denênge sa kwo hen a ré kwôy.

²³ Anğa en gelênge hen na, Kelma na gelen men. Bô yoyre to bay ca birijni hen na, ôbi ay mapa ²⁴ menba, lij Emen dosé añ biilê añ kôl iyôn ba: «Kwo na na, yi mega kurôngi yen wo na ayê bé wô sarñge, lênge hen iyôn iyôn ken ermij san a.» ²⁵ Cêgi emê a na, ôbi biji care toñ yê tînadôr mega wo ôbi ré bîñji mapa hen iyôn añ ôbi kôl iyôn ba: «Gwoy care toñ yê tînadôr to na na, na gwore to gel bîñare to kôrbi to Emen nañ bîné nañ geré wo kwôbren. Kirij ka yôn yôn ka kena yê na, ken yi ermij san a.» ²⁶ Wôsa kirîna ken ôm mapa bi wo hen men, ken yi care toñ yê tînadôr hende to hen a men na, ken hô uwôl na béré temay Kelma hen kwôy wo ôbi a herap.

²⁷ Iyôn ba, kwôni wo ôm mapa wo Kelma men, yi care toñ yê tînadôr tori a men, nañ tô geréri ré na, ôbi li têrij gengij sa kurôngi yi Kelma men, gengij sa kwôbriri a men. ²⁸ Iyôn ba, i i ba, bi kôbe bôri añ bi ôm mapa men, yij care toñ yê tînadôr men.

²⁹ Wôsa hena kwôni ré ôm men, yi men aña ré erem mega wo ré na kurôngi yi Kelma ré na, ôbi li hen iyôn uwôlij na kwôlê sari a. ³⁰ Na ôbi á, ka pônî kwône perêrñge a hen, ré iyay men, ômij men, ka pônî mañ a men hen. ³¹ Hena nana jô kwôlê sarna ba, bay a jerê kwôlê sarna ré nij. ³² Hena Kelma ré jô kwôlê sarna ba, ôbi halêna na halê dîba, ôbi gey bi bay ré sa perêna nañ bîné kêm né.

³³ Iyôn nij ba, yênen, kirîna ken dap wô emê are ba, ken gemij yerñge dem. ³⁴ Hena kurôn né li kwôni ba, bi ema anğari iyére tori a dema ré era tô, añ bi uwôlij bôri gemij megêri, dô gôlij wo ken dap añ uwôlij kwôlê sarñge a. Tô kwôlo baa hen na, kirîna na bîñ unênge dema ené gelênge geréri tô.

12

Gwosoy jé lê wo Tunu bîñ kwôni *(Epês 4: 4-16, Rôm 12: 3-8)*

¹ Yênen, kwôlo gengij sa anğan bé ka Tunu bîñ bîné hen na, en gey bi kené hôn men. ² Ken hôn, kirîna na ken bañ henê Emen tô hen na, bay na wurênge dê dê añ lênge añ ken tebe kamrê kañ menea hen. ³ Ôbi a, ené kelênge kwôni wo tôm Jêsu ré mêne ba, na Tini Emen a biri a ré kôl hen né, nijba, kwôni wo kôl «Jêsu ré na Kelma» na, na Tini Emen a biri a ré kôl hen.

⁴ Jé lê wo gengij sa Tunu na, tôri gay gay hari, nijba, Tini Emen hende to pôn nêñ hen a bé. ⁵ Gwosoy lê jé bîñ Kelma na, tôri na gay gay, nijba, jé bi wo kêm hen lij bîñ na Kelma. ⁶ Gwosoy lê are na gay gay haji, nijba, Emen bi wo pôn nêñ hen a bé gwosoy jé bi wo hen. ⁷ Na i i kôba, Emen a biri jé lê wo gel mega wo Tunu ré nañ dî, bi ré lij jé bîñ bîné kêm. ⁸ Tini Emen a bîñ gawra wo pônî iyêl nañ tu melênê men, bîñ kwo dñangi

iyêl naŋ geré henê are men. ⁹ Na Tunu hende to hen a bij kwo na, ayê bôô men, kwo hen, néé woŋ berariŋ bay ômpare men, ¹⁰ bij kwo na, néé woŋ lij anŋaŋ gijê men, bij kwo hen, kôlij ðijé kwôlo hena kibi Emen a men, bij kwo na, henê anŋa Tunu ka hena ligi Emen a hen men, ka hena ligi tunu to ðanŋi a men, bij kwo hen, iyêlê kibi kwôlo gay gay hen men, bij kwo na, belé kibi kwôlê bi wo hen a men. ¹¹ Tini Emen hende to pôn hen a lê are bay ka kêmen hen aŋ i i ba, hende biri jé wo gengij sari mega wo bôre gey.

Kewi yi gawra na pôn, nijba, soderij kirij kwône

¹² Ken gel, kewi yi gawra na pôn hari, nijba, sôderij gay gay ôbi wo sôderij hen hari kôba, na yi wo pôn nêŋ. Krist kôba, yi na mega wo hen iyôn men. ¹³ Na hen iyôn a, Jubjê men, Grêk men, lema men, kema iyore a men na, nabay kêmen bay lêna batêm sa kibi Tunu hende to hen, aŋ nana yij yi wo pôn men, Emen bure hende mô bôrna pôn pôn kêmen a men.

¹⁴ Wôsa kewi yi na pôn mera ré nijba, sodirij kwône. ¹⁵ Hena têé ré kôl teré na kôbi ré, iyôn ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo hende kôl hen iyôn, a jerê bi hende ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁶ Men, hena maa ré kôl ðiré na tu ré, iyôn ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo ôbi kôl hen iyôn, a jerê bi ôbi ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁷ Hena kewi yi a ré na tu pôn mera ba, maa woŋ toyé kwôlê ba, ré yôn ba? Réba maa a ré na kewi yi pôn mera ba, gôni woŋ ayij gesami are ba, ré yôn ba? ¹⁸ Nijba, Emen ði kwa yi bi wo gay gay hen naŋ kini kini mega wo bôri gey. ¹⁹ Hena na ré na kwa yi pôn mera ba, kewi yi ba, ré na yôn ba? ²⁰ Iyôn ba, kwa yi gay gay ya hari, nijba, kewi yi na pôn hari.

²¹ Tu a kôlij kôbi ju dôren né iyôn né a men. ²² Kwa yi bi wo nana bô mega wo ré dê dê seŋge hen na, na ôbi bi a na are hen. ²³ Kwa yi wo nana bô mega ani ré hen na, na ôbi á, nana cubu turna sara men, kwo dé kelê kwôli ré hen ba, nana cubu turna sara damaŋ. ²⁴ Nijba, kwa yi bi wo yi tayre ré hen na, gey cibé tu tô a ré

nij. Emen naŋ yi aŋ bi ka ré yi kini cibé tu tô a dema ré cibij tu tô a. ²⁵ Ôbi li hen iyôn bi kwa yi bi wo dê dê hen né kariŋ naŋ kewi yi ré, nijba, bi i i ba, ré ermij sa megari a ði. ²⁶ Hena kwa yi pôn né ômij ba, tô ka baa hen kôba, ômij men, hena kwo pôn yiri ré dôri ba, tôrji wo baa hen kôba, yirji dôrji naŋ ði men.

²⁷ Kenbay kêmen kena yi *Krist aŋ i i ba, yi mega kwa yiri iyôn. ²⁸ Bô églis a na, Emen ði na bay jé tumô, wôô wori ba, ôbi ði bay kibri, subu tori ba, na bay derê tô kwôlê men, bay lê gijê men, bay berarê ðijé men, bay lê naŋ ðijé men, bay derê tumô kirij men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen a men. ²⁹ Iyôn ba, bay kêmen na bay jé ré men, bay kibi Emen ré men, bay gelij ðijé are ré men, bay lê anŋaŋ gijê ré men, ³⁰ bay berarê bay ômpare ré men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen ré men, bay belé kibi kwôlê bi wo hen ta ré a men. ³¹ Ôriŋge doy anŋaŋ bé ka dô dê megêrji hen.

Aŋ na gelêŋge geré ka dôri ka dê ka hen aŋ sôŋ.

13

Kwôlo gengij sa peré

¹ Hena ené iyêl kibi kwôlo gawrê men, kwo *manê ka derômaran a a men aŋa peré kirij ré naŋ yen a na, en yi mega manan wo ôm ðéŋ iyôn men, musure to bay sêêré ðéŋ iyôn hen a men. ² Hena ené ôrij naŋ néé woŋ kôlij kwôlo Emen men, en hôn anŋa yi kini uwôbêrji a kêmen men, en hôn anŋa gay gay men, hena ené ôrij naŋ ayê bôô wo nêmen ôrgij naŋ keram a men aŋa peré kirij ré, naŋ yen a na ena ani ré tô. ³ Hena ené pô ari unéren kêmen bij ðijé men, hena ené ay yen bi bay ré uwoy aŋa peré kirij ré, naŋ yen a ba, na uwônij aní ré a men.

⁴ Ôbi peré kirij na, na ôbi ulê bôô men, ôbi lê derê men, ôbi lê terbére ré men, na ôbi dê deŋgô ré men, na ôbi uwôyrê yi ré men, ⁵ ôbi lê ani kaŋ tayre ré men, ôbi woge derê wori mera ré men, bôri tari lew lew ré men, ði bayi kwôlê ré men. ⁶ Anŋa na kaŋ derôre ré hen na, ôbi li yi derê sara ré, nijba, yiri dôri na sa anŋaŋ

derôre dî men, ⁷ ôbi dî bôri jal sa are a kêm men, hena ré na mi mi kôba, ôbi gem ayê bôô wori dô men, ôbi dî bôri na sa anɔa dôri a men, ôbi lêɲnê sa are a kêm a men.

⁸ Kwôlo hena kibi Emen a a kerê tô men, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen a kerê tô men, henê are kôba, a kerê tô a men, nɲba, peré kirɲ ba, a napê kwôy. ⁹ Wôsa henê anɔana men, derê kwôlo Emen wona a men na, na kwari tô. ¹⁰ Nɲba, kirɲa anɔa dô cerêd hen sa nɲ na, ka na liɲ baa geré hen a sa napê.

¹¹ Kirɲa na en baɲ kema na, na en iyêl kwôlê woɲ kamɲare men, en erem kwôlê woɲ kamɲare men, en dô kwôlê woɲ kamɲare a men, nɲba, kirɲa tun sur na nɲ na, en dî lê anɔaɲ kamɲare bay ka hen baa. ¹² Wôsa haw hen ba, yi mega nana geléɲge na bô anɔaɲ gelé tunu a iyôɲ tô, nɲba, tôre to cêgê dema nana gelé sélé. Kwo haw hen ba, en hôn na kwarijî tô, nɲba, tôre to cêgê, na henê derê jêd jêd mega Emen hônên dô hen iyôɲ men.

¹³ Haw hen are baa subu: ayê bôô men, dé bôô men, peré kirɲ a men, nɲba, anɔa dami gôlji ba, na peré.

14

Kelê kwôli gwosoy jé lê wo Tunu biɲ kwôni

¹ Iyôɲ ba, wogéɲge peré kirɲ men, ken ôriɲ doy anɔaɲ baliyare ka Tunu bi hen men. Aɲ kwoɲ ulê béré kwôlo hena kibi Emen a hen, a bi lêɲge damaɲ dî men.

² Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi iyêl na nap gawrê ré, nɲba, iyêl na nap Emen, wôsa kwôni hôn bô iyêlê wori bi wo hen né, aɲ na nap néé wo Tunu a ôbi ré kôliɲ kwôli anɔa yi kini uwôbêrji a hen. ³ Nɲba, kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a na, ôbi iyêl biɲ na gawrê, aɲ ôbi bi bay gese tô ayê bôô woji a men, dôbiɲji ibiyare bôrji a men, jal bôrji a men. ⁴ Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi dôbiɲ na yiri ibiyare gan, nɲba, kwo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen na, ôbi biɲ na églis néére hen.

⁵ En gey bi kenbay kêm kené iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen hanɔe, nɲba, en gey bi kené uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen damaɲ a men, wôsa kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ba, dê kwo iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen. Hena ôbi iyêlê kibi kwôlo wo gay gay bi wo hen, ré dô bô kwôlê bi wo hen dôbiɲ ibiyare bô églis a ré ba, a lê nap kwôni ré. ⁶ Iyôɲ ba, yênen, hena ené ô yernɔe a aɲ en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, aɲa ené yêge sa kwôlê wôni béɲge né men, sa anɔaɲ henê kani ré men, en uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ré men, en geléɲge ani ré a men ba, ena ôbi lê nap ken ba?

⁷ Yi mega tégê men, jêɲgê men iyôɲ, hena tôrji ré ôm némɲ né ba, kwôni a lê iyeɲ a ré henê kurôɲniɲi ba? ⁸ Men, hena tôô burunju ré ôm nap gerére ré ba, kwôni a lê iyeɲ a ré henê wo ré na toɲ kumbul ba? ⁹ Yi mega kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo dɔaɲgi iyôɲ. Hen ba, kwôni a henê bô kwôlo ôbi iyêl hen iyeɲ ba?

Wôsa kwôli bi wo hen hônɲ dô ré men, yi mega wo ôbi ré iyêl na iyôɲ a tôɲ iyôɲ a men. ¹⁰ Kibi yê wo gawrê sa terare a nà na, kwône nɲba, kwo pôn nêɲ wo bôri baa hônɲ ba, nap. ¹¹ Nɲba, hena ené hôn kibi yê wo kwôni iyêl hen né na, ena kerga tiri a men, nôbi kôba, ôbi na kerga tun a men. ¹² Mega wo yernɔe gwange sa wogé anɔaɲ baliyare ka gengɲ sa Tunu hen iyôɲ na, wogéɲge ka a biɲ églis néére hen dî.

¹³ Na ôbi á, kwôni wo ré iyêl kibi kwôlo wo dɔaɲgi na, bi uwôl Emen bi ré biri dîré nêmen derê bô kwôlê wori bi wo hen ta. ¹⁴ Wôsa hena ené uwôl Emen nap kibi kwôlo wo dɔaɲgi na, na tunun a uwôli hen mera dîba, henê anɔaɲê li ani kani ré. ¹⁵ Iyôɲ nɲ ba, na lê iyeɲ ba? Na uwôli nap tunun men, na uwôli nap henê anɔaɲê a men, men, na kibri kurôɲ nap tunun men, na kibri kurôɲ nap henê anɔaɲê a men. ¹⁶ Ju toy, hena ré na tunum a liɲ Emen dosé ba, kwo mô kwam a hen ba, a henê bôri na iyeɲ a ré degé sara ré na tiri ba? Wôsa tiri wori ba, ôbi hôn bô kwôlê bi wo hen né. ¹⁷ Ju liɲ Emen

dosé dô ham, nijba, li naj kwo mô kwam a hen né.

¹⁸ En lij Emen dosé wôsa en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, gelênge kenbay kêm. ¹⁹ Nijba, bô églis a na, en iyêl kwôlê dêj iyôn wo bay hôn bôri a en gelijji are dô gôlij iyêlê kwôlo kwôni wo na kibi kwôlo bay hôn bôri ré hen.

²⁰ Yênen, bi ermé kwôlê wonge yi mega kwo kamrê iyôn né, nijba, ken erem kwôlê won suriyare dî. Kwo gengij sa lê aŋga habij a ba, bi ermé kwôlê wonge ré yi mega kwo kamrê ka dê iyôn. ²¹ Lij bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Kelma kôl iyôn ba:

«Na bé bîné ka iyêl kibi kwôlo dŋangi, a iyêlij bîné kapê bay ka hen men, na iyêlêji naj geré wo kergê men, bi wo hen kôba, bay a toyé ré a men.» »

²² Mega hen iyôn na, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen na, yi gengij na sa bîné ka ay bôrji ré hen, nijba, ulê béré kwôlo hena kibi Emen a na, yi na wô sa bay ayê bô dîba, yi na wô sa bîné kêm né.

²³ Hena bay ayê bô ré dŋa aŋa ré iyêlji kibi kwôlo wo gay gay hen, aŋa ka ay bôrji ré réba, kwôni iyôn mera ré sa perêrji a ba, bay a berêji mega kwôbrê iyôn ré ba?

²⁴ Nijba, hena kené dô kwôlo hena kibi Emen a naj kibi kwôlo bay hôn hen, aŋa kwôni wo ré ay bôri ré réba, kwôni iyôn mera ré sa ba, a henê tô kwôlê wo ken dô hen derê. Aŋ kwôlê bi wo hen, a bé tiri a jôrij sa têrij tori a. Men, bay a jerê kwôlê sari a naj kwôlê bi wo ôbi toy hen a men. ²⁵ Aŋ ermé wo uwôbe bôri a hen na, a yé tu wolé nô, aŋ ôbi a dê kwini tôŋ ayij kibi Emen kelê iyôn ba: «Na tiri wo Emen na perêrŋge a bi.»

Aŋaŋ lê ka naj gerérji gerérji bô églis a

²⁶ Yênen, ka lê iyeŋ nij ba? Kirija ken dŋa ba, bi i i kôba, soŋ naj jé lêri, bi kwo pôn bi kebe kurôn men, kwo pôni bi gelij bîné are men, kwo dŋangi yi ôbi yêgê sa kwôlo Emen wo yi kini uwôbêri a hen men, kwo pôn bi yi ôbi iyêlê kibi kwôlo gay gay men, kwo pôni bi yi ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ta a men. Lênge

hen iyôn kêm, ken dôbij ibiyare bôrŋge a. ²⁷ Hena bîné ré iyêl kibi kwôlo kwôni hôn né na, bi gawré wô réba subu iyêl pôn pôn aŋ kwôni wo dŋangi dô bô kwôlê bi wo bay iyêl hen ta. ²⁸ Nijba, hena ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ré naj ba, bi bay iyêlê kibi kwôlo gay gay bi wo hen, bi môrji meneŋ bô églis a, aŋ bi iyêlij yirji men, iyêlij Emen a men.

²⁹ Bi bay kelê kwôlo hena kibi Emen a wô réba subu dô kwôlê aŋ bi tô ka baa hen mô kôbe bôri. ³⁰ Nijba, hena kwôni ré mô tôŋ aŋa Emen né yêge sa kwôlê wôni biri na, bi kwo ré dëbu dô kwôlê hen na, bi wôm jan aŋ bi toyij kwôlo Emen yêge sari hen. ³¹ Kenbay pôn pôn kêm ka gasij yerŋge derê kwôlo hena kibi Emen a hen, wô halij bîné men, dôbji ibiyare bôrji a a men. ³² Kwôni won ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a bi wo hen na, ôbi na ôbi sa are bay ka Emen biri hen. ³³ Wôsa Emen na ôbi bô jalê dîba, na ôbi guseré kirij né.

Mega wo yi bô églis to bîné ka yi gay a kêm hen na, ³⁴ bi yébé mô kibriji meneŋ bô églis a wôsa dé wo bay ré iyêl ré, nijba, bi bay ré dôbe sarji mega wo tô to *Moyis na kôl hen iyôn. ³⁵ Hena bay ré gey engeré kwôlê wôni ba, bi bay sa engerij kwôrŋêrji ira, wôsa bi iyore ré iyêl kwôlê bô églis a ba, yi tayre.

³⁶ Kwôlo Emen bi na, hena iyére tonge a ba? Men, sa na unênge kenbay pununge ba? ³⁷ Hena kwôni ré erem dîre na ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a men, Tunu ré bôri a a men na, ôbi a henê mega wo kwôlo ené li bô magtubu a bênge hen na, ré na tô to Kelma. ³⁸ Hena kwôni ré kap kwôlo en kôl hen na, tôre to cêgê Emen a kapêri men.

³⁹ Iyôn nij ba, yênen, bi doy ulê béré lênge men, ken jôrij bay ayê bô iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen ré. ⁴⁰ Nijba, bi are kêm lij naj kiniji men, naj tô gerérji a men.

15

Jê sé kamjê wo Krist

¹ Yènên, Kwôlo Dôri wo na en derênge aɲ na ken dī bônge sara aɲ ken debiɲ sa tènge a baa ya hen na, en hô jubu tô bônge sara. ² Hena kené dūbu sa tènge a tô Kwôlo Dôri a mega wo en kelênge hen na, ken uwôn gelê niɲ, réba ayê bô wonge na ani ré tô.

³ Kwôlo na en kelênge hen na, na kwôlo bay na dôren men. Kwôlo bay na dôren wo dô dê megêri a na: na wo *Krist ma wô kibi têriɲ tona mega wo magtubu to Emen na kôliɲ hen iyôn. ⁴ Bay emni li sa wôô, subu tori menba, ôbi ji si kampê mega wo magtubu to Emen kôliɲ hen iyôn. ⁵ Ôbi si sa Piyêr men, cêgeri wori ba, si sa bay tôri ka môj kibi wôô a hen men. ⁶ Cêgeri wori ba, ôbi si sa bay tôri ka kwôni ka arew bay ka daɲ hen men. Biɲé bay ka hen na, ka pôni a ma dība, ka pôni kwône baa ya tô. ⁷ Cêgeri wori ba, ôbi si sa yêni *Jak a men, sa bay jé a kêm a men.

⁸ Cêgê kêlog ba, ôbi si san a nôbi wo en yi mega bô dôriɲare iyôn hen men. ⁹ Wôsa nôbi a na kwo dê perê bay jé a kêm men, en nêw wo bay ré ré uwôgen *ôbi jé ré a men, wôsa na en geliɲ tu églis to Emen gusiɲ. ¹⁰ Niɲba, na sa kibi bô derê wo Emen a, ené yiɲ gawra kemnên hen men, derê wo ôbi ben hen na, a mênɲ ré, en li jé dê bay jé bay ka hen kêm men, na nôbi a lê jé bi wo hen né, niɲba, na derê wo Emen a lê jé yen a hen. ¹¹ Iyôn ba, Kwôlo Dôri bi wo hen na, hena ré na nôbi a derê lay, megên bay jé lay na, na ôbi, a na niné derênge hen men, na ôbi, a kené bi bônge sara men hen.

Jê sé kampê wona nabay gawrê

¹² Mega wo nini uwôl béré, Krist ré ji si kampê perê biɲé ka ma a menba, wô mi a ka pôni ka perênge a hen ré kôl jê sé kampê ré naɲê ba? ¹³ A hena biɲé ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, ji si kampê ré men. ¹⁴ A hena Krist ré ji si kampê ré ba, ulê béré woni na ani ré men, ayê bô wonge kôba, na ani ré a men. ¹⁵ A hena ré na tiri wo biɲé ka ma ré jê sé kampê ré ba, niɲa bay benare

gengiɲ sa Emen, wô wo nini kôl Emen né bi Krist ré ji si kampê. ¹⁶ Wôsa hena biɲé ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, na ji si kampê ré men, ¹⁷ hena Krist ré ji si kampê ré ba, ayê bô wonge na ani ré men, ken baa bô têriɲ tonge a baa ya a men. ¹⁸ Men, biɲé ka ma tô Krist hen kôba, mêné niɲ a men. ¹⁹ Hena ré na wô merê tu geɲ wona sa terare a nà mera, aɲa nana dīɲ bôrna sa Krist na, bay a barêna gôliɲ biɲé ka sa terare a nà kêm.

²⁰ Niɲba, Emen bi Krist ji si kampê perê biɲé ka ma na tiri, aɲ ôbi a na gawra wo tumô wo ji si kampê perê biɲé ka ma a. ²¹ Na sa kibi gawra pôn a temare ré deriɲ biɲé hen men, na sa kibi gawra pôn a biɲé réé jiɲ siɲ kampê hen men. ²² Na tô Adam a, biɲé kêm ré maɲ hen men, na tô Krist a, bay kêm réé môriɲ tu geɲ hen men. ²³ Mega wo Emen a bé i i ba, a jê sé kampê naɲ kini kini hen iyôn na, ôbi bi Krist ji si tumôrji menba, kirɲa Krist a bulo hera na, biɲé ka na kari hen kôba, a jêji sé kampê men. ²⁴ Sa to are kêm a kerê na, Krist a mêné emê iyére men, tunu to habiɲ to ôm sa kirɲ hen men, to ôriɲ naɲ tôô to sa terare a nà, hen a men, dema ré biɲ Emen Iba biɲé emê iyére kôbri a tô. ²⁵ Krist a emê iyére kwôy wo Emen a biri a gôliɲ sa bay bareri. ²⁶ Temare a na hendi bare to cêgê kêlog to ôbi a mênêre. ²⁷ Mega wo magtubu to Emen na kôl iyôn ba, Emen né day are kêm biri mô sara. Niɲba, kwôlo kôl are kêm hen na, ay Emen wôɲ ôbi biɲ Krist merê sa are kêm hen né. ²⁸ Kirɲa Emen day are kêm biɲ Krist mô sara hen iyôn na, Kemari wo ôbi day are biri mô sara hen kôba a dôbê sari biɲ Emen aɲ bi Emen ré yiɲ ôbi sa are kêm.

²⁹ Ermênge sa ka bi bay liji batêm kibi ka ma hen ken gel, hen ba, bay a upé na mi bô a ba? Hena ré na tiri wo biɲé ka ma a jêji sé kampê ré ba, wô mi a bay ré bi bay liji batêm kibi ka ma hen ba? ³⁰ A hen iyôn ba, wô mi a niné mô kibi temare kwôy kwôy ba? ³¹ Yènên, en mô kibi temare a kwôy kwôy aɲ na tiri wo yen yén hen iyôn tô Kelma wona na

wô kebrenge. ³² Hena ré na wô derê wo kurôngi yi a ené sêñ nañ ñiné ka Epês ka yi mega kurông iyôn hen ba, en uwôn mi bô ba? Hena ñiné ka ma hen ré jê sé kampê ré ba, na emênge men, na yênge men, wô wo kiya na mange.

³³ Bi turnge lamênge ré, wôsa lê milpare nañ ñiné ka habiñ na, mène hal wo dôri. ³⁴ Ermênge añ ken ñi lê anga habiñ baa. Tayre rée dênge wô wo ñiné ka pônî perênge hen, hôn Emen né kwôy.

Yi ka ji si kampê hen

³⁵ Nijba, kwôni a engeré iyôn ba, Emen a bé ñiné ka ma a jê sé kampê na iyeñ ba men, kirijna bay ji si kampê nij ba, yirji a gelij na iyeñ ba men? ³⁶ Kubra, ani ka ju ci hen, hena gusijniji ré uyê ré ba, a sé haji ba?

³⁷ Anga ju ci hen, a ré na mêêre ba, anga ñangi kani ba hen na, na gusijniji bi wo hen, a jeré ci hen ñiba, na gurôrji a jeré ci hen né. ³⁸ Emen a bé gusijn anga gay gay bay ka hen, yi gurô wo bôri gey. Añ gusijn gurô wo yôn yôn kôba, a sé na gurô bi wo hen.

³⁹ Kurôngi yi na, gelij kêm né: kwo gawra gelij gay men, kwo kurông gelij gay men, kwo ciré gelij gay men, kwo kuyê kôba, gelij gay a men.

⁴⁰ Anga derômarañ a ya men, ka sa terare a nà kôba, ya men, ka derômarañ a enné gelij gay men, ka sa terare a nà enné gelij gay a men. ⁴¹ Enné wo tare to tay gelij gay men, kwo geserê gelij gay men, kwo têtêñne kôba, gelij gay men, têtêñne to pônî kôba, enné gelij gay nañ megère.

⁴² A yé gelij hen iyôn hende to hen, kirijna Emen a bé ñiné ka ma hen jê sé kampê. Kurôngi yi wo emiñ hen na, na kwo uyêy, nijba, kirijna ji si kampê ba, na kwo uyêy ré nij yôd. ⁴³ Kirijna yi gawra emiñ na, ôbi yi na anga habiñ, nijba, kirijna Emen a sa biri jê sé kampê ba, ôbi a enné men, kirijna bay emni ba, néri nañ, nijba, kirijna ji si kampê ba, néri ya. ⁴⁴ Na kurôngi yi a bay ré em, na

kwo uyêy hen, nijba, kirijna ji si kampê ba, na yi woñ Tunu wôsa hena kurôngi yi ré ya ba, yi woñ Tunu kôba, ya men.

⁴⁵ Na iyôn a ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Adam wo tumô na gawra wo mô tu geñ.» Nijba, Adam wo cêgê ba, na Tunu to bij ñiné mô tu geñ hen.

⁴⁶ Nijba, anga era tumô ba, na ka gengijn sa Tunu ré, nijba, gengijn na sa kurôngi yi gawra, añ ka gengijn sa Tunu ba, era na cêgê. ⁴⁷ Gawra wo tumô ba, lij nañ kumrañ terare, nijba, kwo cêgê hena na derômarañ a. ⁴⁸ Bigné ka mô sa terare a nà yi mega gawra wo na lij nañ kulmañ terare iyôn men, ka derômarañ a ba, yi mega kwo hena derômarañ a iyôn men.

⁴⁹ Mega wo nana gelij nañ gawra wo sa terare a na hen iyôn na, tôre cêgê ba, na gelij nañ kwo derômarañ a hen iyôn men.

⁵⁰ Yênen, en kelênge kwôlê bi wo hen iyôn wôsa kurôngi yi nañ kwôbe a upé *emê iyére to Emen ré, men kurôngi yi wo uyê hen a merê nañ kwo a uyê ré hen yôd ré men. ⁵¹ Toyênge, na kelênge kwôlo yi kini uwôbêri a hen, na mange kêm né, nijba, yerna wo ôli hen a sa belij kwo kôrbi. ⁵² Are bay ka hen, a sa na mega tum to li gemes iyôn, kirijna burunju to cêgê kelôg a emê, kirijna hende a emê na, ñiné ka ma a jê sé kampê nañ yirji wo a ma ré hen men, nabay kôba, yerna a belij kwo kôrbi men. ⁵³ Wôsa yi wo uyêy hen, a belij yé kwo a uyê ré hen men, yi wo ma hen a belij kwo a ma ré hen men. ⁵⁴ Kirijna yi bi wo hen a bilij hen iyôn nij na, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Joor a ayijn sa temare a nij» hen ariri a lij.

⁵⁵ «Hum! temare, néé woré bi yôn nij ba? Menarê yôn nij ba?»

⁵⁶ Mena temare ba, na têriñ men, na tôo to *Moyis a bij têriñ néere men. ⁵⁷ Na lij Emen wo bi nana ay joor hen dosé, wô sa kibi anga Jésus Krist Kelma wona li hen.

⁵⁸ Mega wo hen iyôn nij na, yênen kapê, débênge gerañ sa têrñge a ñiba, ken ñi kwôni lêngge ken herijn né men, lêngge jé wo Kelma nañ kununje

kununḡe aḡ ken hôn mega wo jé wo kené li biḡ Kelma hen na, ré yé seḡge ré.

16

Wôgê are ka gengiḡ sa yênerna

¹ Kwôlo gengiḡ sa wôgê are wô biḡné ka Emen ka Jérusalêm a na, kenbay kôba, ken li mega wo na en ayiḡ tô biḡ églis to bô emê wo Galati a hen iyôn men. ² Naḡ demas demas na, i i ba ay kibi ari upéri dī gay aḡ bi na sa saaren dema kené wôge tô ré. ³ Kirina na sa na, biḡné ka ken tôrji hen na, na sa biji magtubu kôbriji a aḡ bay a ôriḡ naḡ aḡgaḡ wôgê kaḡge bay ka hen Jérusalêm a.

⁴ Hena ré yi wo nôbi naḡ yen ené ô ba, bay a erê naḡ en.

Anḡa Pol genge dīré lê

⁵ Na sé si bô emê wo Maséduwan aḡ na biḡ upéḡge hen ya, wôsa en erem ené sé si ya. ⁶ Dô ré ba, na wulê sem naḡ ken, môḡ ené mô kwôy kibi kelanê a iyôn, aḡ kenbay a ben geré dema ené erê ta tô. ⁷ Wôsa en gey geléḡge iyôn aḡ erê ta mera ré, niḡba, hena Kelma ré gey ba, na wulê sem naḡ ken.

⁸ Na merê Epês a kwôy sa *Pantékwôt a.

⁹ Bi wo bay baren kwône haji hen, kôba, en uwôn kirin lip jé wo yi are.

¹⁰ Hena Timoté ré biḡ upéḡge ba, ken li naḡ dī bi mô naḡ suné perêḡge a ré, wôsa ôbi kôba, li jé wo Kelma mega nôbi iyôn men. ¹¹ Bi kwôni tôrḡnêri ré, niḡba, ken li naḡ dī bi ô kergare tori hende to hen naḡ bô jalê aḡ bi hera upen, wôsa en mô gemji.

¹² Kwôlo gengiḡ sa yênini Apolôs na, en kôli kwôy kwôy ré ô upéḡge naḡ yênerna, niḡba, ôbi gey erê haw hen né tô, niḡba, kirina ôbi uwôn geré ba, a erê geléḡge tô.

Gerḡné tôô to Pol ay biji naḡ dosé to ôbi liji

¹³ Merêḡge tu gerḡ men, dēbēḡge geran tô ayê bôô wonḡe a men, dēbēḡge ibiyare a men dība, ken hare ré. ¹⁴ Lêḡge are kêm naḡ baliyare.

¹⁵ Ken hôn mega wo Êstépanus naḡ biḡné ka iyére tori a, a na bay ayê bôô

ka tumô ka bô emê wo Akay a men, bay ay yirji lip jé wô biḡné ka Emen a men. Yênen, en uwôlêḡge bi kené dôbe sarḡge biḡ biḡné ¹⁶ bay ka iyônḡi hen men, kené dôbe sarḡge biḡ megêrji kêm ka li jé naḡ ci hen a men.

¹⁷ Yen dôren gaḡ wô sa si Êstépanus naḡ Pôrtunatus naḡ Akaykus. Wôsa bay li anḡa kené lê ben hen niḡ. ¹⁸ Men, bay bi tunun uwo yen a men, tununḡe kenbay kôba, uwo yerḡge a a men. Biḡné bay ka iyônḡi hen na, nêḡ dené.

¹⁹ Églis to bô emê wo Asi a lêḡge dosé men, Akilas naḡ Prisil men, biḡné ka Emen ka daḡ bô iyére toji a kêm hen lêḡge dosé naḡ hini Kelma. ²⁰ Bay ayê bôô kêm lêḡge dosé men, kenbay kôba, ken berin yerḡge a aḡ ken lip dosé a men.

²¹ Nôbi Pol a lê kwôli dosé hende to hen naḡ kôben.

²² Hena kwôni ré pur Kelma ré ba, ken dageri perêḡge a aḡ. Bi Kelma wona hera.

²³ Bi bô derê wo Kelma Jésus baa naḡ ken.

²⁴ En peréḡge kêm naḡ hini Jésus Krist.

Magtubu to jôgij wôo to Pol li bij Kworëntipê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to têt wôo to Pol hô li bij kamañ ka Kworënt sôn hen na, gel wo perêrji ré dô gañ né. Ka pôni perêrji a hen, na li bôri taari damañ wôsa bay kôl ciré hôn dampare tori top *ôbi jé hen né. Pol kôl kwôlê damañ gengij sa kwôlê woji bi wo hen, nijba, ôbi gel peré wo ñiré perji hen men, ôbi ôrij doy wo ciré hô bij tôñ a men. Na ôbi á, kirijna ôbi ré toy kwôli Kworëntipê wo bay ré gey belé hal woji hen, menba, ôbi li yi deré damañ (Sapitre 7: 5-15).

Sapitre 1: 1-11 hen na, ôbi kôl kwôli aña ômi ka sa sari a bô emê wo Epês a hen men, iyeñ a Emen né jal bôri ba men.

Sapitre 1: 12 - 7: 16 hen na, ôbi kôl kwôli perêrji wo ré habij nañ kamañ ka Kworënt a hen men, kwôli damñay jé wo *ôbi jé wo Jésu Krist. Men, ôbi kôlji wô mi a ñiré iyêl nañ tôri to dami bô magtubu to tumô hen ba men, yiri ré dôri wô wo magtubu hende to hen ré li añ ermé wo Kworëntipê ré hô yi gay men hen.

Sapitre 8-9 hen na, ôbi kôl kwôlo gengij sa wôgê are wô bay ayê bôo ka bô emê wo Judé a, ôbi kôlij Kworëntipê ré bu baliyare wôsa ôbi kôlji iyôn ba: «Men, ken hôn deré wo Kelma wona Jésu Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, nijba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarñge, ôbi li are bay ka hen iyôn añ hô yij ôbi nimré añ bi kenbay kené hô yij bay upé tu Emen a.» (1 Kworëntipê 8: 9.)

Sapitre 10-13 tô magtubu to ba hen na, Pol iyêl nañ tôo to ñangi nij. Ôbi iyêl nañ tôri to dami gengij sa ka kôl ôbi ré na *ôbi jé woñ tiri ré hen. Ôbi duu kibi magtubu tôri hende to hen ñêj iyôn nañ kwôlê woñ baliyare.

Tôo Pol to iyêlij kwôlê bô magtubu hende to hen na, ôbi kôl hen iyôn na wô jôrij sari ré men, sa ermé wori wôni ré a men. Hena ôbi ré mase bi ñiré gele

dampare tori top *ôbi jé hen na, na wo gawré ré enge Kwôlo Dôri dô yôd men, bay ré hôn *Krist mega Kelma woji iyôn a men.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jésu nañ bô geyé wo Emen. Nibay nañ yênena Timoté a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyé Kworënt a men, bij ñiné kêm ka ôbi ñiji gay ka bô emê wo Akay a hen a men. ² Bi bô deré nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jésu Krist baa nañ ken.

Pol lij Emen dosé

³ Ayê kibi yi wô sa Emen wo na Iba Kelma wona Jésu Krist hen men, ôbi na Ibarna wo bô tu na tona men, ôbi na Emen woñ ôbi jalê bô ñiné a men. ⁴ Ôbi jal bôrna bô gusij tona kêm añ bi nabay kôba, nana jal bô ka mô bô gusij to gay a hen, mega nabay kôba, Emen, na jal bôrna hen iyôn men. ⁵ Ken gel, gusij to nana gelij damañ hen na, Krist kôba, na gelij na hen iyôn men, na hen iyôn a bô jalê wo Krist ré jalê bôrna damañ hen iyôn men hen. ⁶ Hena niné gelij gusij ba, na wô bô jalê woñge men, wô gele woñge a men. Hena niné mô bô jalê ba, na wô bô jalê woñge añ bi kené uwôlij bôrnge añ berij bôrnge iyêre tô gusij to nibay kôba, na nini gelij hen iyôn men hen. ⁷ Nini ñi bôrni sarñge a baa ya, wôsa nini hôn mega wo gusij to ken gelij nañ ni hen na, bôrnge a sa jalê nañ ni hen iyôn men.

⁸ Yênen, nini gey bi kené hôn mega wo gusij to na nini gelij bô emê wo Asi hen na, na ñê sarni kwôy añ na nini erem mega wo niné meré tu geñ môrij na iyôn né. ⁹ Kwoni ba, na nini erem mega wo bay na ré genge kwôli temayrini nij, nijba, are bay ka hen, na yi hen iyôn añ bi nana bij bôrna sa yerna ré, nijba, sa Emen woñ ôbi bij ñiné jé sé kamné hen ñi. ¹⁰ Na ôbi a na derêni kibi temare a men, a terêni kibi a a tô men, na tiri, nini ñi bôrni mega wo ôbi ré terêni kibi temare a hen iyôn kwôy kwôy a men. ¹¹ Mega ken uwôl Emen wô sarni wô kibi gusij to nini gelij

hen hen na, ariri a lip wô kibi uwôlê wo ßijé kwône uwôli hen men, Emen a terê kibri sarni a men, ßijé ka ðangi kwône a liri dosé wô sarni a men.

Pol ði kibi kergare tori ta

¹² Nini hôn wo anga niné li sa terare a nà ná, niné li nañ bô pôn men, Emen a ré béni a niné li hen a men. Yirni yéni gan wôsa anga niné li nañ ken hen na, ré na kañ tiri. Añ na bô derê wori a derê tumôrni ðiba, na tu melênê wo gawrê ré.

¹³ Kwôlo nini li bô magtubu a béngge hen na, na ôbi wo ken ðênse hôn hen mera ðiba, na kwôlo ðangi ré. En erem wo kené henê bôri derê jêd jêd, ¹⁴ wôsa haw hen na, ken hôn na kwari mera. Añ bi Wulê wo Kelma Jêsu a herañ hen na, niné yi ari ayê kibi kanje men, kenbay kôba, kené yi ari ayê kibi kani men.

¹⁵ Mega wo na en erem mega wo ermé wonje ré yi na hen iyôn hen na, na en gey ené erê unéngge kenbay tumô añ bi kené uwônijñ derê têê wôô, ¹⁶ men, kirija ené hena iyére tonje a ba, ené erê Maséduwan a dema ené hera iyére tonje a añ bi kené sa li nañ en sa kergare to na erê Judé a hen. ¹⁷ Na ba ken erem mega wo ené li are baa erméri ba? Laba wo ermé wupê ré yi na mega kwo gawrê iyôn ba? Añ hena ené ôm ew ba, en ôm eñ eñ a men ba? ¹⁸ Mega wo Emen na kwôni won bô pôn hen iyôn na, kwôlo nini keléngge hen na, a yé eñ men, eñ eñ a men wôô ré.

¹⁹ Wôsa Kema Emen won Jêsu Krist wo nibay nañ si Silas nañ Timoté nini uwôl béréri perêrñge a hen na, ôbi era na wô emê ew men, eñ eñ a men ré. Tiri wori ba, ôbi ôm na eñ mera. ²⁰ Na ôbi á, are kêm ka Emen na genge ðiré bé hen na, are bay ka hen a lip nañ geré wo Krist Jêsu. Men, nañ geré wori aña nana emê *Amên wô ayijñ kibi Emen hen a men. ²¹ Emen bi a lê a nibay nañ ken nana ðebijñ gerañ tô bijare tona nañ Krist hen men, ôbi a ðéna nañ jengêrna a men, ²² ôbi a ðéna anğan talé kari yerna añ ðéna sa kôbri men, bi Tini mô bôrna añ gel wo ðiré béna anga kwôni a tô.

²³ En kôl nañ hini Emen, hena kwôlo ené kôl hen ré na tiri ré ba, bi ôbi bi en

ma. En ô Kworênt a ré hen na, na wô wo kirija ené ô ba, ma ené lê añ bônñge ma ré mênê. ²⁴ Nini woge wô beréngge ereñ gengijñ sa anga kené bijñ bônñge sara hen né, nijba, nini li jé nañ ken bi kené uwônijñ yi derê, wôsa ken ðebu gerañ tô ayê bô wonje a baa ya tô.

2

¹ Mega wo hen iyôn na, en genge herê iyére tonje a ré nij, wô wo ma na erê lê ani kani ka bônñge maa herê mênê môn kwo tumô hen iyôn sôn. ² Ken gel, hena nôbi ené li bônñge mênê ba, i wo ðangi a lê aña yen né ðoren nij ba? Wôsa kenbay kêm bônñge mênê nij. ³ Na tôri bi wo hen a, na ené lip magtubu hende to hen béngge añ na en baj erê unéngge wô wo jé lêrengge maa mênê bôn. Wôsa na kenbay bay a ré lê a yen né ðoren hen. Wôsa en hôn anga ben yi derê hen, a béngge kenbay kôba, yi derê hen iyôn men. ⁴ Kirija na en lip magtubu hende to hen na, bôn erem kwôlê kwôy en sôm a kibi a a men. Na en li hen iyôn na wô mênij bônñge ré, nijba, bi kené hôn wo ené peréngge damañ.

Dé bô jalê sa lê habré a

⁵ Hena kwôni perêrñge a hen, ré li ani ka li bô kirijñ mênê ba, na bôn nôbi a mênê punen mera ré, nijba, a mênê bônñge kenbay kêm a men, na kenbay kêm ré, nijba, ka pôni bônñge mênê damañ men, ka pôni bônñge mênê lôg men. ⁶ Gawra bi wo iyônñgi hen na, ßijé kwône perêrñge a hen jô kwôlê sari a nij, añ nêmen hen iyôn. ⁷ Nijba, haw hen na, ken ði bônñge jal sari a añ ken jal bôri wô wo ermé kwôlê maa ðê sari. ⁸ Iyôn na, en uwôlêngge bi ken ði bônñge jal sari a dema ôbi ré henê wo kené piri baa ya. ⁹ Na tôri bi wo hen a, na ené lip magtubu hende to tumô hen béngge bi ené séléngge gelé na ba kené ay kwôlê wupê lip jé bi hanje ba? Hen. ¹⁰ Haw hen en keléngge, kwôni wo ken ði bônñge jal sari a ba, nôbi kôba, en ði bônñge jal sari a men, wôsa nôbi en ði bônñge jal sa ari lê gawra bi wo hen a, hena ôbi ré lèn ani ka habijñ hari ré hen kôba, en ði bônñge jal sari a wô kebrenje

tumô *Krist a. ¹¹ En gey bi Sidan ré uwôn néri sarna ré, wôsa nana hôn masê wo ôbi mase dîré gelêna hen.

Suné wo Pol wo môrij Trowas a

¹² Kirija en hena ô Trowas a ené erê ulê béré Kwôlo Dôri wo Krist na, kirija en bij ya menba, en hôn wo Kelma Jésus ré nan tô geréri tumôn a nij, ¹³ nijba, bôn yi kegege wô gelé wo en gel yênena Tit ré tô hen menba, en lij bay ayé bô ka Trowas a dosé an en dîj yen ô Maséduwan a.

Krist ay joor

¹⁴ Ayênange kibi Emen, wôsa ôbi a derê tumôrna sa sê peré wô kumbul wo Krist bôy hen, wôsa nana bij pôn nan Jésus Krist men, ôbi jéna nan kirij kirij bi nana uwôl béré Kwôlo Dôri wori wo gengij sa Krist hen a men. Kwôlo Dôri bi wo hen na, yi mega wo wej wo dîjé gôrij kirij kêm an bîjé hônij Krist hen iyôn. ¹⁵ Na tiri, nini yi mega gesami anga dîjé dô an na Krist a bij Emen hen, wôsa nini uwôl béré kwôlê wo Krist bij bîjé ka Emen gôlij nan ci hen men, ka ca mênê hen a men. ¹⁶ Wôsa bîjé ka Emen da gôlij nan ci hen na, gesamnini dîjéji dô an bay gey kwôlê woni, nijba, ka ca mênê hen na, gesamnini dîjéji habij an bay map sa kebre. Iyôn ba, jé bi wo hen na, nini nêlê sa yerni mera ré. ¹⁷ Nijba, nini nêlê jé bi wo hen wô wo Emen a jéni, bîjé ka pôni kwône uwôl béré kwôlo Emen na wô uwônij gursu mera mega ciré na bay lê jengga iyôn, nijba, nibay nini li môj kwoji hen iyôn né. Nini uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen nan bô pôn tumô Emen a wô wo niné bij pôn nan Jésus Krist.

3

Bijare to cay to Emen li nan tô men, bijare to kôrbi to ôbi li nan Tunu toj hendi bô bôré men

¹ Kirija nini kôl hen iyôn ba, gel na wo niné hô ay tô dê dengôrni ta nij ba? Laba, nini gey magtubu to kwôni ré béni dema ré gelé mega wo niné na bay jé kan tiri ba? Laba nini gey kené béni magtubu tôni dema niné ôrij tumô a ba? Bîjé ka pôni li hen iyôn nijba, nibay nini li môj

kwoji hen iyôn né. ² Na kenbay a réé yé mega magtubu toni to *Krist li dengôrni a iyôn. An bîjé kêm hôn men, dêjse men. ³ Kenbay kena magtubu hende to hen an Krist a lê nan kôbri bôn bôn nan geré wo jé woni. Ôbi lere na nan kami anjan lê magtubu hen né, nijba, lere na nan Tini Emen wôj ôbi merê tu gej hen. Ôbi lere na sa habelê keram a ré, nijba, lere na bô gawré a dî.

⁴ Nini kôl hen iyôn wô kibi bôrni wo nini bi sa Emen a nan geré wo Krist hen. ⁵ Nini hôn wo niné nêlê jé bi wo hen nan néé woni nibay ré, nijba, na Emen a béni néé wori ana niné lij jé bi wo hen hen. ⁶ Ôbi a béni néé bi wo hen ana niné yij manê kari, an bi niné dôrij bîjé kwôli bîjare to kôrbi to dîré bij nan ci hen. Bîjare to kôrbi hende to hen na, na tô to bay li bô magtubu a hen né, nijba, na Tunu toj hendi bô bôré a derê tumôrni ya. Tô to bay li bô magtubu a hen na, na tô to duu bîjé tu Emen a, nijba, na Tunu toj hendi bô bôré a bîj merê tu gej wo nan kwini.

⁷ Tumô ba, Emen na li tô tori na sa habelê keram a an kirija ôbi li hen iyôn na, bîjé na gel perangé wori wo na li an tu *Moyis na jerapné birij birij hen men. Ôbi wo kirij ka perangi bay ka hen ca yé sem né hen haji kôba, kam *Israyêl na nêlê berê tu Moyis ré, wôsa tiri na jerapné birij birij gap. Hena tô to na mênê bîjé hen kôba, na era nan perangé wo Emen, hen ba, ⁸ jé wo Tunu toj hendi bô bôré hen, dema ré era nan perangé wo Emen dê an sôn ré ba? ⁹ Wô kibi tô hende to hen, a Emen réé jôrij kwôlê sa bîjé hen. A hena bîjare to cay to na tô to na jô kwôlê sarna hen, gel perangé wo Emen hen ba, bîjare to kôrbi to lêna nana yi gawré kan derôre tumô Emen a hen ba, a geléna perangé wo Emen dê kwo tô an sôn né ba? ¹⁰ Iyôn ba, tô to tumô na perange hare nijba, haw hen perangé wore bi wo hen nan nij, wôsa kirij ka kôrbi so an dê sa ka cay hen nij. ¹¹ An haw hen na, tô to cay to Emen na ay bij bîjé to na yi sem né hen kôba, na perange hen iyôn ba, bîjare to kôrbi to

a yé yôd hen ba, a perangê dê aṅ sôṅ ré ba?

¹² Nini kemna ulê béré Kwôlo Dôri ré, wôsa nini dî bôrni sara wo ré na kwôlé woṅ tiri. ¹³ Aṅ nibay ba, nini li môṅ kwo Moyis wo na têt tiri naṅ bargay wôsa perangê wo Emen wo na perange tiri a hen da mesela hen men, ôbi na gey bi kam Israyêl ré gel perangê wo Emen wo da mesela hen né a men. ¹⁴ Nijba, bay na hôn tô are bay ka hen dô ré, aṅ kemnêṅ kemnêṅ kôba, kamniṅi hôn dô ré hen iyôṅ men. Kirijna bay dêṅse magtubu bipare to cay hen na, bay hôn bôre dô ré, yi mega wo bay ré têt tirji naṅ bargay ka cay bay ka hen iyôṅ. Nijba, na kirijna kwôni bij pôn naṅ Krist dema bargay bay ka hen ré naṅ tiri a aṅ, dema ôbi ré hôn tô are dô tô. ¹⁵ Ôbi wo kemnêṅ kemnêṅ hen kôba, kirijna bay dêṅse magtubu to Moyis kôba, bay hôn bôre ré baa ya baa ya aṅ yi mega bargay bay ka hen ré têt ermé woji baa ya. ¹⁶ Nijba, kirijna kwôni bul si ligi Kelma na, bargay bay ka hen naṅ tiri a aṅ. ¹⁷ Na hen iyôṅ, wôsa hini woṅ Kelma bi wo hen men, Tunu toṅ hendi bô bôre a men na, na aṅga pôn. Wôsa kirij ka Tini Kelma ya ba, bijné mô sarji seṅge dîba, bay na limé ré nij. ¹⁸ Ôbi a nabay kêm ka nana bi bôrna sa Jésus a hen, bargay bay ka hen têt turna ré nij, wôsa nana gel perangê kirij ka Kelma ka perange hen. Aṅ Tini Kelma li aṅ nana bilij gelij naṅ dî damaṅ a. Nabay kôba, perangê wona ô tumô tumô na hen iyôṅ men. Ôbi wo hen, a na jé wo Kelma wo na Tunu hen li hen.

4

Baṅa woṅ gerem wo aṅgaṅ uné ka gengij sa Tunu yi bô

¹ Nini hôn wo ré na lê derê wo Emen aṅa ôbi ré béni jé bi wo hen, na ôbi á, yerni ré iléni ré hen. ² Nini li ani kani naṅ uwôbê ré men, nini li ani kaṅ tayre ré men, nini laserê kwôni ré men, nini pol kwôlo Emen naṅ kwoṅ benare ré a men, nijba, nini iyêl na tu kwôlé tumô Emen a. Aṅ nini gey bi bijné ré hôn wo kwôlo

niné iyêl hen na, ré na tiri tumô Emen a. ³ Wôsa gawrê ka pôni na, hôn tô Kwôlo Dôri bi wo nini dô hen né baa ya tô tô. Yi mega ré uwôbij tirji a baa ya. Nijba, na bijné ka ca mênê hen a henê ré hen mera. ⁴ Bay ba, Sidan wo na emen wo sa terare a nà hen jôrji henê tô Kwôlo Dôri wo bay ré bij bôrji sara hen men, ôbi gey bi bay ré gel kirij ka perangi ka perange sarji a hen né men. Kirij ka perangi bay ka hen na, na bô Kwôlo Dôri a. Aṅ Kwôlo Dôri bi wo hen a gelé perangê wo *Krist wo gelij naṅ Emen têt têt hen. ⁵ Kirijna nini uwôl béré Kwôlo Dôri na, nini dô gengij na sarni ré, nijba, nini dô gengij na sa Jésus Krist wo na Kelma hen. Aṅ kwoni nibay ba, nini kelêṅge niné na manê kanje sa kibi Jésus. ⁶ Kirijna Emen na dîṅ sa terare na, ôbi kôl iyôṅ ba: «Bi kirij ka perangi ré perange kirij ka hendi a.» Na ôbi wo hen a, ôbi ré bi kirij ka perangi kari perange kirij bôrni a men hen. Kirij ka perangi bay ka hen na, geléna perangê wori wo perange tu Jésus a hen.

⁷ Nibay ba, nini yi môṅ baṅa woṅ gerem iyôṅ, nijba, Emen bi aṅga dôri bay ka hen bôrni a. Ôbi li hen iyôṅ bi bijné ré gel mega wo néé woṅ lij jé na, ré hena ligiri a dîba, ré na kwoni nibay ré. ⁸ Bijné gaserêni gaṅ hari, nijba, dê sarni ré tô men, nini mô naṅ ermé kwôlé hani, nijba, nini bu bôrni baa ya tô, ⁹ bijné geléni gusij nijba, Emen déni aṅ né tô men, bay sêni dê sarni nijba, bay deréni ré tô, ¹⁰ bay gey wo ciré deréni kwôy kwôy haji mega wo bay na derij Jésus hen iyôṅ men, nijba, nini baa tu geṅ baa ya aṅ bi bay ré hôn wo Jésus kôba, ré mô tu geṅ yerni a ya men. ¹¹ Ôbi a, merê wo niné mô sa terare a nà ná, bijné woge wo ciré deréni wô kibi Jésus aṅ bi bijné ré gel merê tu geṅ wori yerni wo iya a hen. ¹² Ôbi a, nibay niné ay yerni bij temare aṅ bi kenbay ba, kené môrij tu geṅ.

¹³ Magtubu to Emen kôl iyôṅ ba: «En bi bôn sari a aṅa ené uwôlij béré kwôlé wori hen.» Nibay kôba, nini li na hen iyôṅ men, nini bi bôrni sari a aṅa niné

uwôlij béré wori hen men. ¹⁴ Emen na bi Kelma Jêsu ji si kampê aṅ nini hôn wo ôbi ré béni niné jê sé kampê hen iyôn men, wô wo niné bij pôn naṅ Jêsu men, aṅ Emen a sa ôrij naṅ ni men, kenbay a men tumôri ôbi Emen a gaṅ. ¹⁵ Are bay ka kêm ka lêni hen na, na wô sarṅge aṅ bi kwônê ðijé ré uwôrij bô derê wo Emen. Na hen iyôn a, ðijé kwône ré lij Emen dosé men, ayij kibi dampare tori a men hen.

Yi wo kôrbi naṅ kwo ôli

¹⁶ Na tôri bi wo hen a, yerni ré iléni ré hen wôsa nini hôn wo néérni ré dôrij dê dê nijba, tinini ba, néere ya baa ya naṅ wulê wulê. ¹⁷ Gusij to nini gelij hen na, a naṅê wulê wo pônî a tô. Aṅ hinini a sa emê wô kibi gusij toni hende to hen tô. Wôsa hini emê bi wo hen na, na kwo dê kwo kêm hen men, a yé naṅ wulê wulê a men. Ôbi a, kirija niné erem sa gusij hende to lêni hen na, nini bô mega wo ré lôg senge. ¹⁸ Nini erem na sa aṅga nini gel ré tô hen ðiba, nini erem na sa ka nini gel nij hen né. Aṅga tu gawra gel nij hen na, na aṅga a naṅê tô nijba, aṅga gelij né tô hen na, na ka yi na naṅ kwiniji.

5

¹ Nini hôn wo yirni wo na iyéy gergé to nini môrij bô a sa terare a nà hen na, hena ré tij ba, Emen né sa béni to ðaṅgi to derômaraj a to ôbi a lê naṅ kôbri a to a yé yôd hen. ² Sa terare a nà ná, nini sômnê yerni wôsa nini gey wo Emen né béni iyére toni to kôrbi to derômaraj a hen, bi niné erê merê ya nij. ³ Aṅ kirija Emen a béni yi bi wo hen na, nija môrij bô a yôd aṅ tinini a merê yere senge ré nij. ⁴ Haw hen wo nini mô bô iyéy gergé toni a hen na, nini gelij gusij men, nini jôr a men. Nijba, na wô wo nini gey wo Emen né dô yerni wo hawi hen né, nijba, nini gey bi ôbi ré béni yerni wo kôrbi aṅ yi wo kôrbi bi wo a merê yôd hen, ré gase kwo ôli wo a ma hen. ⁵ Na Emen bi a gengé bi niné uwôn yi wo kôrbi bi wo hen men, na ôbi a béni Tini aṅa niné hônij wo ôbi a ré béni yi wo kôrbi bi wo hen men, ôbi a ré béni aṅga kwônî ka baa hen kêm a men.

⁶ Na tôri bi wo hen a, niné berij bôrni iyére hen men, ôbi a niné hôn wo kirija niné naṅ yerni wo ôli hen baa ya tô na, niné kelaṅ naṅ iyé Kelma Jêsu tô. ⁷ Nini gili naṅ tirni ré tô, nijba, nini mô hen iyôn wôsa nini bi bôrni sari a. ⁸ Nini fu bôrni iyére men, nini gey dé yirni wo na aṅ, aṅ niné erê merê naṅ Kelma iyére tori a. ⁹ Na ôbi á, hena niné baa sa terare a nà baa ya tô, hena niné mô naṅ ði nij kôba, nini gey lê na aṅga dé tiri hen ði. ¹⁰ Wôsa nabay kêm naa sa ðebéṅge tumô Jêsu Krist a bi ôbi ré jô kwôlê sarna. Aṅ i i kôba, ôbi a têbri sa kôbri wô jé wori wo ôbi na li sa terare a nà hen. Aṅ hena na nana li aṅga dôri ba, ôbi a têbêna derê men, a hena na nana li ka habij ba, ôbi a perêna men.

Krist a hô dayêna naṅ Emen

¹¹ Nibay nini hôn kemnaṅ Tini Kelma. Na ôbi á, niné woge bi niné biyé ðijé bi bay ré hôn wo kwôlê woni wo niné kôl hen na, ré na tu kwôlê. Wôsa Emen ba henêni dô men, kenbay kôba, en erem wo kené hōnen men. ¹² Ken kôl yaṅ ba niné ði na denḡôrni, nijba, nini ði denḡôrni ré nijba, nini geléṅge na geré bi yerṅge ré yéṅge wô sarni. Aṅ kirija ðijé ré dô kwôlini habij ba, kené hôn kwôlê woṅ ulêji sara. Wôsa bay ba, gel yirji na nô tu ðijé nà mera ðiba, kôbe bôrji ré. ¹³ Hen ba, nina kwôbrê mega wo ðijé ka pônî kôlij hen iyôn ba? A hena niné yi kwôbrê ba, na wô bij Emen. A hena niné na kwôbrê ré ba, na wô béṅge kenbay. ¹⁴ Jé wo nini li hen na, nini li hen iyôn wôsa nini hôn wo peré wo *Krist a ré emê sarni men, haw hen nini hôn wo gawra pôn a ré ma wô sa ðijé kêm hen. Na ôbi á, tu Emen a ba, yi mega ðijé ré ma naṅ ði iyôn men. ¹⁵ Ôbi ma na wô sa ðijé kêm aṅ bi ka mô tu geṅ baa ya hen, ré lij aṅga bôrji ré gey hen né, nijba, bay ré lij aṅga bôri ôbi ré gey hen ði. Wôsa na wô sarji aṅa ôbi ré maṅ aṅ Emen biri ji si kampê hen.

¹⁶ Na hen iyôn aṅa haw hen niné bôrij cêgi gawré nô hen mera ré bi wo ca ba, na nini jô kwôlê sa Krist na hen iyôn men hen, nijba, haw hen nini li hen iyôn né

nij. ¹⁷ Kwôni wo bij pôn nap Jésus Krist na, na gawra wo kôrbi an anga ka cay hen nap nij, an are kêma a yé na ka kôrbi nij.

¹⁸ Emen a lê are bay ka kêma hen. An jo Krist bi ré hô bêna pôn nap dî, an haw hen béni jé bi niné ô kôlij bijé dîré gey hô biji pôn nap dî nij. ¹⁹ Kwôlo nini kôl hen na, na wo Emen ré jo Krist ré hô sa bi bijé pôn nap dî dîba, ôbi erem sa têrij toji a ré nij, an jéni bi niné ô kôlij bijé dîré gey bi bay ré hô bij nap dî.

²⁰ Na ôbi á, niné yij bay jé ka Jésus Krist hen. An yi mega Emen né uwôge bijé kibi kwôlo si kibriini a hen. Nini uwôlênge nap hini Krist herange ken sa bij nap Emen dîba, ken yi bay bareri ré nij. ²¹ Wôsa Jésus Krist na li têrij tôni ré kwôy, nijba, Emen bi bay liri mega ôbi têrij iyôñ wô sarna an bi bijare to nana bij nap Krist hen na, ôbi ré berêna mega bijé kap derôre tiri a.

6

¹ Na ôbi á, niné li jé pôn nap Emen an nini uwôlênge bi bô derê wo Emen wo li nap ken hen na, ken mêne an senge ré.

² Wôsa Emen na kôl bô magtubu tori a kôl iyôñ ba:

«Sa lê derê wupê a na,
na en toy uwôgê wom men,
sa gelê wupê na,
en li nap ju a men.»

Iyôñ ba, haw hen na, yênen, na wulê wo Emen gey lê derê nap bijé men, gey gôlij nap ci a men.

³ Nini gey lê ani kani ka habij bi ré jôrij bijé erê tô Emen a ré, wôsa nini gey bi kwôni ré dô kwôli jé woni habij né. ⁴ Bô jé kêma bi wo nini li hen na, nini gel wo ré na jé wo Emen a niné li hen. Na ôbi á, perê ermé kwôlê wo gay gay hen men, perê bô emê wo gay gay hen men, perê gusij to gay gay to bay geléni a men hen kôba, nini bu bôrni iyêre baa ya tô hen. ⁵ Bay sêni men, bay perêni men, bay gwôse bijé sarni a men, nini li jé wôj temare men, nini uwôj kini yé kum né men, nini uwôj kini emê ani ré a men. ⁶ Nini gel wo niné na manê ka Emen nap

jé lêreni wo na kwôj tayre ré hen men, nap henê angani men, nap ulê bôwoni men, nap bô derê woni men, nap Tunu toj hendi bô bôre to bôrni a hen men, nap peré megêrni wôj tiri hen men, ⁷ nap béré kwôlê wôj tiri wo nini uwôl hen a men. An Emen béni néé wori. Jé lêreni wôj derôre a na angap mapê ka nini sêj nap ôbi bare men, nini jôrij sarni a men.

⁸ Bijé ka pôni toy kibriini men, ka pôni dô kwôlini habij men, ka pôni ay kibriini men, ka pôni tiréni men, ôbi wo nini kôl kwôlê wôj tiri hen kôba, bay berêni mega bay benare iyôñ a men. ⁹ Bay bô mega niné na ani ré, nijba, bijé kêma henêni men, bay bô mega niné ma nij, nijba, nini mô tu gey baa ya. Bay geléni gusij nijba, bay deréni ré tô. ¹⁰ Bay geléni gusij hani nijba, yerni deréni baa ya men, tu bijé a ba, nina bay nimré, nijba, nini bij bijé ari upé damañ tô kwôlo Emen a yi mega niné ôrij nap ani ré yôd nijba, nini ôrij nap are kêma a men.

¹¹ Kenbay bijé ka Kworênt a na, na nini kelênge na tu kwôlê dîba, na nini jerênge bôrni ré.

¹² Nibay ba, nini bôl bôrni bênge, nijba, na kenbay a jerêni bôrñge dî. ¹³ Haw hen en iyêlênge mega wo kené na kamnen iyôñ. Belênge bôrñge béni mega wo nibay nini bôlij bôrni bênge hen iyôñ men dîba, ken jerêni bôrñge ré.

Bijge pôn nap bay kapê Emen hen né

¹⁴ Bijge pôn nap bijé ka kap bê bôrji sa Jésus a hen né. Sa pôn angap derôre nap ka habij biirij ba? Laba kirij ka berari nap ka hendi biirij ba? ¹⁵ Laba Jésus Krist nap Sidan ba, kwôlê woji a bij hari ba? Laba, bijé ka bi bôrji sa Jésus a men, ka bi bôrji sari a ré men, na kwôlê woji a bij ba? ¹⁶ Laba *iyéy Emen ba, a bij nap kamrê hare ba? Wôsa nabay na, nana iyéy Emen wôj ôbi merê tu gey hen. Mega wo Emen bi na kôl iyôñ ba:

«Na merê nap ci men,
na erê perêrji a men. Na yé Emen woji men,
bay a yé bijé kapê men.»

¹⁷ Ôbi a Kelma Emen ré kôlji iyôñ ba:

«Séŋge aŋ perê bay lê habré aŋ ken mô sêd naŋ ci.

Hebéŋge ani kani ka *kagemî ré aŋ na beréŋge yen a.

¹⁸ Aŋ na yé Ibareŋge men, kenbay kôba, ka yé kamnen kaŋ imŋê naŋ kaŋ yébé men.

Na Kelma woŋ ôbi ibé iyêrê a kelê hen iyôŋ.»

7

¹ Yênen kaŋê, Emen na ay tôri dîré béna are bay ka kêmen hen. Mega wo hen iyôŋ na, na peléŋge aŋga habiŋ kêmen ka yerna hen aŋ men, ka yi tununa hen aŋ a men, aŋ na kemnaŋge tini Emen aŋ na yiŋ biŋé kari yôd a men.

Yi derê wo Pol

² Beléŋge bôrŋge béni men kamaŋ, nini lipi kwôni ani ka habiŋ né men, nini bobré kwôni ré men, nini laserê kwôni eŋgiŋ aŋgari ré a men. ³ En kôl hen iyôŋ ené dîŋ kwôlê sarŋge a ré, wôsa ken hôn wo na en kôl ené peréŋge hen. Aŋ hena niné mô tu geŋ, niné ma kôba, ani ka a karêni naŋ ken ba, naŋ. ⁴ Wôsa en béŋge bôn yôd men, yen yén damaŋ wô sarŋge a men. Perê gusiŋ to en geliŋ a na, ken dôben ibiyare bôn a damaŋ aŋ yen dôren gaŋ.

⁵ Kirîŋa nini sa Maséduwan a na, kini derê bul woni naŋ yôd, wôsa kwôlê yéré si na si na. Biŋé nayriŋ naŋ ni aŋ bôrni kôba, yi lôm né a men. ⁶ Niŋba, kirîŋa yerni iléni na, Emen woŋ ôbi dôbiŋ biŋé ka mô bô gusiŋ a ibiyare bôrji a hen, a béni néérni hôriŋ naŋ sa wo Tit. ⁷ Wôsa na saari a béni néérni mera ré, niŋba, kwôlo ôbi derêni kôba, béni néérni a men, ôbi kelêni iyôŋ ba, kené dôbri ibiyare bôri a damaŋ men, kené gey gelenare men, bôrŋge ré taréŋge wô aŋga habiŋ ka kené li hen men, kené gey jerê san kôbi bay baaren a a men, aŋ kirîŋa en toy hen iyôŋ na, yen dôren damaŋ a.

⁸ En hôn wo magtubu to na en li béŋge tumô hen na, ré li bôrŋge ré mène, niŋba, nôbi ba, bôn mène ré. Bôn réé mênê

wôsa na en hôn wo magtubu hende to hen ré lê aŋ bôrŋge ré mène sem, ⁹ niŋba, haw hen yen dôren sa magtubu to na en li béŋge hen. En li yi derê na wô wo magtubu hende to hen li bôrŋge mène hen ré niŋba, bôrŋge bi wo mène hen na, li aŋ ken dî tô têriŋ tonŋge baa. Iyôŋ ba, Emen a geyé bi bôrŋge ré mène hen iyôŋ bi kené dîŋ tô têriŋ tonŋge baa. Aŋ na habré a na niné lêŋge hen né. ¹⁰ Wôsa bôrŋge wo Emen li aŋ mène hen na, li aŋ ken bul cégerŋge biŋ têriŋ tonŋge aŋ gôliŋ naŋ ken aŋ barêri naŋ niŋ, niŋba, bô mênê wo sa terare a nâ ná, na kwo ôriŋ naŋ ken kibi temare a. ¹¹ Aŋ bôrŋge bi wo mène hen na, na Emen a geyé aŋ haw hen na yerŋge kariŋ aŋ li bôrŋge mène men, uléŋge suné aŋ ken ôriŋ doŋ gelenare men, ôbi béŋge yi gwa bi kené lipi aŋgaŋ derôre men, ken ôriŋ doŋ halé ôbi lêre are bay ka hen men, gel wo kebrenŋge ré bô kwôlê bi wo kêmen hen a ré men.

¹² Na ôbi á, hena na ené li magtubu hende to hen béŋge ba, na wô ôbi lê habré bi wo hen né men, na wô kwo bôri na mène wô kibi kwôlê bi wo hen, hen né men, niŋba, na wo kené hôn wo tumô Emen a ba, ken li aŋga nini keléŋge kené li hen naŋ yi gwa. ¹³ Haw hen na, bôrni kuriŋ tôŋ niŋ men, bôrni jal mera ré, niŋba, yerni derêni damaŋ a kirîŋa nini toy wo yi Tit ré dôri wôsa kené jal bôri. ¹⁴ Kirîŋa na en jé Tit iyére tonŋge a na, en ay kebrenŋge gaŋ tumôri a kirîŋa ôbi ô gelé menba, na tiri a men. Nini keléŋge na tu kwôlê kwôy kwôy, men, kebrenŋge bi wo nini ay tumô Tit a hen kôba, na tiri a men, aŋ yi mega bi wo na nini kôliŋ hen iyôŋ. ¹⁵ Wôsa kirîŋa ôbi ô biŋ iyére tonŋge a na, ken biri kwôlê men, ken biri yerŋge a naŋ dôbê sa men, aŋ kirîŋa ôbi erem sara na, yiri dôri sarŋge a. ¹⁶ Yen dôren gaŋ wôsa en hôn wo kené na gawré ka ené bê bôn sarŋge a.

8

Baliyare to bay ayê bôo ka Maséduwan

¹ Yênen, nini gey keléŋge kwôli aŋga bay ayê bôo ka Maséduwan li hen. Are

bay ka hen na, gel bô derê wo Emen wo yi bôrji a hen. ² Bay gelij gusij damañ haji, nijba, yirji dôrji, nimré liji haji, nijba, bay bi are damañ nañ bô baliyare. ³ Bay hena nañ bôrji a ré bi aŋgaji bay ka hen, aŋ i i ba, bi gengij sa nééri nééri men, dê sa nééri a men wôsa na aŋga en gel nañ tun. ⁴ Bay uwôlêni bi niné dji geré bi cibay kôba, ciré lê baliyare nañ bay ayê bô ka Jérusalêm a men. ⁵ Men, aŋga bay li hen na, dê sa ka nini genge hen aŋ men, bay ay yirji bij Kelma Jêsu tumô aŋ nañ bô geyé wo Emen na, bay ay yirji béni nibay men. ⁶ Kenbay ba, Tit na wôge are iyére tonje a tumô nij. Na ôbi á, niné gey bi ôbi ré hô ô deré kibi jé wo dôri wo ôbi na li perêrŋge a hen. ⁷ Kena bay upé sa are bay ka kêm hen a: tô ayê bô a men, sa gwosoy kwôli kelêrŋge a men, sa henê are kaŋge a men, sa yerŋge wo gwange yôod hen men, sa peré wo ken peréni hen a men. Iyôn ba, nini gey bi kené yi bay upé sa ari bé a a men.

⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tô a ené ay béŋge hen né, nijba, en kôl kwôli yi gwa wo megêrŋge hen iyôn bi ené gelé na ba, kené pur megêrŋge tiri nañ bô pôn hanje ba? ⁹ Men, ken hôn derê wo Kelma wona Jêsu Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, nijba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarŋge, ôbi li are bay ka hen iyôn aŋ hô yij ôbi nimré aŋ bi kenbay kené hô yij bay upé tu Emen a.

¹⁰ Iyôn ba, na kelêŋge kwôlo en erem gengij sa kwôlê bi wo hen hen. Elê wo di jô hen na, na na kenbay a na geyé wôgê are tumô aŋ kenbay a ayê tôri tumô tiri a men. Iyôn ba, dô wo kené duu kibi ari wôgê kaŋge bay ka hen. ¹¹ Derêŋge kibri nañ yi deré mega wo na ken ayij tô gengéri hen iyôn. Aŋ aŋga ken uwôn kôbrenje a a kené bi. ¹² Wôsa hena kené bij Emen aŋga ken uwôn hen nañ yi deré na, Emen a geyé, nijba, hena ani ré nañ kôbrenje ba, Emen a geyé kené biri môj môj ré.

¹³ En gey na wo kené bij megêrŋge ari upé kaŋge kêm aŋ bi bay ré môrij dô aŋ kenbay dema kené baj nañ nimrére

ré, nijba, en gey na wo kené némiŋ dî. ¹⁴ Haw hen wo are kôbrenje a dê hen na, ken bij ka are nañji hen men. Aŋ tôre to cêgê hena bay ré sa ôrij kôbriji a dê men ba, bay a hô sa béŋge men tô. ¹⁵ Aŋ a yé mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Kwôni wo na pô kwô wo bay uwôgeri
*man hen mê ba,
ôm gôli ré men,
ka pô dê hen kôba,
ôm yêji ré men, aŋ i i ba,
uwôn ôm nêmi nêmi.»

Tit nañ bay bêeri

¹⁶ Mega wo nini li nañ ken hen iyôn na, Tit kôba, gey lê nañ ken damañ hen iyôn men. Na Emen a biri ermé bi wo hen aŋ nini lij Emen bi wo hen dosé wô ermé wo dôri wo ôbi biri hen. ¹⁷ Ôbi ba, bi kwôlê sa jé wo na nini jéri hen. Nijba, ca kôba, ôbi erem gaŋ diré eré iyére tonje a. ¹⁸ Nini bi gawra wo pôni ô nañ dî ya. Gawra bi wo hen na, bay ayê bô kêm ay kibri wôsa ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri biji. ¹⁹ Na ôbi wo hen mera a niné jéri hen ré, nijba, na églispê kêm a dôri bi ré ô nañ ni, wô jegêni wôgê are. Jé wo dôri bi wo hen, a ulê hini emê sa Kelma a men, gel wo niné gey lê nañ bijé a men.

²⁰ Lari wo nini uwôn na, mê gaŋ aŋ nini gem dô dîba, nini gey bi kwôni ré ulêni kwôlê sarni a kini céri a ré. ²¹ Nini woge wô lê aŋga dôri tu Emen a mera ré, nijba, tu gawré a men.

²² Men, nini jé yêni wo pôni nañ kamaŋ ka wô hen, na gawra wo nini kôbri gaŋ aŋ nini hôn wo ôbi ré ay yiri bij jé wo Emen. Aŋ haw hen kôba, ôbi li jé damañ wôsa ôbi bi bôri sarŋge a. ²³ Tit ba, na Megan ôbi jé wo nini li jé bem aŋ bi niné lij nañ ken men, kamaŋ ka wô ka biri hen na, na églispê a jéji iyére tonje a. Jé bi wo hen na, uwôl hini emê sa *Krist a. ²⁴ Perêŋge bijé bay ka hen damañ, aŋ kirija églis to jéji hen toy hen iyôn na, bay a henê wo kebrenje wo niné ay tirji a hen na, ré na tiri.

9

Ari wôgê ka gengij sa yênerna bay ayê bôô

¹ Kwôlo gengij sa lari wo niné jéj bijn bay ayê bôô ka Jérusalêm a hen na, dé wo niné hô béngge magtubu ré nij. ² Wôsa en hôn wo kené gey lê nañ ci. En dôrij kamañ ka Maséduwan a kwôlengge kôl iyôn ba: «Bay ayê bôô ka Akay a na, na nañ elê wo di jô a bay a na gengé ciré lê nañ bay ayê bôô ka Jérusalêm a. Kirijna bay toy hen iyôn na, bijné kwône perêrji a gey ciré lê nañ ci men.» ³ Na iyôn a, ené jé yênerna ka subu hen yerŋge a bi kené fu sa tê lari bi wo hen tumô mega wo na en kôlij hen iyôn. Añ kirijna niné bijn iyére tonŋe a ba, kebrenŋe wo na en ay hen na, ré yi tiri. ⁴ Réba kirijna nini bijn nañ kamañ ka Maséduwan aña bay ô gelé wo kené fu sa tê lari bi wo hen né tô na, tayre a dên tumôrji a wô wo na en kôlji kené fu sa tê lari na kô nij. Añ kenbay kôba, tayre a dênŋe men. ⁵ Ôbi a, kirijna ené erem hen iyôn menba, en jé Tit nañ yênerna ka wôô hen bi ré ôrji unéŋge tumô. Añ bi bay ré ô jegênŋe beré sa tê lari wo na ken genge kené bé hen. Añ kirijna ené bijn ba, kené fu sa têri kô nij, hen iyôn na, a gelé wo kené wôge nañ bô derê díba, kwôni a ré berénŋe eren né.

⁶ Erménŋe sa gwosoy kwôlo kôl iyôn ba, kwôni wo ré ci kwôrôrô iyôn ba, ré uné lôg men, kwo ré ci tu woléri damañ ba, ré uné damañ men hen. ⁷ Kwôlo gengij sa anŋañ bé bay ka hen na, na i i ba, bi bi mega wo bôri genge hen iyôn díba, bi gaané ré men, bi kwôni bi maserénŋe dema kené bi ré a men. Nijba, ken bi nañ bôô pôn wôsa Emen gey kwôni wo bi nañ yi derê. ⁸ Ôbi nêmbéngge are uné ka gay gay dê sa ka ken ôrij doyriji hen kwôy kwôy hen añ bi kené uwôn berij baliyare tumô tumô nañ tôrji wo baa hen hen. ⁹ Na hen iyôn a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gawra wo bôri dô na,
fu baliyare nañ bay nimré men,
bô deré wori bi wo hen kôba,
a yé nañ kwini a men.»

¹⁰ Na Emen a bijn bijné kay cé men, anŋañ emê ka bay ôm hen men, ôbi bi are ba, bi mê a añ bi bay ré berij baliyare nañ bijné mê hen iyôn men. ¹¹ Men, Emen a béngge are gay gay añ bi kené berij baliyare nañ bijné men, ôbi a bijné kwône ré lij Emen dosé wô anŋa kené biji nañ geré woni hen men. ¹² Lari wo ken wôge hen na, na wô lij nañ bijné ka Emen mera ré, nijba, bijné kwône a lij Emen dosé damañ wô baliyare tonŋe hende to hen. ¹³ Are bay ka ken wôge hen na, bijné kwône a heramê Emen wô bê kwôlé wonŋe wo gel bê bôô wonŋe sa Kwôlo Dôri wo *Krist a hen men, bay a heramêri wô kibi are bay ka kené biji hen men, wô ka kené bijn bijné ka danŋé hen a men hen. ¹⁴ Bay a uwôlé Emen wô sarŋge men, bay a perénŋe a men, wô kibi bô derê wo dê kirij wo Emen béngge hen. ¹⁵ Na lij Emen dosé wô kibi anŋañ bé ka dê kirij ka ôbi béna hen.

10

Pol ka mañê sa jé wori a

¹ Nôbi Pol na, ken kôl iyôn ba, kirijna ené mô nañ ken ba, ené jal menba, kirijna tôn né dô dema ené nayénŋe men, nijba, en gey jalê men, en gey derê men, mega Jêsu Krist iyôn. ² Na ôbi á, ené gey bi kené bul hal wonŋe añ kirijna ené sa bijn iyére tonŋe a ba, ené erê nayénŋe ré nij hen. Wôsa bijné ka pôni perênŋe a kôl ené li jé na wô uwônij anŋa sa terare a nà. Bijné bay ka hen iyônŋi hen na, na erê nayêji damañ. ³ Nini baa sa terare a nà, na tiri nijba, sêpare to nini sêj hen na, na toj sa terare ré. ⁴ Anŋañ mañê ka kôbrini a hen na, na ka bijné sa terare a nà ré, nijba, na ka hena ligi Emen a dí. Anŋañ mañê bay ka hen na, nêmbê kirij ka bayi Emen môrij ya hen men, nini fu kibi bay benare kañ bay naripay kwôlé hen a men. ⁵ Nini mène anŋañ uwôyrê yi ka jôrij bijné ré hôn Emen hen men, nini iyêl kwôlo ré bul ermé wo bijné kêm añ bi bay ré bijn *Krist kwôlé nañ ermé woji hen a men. ⁶ Hena kené gelij bijné kené

bij Krist kwôlê na, nija uwônjin néérni wô pôrij bay narê kwôlê.

⁷ Kenbay ba, ken bô na cêgi are nô na mera. Ken toy, hena kwôni ré kôl diré na kwo Krist ba, bi hôn wo nibay kôba, niné na ka Krist hen iyôn men. ⁸ Wôsa tô to en ôrij hen na, na Kelma Jêsu Krist a ben bi ené lij nap ken dîba, bi ené mênênge ré. A hena ené di dengôn nap tô hende to hen kôba, tayre dên né. ⁹ Men, en gey bi kené erem mega wo bô magtubu tipê a na, ené dôbênge harê bônge a mera ré. ¹⁰ Bijé ka pônî kôl iyôn ba, kirîna ené li magtubu biji ba, ené kôlji kwôlo iyêri iyêri. Nijba, kirîna ené mô nap ci ba, ené jal dîba, kwôlê wupê ré na ani ré a men. ¹¹ Bijé bay ka kôl hen iyôn hen na, bi bay hôn wo kwôlê bi wo ené kôl bô magtubu a hen na, kirîna en bij unênge ba, na lê na mega bi wo na en kôlij bô magtubu a hen iyôn têj.

¹² Bijé bay ka hen na, bô yirji mega ciré na ka damné iyôn, nijba, nija kelê niné némij nap ci ré men, bay bô mega wo ciré na cibay mera menba, na kwôbrê a men. ¹³ Añ kwoni nibay ba, nini di dengôrni na nap jé wo Emen bêni kôbrini a hen mera dîba, nija dê dengôrni nap anga ðangi ré. Jé bi wo Emen béni hen na, na ôbi á, niné ôrij iyére tonge a hen. ¹⁴ Ôbi a, kirîna niné sañ iyére tonge a nap Kwôlo Dôri wo Krist hen na, nini li jé wo ðangi sa kwo Emen na béni hen né. ¹⁵ Niné di dengôrni nap jé wo ka ðangi a lê hen né wôsa dôlêni sara ré, nijba, nini bi bôrni sarngé a mega wo kené bê bônge deré sa Jêsu. Añ bi jé woni wo perênge a hen ré ô tumô mega wo Emen na gengij hen iyôn. ¹⁶ Ôbi a, niné uwônjin geré uwôlij béré Kwôlo Dôri sa iyére to kelañ nap ken to bijé toy kwôlê bi wo hen né tô hen, dîba, nini gey bi niné dê dengôrni sa jé wo megêrni a na lê hen né.

¹⁷ Nijba, bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo gey dê dengôri ba, bi di wô kibi anga Kelma a lê hen dî.»

¹⁸ Wôsa na bijé ka ay kibi yirji a Emen né denji hen né, nijba, na ka ôbi a ayê kibrij dem hen dî.

11

Pol nap bay jé kap bay benare hen

¹ Haw hen na, na iyêlê mega wo ené gal iyôn nijba, ken dên na iyêlê. ² En li terbére sarngé a, terbére hende to en li sarngé a hen na, hena na ligi Emen a. Wôsa ken yi môj mônî temale to en môjne wô bij *Krist wo na ôbi gusôre pôn nêj iyôn hen. ³ Nijba mega wo Êb na dî kalaw na lamijne nap gwosore tori hen na, en hare wô wo kwôni ma ré belé ermé wonge añ yerngé wo ken dî yi Krist a nap bôo pôn yôd hen ma kené dên hen iyôn men. ⁴ En kôl hen iyôn wôsa hena ôbi gelé kwôlê won benare ré era sa gelênge kwôlê ba, ken dîri derênge a men. Kwôlo bijé bay ka hen dô gengij sa Jêsu hen na, bij nap kwoni ré men, tunu to bay kelênge kwôle hen na, na Tunu to ken uwôn hen né men, Kwôlo Dôri wo bay derênge hen kôba, na kwo na nini derênge hen né a men. Hen iyôn hari kôba, ken dôbij marngé toyij a men.

⁵ Ken bô mega wo bay ré na bay jé ka damné nijba, bay dên nap ani kani ré. ⁶ Na tiri, keben nejlé môj kwoji iyôn né hari nijba, kwo gengij sa henê are na, en hôn men, añ en gelênge sél têê kwône nap geré wo gay gay a men.

⁷ Kwôlo Dôri wo Emen wo na en dirênge hen ba, na en engerênge ani kani ba? Na en dôbe san añ bi kenbay kené yij bijé hen ba, na en li habij ba? ⁸ Kirîna na en lij jé perênge a hen na, na églis to ðagné a na ben are dîba, na na kenbay ré. Añ yi mega wo ené pera anga bijé ka ðagné sa lij jé bénge iyôn. ⁹ Kirîna na en lij jé perênge a hen na, are na napen kôba, na en engerênge ani ré añ na na bay ayê bôo ka Maséduwan a na ben anga na napen bay ka hen. Wulê bi wo hen na, na en dôyrênge wô ani ka ré napen bay ka hen né men, na engerênge ani ré nij kwôy a men. ¹⁰ Nap tu kwôlê wo Krist wo yi bôn a nà ná, kwôni wo sa emê iyére to Akay a nà wo a jôren dê dengôn wô kwôlo en kôl hen ba, nap. ¹¹ En li hen iyôn hen ba, en geyênge na geyé ré ba? Na iyôn né, wôsa Emen hôn wo ené perênge.

¹² Are bay ka en li hen na, na lê hen iyôn iyôn aṅ bi bay jé kaṅ bay benare bay ka hen ré uwôn kini dé deŋgôrji wo ciré li jé mega nibay iyôn men né. ¹³ Bijné bay ka hen na, na bay jé kaṅ tiri ré men, bay kôl kwôlê woṅ tiri gengiṅ sa jé woji bi wo hen né men, bay li yirji môṅ ciré na bay jé ka Krist iyôn a men. ¹⁴ Bi deŋgôrŋge téŋge sa are bay ka bay li a hen né. Wôsa Sidan bi kôba, nêmen belé yiri mega ðiré na *mana wo derômaran a wo na kirij ka peranji hen. ¹⁵ Iyôn ba, bay jé kari ka bul yirji mega ciré na bay jé ka Emen kaṅ tiri hen na, ken ði deŋgôrŋge téŋge ré, niṅba, sa to cêgê kelôg a hen na, Emen a sa jeré kwôlê sa jé lêreji bi wo hen a.

Pol kôl kwôli gusiṅ to ðiré geliṅ wô Krist

¹⁶ En hô kelêŋge bi kwôni bôren mega ôbi galé iyôn né. Réba hena kené bôren mega ené na ôbi galé iyôn kôba, ðéŋge bi na dé deŋgôn dé men. ¹⁷ Na tiri, na Kelma a ben tôô a ené kôlij kwôlê bi wo hen né, wôsa kirija en di deŋgôn ba, en iyêl na mega ôbi galé iyôn. ¹⁸ Bijné kwôni di deŋgôrji naṅ anṅa sa terare a na, iyôn ba, na lê môṅ kwoji iyôn men. ¹⁹ Kenbay ken kôl kené na bay tu melênê menba, wô mi a, kené ði bay galé derêŋge kwôlê ba? ²⁰ Men, yerŋge derêŋge sa bijné ka lêŋge mega limé kaji iyôn men, ken ðiji bay emêŋge men, lamêŋge men, dô turŋge men, sê tô marŋge a men. ²¹ Henaṅ ken gey bi ené li na hen iyôn men nêê? Niṅba, nôbi ba néén yôn, a ené lij môṅ kwoji hen iyôn men ba?

Iyôn ba, ken ði bôrŋge jal san a aṅ na iyêlê môṅ ôbi galé iyôn haw hen men, na dé deŋgôn naṅ anṅa bijné ðij deŋgôrji hen men. ²² Bay di deŋgôrji wô wo ciré na Hébre ba, nôbi kôba, ena Hébre men. Bay kôl ciré na kam *Israyêl ba, nôbi kôba, ena kema Israyêl men. Bay na kwôŋgê *Abraham ba, nôbi kôba, ena kuŋga Abraham men, ²³ bay kôl ciré na manê ka Krist ba, nôbi kôba, ena mana wori men aṅ en li jé gôlji aṅ sôn. En iyêl môṅ san ré naṅ iyôn, en li jé ðêji kêm men, en yi daŋgay gôlji men, bay sên damaṅ gôlji men, en mô kibi temare

a têê kwône gôlji a men. ²⁴ Damné ka Jubnê pôren têê bay. Ôbi wo têê bay hen na, bay yênnen kibi sera tôre subu kibi deŋgêse deŋgêse. ²⁵ Damné ka Rômêpê kôba, sênji naṅ kwore têê subu men, bijné gôben naṅ jerew têê pôn men, bato herij naṅ en kam a têê subu aṅ kwo têê pôn na, en li yoyre pôn men, tu tare pôn men bô kam a. ²⁶ Kergare hende to en erê kêm hen na, en kurij kibi temare a bô cér a men, en kurij kibi temare a kôbi bay gemsare a men, en kurij kibi temare a kôbi yênen kaṅ Jub men, ka na Jubnê ré hen a men. Kirij kêm ka en ô ya hen na, en kurij kibi temare a, ré na derô ira, bô kalmê, bô cér a, naṅ yênen kaṅ bay benare hen kôba, en kurij na kibi temare a. ²⁷ En li jé damaṅ môṅ ené ma iyôn. Sa to pônî a ba, en uwôn kini yé kum né men, en bu bôn iyêre sa kurôn wo lèn hen men, sa kam ka dên hen a men. Sa to pônî a, en ba emê are men, kelanê dên damaṅ men, bargay ka ené dôbe kôba, naṅ a men. ²⁸ Gusiṅ to ðanji kwône lêreren ya niṅba, na derê kwôliji kêm né men, anṅa bu bôn ba, na églisnê kêm mera wôsa en sun kwôliji sa pôn pôn. ²⁹ Hena kwôni ré iya ba, nôbi kôba, en bô môṅ ené iya hen iyôn men, hena kwôni ré kurij ba, bôn taren damaṅ. ³⁰ Hena bay ré li aṅ en di deŋgôn ba, en di na naṅ iya wupê bi wo hen. ³¹ Emen Iba Kelma wona Jêsu hôn wo ené kôl na kwôlê woṅ tiri. Bi hini emê yi wô sari kwôy kwôy. ³² Kirija na en baṅ Damas a na, kelma wo bô emê iyêre to kelma wo dami Aretas ay tôô bijné bijné kari ðebu kibi geré pôn pôn wo haba woṅ gerem wo bay ay sa iyêre a hen aṅ bi bay ré furen. ³³ Niṅba, bay ayê bôô uwôlen bô gway a aṅ, bay ha gaṅne ya aṅ herben nô cêgi haba si tu tulmô kirij ka pônî aṅ en giiri gôl.

12

Pelal wo jô Pol naṅ anṅa Emen yêge sarji gili hen

¹ Na dé deŋgôn sem a bi wo lê wo en li hen iyôn ba, na anṅa habij hen. Haw hen, na derê kwôli anṅa Kelma gelen bô pelal a hen. ² Kemnêṅ li elê môj kibi

pôrbu nij wo Emen na ay ôbi ayê bôô wo pôni wo en hône dô hen ôrij nap dî derômaran a to jôgij subu a. Na ba, na yiri a bay ré ay ôrij laba na tini ba, ba na hôn né, nijba, Emen a henê. ³⁻⁴ En kôl sôn gawra bi wo Emen ayri ôrij derômaran a hen na, na pelal laba, ôbi ô nap yiri ta na iyôn kôba, nôbi en hôn né nijba, Emen a henê. Añ kwôlo gawra bi wo hen toya derômaran a hen na, kwôni nêmen kelê bij né men, Emen bij kwôni tôô ré hô kôl ré nij a men. ⁵ Na dê dengôn wô ayê wo Emen ay gawra bi wo hen ôrij derômaran a hen nijba, kupê nôbi ba, na dê dengôn na wô iya wo en iya hen dî. ⁶ Hena ré ené di dengôn kôba, en gal ré wôsa na kelê na kwôlê woñ tiri. Nijba, na dê dengôn né añ bi kené ermij sara gap gôlij sa anja na en li ken gel hen né men, sa kwôlo na ken toy keben a hen né a men. Kirij bay ka hen dema kené henê wo ené na ôbi galê réba ené na kwo dami men tô.

⁷ Ré ené uwôyrê yen wô anja dê kirij ka Emen gelen hen nijba, Emen ben anja lèn habij bi ré jôren uwôyrê yen. Anja habij bay ka hen na, yi mega mana wo Sidan ré dên añ bi ré jôren uwôyrê yen iyôn. ⁸ Gengij sa anja lèn habij bay ka hen na, en uwôl Emen têê subu bi ré dôrji yen a añ ⁹ nijba, ôbi kôlen iyôn ba: «Bô derê wupê bi wo en bem hen nêmen, wôsa na kirija néé gawra nap dema ibé iyêrê wupê ré li jé yiri a.» Añ yen dôren gap añ en di dengôn sa néén ôbi wo nap hen, añ bi ibé iyêrê wo *Krist ré baa nap en. ¹⁰ Kwôlê bi wo hen li añ yen ilen né kwôy. Hena ené iya, hena bay ré teren, bay ré gelen gusij, ené mô na bô tu ja, ené mô na bô bô emê a kôba, en hôn wo ené gelij gusij na wô sa Krist. Añ yen dôren wôsa kirija néén nap dema Krist ré ben néén daman a.

Pol sun wô bay ayê bôô ka Kworênt

¹¹ Kenbay a lê a ené li are mega ôbi galê hen iyôn hen, ré na kenbay a ré derê kwôlen nijba, ken dô ré apa ené dô kwôlen nap keben wupê hen. Nôbi ba, ena ani ré hapê, nijba, bay jé kanje ka hawi bay ka ken kôl ré na ka damné hen

kôba, dên né. ¹² Wôsa kirija na en bay iyére tonje a hen na, na en li jé nap ulê bôô yôd añ Emen ben en li anjan gijê ka gay gay. Anjan gijê bay ka hen na, gel wo ené na *ôbi jé woñ tiri. ¹³ Anja dôri ka en li iyé bay ayê bôô ka dangi a hen na, na en li iyére tonje a hen iyôn men, dîba na en dô turnje ré. Anja pôn nêñ ka en ba lê iyére tonje a na, na wôsa na en uwôlênge kené ben ani ré hen. Iyôn hari kôba, ken dî bônje jal san a.

¹⁴ Ba dfa wo na herê iyére tonje a hen ya. Hen a ba, na têê subu a nij. Ôbi wo na herê hen kôba, en gey bi kené ben ani ré a men. Wôsa na yerje a ené gey dîba, na gursu tonje ré. Yi mega kamrê nap balêrji iyôn, wôsa na kamrê a abê balêrji ré, nijba, na balêrji a abêji dî. ¹⁵ Ré ené kay anjanê kêm men, ré ené merên môn ené ma añ iyôn wô sarje kôba, na lê yi derê. Na ba, ken puren lôg na wô wo nôbi ené perênge daman bi ba?

¹⁶ Ken hôn wo nôbi na, ené enjerênge ani ré. Menba, ka pôni kôl iyôn ba, ené na ôbi gwosore men, ené na ôbi lamê kirij a men. ¹⁷ Na ba, en lamênge na iyen iyen ba? Laba na nap kaman ka na en jéji iyére tonje a hen a ené lamênge hen ba? ¹⁸ Na Tit nap yêna wo na en kelênge kwôli hen, a na ené jéji yerje a. Na ba, na Tit bi a lamênge enjij anjanje ba? Ken hôn wo nôbi men Tit men na, nini li jé bem nap ermé wo pôn men, nap geré bi wo pôn hen men.

¹⁹ Kwôlo nini li bô magtubu a benge hen na, ermênge wo niné kôl hen iyôn wô jôrij sarni ré, nini kelênge hen, na nap hini Emen wôsa nija ka Krist. Yênen nini kelênge hen iyôn wôsa nini gey benge na néérje bi kené ôrij tumô tumô tô ayê bôô woñge a. ²⁰ En kemna wô wo kirija ené bij iyére tonje ba, jé lêrenge ma ré sa yé kwo en gey hen né. A hena ré yi hen iyôn ba, jé lêren nôbi kôba, a derênge ré kwôy men. Dô ré ba, kirija en bij perênge a na, na erê upé napare men, terbére men, bô tarê men, janare men, hare men, nôm men, dê dengô men, lê anja bôd bôd a men. ²¹ Dô ré ba, kirija en bij iyére tonje a na, Emen wupê a

lê aɲ tayre ré dên turɲge a wô kibi ka pônî ka kaɲ dé tô têriɲ toji aɲ hen men, tô yɲare toji toɲ iyôn a tôɲ hen né men, tô aɲgaɲ iyôn a tôɲ ka bay na lêêrê ca hen. Hena ré yi hen iyôn na, a geliɲ né ené sôm iyôn.

13

Gerɲé halê wo Pol hal kamaɲ ka Kworênt

¹ Na a ba jôgɲ na têê subu wori a ené ena herê iyêre tonɲge a hen, aɲ kirɲa nɲa biɲ na, nɲa jerê kwôlê sa bay lê habrê a mega wo na kôliɲ bô magtubu to Emen a hen iyôn. «Hena kwôni ré bôy kibi megari ley na, bi biɲé nê m wô réba subu kôl hen iyôn a dema niné jerê kwôlê sari a.» ² Kergare tipê to jôgɲ têê wô to na en ôriɲ iyêre tonɲge a hen na, na en hal biɲé kaɲ bay lê têriɲ aɲ tô ka ba hen a men. Haw hen wo tô n dô nɲ hen na, en hô halêɲge sôn aɲ kirɲa ené sa biɲ iyêre tonɲge a na, ené jerê kwôlê sarji a kê m. ³ Ken gey henê na ba *Krist a ré bé a ené iyêl hen ba? Iyôn ba, na erê gelêɲge ken gel. Wôsa ôbi na kwôni wo li jé aɲ néeri perêrɲge a dîba, ôbi iya ré. ⁴ Kirɲa bay na béeri sa gurô tagelê hen ba, ôbi na iya hari nɲba, haw hen ôbi mô tu geɲ aɲ néé wo Emen aɲ kwoni nibay ka nini biɲ aɲ dî hen na, néérni aɲ môɲ kwori hen iyôn men, nini mô tu geɲ hen, na wô kibi merê tu geɲ wori aɲ kirɲa nini sa biɲ iyêre tonɲge a na, nɲa sa lê jé aɲ néé wo Emen.

⁵ En kelêɲge bi ken kôbe yerɲge dô ken gel, na ba kené bi bôrɲge sa Jésu a bi haɲge ba? Ken hôn wo Jésu Krist ré mô bôrɲge a hen iyôn né ba? Hena ré na hen iyôn ré ba, ken ge na kay hen. ⁶ En erem mega wo nibay ba, jé lêreni ré gel wo niné na bay jé kaɲ tiri. ⁷ Men, nini uwôl Emen bi kené li ani kani ka habɲ né men, nini gey gelé mega niné na bay jé ka li jé dô iyôn né a men. Nɲba, nini gey gelêɲge sa lê aɲga dôri a bi wo biɲé a kelê niné kôl kwôlê, nɲba, niné li ani ré hen. ⁸ Nini kôl hen iyôn na wôsa nini nê m lê ani kani ka habɲ gengɲ sa kwôlê woɲ tiri bi wo

hen né, nɲba, na aɲgaɲ tiri ka gengɲ sa kwôlê woɲ tiri bi wo hen a niné lê. ⁹ Hena kené iyêre tô kwôlo Emen a haɲge aɲa nibay niné iya kôba, nini li yi derê men, nini uwôl Emen bi ré béɲge bi kené dô cerêd men. ¹⁰ En li magtubu hende to hen béɲge tumô aɲ kirɲa ené sa biɲ ba, kené bul jé lêreɲge aɲ ené sa nayêɲge ré nɲ. Wôsa Emen ben tôô na wo ené liɲ na aɲ ken dîba, na wo ené mênêɲge aɲ né.

¹¹ Yê nê n, haw hen na, na derê kibi magtubu tipê nɲ, en kelêɲge, masêɲge bi ken dô cerêd men, ken dôbiɲ ibiyare bôrɲge a men, bi kwôlê woɲge biɲ men, ken mô aɲ bô jalê perêrɲge a a men. Ôbi a, Emen woɲ ôbi peré biɲé men, ôbi biɲ biɲé bô jalê a men hen na, ré baa aɲ ken.

¹² Liɲge dosé tô yêniɲare a aɲ peré men, bay ayê bô ka aɲ en na kôba, lêɲge dosé kê m a men.

¹³ Bi bô derê wo Kelma Jésu Krist men, peré wo Emen peréna hen men, biɲare to Tunu toɲ hendi bô bôrê bêna pôn hen a men hen na, bi baa ré ken kê m.

Magtubu to Pol li bijn Galatnê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Elê arew subu pa dema Jêsu Krist ré yêñ tô na, ðinë ka pônî bay uwôgeji Kêlt gwoluwa eraji kwôy sa môrji Turki bô emê wo Asi a. Kwôngêrji a bay ré uwôgeji Galatnê hen, sa môrji ða nañ Ankara na sa iyêre to dami to Turki. Ka pônî bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo *ôbi jé Pol uwôl béreri kirijna ôbi ôrij kergay ulê béré tori to têê wôo nañ to têê subu hen (Jé lê bay jé 16: 6, 18: 23).

Nijba, cêgi Pol a menba, gawrê ka ðangi era iyé Galatnê. Gawrê bay ka hen gelij ðinë are kôl iyôn ba bay ayê bôo ka ré na Jubnê ré hen na, bay ré bi kwôlê sa tôo Jubnê kêm añ to kôl bay ré wal keñ hen men. Kwo Pol ba, tôo toñ walê keñ hende to hen na, bijn nañ Kwôlo Dôri woñ tiri wo Jêsu Krist hen né. Hende li añ bay ayê bôo ka Galat yi limé kare. Kirijna Pol toy kwôlê bi wo hen a Epês a na, ka li môñ ciré gey kwôlo janêri bay ka hen na, ôbi li magtubu to iyêre bijî.

Wô herañ nañ ka gey kwôlo janêri bay ka hen tô Kwôlo Dôri woñ tiri hen na, Pol li are subu.

Ka tumô ba, ôbi kôl kwôlo gengij sari. Ôbi kôl kwôli ayê bôo wori, magtubu to bay derê tumô églis to Jérusalêm li biri kôl iyôn ba bay ayê bôo ka na Jubnê ré hen réé bê kwôlê sa tôo to Jubnê ré hen. Men, kwôlo yi perêrji a bay nañ Piyêr gengij sa bê kwôlê sa magtubu hende to hen men, kwôli dampare tori toñ *ôbi jé hen añ kôl mega wo jé bi wo hen na, ré na Kelma a ré biri (Sapitre 1-2).

Ka wôo ba, Pol ðî têri sa magtubu tôo to cay a añ kôl iyôn ba, kwôni ré upé gelé wô kibi bê kwôlê sa tôo to Jubnê ré, nijba, wô kibi aña Jêsu Krist li hen ðî (Sapitre 3-4).

Ka subu ba, ôbi kôl derij kibi kwôlê wori kôl iyôn ba, merênge sarñge senje

nañ tôo añ bi Tini Emen dô tumôrñge. Wôsa Tunu a ré bê ermé wo gay gay hen bô gawra añ kwo tumô ba, na peré (Sapitre 5-6).

Eglisnê men, bay ayê bôo men bi toy kwôlê bi wo hen añ dege sara nañ bôo pôn añ bi bay ré môrij sarji senje.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol a jén nañ magtubu hende to hen béñge hen. Henênge dô mega wo ené na *ôbi jé wo gawrê a ré jén né men, gawra wôni a ré era sa kôlen kwôli ré a men. Nijba, ré na Jêsu Krist nañ Ibarna Emen wo bi Jêsu ji si kamnê hen, bay a jén añ ðén mega *ôbi jé hen. ² Yêñêrna bay ayê bôo kêm ka mô nañ en na nini ðañ kibirini jén nañ magtubu hende to hen bijn églis kêm to yi sa iyé Galati a hen lijji dosé añ kôlji iyôn ba: ³ Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jêsu Krist baa nañ ken. ⁴ En gey bi kené hôn dô wo Jêsu Krist ré ay yiri bijn temare wô derêna kibi têrij lêrena nañ bô geyé wo Ibarna Emen a añ bi ðiré derêna kibi néé wo habij wo sa terare a nà wo haw hen. ⁵ Bi hini emê yi wô sa Emen kwôy nañ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Kwôlo Dôri wo Emen na pôn nêñ hari

⁶ Bôn mênij damañ wô wo kirijna en ðéñge añ menba, perañ cêgena na, ken ðî tô Emen wo uwôgêñge nañ bô derê wo *Krist hen añ, menba, ken hena lew gey ari gelé ka ðangi ka bay kôl ré na «Kwôlo Dôri» men hen. ⁷ Tiri wori ba, Kwôlo Dôri wo ðangi ba, nañ nijba, en kôl hen iyôn wôsa gawrê ka pônî dôyrênge añ gey bi ciré belé Kwôlo Dôri wo Krist hen lij kwo ðangi. ⁸ Ken toy, hena ré na nibay kañ bay jé ley, *mana wo derômarañ a ley, aña niné ulênge béré Kwôlo Dôri wo ðangi nañ kwo na nini ulênge tumô nij hen na, en uwôl Emen bi ré tôm kwôni bi wo hen. ⁹ Mega wo na en kelênge tumô nij hen iyôn na, haw hen na hô kelênge têê pôn a sôn: hena kwôni wôni ré ulênge béré Kwôlo Dôri wo ðangi nañ kwo na ken enje hen na, en uwôl Emen ré tôm kwôni bi wo hen.

¹⁰ Kwôlo en kôl hen na, gel wo ené woge na diné wo gawrê laba kwo Emen dî ba? Na diné wo Emen a ené woge dî. A hena ené woge na diné wo gawrê ba, ené yé mana wo Krist ré.

Pol li na iyeŋ a ré yij ôbi jé ba?

¹¹ Yênen, en kelênge Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri béŋge hen na, na gawrê a ejeré ré. ¹² Wôsa na gawra wôni a kôlen kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen né men, kwôni a gelen né a men, nijba, na Jésu Krist a yêgê sari ben.

¹³ Na ken toy kwôli jé lêren wo cayi kirija na en baj tô hara wo Jubnê tô hen men, lê wo na en lij églis to Emen bisipne hen men, masê wo na en mase bi ené mênêji hen a men. ¹⁴ Aŋ na en teberé Emen naŋ geré hara wo Jubnê damaŋ dê megên kaŋ bay eréren men, na en lèrê hara wo môpêrna damaŋ dêji aŋ a men.

¹⁵⁻¹⁶ Nijba, pa dema na ené yêŋ tô na, Emen naŋ bô derê wori na dôren aŋ uwôgen bi ené li jé biri. Aŋ kirija ôbi genge dîré gelen Kemari aŋ bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri wori perê bijné ka na Jubnê ré hen na, en engerij kwôni kwôlê wôni ré nij. ¹⁷ Men, en ô Jérusalêm a ligi kamaŋ ka na na, bay jé tumôn hen né, nijba, en hena ô bô emê wo Arabi a dema ené hô bulo hera Damas a tô. ¹⁸ Aŋ elê subu cêgê dema, ené ô Jérusalêm ô uné Piyêr bi niné ô gelij yirni tô. Aŋ en wôl naŋ dî wulê môj kibi bay. ¹⁹ En gel *ôbi jé wôni wo dangi ré, nijba, na *Jak woŋ yêni Kelma wona Jésu a ené gili mera.

²⁰ Kwôlê bi wo en kôl hen na, en kelênge tumô Emen a, na kwôlê woŋ tiri.

²¹ Cêgi kergarjê iyé Piyêr a Jérusalêm a hen na, en ô Siri a men, Silisi a a men. ²² Nijba, wulê bi wo hen na, églis ka sa iyé Judé a na, bay na hōnen né tô. ²³ Nijba, bay na toy na kwôlen kibi bijné ka dangné a mera. Bay kôlji iyôŋ ba: «Gawra wo ca ba, na gelij turna gusij hen na, haw hen ôbi a hô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo ôbi na mase dîré mênê hen.»

²⁴ Menba, bay ay kibi Emen wô aŋga ôbi li naŋ geré wupê hen.

2

Pol naŋ megêri bay jé ka pōni Jérusalêm a

¹ Elê môj kibi pôrbu cêgê menba, en hô bul hô a Jérusalêm a. Barnabas a bèn men, en eraŋ naŋ Tit kôbena a men. ² Herê wo en bul hô Jérusalêm a hen na, na Emen a kôlen bi ené hô. Aŋ kini dapare to nini daŋ pinini naŋ bay derê tumô églis hen na, en dôrji tô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri perê bijné ka na Jubnê ré hen. En li hen iyôŋ wôsa en gey bi jé wo na en li hen men, kwo en li haw hen a men ré yi aŋga beray ré. ³ Aŋ Tit woŋ Grêk wo na baan eraŋ Jérusalêm a hen kôba, bay kôl ôbi ré wal keŋ iyôŋ né. ⁴ Bi wo kamaŋ ka dî yirji môŋ ciré na yênerna hen, mase bi ôbi ré wal keŋ hen. Gawrê bay ka hen iyôŋgi hen na, tôbe yirji perêrna môŋ bay walê tô kirij iyôŋ bi ciré hōnij tô merê wo nana mô sarna senge sa kibi bijnare to nana bijn naŋ Jésu Krist hen, aŋ ciré lêna lij limé ka tôô to *Moyis. ⁵ Nini dîji bay biyêni ré, nijba, nini dūbu sa têrni a. Kwôlo Dôri bi wo hen na, na tu kwôlê aŋ en gey bi ré yi naŋ kini wô sarŋge dîba, bi ré polij né.

⁶ Ka bay bôrji môŋ ré na bay derê tumô kirij hen na, bay ay tôô to dangi tôni ben né. Bijné bay ka hen na, dapare toji hende to hen dôlen nôbi ré, wôsa Emen bô na yi kwôni nô na mera ré. ⁷ Bijné bay ka hen bô mega wo Emen a ré ben jé woŋ ulê béré bijn bijné ka na Jubnê ré hen, mega wo ôbi na bijn Piyêr yi ôbi ulê béré Kwôlo Dôri bijn Jubnê hen iyôŋ men. ⁸ Wôsa Emen wo na bijn Piyêr ré yi *ôbi jé wo gengij sa Jubnê hen na, na ôbi a ben bi nôbi kôba, ené yi *ôbi jé wo gengij sa bijné ka na Jubnê ré hen men. ⁹ Aŋ si *Jak naŋ Piyêr naŋ Ja ka bay bôrji môŋ damné ka églis hen kôba, bô mega wo jé wo ené li hen na, ré na Emen a ré bèn dōd kôbena. Menba, bay bu kôbrini nibay naŋ Barnabas lêni dosé aŋ gel wo ciré bijn naŋ nini. Na hen iyôŋ a niné bijn sara kêm

wo nibay ba, niné erê lê jé perê ßipné ka na Jubné ré hen men, bay ba, ré ô perê Jubné men. ¹⁰ Nijba, bay kelêni bi niné erem sa yênerni kañ bay nimré ka Jérusalêm a mera. Añ en ay kwôlê woji bi wo hen dô bôn a añ lij ariri.

Pol nay Piyêr Antiyôk a

¹¹ Kirijna Piyêr sa bij Antiyôk a na, ôbi li dô ré añ en kôli tiri a tu ßipné. ¹² Wôsa, pa dema ßipné ka pônî ka Jak jôji hen ré sa tô na, Piyêr ôm are nañ yênerna ka na Jubné ré hen, nijba, kirijna ßipné bay ka hen saji bij menba, Piyêr dô yiri añ dê dê yi yênerna ka na Jubné ré hen men, ôbi ôm are nañ ci ré nij a men. Wôsa ôbi hariñ yêneri Jubné ka hena Jérusalêm a sa añ gey bi ßipné ré wal ken hen. ¹³ Men, yênerni Jub kañ bay ayê bôô ka Antiyôk hen kôba, li na anğan harê mega bi wo Piyêr lij hen iyôn men, Barnabas kôba, dî bay dôôri uwôl tôrji a men. ¹⁴ Menba, kirijna en gel mega wo jé lêreji bi wo hen ré bij nañ lê anğa bij nañ tu kwôlê wo Kwôlo Dôri hen ré na, en kôlij Piyêr tu ßipné iyôn ba: «Piyêr, jôbi ju na Jub menba, ju li are mega ßipné ka na Jubné ré hen iyôn wô mi ba? Men, jé lêrem bi wo hen bij nañ tôô to Jubné ré a men. Wô mi a jeré gey bi ßipné ka na Jubné ré hen ré li mega Jubné iyôn ba?»

Na sa kibi ayê bôô a Jubné nañ ßipné ka na Jubné ré hen ré uwôn gelê

¹⁵ Nabay nana Jubné kañ déñ dîba, nana ßipné ka hen ka hôn tôô to Emen né hen né. ¹⁶ Nijba, nana hôn mega wo kwôni ré derê tu Emen na wô bê wo ôbi bi bôri sa tôô to Moyis a hen ré, nijba, na wô kibi anğa Jêsu li hen dî. Na ôbi á, nabay kôba nana bij bôrna sa Jêsu Krist a añ bi nana yij ßipné kañ derôre tu Emen sa kibi anğa *Krist li hen dîba, na sa kibi lê anğa tôô to Moyis kôl nana li hen né. Wôsa na sa kibi lê anğa tôô to Moyis kôl nana li hen a, kwôni ré yij kwôni woñ derôre tu Emen a ré. ¹⁷ A hena nana woge bi nana yé ßipné kañ derôre sa kibi bijare tona nañ Krist menba, nana li têriñ mega

ßipné ka na Jubné ré hen ta men, hen ba gel wo Krist a ré lê a nana li têriñ hen ba? Na hen iyôn né. ¹⁸ A hena ené hô li tôô to na en mène hen hôriñ ba, gel mega wo ené na ôbi dagê sa tôô hende to hen. ¹⁹ Na tôô to Moyis hende to hen a lê a ené yi môñ temay gawra iyôn hen, añ hende ôm san ré nij. Yi hen iyôn bi ené môriñ tu geñ wô sa Emen. Na hen iyôn a, ené ma nañ Krist sa gurô tagelê hen. ²⁰ Añ bi hena ené mô tu geñ ba, ré na nôbi a ré merê nañ sa yen hen né nij, nijba, ré na Krist, a merê bôn a. Hena ené mô tu geñ haw hen ba, na sa kibi bôn wo en ay bij Kema Emen wo geyen añ ay yiri bij temare wô san hen. ²¹ En kañ bô derê wo Emen li nañ en hen né. Hena Emen né bô kwôni mega kwoñ derôre wô bê kwôlê wori sa tôô to Moyis a na, Krist na ma déñ iyôn.

3

Tôô to Moyis nañ ayê bôô

¹ Ayi! kenbay Galatné ka ermé kwôlê woñge nañ hen. Na i a belé turñge hen iyôn ba? Bi wo nôbi nañ yen en geléñge anğa gengij sa temay Jêsu Krist sa gurô tagelê yi turñge a tu wolé hen. ² En gey engeréñge kwôlê pôn. Na ken uwôn Tunu to Emen na wô sa lê anğa tôô to Moyis kôl ré lij hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri añ ken bi bôrnge sara hen dî ba? ³ Wô mi a turñge ré jôriñ né hen iyôn ba? Wô mi a kené ay tôri nañ Tunu to Emen menba, haw hen ba, ken gey deré kibri nañ néé woñge nij ba? ⁴ Gusij to ken gelij kêm hen na, ken bô mega wo ré na ani ré iyôn ba? Gusij tonge hende to hen a yé wo beray ré. ⁵ Kirijna Emen béñge Tunu tori men, lij ginê perêrnge a a men hen na, na wô sa ken li anğa tôô to Moyis kôl ré lij hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri añ ken bi bôrnge sara hen dî ba?

⁶ Na hen iyôn a, magtubu to Emen ré kôl gengij sa *Abraham kôl iyôn ba: «Ôbi na bi bôri sa Emen a, aña Emen na ré bôri mega kwôni woñ derôre hen sa kibi ayê

bôô wori.» ⁷ Henênge mega wo bîjé ka ré bi bôrji sa Emen a hen na, bay a ré na kwôngê Abraham kañ tiri hen. ⁸ Magtubu to Emen na kôl ca tumô mega wo Emen né bé bi bîjé ka na Jubné ré hen, ré yé bîjé kañ derôre tiri a wô sa kibi ayê bôô woji. Na ôbi á, magtubu to Emen hende to hen ré uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen tumô bîj Abraham kôl iyôn ba: «Emen a terê kibri sa tô yé bîjé ka sa terare a nà kêm wô sa kem.» ⁹ Abraham na bi bôri sa Emen a añ Emen na tô kibri sari a. Añ Emen tô kibri sa bîjé kêm ka bi bôrji sari a hen, mega wo ôbi tôrij kibri sa Abraham a hen iyôn men.

¹⁰ Kwo bîjé kêm ka bi kwôlê sa tôô to *Moyis a, añ erem mega wo ciré yé kañ derôre sa kibi tôô hende to hen na, tômê bu sarji. Wôsa magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi kwôlê kwôy kwôy sa tôô to Moyis a kêm to lij bô magtubu a hen ré na, kwôlê ré biri.» ¹¹ Na tiri wo gawra a yé kwôni woñ derôre tu Emen a wô kibi tôô to Moyis ré. Wôsa lij bô magtubu to Emen na kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwoñ derôre tu Emen a sa kibi ayê bôô wori na, ôbi a merê tu geñ.» ¹² Tôô nañ ayê bôô na pôn né. Kwo tôô ba, lij bô magtubu to Emen a kôl hen iyôn ba: «Kwôni wo li are kêm ka tôô kôl ré lij hen na, ôbi a merê tu geñ na wô sa kibriji men.» ¹³ *Krist, ay yiri bi añ tômê bu sari wô sarna añ ôbi derêna kibi tômê wo tôô a. Wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo bay haari kabré gurô hen na, na kwo Emen tòmni bi a hen.» ¹⁴ Yi hen iyôn bi terê kibi wo Emen na genge dîré terê sa Abraham a hen, bi ré yi wô sa bîjé ka na Jubné ré hen men sa kibi Jésu Krist. Men, naa uwônij Tunu to ôbi na genge dîré béna wô bê bôô wona sari a hen men.

Tôô to Moyis nañ gengé wo Emen

¹⁵ Yênen, na ayê jé lê gawré ka sa terare a nà gengij nañ kwo Emen ken gel. Hena kwôni na ré kôl kañni dî tòn nij na, kwôni wo ðangji nêmen belé ré nij men,

nêmen ulê kwôlê wôni sara ré nij a men. ¹⁶ Na hen iyôn a, Emen na ré ayij tôri bîj Abraham wô anga dîré lê biri nañ kwungari hen. Magtubu to Emen kôl iyôn ba: «wô kwôngêri» mega wo ré na bîjé ka kwôni iyôn né. Nijba, kôl iyôn ba: «wô kungam» hen iyôn na, gel na wo ré kôl na kwôli gawra pôn, ôbi a na Krist hen. ¹⁷ Bô kwôlo en kôl hen ôbi a na: Emen na kôl kañni añ kwôli are bay ka ôbi kôlij kwôliji hen na, ré lij. Elê arew pôrbu nañ tôre subu cêgê dema ôbi ré bîj kam *Israyêl tôô tô. Nijba, tôô a nêmenê mênê kañni ka ôbi na kôl hen ré men, hende a nêmenê mênê anga ôbi na genge dîré bîj Abraham hen né a men. ¹⁸ Hena ré na wô bê kwôlê sa tôô a aña kwôni ré uwônij anga Emen na genge hen na, gel wo ré na sa kibi anga ôbi na genge hen né. Nijba, na sa kibi anga Emen na genge hen a ôbi ré tôrij kibri sa Abraham a hen.

¹⁹ Hena ré na hen iyôn ba, wô mi a Emen na ré dî tôô ba? Ôbi dî tôô hende to hen wô gelij bîjé bi ré hônij anga ré bîj nañ bô geyé wori ré hen. Tôô hende to hen a yé hen iyôn kwôy gemij kungu Abraham wo Emen na ayij tôri gengij sari hen a sañ. Emen na bîj *manê ka derômaran a na kôl kwôli tôô hende to hen añ gawra pôn a na ðebé derô bîjé nañ Emen*. ²⁰ Ôbi ðebé derô gawré na, gañ gañ ba, ðebe na perê gwogelê gawré wôô a, nijba, kirijna Emen na ay tôri bîj Abraham hen na, ôbi ðebé derôrji a na nañ, nijba, na ôbi nañ yiri a na kôlij Abraham mera.

Wô mi a tôô ré dîj ba?

²¹ Hen ba, gel wo tôô ré bîj nañ anga Emen genge dîré bîj Abraham hen ré ba? Na tiri, hende bîj nañ are bay ka hen kwôy. Nijba, hena tôô to na ré bîj gawré mô tu geñ hen henañ ré ya ba, hende na ré lê añ gawré na ré yij kañ derôre tu Emen a. ²² Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: Bîjé kêm sa terare a nà ré na limé ka têrij. Yi hen iyôn bi Emen né bîj bîjé ka ay bôrji hen anga ôbi na genge

3:8 3: 8 Dé tô are 12: 3, Rômê 4: 3,16 **3:10** 3: 10 Déterônôm 27: 26 **3:11** 3: 11 Habakuk 2: 4 **3:12** 3: 12 Lébitik 18: 5 **3:13** 3: 13 Déterônôm 21: 23 **3:16** 3: 16 Dé tô are 12: 7 **3:17** 3: 17 Sé nô 12: 40

* **3:19** 3: 19 Gawra wo magtubu kôl kwôli hen na, na Moyis.

hen. Ôbi biji hen iyôn na wô kibi anğa Jêsu Krist li hen.

²³ Pa dema kwôli ayê bôô ré ôm tô na, nibay kap Jub ba, na tôô to Moyis a na emê sarni aɲ tôô hende to hen a na beréni lemnare kwôy wo Emen yêge sa Kwôlo Dôri wo gengiɲ sa bê bôô sa Jêsu a. ²⁴ Na hen iyôn a tôô hende to hen, na ré ôm sarni kwôy wo Krist saɲ, aɲ bi niné yɲ gawrê kap derôre tu Emen a sa kibi anğa Jêsu li hen. ²⁵ Nɲba, haw hen wo kwôlo gengiɲ sa anğa Jêsu li hen ôm nɲ hen iyôn na, nibay kap Jub ba, tôô to Moyis a derê tumôrni ré nɲ.

²⁶ Iyôn ba, na sa kibi ayê bôô woɲge naɲ biɲare to ken biɲ naɲ Jêsu Krist hen a kenbay kêm kené yɲ kam Emen hen. ²⁷ Na hen iyôn a, kenbay kêm ka na ken biɲ naɲ Krist sa kibi batêm toɲge hen na, ken yi môɲ Krist hen iyôn men. ²⁸ Iyôn ba, na kelê iyôn ba: Kwo na Jub men, kwo nà na Jub ré men, kwo nà, na lema men, kwo nà na kema iyére men, kwo nà na iba men, to nà na iyore men ré nɲ. Wôsa kenbay kêm ken biɲ pôn sa kibi biɲare toɲge naɲ Jêsu Krist. ²⁹ Hena kené na biɲé ka Krist ba, kena kwôɲgê Abraham, iyôn ba, ka uné anğa Emen na genge dîré béé hen.

4

¹ Na hô kelê kwôlê wo ené kôl hen naɲ gwosoyri wo dɲɲgi: kema woɲ ôbi emê cibré ibari na, na kwôni wo anğa ibari bay ka hen kêm na kari. Nɲba, hena ôbi ré baa kema tô ba, ôbi yi mega lema iyôn. ² Wôsa kwôy jéɲ sa to ibari na genge hen na, na biɲé ka dɲɲné a berê sari men, sa anğa gengiɲ sari bay ka hen a men. ³ Nibay kôba, kirɲa na nini yi mega kamrê iyôn hen na, na nini na limé ka néé wo tunu to ôm sa kirɲ sa terare a nà hen. ⁴ Nɲba, kirɲa wulê wo Emen na genge hen nêm nɲ menba, ôbi jo Kemari aɲ iyore a yêri aɲ tôô to *Moyis a emê sari men. ⁵ Men, bi ôbi ré sa jô sarni nibay Jubnê ka na nini mô tôô to Moyis a hen aɲ bi niné yɲ kami Emen.

⁶ Men, bi ôbi ré gel wo kené na kamni na, Emen jo Tini Kemari sa mô bôrna a aɲ

Tunu hende to hen uwôgeri «Iban, Iban.» ⁷ Iyôn nɲ ba, kena limé ré nɲ nɲba, kena kamni. Mega wo kena kamni hen iyôn na, Emen a béɲge are kêm ka ôbi dî gem wô sa kamni hen.

Pol sun kwôli Galatɲé

⁸ Kirɲa na ken hôn Emen né tô hen na, na kena limé ka emen wo sa terare a nà wo na kwoɲ tiri ré hen. ⁹ Nɲba, haw hen wo ken hôn Emen nɲ, réba haw hen wo Emen henêɲge nɲ hen men, menba, wô mi a kené hô hera naɲ bô geyé woɲge tô tunu to ôm sa kirɲ sa terare a nà to néére naɲ hen men, to na ani ré hen bi kené hô yé limé kaji sôn ba? ¹⁰ Ken toy, ken dî yerɲge damaɲ sa wulê wo pônɲ a men, sa geserê wo pônɲ a men, wulê wo pônɲ bô elê a men, sa elê wo pônɲ a a men. ¹¹ En sun gaɲ wô sarɲge wôsa merênê wo en merên wô sarɲge kêm hen na, na dɲɲ iyôn mera ba?

¹² Yênen, en uwôlêɲge bi kené yi môɲ nôbi hen iyôn men, mega wo nôbi kôba, na en yi mega kenbay hen iyôn men hen. Kirɲa na en môriɲ perêɲge a hen kôba, na ken lèn habiɲ né. ¹³ Ken hôn wô mi a na ené derêɲge Kwôlo Dôri tumô kap hen ba? Na wô sa kibi ômpare to na lèn hen. ¹⁴ Aɲ naɲ ômpare tiɲê hende to hen na, na na anğa nééy sarɲge a nɲba, na ken bôren mega ani ré, iyôn né nɲba, ken lèn dô mega wo ené na mana wo derômaraɲ wo Emen men, mega wo ené na Jêsu Krist bi naɲ yiri iyôn a men. ¹⁵ Na ken li yi derê damaɲ menba, haw hen na mi a lê are ba? Wôsa en hôn wo tumô ba, na turnge kôba, na ken nêm terê ben. ¹⁶ Aɲ haw hen ba, ena ôbi bareɲge wô kwôlê woɲ tiri wo en kelêɲge kwôy kwôy hen ba?

¹⁷ Biɲé bay ka kôl kwôlê woɲ benare gengiɲ sa Kwôlo Dôri hen dî yirji yerɲge a, nɲba, ermé woji na kwo dôri ré. Ermé woji ba na wô terêɲge kôben a aɲ bi kené yɲ biɲé kaji dî. ¹⁸ Na tiri, dé yi yi kwôni a damaɲ na, dô nɲba, bi na naɲ ermé wo dôri aɲ bi yi hen iyôn kwôy kwôy dîba, na wô merê wo en mô naɲ ken hen mera ré. ¹⁹ Kamnen, en hô geliɲ gusiɲ damaɲ a wô sarɲge mega wo iyore geliɲ gusiɲ sa yê a hen iyôn. Na geliɲ gusiɲ hende to hen

iyôn kwôy wo na hônij mega wo kené ay hal wo *Krist. ²⁰ Ermé wupê ba, en gey ré ené merê nañ ken haw hende to hen añ ré ené iyêlênge derê nañ tôn to dami wôsa en sun kwôlênge damañ.

Kwôlo gengij sa si Agar nañ Sara

²¹ Kenbay ka ken gey yé limé ka tôô to Moyis hen kôlênge, na ken toy kwôlo na lijn bô magtubu tôô hende to hen a ré ba?

²² Na lijn bô magtubu tôô hende to hen kôl iyôn ba: *Abraham na ré yê kamrê wôô. Kwo pôn yori ré na lômne to bay uwôgere Agar hen men, kwo pôn yori ré na môni iyére to bay uwôgere Sara hen men. ²³ Kwo yori na toñ lômne hen na, hende yi kwoyri nañ yipare, nijba, kwo yori na môni iyére hen na, hende yi kwoyri na nañ yipare hare nijba, na sa kibi tôô to Emen na ay bijn Abraham*.

²⁴ Kwôli yébé bay ka wôô hen na, yi mega añañ gelé iyôn: yébé bay ka wôô hen na, en pórji gengij bijpare to yi kene wôô hen: Bijpare to tumô hen na, na gengere nañ Agar, tôre hena na sa keram wo Sinay a. Añ hende yê kamrê kañ limé hen. ²⁵ Hini woñ Agar bi wo hen na, kôl na kwôli keram wo Sinay wo yi sa iyé Arabi a hen. Haw hen ba, hende yi mega Jérusalêm to kemnênge iyôn wôsa Jérusalêm na lômne nañ bijné ka mô bôre a hen kêm. ²⁶ Nijba, Jérusalêm to derômarañ a yi mega yorna toñ môni iyére iyôn. Jérusalêm hende to hen gengij na sa Sara. ²⁷ Wôsa magtubu to Emen kôl iyôn ba:

«Li yi derê mini to kamnê nañ hen.

Uwôl gura woñ yi derê mini to yê lêrê sa pôn né hen

wôsa iyore to kurôre dere añ hen na, kamne a kwônê dê to kurôre geyre hen.»

²⁸ Yênen, iyôn ba, kenbay kôba, ken yênen na sa kibi tôô to Emen na ay hen mega Isak iyôn men. ²⁹ Tumô ba, kema wo bay yêri nañ yipare hen na, gelij tu kwo bay yêri sa kibi Tini Emen hen gusij, kemnênge kôba, yi mega hen iyôn men.

³⁰ Nijba, magtubu to Emen na kôl iyôn ba: «Dage iyore toñ lômne hen nañ kemare

añ, wôsa ôbi nêem emê cibré nañ kwo yori na toñ môni iyére hen né.» ³¹ Iyôn ba, yênen, nana kam iyore to na lômne hen né, nijba, nana kam toñ môni iyére hen ãi.

5

Mênênge merê wo ken mô nañ sarnge hen né

¹ *Krist derêna bô lemnare bi nana mô sarna senge tiri a men. Iyôn ba, ken ãebe sa têrñge a ãiba, ken hô ô yé limé hôrij ré nij.

² Toyênge kwôlo nôbi Pol na kelênge hen: Hena kené bi bay walênge keñ ba, añañ Krist na li hen kenbay ba, li nañ ken né. ³ En hô kelênge sôn kwôni wo bi bay wali keñ na, bi ôbi bi kwôlê sa tôô to *Moyis a kêm. ⁴ Kenbay ka ken woge kené yé gawrê kañ derôre tu Emen wô bê kwôlê woñge sa tôô to Moyis a hen na, ken kariñ na nañ Krist hen men, bô derê wo Emen kôba, ka upé ré nij a men.

⁵ Kwona nabay ka nana ãi bôrna sa Emen a hen na, nana hôn wo ôbi ré bé nana yé bijné kañ derôre tiri a. Añ na sa kibi néé wo Tini wo li jé nañ geré wo ayê bôô wona hen aña nana môrij gemij wulê bi wo hen hen. ⁶ Mega wo nini bijn nañ Krist Jêsu hen iyôn na, nini hôn wo walê keñ, walê keñ ré kôba, ré na ani tu Emen a ré. Nijba, kwôni wo bi bôri sa Krist a añ geyij megêri a men na, na añañ dôrij Emen.

⁷ Na ken ô dô tô ayê bôô woñge a menba, na i a hera sa gusérênge aña ré jerênge bê bôrñge sa kwôlê woñ tiri a hen ba? ⁸ Ermé kwôlê woñ mênê kirij bi wo hen iyônge hen na, hena na ligi Emen woñ ôbi uwôgêrñge hen a né. ⁹ Gwosoy kwôlo pôn kôl iyôn ba: «Wubere ré dê iyôn kôba, ré wubu parin wo bay bulôn hen.» ¹⁰ Iyôn hari kôba, en bi bôn sarnge a baa ya, mega wo nana bijn pôn nañ Kelma hen iyôn na, en hôn wo ermé woñge ré na pôn nañ kupê, nijba, ôbi gusérênge bi wo hen na, ré na i i kôba, Emen a ãeréri.

4:22 4: 22 Dé tô are 16: 15, 21: 2 * 4:23 4: 23 Wôsa Sara na na to haali nij men, yê wore na nañ a men.
4:23 4: 23 Dé tô are 17: 16 4:27 4: 27 Esay 54: 1 4:29 4: 29 Dé tô are 21: 9 4:30 4: 30 Dé tô are 21: 10

¹¹ Yênen, kupê nôbi ba, hena ené uwôl béré mega wo walê keŋ ré na anŋa dôri ba, wô mi a bay ré gelen gusiŋ sôn ba? A hena ré na hen iyôn ba, béré wo en uwôl gengiŋ sa Krist wo bay bééri sa gurô tagelê hen na, ré lê bô Jubnê ré tarji san a ré niŋ. ¹² En gey bi biŋé ka dôyrênge aŋ kelênge kené wal keŋ hen na, bi bay kôba, ré tô tôrji aŋ men.

¹³ Yênen, kwonŋe kenbay ba, Emen na uwôgênge bi kené mô sarŋge seŋge. Iyôn ba, ken ay merê sa seŋge tonŋe hende to hen liŋ malare wô liŋ anŋa bônŋe gey hen né, niŋba, ken periŋ yerŋge men, ken yi bay jé ka megênŋe men. ¹⁴ Kwôlê pôn nêŋ day kwôlo yi bô tôô to Moyis a hen kêm. Kwôlê bi wo hen kôl iyôn ba: «Gey megam mega wo ju geyiŋ yem hen iyôn men.» ¹⁵ A hena jé lêrenŋe ré yi môŋ kwo tanare noni hen iyôn sa gederiŋ a men, sa liŋ yerŋge habré a men na, déŋge tu melênê sa yerŋge a réba ka mênŋi yerŋge.

Bi Tunu dô tumôrna dîba, doy anŋa yi bônna hen né

¹⁶ Bô kwôlo en kôl bi a na: bi jé lêrenŋe yi môŋ kwo Tunu toŋ hendi bô bônê dôriŋ tumôrŋe hen iyôn. Na ôbi á, kené liŋ anŋa bônŋe gey ré hen. ¹⁷ Na tiri, anŋaŋ kurônŋi yi biŋ naŋ kaŋ Tunu ré men, kaŋ Tunu biŋ naŋ kaŋ kurônŋi ré a men. Wôsa Tunu naŋ kurônŋi yi, na biŋji ré. Aŋ gel wo kené lê anŋa bônŋe gey hen mera ré. ¹⁸ Niŋba, hena Tunu toŋ hendi bô bônê ré dô tumôrŋe na, ken mô tô tôô to Moyis a ré niŋ.

¹⁹ Anŋaŋ kurônŋi yi ka biŋé li hen na, hônŋi dô bay a na: yipare toŋ iyôn a tôŋ hen men, ermé kwôlo habiŋ men, lê anŋaŋ iyôn a tôŋ men, ²⁰ tibé kamrê men, tibé tunu to habiŋ bi ré li naŋ ci men, biŋé dôriŋ yirji men, naŋare men, terbére men, bô tarê men, lê janare men, kariŋare men, biŋare naŋ ka gey kwôlê woji men, ²¹ tu bônê men, kwoyé men, lamê men, lê anŋa dŋaŋi ka habiŋ ka yi mega bay ka hen a men. En kelênge haw hen mega wo na en kelênge tumô hen iyôn na, ka li

are bay hen na, a ulê têrji bô *emê iyére to Emen né kwôy.

²² Niŋba, jé lê wo Tunu a na: peré yi men, yi derê men, bô jalê men, ulê bôô men, lê derê naŋ biŋé men, bô derê men, bôô pôn men, ²³ kalê jalê men, jerê yi sa lê anŋaŋ habiŋ a men. Lê anŋa dôri bay ka hen na, tôô to Emen kaŋ né. ²⁴ Kwo biŋé ka na ka Jêsu Krist hen na, yi mega wo bay ré bér jé lêriŋi woŋ kurônŋi yi wo habiŋ hen men, doy lê anŋa gay gay hen a men sa gurô tagelê iyôn. ²⁵ Mega wo Tunu béna nana mô tu geŋ hen iyôn na, bi hende dô tumôrna sa jé lêrena a men. ²⁶ Na yênŋe bay uwôyrê yi ré men, na cibênŋe turna ré men, na liŋge janare ré a men.

6

Na liŋge naŋ yerna

¹ Yênen, hena kené uwôn kwôni perênŋe a hen sa lê ani kani ka habiŋ na, kenbay ka Tunu to Emen dô tumôrŋe hen na, ken herap naŋ dî geré wo dôri naŋ tôô to jali. En kelênge pôn pôn kêm bi i i kôba, bô dô wô wo ma ka lê habré bi wo hen iyôn men. ² Engiŋge anŋa néy sarŋge a. Hena kené li hen iyôn na, ken li na tôô to *Krist hen. ³ Wôsa hena kwôni ré erem mega dîré na kwo dami menba, na kwo dami bi wo hen né a men na, ôbi lam na yiri déŋ iyôn. ⁴ Bi i i kôba, kôbe jé lêri dô gel, a hena yiri ré yéri ba, na wô sa kibi jé lêri wori dîba, bi ay gengiŋ naŋ kwo megêri ré. ⁵ Wôsa i i kôba, a sa débê tumô Emen a naŋ jé lêri jé lêri.

⁶ Kwôni wo bay geli Kwôlo Dôri wo Emen hen na, bi ôbi ay kibi ari upéri kêm biŋ ôbi geléri kwôlo Emen bi wo hen men. ⁷ Lamênŋe yerŋge ré, kwôni nêŋ wo a wôriŋ naŋ Emen né. Wôsa na anŋa kwôni ci a ré walê dîba, a walê ani ka dŋaŋi hôlmêrji a ré. ⁸ Kwôni wo li anŋaŋ kurônŋi yi ba, ôbi a upé sa kôbri gengiŋ sa anŋaŋ kurônŋi yi men. Bay a na temare. Niŋba, kwo li anŋa Tunu ba, têbê sa kôbri ba, na merê tu geŋ wo naŋ kwini hen men. ⁹ Iyôn ba, bi yerna iléna sa lê anŋa dôri a ré wôsa hena nana dî tô lê anŋa

dôri baa ré na, wulêri a sa wo na upé anğan sa kôbi ka dôri. ¹⁰ Iyôn ba, hena nana uwôn geré ba, na li deré nañ ðiné kêm. Nijba, kañ bay ayê bôô ba, na li nañ ci damañ a.

Gerñé yêgê wo Pol yêge marji nañ dosé to ôbi hô liji

¹¹ Kwôlo ayiñ tôri nà hen na, na nôbi a lê magtubu hende to hen nañ kôben mega ken gel wo en talêré kadem kadem hen.

¹² Bijné bay ka gey perênge eren bi kené wal keñ hen na, na ka gey gelé na yirji mera. Bay li hen iyôn wô wo bay ma ré geliñ tirji gusiñ wô kibi temare to Krist kabré gurô tagelê a men. ¹³ Bijné kañ bay walê keñ bay ka hen kôba, biji kwôlê sa tôô hende to hen a ré, nijba, bay li hen iyôn na wô uwôyriñ yirji wo kené gey nañ ci sa walê keñ a iyôn mera. ¹⁴ Nijba, kupê nôbi ba, hena ené di denğôn ba, en di na wô sa kibi temay Kelma wona Jêsu Krist sa gurô tagelê. Wôsa kupê nôbi ba, sa kibi temay Jêsu Krist hende to hen na, anğa sa terare a nà yi môñ temay are iyôn tun a men, nôbi en yi môñ ené ma iyôn nañ anğa sa terare a nà men. ¹⁵ Na ôbi á, walê keñ, walê keñ ré kôba, na ani ré, nijba, anğa dô ba, na wo nana yi ari dé Emen ka kôrbi. ¹⁶ Bijné kêm ka jé lêreji yi môñ kwo en gelji haw hen iyôn na, bi bô jalê wo Emen nañ berê tu na tori baa nañ ci piniji ré nijba, bi baa nañ ðiné ka Emen kêm men.

¹⁷ Wulê wo era baa tumô hen na, bi kwôni dôyren ré niñ, wôsa gusiñ to en uwoñ wô sa Jêsu hen na, tilere baa yen a baa ya tô.

¹⁸ Yênen, bi bô derê wo Kelma wona Jêsu Krist baa nañ ken kêm. *Amên, bi yi geliñ hen iyôn.

Magtubu to Pol li bij Epêsinê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Nêm elê tôre wô iyôn cêgi Jêsu Krist a ná, églisnê ka bi bôrji sa *Krist a kwône ô tumô tumô bô emê wo Asi a wo kemnêñ ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka kêmen hen bij dô perêrji a, a to Epês a ná, na to nêm kwôlê diyan. Kergare tori toj ulê béré to têt subu to Pol ô hen na, ôbi ô Epês a a mō ya li elê subu (Jé lê bay jé 19: 1, 20: 1). Sapitre 3:1 kwôy sapitre 4: 1 ná, kôl wo Pol ré li magtubu hende to hen bij Epêsinê na kirina ôbi ré ban dangay a. To ôbi li bij kamañ ka Pilip a men, Pilémô men, Kwolôs a a men hen kôba, na dangay a a ôbi ré li bij hen men.

Kwôlo ôbi kôlji bô magtubu tori hende to hen na, gel wo ôbi ré li bij na gawrê kwône dîba, ré na kamañ ka Epês a piniji mera ré. Mawi kwôlo bô magtubu hende to hen a nà: Gengé wo nañ kwini wo Emen genge. Bô gengé bi wo hen na, kôl na wo Emen ré sa dayê anga derômaran a nañ ka sa terare a nà kêmen a bi ôbi sarji ré na pôn nêñ hari, ôbi a na Krist. (Sapitre 1: 10.)

Sapitre 1:1-2 na, Pol kôl kwôlê dê dôrij tumô magtubu tôri hende to hen men, sapitre 6: 21-24 na, ôbi kôl kwôlê dê derij kebre men. Kwôlê woñ gelé wo ôbi li bô magtubu tori hende to hen na, ôbi soderéri kirij wô.

1. Sapitre 1: 3 kwôy sapitre 3: 21 nà, ôbi kôl na kwôli anga dê kirij ka Emen li wô sarna nañ geré wo Jêsu Krist hen dema ré dô kwôli bijare nañ Jêsu Krist men, nañ bay ayê bô a men. Men, gel dayê wo Emen ré day Jubnê nañ bijé na Jubnê ré hen pôn bi ré yi bijé kari.
2. Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 6: 20 na, Pol kôlij Epêsinê bi jé lêreji ré yi kwo kôrbi wô bijare to bay bij nañ Jêsu Krist hen. Ôbi a na hal woji bô églis a men, nañ megêrji bay ayê bô a men,

nañ bijé ka bô iyére toji a men, nañ bijé ka nô a men.

Bô magtubu tori hende to hen na, Pol pô are subu wô kôlij kwôli bijare to bay ayê bô. Anğan gengé ka tumô ba, na kurôngi yi gawra a Jêsu Krist a na sari men, bay ayê bô na yi men, anğan gengé ka wô ba, na iyére a Jêsu Krist a na keram wo bay dîñ tebre, anğan gengé ka subu ba, na engé yi a Jêsu Krist a yé mōñ iba iyôn men, églis a yé mōñ iyore iyôn men. Añ gel wo hena bay ayê bô ré dî yirji yôd kwôy yi Kelma woji wo pôn hen né ba, bijare ré nañ kwôy.

Dosé to Pol lij bijé ka Emen ka Epês

¹ Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jêsu nañ bô geyé wo Emen.

En li magtubu hende to hen benge kenbay bijé ka Emen ka Epês a. Kenbay ka ken dëbu geran tô bijare tonge a nañ Jêsu Krist hen. ² Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jêsu Krist baa nañ ken.

Derê wo kwari nañ wo Emen li nañ bijé kibi Krist

³ Ayênange kibi Emen wo na Emen wo Kelma wona Jêsu Krist men, na Ibari a men hen wôsa ôbi li dô nañ na anga dôri ka gay gay kañ Tunu ka hena derômaran a. Ôbi béna hen iyôn wô wo nana bij nañ Jêsu Krist. ⁴ Pa dema Emen na ré dî tô terare tô na, ôbi na terêna bi nana yi bijé kari wô bijare to nana bij nañ Krist hen a bi nana yij bijé ka yi nañ jengêrji men, ka ani kani ka habij nañ yirji a a men tiri a. ⁵ Na wô geyé wo ôbi geyéna hen aña ôbi na ré genge ca tumô bi nana yij kamni sa kibi anga Jêsu Krist li hen. Añ na bô geyé wori aña ôbi ré lij are bay ka hen béna hen. ⁶ Ôbi li hen iyôn bi nana ay kibri wô bô derê wori bi wo dê kirij hen. Derê wori bi wo hen na, ôbi béna na dëñ iyôn wôsa nana bij nañ Kemari wo ôbi geyri hen.

⁷ Wô bijare to nana bij nañ Kemari bi wo hen aña ôbi ré têbe sarna nañ kwôbri Kemari bi wo hen añ dîñ bôri jal sa têrij tona a a na hen iyôn aña ôbi ré geléna dampay derê wori hen. ⁸ Derê wori bi

wo hen na, ôbi béna damañ men, béna tu melênê wo gay gay men, ermé wo dôri a men. ⁹ Añ bi nana hôn anğa yi kini uwôbêrji a ka ôbi na genge ca bi ñiré sa lê nañ geré wo Krist, kwo Emen dôri hen hen. ¹⁰ Gengé wori bi wo hen na, na wo kirija wulêri sa nêmba, ñiré sa dayê anğa derômarañ a nañ ka sa terare a nà kêm añ bi Krist, kwo Emen dôri hen pôn nêñ ré yi ôbi sarji.

¹¹ Men, sa kibi bipare to nana bip nañ Krist hen aña Emen na ré terêna ca tumô nañ gengé wori. Na gengé wo ôbi na genge men, na gey a men aña ôbi ré lij are bay ka kêm hen. ¹² Iyôñ ba, nabay ka nana bi bôrna tumô sa Krist a nij hen na, ayê kibi dampare to Emen yi wô sarni.

¹³ Kenbay kôba, kirija na ken toy béré wo gengij sa kwôlê woñ tiri wo gengij sa Kwôlo Dôri wo gôlij nañ ken hen na, ken bi bôrñge sa Krist a aña Emen né talêñge are yerñge a hen. Anğa ôbi talêñge yerñge a hen bay a na Tunu toñ hendi bô bôré to ôbi na genge ñiré béñge hen. Añ ré gel wo nana na kari. ¹⁴ Tunu hende to hen a na ari uné ka tumô ka Emen genge ñiré sa bip bipé kari hen. Iyôñ ba, naa sa uné tô ari uné ka baa hen kirija Emen a sa derêna kibi habré a yôd añ hen. Iyôñ ba, na ayêñge kibi dampare tori.

Pol uwôl Emen wô bay ayê bôb ka Epês

¹⁵ Na tôri bi wo hen aña, kirija ené toy wo kené ay bôrñge bip Kelma Jésu men, kené pur bipé ka Emen a men na, ¹⁶ en liri dosé kwôy kwôy wô sarñge. Kirija en uwôl Emen na, en uwôli wô sarñge men ¹⁷ bi Emen wo Kelma wona Jésu Krist wo na Ibarna woñ ôbi hini emê hen bi ré béñge tu melênê nañ geré wo Tini to a yêgê sari béñge hen men, ka hônijni derê a men hen. ¹⁸ Men, en uwôli bi turñge ré jôrij sa anğa ken ñi bôrñge sara ka ôbi uwôgêñge kwôliji hen men, en uwôli bi kené hôn dampay anğa dôri ka gay gay ka Emen na genge ñiré bip bipé kari hen. ¹⁹ Men, en gey bi kené hôn néé wori wo ñe kirij wo li jé yerna nabay ka nana bi bôrna sari a hen. ²⁰ Na néé bi wo pôn hen a Emen na ré bi Krist na

jij sij kamñê añ sa biri ô merê sa kôbri woñ gusurô a derômarañ a hen. ²¹ Na kirij bay ka hen a Emen né ñiri sa tunu to gay gay to ôrij nañ tôô hen men, to ôrij nañ néé wo gay gay kêm a men. Men, sa kenare to gay gay a hen men, ñere sa ka gôlij sa kirij a a men. Men, sa hini wo yôñ yôñ woñ dampare wo uwôgij haw na, mera ré nijba, kwo a uwôgij tôre cêgê a men hen.

²² Men, Emen biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji. Mega wo ôbi biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji hen iyôñ na, ôbi biri yi Kelma sa églis a a men. ²³ Hende a na yiri wôsa na bôre a a bipé ré hônij Krist men, gelij hal wori kêm a men. Mega wo yi Krist bi a kôba, nana hônij Emen men, gelij hal wori kêm a men hen iyôñ.

2

Emen gôlij nañ bipé nañ bô derê wori

¹ Ca ba, na ken yi môñ temay gawré iyôñ wô kibi bê wo ken bip Emen kwôlê ré hen men, wô kibi têrij tonje a men. ² Ca ba, jé lêreñge na habij mega jé lê bipé ka sa terare a nà habij hen iyôñ men, na jé lê dami wo tunu to habij toñ hendi néé to bô kal a hen a, na kené ô tôre a men, na hende a lê jé haw hen bô bipé kañ bay nariñay Emen kwôlê hen a men. ³ Nibay kêm na nini yi mega bipé bay ka hen men. Wôsa kirija na nini lij anğa bôrni na gey hen men, ka ermé woni na yi sara hen a men. Wôsa na nana yêñ na bô habré a. Añ ré niné gelij gusij tô bô tarê wo Emen a wô kibi jé lêreni bi wo iyôñgi bi wo hen mega bipé iyôñ men.

⁴ Nijba, Emen na, bô tu ja tona damañ men, ôbi geyéna damañ a men. ⁵ Tôri bi wo hen a, nabay na nana yi môñ temay gawré iyôñ wô kibi têrij tona. Añ yi mega Emen ré béna na nana ji si kamñê a nañ Krist iyôñ men. Na tiri, na nañ bô derê wori a, ôbi ré gôlij nañ ken ñeñ iyôñ hen. ⁶ Wô kibi bipare to nana bip nañ Krist hen na, ôbi bi nana ji si kamñê nañ ñi bêm hen men, hô ñena bi nana ô emé iyére nañ ñi derômarañ a a men. ⁷ Ôbi

li nañ na hen iyôn bi ðiré gelij ðijé ka ré era hen bô deré wori wo ðê kirij wo ðiré li nañ na, nañ geré wo Jésu Krist hen. ⁸ Na tiri, Emen gôlij nañ ken nañ bô deré wori men, wô sa kibi anğa Jésu li hen a men. Na wô kibi lê anğange ka dôri a kené gôlij hen né, nijba, Emen béñge na ðej iyôn. ⁹ Ka kelé yañ ba, ré na sa kibi jé lêreñge wo dôri aña Emen né gôlij nañ ken hen. A iyôn ba, kwôni a nêmé ðe ðengôri sara ré pa pa. ¹⁰ Na tiri, na Emen bi a hô ðéna wô kibi bijare to nana bij nañ Jésu Krist hen bi nana lij anğa dôri ka gay gay. Añ anğa dôri bay ka hen na, ôbi na ðu sa têrji tumô bi nana sa li.

Bay ayê bôô kêm bij pôn tô Jésu Krist a

¹¹ Kenbay ba, ken yêñ Jub ré. Nijba, bi bôrñge jibéñge sa anğa na sa sarñge a hen. Jubnê uwôge yirji bay walé keñ añ kenbay ba, bay uwôgêñge bay walé keñ né. Nijba, walé keñ bi wo hen na, na anğa kôbi gawra a lê mera. Iyôn ba, kenbay ka kena Jubnê ré bay ka hen na, erméñge sa kwôlo na: ¹² Wôsa wulê bi wo hen na, na ken kelañ nañ *Krist men, na ken nêmé yé perê ðijé ka Emen na cobji hen né men, anğa Emen na genge ðiré bij sa kibi dayê wo ôbi na dayji nañ ði hen na, ken ða kwa a ré a men. Men, anğa na kené bij bôrñge sara na nañ men, Emen kôba, na ken hôni ré a men. ¹³ Nijba, haw hen sa kibi bijare tonge nañ Jésu Krist na, kenbay ka ca ba, na ken kelañ nañ Emen hen na, haw hen ba, ken ða nañ ði sa kibi temay Krist to ayij yiri lij sarga hen. ¹⁴ Wôsa na wô sari aña nana môrij nañ bô jalê hen. Réba ca ba, Jubnê nañ ðijé ka na Jubnê ré hen, na nana ðijé ka gay gay, nijba, ôbi li añ nana yi tô yê wo pôn. Men, ca ba, dôrijare na uwôl gurô perêrna nijba, ôbi mêne dôrijare hende to hen añ nañ temayri. ¹⁵ Ôbi mêne tôô to Jubnê nañ anğa gay gay ka bay genge hen añ ðiré dayij Jubnê nañ ðijé ka na Jubnê ré hen pôn añ bay ré yi ðijé ka gay gay ré nij. Men, bay ré hô yi tô môñ wo kôrbi sa kibi bijare to bay bij nañ ði hen. Na hen iyôn a ôbi

ré bi bô jalê yi perêrji a men. ¹⁶ Sa kibi temare to Krist ma sa gurô tagelê hen na, ôbi mêne dôrijare to na yi perêrji a hen añ men, dayji bi bay yi kurôñgi yi wo pôn men, hô bij pôn nañ Emen a men. ¹⁷ Na ôbi á, Krist, kwo Emen dôri hen ré era sa uwôl béré Kwôlo Dôri wo kôl kwôli bô jalê béñge kenbay ka kena Jubnê ré ka na ken kelañ nañ Emen hen men, bij Jubnê ka na ða nañ ði hen a men. ¹⁸ Wôsa na sa kibi anğa Krist li hen aña nabay Jubnê nañ ðijé ka na Jubnê ré hen kêm, nana nêmé uso ða ligi Emen Iba ðijé a bem nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôre hende to pôn hen.

¹⁹ Ôbi a, haw hen kené na kergê ka hena kelañ ré nij, nijba, kena kam iyére mega kwo ðijé ka Emen iyôn men, ken yij kam Emen a men hen. ²⁰ Wôsa bay jé nañ bay kibi Emen a yé mega tô iyére to ðij añ kenbay kena gerem wo bay jubu sara. Iyére hende to hen na, Krist a na keram wo bay ðij tebre. ²¹ Men, na sa kibri aña iyére hende to hen ré môrij gerañ hen men, ôbi buru ðij ðebu tumô tumô bi ré yi iyéy Emen to ré yi nañ jengêre wô kibi Emen. ²² Bijare to ken bij nañ Krist hen na, kenbay kôba, ken yi môñ gerem wo bay jibij iyére iyôn nañ bay ayê bôô kêm bi kené yij iyére to Tini Emen mô bô hen.

3

Jé wo Pol li wô sa ðijé ka na Jubnê ré hen

¹ Na wô bi wo hen aña, ené uwôl Emen wô sarñge, nôbi Pol wo en yi ðağay a wô kibi Jésu Krist hen men, wô sarñge kenbay ka kena Jubnê ré hen a men. ² Wôsa en hôñ wo na kené toy mega wo Emen a ré ben jé bi wo hen nañ bô deré wori bi ené li wô sarñge. ³ Ôbi yêge sa anğa yi nañ kini uwôbêrji hen ben bi ené hôñ. Na are bay ka ôbi yêge sarji ben hen aña, ené li kwôliji bô magtubu a ðe béñge hen. ⁴ Hena kené ðeñse ba, ka henê mega wo kwôlo yi nañ kini uwôbêri wo gengij sa Jésu Krist hen na, ené hôñ dô. ⁵ Kwôlo yi nañ kini uwôbêri wo gengij sa Jésu Krist bi wo hen na, tumô ba, Emen na

yêge sa kwôlê bi wo hen bij bijné ka tumô hen ré nijba, haw hen nañ geré wo Tini na, ôbi yêge sa kwôlê bi wo hen bij bay jé nañ bay kibri ka ôbi na ðiji nañ jengêrji hen. ⁶ Kwôlo Emen yêge sari bi wo hen na, na wo nañ geré wo Kwôlo Dôri na, bijné ka na Jubnê ré hen ré uwôn derê wo Jubnê uwôn hen men. Men, bay na kurôngi yi wo pôn nañ ci men. Añ sa bijnare tona nañ Jêsu Krist na, ança Emen genge ðiré bij Jubnê hen kôba, bay uwôn nañ ci men. ⁷ Emen nañ bô derê wori a ré ben bi ené yi mana wori nañ néé wori bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri. ⁸ Peré bijné ka Emen a kêm hen na, nôbi ena ani ré woñ kwôy nijba, Emen li dô nañ en añ ben bi ené kôlij kwôli derê wo ðê kirij wo na uwôn tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen bij bijné ka na Jubnê ré hen. ⁹ Añ bi ené bi bijné kêm ré hôn wo iyeñ a ança yi kini uwôbêrji a ka Emen na genge ðiré lê hen ré yé môj môj ba? Na ôbi á, Emen woñ ôbi ðé are kêm hen, na gem are bay ka yi nañ kini uwôbêrji hen nañ ði tô. ¹⁰ Añ sa kibi églis na, bijné ka ôrij nañ tôô men, bay néé a men, ka derômarañ a ré hônij tu melênê wo Emen wo gay gay hen. ¹¹ Ôbi li hen iyôn nañ ermé kwôlo ôbi na erem ca dema tô terare na ré ðij tô hen, aña Jêsu Krist Kelma wona ré sa li hen. ¹² Wôsa nana bij pôn nañ Krist, sa kibi ança ôbi li hen a men, aña nana nêmen erê ligi Emen a nañ bô pôn hen. ¹³ Ôbi á, ené sôm sarñge a bi yerñge ré ilêñge wô gusij to ené gelij wô sarñge hen né. Wôsa gusij hende to en gelij hen na, a sañ nañ derê wo dami béñge.

Peré wo Krist peréna

¹⁴ Na wô sa bi wo hen aña, ené jubu guban tumô uwôlij Ibarna Emen hen. ¹⁵ Na sa kibi Ibarna Emen bi aña tô yé bijné ka derômarañ a nañ ka sa terare a na ré yij ya hen. ¹⁶ Wôsa Emen nañ dampay ança dôri gay gay ka ôbi bij bijné ôbi á, ené uwôli bi Tini ré béñge néé bi kené birij bônñge iyêre dem aña kené yij bay ayê bôô ka ðebu gerañ tô. ¹⁷ Men, en uwôli bi sa kibi ayê bôô woñge na, Krist ré mô bônñge a yôd. Men, en uwôli bi

kené pur Emen men, kené pur megêrñge a men. Ôbi a yé môñ hanêrñge wo tôbij tôn iyôn men, môñ iyêre to tôre ðij dô iyôn a men hen. ¹⁸ Na ôbi dema kenbay nañ megêrñge bay ayê bôô ka kwôni hen, kené hônij peré wo Krist ré peréna hen na, ré dami ðê kirij wo kwari ré nañ. ¹⁹ Men, en uwôli bi kené hôn peré wo Krist bi wo nana nêmen henê ré hen kwôy wo hal wo Emen kêm ré yi yerñge a.

²⁰ Emen na ôbi nêmenê lê are kêm. Ôbi nêmenê lê ança ðê sa ka naa engereri ré li béna hen men, ðê sa ka naa erem hen a men. Ôbi nêmenê lê hen iyôn nañ néé wori wo li jé yerna hen. ²¹ Ayênañge kibri wô kibi ança dôri ka ôbi li nañ geré wo églis men, nañ geré wo Jêsu Krist a men hen. Ayênañge kibri hen iyôn kwôy nañ elê elê yôd.

*Amên, bi yi gelij hen iyôn.

4

Kurôngi yi Jêsu Krist na pôn nêñ hari

¹ Ôbi á, ené sôm sarñge a nôbi wo en yi dangay a wô wo en li jé bij Kelma hen, bi jé lêrêñge ré yi mega kwo Emen na gey kirijna ôbi na uwôgêñge hen. ² Yêñge bay ðê dençô ré men, lêñge iyêre nañ bijné ré men, yêñge bay ulê bôô men, uwôlîñge bônñge sa yerñge a wô peré wo ken perij hen men. ³ Lêñge kwôy bi bijnare to Tunu li añ ken bij hen na, ré mênij né. Nijba, ken môrîñge nañ bô jalê. ⁴ Wôsa bijné ka Emen kêm na, yi môñ gawra wo pôn iyôn men, Tunu toñ hendi bô bônê kôba, na pôn a men. Men, ança ken bi bônñge sara kené sa uné ka Emen na uwôgêñge kwôlij hen kôba, na pôn a men. ⁵ Men, nabay kêm kelmarena na pôn men, bônna wo nabay kêm nana ay bij Emen men, batêm to bay lêna hen a men kôba, na pôn. ⁶ Men, Emen na pôn nêñ hari a ré na Iba bijné kêm men, na ôbi sa are kêm men, li jé nañ geré wo bijné kêm men, mô bô bijné kêm a men.

⁷ Nijba, Emen béna nabay pôn pôn kêm gwosoy jé, nijba, na *Krist a céna mega ôbi gey. ⁸ Na ôbi á, ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ôbi day ta mereg
 aṅ ôbi pô bîné ka ôbi peraji kibi kumbul
 a hen tôri a gelîj bîné

aṅ ôbi cêj bîné aṅga gay gay.»

⁹ Lîj bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «ôbi day ta» hen ba, bôri na iyeṅ pôn ba? Kôl na iyôn ba, tumô dem ba, ôbi ré herbe tòn kwôy tô terare a. ¹⁰ Aṅ ôbi bi wo herbe tô terare a hen na, ôbi a na kwo day ta sa derômaran yeṅ aṅ bi dîré lê bi ari déri ré dôriṅ cerêd mega dîré gey hen iyôn. ¹¹ Na ôbi naṅ yiri a cêj bîné jé lêreji jé lêreji hen. Na ôbi á, ôbi ré bîj ka pônî ré yi bay jé men, ka pônî ré yi bay kibi Emen men, bay uwôlê béré Kwôlo Dôri men, bay berê sa églis aṅ gelîj bîné kwôlo Emen a men hen. ¹² Ôbi dî gawrê bay ka hen iyôn, bi bay ré jan bay ayê bôô bi ré lîj jé wo Emen aṅ bi églis to yi môj kurônji yi Krist iyôn hen ré gesîj ôriṅ tumô tumô, ¹³ hen iyôn kwôy wo nabay kê m naa bîjge pôn sa ayê bôô wona men, naa bîj sa henê wo nana hôn Kema Emen hen a men. Ôbi á, nana yîj surpê tô ayê bôô wona kwôy wo naa sa yîj môj Krist iyôn hen. ¹⁴ Wulê bi wo hen na, naa yé kamrê ka dê dê ré nîj men, naa yé mega bato wo mêw tôri ôriṅ si na si na hen né nîj men, naa dé bi aṅgaṅ gelé kaṅ benare ka bîné ka yi môj kal iyôn hen terêna ôriṅ né nîj men, naa dé bîné lamêna naṅ gwosore toji hen ré nîj a men. ¹⁵ Nîjba, kirîja nana perîj yerna aṅ kôlîj yerna kwôlê wôj tiri hen iyôn na, naa yîj ka surpê sa aṅga gay gay a tô Krist a wo na ôbi sarna hen. ¹⁶ Nîjba, na sa kibri aṅa nana yîj yi wo pôn hen, men kam yi bay ka hen ré jimnîj naṅ kini kini hen aṅ kam yi bay ka gay gay hen ré lîj jé wo gengîj sari sari hen a men. Ôbi á, yerna ré dèbîj gesîj wôsa bay ayê bôô perîj yirji.

Bîné ka bîj naṅ Krist hen na, bi jé lêreji yi kwo kôrbi

¹⁷ Kwôlo na kelê hen na, en kôl naṅ hini Kelma. En uwôlêṅge bi jé lêreṅge ré yi môj kwo bay henêre Emen né hen né nîj, wôsa na bîné ka ermé kwôlê wôj

na kwôj ani ré hen men, ¹⁸ ermé wôj yi môj kirîj kaṅ dilemne iyôn men, gelé wo Emen gôlîj naṅ bîné hen kôba, bay uwôn ré a men. Wôsa sarji iyêre aṅ bay hôn ani ré a men. ¹⁹ Men, tayre diji ré men, bay ay yirji lîj aṅga habîj ka gay gay ka bay gey lê hen iyôn kwôy kwôy hen men.

²⁰ Kenbay ba, na hen iyôn a bay na ré gelêṅge gengîj sa Krist hen né. ²¹ En hôn wo na kené toy kwôli tumô nîj. Aṅ tu kwôlê wo bay na gelêṅge kenbay ka ken bîj naṅ Krist hen na, hena na yiri a. ²² Iyôn ba, bi jé lêreṅge yi môj kwo cay ré nîj. Jé lêreṅge wo cay bi wo hen li aṅ ken yi bîné ka doy lê aṅga habîj lêṅge aṅ mênêṅge. ²³ Iyôn ba, ken bi Emen bul jé lêreṅge men, ermé wôṅge a men, bi yi kwo kôrbi. ²⁴ Men, bi jé lêreṅge wo kôrbi bi wo hen, yi môj kwo Emen hen iyôn. Jé lê wo kôrbi bi wo hen na, bi bîj naṅ tu kwôlê men, kwôlê wôj derôre men, bi dé tu Emen a men.

²⁵ Iyôn ba, ken kôlîjge kwôlê wôj benare ré nîj, nîjba, kôlîjge yerṅge kwôlê wôj tiri, wôsa nabay kê m nana yi môj kurônji yi wo pôn iyôn. ²⁶ Hena bônṅge ré tarêṅge na, ken dî bô tarê bi wo hen lêṅge aṅ ken lîj ani ka habîj né men, ken dî tare kurîj sara ré a men. ²⁷ Diba ken dîj ôbi bare geré ré. ²⁸ Bi kwôni wo na gemsêre ba, bi gômse ré nîj, nîjba, bi li jé damaṅ naṅ kôbri wori uwônîj are naṅ gerérji wô lîj naṅ yiri men, ré li naṅ bay nimré a men. ²⁹ Kelêṅge kwôlo habîj ré nîjba, ken kôl kwôlo a lê naṅ megêrṅge dî men, ken kôl na kwôlo a nê mê dôbîj ka toy kebrenṅge a hen ibiyare men. ³⁰ Lêṅge bi tu Tini Emen li na ré. Hende na aṅgaṅ talê ka ôbi talêṅge yerṅge a aṅ gel wo kené na kari. Aṅ tôre cêgê ba, Emen ré sa gôlîj naṅ ken yôd hen. ³¹ Iyôn ba, ken dî ermé wo habîj wo gay gay wo yi bônṅge a hen men, bayi kwôlê men, bôô mênê men, bôô tarê men, napare men, tirîjare a men na, ken dî baa. ³² Nîjba, ken li dô naṅ megêrṅge men, ken bônîj tu na tonṅge men, dîṅge bônṅge jal mega wo Emen dîj bôri jal sarṅge a wô bîjare to ken bîj naṅ Krist

hen men.

5

Jé lê ñijé ka mô kirij ka perañgi a

¹ Haw hen kena kam Emen ka ôbi peréñge, iyôn ba, ken bi jé lêreñge yi mega kwori hen iyôn men. ² Anğa yôn yôn ka ken li ba, ken li hen iyôn perij megêrñge damañ mega wo *Krist peréna añ ay yiri bij temare wô sarna hen iyôn men. Ôbi ay yiri bi môñ lari wo bay ca tebij Emen iyôn añ dé tu Emen.

³ Haw hen wo kena ka Emen nij hen na, bi kwôli yipare top iyôn a tôñ men, uwôrijare môñ garê iyôn men, tu bôriyare a men na, bi kwôliji kôlij perêrñge a ré nij men, ⁴ déñge wo kené kôl kwôlé woñ tayre nañ kwôñ galé ré nij men, kené peliñge pelipare to habij hen ré nij a men, nijba, ken lij Emen dosé wô anğa ôbi li hen dî. ⁵ Iyôn ba, ken hôn wo upé kini merê bô emê iyére to Krist a nañ to Emen a na, ré yi gengij na sa yipare top iyôn a tôñ hen ré men, sa bay uwôrijare môñ garê iyôn hen né men, sa bay garemne are hen né a men. Wôsa ôbi garemne are na, garemne anğari bay ka hen yi mega kamrê kari iyôn.

⁶ Bi ñijé lamêñge nañ kibi derê woji hen né, wôsa anğa habij bay ka hen iyôngi hen a lê bô Emen tari sa bay naré kwôlé a hen. ⁷ A iyôn ba, ken li milpare nañ ñijé bay ka iyôngi hen né. ⁸ Wôsa ca ba, na ken mô bô dilemne a nijba, haw hen wo ken bij nañ Kelma hen na, ken mô na kirij ka perañgi a nij. Iyôn ba, bi jé lêreñge yi mega ka mô kirij ka perañgi a iyôn dî. ⁹ Wôsa lê anğa dôri men, kañ derôre men, kañ tiri a men, hena na kirij ka perañgi a. ¹⁰ Masêñge bi ken li anğa a dôrij Kelma Jêsu hen dî.

¹¹ Bijnge nañ bay lê anğañ déñ iyôn ka lij bô dilemne a hen né, nijba, ken dô tô jé lêreji woñ déñ iyôn bi wo hen ta dî. ¹² Wôsa anğa ñijé bay ka hen li nañ jalê hen na, hena niné kôl kwôliji ta kêm ba a yé tayre damañ. ¹³ Añ kirija are bay ka kêm yi tu wolé na, ñijé a gelé derêrji réba habêrji lew. ¹⁴ Wôsa anğa yi tu wolé na,

na ka perañgi. Na ôbi á, bay ré kôl iyôn ba:

«Jôbi wo ju yi kum hen na, enğij añ ju bér perê ñijé ka ma a añ Krist a bem merê kirij ka perañgi a.»
¹⁵ Iyôn ba, ken kôbe jé lêreñge dô. Bi jé lêreñge yi môñ kwo ñijé ka hôn ani ré hen iyôn né, nijba, bi yi môñ kwo ñijé kañ bay tu melênê iyôn dî. ¹⁶ Wulê wo nana môrij haw hen na, na wulê wo habij, iyôn ba, hena kené uwôn geré wô lij anğa dôri ba, ken li kwôy kwôy. ¹⁷ Yéñge kwôbrê ré, nijba, ken mase wô henê anğa Kelma Jêsu gey bi kené li hen.

¹⁸ Ken yi bay kwoyé ré, wôsa kwoyé na anğa mène gawra, nijba, ken dî Tunu top hendi bô bôre wôn bôrñge dî. ¹⁹ Dôbijnge ibiyare bôrñge a nañ kurôn woñ ayij kibi Emen men, nañ kurôn wo gay gay wo Tini béñge hen men, ken kebe hen iyôn heramij Kelma nañ bô pôn a men. ²⁰ Lijnge Ibarna Emen dosé kwôy kwôy sa are kêm a nañ hini Kelma wona Jêsu Krist.

Hal wo dôri wo yébé nañ kwo kwôrñêrji

²¹ Kenbay ka ken bij Krist kwôlé hen na, dô wo kenbay kôba, ken dôbij sarñge men.

²² Yébé, dôbijnge kwôrñêrñge sarñge mega wo ken dôbij Kelma hen iyôn men. ²³ Wôsa kurô iyére a na Kelma wore mega wo Krist na ôbi sa églis hen iyôn men, hende na yiri men, na ôbi a gôlij nañ tu a men. ²⁴ Iyôn ba, bi yébé dôbij kwôrñêrji sarji sa are kêm a mega wo églis dôbij sare bij Krist hen iyôn men.

²⁵ Imñê, kenbay kôba, ken pur yéberñge mega wo Krist perij églis añ ayij yiri bij temare wô sare hen iyôn men. ²⁶ Ôbi li hen iyôn bi diré dere nañ jengêre bij Emen, ôbi pule nañ kam men, nañ kwôlé wori a men. ²⁷ Wôsa ôbi li bi hende ré sa tumôri a nañ hini emê men, bi hende ré sél men, yere ré léé ré men, ré yi kworij ré a men, añ bi ani kani ka habij ré nañ yere a. ²⁸ Kwo kwôrñê yébé kôba, na hen iyôn hende to hen men. Bi bay pur yéberji mega wo bay perij kurôngi yirji hen iyôn men. Wôsa

kwôni wo pur tamni ba, pur na yiri ôbi gan. ²⁹ Wôsa kwôni wo tôrij kurôngi yiri wori ba, nan, nijba, ôbi biri emê men, gemni dô môn kwo Jêsu lij églis hen iyôn. ³⁰ Wôsa nabay kê m nana yi môn kam yi Krist hen iyôn. ³¹ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na hen iyôn apa iba ré dé ibari nan yori an, an bay nan tamni a merêji bem wô wo haw hen bay na kurôngi yi wo pôn.» ³² Kwôlê bi wo hen na, na kwo dami wo yi kini uwôbêri a wo magtubu to Emen yêge sari béna. An en hôn wo kwôlê bi wo hen ré kôl gengij na sa Krist nan églis. ³³ Men, kwôlê bi wo hen yi gengij sarngge kenbay men. Bi i i kôba, gey tamni mega wo ôbi geyij yiri hen iyôn. Men, yébé kenbay kôba, ken bij kwôrnêrngge kwôlê men.

6

Hal wo kamrê wo dôri men kwo balêrji wo dôri men

¹ Kamrê mega wo kena ka Kelma Jêsu hen na, ken bij balêrngge kwôlê wôsa na hal wo dôri. ² Tôô Emen to pônî kôl iyôn ba: «Bij ibam nan yom kwôlê.» Tôô hende to hen, na to tumô to era nan terê kibi. ³ Terê kibi wo era nan tôô hende to hen a na: «Bi yem ré dôrem men, jerê môrij cêgem kelañ sa terare a nà a men.»

⁴ Kenbay balê kamrê na, ken li bi bô kamnêngge tarji ré, nijba, ken gemji men, ken gelji men, ken halji a men, mega wo Kelma Jêsu geléna geréri hen iyôn.

Hal wo dôri wo limé nan kwo bay iyéreji wo dôri men

⁵ Kenbay ka kena limé hen na, binje bay iyérenge kwôlê men, ken hareji men, ken wuré tumôrji a men, lêngge jé nan bôrngge pôn a men. A hena kené li hen iyôn na, na *Krist a kené biri kwôlê sari a hen, ⁶ dîba, ken li na wô tirji ré men, bi bay ré denêngge a men mera ré, nijba, ken li are kê m ka Emen gey hen nan bô pôn wôsa kena limé ka Krist. ⁷ Lêngge jé biji nan yi derê mega kené li bij na Kelma iyôn dîba, ken li mega wo kené li bij na

gawrê iyôn né. ⁸ Henêngge mega wo hena kwôni wo ré na lema, ré na lema ré kôba, Kelma ré sa têbêri sa kôbri wô kibi lê anjari ka dôri ka ôbi li hen.

⁹ Kenbay bay iyéy limé kôba, ken li dô nan ci hen iyôn men dîba, ken kôlji na sêngge na sêngge iyôn né. Henêngge mega wo kenbay nan limé kanje bay ka hen kê m ôbi iyéyrenge wo dami wo derômaran a ré na pôn nêñ hari. Ôbi dô tu gawrê ré.

Anjan manê ka Emen bij biné kari

¹⁰ Gerjê kwôlê wupê wo na kelêngge a na: Bi nêrngge ya tô Kelma wona nan néé wori wo dami wo ôbi bêngge hen.

¹¹ Perêngge anjan manê kê m ka Emen bêngge hen kôbrenge a an kirija Sidan ré era wô lamêrngge ba kené gôlij gwosore tori. ¹² Wôsa kumbul wo nana li hen na, na nan gawrê ré, nijba, na nan tunu to habij to ô m sa kirij men, to ôrij nan tôô men, to ôrij nan néé to bô dilemne a hen nan to habij to bô kal a to ôrij nan néé hen a men. ¹³ Iyôn ba, ken pô anjan manê ka Emen. Ôbi á, kirija wulê wo habij ré sa sarngge a ba, kené dëbij Sidan iyêre men, kené dëbij gerañ sa têrngge a kwôy wo ken derij kibi kumbul.

¹⁴ Iyôn ba, ken dëbu sa têrngge a, an bi tu kwôlê yi môn arij won harê tô bô iyôn men, bi lê anjan derôre yi môn *bargay kan kumbul ka ken tôbe têlij kabêrngge iyôn men. ¹⁵ Yerngge wo gwanje tô ulê béré Kwôlo Dôri wo bij biné bô jalê hen na, yi môn garbê ka ken tôbe têrngge a iyôn men. ¹⁶ Bôrngge wo ken bi nan wulê wulê sa Emen a hen na, yi môn malare to ken têlij yerngge an kirija ôbi bare ré heronje nan dêsê ka tare yirji a hen ba, ré sa bare manêrji an.

¹⁷ Men, engêngge gelê wo yi mega jabga won kumbul wo ken tôbe sarngge a iyôn men, ken enge kwôlo Emen wo yi mega yebere top kaskar to Tunu top hendi bô bôre bi hen. ¹⁸ Are bay ka kê m ka ré dênrij hen na, ken uwôl Emen bi ré li nan ken sara. Merênêngge sa uwôl Emen a ré mega wo Tunu gelêngge hen iyôn. Iyôn ba,

ken mô tu geɲ men, ken lêɲnê tô a kwôy men, ken uwôl Emen wô bay ayê bôô kêm a men. ¹⁹ Men, ken uwôli wô san bi kirîna ené ay kwôlê wô kelê ba, ôbi ré bèn kwôlê wo dôri keben a bi ené kôl naɲ ibiyare wô kôliɲ ßîné Kwôlo Dôri wori wo yi naɲ kini uwôbêri hen bi bay ré hôn. ²⁰ Na sa kibi Kwôlo Dôri bi wo hen aɲa ené yiɲ ôbi derê kwôli Krist men, en yiɲ daɲgay a a men hen. Uwôlêɲge Emen bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen naɲ ibiyare wôsa dô lê dîba, bi ené hare ré.

Dosé to ôbi liji wô deriɲ kibi kwôlê wori

²¹ Yêna Tikik wo nana piri wo li jé wo Kelma naɲ bôô pôn hen na, ôbi a sa kelêɲge kwôlo gengiɲ san aɲ bi kené hôn ené yi iyeɲ ba men, na mi a ené li ba, a men. ²² Na wô bi wo hen aɲa ené jéri yerɲge a, bi ôbi ré ô kelêɲge kwôlini men, ré dôbêɲge ibiyare bôrɲge a a men hen.

²³ Bi Ibarna Emen naɲ Kelma wona Jêsu Krist biɲ yênrni bay ayê bôô kêm bô jalê men, bi li bi ken perîɲ yerɲge men, ken biɲ bôrɲge sa Jêsu Krist a a men tumô tumô. ²⁴ Bi Emen tô kibri sa ßîné kêm ka pur Kelma wona Jêsu Krist naɲ bôô pôn naɲ wulê wulê hen.

Magtubu to Pol li bij Pilipinê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilip ná, ná sa iyére to yi bô Erôp a aṅ hende a na sa iyére to tumô cog cog to Pol uwôliṅ béré Kwôlo Dôri ya. Kergare to têê wôo toṅ ulê béré to Pol ô hen aṅa ôbi ré dṅi tō églis hende to Pilip a hen. (Jé lê bay jé: 16: 12-40.)

Elê kwône cêgê kirina ôbi yṅi dangay a hen aṅa ôbi ré liṅ magtubu hende to hen. Na magtubu toṅ baliyare senge wôsa ôbi gey liji na dosé wô aṅga bay jéṅ Epaprodid eraṅ biri kirina ôbi na mô bô nimrére a hen men, ôbi gey dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré ay yirji bij *Krist naṅ bôo pôn dība, bay ré dī kwôni lamji naṅ aṅgaṅ gelé kaṅ benare ka ay tō yé perêrji a hen né.

Aṅga tumô ba (Sapitre 1: 1-11), Pol kôl na kwôli yi derê wori men, kwôli dosé to ôbi liṅ kamaṅ ka Pilip wô lê wo bay na li naṅ dī hen a men, dema ré kôlji kwôli aṅga ré sa sari a hen tō. Ôbi kôl kwôli aṅgaṅ dé bôo sara kari ka dīré ôriṅ tō bijare tori a naṅ Jésu Krist bi wo dīré hôn bô wulê wo kiyay ré hen. (Sapitre 1: 12-26.) Men, ôbi dôbiṅ Pilipinêṅ ibiyare bôrji a bi bay ré dēbiṅ geraṅ tō ayê bôo woji a men, bay ré bij perêrji a men, ré dôbiṅ sarji men, ré liṅ naṅ yirji a men mega Jésu Krist gel hen iyôṅ. (Sapitre 1: 27 - sapitre 2:28.)

Pa dema si Pol naṅ bay ayê bôo ka Pilip ré gelṅ tō na, si Epaprodid naṅ Timoté a dôriṅ Pol kwôli kamaṅ ka Pilip a men, bay a dôrji kwôli Pol men. (Sapitre 2: 19-30.)

Sapitre 3 ná, Pol yêge maa Pilipinêṅ wô sa bijé ka bi bôrji pôn sa Kwôlo Dôri a ré hen men, ôbi kôlji bi bay ré genge jé lêri ôriṅ tumô tumô kwôy wo bay ré gelṅ naṅ Jésu Krist iyôṅ.

Sapitre 4 nà, ôbi duu kibi magtubu tori naṅ dôbê ibiyare men, lê dosé wô aṅga ôbi uwôṅ hen men, ôbi bu kôbriji a men.

Magtubu hende to hen na, bay uwôgere na magtubu toṅ yi derê. Wôsa ayṅ tōre kwôy derṅ kebre na, hende kôl na kwôli yi derê damaṅ. Na bê bôo pôn sa Krist a saṅ naṅ yi derê bi wo hen hen.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol, nibay naṅ Timoté bay jé ka Jésu Krist a lê magtubu hende to hen bēṅge kenbay bay ayê bôo ka Pilip a wô kibi bijare naṅ Kelma Jésu Krist hen men, nini li magtubu hende to hen bij bay derê tumô kirṅ men, diyakerṅ a men. ² Bi bô derê naṅ bô jalê wo Ibarna Emen naṅ kwo Kelma Jésu Krist baa naṅ ken.

Pol uwôl Emen wô sa bay ayê bôo ka Pilip

³ Kirina en erem sarṅge a na, en liṅ Emen dosé ta ta wô sarṅge men. ⁴ Kirina en uwôl Emen wô sarṅge na, ta ta en li naṅ yi derê. ⁵ Wôsa na ken li naṅ en sa ulê béré Kwôlo Dôri a kirina na ken toy kwôli keben a kwôy saṅ kemnêṅ hen. ⁶ En hôn wo Emen bi wo dī tō lê aṅga dôri bôṅge a hen na, ôbi a lê hen iyôṅ kwôy wo Jésu Krist a herāṅ. ⁷ Ermé wo en erem sarṅge a hen iyôṅ na, na aṅga dôri wôsa bôn yi sarṅge a. Wôsa derê wo Emen li naṅ en aṅ ben en yi mana wori hen. Wo en yṅi dangay a haw hen, wo na en baṅ senge aṅ en uwôliṅ béré Kwôlo Dôri dô hen na, kenbay kôba, ken uwôṅ men. ⁸ En perēṅge damaṅ aṅ Emen hôn wo ré na tiri. Peré wo en perēṅge hen na, hena na yi Jésu Krist a gaṅ.

⁹ Gel, aṅga en uwôliṅ Emen kwôlenge bay a na: ré bēṅge bi kené perṅ yernge tumô tumô a men, bi turnge ré jôriṅ sa are kêṅ a men, kené hônṅ derê tu aṅga dôri naṅ ka habiṅ a men. ¹⁰ Men, bi kené kôbe aṅga dôri dema kené li a men. Ôbi a, wulê wo Jésu ré a herāṅ ba, ka sélé gelṅ gay men, kwôni a upé ani ka habiṅ yernge a ré a men. ¹¹ Men, ka lê aṅga dôri kwôy kwôy naṅ néé wo Jésu Krist a men. Aṅ kirina bijé gel hen iyôṅ menba, bay a ayê kibi Emen men, heramiri a men.

Gelê hena na ligi Jésus a

¹² Yênen, en gey bi kené hôn mega wo anga ré sa san a hen na, ré li an Kwôlo Dôri ré ô tumô tumô dîba, ani kani ré jôri ré. ¹³ Na hen iyôn an asgarê kêm ka gem iyé ôbi emé iyére hen nan bîné ka dangi a men ré hôn wo ené yi dangay na wô kibi Jésus Krist hen. ¹⁴ Yé wo en yi dangay a hen na, li an bay ayê bôo kwône bîj Kelma Jésus Krist bôrji damañ a. Bay hare ré nij nîba, bay uwôl béré kwôlo Emen damañ a dî.

¹⁵ Ka pôni perêrji a hen dô kwôli Jésus Krist wôsa bay li na terbère nan en men, bay woge na nariñare nan en a men. Nîba, ka pôni ba, uwôl béré kwôlo Emen nan ermé wo dôri men. ¹⁶ Bay li hen iyôn wôsa bay puren men, bay hôn wo Emen a ré ben jé bi wo hen bi ené gelij bîné wo Kwôlo Dôri bi wo hen ré na kwoñ tiri. ¹⁷ Nîba, bîné ka ené kôl kwôliji tumô hen na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jésus Krist bi wo hen nan ermé wo dôri ré nîba, na nan ermé woñ terbère mera. An bay erem yan ba, lê wo ciré li hen iyôn na, bôn né mène damañ a dangay a.

¹⁸ Hena bay ré iyêl nan bô habrê, nan bôo pôn, kôba, li ani ré. Derêri ba, na wo kwôlo Krist ô tumô tumô an yen dôren damañ. Ôbi a, ené lê yi derê hen iyôn kwôy kwôy hen. ¹⁹ Wôsa en hôn wo are bay ka kêm hen ré lê an ené sép bô dangay a senge wô uwôlê wo ken uwôl Emen wô san hen men, wô lê wo Tini Jésus Krist li nan en hen a men. ²⁰ Ôbi a, anga ené mô gem an en erem sara damañ hen na, na wo tayre ré sa dên né nîba, haw hen, ca yeñ kwôy ôriñ tumô a hen na, ené iyêl nan ibiyare an ré ené ma na ma, ré ené mô tu geñ kôba, ené uwônij nén ayij yen kêm uwôlij hini emê sa Krist a. ²¹ Kupê nôbi ba, hena ené mô tu geñ ba, na wô ayê kibi Krist an temare na derê wupê. ²² A hena ené mô tu geñ baa ya ba, na lê anga a lê nan gawrê. Nîba, temare men, merê tu geñ men ba, na ka yôn a ené ayê pôn ba en hôn né. ²³ Are bay ka wôo hen lén an en gaanê damañ, nôbi ba,

en gey ma an ené erê merê nan Jésus Krist dô gôlij merê tu geñ. ²⁴ Nîba, wô sarñge kenbay na, bi ené mô tu geñ sa terare a ná, dô damañ. ²⁵ Mega wo en hôn wo ré na tiri hen iyôn na, en hôn wo ené merê tu geñ perênge a an bi ayê bôo wonge ré ô tumô tumô men, bi yerñge ré derênge sara a men. ²⁶ An kirîna na so dangay sa upênge hôriñ na, ka dê dengôrñge wô sa keben tô Jésus Krist a.

²⁷ Iyôn ba, ken li anga bîj nan Kwôlo Dôri wo Krist hen. Ôbi a, ré ené ô gelênge, ré ené ô ré kôba, en gey toyé wo kené dèbu gerañ men, ermé wonge ré na pôn men, wo kené bi tôrñge kariñ mañê sa ayê bôo wo dîj sa Kwôlo Dôri a hen men. ²⁸ Hariñge bay bareñge ré kwôy. Hena kené hare ré kwôy nij na, bay a henê mega kwôji ba, ciré mène nij. An Emen a gelêji mega kenbay ba, dôbi a ré gôlij nan ken hen. ²⁹ Na bô derê wo Emen a lê a kené lij jé bîj Krist hen, na wô bôrñge wo ken bi sari a hen mera ré, nîba, wô gusij to ken gelij wô sari hen a men. ³⁰ Wôsa mañê wo en kaarê hen na, haw hen kenbay kôba, ken ka nan en men nij. Mega wo ken hôn hen iyôn ná, en ka baa ya.

2

Kwôli dôbê sa to Krist nan dampare tori

¹ Bîjare to ken bîj nan *Krist a hen na, bênge néerñge ba? Men, peré wo ôbi perênge hen ba, dôbênge ibiyare bôrñge a ba? Ken bîj nan Tunu toñ hendi bô bôrê men, ken bîj perêrñge a men, perij men, ken dôriñ perêrñge a a men ba? ² Iyôn ba, bi ken bîj pôn men, bi ken perij yerñge nan bôo pôn men, bi ermé wonge kôba, ré pôn men, bi tununje yi pôn sa anga ken woge hen a men. An bi ben yi derê. ³ Lênge ani kani nan ermé woñ terbère ré men, wo kené dên megêrñge ré a men. Nîba, ken dôbij sarñge men, ken bô megêrñge mega ré na ka damné dênge a men. ⁴ Bi i i ba, erem sa derê wori a mera ré, nîba, sa kwo megêri a a

men. ⁵ Ôriņge perêrņge a mega bijné ka bijn pôn nañ Jésu Krist iyôn.

⁶ Ôbi na na Emen ca yeņ hari niņba, ôbi woge bi điré némijn nañ đĩ môj môj ré.

⁷ Niņba, ôbi đéj damņare tori hende to hen nañ bô geyé wori aņ mana.

Ôbi yêņ mega gawrê yêņ hen iyôn men, bijné gili wo ôbi ré na gawra a men.

⁸ Ôbi bô yiri mega ani ré iyôn aņ bijn Emen kwôlê kwôy ô maņ temare toj tayre sa gurô tagelê.

⁹ Na ôbi á, Emen né ayri đĩ sa are a kêm hen men, ôbi biri hini wo đê sa hini kêm a men hen.

¹⁰ Aņ bi bijné ka derômarañ a nañ ka sa terare a nà men,

ka ma a men kêm kirija bay ré toy hini Jésu ba,

bay kêm ré đĩ kwiniņi tôn tumôri a.

¹¹ Aņ bi bijné kêm ré kôl Jésu ré na Kelma, aņ uwôliņ hini emê sa Emen Iba bijné a.

Bay ayê bôô na kirija ka perañgi ka bijné ka sa terare a nà

¹² Yênen kaņê, hen iyôn na, kirija na en baņ iyére tonņge a hen na, na ken bên kwôlê niņba, haw hen wo en nañ hen kôba, ken bêm kwôlê damaņ a. Gelê wo Emen gôliņ nañ ken hen na, kenbay kôba, ken li jé sara nañ harê men, ken wuré a men. ¹³ Wôsa Emen li jé bôrņge a bi kené uwônijn néerņge woņ geyé aņga bijn nañ gengé wori wo dôri hen men, kené liji a men. ¹⁴ Jé wo yôn yôn wo ken li na, ken bare ré men, ken nariņ sara ré a men, ¹⁵ aņ bi ken yi bijné ka kwôlê wôni bu sarji ré men, bijné ka séli men, ken yij kam Emen ka ani ka habijn nañ yirji a men perê bijné ka bay laserê kirija hen men, bay bô habré a men ka sa terare a nà. Perañgêņge perê gawrê bay ka hen mega tay tô deņere iyôn. ¹⁶ Wôsa ken kôlji kwôlo a gôliņ nañ bijné. A hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jésu a herañ hen na, yen a sa yén tumôri a wô kebrenņge, wôsa gel wo jé wo na en li tu temare hen na, na ré na đéj iyôn né.

¹⁷ Ayê bôô woņge yi môņ sarga wo ken li bijn Emen iyôn. Aņ hena bay

ré deren aņ kwôbren uwôsijn jôgijn nañ sarga woņge bi wo hen na, en li yi derê wô sarga bi wo hen men, en li yi derê nañ ken a men. ¹⁸ Kenbay kôba, bi yerņge derêņge men, nôbi kôba, na sê peré nañ ken men.

Pol jé si Timoté nañ Epaprodid

¹⁹ En erem hena Kelma Jésu ré gey men na, ené jé Timoté iyére tonņge a hen ya. Aņ kirija ôbi ré bulo hera ba, ré sa dôben ibiyare bôn a nañ kwôlenņge wo ôbi a sa dôren hen. ²⁰ Wôsa kwôni wo sun kwôlenņge men, li nañ ken môņ kwo en liņ hen iyôn ba, nañ, na Timoté bi pôn nêņ hari. ²¹ Wôsa bijné kêm woge na derê wo gengijn sarji mera, điba woge ciré lê aņga gengijn sa Jésu Krist hen né. ²² Wôsa aņga Timoté li hen na, gelêņge wo ôbi ré na kwôni woņ bôô pôn, wôsa jé ulê béré Kwôlo Dôri wo ôbi li nañ en hen na, yi môņ kema wo li jé nañ ibari hen iyôn.

²³ Ôbi a, kirija ené hôn kwôlo gengijn san niņ na, na jéri yerņge a hapê niņ. ²⁴ Nañ bôn wo en bi sa Kelma a hen na, en hôn wo nôbi kôba, ené erê iyére tonņge a hen ya men.

²⁵ Kwo gengijn sa yênen Epaprodid woņ megan ôbi jé men, megan ôbi maņê wo tô ulê béré kwôlo Emen a wo na ken jori yen a bi ré era sa li nañ en sa aņga naņen a hen na, en erem wo ené jéj nañ đĩ hôriņ bêņge. ²⁶ Wôsa doy herê ô gelêņge liri gaņ men, ôbi sun wô toyé wo kené toy wo điré ômijn hen a men. ²⁷ Na tiri, tumô ba, ômņare liri tu temare a hari niņba, Emen bô tu na tori men, nôbi kôba, Emen bô tu na tiņê a men aņ berareri aņ bi bô emê wo đañgi ré hô lên a ré niņ. ²⁸ Ôbi a, ené iyêlbe bi ené biri bi ré hô upêņge aņ kirija kené geli ba, yerņge ré derêņge men, nôbi kôba, deņgôn ré kuriņ tôn men hen. ²⁹ Iyôn ba, kirija ôbi ô bijn na, ken biri yerņge a dô nañ yi derê mega yênenņge tô Kelma iyôn. Aņ kwôni mega ôbi hen iyôn na, ken biri kwôlê. ³⁰ Wôsa baa đa wo ôbi na đa ma tô jé wo Krist a. Ôbi ay yiri ulêj liņ jé wo kenbay a na ré lê ben hen.

3

Gawra a lê iyeŋ a ré yijŋ kwoŋ derôre tu Emen a ba?

¹ Aŋ haw hen yênen, kwôlo baa wo na kelê a na: Lênge yi derê wô biŋare to ken biŋ naŋ Kelma hen. Kwôlo na en kelênge bô magtubu a tumô hen na, na hô kelênge a sôŋ dîba, keben a manen sara ré, wôsa en hô kôl hen iyôŋ bi ré li naŋ ken. ² Bay jé kaŋ bay lê habré men, biŋé ka yi môŋ garê iyôŋ hen men, biŋé ka mô wô kôliŋ megêrji ré wal keŋ hen a men na, berêngeji dô. ³ Wôsa na nabay a na bay walê keŋ kaŋ tiri hen dîba, na bay ré. Wôsa nana tebe Emen na sa kibi Tini men, nana di denŋôrna wô kibi biŋare to nana biŋ naŋ Jêsu Krist hen a men dîba, nana bi bôrna na sa aŋgaŋ yi yé ka gawré hen né. ⁴ Dôd ba, nôbi kôba, ré ené bê bôn sa aŋgaŋ yi yé bay ka na ka gawré mera hen men. A hena biŋé ka pôni ré erem mega ciré bê bôrji sa aŋgaŋ yi yé kaji bay ka hen na, nôbi kôba, ré ené nê mê bê bôn sara gôliŋ kwoji aŋ sôŋ. ⁵ Wôsa balên kaŋ bay yêna re na ena *Israyêl men, ena kuŋga Bêjamin men, ena Hébreŋê woŋ kiŋ men, en yêŋ li sa marge menba, bay walên keŋ men, kwoŋ bê kwôlê sa tôô to Jubnê ba, ena *Parisinê woŋ déŋ a men. ⁶ Kwo gengiŋ sa jé lêren ba, na en geliŋ tu églis gusiŋ naŋ yi gwa men, lê aŋgaŋ derôre ka tôô to *Moyis genge hen na, kwôni uwôŋ ani kani ka habiŋ yen a ré a men. ⁷ Are bay ka hen na, ca ba, na en bôrji mega ari upéren iyôŋ, niŋba, haw hen wô kibi *Krist na, en bôrji mega aŋga ré naŋ iyôŋ. ⁸ Na tiri, are bay ka kê m ka na en diŋ denŋôn hen na, en bôrji mega ani ré iyôŋ gengiŋ naŋ ka dô dê ka na henê Jêsu Krist wo na Kelma wupê hen. Aŋ na wô kibri ôbi aŋa ené kaŋiŋ are kê m hen men, en bôrji yi mega aŋgaŋ bêŋ iyôŋ tun a a men hen aŋ bi ené uwôŋiŋ aŋga dô dê aŋ ka na Krist hen dî. ⁹ Men, bi ené biŋ pôŋ naŋ dî dô cerêd a men. Na wô bê wo en bi kwôlê sa tôô to Moyis a hen a ené yijŋ gawra woŋ derôre cerêd tu Emen a hen né. Niŋba, na wô kibi aŋga Krist li hen. Aŋ na Emen

a bé gawra yé kwoŋ derôre cerêd tiri a wô kibi bê wo ôbi bi bôri sa Krist a hen. ¹⁰ Aŋga bu bôn damaŋ ba, na wo ené hôn Krist men, ené hôn néé wori wo ôbi jijŋ siŋ kampê hen men, ené geliŋ gusiŋ mega ôbi na geliŋ hen iyôŋ men, ené maŋ môŋ kwo ôbi maŋ hen iyôŋ a men. ¹¹ Ôbi a, nôbi kôba, ené dî bôn mega ené sa jê sé kampê môŋ kwo ôbi jijŋ siŋ kampê hen iyôŋ men.

¹² En kôl na wô wo ené uwôŋ are bay ka kê m hen niŋ né men, ené na gawra wo dô cerêd niŋ a men né, niŋba, en mase bi ené beré are bay ka hen naŋ kôben bi ré yi kaŋê, wôsa Jêsu Krist a buren dera bi ené yi kwori hen. ¹³ Yênen, en erem wo ené bu are bay ka hen kôbena niŋ ré tô. Niŋba, aŋga en li haw hen na, en gôrbijŋ aŋga cêgen a aŋ en mase upé ka tumô a hen dî. ¹⁴ Na ôbi á, ené ge yôd yôd bi ené upé are bay ka hen men, bi ené uwôŋiŋ sa kôbi derômaraŋ a wo Emen uwôgêna kwôli naŋ geré wo Jêsu Krist hen a men.

¹⁵ Nabay ka nana ka surpê tô kwôlo Emen a hen na, ermé wona ré yé hen iyôŋ dî. A hena ka pôni perêrŋge a hen ré erem kwôlo dŋaŋi bôrji a ba, Emen a yêgê sari bêŋge seŋge. ¹⁶ Na mi mi ba, geré wo na nana ayêŋge aŋ nana erêŋge tô a kwôy saŋ kemnêŋ hen na, ôbi a nana erêŋge tô a yôd yôd dî.

¹⁷ Yênen, kenbay kê m ken ay sa tèn men, gawré ka jé lêreji na kwo dôri môŋ kwo na nini gelêŋge hen iyôŋ a kené dî turŋge tôrji a dî men. ¹⁸ Kwôlê wo hen na, na en kelênge têê kwône tumô niŋ, aŋa haw hen ené hô kelênge naŋ cémé tun a a hen. Biŋé kwône jé lêreji gel wo bay ré na bay bayi temare to Krist sa gurô tagelê. ¹⁹ Biŋé bay ka iyôŋgi hen na, mênê yi wô sarji. Wôsa bôrji a na emen woji men, bay di denŋôrji sa lê aŋgaŋ tayre a men, bay erem na sa aŋga sa terare a nà mera a men. ²⁰ Nabay ba, nana biŋé ka bô *emê iyére to derômaraŋ a men, nana mô gem Kelma wona Jêsu Krist wo na ôbi gôliŋ naŋ na hen bi ré hena derômaraŋ a sa upéna men. ²¹ Wulê wo ôbi a herañ hen na, ôbi a ayê yerna wo iya aŋ a sa ma

hen gasip kwop hini emê môp kwori iyôn. Ôbi li hen iyôn na nap néé wo li an are kêm biri kwôlê hen.

4

Pol gelip bay ayê bôô ka Pilip anga bay ré lê

¹ Iyôn ba, yênen kapê, doy gelérnge lèn daman men, en li yi derê wô kebrenge men, ken yi môp ari dê denngô kapê iyôn a men. Na hen iyôn a, kené debip gerañ derê sa bipare to ken bip nap *Krist hen.

² Ebodi nap Sêntis, en sôm sarngge a bi bô jalê ré yi perênge a wô wo kena yêné tô Kelma. ³ Jôbi megan ôbi jé hen kôba, en uwôlen bi jeré li nap yébé bay ka wôô hen, wôsa nibay nap ci nini gelip gusip tô ulê béré Kwôlo Dôri bip bipé a. Kléma nap bay jé ka dangi kwône kôba, li jé nap ni men. An bay kêm hiniji yi bô magtubu toñ merê tu geñ to hini bipé ka Emen a sa gôlip nap ci nap kwiniji hen ya men.

⁴ Lênge yi derê nap wulê wulê wô wo ken bip nap Kelma. En kelênge ba, en hô kelênge a sôn: lênge yi derê.

⁵ Bi derê wonge yi tu wolé. Henênge wo baa da wo Kelma a hera nij. ⁶ Seninge ani kani ré, nijba, anga napênge ba, ken engerip Emen kwôy kwôy men, ken liri dosé wô sarji a men. ⁷ Ôbi a, bô jalê wo Emen wo gôlip sa are kêm ka gawré hôn hen a jalê bônge nap ermé wonge, wôsa ken bip nap Jésus Krist.

⁸ Yênen, gerpé kwôlo na kelênge a na: ermênge sa anga dôri ka bipé a dené ka ná: angan tiri men, ka dé wo jeré biji kwôlê hen men, angan derôre men, ka séli men, ka nêw wo bipé ré gey hen men, ka bay kôl kwôliji dô hen a men. ⁹ Anga na en kelênge kwôliji ken toy an ken bi bônge sara hen men, ka en li ken gel nap turnge hen a men na, bay a kené li dî. An Emen wop ôbi bé bô jalê hen a baa nap ken.

Pol lip bay ayê bôô ka Pilip dosé wô anga bay jép biri hen

¹⁰ En lip Kelma dosé men, yen dôren daman a men wôsa ken hô erem san a. Ken erem wô lê nap en na ca yeñ nijba, na geréri a na kené uwôn ré tô. ¹¹ En

kôl hen iyôn na wô wo ené ôrip doy ani ré, nijba, en hôn lê yi derê sa anga yi kôben a hen kwôy kwôy. ¹² Wôsa en hôn merê bô nimiré a men, bô ari upé a men. Kirip ka yôn yôn kôba, en hôn merê bô upé a men, bô kurôn a men, bô anga mêy a men, bô ka dê a a men. ¹³ En uwôn néen môrip bô are bay ka kêm hen sa kibi néé wo Krist ben hen. ¹⁴ Nijba, ken li dô kiripa ken li nap en sa gusip tijé hen.

¹⁵ Kenbay milpén Pilipinêpê, ken hôn, wulê wo en dip emê iyére to Maséduwan an, an kiripa en ayip tô ulê béré Kwôlo Dôri hen na, na kenbay penenge mera a na lê nap en, dîba églis tôni to dangi na li nap en né. ¹⁶ Kiripa en ban Tésalonik a tô kôba, ken li nap en têê kwône sa anga napan a.

¹⁷ En kôl hen iyôn na wo kené hô ben ani ré, nijba, en erem sa terê wo Emen a sa terê kibri sarngge a wô kibi lê wo ken li nap en hen. ¹⁸ En uwôn are kêm ka na ken jop ben hen an gôlen tôn a. Are kêm ka na ken jop Eaprodid erañ ben hen na, en uwôn an ani kani napan ré nij. Are bay ka hen yi môp sarga wo gôrmeri dipé dôrip Emen men, dé tiri a men iyôn. ¹⁹ Emen wupé wop ôbi ari upé ka kwôni hen na, ôbi a bênge are kêm ka ken ôrip doyriji hen tô Jésus Krist a. ²⁰ Bi na ayênge kibi Ibarna Emen kwôy nap kunena. *Amên, bi yi gelip hen iyôn.

Gerpé dosé to ôbi liji wô derip kibi magtubu tori

²¹ Lipge bipé ka Emen kêm wô kibi bipare toji nap Jésus Krist hen dosé. Men yênera kap bay ayê bôô ka mô nap en na hen kôba, lénge dosé men. ²² Bipé ka Emen kêm lénge dosé, nijba, ka iyé kelma *Sésar a lénge dosé daman a.

²³ Bi Kelma Jésus Krist tô kibri sarngge a pôn pôn kêm.

Magtubu to Pol li bij Kwolosijnê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kwolôs na na sa iyére to bô emê wo Asi a. Kwolôs na kilométer arew wôo nap Epês si tô emen iyôn. Pol ô Kwolôs sa pôn ré, nijba, na megari ôbi jé Epapras a na ná kwôni wo tumô wo na ô ulê béré Kwôlo Dôri ya. (Sapitre 1:7 men, Sapitre 4:12.) Epapras bi kôba, na kwôni wo Kwolôs. Kirija Pol yij dangay a Rôm hen na (Sapitre 4: 3, 10, 18), Epapras ô kôli mega wo bay ayê bôo ka Kwolôs a ré ay geré anğan gelé ka kôrbi.

Bijé ka bay gelére anğan kôrbi bay ka hen na, bay kôl hena kwôni ré gey henê Emen men, uwônij gelé a men na, bay kôl bay réé tibé tunu to habij to ôrij nap néé hen men, bay réé dôbê sarji bij lê hara woji mega walê kej iyôn men, bay réé cibé tirji sa tôo to gengij sa emê men, gengij sa anğan yê men hen.

Kirija Pol toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi sun an hena li magtubu lew bij bay ayê bôo ka Kwolôs. Ôbi kôlji mega wo gelé wo Emen ré bi nap geré wo Jésus Krist hen na, ré nêem iyôn. An na si Tikik nap Onésim a ôrij nap magtubu hende to hen biji (Sapitre 4:7, 9). Sapitre 1: 1-14 na, Pol liji dosé men, uwôl Emen an liri liri dosé men. Sapitre 1: 15 - 2: 3 kôl na kwôli néé nêemê wo *Krist. Ôbi gôlij sa tunu kêem to ôrij nap néé hen men, ôbi na ôbi sa églis pôn nêj hari men.

Sapitre 2: 4-25 na, Pol yêge maa bay ayê bôo ka Kwolôs gengij sa kwôlê woj benare wo gawré ka pôni usuréri sa iyére toji a hen. Sapitre 3: 1 - 4: 6 na, Pol hô kôlji kwôli hal wo kôrbi wo nana ay kirija nana bij nap Krist hen men, perê bay ayê bôo a men, bô iyére toji a men, nap bijé ka nô a men. Sapitre 4: 7-18 na, Pol duu kibi magtubu tori nap kwôlo gay gay wo ôbi kôl kwo gengij sari men, dosé to ôbi li biji nap kôbri wori hen men.

Anğan gelé ka benare bay ka hen na, tôri gay gay dîba, na pôn né. Nijba, anğan pôn ka bilij dâj ré ná, na wô wo bay gusuré bay ayê bôo an nôgeji kelan sa bê bôo sa Krist a pôn nêj. Na ôbi á, magtubu to Pol ré li bij bay ayê bôo ka Kwolôs hen na, yi mega ôbi ré li bij na bay ayê bôo ka kemnêj men iyôn. Magtubu hende to hen kôl kwôli gelé wo Krist gôlij sa are kêem hen men, kwôli derê wo ôbi derêna bôo lemnare to tunu to habij berêna bôo a hen men.

Dosé to Pol lij kaman ka Kwolôs

¹ Nôbi Pol nap yênena Timoté, a lê magtubu hende to hen bêngge hen. Nôbi, ena *ôbi jé wo Krist Jésus nap bôo geyé wo Emen.

² En li magtubu hende to hen bêngge kenbay bijé ka Emen ka Kwolôs a ka bay bôo pôn ka ken bij nap Krist hen. Bi bôo derê nap bôo jalê wo Ibarna Emen baa nap ken.

Pol lij Emen dosé

³ Nini lij Emen Iba Kelma wona Jésus Krist dosé sa pôn pôn kirija nini uwôli wôo sarngge. ⁴ Wôsa nini toy kwôli ayê bôo wonge wo tô Krist Jésus a men, kwôli peré wo ken pur bijé ka Emen a men hen.

⁵ Ken li hen iyôn wôsa kirija béré kwôlê woj tiri kurij marengge a kwini ta na, na ken toy kwôli anğan dé bôo sara ka yi bôo kwôlê bi wo hen a. Na ôbi á, ayê bôo wonge nap peré wo ken pur yênerngge hen ré dîj sa anğan ken dî bôrngge sara ka Emen na dî gengij sarngge derômaran a hen. ⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, sa perêngge a. Ôbi bij bijé derê men, ô tumô tumô gôr kirij sa terare a nà, na na hen iyôn hende to hen ayij tôri wulê wo na ken toyij men, ken hônij bôo derê wo Emen tiri a men hen. ⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen a na kené toy kibi Epapras megarni ôbi jé wo nini piri hen. Ôbi li jé nap bôo pôn bij Krist wôo derê wonge men, ⁸ ôbi derêni wôo peré wo Tunu toj hendi bôo bôrê bêngge ken pur bijé ka Emen hen a men.

⁹ Ôbi á, ré ayij tôri wulê wo nini toyij kwôlengge hen na, nibay kôba, nini uwôl

Emen sa pôn pôn wô sarŋge men, nini engeriri ré béŋge tu melênê kêm naŋ henê are kêm ka Tunu bi hen, dema kené hônŋ are kêm ka ôbi gey hen derê. ¹⁰ Iyôn ba, bi jé lêreŋge gel wo kené na ka Kelma aŋ kené li aŋga ré dé tiri hen kwôy kwôy men, kené li aŋga dôri ka gay gay hen men, kené hôn Emen tumô tumô men, ¹¹ bi Emen né béŋge néreŋge sa are kêm a naŋ néé damŋare tori aŋ bi kené berŋ bôrŋge iyêre sa are kêm a men, kené yi bay ulê bôô men, kené li naŋ yi derê a men. ¹² Iyôn ba, ken liŋ Ibarna Emen dosé wôsa na ôbi a lê aŋa kené uwônŋ aŋga ôbi na genge dŋré sa biŋ biŋé kari bô emê iyére to kirŋ ka peranŋi a hen. ¹³ Men, ôbi derêna erenŋ bô emê iyére to dilemne a bi nana ôriŋ bô emê iyére to Kemari wo ôbi geyri hen dŋ. ¹⁴ Na sa kibi aŋga Kemari bay ka li hen aŋa ôbi ré derêna bô habré a aŋ dŋ bôri jal sa têriŋ tona a men hen.

Krist naŋ jé lêri

¹⁵ Krist bi wo hen gel Emen wo kwôni gili ré hen men, ôbi na Kema Emen wo na ôbi sa ari dé ka Emen kêm a men. ¹⁶ Wôsa nà naŋ geré wori aŋa Emen na ré dŋ are kêm ka derômaranŋ a naŋ ka sa terare a nà men, ka tu gawra gel men, ka tu gawra gel ré hen a men. Sa gagay kenare a men, sa ka gôliŋ sa kirŋ a men, sa tunu to gay gay to ôriŋ naŋ tôô men, to ôriŋ naŋ néé wo gay gay kêm a men hen na, na dŋ naŋ geré wo Kemari men, wô biŋ na Kemari bi wo hen a men. ¹⁷ Ôbi na tumô are kêm men, are bay ka kêm hen yi naŋ kiniji kiniji naŋ geré wori a men. ¹⁸ Ôbi na Kelma sa Églis to yi môŋ kurônŋi yiri iyôn hen. Wôsa ôbi na ayê tô are men, kwo tumô wo ji si kamŋê aŋ hô ma ré niŋ. Na hen iyôn aŋa ôbi ré yiŋ tumô are kêm hen. ¹⁹ Wôsa are kêm ka yi yi Emen a hen na, ôbi gey bi ré yi yi Kemari a hen iyôn men yôd. ²⁰ Emen genge bi are kêm ka sa terare a nà naŋ ka derômaranŋ a ré hô biŋ pôn naŋ dŋ naŋ geré wo Kemari. Aŋ ôbi bi bô jalê yi perêriŋ a naŋ gawré sa kibi

kwôbri Kemari wo biŋ tôŋ sa gurô tagelê hen.

²¹ Kenbay na, ca ba na ken kelanŋ naŋ Emen men, na kena bay bayiriri a men wôsa ermé wonŋe naŋ jé lêreŋge na habiŋ. ²² Niŋba, haw hen Emen hô béŋge pôn naŋ dŋ niŋ sa kibi temay Kemari wo ay yi gawra môŋ kwona iyôn hen aŋ bi kené yiŋ biŋé ka yi naŋ jengêriŋi ka séli ka kwôni a nêmé ulê kwôlé sarŋi a ré, wulê wo ôbi ré ôriŋ naŋ ken tumôri a. ²³ Iyôn ba, ken bu ayê bôô wonŋe iyêre môŋ tô iyére to dŋ dô iyôn dŋiba, ken dŋ ani nôgêŋge wolé sa aŋga ken dŋ bôrŋge sara ka ken toy bô Kwôlo Dôri a hen né. Kwôlo dôri bi wo hen na, bay na uwôl béreri biŋ gawré pôn pôn kêm sa terare a nà: aŋ nôbi Pol kôba, en yi mana wo Emen wô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo hen men.

Jé wo Pol li wô sa Églis

²⁴ Haw hen yen dôren sa gusiŋ to en geliŋ wô sarŋge hen. En geliŋ gusiŋ mega wo Krist na geliŋ wô églis to yi môŋ kurônŋi yiri hen iyôn hen aŋ en diriŋ kibi jé wonŋ gusiŋ wô Krist wo na baa hen. ²⁵ Na ôbi á, ené yiŋ mana wo Églis na wôsa Emen a bèn jé bi wo hen kôben a bi ené uwôliŋ béré derê kwôlé wo dôri hen kêm yôd. ²⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, na yi kini uwôbêri a ca yeŋ niŋba, haw hen Emen yêge sari biŋ biŋé kari niŋ. ²⁷ Emen a gengé bi dŋré yêgê sa Kwôlo Dôri bi wo hen aŋ bi biŋé ré hôn mega gengé wori bi wo hen na, ré na aŋga ré dô gan aŋ ré lê naŋ tô yê biŋé kêm. Kwôlo na yi naŋ uwôbêri bi wo hen na, na wo Krist ré mô bôrŋge a. Na ôbi á, kené dŋ bôrŋge wo kené sa upé hini emê wo Emen wo Krist ôriŋ men hen. ²⁸ Nini kôl kwôli Jêsu Krist biŋ biŋé kêm men, nini yêge marŋi men, nini geliŋ naŋ tu melênê kêm a men, bi kwôni wo ré biŋ naŋ Krist ba, ré gesiŋ. ²⁹ Na wô jé bi wo hen aŋa ené mase wô lê jé naŋ néé wo Krist wo li jé damanŋ yen a hen.

2

¹ En gey bi kené hôn wo ené ka mapê wô sarnge damañ men, wô sa bay ayê bôô ka Lawdisé a men, wô sa bijné kwône ka gel tun né tô hen a men. ² En li hen iyôn bi kenbay men bay men kené dôbijn ibiyare bônge a men, bi kené pirijn yernge nap bôô pôn a men. Men, kené hôn tu kwôlê nap are kê m ka yi bô a hen. Na ôbi a bânge ka hené sarnge a derê kwôlo Emen wo yi nap kini uwôbêri hen. Kwôlo yi nap kini uwôbêri bi wo hen na, na *Krist bi nap yiri. ³ Na yiri a a anğan upé kê m ka gengijn sa tu melênê nap hené are ka hena ligi Emen a hen ré uwôbijn ya.

⁴ En kelênge hen iyôn bi kwôni ré lamênge nap kibi derê wori ré. ⁵ Bi wo en nap perênge a hen kôba, en erem kwôlênge damañ men, en li yi derê wôsa en hôn wo kené li are kê m perênge a nap geréri men, kené bi bônge dô sa Krist a, a men.

Dênge tu melênê sa yernge a wô sa bay lamé kirij

⁶ Haw hen wo ken bô Krist Jésus mega Kelma wonge hen na, bi jé lêrenge kôba yi mega kwo ôbi gey hen iyôn men. ⁷ Bi hanênge tóbijn tôñ dô tô Krist Jésus a men, bi jé lêrenge yi môñ kwori iyôn men, ken debe gerañ tô ayê bôô wonge a men, ken biri bônge kwôy kwôy mega wo bay na gelênge hen iyôn. Men, ken lij Emen dosé kwôy kwôy a men.

⁸ Dênge tu melênê sa yernge a dîba, bi kwôni lamênge bi a tôri a nap ermé wori wôñ dên iyôn hen né, wôsa ermé bi wo iyôngi hen na, yi gengijn na sa hara wo gawrê men, yi gengijn na sa tunu to habijn to ô m kirijn sa terare a nà a men, dîba na kwo gengijn sa Krist hen né. ⁹ Wôsa are kê m ka yi yi Emen a hen na, bay a yé yi Krist a kê m hen men. ¹⁰ Na sa kibi bijnare to ken bijn nap dî hen ana anga Tunu bi hen ré napênge ré hen. Wôsa ôbi a na Kelma sa tunu to gay gay to ôrij nap tôô hen men, sa to ôrij nap néé wo gay gay hen a men.

¹¹ Mega wo ken bijn pôn nap Krist hen iyôn na, yi mega wo kené wal ken iyôn. Na ken wo kôbi gawra a walê ré, nijba,

na jé lêrenge kê m wo habijn a Krist ré dô yôd an hen. ¹² Kirijna bay na lênge batêm hen na, yi mega kené ma an emijn nap Krist men, yi mega kené ji si kamjê nap dî hen iyôn men, wôsa ken bi bônge sa néé wo Emen wo sijn nap dî perê bijné ka ma a hen. ¹³ Kenbay ka kena Jubjê ré hen na, ca ba na ken yi mega kené ma iyôn wô kibi têrij tonge men, wô kibi ken wo na ken wal ré tô hen a men, nijba, Emen hô bânge gelê nap Krist wôsa ôbi dî bôri jal sa têrij tona kê m. ¹⁴ Ca ba magtubu to na ulêna kwôlê sarna hen, na ya wôsa na nana dage sa tôô to Emen. Nijba, ôbi dô têrij to yi sarna hen an yi mega ôbi ré bér magtubu hende to ulêna kwôlê sarna hen sa gurô tagelê. ¹⁵ Sa kibi temay Krist sa gurô tagelê na, ôbi tô anğan mapê kôbi tunu to gay gay to ôrij nap tôô hen men, sa to ôrij nap néé wo gay gay hen men. Ôbi ôrij nap ci tu wolé gelij bijné wo dîrê gôlij sarji.

¹⁶ Iyôn ba, ken dî kwôni jô kwôlê sarnge a sa anga ken ô m men, yi men hen né, men, sa kwôlo gengijn sa lê geserê a ré a men, sa lê geserê wo kerbay a ré men, sa *sa merê ta a ré a men. ¹⁷ Wôsa are bay ka kê m hen na, na tini anga na ré era hen an Jésus Krist a na yirji wôñ tiri hen tô. ¹⁸ Dênge bi bijné uwôl kwôlê sarnge a ré. Bijné bay ka uwôl kwôlê sarnge a hen na kôl jeré pôy yem men, jeré tebe *manê ka derômaran a a men. Men, bay kôl na kwôli anga ciré gel kwôy kwôy bô pelal a men. Bijné bay ka iyôngi hen na, bi wo bay na ani ré hen kôba, bay uwôyrê yirji men, ermé wôji na kwo gawrê mera a men. ¹⁹ Bay dî yirji yi Krist a Kelma wôji a ré nij yôd. Ôbi yi mega saa iyôn an Églis yi mega kurôngi yiri iyôn. Bijné ka bijn nap dî hen na, ôbi biji are kê m ka bay ôrij doyriji hen. Men, ôbi li an bay bijn pôn perêrji a mega wo yi gawra bijn pôn sa kibi lawri nap kibi kurijni hen iyôn an bay dèbijn mega wo Emen gey hen iyôn.

²⁰ Bê wo ken bijn pôn nap Krist an yi mega kené ma nap dî iyôn hen na, ken dôrij kôbi néé wo tunu to habijn to sa terare a nà nij menba, wô mi a kené yi môñ kené baa tô néé wo tunu to habijn

hende to hen ba? Men, wô mi a kené dî bi bay ré hô déngge hara bi wo iyôngi hen sarngge a ba? ²¹ Hara bi wo hen a na: «Ay anga na ré men, ôm anga hen ré men, hebe anga hen ré a men.» ²² Hara bi wo kêm hen na, gengijî na sa anga kwôni ay lijî jé ba nap hen. Wôsa na hara nap gelé anga gawrê ka ejer nap sarji. ²³ Na tiri wo hara wopiyé yi men, tibé *manê ka derômaran a men, gelijî yi gusijî a men hen na, yi mega angan tu melênê kan lê haji nijba, bay ôrijî nap néé wop dôrijî doy anga yi bô gawra hen né. Wôsa na anga dôrijî na gawrê mera.

3

Jésu Krist li an ken yi bijé ka kôrbi

¹ Mega wo Emen béngge ken ji si kampê nap *Krist hen na, bi ermé wongge yi na sa anga *emê iyére to derômaran a kirijî ka Krist môrijî ya sa kôbi Emen wop gusurô a hen dî. ² Erméngge sa anga derômaran a kwôy kwôy dîba, ken erem sa anga habijî ka yi sa terare a nà ré. ³ Wôsa yi mega kené ma nap Krist iyôn an gelé wongge wop tiri uwôbijî na kôbi Krist a ligi Emen a. ⁴ Krist wo li an ken uwôn gelé wop tiri hen a gelé yiri nô tu wolé na, kenbay kôba, Emen a geléngge tu wolé nap dî hen iyôn men. An kenbay nap dî ka upé hini emê a men.

⁵ Iyôn ba, ken dî tô jé lêrengge wo habijî wo sa terare a nà hen baa yôd. Jé lê wo habijî bi a na: yipare top iyôn a tông men, wônipare mông to garê iyôn men, doy lê anga habijî ka gay gay ka ca derem hen men, lê anga habijî ka bôrngge gey hen men, garemne are a men. Wôsa garemne are na, yi mega kamrê kan tibé iyôn. ⁶ Wôsa lê are bay ka iyôngi hen apa bô tarê wo Emen ré sa sa bay narê kwôlê a hen. ⁷ Kenbay kôba, kirijî na ken ban bô têrijî a tô na, na ken li na hen iyôn men.

⁸ Nijba, haw hen na, ken li anga habijî ka na kebé hen né: bô tarê men, wanê men, bô habrê men, lê jôm men, kwôlê wop tayre wo si kebrenge a hen men, ⁹ benare to perêrngge a a men. Wôsa ken dô yernge yi jé lêrengge wo cay wo habijî

wo ken lêêrê gan gan hen an nij. ¹⁰ An haw hen jé lêrengge na kwo kôrbi nij. An na Emen a béngge ermé wo kôrbi bi wo hen kwôy kwôy bi kené gelijî nap dî men, kené hône dô jêd jêd a men hen. ¹¹ Iyôn ba, derê tu kirijî wo kwo nà, ná Jub men, kwo nà, ná Jub ré men, kwo nà wal ken, kwo nà, wal ken né, kwo nà, ná kerga, kwo nà, tiri jôrijî né men, kwo nà ná lema men, kwo nà, ná ôbi sa yiri men kôba, li ani ré nij, nijba, anga dôri ba, na Krist pôn nêng hari men, ôbi mô bô bijé kari a kêm a men.

¹² Mega Emen terêngge bi kené yi kari an perêngge a men hen na, kenbay kôba, ken bôrijî tu ja tonge men, ken dôrijîngge perêrngge a men, bi kalêrngge jal men, uwôlijîngge bôrngge sa yernge a men.

¹³ Déngge bôrngge tarêngge sa megêrngge a ré, nijba, hena kwôni ré nap kwôlê wôni nap megari kôba, bi dî bôri jal sari a mega wo Kelma kôba, na dîng bôri jal sari a hen iyôn men hen. ¹⁴ Ken li are bay ka kêm hen men, ken perijî yernge a men. An na peré yi a lê ana kené bijî pôn derê hen. ¹⁵ Bi bô jalê wo Krist béngge hen na, bi dô tumôrngge. Wôsa Emen uwôgêngge bi kené hôn bô jalê bi wo hen bi kené yijî kurôngi yi wo pôn. Iyôn ba, ken liri dosé.

¹⁶ Kwôlo Krist wo na ken toy nap upé kêm wo yi bô a hen na, ken bu bôrngge a dô men, ken gelijî yernge men, ken yêgijî marngge a men nap tu melênê. Ayêngge kibi Emen nap kurôn heramê men, kurôn ayê kibi men, nap kurôn wo Tunu béngge hen men. Kibéngge hen iyôn ken lijîni dosé nap bôrngge pôn. ¹⁷ Are kêm ka ken li men, kwôlo kêm wo ken kôl a men hen na, ken li mega wo Kelma Jésus gey hen iyôn men, ken lijî Ibarna Emen dosé wô sari a men.

Hal wo dôri wo bay ayê bôô nap megêrji bay ayê bôô

¹⁸ Yébé, dôbijîngge kwôrnêrngge sarngge wôsa dé wo ka bijî nap Kelma ré li hen iyôn. ¹⁹ Impê, perêngge yébérngge dîba, ken bi turnge mène sarji a ré. ²⁰ Kamrê, bijîngge balêrngge kwôlê sa are kêm a. Hena kené li hen iyôn na, dôrijî Kelma. ²¹ Balé

kamrê kañ imjê, lêngge bi bô kamnenge tarji ré, réba bôrji ma mênê.

²² Kenbay kañ limé kôba, bijnge bay iyére tonje ka sa terare a nà kwôlê sa are kê m a men. Bengeji kwôlê wô tirji añ bi yirji ré dô rji sarñge a mera ré, nijba, ken biji kwôlê woñ tiri wôsa ken hariñ tini Kelma Jêsu. ²³ Jê wo yôn yôn wo ken li ná, lêngge nañ bô pôn mega wo kené li bij na Kelma iyôn, dîba na mega kené li bij na megê rji gawrê iyôn né. ²⁴ Men, ken hôn wo ré na Kelma a ré têbêngge sa kôbrenge nañ anga Emen na ayiñ tôri dîrê bij ñiné kari hen. Añ na Krist a na dami wo ken li jê biri hen dî. ²⁵ Nijba, kwôni wo li habiñ ba, Emen a têbri sa kôbri wô kibi habrê wori bi wo ôbi li hen dîba, ôbi a derê tu kwôni ré.

4

¹ Kenbay bay iyéy limé, linge limé kanje bay ka hen angañ gerê rji men, kañ derôre men, wôsa kenbay kôba, ôbi iyérenge derômarañ a ya men.

Dosé to Pol liji nañ gerjê kwôlê wo ôbi kôl wô deriñ kibi kwôlê wori

² Lêngnênge tô uwôlê Emen a añ ken mô tu gep men, ken liñ Emen dosé a men. ³ Men, ken uwôl Emen wô sarni añ bi ôbi dî geré béni bi niné iyêliñ kwôlê wo dôri wori men, uwôliñ béré kwôli wo na yi kini uwôbêri a wo gengiñ sa Krist hen a men. Añ na wô kibi kwôlê bi wo hen aña haw hen ené yiñ dangay a hen. ⁴ Men, bi ené dô kwôlê wori sél bi ñiné kê m ré hônî dô men. Wôsa yi gengiñ san bi ené li hen iyôn.

⁵ Erênge perê ñiné ka hôn Emen né a hen nañ tu melênê añ geré kê m wo ken uwôn na, ken li hen iyôn. ⁶ Iyêlênge nañ tô toñ baliyare nañ ñiné ka bi bôrji sa Krist ré hen men, bi kwôli kelêrñge bi wo hen nenjelé mega dôre iyôn a men. Ôbi a, kené hônîñ geré ulê kwôlê sa kwôlê woji a.

⁷ A kwôlo gengiñ san ba, yênena Tikik wo nana geyri wo li jê wo Kelma nañ bôri pôn nañ en hen a erê derênge ba ka toyé senje. ⁸ Ôbi á, ené jêri dôd yernge a bi

ré ô derênge kwôlini men, ré dôbêngge ibiyare bôrñge a a men hen. ⁹ En jêji nañ Onésim yênena wo ðebe sa têri a men, kwo nana geyri wo na yênenge woñ kema iyére hen men. Bay a sa derênge kwôli are kê m ka sa sarni a nà hen.

¹⁰ Aristark wo yi dangay a nañ en hen lêngge dosé men. Mark woñ kuna Barnabas hen kôba, lêngge dosé a men. Mega wo na en kelênge kwôli hen iyôn na, hena ôbi ré bij unênge ba, ken biri yernge a. ¹¹ Jêsu wo bay uwôgeri Justus hen kôba, lêngge dosé men. Bîné bay ka subu ka en kebênge hiniji hen na, na Jubê ka bi bôrji sa Emen a men, na bay mera a lê jê nañ en wô *emê iyére to Emen men, bay dôben ibiyare bôn a damañ a men.

¹² Epapras woñ yênenge kema iyére wo li jê bij Krist Jêsu hen kôba, lêngge dosé. Ôbi uwôl Emen ta ta nañ yi gwa wô sarñge bi kené ðebîñ gerañ men, kené gesiñ tô ayê bô wongge a men, kené hôn añ kené li are kê m ka Emen gey hen a men. ¹³ En kôl hen iyôn bi kené hôn mega wo ôbi ré merên gañ wô sarñge men, wô sa ñiné ka Lawdisé men, ka Hiyérapolis a a men. ¹⁴ Luk woñ dôktôr wo nana geyri hen, bay nañ Démas kôba, lêngge dosé men.

¹⁵ Linge yênêrna ka Lawdisé men, linge Nimpa nañ églis to yi iyére tori a hen dosé béni men. ¹⁶ Kirîna ken dêñse magtubu hende to hen perêrñge a niñ na, ken bij églis to Lawdisé a bi dêñse men, bi bay jêñ nañ magtubu to na en li biji hen bi kenbay kôba, ken dêñse men. ¹⁷ Kôliñge Arsip ré cubu tiri tô jê wo Kelma ré biri kôbri a hen dô añ ré duu kibri.

¹⁸ Kwôli dosé to liñ nà nà, na nôbi Pol a lê nañ kôben wupê hen. Bi bôrñge gôrbîñ sa yé wo en yi dangay a hen né.

Bi bô derê wo Emen baa nañ ken.

Magtubu to tumô to Pol li bij Tésalonisipê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirija *ôbi jé Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to têt wô hen ana ôbi ré henaj Pilip sa Tésalonik a. Ôbi dî tô églis kirij bay ka hen nijba, ôbi wôl ya gañ né, wôsa Jubnê ka mô ya hen na, ka pôni dibri iyêre. Añ liri wo ôbi hena Tésalonik lew ô Béré (Jé lê bay jé 17: 1-10). Cêgê kirija ôbi na Kworênt menba, megari ôbi jé Timoté era sa uwonni añ dôri kwôli Tésalonik. Na ôbi á, Pol ré lij magtubu tori to tumô bij Tésalonisipê hen. Na Kworênt a a ôbi ré li magtubu hende to hen biji hen. Bay henê are kôl iyôn ba magtubu hende to hen ré na to ca tumô magtubu kêm to yi bô Magtubu Tô toj Bijare to Kôrbi a hen. Hende lij na elê tôre bay cêgi yê Jésu Krist a.

Sapitre 1: 1 - 3:13 na, kwôli Tésalonisipê ka Timoté dôrij Pol hen na, biri yi derê damañ. Ôbi lij Emen dosé wôsa bay yi angañ gelé bij bijné ka dangi ka bô emê bi wo hen a men, ôbi kôl kwôli jé wo ôbi na li nañ yiri perêrji a hen men, kwôli geyé wo dîré erê geléji hen men.

Sapitre 4: 1-12 na, ôbi dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré lêgnê mera ré, nijba, bay ré ô tumô tumô tô geré ayê bô woji a. Sapitre 4: 13-5: 11 a na, ôbi uwôlji kwôle sa kwôlo bay engereri gengij sa jê sé wo bijné ka ma men, gengij sa hera wo *Krist nañ dampare tori hen men. Sapitre 5: 12-28 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori nañ tô to ôbi ay biji men, lijji dosé a men.

Magtubu hende to hen na, a jalê bô ka ange kwôli anga a lê are geré wulê hen. Derêri ba, na wo bay ayê bô ré gel wo coré na gawré ka kirij ka perangi añ kwo ré gengij sa wulê wo kiyay ba, bay ré dî bôrji mega wo wulê bi wo hen ré sa nijba, kwo tayriri ba, ré na kwôle wôni ré. Añ wulê bi wo hen na, bay ré merê kwôy yôd nañ Kelma (4: 17).

Dosé to Pol lij bay ayê bô ka Tésalonik a

¹ Nôbi, Pol nañ Silas nañ Timoté a lê magtubu hende to hen bêngge kenbay bijné ka Ibarna Emen nañ ka Kelma wona Jésu Krist ka Tésalonik a. Nini lêngge dosé. Bi bô derê nañ bô jalê wo Emen baa nañ ken.

Pol lij Emen dosé wô bay ayê bô ka Tésalonik a

² Nini lij Emen dosé kwôy kwôy wô sarngge kêm men, kirija nini mô wô uwôlêri ba, nini uwôli wô sarngge a men. ³ Kirija nini mô wô uwôle Ibarna Emen ba, nini erem sa jé wo ken li wô kibi ayê bô wo wongge hen men, kwo ken li wô kibi peré wo ken perij Emen hen men, wô kibi beré wo ken bu bôrnge iyêre sa anga ken dî bôrnge sara tô Kelma Jésu Krist hen a men. ⁴ Yênêrni, nini hôn wo Emen né perênge men, ré terênge kené yi kari a men. ⁵ Wôsa béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl hen na, na nini uwôl nañ kwôlo kibrini a hen mera ré, nijba, na nañ néé wo Tunu toj hendi bô bôre. Men, na nini hôn wo béré kwôlo niné iyêl hen, ré na tu kwôle men, ken hôn hal wo na nini môrij perêrnge a hen a men. Na nini li hen iyôn na wô derê wongge. ⁶ Men, kenbay ba, ken ay na sa têrni men, sa té Kelma men. Bi wo ken gelij gusij hen kôba, ken ay kwôlo Emen bôrnge a nañ yi derê wo Tunu toj hendi bô bôre bêngge hen. ⁷ Na ôbi á, kené na ari gelé ka dôri ka bay ayê bô ka Maséduwan a nañ ka Akay a añ bi bay ré lij hen iyôn men hen. ⁸ Sa kebrenge kenbay na, bijné toy kwôlo gengij sa Kelma. Na sa iyé Maséduwan a nañ Akay a mera ré, nijba, kwôli bê bô wongge sa Emen a ôm nañ kirij kirij añ kwôlo nija hô kelê gengij sari ba, nañ nij. ⁹ Wôsa bay nañ kibriji woji dô kwôli beré wo na ken beréni yerenge a wulê wo na nini ôrij iyére tonge a hen men, kwôli dé wo ken déj kamrê añ ken bul upé Emen woñ tiri woñ ôbi merê tu geñ a men hen wô lê jé biri. ¹⁰ Men, kené môrij gemij Kemari wo ré hena derômarañ a hera hen a men. Na Kemari Jésu wo ôbi biri ji si kamrê hen ôbi a sa derêna bô bô tarê wo Emen wo a era hen.

2

Jé wo Emen wo Pol na li Tésalonik a

¹ Yênen, kenbay naŋ yernge ken hôn wo kergare to niné ô iyére tonje a hen na, ré na wo beray ré. Wôsa anja nini ô wô lê hen na, nini duu dô. ² Pa dema niné era unéŋge Tésalonik a tô na, gusiŋ to bay na geléni men, tiiré wo bay na tiréni a Pilip a a men na, ken hôn niŋ. Iyére tonje a kôba, biŋé ka pônî li kumbul naŋ ni damaŋ, niŋba, Emen béni néé bi niné uwôliŋ béré Kwôlo Dôri wori béŋge. ³ Aŋ kelé wo nini kôliŋ biŋé bi ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen na, nini kôl na kwôlê woŋ benare ré men, kwoŋ bô habré ré men, kwoŋ lamê kirij né a men. ⁴ Niŋba, na kwôlo Emen gey a niné kôl hen, wôsa ôbi berêni mega wo niné nêni apa ré béni kwôli niné kôliŋ biŋé hen. Nini uwôl béré bi wo hen na wô wo gawré ré dinéni ré, niŋba, bi ré dôriŋ Emen wo hôn ermê woni hen dî. ⁵ Men, ken hôn men, Emen kôba, hôn a men wo kwôlo niné kôl hen na, ré na kwoŋ laseré kirij ré men, niné bili na wô uwôriŋ gursu ré a men. ⁶ Men, nini gey diné wo gawra ré men, kwonje kenbay ré men, kwo kani ka daŋgi ré a men. ⁷ Wôsa nini nêni wo ré niné néŋge wô wo niné na bay jé ka Jésus Krist, niŋba, nini li hen iyôŋ né. Aŋ kirija na nini mô perêrŋge a hen na, na nini béŋge ulôŋ môŋ iyore to biŋ kamne ulôŋ hen iyôŋ. ⁸ Na wô peré wo nini peréŋge hen apa niné uwôliŋ béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen béŋge hen. Nini geyéŋge damaŋ aŋ ré na yerni bi kôba, niné ayê liŋ jé béŋge hen. ⁹ Yêneni, erméŋge sa jé wo nini li perêrŋge a merêniŋ kêm hen. Wulê bi wo na nini uwôliŋ béré Kwôlo Dôri béŋge hen na, na nini li jé yoyre naŋ tu tare aŋ bi niné môriŋ kwôni perêrŋge a hen né.

¹⁰ Men, na ken gel jé lêreni wulê wo na nini baŋ perêrŋge a kenbay bay ayê bôbô hen men, Emen kôba, na hôn a men wo ré na jé lê wo dôri men, kwoŋ derôre a men dîba, ré na kwo habij né. ¹¹ Men, ken hôn wo na niné cubu tirni tôrŋge a pôn pôn kêm mega wo iba kamré ré liŋ naŋ kamni hen iyôŋ. ¹² Men, na nini dôbêŋge

ibiyare bôrŋge a men, na nini jal bôrŋge men, na nini masêŋge bi jé lêreŋge ré dé tu Emen woŋ ôbi uwôgêrŋge bi kené si bô emê iyére tori a men, kené mô bô hini emê wori a a men hen.

¹³ Men, nini liŋ Emen dosé kwôy kwôy wôsa kirija nini ulêŋge béré kwôli na ken toy aŋ biŋ bôrŋge sara hen na, na ken bô mega ré na kwôlo gawré ré, niŋba, ré na kwo Emen. Na tiri, kwôlê bi wo hen na kwo Emen apa ré li jé bôrŋge kenbay kaŋ bay ayê bôbô a hen. ¹⁴ Yênen, na gusiŋ to bay na geliŋ églis to Judé to na to Emen aŋ bi bôre sa Jésus Krist hen a kenbay kôba, bay ré geléŋge hen men. Yênenŋge gaŋ a geléŋge gusiŋ mega wo Jubnê na geliŋ bay ayê bôbô ka Judé gusiŋ hen iyôŋ men. ¹⁵ Na Jubnê bay ka hen a na deré Kelma wona Jésus naŋ bay kibi Emen ka tumô apa ré hô geléni gusiŋ kemnêŋ a men hen. Aŋ jé lêreji dôriŋ Emen ré men, bay na bay bayi biŋé kêm a men. ¹⁶ Bay mase ciré jerêni bi niné kôliŋ biŋé ka na Jubnê ré hen kwôlo Emen wo a gôliŋ naŋ ci hen. Ôbi a na têriŋ to bay li derij kibi to gay gay to bay lêré hen aŋ bugo bô tarê wo Emen sarji a.

Pol genge herê erê gelé bay ayê bôbô ka Tésalonik a

¹⁷ Yênen, kirija bay na dagêni sa iyére tonje a na, doyréŋge lêni lê wo ken gel ré. Na yerni a na erê hen niŋba, tinini ba naŋ ken yeŋ. Aŋ nini mase wo niné herê ô geléŋge. ¹⁸ Nôbi naŋ yen en genge têê kwône ené herê ô geléŋge niŋba, Sidan a jerêni. ¹⁹ Na kenbay naŋ tô bay ayê bôbô ka baa hen a na tô anja nini mô gem hen men, yi derê woni men, gwôyé woŋ dampare wo niŋa diŋ dengôrni tumô Kelma wona Jésus a wulê wo ôbi a buloŋ heraj hen a men. ²⁰ Na tiri, wo kena ari dê dengô kani men, yi derê woni a men.

3

¹ Ôbi á, gelé wo nana geliŋ yerna ré ca yeŋ hen na, nêniŋ niŋ apa niné genge nibay naŋ Silas niné erê merê Atên a sem, ² apa na niné jé Timoté ô unéŋge hen. Ôbi na yêneni wo li jé wo Emen naŋ nini men, nini uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jésus

Krist bem a men, ôbi á, niné jéri yernge a bi ré ô lê nap ken men, ré dôbênge ibiyare bônge a an bi kené dëbip iyêre sa ayê bôo wonge a. ³ Wô wo gusip to bay gelênge hen na, ma kena dëp geré wo Emen. Wôsa ken hôn mega wo gusip na, ré yi gengip na sarna nabay bipé ka Emen. ⁴ Na nini kelênge ca tumô kiripa na nini ban perênge a tô hen mega wo bay ré geléna gusip an haw hen ba, ken gel nap turnge nip. ⁵ Na ôbi á, bôn né bu kalmê om né ana na ené jé Timoté yernge a bi ré ô gelé na ba, kené bi bônge dô sa Emen a baa ya ba, wôsa bôn hare wô wo Sidan ma ré lamênge an jé wo na nini li perênge a hen ma ré yé anga beray dëp iyôn.

⁶ Nipba, ôbi bulo hera nip an derêni kwôlenge wo dôri kôl iyôn ba kené bi bônge sa Jésus Krist a baa ya men, kené perip yernge a men. Men, ôbi kelêni kené erem sarni a dô baa ya men, doy geléni ré lénge mega nibay kôba, doy gelérnge ré lêni hen iyôn men. ⁷ Yênen, bi wo nini gelip gusip gap hen hari kôba, kiripa Timoté derêni mega wo kené bi bônge sa Jésus Krist a baa ya hen iyôn na, bôni kurip tôn hari nip. ⁸ Wôsa mega wo ken bu bônge iyêre tô bipare tonge a nap Kelma a baa ya tô hen na, nini bér cagaga nip. ⁹ Yerni bi wo yéni tumô Emen a wô sarnge hen na, ré niné liri dosé wô sarnge têe dubu kôba, nêmen né tô tô. ¹⁰ Men, nini uwôli yoyre nap tu tare bi ré béni bi niné hô ô gelênge men, niné hô gelênge anga gengip sa geré wo Emen wo ken hôn ré tô hen men.

¹¹ Bi Ibarna Emen nap yiri nap Kelma wona Jésus bi ré béni geré bi niné hô ô gelênge. ¹² Bi Kelma wona bénge bi ken perip yernge men, kené perip tô bipé ka dangi kêm a men tumô tumô mega wo nibay nini perênge hen iyôn men. ¹³ Na hen iyôn a, kené dëbip iyêrê tô kwôli a an bi kené lip ani kani ka habip né men, kené yip gawré ka séli tu Ibarna Emen a Wulê wo Kelma wona Jésus a bulon heran sa terare a nà nap *manê ka derômaran a kêm hen.

4

Hal wo dôrip Emen

¹ Yênen, kwôlo dangi wo nipa kelê a na: tumô ba, na nini gelênge hal wo kené li an ré dôrip Emen, an ken li na hen iyôn hende to hen têt têt. Men, haw hen nini hô uwôlênge men, nini sôm sarnge a a men nap hini Kelma wona Jésus bi kené li hen iyôn tumô tumô. ² Ken hôn na kap tôo to Kelma wona Jésus wo na kôlip bipé ré li a niné kelênge hen men. ³ Wôsa anga Emen gey na, na wo kené yi bipé ka séli tiri a men, kené jôo yernge sa yipare ton iyôn a tôn a hen a men. ⁴ Men, bi i i ba, bi hôn kini merê nap tamni nap bô bôre men, nap geréri a men. ⁵ Diba ken dî doy yébé lénge dë sarnge mega wo lip bipé ka hôn Emen né hen iyôn né. ⁶ Sa kwôlo gengip sa wogé yébé bi wo hen na, bi kwôni lip yêni ôbi ayê bôo habip gengip sari ré yôd. Na nini kelênge ba, na nini hô kelênge a tô: mega wo bipé kap bay lêre are bay ka iyôngi hen na, Emen a sa peréji. ⁷ Wôsa Emen na uwôgêna bi nana yip yipare ton iyôn a tôn né, nipba, bi nana yip gawré ka séli tiri a dî. ⁸ Ôbi á, kwôni wo ré kap kwôlé bi wo hen na, na kwôlo gawré a ôbi ré kap hen né, nipba, na kwo Emen won ôbi bénge Tunu ton hendi bô bôre hen a ôbi ré kap hen.

⁹ Yênen, kwôlo gengip sa peré wo kené perip yernge hen na, ken gey bi kwôni ré li magtubu bénge kwôli ré nip, wôsa Emen na gelênge geréri nip. ¹⁰ Na tiri wo ken pur bipé ka Emen ka sa iyé Maséduwan kêm hanje, nipba, nini uwôlênge bi kené hô li hen iyôn daman a. ¹¹ Men, masênge bi ken mô dô men, cebénge turnge tô anga na kanje kap yernge a men, merênge bi ken li jé nap kôbrenge wonge mega wo na nini kelênge tumô nip hen iyôn. ¹² Lénge hen iyôn bi bipé ka ay bôrji ré tô hen na, ré dô kwôlenge dô men, kené môrip kwôni ré men.

Kwôlo gengip sa jê sé wo bipé ka ma

¹³ Yênen, kwôlo gengip sa bipé kap bay ayê bôo ka ma hen na, nini gey bi kené hôn tôri dô an bi kené li nimré mega bipé

ka pôni ka ari dé bôô sara kaji nap hen iyôn né. ¹⁴ Wôsa nana hôn wo Jésus ré ma aṅ Emen ré biri ji si kampê men. Na hen iyôn a ãipné ka ré ma tô Jésus a hen na, Emen ré sa biji bay ré jê sé kampê aṅ heraji nap Jésus men.

¹⁵ Kwôlo nipa kelê haw hen na, na kwôlo Kelma wona na kôl nipa. Wulê wo ôbi a buloṅ herap hen na, nabay ka nana baa geṅ hen, naa erê tumô ka ma nipa hen né kwôy. ¹⁶ Aṅ wulê bi wo hen na, Emen a ayê tôri bé, menba, tôô dami wo *manê ka derômarap a emê kaṅ ta, menba, burupju to Emen a emê menba, Kelma Jésus Krist nap yiri a herbo derômarap a aṅ ãipné ka na ma tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen na, bay a jê sé kampê tumô. ¹⁷ Aṅ nabay ka nana baa tu geṅ hen na, Emen a sa dayêna nap ci bô kirip ka geri a wô jerê kwini Kelma wona ta aṅ naa sa erê merê nap ãi yôd. ¹⁸ Iyôn ba, ken dôbipa ibiyare bôrnge a nap kwôlê bi wo hen.

5

Merênge sa têrnge gemip hera wo Kelma

¹ Yênen, kwôlo gengipa sa wulê wo are bay ka hen a sap hen na, ken ôrip doṅ magtubu to niné li bênge gengipa sa wulê bi wo hen ré nipa. ² Wôsa kwôlo gengipa sa Wulê bi wo Kelma wona a buloṅ herap dus mega gema wo so yoyre hen na, ken hôn dô nipa. ³ Kiripa ãipné a kelê iyôn ba: «Kirip ré yi nap jalêrji men, nap derêrji a men tô,» menba, mênê a soji dus môṅ yê wo jubu iyore dus lere iyôn. Aṅ kwôni pôn nêṅ iyôn wo a baa ba nap. ⁴ Yênen, kenbay ba, ken mô na bô dilemne a wo wulê bi wo hen a jebênge dus môṅ ôbi gemsare iyôn ré nipa. ⁵ Wôsa kenbay kena kirip ka perapṅi men, kena kam kirip ka wôli a men ãiba, kena ka dilemne ré nipa. ⁶ Iyôn ba, na yênge kum mega wo ãipné yipa hen iyôn né nipa, na merênge tu geṅ men, na ãenge tu melênê sa yerna a men. ⁷ Hena kwôni wo ré gey yé kum ba, na yoyre a ôbi ré yi kum men, hena kwôni wo ré gey kwoyé care ba, na yoyre a ôbi ré kwoyé men. ⁸ Nipa, nabay ba, nana

kirip ka wôli iyôn ba na ãi tu melênê sa yerna. Men, ayê bôô wona nap perê wo nana pur megêrna a men hen na, bi yi môṅ *bargay kaṅ kumbul kaṅ musure ka nana tôbe têlip yerna iyôn men, gelê wo nana ãi bôrna sara hen kôba, yi môṅ jabga woṅ kumbul wo ken têlip sarṅge iyôn a men. ⁹ Wôsa Emen na terêna na wo nana gelip gusipa tô bô tarê wori a ré, nipa, ãiré gôlip nap na wô kibi aṅga Kelma wona Jésus Krist li hen ãi. ¹⁰ Wôsa ôbi ma wô sarna aṅ bi nana ô merê nap ãi aṅ ré nana ma na ma, ré nana mô na tu geṅ kôba, wulê wo ôbi a herap hen na, na kwôlê wôni ré nipa. ¹¹ Iyôn ba, ken dôbipa ibiyare bôrnge a men, ken lip bô derê nap yernge kwôy kwôy mega wo ken lip nipa hen iyôn.

Gerip kwôlê woṅ dôbê ibiyare nap dosé to ôbi lipi

¹² Yênen, ãipné ka li jê wo Emen perêrnge a ka na ka Kelma ãipi bi ré dô tumôrnge men, ré gelenge are a men hen na, nini uwôlênge bi kené bipi kwôlê. ¹³ Lênge tôrji a men, ken perji damaṅ a wô jê wo Emen wo bay li perêrnge a hen. Kenbay kôba, ken mô nap bô jalê perêrnge a a men.

¹⁴ Men, yênen, nini uwôlênge bi kené hal ãipné kaṅ kuypê men, kené dôbe ibiyare bô ãipné ka sun kwôlê hen men, kené li nap ka iya hen men, ulênge bôrnge sa ãipné kêma a a men. ¹⁵ Berênge dô, hena kwôni ré lênge habipa ba, ken hô lipi habrê hôrip turu a ré, nipa, ken lip derê perêrnge a men, ken li nap ãipné kêma a men.

¹⁶ Lênge yi derê nap wulê wulê men, ¹⁷ ken uwôl Emen ta ta a men. ¹⁸ Hena kirip ré dô, ré habipa kôba, ken lip Emen dosé. Wôsa na hen iyôn a Emen ré gey wo kenbay ka kené bipi nap Jésus Krist hen kené li.

¹⁹ Jôripṅge Tunu lê jê wore ré men, ²⁰ ken bô kwôlo ãipné ka kôl ciré na bay kibi Emen hen mega ani ré iyôn né, ²¹ nipa, ken kôbe tô kwôlo kêma wo bay kelenge hen ba, ré hena na lipi Emen a ba, aṅ kwo

dôri a kené ay lij jé. ²² Men, bi lê ani kani ka habij uwôge henem ré a men.

²³ Bi Emen woj ôbi bij ãijé bô jalê hen li aḅ ken yi ãijé ka séli tiri a men, bi gem ermé woḅge men, tunuḅge naḅ yerḅge kêm aḅ bi Wulê wo Kelma wona Jêsu Krist a buloḅ herap hen na, kwôlê wôni wo habij ré sa ãu sarḅge ré. ²⁴ Emen bi wo uwôgêḅge bi kené yi kari hen na, ôbi a lê wôsa aḅga ôbi genge ba, ôbi li môj môj.

²⁵ Yênen, uwôlêḅge Emen wô sarni men.

²⁶ Lijge bay ayê bôô kêm dosé naḅ yi yé béni men.

²⁷ En uwôlêḅge naḅ hini Kelma wona bi kené dôḅse magtubu hende to hen tumô bay ayê bôô a kêm.

²⁸ Na kwôlo en gey kelê bi a hen. Bi Kelma wona Jêsu Krist tô kibri sarḅge a.

Magtubu to jôgij wôô to Pol li bij Tésalonisipê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Bô magtubu tori to têt to wôô to ôbi li bij Tésalonisipê hen na, *ôbi jé Pol hô kôl kwôlo ôbi na kôl bô magtubu tori to tumô hen. Kwôlê bi wo hen na, na kwôlo gengij sa hera wo *Krist nap dampare tori. Kwôlê bi wo hen dôyrê bay ayê bôô ka Tésalonik a. Ka pônî perêrji a hen na, kôl wulê bi wo hen ré sa nij (2: 2), ka pônî kap lê jé wô wo kibi kirij ré baa da nij an na gawrê ka li jé hen a lê nap ci nap wulê wulê (3: 6-12). Magtubu hende to hen lij na wô janij kwôlê bi wo guseré églis to Tésalonik a hen.

Anğa tumô ba *ôbi jé Pol ay tô lij Emen dosé wô kibi ayê bôô men, peré men wo yi yi bay ayê bôô ka Tésalonik a hen men, ôbi uwôl Kelma bi ré biji bi bay ré lêngê tô anğa ôbi uwôgeji kwôliji hen (1: 1-12). Cêgi kwôlê bi wo hen peran menba, ôbi sa sa mawi kwôlo bô magtubu hende to hen. Na kwôlo gengij na sa anğan gelé ka gengij sa hera wo Krist nap dampare tori. Hera wo Krist nap dampare tori a sa tumô kwon ôbi uwôbi yiri won ôbi habré hen né. Ôbi a lê an bijé a narij Emen kwôlê daman men, bay kapê Krist a men (2: 1-12). Tumô néé wo habré bi wo a uwôngê sa gawrê hen na, dô wo bay ayê bôô ré debû sa têrji a sa bôô pôn woji a gengij sa Kwôlo Dôri men, bi bay ré merên tô uwôlê Emen a ré a men (2: 13-3: 5). Na nap nééri a Pol ré kurij uné kupê an gelji ka ré li jé an bi ciré môrij kwôni ré hen (3: 6-15). Ôbi duu kibi magtubu tori nap terê kibi men, lij dosé a men (3: 16-18).

Sapitre 3: 10 wo kôl iyôn ba: «Kwôni wo ré kap lê jé ba, ré om are ré men» hen na, yêge maa Tésalonisipê gengij sa dayê ayê bôô nap jé wo Emen bij bijé kari kôbriji a nap wulê wulê hen.

Dosé to ôbi liji

1:8 1: 8 Kurôn kibé 79: 6

¹ Nôbi, Pol nap Silas nap Timoté a lê magtubu hende to hen bêngge kenbay bijé ka Ibarna Emen nap ka Kelma wona Jésu Krist ka Tésalonik a. Nini lêngge dosé. ² Bi bô derê nap bô jalê wo Ibarna Emen nap kwo Kelma Jésu Krist baa nap ken.

Kwôlo gengij sa jerê kwôlê Wulê wo Krist a heran hen

³ Yênen, dé wo niné lij Emen dosé wô sarnge kwôy kwôy. Nini liri dosé wôsa ken bi bônge sari a baa ya tô men, kenbay kêm ken perij yernge daman a men tô. ⁴ Ôbi a, kirija niné debû tumô églisipê ka Emen a ba, nini di dengôni wô kebrenge wôsa bay gelenge gusij daman hari kôba, ken bu ayê bôô wonge iyêre baa ya tô.

⁵ Na wô gusij hende to bay gelenge hen ana niné hôn wo Emen né sa jerê kwôlê sa bijé nap geréri hen, wôsa ken bu bônge iyêre baa ya tô. Ôbi a Emen ré lê wo ka sé bô emê iyêre tori a. Na wô wo ôbi na Kelma wonge ana bay ré gelenge gusij hen. ⁶ Ôbi a Emen né jerê kwôlê won derôre an bijé ka na gelenge gusij hen na, ôbi a geléji gusij men. ⁷ Ôbi a Wulê wo Kelma wona Jésu Krist nap manê kari ka derômaran a ka ôrij nap néé hen a heraji hen na, kenbay ka bay gelenge gusij haw hen men, nibay a men na, ôbi a sa jalê bôrna. ⁸ Ôbi a hera nap tare to kôle tô pelêm pelêm hen an bijé ka hôn Emen né men, ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo gengij sa Kelma wona Jésu a ré hen a men na, ôbi a gelji gusij. ⁹ Bay a gelij gusij kelangê nap Kelma men, nap dampare tori to dê kirij hen a men. Ôbi a na mênê wo nap kwini hen. ¹⁰ Wulê bi wo hen na, na wulê wo Kelma wona Jésu a heran. Kirij bay ka hen na, bijé kari a heramiri men, bijé kêm ka bi bôrji sari a hen a ayê kibri a men. Kenbay kôba, ka perêrji a men wôsa na ken bi bônge sa béré kwôli wo na nini ulenge hen.

¹¹ Na ôbi á, niné uwôl Emen ta ta wô sarnge men hen. Men, nini uwôli bi jé lêrenge ré bij nap uwôgê wo ôbi

na uwôgênge hen men, nini uwôli bi ré béngge néé bi kené lij anğa dôri kêm ka ken gey lê hen men, kené lij jé sa ayê bôwonge a dô a men. ¹² Ôbi a bîjé ré ayê kibi hini Kelma wona Jêsu wô kebrenge men, bay ré ayê kebrenge wô kibri men. Na hen iyôn a bay ré gelé derê Emen wona nañ Kelma wona Jêsu Krist a men hen.

2

Ôbi bô habré a lê habré wori pa dema Kelma ré hera tô

¹ Yênen, kwôlo gengij sa hera wo Kelma wona Jêsu Krist nañ merê wo na erê merê nañ dî a men hen na, en uwôlênge bi ² kené eremnéré kwôlê si na si na ré men, kené sun wo Wulê wo Kelma ré heraj hen ré nêmen nij né a men. Yan ba, kwôni na a kelênge Emen a ré kelê ley, kwôni na uwôlinge béré ley, nibay a na lê bô magtubu a ley kôba, ken bi bônge sara ré. ³ Dênge bi kwôni lamênge nañ gwosore tori tôni ré pa pa, wôsa wulê bi wo hen a sa hen iyôn mera ré. Pa dema wulê bi wo hen ré sa tô na, bîjé kwône a kapê Emen men, ôbi bô habré wo a mênê yôd hen kôba, a gelé yiri nô a men. ⁴ Ôbi bô habré bi wo hen a kapê are kêm ka gawré tebe hen men, bônji môñ emen iyôn hen a men. Ôbi a kelê dîré gôlij sa are kêm men, a erê kwôy bô iyéy Emen a ô merê ya a kelê dîbi dîré na emen bi nañ yiri.

⁵ Kirija na en baj iyére tonje a hen na, na en kelênge kwôli are bay ka hen kêm menba, bônge jebênge sara ré ba? ⁶ Nijba, anğa jôo wo are bay hen ré lij haw hen na, kenbay ken hôn. Nijba, nañ wulê wo Emen na genge hen dema ôbi bô habré bi wo hen ré so tu wolé. ⁷ Néé wo ôbi bô habré bi wo yi nañ kini uwôbêri hen na, gel yiri nô nij, nijba, a lê habré damañ a na wulê kwo na jôri geré hen a nañê dem. ⁸ Hen dema ôbi bô habré bi wo hen ré so tu wolé. Añ Kelma Jêsu a mênêri nañ bul woñ kibri men, a mênêri nañ néé wo hera wori a men. ⁹ Wulê wo ôbi bô habré bi wo hen a soñ hen na, a yé

nañ néé wo Sidan añ a lij anğan ginê nañ kap gelé kap benare ka gay gay. ¹⁰ Ôbi bô habré bi wo hen a sa lê anğa habij ka gay gay wô lamij bîjé wô bîji bô mênê a wôsa bay kap bê bônji sa kwôlê woñ tiri a wo ré gôlij nañ ci hen. ¹¹ Na wô wo bay kap Emen aña ôbi ré bi ermé woji habij añ dîji bay bi bônji na sa anğan benare a a men hen. ¹² Ôbi a, Emen né perê bîjé kêm ka kap kwôlê woñ tiri hen men, ka lê anğa habij a beré bônji hen dî men.

Emen terênge bi dîré gôlij nañ ken

¹³ Yênen, kenbay ka ken dé tu Kelma hen na, nija lij Emen dosé wô kebrenge kwôy kwôy. Wôsa ôbi na terênge bi kené yi ka tumô ka dîré gôlij nañ ken nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bônji to bi ken yi kari hen. Men, wô bônge wo ken bi sa kwôlê woñ tiri a a men hen. ¹⁴ Na wô wo kené yij kari bi aña ôbi na ré uwôgênge wulê wo na nini uwôlij béré Kwôlo Dôri wori béngge hen. Emen na uwôgênge bi kenbay kôba, kené uwôn hini emê wo Kelma wona Jêsu Krist men. ¹⁵ Iyôn ba, yênen, ken debe gerañ tô kwôlo Emen a men, ken bi bônge jebênge sa kwôlo na nini gelênge a hen men, sa kwo na nini li bô magtubu a bênge hen a men.

¹⁶ Bi Kelma wona Jêsu Krist nañ yiri nañ Ibarna Emen wo geyéna añ dôbêna ibiyare bônna men, bena anğan bê bôw sara nañ bô derê wori hen na, ¹⁷ bi dôbênge ibiyare bônge a damañ men, bi bênge néé wô lij anğa dôri men, wô kôlij Kwôlo Dôri kwôy kwôy a men.

3

Uwôlênge Emen wô sarni

¹ Yênen, kwôlo baa wo nija kelê a na: nini uwôlênge bi kené uwôl Emen wô sarni bi kwôlo Kelma Jêsu ré ôrij tumô lew lew men, bi bîjé ré enge bîj kwôlê sara mega wo kenbay ken lij hen iyôn men. ² Men, ken uwôli bi ôbi ré geméni wô bay bô habré, wôsa na bîjé kêm a geyé bê bônji sa kwôlo nini uwôl béreri hen né.

³ Wôsa Kelma na ôbi bô pôn aṅ ôbi a béṅge ka beré bôṅge iyêrê men, a geméṅge wô Sidan a men. ⁴ Ôbi béni nini bi bôṅni sarṅge a men, nini hôn wo kené bi bôṅge sa kwôlo na nini kelêṅge a hen baa ya tô aṅ kené lê na hen iyôṅ kwôy kwôy.

⁵ Bi Kelma wona li naṅ ken aṅ ken geyiṅ Emen kwôy kwôy men, ken beriṅ bôṅge iyêre sa gusiṅ to bay geléṅge a mega wo Jésu na beriṅ bôri iyêre hen iyôṅ men.

Lêṅge jé mega wo nini liṅ hen iyôṅ men

⁶ Yênen, nini kelêṅge naṅ hini Kelma wona Jésu Krist bi kené pô yerṅge aṅ yi bay ayê bô kaṅ kwipê aṅ kaṅ kwôlo na nini geli hen. ⁷ Ken hôn, aṅga na nini li hen na, na nini li bi kenbay kôba, kené liṅ hen iyôṅ men, wôsa wulê wo na nini baṅ iyêre tonṅe a hen na, ken hôn wo na niné li jé damaṅ. ⁸ Men, na nini ôm aṅga kwôni déṅ iyôṅ né a men, niṅba, na nini li jé yoyre naṅ tu tare môṅ niné maṅ iyôṅ wô abiy yerni wôsa nini gey geléṅge gusiṅ gengiṅ sa aṅgaṅ emêrni ré. ⁹ Lê wo nini li hen iyôṅ na, na eṅgeréṅge are a na gelêni ré, niṅba, nini li hen iyôṅ bi niné yiṅ aṅgaṅ gelé ka dôri bi kené li. ¹⁰ Wulê wo na nini baṅ iyêre tonṅe a tô hen na, na nini kelêṅge iyôṅ ba: «Hena kwôni wo ré gey lê jé ré ba, bi ôm emê ré men.»

¹¹ Nini kôl hen iyôṅ wôsa bay kôl iyôṅ ba biṅé ka pôni perêṅge a ré gey lê jé ré aṅ ré ô na wô dé tirji tô aṅga megêrji a dî. ¹² Biṅé bay ka iyôṅgi hen na, nini kôlji naṅ hini Kelma wona Jésu Krist bi bay ré li jé naṅ wulê wulê wô uwôṅniṅ aṅgaṅ emêrji.

¹³ Yênen, kenbay ba, ken li aṅga dôri ôriṅ tumô tumô dîba, ken merên sara ré. ¹⁴ Hena kwôni ré bi kwôlê sa kwôlo nini li bô magtubu a béṅge hen ré na, ken kôbri men, ken biṅ naṅ dî ré a men, aṅ bi tayre ré diri. ¹⁵ Aṅ ken haali mega yêneṅge iyôṅ dîba, ken bôri mega ré janéṅge iyôṅ né.

Deré kibi kwôlê

¹⁶ Bi Kelma Jésu woṅ ôbi biṅ biṅé bô jalê hen ôbi naṅ yiri bi béṅge bô jalê kwôy kwôy sa are kêṅ a men, bi baa naṅ ken kêṅ a men.

¹⁷ Dosé toṅ deriṅ kibi magtubu hende to hen na, na nôbi Pol naṅ kôben wupê a lê hen niṅ. Na hen iyôṅ a ené deriṅ kibi magtubu tiṅé kwôy kwôy men, na hen iyôṅ a ené lêrê a men.

¹⁸ Na kwôlo en gey keléṅge bi a hen. Bi Kelma wona Jésu Krist tô kibri sarṅge a kêṅ.

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Timoté na, na kema wo yori na Jub, ôbi ay bôri. Ibari na grêk. Na iyé Listre a bô emê Asi a kirijna Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to têt wôh hen aña ôbi ré uwonni ya. (Asi to tô bô a hende to hen na, kemnêj ba hene na Turki. Jé lê bay jé 16:1-3). Ayij tôri wulê bi wo hen na, Timoté yi tô kibi *ôbi jé Pol perê ka kwôni a. Timoté bi Pol ôrij na kirij kirij wô ulê béré men, Pol jéri têt kwône wô nanê kwôlê wo denggel denggel perê bijé ka kwôlê woji sun kirij hen men. Na hen iyôn a hini ré yij bô magtubu to Jé lê bay jé 17: 14-15, 18: 5, 19: 22 men, bô magtubu to gay gay to Pol li hen men (1 Kworêntijê 4: 17, 16: 10-11, Pilipijê 2: 19-24, 1 Tésalonisijê 3: 2-6). Magtubu to wôh to Pol li bij Timoté hen men, bij Tit a men hen na, bay uwôgeji «magtubu to bay derê tumô kirij» (Lettres Pastorales).

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté hen na, kôl kwôli are subu:

1. Yêgê maa églis wô sa anğan gelé ka benare hen men, kwôli dayrê ermé wo Jubnê na kwo bijé ka na Jubnê ré hen ta wo bijé ka pôn mase ciré ulê béreri hen.
2. Magtubu hende to hen kôl na kwôli geré tibé Emen men, derê tumô églis men, hal wo bay derê tumô églis a men.
3. Deré kibri ba, hende gelij na Timoté geré lê jé wori men, berê sa bay ayê bôh a men a bi ôbi ré yij mana wo Jésu Krist wo dôri (4:6).

Magtubu to Timoté to tumô hende to hen na, já soderére kirij wôh: Kwo tumô ba, kôl na kwôli gelij bay ayê bôh are men, na bay derê tumôri men, (Sapitre 1-3) kwo jôgij wôh ba, na tôh to gengij sa jé wo Timoté a lê hen a men (Sapitre 4-6).

Dosé to Pol lij Timoté

¹ Nôbi, Pol a lê magtubu hende to hen. Nôbi wo ena *ôbi jé wo Jésu Krist wo Emen wojan ôbi gôlij na na hen a dôren men, na na kap tôh Jésu Krist wo nana bi bôrna sari a a men hen. ² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi mega kema wojan bôn iyôn, sa kibi ayê bôh wom hen. Bi Ibari Emen na Jésu Krist Kelma wona tô kibriji sam a men, bi bay bô tu na tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol yêge maa Timoté wô sa bijé ka bay gelére are ka benare hen

³ Mega wo na en kôlem wulê wo na ena ôrij Maséduwan hen na, mô a Epês a wôsa bijé ka pôn ka bay gelij megêri anğan benare hen na, ju kôlji bi bay dî ba. ⁴ Men, kôlji bi bay ré merên yirji sa kwôlê wojan dilemne a ré men, bay ré narij kwôlê wo gengij sa tô môh woji wo kô ré hen ré a men. Wôsa are bay ka iyônji hen na, uwôl na naripare mera dîba, bij na geré gelé wo Emen genge a na nana hôn na ayê bôh hen né. ⁵ En ay tôh bem kôl hen iyôn na wô wo bay ayê bôh ré geyij yirji na bôh pôn men, na ermé wo dôri men, na bê bôh wojan tiri a men. ⁶ Bijé ka pôn ka bay gelé anğan benare bay ka hen bul cêgeriji bij hal wo dôri bi wo hen a na bay ge kay sa naripare kwôlê wojan iyôn a tôh bi wo hen. ⁷ Bay gey ciré yé damné ka bay gelij bijé tôh to Emen, nijba, bay gan kôba, hôn kwôlê woji bi wo hen ré men, kwôlê wo bay kôl na ibiyare hen kôba, bay hôn tôri ré a men.

⁸ Nana hôn mega wo tôh to Emen na ré dô, hena nana ay lij jé na geréri. ⁹ Bi na henêge mega wo tôh ré dîj na wô sa bay lêre anğan derôre ré. Nijba, hende dîj na wô sa bijé ka bay dagê sa tôh na bay bê kwôlê ré hen men, bay lê habré na bay lê têrij hen men, bay bijare Emen na anga yi na jengêri hen kwôlê ré hen men, bay deré balêri na bay deré bijé hen men, ¹⁰ bay yij yijare toj iyôn a tôh hen men, bay yij na megêri impê hen men, bay lê jenga gawré hen men, bay benare hen men, bay gwôserê kwôlê tumô kilmé hen men, wô anga dangi kêm

ka habij ka bij nap anja tiri ka na nana gelij bijé ka Emen gey nana li hen né. ¹¹ Anjan gelé kan tiri bay ka hen na, yi na bô Kwôlo Dôri wo Emen na bèn kôben a hen. Kwôlo dôri bi wo hen na, gengij na sa Emen woj ôbi hini emê hen men, wo na hanê derê hen a men hen.

Pol lij Emen dosé wô sa bô derê wori

¹² En lij Jésu Krist Kelma wona dosé wô wo ôbi ben néé sa jé wupê. En liri dosé wôsa ôbi bôren môj ôbi bô pôn iyôn apa ré dôren bi ené li jé wori hen. ¹³ Bi wo ca ba, na en iyêl kwôlê wo habij gengij sari men, na en gili gusij men, na en tiréri a men hen. Nipba, Emen bô tu ja tijê wôsa na en bi bôn sari a ré men, tun na jôrij sa anja na en li hen né a men. ¹⁴ Wô bijare to en bij nap Jésu Krist hen na, Kelma wona tô kibri damañ a san a men, ôbi ben en bi bôn sari a men, ben en gey bijé ka dangi a men. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelê hen, an dô wo bijé kêm ré bi bôri sara: Jésu Krist era sa terare a nà wô gôlij nap bijé kan bay lê têrij, an nôbi kôba, ena ôbi têrij wo gôlij sa bay lê têrij kêm an sôn. ¹⁶ Na ôbi á, Emen ré bô tu ja tijê an bi Jésu Krist ré gel ulê bô wori nap geré wupê nôbi dami ôbi lê têrij an bi ré yi anjan gelé bij bijé ka ca sa bê bôri sari a an uwônij gelê wo nap kwini bi wo hen men hen. ¹⁷ Bi bijé heram men, ay kibi Kelma wo dami woj ôbi merê nap kwini hen kwôy kwôy men, kwo a ma ré hen men, kwo kwôni gili ré a men hen. Ôbi a na Emen pôn nêj hari. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

¹⁸ Keman Timoté, en bêm kan tô hende to hen kôm a mega wo bay kibi Emen na kôl tumô gengij sam hen iyôn. Erem sa kwôlê woji bi wo hen a an bi li nap ju sa kumul wo ju li nap bijé kan bay gelijare bijé anjan benare hen. ¹⁹ Gem ayê bô wom dô men, gem ermé wom a men. Wôsa bijé ka pôni kan lê jé nap ermé wo dôri bi wo hen an mênij ayê bô woji. ²⁰ Si Himéné nap Alêksander na perê bijé bay ka hen. En nôgiji bij Sidan an bi bay ré halij an bi cêgê ba, bay ré tiiré Emen ré nij.

2

Kan tô to gengij sa uwôlê Emen

¹ Iyôn ba, anja bu bôn damañ ka en ayij tôon bij bay ayê bô na, na bi bay ré engerij Emen ré bij bijé anja bay ôrij doyriji hen men, bay ré uwôli men, bay ré sôm sari a men, bay ré liri dosé wô sa anja ôbi li bij bijé kêm hen a men. ² Uwôlênge Emen wô sa kilmé men, wô bijé kêm ka kenare kôbriji a hen a men, an bi nana môrij dê nap bô jalê men, bi nana di yerna yi Emen a dô men. ³ Uwôlê Emen wô sa bijé kêm na, na anja dôri men, na anja dé tu Emen woj ôbi gôlij nap na hen a men. ⁴ Ôbi gey hen iyôn bi bijé kêm ré gôl men, bay ré hôn tu kwôlê a men. ⁵ Wôsa Emen na pôn nêj hari men, ôbi debé derôri a nap bijé na, na Jésu Krist pôn nêj hari men, ôbi na gawra a men. ⁶ Ôbi ay yiri lij sarga an bi bijé kêm ré mô sarji senge. Ôbi li hen iyôn gelij bijé ka Emen ré gey gôlij nap ci. Ôbi gel hen iyôn na wulê wo Emen na genge hen. ⁷ Na ôbi á, Emen ré dén bi ené yi ôbi uwôlê béré men, *ôbi jé wo Krist a men hen. An bi ené gelij bijé ka na Jubné ré hen anja gengij sa ayê bô men, tu kwôlê a men. En kôl na kwôlê woj tiri dîba, na benare ré.

⁸ En gey bi bijé ré uwôl Emen nap kirij kirij men, bay ré pô kôbriji wo séli ta an uwôlijni nap bô wo pôn men, nap bô taré ré men, nap napare ré a men.

Kwôlo gengij sa anja yébé ré li

⁹ En gey bi yébé ré ha bargay kaji nap tô gerériji dîba, kan lamij impê hen né men, bi bay ré duu yirji tôj men, bi ré pôy sarji toj bayrare ré men, ré elagêrê yirji nap lôr ré men, nan ré men, ré tôbe bargay ka gararji gan hen né a men. ¹⁰ Nipba, anjan kalmare kaji ba, bi yi na jé lêreji wo dôri hen, ôbi a dé yébé ka kôl ciré na ka Emen hen. ¹¹ Kirija yébé mô wô toyé kwôlê na, bi bay herage ré men, bi bij ôbi halêri hen kwôlê a men. ¹² En jô wo yébé ré gelij impê are men, ré ôm sarji ré men, ré herage ré a men. ¹³ Wôsa Emen di Adam tumô dema ré di Êb tô. ¹⁴ Men, na Adam a dé Sidan lamni ré nijba, na

iyore a dé ôbi lamne men, ðagij sa tô to Emen a men. ¹⁵ Iyôn hari kôba, iyore a upé gelê wô kamrê ka hende a yê hen men, hena hende ré gem ayê bôô wore men, hena hende ré gey ðijé men, hena jé lêre ré dé tu Emen men, hena hende ré pôy yere a men.

3

Bay derê tumô églis to bay ayê bôô

¹ Kwôlo ena kelê hen na, na kwôlê woñ tiri. Hena kwôni ré ôrij doy yé ôbi derê tumô églis to bay ayê bôô na, ôbi denğa na jé wo dôri hen. ² Ôbi derê tumô kirij na, bi yi kwôni wo bay dô kwôli dô men, kwo tamni pôn men, ôbi beré yiri men, ôbi gemé yiri men, ôbi lêre are nañ tô gerérji men, ôbi beré kergê yiri a men, bi nê m gelij ðijé are a men, ³ bi yi ôbi yê care gañné men, ôbi bégerem ré a men, nijba, bi na kwôni wo kalêri jal men, ôbi nañare ré men, ôbi geyé gursu gañ né men, ⁴ bi bô sa iyére tori dô men, hal kamni añ bi bay ré liri sa iyêré ré men, ré biri kwôlê dô a men. ⁵ En kôl hen iyôn wôsa hena kwôni ré hôn berê sa iyére tori ré ba, ôbi a lê iyeñ a ré dôrij tumô églis to bay ayê bôô ba? ⁶ Men, bi na kwôni wo ay bôri haw ré wô wo ôbi maa dê denğôri, añ Emen maa ðiri mega wo na berij Sidan hen iyôn men, ⁷ bi ðijé ka ay bôrji ré hen kôba, bi dô kwôli dô a men. Ré ba, tayre a ðiri tumôrji a añ ôbi maa kurij bô boyre to Sidan a.

Diyakerñé

⁸ Diyakerñé kôba, bi bay yi bay lêre are nañ gerérji men, bay gwôserê kirij ré men, bay yê care gañ né men, bay a emê lim né a men. ⁹ Men, bay a beré tu kwôlê woñ ayê bôô wo Emen na yêge sari hen nañ ermé wo dôri men. ¹⁰ Men, bi bay sélji tumô añ hena bay ré li ani kani ka habij ka bay ré uwôlij kwôlê sarji a nañ dema kené biji jé kôbriji a tô. ¹¹ Yébé kañ diyakerñé kôba, bi yi bay lêre are nañ gerérji men, bay kôlipare ðijé kwôlo habij né men, bay yê care gañ né men, bay lêre are kêm nañ bô pôn men.

¹² Diyaker na, na kwôni wo a ôrij nañ iyore pôn nêñ. Bi ôbi bô sa iyére tori dô men, hal kamni dô a men. ¹³ Hena diyakerñé ka ré li jé woji dô na, ðijé a biji kwôlê men, bay jé bay ka hen a kelê kwôli ayê bôô wona tô Jésu Krist a nañ ibiyare.

Kwôlo dami wo na yi nañ kini uwôbêri wo Emen yêge sari

¹⁴ En li magtubu hende to hen bem hapê nijba, en erem wo ené erê gelem hen ya a men. ¹⁵ Añ hena ené bij lew ré ba, magtubu hende to hen a gelem hal wona wo dôri wo nabay ðijé ka Emen ka na églis to Emen woñ ôbi merê tu geñ hen. Églis hende to hen gere tu kwôlê môñ gurô woñ derô iyére nañ tô iyére gerij iyére hen iyôn. ¹⁶ Na tiri, kwôlo na yi nañ kini uwôbêri wo Emen yêge sari béna wo gengij sa ayê bôô wona hen na, na kwo dami. Añ kwôni wo a nê m narê ba, nañ. Krist, kwo Emen dôri hen era nañ yiri môñ gawra iyôn men, Tunu toñ hendi bô bôré yêge sari mega kwôni woñ derôre men, *manê ka derômarañ a kôba, gili a men. Bay uwôl béreri perê tô yê ðijé ka sa terare a na men, ðijé kwône sa terare a na, na bi bôrji sari a men, Emen na ayri hôrij ta derômarañ a a men.

4

Bijé kañ bay gelére are kañ benare

¹ Tunu toñ hendi bô bôré kôl wañ a ta kôl iyôn ba: Bô gerñé wulê wo nana mô bô a hen na, gawré ka pôni a ðêñ ayê bôô woji men, bay a kebê tô tunu toñ hende benare hende to hen men, bay a erê na tô anğañ gelé ka tunu to habij hende to hen men. ² Bay a dé ðijé kañ bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô nañ kañ bay benare bay ka ermé woji nañ môñ ré uwoñ nañ musure to sêy to bay dera bô tare a iyôn hen gerij nañ ci kayê. ³ Bijé bay ka hen gelij megêrji bi bay ré enge yébé ré men, anğa pôni kôba, ré dô emé ré a men. Nijba, Emen a dé anğañ emê

bay ka hen bi bay ayê bôô ka hôn tu kwôlê hen aṅ kirija bay ré liri dosé sara menba, ré ôm. ⁴ Ari dé Emen kêm na ka dôri dîba, ani kani kaṅ kaṅê ba, naṅ. Wôsa are bay ka kêm ka Emen bi hen na, na enḡe aṅ na liri dosé wô sarji. ⁵ Wôsa kwôlê wo Emen men, uwôlêri a men na, li wo aṅgaṅ emê bay ka hen dé tu Emen.

Ôbi jé wo Jésus Krist wo dôri

⁶ Hena jeré gelij bay ayê bôô are bay ka hen kwôy kwôy men, hena jeré gôse yem naṅ kwôlê woṅ ayê bôô men, naṅ aṅgaṅ gelé kaṅ tiri ka ju bi kwôlê sara hen a men na, já yé mana wo Jésus Krist wo dôri. ⁷ Toy kwôlê woṅ dilemne wo gali wo bij naṅ ayê bôô ré hen ré men, mase bi ju dî yem yi Emen a dî men. ⁸ Hena kwôni ré li are gay gay bi ibéri ré iyêserê na, na aṅga dôri haji nijba, dé yi yi Emen a a na aṅga dôri ka dé are kêm. Wôsa a lê naṅ ju haw hen men, tôre to cêgê a men. ⁹ Kwôlê bi wo hen na, na tu kwôlê aṅ dé wo bijé kêm ré bi bôriji sara. ¹⁰ Na wô ôbi bi wo hen aṅa nana berij yerna iyêre lij jé wô uwônij gelê wo Emen na genge dîré béna hen, wôsa nana bi bôrna na sari ôbi woṅ ôbi merê tu geṅ hen men, ôbi gôlij naṅ bijé kêm hen a men. Aṅ gôlij naṅ bijé ka bi bôriji sa Jésus Krist a tumô.

¹¹ Ju gelji are bay ka kêm hen men, ju ay tòm biji bi bay ré li a men. ¹² Bi kwôni tôrnem wôsa jeré na kema mana ré, nijba, ju yi ôbi gelijare bay ayê bôô tô geré naṅ kwôli kelêrem men, jé lêrem men, geyé wo ju geyij bijé hen men, bê bôô wom sa Emen a men, bô bôre wom a men. ¹³ Pa dema ené bij uném tô na, dî yem sa deṅsê magtubu to Emen a tumô bijé men, uwôl béré kwôlê dôri men, halji a men. ¹⁴ Lij wôre naṅ néé wo Emen bem hen né. Ôbi na bem kirija bay kibi Emen na kôl kwôlê gengij sam aṅ surjê na uwôlij kôbriji sam a men hen. ¹⁵ Na jé bi wo hen aṅa jeré lê men, ay yem bij jé bi wo hen bi bijé kêm gel mega wo jeré dô tumô tumô tô geré wo Emen a. ¹⁶ Di tu melênê sa hal wom a men, dî tu melênê sa aṅga ju gelij bijé hen men, dbebe iyêre sara a men. Hena jeré li hen iyôṅ na, já

gôlij naṅ yem men, já gôlij naṅ bijé ka toy kwôlê wom bi wo hen a men.

5

Hal wom tumô bay ayê bôô a

¹ Kirija ju mô wô panê kwôlê naṅ kwôni wo suri na, ju nayri ré nijba, ju iyêli naṅ tòm to jali, mega wo ôbi ré na ibam iyôṅ. Kam manê ba, ju bôriji mega wo bay ré na yênem iyôṅ a men. ² Bô yébé ka iyêrnê mega ré na yonêni iyôṅ men, kam kalmê ba, ju bôriji mega yênem kaṅ yébé iyôṅ dîba, ju li tu bôriyare sarji a ré.

³ Bij yébé kaṅ mamê ka kwôni woṅ ôbi berê sarji naṅ hen kwôlê men, ju li naṅ ci a men. ⁴ Nijba, hena iyore toṅ mamne ré ôrij naṅ kamne ley kwôṅgêre ley ya na, bi bay dôyrê lê jé sa ayê bôô woji a sa balêrji tumô wôsa balêrji naṅ mônrji na li naṅ ci na hen iyôṅ men. Wôsa lê bi wo bay li hen iyôṅ hen na, na aṅga dé tu Emen. ⁵ Iyore to na mamne tiri aṅ kwôni woṅ ôbi berê sare naṅ na, hende bi bôre na sa Emen a men, uwôli men, sôm sari a a men kwôy kwôy bi ôbi ré li naṅ tu. ⁶ Nijba, mamne toṅ hende lêre aṅga bôre hende a geyé mera hen na, hende mô tu geṅ hare nijba, hende yi mega kwôni wo ma iyôṅ. ⁷ Gelji kwôlê bi wo hen aṅ bi kwôni ré kôl kwôliji wôni wo habij né. ⁸ Hena kwôni ré bô sa bijé ka bô iyêre tori a naṅ balêri dô ré na, ôbi déṅ na ayê bôô wori hen. Aṅ ôbi li na habre wo dé kwôni wo ay bôri ré hen sôṅ.

⁹ Yébé kaṅ mamê ka já dé hiniji bô magtubu a aṅ lê naṅ ci a na: hena hende ré ôrij naṅ elê tôre jii men, hena kurôre na ré na pôn men, ¹⁰ bi hende yi iyore to bijé na ay kebre sa ari lêre ka dôri a men, bi na iyore to na gem kamne dô men, na fu kergê yere a dô men, na pul tê bijé ka Emen naṅ dôbê sa men, na li naṅ bijé ka na mô perê bô emê men, na ay yere bij aṅgaṅ lê ka dôri a men nij na, ju dî hene bô magtubu a ham nij.

¹¹ Kwôlo gengij sa yébé kaṅ mamê ka baa kalmê tô hen na, dî hiniji bô magtubu a ré, wôsa dô réba doy yij naṅ imjê a liji aṅ bay a geyé enḡé imjê ka dḡangi aṅ

a déj geré wo Jésu Krist. ¹² Hena bay ré li hen iyôn na, Emen a ulê kwôlê sarji a wôsa bay mène tôô to bay na ay ciré ayê yirji lij jé bij Jésu Krist hen. ¹³ Hena bay ré enge impê ré nij kôba, kirîna hiniji dîj bô magtubu a nij na, dô ré ba, bay a yé bay kuyare aî ôrij naî kibi iyére iyére kaîj lij jé men, bay a erê wô lê way men. Kwo dê aî na, bay tôbe kibriji bô kwôlê wo bîjé men, bay kôl na kwôli anîa dôlji ré hen a men. ¹⁴ Na wô sa bi wo hen aîa ené gey bi yébé kaî mamê ka ba kalmê tô hen bi ré enge impê men, ré yêj kamrê men, ré bôrij sa iyére toji a men, dîba, ré bij bay barena geré bi ré kôlij kwôlê wo habij gengij sarna ré. ¹⁵ En kôl hen iyôn wôsa yébé kaî mamê ka pônî dîji geré wôj derôre hen aî, aî ôrji tô Sidan a.

¹⁶ Hena iyore toî hendi ayê bôô ré ôrij naî yébé kaî mamê ka na balêre ya na, bi hende bô sarji, dîba, bi hende nôgiji bij églis ré. Aî bi églis ré dîj yere bôrij sa yébé kaî mamê ka kwônî wo ré bô sarji naî hen dî.

¹⁷ Surjê ka dô tumô bay ayê bôô dô hen na, bi ken biji kwôlê dô men, ken têbiji dô a men. Nijba, ka dô kwôlê men, halênge a men hen na, ken biji kwôlê daman a. ¹⁸ Wôsa kwôlê wo Emen kôl iyôn ba: «Kirîna kelba ré dîirê kaw wô tereji ba, dô wo jeré ha kibri ta ré.» Kwôlo Emen bi wo hen hô kôl iyôn ba: «Kwônî wo ré li jé ba, dô wo ré uwôn sa kôbri a men.» ¹⁹ Hena kwônî ré uwôl kwôlê sa kwônî wo suri a pôn bô églis a ré li ani kani aî hena bîjé ré nêj wôô réba subu ré kôl hen iyôn a ré na, ju bi bôm sara ré. ²⁰ Bîjé kaî bay lêre têrij yôôd hen na, ju nayji tu kwônê bîjé aî bi ka dângi ré hare.

²¹ En uwôlem tumô Emen a men, tumô Jésu Krist a naî tumô manê kari ka derômaran a ka ôbi tôrji hen a men, bi ju bi kwôlê sa kwôlê wo en kôlem a hen. Li ani kani kaî derê tu kirij né men, ju ô tô kwônî a iyôn mera ré men. ²² Hena lew ju uwôl kôm sa kwônî a bi ré lij jé bô églis a ré. Dô wo ju hônî dô tumô dem

réba yi mega jeré li têrij hende to ôbi li hen men. Li ani kani ka habij ré, nijba, ju yi kwônî wo séli dî. ²³ Dô wo ju yi kam piniji mera ré nijba, ju yi care dê iyôn a men wô bôm wo lêrem gan gan hen.

²⁴ Têrij to bîjé ka pônî yi tu wolé pa dema bay ré jô kwôlê sarji a tô. Nijba, tô bîjé ka pônî na, kirîna kwôlê bu sarji dema jeré henê têrij lêreji tô. ²⁵ Jé lê wo dôri wo bîjé ka pônî li hen na, yi tu wolé a men. Hena ré yi nô tu wolé lew ré kôba, a uwôbij sem né.

6

¹ Bîjé kêm ka na limé hen na, bi bay duu yirji aî bij bay iyére toji kwôlê aî bi kwônî ré tiiré Emen ré men, ré kô kwôlo habij gengij sa anîan gelé ka nana gelji hen ré a men. ² Limé ka bay iyére toji na bay ayê bôô hen na, bay a kaî biji kwôlê wô wo bay ré na yênêrji bay ayê bôô mera ré, nijba, bi bay li jé woji dô daman a, wôsa bîjé ka bay li jé biji hen na, na bay ayê bôô ka bay geyji hen.

Kwôlê wo gengij sa gelé are kaî benare naî ari upé kaî tiri

Gel, anîa já gelij bîjé men, dôbijji ibiyare bôrji a a men a na: ³ Hena kwônî ré gelij bîjé anîa dângi aî kaî tu kwôlê wo Kelma wona Jésu Krist men, gelé wo nana gelij bîjé sa anîa bij naî ayê bôô wona hen ré a men na, ⁴ ôbi na ôbi uwôyrê yiri déj iyôn men, ôbi hôn ani ré kwôy men, doy narîpare kwôlê naî napare sa iyay kwôlê wôj kelê a liri mera a men. Are bay ka hen na, saî naî terbére men, bij tôrji narîj kwôlê men, tirij yirji kwôy kwôy men, ermé kwôlê wo habij gengij sa megêrji a men. ⁵ Narînay kwôlê wo kô ré hen yi perê bîjé bay ka ermé woji mênij hen men, ka hôn tu kwôlê ré yôd hen a men. Bay erem mega wo bê bôô sa Emen na, ré na geré ari upé.

⁶ Na tiri, hena kwônî ré bi bôri sa Emen a na, ôbi na ôbi upé tô kwôlo Emen a, hena yiri ré dôri sa anîa ôbi ôrij kôbri a hen. ⁷ Wôsa nana era sa terare a na kôbrena senge men, na belé heré

kôbrena senge a men. ⁸ Iyôn ba, hena nana ôrij nâj anğan emê men, bargay a men na, bay a hen nê m iyôn. ⁹ Bijné ka gey yé bay upé bay ka hen na, herij bô anğan lamê a. Añ yi môj bay ré herij na bô boyre a iyôn wô doy anğa gali nâj ka habij ka liji hen. Doy are bay ka hen na, mêneji yôd mega wo ré na cér a ré perêji iyôn. ¹⁰ Wôsa geyé gursu na, na tô hanê mênê wo gay gay hen kê m. Añ bijné ka pônî ôrij doy upé gursu daman añ li wo bay ge kay tô ayê bô woji a añ dengôrji lebarêji daman.

Kan tô Pol to ay bij Timoté

¹¹ Nijba, jôbi gawra wo ju na kwo Emen na, dô wo ju dôbe kôbem bô anğa habij bay ka hen a ré. Mase woge geré lê anğan derôre tumô Emen a men, bi jé lêrem yi mega kwo Emen gey hen iyôn men, bi bôm sari a kwôy kwôy men, gey megam men, uwôl bôm añ ju yi kwônî wo kalêri jal a men. ¹² Mega wo ju bi bôm sa Jésus a hen iyôn na, mase bi ju li anğa ôbi gel hen, añ jeré uwônij sa kôm wo na gelê wo nâj kwini hen. Emen na uwôgem bi jeré li are bay ka iyôngi hen kirijna na ju kôlij kwôli ayê bô wôm tumô kwônê bijné hen. ¹³ En ay tôn bem tumô Emen wôj ôbi bé are kê m mô tu geñ hen men, tumô Jésus Krist a wo na kôl kwôlê wôj tiri tumô kelma Pos *Pilat a kwôy hen, ¹⁴ bi jeré bi kwôlê sa kwôlê bi wo hen a men, déj ani kani añ né men, li ani kani ka habij sara ré a men. Li hen iyôn kwôy jéj kirijna Kelma wona Jésus Krist a heran. ¹⁵ Ôbi a bulo hera sa to Emen a gengé, ôbi na kwo bijné ay kibri men, ôbi pôn nêj hari a ôrij nâj néé men, ôbi na Dami wôj sa kilmé men, Dami wo damné ka ô m kirij sa terare a na a men. ¹⁶ Ôbi pôn nêj hari a na kwo ma ré men, ôbi mô bô kirij ka perangi ka jôrij bijné geléri hen men, kwônî na gili tumô ré men, kwônî a nê mê geléri haw hen ré a men. Dampare nâj néé wo yi sari nâj kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

¹⁷ Bijné kan bay upé ka haw hen na, ay tôm biji bi bay ré uwôyrê yirji ré men,

ré bi bôrji sa ari upérji bay ka hen né a men, wôsa bay hôn wo anğan upé bay ka hen ré yé kwôy kôba, bay hôn né hen na, bi bay ré bi bôrji sa Emen wôj ôbi bé are kê m nâj kwônêrji añ nana môrij nâj yi deré hen dî. ¹⁸ Kôlji bi bay ré li anğa dôri men, bi ari upérji ré na lê anğaji ka dôri men, bay ré yi bay lê deré men, bay ré bu baliyare nâj bijné nâj ari upérji a men. ¹⁹ Hena bay ré li hen iyôn na, bay dî anğan upérji bay ka hen na kini uwôbêrji ka dôri a wô wulê wo kiyay. Ôbi á, bay ré sa meré deré nâj gelê wo nâj kwini.

²⁰ Timoté, cubu tum sa anğa Emen bêm kôm a hen. Dôbe kem bô kwôlê wôj déj iyôn a añ bij nâj ayê bô hen ré men. Dôbe kem bô kwôlê wo gengij sa henê are a nijba, na henê are bay ka hen né a men hen. ²¹ En kôlem hen iyôn wôsa bijné ka pônî ka kôl ciré ôrij nâj henê are bay ka hen añ bay na déj ayê bô woji.

Bi bô deré wo Emen baa nâj ken.

Magtubu to jôgijn wôô to Pol li bij Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to jôgijn wôô to Pol li bij Timoté hen na, na kirijna ôbi gelijn gusijn gan dangay a Rôm a (Sapitre 1: 7). Wulê wo Pol a dirijn kibi jé wori baa ða nij ana ôbi ré li magtubu hende to hen ayijn tôri bij kwo na ôbi bêêri ôrijn kirijn wo ôbi geyri gan hen (Sapitre 1: 2).

Sapitre 1: 3 - 2: 13 na, *ôbi jé Pol ay tô lê magtubu tori nan lijn Emen dosé wô peré wo Timoté pur bijné men, wô ayê bôô wori a men. Wô gusijn to ôbi a upé men, kanê wo bay a kanê manê ka Kwôlo Dôri hen a men na, Pol ay tôri bij Timoté ré bu bôri iyêre sa gusijn a men, ré li manê nan ibiyare men, nan bôô pôn a men mega asgar wo Jésus Krist iyôn. Men, Pol yêge maa Timoté bi ré ði tu melênê sa yiri a wô bijné kan bay geyé narijare kwôlé wojn ðén iyôn hen men, wô nanare to gengijn sa kwôli kelêrji wojn ðén iyôn wo a dôrem ôrijn kelangê nan ayê bôô hen men.

Sapitre 2: 14-4: 5 na, Pol kôlijn Timoté ré ay hal wori men, bi ôbi ré ðebu sa têri a nan bôô pôn sa anjan gelé ka bij nan kwôlo Emen ka bay na gili nan kampêri yen hen.

Sapitre 4: 6-22 na, deré kibi magtubu tori hende to hen na, Pol kôl kwôli kirijn ka ré iyêre nan ði. Nijnba, ôbi lijn Kelma dosé wô geré wo ôbi gereri hen.

Kwôy wo ôbi derijn kibi jé wori na, Pol li manê wo dôri wo gengijn sa Kwôlo Dôri (Sapitre 4: 7). Nan elê wo yôn yôn wo bijné ðênse magtubu hende to hen na, Pol kôlji bi bay ré li manê wo dôri bi wo hen ðiba, bay ré harijn ôbi bare ré men, bay ré li nan ayê bôô men, ulê bôô men, peré bijné nan ðebé sa têê a a men.

¹ Nôbi Pol, *ôbi jé wo Krist Jésus nan bô geyé wo Emen wo na genge bi ené uwôl béré gelê wo ayijn tôri ðiré bij bijné wo yi yi Jésus Krist a kirijna nana bij nan ði hen.

² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi môjn keman wo en geyri hen iyôn. Bi Ibarna Emen nan Kelma wona Krist Jésus tô kibriji sam a men, bi bay bô tu ja tom men, bi bay jal bôm a mén.

Pol uwôl Emen wô sa Timoté men, dôbri ibiyare bôri a a men

³ En lijn Emen wo en li jé biri nan bôn wo dôri mega wo môjêrna kôba, na lijn jé biri hen iyôn dosé. En liri dosé wôsa yoyre nan tu tare kirijna en mô wô uwôlêri na, en erem sam a kwôy kwôy.

⁴ Bôn juben sa sômê wo na ju sôm a hen nan en gey gelem nan bi yen ré dôren.

⁵ Men, en erem sa ayê bôô wom wojn tiri hen, ayê bôô wojn tiri bi wo hen na, agerem Loyis nan yom Énis na ôrijn hen iyôn men nan en hôn wo jôbi kôba, ayê bôô wom ré na kwon tiri hen iyôn men. ⁶ Na ôbi á, ené jubu tô bôm ta bi jeré cubu tum tô gwosoy jé wo Emen na bem kirijna na en uwôlijn kôben sam a hen dô ðiba, bi ré yi anja beray mera ré. ⁷ Wôsa Tunu to Emen béna hen na, na to béna néé men, ton geyé bijné men, ton gemé yi a men, ðiba, na tunu ton harê ré.

⁸ Hen iyôn na, dô wo ju ði tayre ðem sa dôrijn bijné kwôlé wo gengijn sa Kelma wona hen ré men, gengijn san nôbi wo en yi dangay a wô sa Jésus hen né a men. Nijnba, ju gelijn gusijn nan en wô sa kwôlé wo dôri wo Emen nan néé wo ôbi bem hen. ⁹ Emen a gôlijn nan na men, ôbi a uwôgêna bi nana yi bijné kari a men. Na wô jé lêrena wo dôri wo nana li hen né, nijba, na gengé wori men, bô derê wori a men. Na bô derê wo ôbi li nan na tô Jésus Krist a pa dema tô terare na ré ðijn tô. ¹⁰ Men, haw hen ôbi geléna bô derê wori bi wo hen nan sa to ôbi gôlijn nan na Jésus Krist na nan hen, wôsa Jésus Krist a mênê néé wo temare yôd. Nan nan kwôlé wo dôri bi wo hen na, ôbi yêge sa gelé wo a kerê ré hen béna.

¹¹ Nôbi kôba, na wô kwôlé wo dôri bi wo hen a Emen ré ðén mega ôbi ulê béré iyôn men, mega *ôbi jé iyôn men, mega ôbi gelijn bijné are iyôn a men hen. ¹² Na ôbi á, ené gelijn gusijn hende to hen hen.

Nipba, en ði tayre ðen ré wôsa en hôn kwo en bi bôn sari a hen men, en hôn wo ôbi ré ôrij nap néé woj gemé ança ôbi bèn kôbena hen derê kwôy Wulê woj jerê kwôlê a. ¹³ Gem tu kwôlê wo ju toy keben a hen dô an bi yi môj ançan gelé kam iyôn men, ju bu ayê bôô wom iyêre men, pur bijné a men wô kibi bijnare tona nap Jêsu Krist. ¹⁴ Timoté, cubu tum sa ança Emen bêm kôm a hen dô nap néé wo Tunu toj hendi bô bôrê to yi yerna hen a men.

¹⁵ Ju hôn wo bay ayê bôô kêk ka mô bô emê wo Asi a na, ðénji an men, an perêrji a hen na, si Pijélus nap Hemojêns kôba, ðénji an a men. ¹⁶ Nipba, bi Emen bô tu ja to Onésipôr nap bijné ka bô iyêre tori a, wôsa ôbi dôben ibiyare bôn a kwôy kwôy, men ôbi bi tayre diri san a wô wo ené na dançay ré a men. ¹⁷ Nipba, kirija ôbi sa Rôm a na, ôbi wogen dé dé ô unen. ¹⁸ Bi Kelma bô tu ja tori wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijné a hen. Are kêk ka ôbi na li nap en Epês a hen na, ju hôn dô.

2

Bi jé lêrem yi môj kwo Jêsu Krist hen iyôn

¹ Keman, sa kibi bijnare to ju bijn nap Jêsu Krist hen ana ôbi ré li derê nap ju hen. Iyôn ba, ju bu bôm iyêre. ² An kwôlê wo ju toy keben a tu kwônê bijné hen na, ju gelij bijné ka ju bi bôm sarji a ka a nêmé gelij megêrji ka dançi hen iyôn men hen.

³ Gelij gusij nap bay ayê bôô kêk mega ôbi mapê wo Jêsu Krist wo dôri iyôn. ⁴ Hena asgar wo ré mô sa têri a ðiré erê kibi kumbul a ana ré gey bi ôbi sari ré dini na, ôbi a dé tini sa ança cêgiri a hen ré nij. ⁵ Men, hena ôbi cogo wo ré li cogo nap geréri ré ba, bay a ayê kibri ba? ⁶ Men, ôbi yagê wo na cubu tiri dô sa yagê a terbére a na, kibi kelanê ba, ôbi a uné sa kôbri tumô. ⁷ Erem sa kwôlê wo en kôlem a hen an Kelma a bé tum a jôrij sara an já henê sençe.

⁸ Erem sa Jêsu Krist a woj kuŋga kelma Dabid wo Emen na biri ji si kampê hen

kwôy kwôy mega wo en kôl kwôli bô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl a hen. ⁹ Na ôbi á, ené gelij gusij men, bay beren uwôl dançay a mega wo ené na ôbi lêre habrê iyôn hen. Nipba, kwôlê wo Emen ba a yé dançay a men ba? ¹⁰ Na tôri bi wo hen ana ené berij bôn iyêre sa gusij hende to kêk hen wô derê wo bijné ka Emen na tôrji bi bay kôba, ré uwônij gelê wo yi yi Jêsu Krist a hen men, bay ré môrij bô hini emê wo nap kwini a hen a men. ¹¹ Kwôlê wo na kelê hen na, na tu kwôlê.

Hena na nana ma nap Jêsu Krist na, na merênge tu gej nap ði a men.

¹² Men, hena na nana bu bôrna iyêre ba, na emê iyêre nap ði men.

Hena nana kapni ba, ôbi kôba, a kapêna men.

¹³ Men, hena nana ðebu sa têrna ré ba, ôbi ba, ðebu sa têri a,

wôsa ôbi ba, a kelê baa lê ariri ré ré.

Ôbi jé wo dé tu Emen

¹⁴ Ju jubu tô bôrji ju hô jubu a tumô Emen a sa kwôlê wo na en kôlem hen. Halji bi bay narij kwôlê sa kwôli kelêrji a ré. A hena bay ré narij kwôlê mega hen iyôn na, dô ré wôsa a mênê ayê bôô wo bijné ka toyji hen. ¹⁵ Bu yem ta lij jé an bi Emen bôrem mega kwôni wo dôri iyôn men, kwo tayre diri sa jé wori a ré men, môj kwo uwôl béré tu kwôlê nap geréri iyôn a men. ¹⁶ Jôô yem sa narijare kwôlê woj ðéj iyôn wo bijn nap ayê bôô ré hen, wôsa narijay kwôlê bi wo iyôngi hen a lê ana bijné ré ðij Emen dé ðé an hen. ¹⁷ Wôsa kwôli kelêrji lij bijné habij mega bara to ô tumô tumô iyôn. Si Hémené nap Pilétus na perê bijné kap bay kelêre kwôlê wo habij bi wo hen iyôngi hen. ¹⁸ Bay ðéj tu kwôlê bi wo hen an, wôsa bay kôl iyôn ba Emen né bijn bijné ka ma ré ji si kampê nij. An mênê ayê bôô wo bijné ka pôni. ¹⁹ Nipba, Emen ði tô ayê bôô wona iyêre kap kap. An tô ayê bôô bi wo hen na, are wôô ðij sara, ka tumô kôl iyôn ba: «Kelma hôn bijné kari» men, ka jôgij wôô kôl iyôn ba: «Kwôni wo kôl ðiré na kwo Kelma ba, bi jôô yiri sa lê ança habij a.»

²⁰ Bô iyére to dami a na, na gwojê kaŋ lôr naŋ kaŋ lari a yé ya mera ré, niŋba, kaŋ gurô naŋ kaŋ gerem kôba, yi ya men. Gwojê kaŋ lôr naŋ kaŋ lari hen na, bay ômiŋ are na sa wulê wo dami a, niŋba, kaŋ gurô naŋ kaŋ gerem hen na, bay ômiŋ are naŋ wulê wulê. ²¹ Kwo bay ayê bôô kôba, na hen iyôn men. Wôsa hena kwôni ré jôô yiri sa lê anŋa habiŋ bay ka en kôl kwôliji hen aŋ dî yiri naŋ jeŋgêri hen na, ôbi yi mega gwojê kaŋ lôr naŋ kaŋ lari iyôn Emen a ayêri liŋ jé wo dôri wo gay gay hen kêm. Wôsa ôbi ay yiri yôd biŋ Kelma wô merê sa kôbri mega gawra wo já jéri bi ré li jé wo dôri wo gay gay hen. ²² Jôô yem sa doŋ anŋa li manê naŋ kalmê hen yôd aŋ. Aŋ ju woge wô lê anŋaŋ derôre men, ju gem ayê bôô wom men, gey megêm men, ju mô naŋ bô jalê a men. Li hen iyôn naŋ biŋé ka uwôl Kelma naŋ bôô pôn hen. ²³ Men, ju jubu bay nariŋare kwôlê wo gali hen sêd aŋ a men. Wôsa ju hôn wo nariŋare kwôlê wo gali bi wo hen iyônŋi hen na, saŋ naŋ naŋare kwôy kwôy. ²⁴ Niŋba, ôbi jé wo Kelma na, dé wo ré naŋ naŋ kwôni ré, niŋba, ré li dô naŋ biŋé kêm men, ré nêm geliŋ biŋé are men, ré na ôbi ulê bôô sa anŋa habiŋ ka biŋé li naŋ dî hen a men. ²⁵ Ôbi a ulê bôri pô geliŋ biŋé kaŋ bay jebé kwôlê sêd aŋ hen are. Wôsa dô réba Emen a biji néé bi bay ré biliŋ ermé woji aŋ a bé tiri ré jôriŋ sa tu kwôlê. ²⁶ Na hen iyôn dema bay ré henê ermé kwôlê wo dôri aŋ dôriŋ kibi boyre to ôbi bare Sidan a wo berji bay li anŋa bôri ré gey hen.

3

Jé lê gawré kirija sa terare baa dā wo ta kerê

¹ Hôn wo kirija sa terare baa dā wo a kerê niŋ na, kirij a iyêrê damaŋ. ² Wôsa biŋé a yé bay yerê men, bay geyé gursu men, bay dê deŋgôrji men, bay uwôyrê yi men, bay kelê kwôlo habiŋ gengiŋ sa Emen men, bay biŋ balêrji kwôlê ré men, bay yilé kirij men, bay bê kwôlê sa anŋa

Emen a ré men. ³ Bay a yé biŋé ka iyêre men, bay a berê tu ja to kwôni ré men, na bay kelê kwôlê wo habiŋ gengiŋ sa biŋé men, na bay bégerem men, bay lê bisijne men, na bay bayi anŋa dôri men, ⁴ na bay perê sa megêrji men, bay lêre are môŋ biŋé ka erem kwôlê ré iyôn men, bay uwôyrê yirji damaŋ men, bay geyé derê wo sa terare a nà dê Emen a men. ⁵ Tu biŋé a ba, bay li môŋ ciré na bay ayê bôô môŋ nabay iyôn men, niŋba, néé wo ayê bôô woŋ tiri hen na, bay kaŋ. Biŋé bay ka iyônŋi hen na, pô yem wolé naŋ ci. ⁶ Wôsa ka pôni ô bô iyé biŋé aŋ bôyji yébé kaŋ bay lê aŋ doŋ lê anŋa gay gay yi bôrji a hen naŋ anŋaŋ gelé kaji kaŋ benare bay ka hen. ⁷ Yébé bay ka hen gey bi bay ré dôrji kwôlê ta ta haji niŋba, bay nêm henê tu kwôlê ré kwôy. ⁸ Mega wo ca ba, si Janês naŋ Jambrês* na kaŋ Moyis hen iyôn na, biŋé bay ka hen kôba, kaŋji béré kwôlê woŋ tiri bi wo hen men. Na biŋé ka ermé woji mênij aŋ na biŋé ka ayê bôô woji dé tu Emen né a men. ⁹ Niŋba, jé lêreji bi wo hen a erê tumô ré, wôsa bay a bôrji mega bay galé iyôn mega wo bay na bôriŋ si Janês naŋ Jambrês mega bay galé hen iyôn men.

Debe sa tēm a sa anŋa bay na gelem a hen

¹⁰ Niŋba, jôbi ju gel gelé are kaŋê dô men, ju hôn hal wuŋê men, ju hôn anŋa en genge ené lê hen dô men, ayê bôô wuŋê dô men, ulê bôô wuŋê dô men, ju hôn geyé wo en gey biŋé hen dô men, débé sa tê tiŋê a dô men, ¹¹ ju hôn gusiŋ to bay gelen hen dô men, anŋaŋ tu ja ka lèn a Antiyôk a men, Ikôniyôm a men, Listre a a men hen na, ju hôn dô. En geliŋ gusiŋ hende to kêm hen niŋba, Kelma dôren kibi a kêm men. ¹² Na tiri, biŋé kêm ka gey lê anŋa Emen gey hen wô wo ciré biŋ pôn naŋ *Krist Jêsu hen na, bay a geliŋ gusiŋ na hen iyôn men. ¹³ Niŋba, biŋé kaŋ bay bô habrê men, bay lamê kirij a men hen na, jé lêreji wo habiŋ bi wo hen a erê tumô tumô, bay a lamê megêrji men, bay

* **3:8** 3: 8 Hini woŋ Janês naŋ Jambrês bi wo hen na, na hini wo Jubnê na uwôgij biŋé kaŋ beli bay ka wôô hen. Bay na gawré ka Ejipt aŋ na bay a na kaŋê kwôlo Moyis hen. (Sé nô 7: 11-12.)

kôba, bay a lamêji men. ¹⁴ Nijba, jôbi ba, ju ðebu dô sa kwôlo bay na gelem aṅ na ju bi bôm sara dô hen wôsa ju hôn bijné kaṅ bay gelemare are bay ka hen dô. ¹⁵ Wôsa kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen na, ju hôn naṅ kamjêm yeṅ. Kwôlê bi wo hen a bem tu melênê wo jeré bijn bôm sa Jésus Krist a aṅ jeré gôlij. ¹⁶ Kwôlo kêm wo lij bô magtubu to Emen a hen na, na kwôlo hena kibri a, iyônṅ ba, dô wô halij bijné men, nanijji men, enêji men, wô geléji geré lê aṅgaṅ derôre a men. ¹⁷ Aṅ bi gawra wo Emen ré uwônij geré lij aṅga dôri ka gay gay.

4

Gerjé halê wo Pol hal Timoté sa jé wo yi kôbri a hen

¹ Kirija Jésus Krist a hera wô emê iyére tori na, ôbi a sa jeré kwôlê sa bijné ka baa tu gep naṅ ka ma a. A hena ré na hen iyônṅ ba, en ay tôn bem tumô Emen a men, tumô Jésus Krist a a men bi jeré ² dô kwôlê wo dôri wo Emen bijn bijné aṅ ju ðebu sara hena ré kirij ré dô, ré habij kôba, ju ðebe sa têm a. Gelji wo aṅga bay ré li hen ré habij men, ju ôneji wô têrij toji men, ju dôbji ibiyare bôrji a men. Li hen iyônṅ naṅ ermé woṅ geléji are men, ju uwôlij bôm pô sarji a. ³ Wôsa wulê a sa wo bijné a geyé toyé béré kwôli aṅgaṅ gelé kaṅ tiri bay ka hen né. Nijba, bay a lê na aṅga bôrji gey hen men, darja toyé kwôlê diji aṅ bay dayré kwônê bijné kaṅ bay gelé are ligirji a bi bay ré kôlji kwôlê wo bay gey toyé hen ði. ⁴ Bay a ayê marji aṅ sa tu kwôlê a nijba, bay a dôbê marji wô toyij kwôlê woṅ dilemne wo gay gay hen ði. ⁵ Nijba, jôbi na, ju ði tu melênê sa yem a sa are bay ka hen kêm. Bu bôm iyére sa gusij a men, li jé wom woṅ uwôlê béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jésus Krist hen bijn bijné men, li jé woṅ ulê béré Kwôlo Dôri wo Kelma bêm kôm a hen dô a men.

⁶ Wôsa kupê nôbi ba, en yi haw hen môṅ care toṅ bê tôn iyônṅ. Wô wo wulê wo na maṅ baa ða nij. ⁷ Wôsa na en sêṅ sêṅare toṅ ibiyare men, gere to na en ge hena, en duu kebre nij men, en gem kwôli ayê bô dô a men. ⁸ Aṅ haw hen na,

aṅgaṅ têbê sa kôbi kaṅ tiri ka bijné ka ay joor hen yi gemen yaṅ ya. Bay a na gwôyé wo bay lê aṅgaṅ derôre. Aṅ Kelma woṅ ôbi jeré kwôlê woṅ derôre a ben Wulê wo ôbi a heraj wô jeré kwôlê sa bijné a hen. Ôbi a ben na nôbi penen mera ré, nijba, bijné ka gey herari hen men.

Pol kôlij Timoté kwôlê wo gengij sari

⁹ Jubo yem ta ju era lew upen. ¹⁰ Wôsa aṅga sa terare a na bu bô Démas aṅ ôbi ðén aṅ ôrij Tésalonik a. Krésens ô Galati a men, Tit kôba, ô Dalmati a a men. ¹¹ Aṅ na Luk pôn nêṅ hari a baa ré en na. Kirija já era ba, ju kelaj naṅ Mark ré era naṅ ju wôsa ôbi nêṅ lê naṅ en sa jé wo Emen a. ¹² Tikik ba, en jéri Epês a. ¹³ Kirija já era ba, ju aya bargay kaṅê kaṅ kelanê ka na en ðo iyé Karpus Trowas a hen kôm a eraṅ ben. Men, pera magtubu to beray hen kôm a eraṅ ben nijba, toṅ arij hen na, ju gerbaṅ né pa pa.

¹⁴ Alêksander woṅ ôbi bingê hen lèn aṅga habij gap. Kelma a têbêri sa bô habrê wori bi wo ôbi lèn hen. ¹⁵ Jôbi kôba, ju ði tu melênê sa yem a men, wôsa ôbi kaṅ kwôlê wona.

¹⁶ Kirija en ðubu tumô bay jeré kwôlê a kunen ta kôl kwôlê jôrij san na, kwôni pôn nêṅ iyônṅ wo na kupê ba naṅ. Bay kêm ðén aṅ. Nijba, en uwôlij Emen bi ré jô kwôlê sarji a ré. ¹⁷ Nijba, Kelma baa naṅ en men, na ben néén a men, aṅ bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri dô bijn bijné kêm ka na Jubjê ré hen ré toy. Aṅ Kelma dôren kibi kwo a. ¹⁸ Ôbi a dôren peré aṅga habij a kêm aṅ a ben na sé bô emê iyére tori to derômaraj a naṅ derêri. Bi hini emê yi wô sari kwôy naṅ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyônṅ.

Dosé toṅ derij kibi kwôlê

¹⁹ Lij si Prisil naṅ Akilas naṅ bijné ka bô iyé Onésipôr a kêm dosé ben. ²⁰ Erast baa Kworênt a men, Tropim ba, en ðori a Milé a wôsa ôbi ômij. ²¹ Jubo yem ta, ju era upen tumô kibi terbére a. Ubulus men, Pudêns men, Linus men, Klodiya naṅ bay ayê bô kêm lêm dosé men. ²² Bi Kelma baa ré ju, men, bi derê wo Emen baa ré ken kêm a men.

Magtubu to Pol li bijn Tit Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Tit na ôbi ayê bôo wo tóri na Jub ré (Galatijê 2: 1-3). Ôbi na ôbi bê Pol ôrij kergare men, ôbi na dôbe yiri daman perê *ôbi jé Pol nan Kworêntijê wô nanij kwôlê woji (2 Kworêntijê 7: 6-16). Na kirija Tit ban Krêt a ana Pol ré li magtubu hende to hen biri hen. Wôsa *ôbi jé Pol na dori yey bi ré bô sa jé men, ré tô bijné dî bi ré dô tumô églis to sa iyé Krêt a hen men (Sapitre 1: 5).

Bô kwôlê woy derê tumô magtubu hende to hen na, kôl na mawi kwôlê wo *ôbi jé Pol kôl (1: 1-4).

Sapitre wo pôn na, kôl na kwôli hal wo kwôni wo gey yé ôbi derê tumô églis (1: 5-16).

Sapitre wo wôo na, kôl na kwôli hal wo Tit nan gwogelê bijné ka bô églis a: ka iyêrnê men, yébé ka surjê, kam manê men, limé a men (2: 1-15).

Sapitre wo subi na, kôl na kwôli anga bay ayê bôo ré lê men, merê wo bay ré mô nan bô jalê men, dé wo bay ré dên tô anga ré san nan karipare a men (3: 1-11). Men deré kibri na, kwôli tôo to Pol toj yiri to ôbi ay bijn Tit men, dosé to ôbi liri a men (3: 12-15).

Kwôni wo dêjse magtubu hende to hen dô ba, henê wo hende ré kôl na kwôli Tit nan jé lêri mera ré, nijba, kwôlo kôlij bô magtubu hende to na, na kwôlo yi perê bay ayê bôo a kwôy kemnêj.

Dosé to Pol lij Tit

¹ Nôbi Pol, lema wo Emen men, *ôbi jé wo Jêsu Krist a men hen, a lê magtubu hende to hen bem hen. Emen a joon bi ené li nan bijné ka ôbi tôrji hen sa ayê bôo woji a an bi bay ré iyêrijn tô a a men, bi ené gelji bi bay ré hôn tu kwôlê an bi jé lêreji ré dé tu Emen. ² An bi bijné ré hôn wo gelê wo nan kwini wo ciré mô gem hen na, ciré sa uné. Emen wo kôl kwôlê woy benare sa pôn ré hen a ayê tóri béna

wô gelê wo nan kwini bi wo hen kirija tô terare na dij né tô hen. ³ Emen woy ôbi gôlij nan na hen a yêgê sa kwôlê bi wo hen nan wulê wo ôbi na gengij hen an ôbi ay tôo ben bi ené dô kwôlê bi wo hen bijn bijné.

⁴ En li magtubu hende to hen bem jôbi Tit. Ju yi môj keman woy bôn iyôn wôsa ayê bôo wona na pôn. Bi Ibarna Emen nan Jêsu Krist woy ôbi gôlij nan na hen tô kibrij sam a men, bem bô jalê a men.

Jé wo Tit a lê Krêt a

⁵ Na en dém Krêt a bi jeré nan anga na baa nanê tô hen nan gerérji men, jeré tô bijné bi bay ré bô sa églis pôn pôn to yi sa terare to Krêt a hen, men, ju erem sa tôo to na en bêm kôm a hen a men. ⁶ Kwôni wo na ôbi berê sa églis na, bi na kwôni woy ôbi lêre ani kani ka habij ré men, bi tamni na pôn men, bi kamni na bay ayê bôo men, bijné bôrji mega bay lê anga iyôn a tôj ré men, bay narê kwôlê ré a men. ⁷ Ôbi derê tumô kirij na, na ôbi gemé anga Emen. Iyôn ba, bi ôbi li ani kani ka habij né. Ôbi a yé ôbi perow ré men, ôbi bô tarê ré men, ôbi kwoyé care ré men, ôbi bégerem ré men, bi na kwôni wo li jé dema ré uwôrij gursu dî men. ⁸ Bi yi ôbi lê kergare men, ôbi geyé lê anga dôri men, ôbi kebê kwôlê men, ôbi lê angan derôre men, ôbi a yé nan jengêri men, ôbi a jeré yiri sa lê anga habij a men, ⁹ ôbi a beré kwôlo já bijn bôm sara hen iyêrê an bijn nan ari gelé ka bay na gili hen. An hena ôbi ré li hen iyôn na, ôbi a dôbij megêri ibiyare bôrji a nan ari gelé kan tiri bay ka hen. Men ôbi a gelé benare to bay gagê kwôlê bi wo hen an hen tu wolé a men.

¹⁰ Wôsa bijné kwône na bay narê kwôlê men, na bay kelêre kwôlê woy iyôn a tôj a men, bay lam bijné nan kwôlê woji woy iyôn a tôj bi wo hen a men. Perê bijné bay ka hen na, Jubnê kan bay ayê bôo hen a kwônê. ¹¹ Bijné bay ka iyônggi hen na, ju jôrji gelij bijné kwôlê bi wo hen wôsa bay kôl iyôn an mênij bô iyé bijné kwône. Wôsa kwôlê bi wo bay gelij bijné hen na, na kwo bay ré gelji ré a men, nijba, bay gel hen iyôn ciré uwôrij na

lari mera. ¹² Na iyôn á, yêneji woŋ Krêt wo bay bôri mega ôbi kibi Emen iyôn hen na ré kôl iyôn ba: «Bijné ka Krêt a na, na bay benare men, bay yi môŋ tanare to maŋi iyôn men, na bay lê jé ré men, ermiji na sa aŋgaŋ emê a mera a men.» ¹³ Kwôlê wo ôbi kôl hen na, na tu kwôlê. Na ôbi á, ré dô wo jeré nayji damaŋ aŋ bi ayê bôô woji ré na kwoŋ tiri men, ¹⁴ bi bay ô tô kwôlê woŋ dilemne wo Jubnê kôl hen ré nij men, bi bay ô tô tô to bijné kaŋ bay kaŋê tu kwôlê hen ré nij a men. ¹⁵ Wôsa bijné ka na ka séli tu Emen a na, are kê m na ka séli tirji a men. Nijba, bijné ka li aŋga kagemi aŋ bi bôrji sa Emen a ré a men na, ari lêriji kê m na ka kagemi men. Wôsa henê are kaji naŋ ermé wo sa têmrêrji a a men na, *kagem hen iyôn a men. ¹⁶ Bay kôl ciré hôn Emen nijba, jé lêreji gel wo bay ré hôn ré kwôy. Aŋ bay yi iŋamê tu kirij a men, bay na bay sa iyêré men, bay nê m lê ani kani ka dôri iyôn né a men.

2

Hal wo bijné ka surjê kaŋ bay ayê bôô a na

¹ Nijba, jôbi ba, ju gelij bijné are ka bij naŋ aŋgaŋ gelé ka Emen kaŋ derôre hen. ² Kôlij impê ka surjê bi bay ré dî tu melênê sa yirji a men, bi jé lêreji ré nê m wo bay a biji kwôlê men, bay ré dî tu melênê sa yirji a men, bay ré ô dô tô ayê bôô woŋ tiri hen men, sa geyé woŋ tiri hen men, sa ulê bôô woŋ tiri hen a men. ³ Yébé ka surjê kôba, ju kôlji iyôn hende to hen men, bi bay li aŋga dé tu Emen hen men, bi bay kôlij megêrji kwôlo habij ré men, ré yiji limé ka care ré men, bi hal megêrji sa lê aŋga dôri a a men. ⁴ Aŋ bi bay ré gelij yébé ka ba yirji a hen bi bay ré pur kwôrpêrji men, kamniji men, ⁵ bi bay ré dî tu melênê sa yirji a men, bi yi bay bô bôré men, bi dé tu Emen men, gem bô iyére toji men, bi dôbe sarji bij kwôrpêrji a men. Hena bay ré li hen iyôn na, bijné a tiiré Emen né.

Kwôlo gengij sa kam manê

⁶ Kam manê kôba, ju halji bi bay ré dî tu melênê sa yirji a dô hen iyôn men. ⁷ Jôbi

kôba, sa are kê m ka ju li hen na, ju li dô bi megê m manê ayij hal wom wo dôri hen men, kirija ju gelji are na, ju gel naŋ bô m pôn dîba, ju ay lij wôré ré. ⁸ Kôl tu kwôlê wo kwôni a nê mê narê ré hen aŋ bi tayre di bay barena, ôbi á, bay ré upé kwôlê wôni wo habij kelê gengij sarna ré hen.

Kwôlo gengij sa limé

⁹ Kôlij bijné kaŋ limé hen bi bay ré bij bay iyére toji kwôlê sa are kê m a men, bay ré li are kê m ka dôrij bay iyéreji hen men, bay ré gagji sa kwôlê wôni a ré men, ¹⁰ bi ré bay gômse aŋgaji kani ré a men. Nijba, bi bay li na aŋga dôri aŋ bi bay iyére toji bay ka hen ré bij bôrji a sarji a men, are kê m ka bay ré li hen na, bi bay ré li bi bijné ré kôl kwôli aŋgaŋ gelé ka gengij sa Emen woŋ ôbi gôlij naŋ na hen na, ré na ka dôri gaŋ.

Bô derê wo Emen na hanê gelê wo bijné kê m

¹¹ Wôsa Emen na yêge sa bô derê wori wo na tô gelê wo bijné kê m hen. ¹² Naŋ bô derê wori bi wo hen a, ôbi ré geléna bi nana jubu aŋga habij sêd aŋ men, nana dî tô do y aŋga habij ka li gawré hen aŋ bi nana dîj tu melênê sa yerna men, nana lij aŋgaŋ derôre men, nana yij bay bôô pôn a men tu Emen a sa terare a nà. ¹³ Na hen iyôn a, nana gemij wulê woŋ yi derê wo nana mô gem hen. Wulê wo dampare to Jêsu Krist woŋ ôbi gôlij naŋ na wo na Emen wo dami hen a gelé yere nô. ¹⁴ Ôbi ay yiri bij temare wô sarna aŋ bi dîré derêna kibi hal wona woŋ kaŋê Emen a hen aŋ, bi nana yij bijné kari kaŋ dêj ka séli men, nana lij aŋga dôri naŋ yi gwa kwôy kwôy a men.

¹⁵ Gel, na aŋga já gelij bijné bay a na: Dôbji ibiyare bôrji a men, nayji a men naŋ tôô to yi kô m a hen dîba, ju dî bi kwôni bôrem mega ani ré iyôn né.

3

Hal wo ôbi ayê bôô

¹ Jubu tô bô bijné ka Emen bi bay dôbe sarji bij bay emê sa iyére naŋ bay jé kaji a men, bi bay biji kwôlê men, bôrji ré yi sa lê aŋga dôri a men. ² Kôlji bi bay ré tiiré

kirijî ré men, bi yi bay napare ré men, bi yiji gawrê ka dôri men, bi kalêrji ré jal napî bîjé kêm a men. ³ Wôsa nabay kôba, ca ba, na nana bay galê men, bay narê kwôlê men, na nana ge kay men, na nana limé ka doya anga gay gay napî derê wo sa terare a nà a men, na nana mô wô lê habrê men, wô lê terbére men, bîjé na tôrnêna men, nabay kôba, na nana tôrnêji men. ⁴ Nijba, kirijîna Emen wopî ôbi gôlijî napî bîjé geléna bô derê wori napî geyé wo ôbi gey bîjé hen na, ⁵ na sa kibi lê angapî derôre ka na nana li hen né, nijba, na sa kibi bô derê wori mera. Ôbi na gôlijî napî na sa kibi néé wo Tunu topî hendi bô bôrê to béna nana yêpî danî hen men, béna gelé wo kôrbi a men sa kibi pelé wo hende peléna anî nana sél hen. ⁶ Wôsa Tunu topî hendi bô bôrê hende to hen na, Emen bêna sarna damañ napî geré wo Jêsu Kristî ôbi gôlijî napî na. ⁷ Ôbi li hen iyônî bi nana yîpî bîjé kapî derôre tiri a wô bô derê wori men, naa upé anga dôri ka ôbi dî wô sarna ka nana mô gem hen a men. ⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tu kwôlê anî en gey bi jeré dèbu sara damañ anî bi ka bi bôrji sa Emen a hen ré ayîpî yirji lijî anga dôri cerêd. Men na bay a na anga dôri ka a lê napî gawrê a men hen. ⁹ Nijba, ju uwôl kem sa narîpîy kwôlê wopî galê hen né men, sa kwôlê wo gengîpî sa derê tô môpî wo bîjé wo da kerê ré hen né men, sa napare napî narîpîy kwôlê wo gengîpî sa tôo to *Moyis hen ré a men. Wôsa are bay ka iyônîgi hen na, na angapî dèpî iyônî men, a lê napî kwôni ré a men. ¹⁰ Hena kwôni ré li anî karîpîyê yi perê bay ayê bôo a na, ôni têê pôn. Hena ôbi ré dî baa ré ba, ju hô ôni têê pôn a. A hena ôbi ré hô toy ré a nijî ba, ju dî tôri anî.

¹¹ Ju hôn wo gawra bi wo iyônîgi hen na, ré ge kay tô geré wo Emen a men, ôbi ré li têrîpî men, têrîpî tori hende to hen ré jibé kibri men.

Gerjé kapî tôo to Pol ay bîjî Tit

¹² Kirijîna na jé Artemas réba Tikik ré ô upém na, ju jubo yem ta, era upen Nikopolis a. Wôsa na yanî a ené erê merê kwôy derîpî terbére. ¹³ Ge gere ju li napî

Jênas ôbi iré kwôlê hen napî Apolôs a men sa kergarji toji to bay a erê hen dîba, bi ani kani napî ré. ¹⁴ Bi yênerna bay ayê bôo dôyrê lê jé wo dôri napî bôo pôn anî bi li napî bîjé dîba, bi jé woji bi wo hen yi kwo beray mera ré. ¹⁵ Bîjé kêm ka mô napî en na lê m dosé. Men, milpérni kapî bay ayê bôo kôba, ju lijî dosé béni a men. Bi Emen tô kibri a sarjge a kêm.

Magtubu to Pol li bij Pilémô Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilémô na, na kwôni wo dami wo ay bôri men, na kwôni wo églis to Kwolôs a a men. Ôbi na melan *ôbi jé Pol a men (bêrsé 1). Ôbi na ôrij nap lema iyére tori wo hini na Onésim wo na si ge an iyé Pilémô a an ô upé Pol bô dangay a Rôm a. An Pol ayri bôri. Menba, Pol genge wô jén nap dî hôrij bij ôbi iyéyri Pilémô. Na ôbi á, ôbi ré li magtubu hende to hen biri wô uwôlêri bi ôbi ré biri yiri mega lema iyôn ré, nij nijba, mega yêni tô kwôlo Emen a. Bijné ka póni kôl ré na Onésim a na ré erap nap magtubu to Pol li bij kaman ka Kwolôs men to ôbi li bij Pilémô men hen. Magtubu hende to hen kini soderére a na:

Bêrsé 1-3 na, dosé to Pol lij Pilémô nap bijné ka bô iyére tori a.

Bêrsé 4-7 na, Pol lij Emen dosé wôsa ayê bôo wori men, wô yi gwa wo Pilémô a men.

Bêrsé 8-22 na, Pol kôlij Pilémô gengij sa Onésim wo dîré da jén nap dî hôrij biri hen.

Bêrsé 23-25 na, ôbi liji dosé derij kibi magtubu tori.

Pol li magtubu hende hen nap tôo to jali bij melanni Pilémô. Ôbi ay tôo tôni biri ré men, dîri ani kani erej sari a ré men, ôbi hôn wo Pilémô a ré na ôbi sa Onésim a men. Ôbi kôlij Pilémô men, bijné kêm ka dêjse magtubu hende to hen na, mega wo bê bôo sa Krist a ré bul erê yi a ré wo perê gawrê hen lij kwo dôri.

Dosé to Pol lij Pilémô

¹ Nôbi Pol wo en yi dangay a wô kibi jé wo *Krist Jésu wo en li hen. Nibay nap yênena Timoté a lê magtubu hende to hen bem jôbi yênini Pilémô melannini men, megarni ôbi jé men hen. ² Lij yêreni Apiya men, lij Arsip wo na megarni ôbi kumbul hen men, lij églis to bô iyére tom

a hen dosé béni men. ³ Bi bô derê nap bô jalê wo Ibarna Emen nap kwo Kelma Jésu Krist baa nap ken.

Kwôli ayê bôo wo Pilémô nap geyé wo ôbi gey bijné ka Emen hen

⁴ Pilémô, kirija en uwôl Emen na, en erem sam a menba, en liri dosé kwôy kwôy. ⁵ Wôsa en toy kôli geyé wo ju gey bijné ka Emen kêm hen men, kwôli bôm wo ju bi sa Kelma Jésu a men hen. ⁶ En uwôl Emen bi ayê bôo wo dayem nap nini hen ré ô tumô tumô men, bi ré bem ju hônij anga dôri kêm ka nana uwôn tô Krist a hen men. ⁷ Yênen, geyé wo ju gey bijné ka Emen hen na, ben yi derê daman men, dôben ibiyare bôn a men, wô jalé wo ju jal bô bijné ka Emen hen.

Pol sôm sa Pilémô a wô sa Onésim

⁸ Na ôbi á, bi wo ani kap bay jôrenare tô Krist bi ené ay tôo bem jeré lij anga yi lê hen nap hen haji, ⁹ kôba, wô geyé wo nana geyij yerna hen na, ené ena uwôlem hen, nôbi Pol wo ena kwo iyêri an haw hen en yi dangay a wô jé wo Jésu Krist wo en li hen. ¹⁰ En uwôlem wô sa Onésim wo na keman wo en yêri tô Jésu Krist a kirija en yij dangay a hen. ¹¹ Na ca ba, ôbi na yi ani tum a ré, nijba, haw hen ôbi yi are tun a men, tum a a men nij.

¹² En hô jén nap dî hôrij bem ôbi wo en geyri daman hen. ¹³ Ré ené geméri legen a nà, bi ôbi ré li nap en hôlmêm a kirija en yij dangay a wô kibi Kwôlo Dôri hen, ¹⁴ nijba, en gey lê iyôn mera baa engeremare ré ré. Wôsa en gey berem erej bi jiré li derê nap en né, nijba, bi jiré li nap bô geyé wom dî.

¹⁵ Dô réba ôbi na dém an sem an bi jiré hô uwonni nap kunem yôd nij. ¹⁶ Nijba, na mega lema iyôn ré nij, nijba, ôbi dô dê lema dê nij men, ôbi na yênem wom nij men. En geyri gap, nijba, kwom jôbi ba já geyéri gôlen an sôn, wôsa ôbi na lema wom men, na yênem tô Kelma a men.

¹⁷ Hena ju ré bôren môn megam ôbi jé iyôn na, ju biri yem a mega wo ré jeré beren na nôbi yem a hen iyôn men.

¹⁸ Hena ôbi na ré lêm anga habij kani ley,

hena ôbi na ré naɲ telare tom sari a ley na, ju déɲ san a. ¹⁹ Nôbi Pol a lê kwôlê bi wo hen naɲ kôben wupê hen na, na hô têbem are bay ka hen hôriɲ. Jôbi kôba, ju hôn wo wô kibi ayê bôô wom na, telare tijê baa sam a ya men. ²⁰ Yênen, li are bay ka en engerem hen ben wô kibi peré wo nana pur Kelma hen men, ju jal bôn a men, wôsa nana yêné tô Krist, kwo Emen dôri hen.

²¹ Kirijana en lij magtubu hende to hen na, en hôn wo jeré lê dê ka en engerem hen aɲ sôɲ. ²² Nan iyére pôn déɲ, wôsa en bi bôn wo Emen ré toyé uwôlê wonɲe aɲ ré belê geré ben bi ené bij unéɲɲe.

Gerjé dosé to Pol lij Pilémô

²³ Epapras wo yi dangay a naɲ en wô jé wo Jêsu Krist wo nini li hen lêm dosé.

²⁴ Men, Mark men, Aristark men, Démas naɲ Luk miljén bay jé kôba, lêm dosé a men.

²⁵ Bi bô derê wo Kelma Jêsu Krist baa naɲ ken.

Magtubu to bay li bij Hébrejê Kwôlo kôl kwôli magtubu to bay li hen

I i wo dêjse magtubu to Hébre na, ôbi a kelê ré gelij môn derê kwôlê églis a iyôn men, ré gelij môn derê kwôlê tumô bijé ka kwôni a iyôn a men, dîba gelij na magtubu to ju li bij kwôni iyôn né. Nijba, bô sapitre 13 a gerjé bêrsé wori na, dosé to yî ya hen a gelé wo ré na deré kibi magtubu. A magtubu hende to hen na, kôl kwôli ôbi lêre hen ré men, kôl kwôli bijé ka bay li magtubu hende to hen bij hen né a men. Dô ré ba magtubu hende to hen lij na Itali a, nijba, kwôni hôn dêrêrê wori ré (13: 24). Magtubu hende to hen lij bij na bay ayê bôô ka kwôliji ôm habij hen a gawré ka kwôlê woji damañ hen. A li wo ka pônî erem déj ayê bôô woji. Ôbi lê magtubu hende to hen dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré dèbu iyêre tô ayê bôô men, gelji dampare to Krist to dê are kê m nañ ari lêri kê m ka gengij sa gelê hen.

Sapitre 1:1-3 na, kirija tô magtubu hende to hen ayij menba, kôl na kwôli gelé wo Emen né gel yiri nô nañ geré wo Kemari Jêsu Krist hen. Magtubu hende to hen soderij na kirij wôô.

Kwo tumô sapitre 1:4-10: 18 na, kôl kwôli dampare to Krist to dê kirij hen. Ôbi na kwo dami gôlij sa bay kibi Emen mera ré (1: 1-3) nijba, kwo dami gôlij sa *manê ka derômarañ a men (1: 4-2: 18), sa *Moyis men, sa Josuwé men (3: 1-4: 13). Ôbi na *dami wo damné ka bay bê kwôbe pôn nêj wo bijare to kôrbi. Men, ôbi gôlij sa damné ka bay bê kwôbe ka bijare to cayi hen men (4: 14-7: 28). Sarga wori wo ôbi li têe pôn nêj hen na, dê sa sarganê ka kwôni ka *Israyêl (8: 1-10: 18).

Kwo wôô sapitre 10: 19-13: 19 na, ôbi dôbe ibiyare bô Hébrejê bi bay ré lêjné tô ayê bôô a (10: 19-39). Na ya hen a, nana uwôn mawi kwôlo gengij sa anjan

ayê gengé ka gengij sa bay ayê bôô ka magtubu tôô to cayi (Sapitre 11), men ôbi kôlji bi bay ré dî tirji sa Jêsu Krist a wô berij bôrji iyêre sa kanê wo bay kanji hen, mega wo ôbi na berij bôri hen iyôn men (12: 1-11). Cêgi gerjé tôô to ôbi ay bij hen, yêgij marji a men (12: 12-13: 19) hen, menba, ôbi duu kibri nañ teré kibi men, liji dosé a men (13: 20-25).

Wô lê nañ Hébrejê bi bô mênê woji ré dê sarji ré na, ôbi lê magtubu hende to hen dôbji na ibiyare bôrji a mera ré, nijba, ôbi kôl kwôli kirij ka iyêre gengij sa bay ayê bôô sa terare a nà men, kôl kwôli anja Krist li nañ geré wo temayri hen men. Ôbi li sarga wo nini nê m lê ré hen. Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij bay dêjsé magtubu hende to hen ré yiji bay derê kwôli Jêsu Krist perê ka kwôni a, ôbi wo na ôbi tô gelê wo nañ kwini wô bijé kê m ka biri kwôlê hen.

Emen iyêl nañ geré wo Kemari Jêsu

¹ Ca ba Emen na kôlij mônêrna kwôlê têe kwône men, nà ná bay kibri a ôbi na ré jêji kôlij bijé kwôli bi wo hen nañ gwosoyri wo gay gay men. ² Emen na kôlij bijé kwôlê na hen iyôn hende to hen kwôy kemnêj a haw hen wo sa terare baa dâ wo ta kerê nij hen kôba, ôbi kelêna kwôlê wori nañ geré wo Kemari. Kirija Emen na dij tô terare nañ are kê m hen na, nà ná nañ Kemari Jêsu wo ôbi na biri are kê m kôbri a mega ôbi emê cibré iyôn hen. ³ Na nañ Kemari aña nana gelij dampare to Emen hende to dami hen men, ôbi gelij nañ Emen têj têj a men. Na nañ née wo kwôlê wori bi wo hen aña ôbi ré bij anja sa terare a nà kê m ô nañ gerérji hen. Cêgi janê wo ôbi jan geré wô dôrij têrij sa bijé kê m a bi bay ré sélij hen iyôn nij na, ôbi ô merê sa kôbi Ibari Emen woñ gusurô a wo na Emen ôbi sa are kê m hen wô emê iyêre nañ dî.

Jêsu na kwo dami wo gôlij sa manê ka derômarañ a

⁴ Na hen iyôn aña Emen né li wo Kemari na kwo dami gôlij sa manê ka derômarañ

a mega hini woŋ Kemari bi wo ôbi na biri hen na kwo gôlij sa hini manê ka derômaran a bay ka hen kê. ⁵ Perê manê ka derômaran a na, na i a Emen ré kôli iyôn ba:

«Na jôbi a na Keman aŋ kemnêŋ bijné a henê wo ené na Ibam ba?»

Men, kwo ôbi kôli iyôn ba:

«Na yé Ibari aŋ ôbi a yé Keman men ba?» Emen na kôl hen iyôn gengij na Jésus mera. ⁶ Nijba, kirijna Emen na dâ jép naŋ Kemari wo na ôbi sa are kê sa terare a na na, ôbi na kôl iyôn ba:

«Bi manê kê ka derômaran a ré tibri.»

⁷ Kwo manê ka derômaran a ba, Emen na kôl iyôn ba:

«Bay ré na bay jé kari mera.

Bay yi môŋ kal iyôn men, môŋ kôli tare iyôn a men.»

⁸ Nijba, kwo gengij sa Kema Emen na, Emen kôl iyôn ba:

«Jôbi Emen, gagay kenare tom a yé yôd naŋ kwini men, ju ôm iyére tom naŋ gerére a men.

⁹ Jôbi ba, aŋgaŋ derôre a jeré gey dîba ju gey ka habij né.

Na tôri bi wo hen aŋa Emen wo na Emen wom hen

na ré dôrem aŋ ayem lij kwôni wo dami dê bay erérem

aŋ yem dôrem damaŋ.»

¹⁰ Emen hô kôl gengij sa Kemari kôl iyôn ba:

«Kelma, ca tumô ba jôbi a dé tô terare men,

derômaran kôba na jôbi a dé a men.

¹¹ Are bay ka kê ka ju dî hen na, a naŋê nijba, jôbi ba já merê yôd naŋ kunem.

Derômaran naŋ sa terare a halê môŋ bargay ka ôli iyôn.

¹² Já lêgerêji timên timên môŋ bay lêgerij bargay kaŋ kelanê iyôn ulê aŋ men,

já gasêji môŋ bay gasij bargay iyôn.

Nijba, jôbi ba, ju na kenem bi wo hen a dîba ju bilij né men,

merê tu geŋ wom kô ré a men.»

¹³ Mana wo derômaran wo Emen na kôli iyôn ba:

«Era ju sa mô sa kôben woŋ gusurô a na kwôy wo na lê aŋ bay barem a yé aŋgaŋ sêlê têt» hen na, naŋ.

¹⁴ Kwo manê ka derômaran a ba bay na tunu to li jé wo Emen to ôbi jére ô lê naŋ bijné ka ôbi dâ gôlij naŋ ci hen mera.

2

Gelê wo Emen béna hen na, na li lij wôrê ré

¹ Mega wo Emen kelêna kwôlê naŋ geré wo Kemari hen iyôn na, bi na ay kwôlo ôbi kelêna bi wo hen lij wôrê ré. Hena nana ay lij wôrê ba, naa déŋ geré wo dôri. ² Wôsa nana hôn mega wo kwôlo *manê ka derômaran a na kelêna hen na, na kwôlo dami. Aŋ bijné ka na toy ré men, na bi kwôlê sara ré a men hen na, Emen na pôrji wô kibi jé lêreji bi wo hen.

³ Nijba, nabay ba, nana toy béré kwôli gelê wori bi wo hen men, aŋ hena nana li lij wôrê ba, Emen a perêna wô jé lêrena bi wo hen men. Na Kelma Jésus Krist naŋ yiri a kelêna tumô kwôli gelê wo Emen ré gôlij naŋ na aŋ bijné ka na toy kwôli gelê bi wo hen na, bay gel wo kwôli bi wo hen ré na tiri. ⁴ Men, Emen kôba, gel mega wo béré bi wo hen ré na tiri aŋ bi bay li aŋgaŋ gelé naŋ kaŋ geŋê ka dê kirij ka gay gay men, ôbi bijné jé lêreji gay gay wo Tunu biji hen naŋ bô geyé wo Emen.

Jésu gelij bijné geré wo ôbi a gôlij naŋ ci

⁵ Na manê ka derômaran a Emen né dîji sa wulê wo a era hen nana kôl kwôli haw hen né. ⁶ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ayi! Emen, gawra na i a jeré erem sari a kê hen iyôn ba?

Men gawra wo na ani ré hen ba, wô mi a jeré bô sari hen iyôn ba?

⁷ Ju li aŋ manê ka derômaran a yi ka dami kari seem iyôn menba, ju biri dampare mega to kilmé iyôn.

⁸ Ju biri dampnare hende to hen iyôn bi ôbi ré ômiñ sa are kêm.»

Hena Emen né biñ gawra mô sa are a kêm hen iyôn na, gel na wo ani kani ré baa wolé ré. Niñba, haw hen merê wo ôbi mô sa are a kêm hen na, nana gel ré tô. ⁹ Niñba, na Jésu a nana gili wo dô tumô are kêm. Ca ba Emen na biñ manê ka derômarañ a yi ka dami kari sem añ bi nañ bô derê wo Emen na, ôbi ré ma wô sa biñé kêm. Na wô beré wo ôbi bu bôri iyêre sa gusiñ to bay giili a men, wô temare to ôbi ma a hen a men aña Emen né biri dampnare mega to bay biñ kelma iyôn hen. ¹⁰ Wôsa Emen a na ôbi dére are kêm men, are kêm na kari a men. Wô kibi gusiñ to Jésu geliñ hen na, Emen bu na sa têri yôd añ bi biñé kwône ré yiñ kamni dôbi Emen men, bi bay ré siñ bô kirijñ kañ hini emê a wôsa Jésu a derê tumôrji bi ôbi ré gôlijñ nañ ci.

¹¹ Jésu a lê a biñé ré yiñ ka séli tu Emen a añ biñé bay ka hen na, bay kêm Ibarji a na Emen pôn nêñ hari. Na hen iyôn a Jésu ré uwôgeji yêneri nañ yi yé hen. ¹² Añ ôbi kôlijñ Emen iyôn ba:

«Na kôlijñ yênen kwôlem men, na ðebé tumô biñé kêm wô ayê kem a men.»

¹³ Ôbi hô kôl iyôn ba:

«Na bê bôn na sa Emen a.»

Men, hô kôl iyôn ba:

«Gel, nibay nañ kamrê ka Emen na gey ené gôlijñ nañ ci bay a na.»

¹⁴ Kamrê ka ôbi kôlijñ kwôlijñ hen na, na nabay ka sa terare a nà ka ôrijñ nañ kurôñgi yi nañ kwôbe hen. Bi wo hen aña Jésu kôba, ré yi mega ci hen iyôn wô mañ añ mênijñ Sidan men, wô kibi temayri hende to hen na, ôbi mênijñ Sidan wo ôrijñ nañ néé woñ derijñ biñé hen.

¹⁵ Jésu li hen iyôn bi biñé ré hariñ temare ré niñ wôsa ca ba bay na mô mega limé iyôn sa kibi harê, niñba, Jésu era sa tôrji biji ta. ¹⁶ Wôsa ôbi era sa terare a nà na wô lê nañ manê ka derômarañ a ré, niñba, na wô lê nañ kwôñgê *Abraham.

¹⁷ Na hen iyôn aña ré dé wo ôbi ré yi mega yêneri iyôn sa are kêm a añ bi ré yiñ *dami wo dampné kañ bay bê kwôbe

woji tumô Emen a wô lijñ jé wo Emen. Ôbi a derê têrijñ sa biñé. Dami wo dampné kañ bay bê kwôbe wo Emen bi wo hen na, na kwôni woñ ôbi bô pôn men, na ôbi berê tu na to biñé a men. ¹⁸ Añ haw hen ôbi nêmen lê nañ ka bay sélji wô mênêji hen, wôsa ôbi kôba, bay na gili gusiñ men, bay na séli a men.

3

Jésu na kwôni wo dami gôlijñ Moyis

¹ Iyôn ba, yênen, kenbay ka Emen uwôgêñge añ kena kari hen na, ðêñge ermé woñge yi sa Jésu a wo Emen jori bi ré yi *dami wo dampné kañ bay bê kwôbe wo gengijñ sa ayê bô wô nana kôl kwôli biñ biñé hen. ² Jésu na kwo Emen na dôri wô jé woñ bê kwôbe. Ôbi li jé wori nañ bô pôn mega wo *Moyis kôba, na lijñ bô geyé wo Emen hen iyôn men, mega wo lijñ bô magtubu a iyôn ba Moyis ré na ôbi bô pôn bô iyé Emen a kêm iyôn. ³ Hini emê wo bay uwôl sa Jésu a hen gôlijñ kwo bay uwôl sa Moyis a. Wôsa biñé den na ôbi dé iyére ðiba, kwôni den iyére yere sa pôn né. ⁴ Iyére to yôn yôn kôba, nañ ôbi dére dére, niñba, ôbi dé are bay ka kêm hen na Emen pôn nêñ hari. ⁵ Ôbi a, Moyis na ré na ôbi jé wo li jé wori nañ bô pôn bô iyé Emen a kêm. Ôbi na na mana añ ré yé ôbi derê kwôli aña Emen réé kelé kwôlijñ men hen. ⁶ Niñba, *Krist ba, na Kema Emen añ bô sa are bay ka kêm ka yi bô ira hen. Men, ôbi li jé wori bi wo hen nañ bô pôn a men. Nabay biñé kari kôba, nana yi môñ iyére tori iyôn hena nana bu ayê bô wona dô men, hena nana ði bôrna dô sa aña nana ðijñ ðengôrna hen a men.

Kini derê bul wo biñé ka Emen yi ya

⁷ Na ôbi á, Tunu toñ hendi bô bôre ré kôl iyôn ba:

«Hena kené toy tô Emen kemnêñ na,

⁸ ken bi bôrñge ðengêl mega wo môñêrñge na nariñ kwôlé kibri a men,

wulê wo bay na sélijñni derô gwôlé hen a men né.

9 Wulê bi wo hen na, Emen na kôl iyôn ba:

Môpnêrnge na naren kwôlê men, na sélen a men, mès a sa anja dôri ka na en li biji bay na gel kwôy elê tôre pôrbu hen.

10 Na ôbi á, ulê bô wupê sarji a na haw hen ré kô nij.

Añ en kôl iyôn ba:

«Bijé bay ka hen ermé woji na kelan ñañ en men,

bay li anja en gey bi bay ré li hen né a men.»

11 Na wô bi wo hen aña ené dusu yen ñañ bô tarê kôl iyôn ba:

«Bijé bay ka hen a bijji kini deré bul wo na en gey biji hen ré kwôy.» »

12 Yênen, dénge tu melênê sa yernge a wô wo kwôni perêrnge a hen bô habré ñañ kapê toyé kwôlê maa liri añ a deré yiri yi Emen woñ ôbi merê tu geñ a.

13 Dôbînge ibiyare bôrnge a ñañ wulê wô wo Sidan maa lènge añ ka yé bay têrij men, bay bô denjelé a men. Mega wo magtubu to Emen kôl: «Kemnêñ» hen iyôn na, hena kwôlê bi wo hen ré kurij marnge a ba ya tô na, ken dôbînge ibiyare bôrnge a. 14 Hena nana bi bôrna dô sa Krist a mega wo nana bij bôrna sari a tumô hen iyôn na, nana bijé kari bay na tiri.

15 Ôbi a, ré lij bô magtubu to Emen kôl iyôn ba:

«Hena kené toy tô Emen kemnêñ na, ken dî bôrnge denjel mega wo môpnêrnge

na narij kwôlê kibri a men hen iyôn né.»

16 Na bijé ka yôn a na toyé tô Emen aña na ré biri kwôlê ré hen a men ba? Bijé bay ka hen kêm na, na ka Moyis na deraji soñ Ejipt a hen. 17 Na ka yôn aña bô Emen na ré tari sarji a kwôy li elê tôre pôrbu derô gwôlê hen ba? Na wô sa ka na li têrij añ na maji derô gwôlê a hen.

18 Wulê bi wo hen na, na bijé ka yôn a Emen na ré dusu yiri kôl iyôn ba: «Bay a bij sa iyére to en ßu sa tère wô biji bi bay ré dôrij bul ré kwôy» hen ba? Ôbi

na kôl hen iyôn na wô sa bay narê kwôlê.

19 Ôbi a, yênen, nana hôn mega wo ré na wô ayê bô woji wo ñañ bi aña bay ré bij kini deré bul bi wo hen a ré hen.

4

1 Emen na ay tôri dîré bij bijé geré ré ôrij kini deré bul wori a. Tôri hende to ôbi na ay hen na, ba ya kemnêñ kemnêñ. A iyôn ba ken dénge tu melênê sa yernge a bi kwôni perêrnge a hen ba erê kini deré bul bi wo hen a ré. 2 Nabay kôba, nana toy béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen mega wo môpnêrna na toyij derô gwôlê hen iyôn men. Nipba, Kwôlo Dôri bi wo hen, na li ñañ ci ré wôsa bay bi bôrji sara ré. Na ôbi á, bay ré bij kini deré bul bi wo hen a ré hen. 3 Kini deré bul bi wo hen na, na kwona nabay ka nana bi bôrna sa Kwôlo Dôri wori bi wo hen a. Na kwôli deré bi wo hen a Emen ôbi na ré kôlij iyôn ba:

«Bôn na taren añ na en dusu yen kôl iyôn ba:

Bijé bay ka hen a bijji kini deré bul wo na en gey biji hen ré kwôy.»

Kôlij hen iyôn na wô wo deré bul ré ñañ ré, wôsa kirija Emen na dîj sa terare hen na, ôbi na dî are kêm kô nij. 4 Lij bô magtubu to Emen kwôli wulê wo jôgij jurgem kôl iyôn ba:

«Emen dô bul sa to jurgem a wulê wo ôbi kôrij jé wori woñ dé are hen.»

5 Men, bô magtubu to Emen hende to nana dêñse hen na, lij ya kôl iyôn ba:

«Bay a erê bij kini deré bul wupê ré kwôy.»

6 Bijé bay ka tumô ka na toy kwôlo Emen hen na, bay bijji kini deré bul bi wo hen a ré hen na, na wôsa bay kap biri kwôlê. Iyôn ba, kini deré bul bi wo hen na, bijé ka pôni a bij ya. 7 Na ôbi wo hen, aña Emen né genge wulê wo ñangi wo bay uwôgeri «kemnêñ.» Elê kwône gan cêgê menba, ôbi na kôl kwôlê ñañ geré wo kelma Dabid mega wo na lij tumô kôl iyôn ba:

«Hena kené toy tô Emen kemnêñ na, ken bi bôrnge denjel ré.»

⁸ Hen aña Josuwé na ré dô tumô kam *Israyêl kwôy bijn kini derê bul bi wo hen na, Emen henañ ré kelê kwôli wulê wo danji ré nij. ⁹ Ôbi a, bijné ka Emen réé bijn kini derê bul bi wo hen a mega wo Emen kôba, dô bul wulê wo jôgijn jurgem wori a hen men. ¹⁰ Wôsa kwôni wo bijn kini derê bul bi wo Emen bu sa têri hen na, ôbi a derê bul sa jé wori a mega wo Emen lij jé wori dé are kô añ dôrijn bul hen iyôn men. ¹¹ Iyôn ba, na masênge wô bijn kini derê bul bi wo hen a dîba, bi kwôni kurijn wô wo ôbi ré kap kibi Emen mega wo môpêrna na lij hen iyôn né.

¹² Kwôlo Emen na, na kwôlo yi mega ré mô tu geñ iyôn men, na kwôlo nééri ya a men. Añ déé dé yebere to dami to kapne wôo hen añ sôn. Ôbi ô kwôy kirijn ka tunu nañ ermé dan ya hen men, kibi kurijn a men, bô ibé a men, ôbi yêge sa aña yi bôrna ka nana gey lê hen a men. ¹³ Ani ka a uwôbê tu Emen a ba, nañ wôsa ôbi hôn ari dééri pôn pôn kêm men, ari déri ka a uwôbê tiri a ba, nañ a men. Añ na tumôri ôbi a, aña nana sa derê tô ari lêrena ta biri.

Jésu na dami wo damné kap bay bê kwôbe wona

¹⁴ Kwôli ayê bôo wona wo nana dôrijn bijné kwôli hen na, na biri dô wôsa Jésus Kema Emen a na *dami wo damné kap bay bê kwôbe wona wo ô kwôy tumô Emen a hen. ¹⁵ Dami wo damné kap bay bê kwôbe wona bi wo hen hôn iya wona dô damañ wôsa ôbi kôba, bay séli nañ geré wo gay gay môp nabay iyôn men, nijba, ôbi li têrijn ré ded. ¹⁶ Iyôn ba, erañge na usênge ligi Emen woñ ôbi bô baliyare hen dîba, na harênge ré. Kirijn bay ka hen ôbi a dé bôri jalê sa têrijn lêrena men, a lê derê nañ na men, wô gôlijn nañ na wulê wo naa ôrijn doyri hen a men.

5

¹ Emen tô damné kap bay bê kwôbe na perê gawrê a añ dîji bi bay ré yi bay jé kari bijji men, bi bay ré bijn kwôbe wô

têrijn lêreji a men. ² Bijné ka hôn ani ré men, ge kay a men hen na, *dami wo damné kap bay bê kwôbe a henê geré lê derê nañ ci wôsa ôbi kôba, iya mega bay hen iyôn men. ³ Na wô wo ôbi kôba, iya men hen, aña ré li sarga bijn Emen na wô têrijn to bijné mera ré, nijba, wô têrijn tori a men hen. ⁴ Kwôni a hena iyôn añ ayê dampare to dami wo damné kap bay bê kwôbe dé sari a sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri mega wo ôbi na uwôgijn Arôn hen iyôn.

⁵ Kwo *Krist kôba, na hen iyôn hende to hen men, ôbi ay dampare to dami wo damné kap bay bê kwôbe sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri añ kôli iyôn ba:

«Na jôbi a na Keman añ kemnêñ bijné a henê wo ené na Ibam.»

⁶ Ôbi hô kôl bô magtubu to Emen a kôl iyôn:

«Ju na ôbi bê kwôbe nañ kunem yôd mega wo Mêlkisédek na yijn hen iyôn.»

⁷ Kirijna Jésus na bañ sa terare a nà tô na, ôbi na hôn wo Emen ré nañ néé wo ré gôlijn nañ dî kibi temare a. Añ ôbi uwôl Emen têê kwône kwôy sômijn kibé nañ tôo to dami añ Emen li nañ dî sa kibi bê kwôlé wori bi wo hen. ⁸ Bi wo ôbi na Kema Emen hen hari kôba, ôbi gelijn gusijn wô hônijn bijnare Emen kwôlé. ⁹ Kirijna Jésus dirijn kibi jé wo Emen biri ré li hen kêm kô nij na, ôbi yi ôbi gôlijn nañ bijné woñ tiri men, ôbi bijn bijné kêm ka biri kwôlé hen gelê wo nañ kwini. ¹⁰ Emen dîri dami wo damné kap bay bê kwôbe mega Mêlkisédek na yijn hen iyôn men.

Dênge tu melênê sa yerñge a wô wo ma kena déñ geré wo Emen

¹¹ Kwôlo gengijn sa Mêlkisédek na, kwôli yi mê wo niné kelê nijba, wo niné dô tôri béñge na iyêre gañ wôsa kirijna kwôni derênge kwôlé ba, ken toy lew ré.

¹² Ré na kenbay a ré yé bay derê kwôlé wôsa ken dôyrê are bay ka hen ca yeñ nijba, ken hôn dô ré. Añ ken ôrijn doy bi kwôni ré hera wô gelênge a sôn aña na

nina gelénge tumô cog cog ka gengijn sa kwôlo Emen hen. An yi mega wo kené na kamrê ka dê ka yi na kuba mera dîba, ken yi môn gawrê ka iyêrnê ka ré emê na kwô nij hen iyôn né kwôy. ¹³ I i wo yi kuba baa ya tô na, ôbi na kema wo dê. Kwôni bi wo iyôngi hen na, ôbi hôn derê tu anga habijn nan ka dôri ré. ¹⁴ Kwô na, na kwo bijné ka iyêrnê. Bay dôyrê ermé sa are a men, bay hôn derê tu anga habijn nan ka dôri a men.

6

¹ Iyôn ba, na dôyrênge anga iyêre iyêre ka gengijn sa Jésus an bi nana hôn daman a mega bijné ka iyêrnê men, kwôlo na nana toy tumô hen na, na dênge cêgerna an na dôyrênge na anga iyêre iyêre nij. Nija hô gelijn bijné anga tumô cog cog ka bay na gelji hen ré nij. An ga bay na gelji tumô cog cog bay a nà: Belé cêgeriji bijn an ga a ôrij nan ci kibi temare a hen men, bê bôo sa Emen a men, ² gelé an ga gengijn sa batêm to gay gay* hen men, ulê kôbi sa kwôni a men, gelé an ga gengijn sa jê sé kamnê men, ka gengijn sa jerê kwôlé wo nan kwini hen a men. ³ An are bay ka ré dônsijn hen na, hena Emen né ulêna sara a men ba, nija hô gelénge a ré nij. An naa erênge tumô.

⁴⁻⁶ Iyôn ba, bijné ka hô hô tô jê lêreji wo cay hen ba, kwoji a yé iyen ba? Bijné bay ka iyôngi hen gelji perangê wo hena ligi Emen men, bay uwôn terê kibi wori daman men, uwonji Tunu toj hendi bô bôre men, bay hôn derê wo kwôlo Emen men, bay hôn néé wo wulê wo Emen a sa ômijn iyêre tori hen a men. A hena bijné bay ka na hôn are bay ka hen kê m ana ré hô hôri cêgê na, an ga kwôni a lê an bi bay ré hô bul cêgeriji bijn têrij toji ba, nan nij. Wôsa yi mega wo bay ré hô bér Kema Emen sa gurô tagelê men, bay ré tiréri tu bijné a men iyôn.

⁷ Kirija emen uwônge kwôy kwôy sa terare a an kaw ka bay ci hen si dô an li nan bay yagêre hen na, Emen tô kibri sa terare hende to hen a. ⁸ A hena gasem

nan kalmê ka habijn ré si sa terare hende to hen a na, hende yi ani ré an Emen a tômêre men, a mênêre yôd an a men.

⁹ Milnén, hena niné iyêl hen iyôn hani kôba, kwônge kenbay ba, nini hôn sarni a dô mega kené ô geré wo Emen a baa ya tô men, ôbi réé sa gôlij nan ken a men. ¹⁰ Emen na kwôni won derôre dîba, a gôrbijn sa jê wonge ré men, sa lê wo ken li nan bijné kari tumô an haw hen ken li baa ya tô hen né kwôy. Hen iyôn dema ré gel wo kené gey Emen. ¹¹ Nini gey bi kené li mega ken lij hen iyôn kwôy kwôy wo ken derijn kibri dîba, ken merên tô a ré. Ôbi dema kené uwônijn are kê m ka ken dî bônge sara hen. ¹² Diba ken yi kwijné ré nijba, bi jê lêrengé yi môn bay ayê bôo ka lêrnê tô ayê bôo woji a iyôn. Na bay a uné an gan sa kôbi ka Emen na genge dîré biji hen.

An ga Emen genge ba ôbi a lê môj môj

¹³ Ken hôn mega wo ca tumô ba, Emen na genge an ga dîré bijn *Abraham. Kirija ôbi genge bijn Abraham are hen iyôn na, ôbi dusu yiri nan yiri gan wôsa kwôni wo dami dêri wo ôbi a desijn yiri nan dî ba, nan. ¹⁴ Menba, ôbi dusu yiri kôl iyôn ba: «Na tiri, na terê keben sam a daman men, na bé kwônngêm a kwônê a men.» ¹⁵ Kirija Abraham toy hen iyôn na, ôbi uwôl bôri môrij gemijn. An wô kibi ulê bôo wori bi wo hen na, ôbi uwôn are bay ka Emen na genge dîré biri hen. ¹⁶ Kirija gawrê dusu yirji ba, bay dusu nan hini kwôni wo dami dêji. Desé yi bi wo hen iyôn na, nan are kê m perê bijné a. ¹⁷ Na ôbi wo hen ana Emen ré lij hen iyôn men hen. Ôbi gey gelijn bijné ka ôbi na genge dîré biji are hen bi bay ré hôn dô sarji a mega wo an ga na dîré genge hen na, dîré hera cêgê ré nij. Na ôbi á, ôbi ré genge are tumô dem ana ré dusu yiri cêgê tô hen. ¹⁸ Iyôn ba, an ga Emen na genge hen men, desé wo ôbi na dusu yiri hen a men na, na an ga wôo ka Emen a belé ermé wori sara ré kwôy men, Emen a lê benare sara ré a men. Nabay ka nana bô

5:13 5: 13 1 Kworêntijnê 3: 2 * **6:2** 6: 2 Kwôli batêm to kôlij kwôle na ná, na batêm toj kam men, to gengijn sa Tunu men. **6:14** 6: 14 Dé tô are 22: 16-17

Emen mega kini uwôbêrna hen na, are bay ka hen dôbêna ibiyare bôrna damañ bi nana ðebij iyêre gemij anğan ðé bôô sara bay ka hen. ¹⁹ Anğan ðé bôô sara bay ka hen na, yi mega anğa harêna tôn an bi nana ðebij gerañ tumô Emen a iyôn. Na ôbi á, bargay ka bay ré ha jôrij tó kirij ka yi nañ jengêrji hen ré bôlij tumôrna an nana si ô kirij ka ðé kirij ka yi nañ jengêrji ka Emen ðebij ya hen. ²⁰ Na kirij bay ka hen ana Jésu ré ô ya tumôrna wô sarna. Na ôbi á, ôbi ré yij dami ôbi bê kwôbe nañ kwini môñ kwo Mêlkisédek hen iyôn.

7

Mêlkisédek na ôbi bê kwôbe wo Emen

¹ Mêlkisédek bi wo hen na, na na kelma wo Salêm men, na na ôbi bê kwôbe wo Emen woñ ôbi gôlij sa are kêmen hen. Wulê wo pôni *Abraham ô kumbul uné kilmé sa iyêre to ðangi a menba, ôbi bôyji. Kirija Abraham bulo hera tô kumbul a menba, Mêlkisédek jô kwini an tô kibri sari a. ² Abraham dôñse anğa ôbi pera kibi kumbul a hen môj ba dô kibriji pôn môj ba dô kibriji pôn hen iyôn an bij Mêlkisédek. Hini woñ Mêlkisédek bi wo hen bôri na «kelma woñ derôre» wôsa ôbi na kelma wo Salêm, an hini woñ Salêm bi wo hen bôri na «bô jalê.» ³ Kwôli yori nañ ibari men, môñeri men, sa yêri men, sa temayri a men na, kwôni na li bô magtubu to Emen a ré. An ôbi yi môñ Jésu woñ Kema Emen iyôn wôsa ôbi yi ôbi bê kwôbe wo Emen yôod mera.

⁴ Berêñge dampare to Mêlkisédek bi wo môyrena wo tumô Abraham na ay kibi anğa môji kari ka ôbi na pera kibi kumbul a biri hen. ⁵ Kwôngê *Lébi ka pôni kôba, na bay bê kwôbe men. Tôô to *Moyis na kôli iyôn ba: «Bijé ka *Israyêl a ayê kibi anğa môji kaji bije bi bay ré om.» Bi wo bay kêmen na kwôngê Abraham men hen kôba, na yênerji a bije kibi anğa môji bay ka hen. ⁶ Mêlkisédek na tô môñ wo Lébi ré hari nijba, Abraham tô kibi anğa môji kari ka ôbi pera kibi kumbul hen biri menba, Mêlkisédek tô kibri sa

Abraham a. Bi wo na na Abraham a Emen na ré genge are wô biri ði hen. ⁷ Iyôn ba, nana hôn mega wo kwôni tô kibri sa megari a ba, ôbi na kwo dami gôlij kwo uwôn teré kibi hen. ⁸ Kwôngê Lébi ka yênerji ay kibi anğa môji bije hen kôba, na bijé ka a ma nijba, Mêlkisédek kwori ba, ôbi a ma ré mega wo na lij bô magtubu to Emen a hen iyôn. ⁹ Iyôn ba, kirija Abraham ay kibi anğa môji kari bije Mêlkisédek hen na, yi mega Lébi a na rée bé hen men. Na Lébi bi wo hen a kwôngêri rée sa uné kibi anğa môji ka kam Israyêl hen. ¹⁰ Bi wo Lébi na yêñ ré tô hen kôba, ôbi na ná bô Abraham a kirija Mêlkisédek jô kwini kirija ôbi uwoñ kibi kumbul a hen. Gel, na wo Mêlkisédek ré ðé Lébi.

¹¹ Hena jé woñ bê kwôbe wo kam Lébi henañ ré nêmen deré kibi jé wo Emen gey hen na, ôbi bê kwôbe wo ðangi mega Mêlkisédek iyôn ba henañ ré nañe nij men, henañ ré yé na kuñga Lébi môñ Arôn iyôn mera. Wôsa na na kôbi bay bê kwôbe ka Lébi a na hanê tôô to Emen na bij kam Israyêl hen. ¹² Wôsa hena Emen né ði tô môñ wo bay bê kwôbe wo ðangi na, gel na wo ôbi ré ðé tôô to ðangi men. ¹³ An Kelma wona Jésu bi wo magtubu hende to hen kôl kwôli hen na, tô môñ wori na kwo ðangi men kwôni wo tô môñ bi wo hen na yi ôbi bê kwôbe tumô ré men. ¹⁴ Nana hôn wo Jésu ré hena na tô môñ wo Juda a an kirija Moyis na kôl kwôli bay bê kwôbe hen na, ôbi na kôl kwôlé wôni gengij sa tô môñ bi wo hen ré.

Ôbi bê kwôbe wo ðangi mega Mêlkisédek iyôn

¹⁵ Gel, anğa gel deré kwôlé bay a na: ôbi bê kwôbe wo ðangi wo yi môñ Mêlkisédek iyôn hen so. ¹⁶ Gawra bi wo hen yi *dami wo damné kañ bay bê kwôbe nañ tôô to kôl jeré hena na tô môñ wo hen a dem hen né, nijba, na nañ néé wori wo li an ôbi môrij tu geñ nañ kwini yôd hen ði. ¹⁷ Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ju na ôbi bê kwôbe nañ kunem yôd

mega wo Mêlkisédek na yij hen iyôn.»
 18 Iyôn ba, Emen mène tôte to ôbi na dî ca tumô hen aŋ wôsa nére naŋ men, hende yi ani ré nij a men. 19 Tôte to Moyis hende to hen a nême lê aŋ bîné a yij derôre tu Emen a ré, nijba, haw hen aŋga nana dî bôrna sara hen na, dê tôte hende to hen men, a béna geré wo nana ôrij tumô Emen a a men.

20 Kirija Emen dâ dé Jésus mega dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe na, ôbi dusu yiri tumô dem. Nijba, kirija tô môŋ wo *Lébi yiji bay bê kwôbe hen na, kwôni na dusu yiri tumô dem né. 21 Kwo Jésus ba Emen dusu yiri biri kôl iyôn ba:

«Nôbi, Emen Kelma aŋga na desij yen bem hen na,
 na herê cêgê ré nij. Já yé ôbi bê kwôbe kwôy naŋ kunem.»

22 Hen iyôn ba, gel wo ré na sa kibi Jésus wo li aŋ bîpare to Emen bîj naŋ na hen ré na to dôri dê to cay hen aŋ tô.

23 Men, kwo bay bê kwôbe ka pônî ka tô môŋ wo Lébi ba, bay kwône na wôsa temare jôrji lê jé woji woŋ bê kwôbe bi wo hen sem. 24 Nijba, kwo Jésus ba, na hen iyôn né, wôsa ôbi mô tu geŋ naŋ kwini yôd dîba, ma ré aŋ jé wori woŋ bê kwôbe hen yi naŋ kwini yôd. 25 Na ôbi á, ôbi ré nême gôlij naŋ bîné ka era ligi Emen a naŋ geré wori yôd naŋ kwini wôsa ôbi mô tu geŋ naŋ kwini yôd men, ôbi uwôl Emen wô sarji a men.

26 Na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe bi wo hen iyônŋi a nana ôrij doyri. Ôbi dé tu Emen men, ani kani ka habij naŋ yiri a men, ôbi li têrij tôni ré men, Emen dôri dî gay naŋ bay têrij aŋ ayri ta derômaraŋ a. 27 Kwori ba, ôbi yi mega tô damné kaŋ bay bê kwôbe ka ba hen né. Wôsa ôbi ôrij doy bê kwôbe naŋ wulê wulê wô têrij tori tumô dema ré bi wô sa to bîné tô a men ré. Ôbi ay yiri bi lij sarga têe pôn yôd mera. 28 Tôte to Moyis dî damné kaŋ bay bê kwôbe kaŋ gawrê kaŋ bay têrij, nijba, kwôlo gengij sa desé yi wo Emen na, era na cêgi tôte. Aŋ dî na Kema Emen wo ôbi na bu sa

têri yôd hen men, a merê naŋ kwini mega dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe.

8

Jésu na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wona

1 Perê kwôlo nini kôl hen na, kwo dami a na: nana ôrij naŋ *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe bi wo iyônŋi hen wo mô derômaraŋ a sa kôbi Emen woŋ gusurô a wo na Emen woŋ ôbi ibé iyére hen. 2 Aŋ ôbi li jé wori woŋ bê kwôbe bi wo hen kirij ka yi naŋ jengêrji a. Ca ba, damné kaŋ bay bê kwôbe na li jé woji na bô iyére to lij naŋ bargay to gawrê a lê, nijba, iyére to Jésus lij jé wori ya hen na, na kirij kaŋ tiri ka Emen a lê dîba, na gawrê ré hen.

3 Dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wo yôn yôn kôba, jé lêri na ayé ari bîj Emen men, lê sarga biri a men. Iyôn ba, dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wona nabay kôba, bi ôrij naŋ aŋgaŋ ayé bîj Emen men. 4 Hena ôbi henaŋ ré mô sa terare a na ba, henaŋ ré yé ôbi bê kwôbe ré a men, wôsa bay ayé are bîj Emen naŋ tôte to *Moyis na, ya nij. 5 Jé woŋ bê kwôbe bi wo bay li hen na, na tini kwoŋ tiri wo yi derômaraŋ a. Kirija Moyis na dâ dé iyére hende to hen na, Emen kôli iyôn ba: «Ju toy, já dé môŋ kwo na en gelom sa keram a hen, iyôn.» 6 Ôbi a, Emen né bîj Jésus jé wo dami dê kwo bay bê kwôbe bay ka hen men, na ôbi a débé perê Emen a naŋ gawrê aŋ bay ré bîjji bîpare to dê to cay hen wôsa aŋga Emen genge bô bîpare hende to hen a na, gôlij aŋga tumô ka na nana uwôŋ hen aŋ tô.

7 Hena aŋa bîpare to tumô henaŋ ré nême lê are kême ka Emen gey ré li hen na, ôbi henaŋ ré hô kelê kwôli bîpare to têe wôyî ré nij. 8 Nijba, Emen na nay bîné kaŋ bay lê habré a aŋ Kelma kôlji iyôn ba: «Wulêri a sa na, na bîj bîpare to kôrbi naŋ kam *Israyêl men, kam Juda a men.

9 Ca tumô kirija na en bu kôbi môpêrji soŋ Ejipt a na,
 na en bîj naŋ ci, nijba,
 bîpare to na bîj naŋ ci haw hen na,

na mông to na en bij nap môngêrji tumô hen né.

Bay na mênê bipare to na en bij nap ci tumô hen

apa ené worji cêgen hen.

Na nôbi Kelma woji a kelê emê hen.

¹⁰ Wulê bi wo hen na, bipare to na bij nap kam Israyêl hen na,

na wo na bé tôô tijê a yé ermé woji a men, a yé bôrji a a men, na yé Emen woji men, bay a yé ðijé kapê men.

¹¹ Men, kwôni wo a dôyrê yiri ô kôlij yêni bi ré hôn Kelma ba,

nap nij. Wôsa kwo dê ré, kwo dami ré bay kêm a hônên.

¹² Añ na dé bôn jalê sa têrij lêreji a men, na gôrbij sare a men.»

¹³ Na kwôli bipare to kôrbi a Emen né kôl hen. Iyôn ba, ken hôn mega wo bipare to tumô hen na, na to ôli nij. Añ nana hôn mega wo anga ré na ka cay añ ré ôl men, ré li nap kwôni ré nij a men ná, ré na anga ré napê haw hende hen.

9

Jé lê bay bê kwôbe ka tôñ na nap kwo Jésu

¹ Kwôlo gengij sa bipare to tumô hen na, kini tibé Emen wo ðijé li sa terare a na yi ya men, tôô toj gelij ðijé kini tibé Emen kôba, ya men. ² *Iyéy Emen hende to hen bay lere nap bargay añ bôre na wôô. Bôre wo kibé ba, bay uwôgere «Kirij ka yi nap jengêrji» men, bay ði jelgare toj musure to erêngêre jurgem toj terij lampa hen ya men, tabel to bay bij mapa wo bay bij Emen hen ya men.

³ Kibi iyére to wôôyi a na, bay jô tôre nap kibi bargay añ bay uwôgere «Kirij ka yi nap jengêrji ka Emen ðebe ya hen.»

⁴ Bô iyére hende to hen na, kini uwoyé gindiriw wo bay li nap lôr kap lij sarga bij Emen hen na, yi ya. Men sunugu toj bipare to bay têle ta kêm nap lôr hen yi ya. Bô sunugu hende to hen na, bapa wo bay li nap lôr yi ya. Bô bapa bi wo hen a na, angap emê ka bay uwôgeji *man ka Emen na bij ðijé derô gwôlê hen na, yi ya. Cilan wo Arôn wo na béé hen men,

habelê keram wo wôô wo Emen na lij tôô toj bipare ya hen a men na, yi bô sunugu hende to hen a men. ⁵ Sa sunugu hende to hen na, bay iyege are nap misirêrji mông manê ka Emen ka bay uwôgeji Séribên dé a sara añ gel wo Emen né kirij bay ka hen ya. Añ are bay ka hen bul miséreji wô têlij sa kirij ka bay bij kwôbe hen añ bi Emen ré ðij bôri jal sa têrij to ðijé a hen. Nijba, en gey kelê kwôli are bay ka kêm hen né tô.

⁶ Na hen iyôn a bay ré nanij kirij bay ka hen menba, na bô iyére to kibé hen apa bay bê kwôbe ré eraji sa li jé woji ya nap wulê wulê. ⁷ Kwo gengij sa iyére to wôôyi a ba, na *dami wo damné kap bay bê kwôbe a sé ya mera. Ôbi si ya têê pôn bô elê añ ôbi a ôrij nap kwôbri lari añ bij Emen kibi têrij tori men, kibi to ðijé kêm to bay li bô menpare a hen. ⁸ Tunu gey gelé hen iyôn wôsa hena geré woj erê kini ðebe Emen a ré bôlij ré tô na, na wôsa iyére to cay hen baa ya tô. ⁹ Are bay ka kêm hen na, gel na anga li are bô ulé bi wo na. Men, gel na wo anga nana bij Emen nap sarga to nana li biri hen na, ré nêm wo ré lê añ bô gawra ré sélij né.

¹⁰ Na anga gengij na sa emê mera men, care men, sa hara woj pelé yi wô sélij tumô Emen a hen men, angap lê ka gay gay a men. Men gengij na sa tôô to anga yi nô yi gawra ka Emen ðiji wô kibi wo hawi na kwôy jén kirija Emen a belé are kêm lij ka kôrbi.

Sarga wo Krist

¹¹ Haw hen na, *Krist na sa nij. Añ ôbi a na dami wo damné kap bay bê kwôbe wo erap nap anga dôri ka nana ôrij nij hen. Kini lê jé wori a na, na kirij ka yi nap kiniji ðiba, na mông iyére toj bargay to cay hen né men, na iyére to dô ðe añ a men. Iyére hende to hen na, na iyére to sa terare a nà ré men, na gawré a lê ré a men. ¹² Men, kirija ôbi na ô kirij ka yi nap jengêrji ka Emen ðebe ya hen na, ôbi na ôrij na nap kwôbri kwapê ré men, kwôbri kam kelbê ré a men, nijba, ôbi na ôrij na nap kwôbriri gan añ sij bô a têê pôn yôd mera añ lij sarga. Na sa

kibi kwôbriri bi wo hen aña ôbi ré gôlîj nañ na nañ kununa sa têriñ tona. ¹³ Ca ba, bay na duu na kwapê nañ kilbê añ bay wusu kwôbrirji sa ñiné ka nêmb tibé Emen né hen. Men, bay hô pô buni mônia tôlbôre to bay na duu añ uwoyre hen hô wusu sarji a añ bi bay ré yîj ñiné ka séli. ¹⁴ Nîjba, hena kwôbri lari na ré nêmb lê hen iyôn ba, kwôbri Krist a lê dê añ wôsa kwôbriri gôlîj kwo lari añ sôn tô. Ôbi ay yiri bîj Emen yôd mega ari lê sarga ka dôri nañ néé wo Tunu to mô nañ kunu hen. Na kwôbriri bi wo hen a mênê ermé lê anja habîj ka yi bôrna añ nana séliñ men, nana liñ jé wo Emen wojî ôbi mênê to guj a hen a men hen.

Bîjare to kôbri to Krist a na gerére

¹⁵ Na kibi anja Krist li hen aña ôbi ré hô day ñiné pôn nañ Emen hen. Añ bi ôbi ré hô bîj bîjare to kôbri nañ ci hen. Iyôn ba, ñiné ka Emen uwôgeji hen na, bay a upé anja ôbi na genge ñiré bîji hen, añ are bay ka hen a yé kaji yôd kibi temay Krist. Sa kibi temayri hende to hen aña ôbi ré gôlîj nañ ñiné wô habrê woji wo bay na li kirîna bay na bap tô bîjare to cay a hen. ¹⁶ Bîjare na, na anja yi mega magtubu to kwônia li kôlîj kwôli bô geyé wori iyôn. Hena gawra ré li magtubu gengîj kini cé ari upéri wulê wo ñiré ma na, bi ani gel wo ôbi ré ma tiri a men dem. ¹⁷ Hena gawra ré ma ré tô ba, magtubu to ôbi na li gengîj sa cé ari upéri hen na, hende li jé ré tô. Wulê wo ôbi ma nîj dema hende ré li jé tô. ¹⁸ Bîjare to Emen na bîj nañ gawrê tumô hen kôba, na hen iyôn hende to hen. Añ kwôbri lari a bîj tôñ pa dem. ¹⁹ Tumô ba *Moyis na kôlîj ñiné kwôli tôô kêm to Emen na bi men, ôbi pô kwôbri kwapê nañ kam kilbê ka bay duu hen men, gebe kam dê a men añ day ta. Men, ôbi pô kalmê ka bay uwôgeji *hisôp hen men, pô gusiri gamgê ka sêy dê a men añ dôbe bô kwôbe bi wo hen a añ dô wusu sa magtubu toñ tôô men, wusu sa ñiné kêm a men. ²⁰ Añ ôbi kôl iyôn ba «Kwo na na, na kwôbe wo gel bîjare to Emen na bîj nañ ken añ ôbi gey bi nana bi kwôlê sa bîjare hende to hen

a.» ²¹ Iyére to bay li nañ bargay hen kôba, Moyis wusu kwôbe bi wo hen nañ anja kêm ka yi bô ka bay tibîj Emen hen sara. ²² Bô wulê bi wo tôô a na derê tumô kirîj hen na, are kêm na yi ka séli nañ geré wo kwôbe. Hena kwôbe ré bîj tôñ ré ba, geré wo Emen a ñîj bôri jalê sa têriñ to gawrê ba, nañ.

Sarga wo Jêsu Krist dô têriñ to ñiné

²³ Are kêm ka yi bô tibé wo cay a hen na, yi mega tini kañ tiri ka derômaran a iyôn mera. Añ bi are bay ka hen a ré yi ka séli na bay a lê na hen iyôn pa dem. Nîjba, kwo gengîj sa tibé Emen wojî tiri hen na, gey na sarga wo dô dê añ.

Jêsu Krist ô derômaran a

²⁴ Krist na si bô iyére toñ bargay to gawrê na lê hen né, wôsa hende na tini kini ñebé Emen. Nîjba, kwori ba, ôbi ô si bô derômaran a añ haw hen ôbi na gawra wona tumô Emen. ²⁵ Damné kañ bay bê kwôbe si bô iyéy Emen a nañ kwôbri lari têê pôn bô elê a kwôy kwôy. Nîjba, Krist ô hen iyôn wô ayê yiri liñ sarga têê kwône ré. ²⁶ Hen aña Jêsu Krist henañ ré ay yiri liñ sarga têê kwône na, henañ ôbi ré gelîj gusîj têê kwônê ayîj tôri wulê wo Emen na ñîj tô terare hen. Nîjba, ôbi sa têê pôn nêñ wulê wo sa terare ta kerê baa ña hen ayîj yiri liñ sarga bîj Emen wô dôriñ têriñ to ñiné yôd añ. ²⁷ I i kôba, gengîj wo ré ma têê pôn nêñ añ cêgi temare a ba, i i kôba, a erê tumô Emen a bi ôbi ré jô kwôlê sari a. ²⁸ Añ Krist kôba, bay ayri liñ sarga têê pôn nêñ wô têriñ to kwônê ñiné, ôbi a bulo hera wo têê wôyî na, na wô derê têriñ ré nîj, nîjba, na wô gôlîj nañ ñiné ka gemni hen.

10

Jêsu Krist li sarga wo dô dê kwo kêm hen têê pôn nêñ

¹ Tôô to *Moyis na, yi na anja dôri ka a era hen têj têj ré, nîjba, hende na anja liñ gelîj nañ tu. Ñiné li sarga wô ôriñ tumô Emen a nîjba, bay nêmb yé ñiné ka séli tumô Emen a ré wôsa bay a lê sarga hen iyôn nañ elê elê.

² Hena sarga bi wo hen ré nê mê lê aṅ bîjé ré yîṅ ka séli têtê pôn yôd na, kwôli têtîṅ henaṅ né ßeré sarji ré men, bay henaṅ ré lê sarga wôni ré niṅ a men.

³ Niṅba, sargaṅê bay ka hen a lê aṅa bay ré hô erem sa têtîṅ lêreji a naṅ elê elê hen.

⁴ Wôsa kwôbri kilbê naṅ kwo kwapê a nê mê derê têtîṅ ré.

⁵ Ôbi a, *Krist kirîṅa ða era sa terare a nà nà, kôliṅ Emen iyôṅ ba:

«Ju gey bi bay ré duu lari liṅ sarga bem ré men,

bay ré bem ani ka ðaṅgi ré a men, niṅba, ju li aṅ en ôriṅ naṅ yen.

⁶ Wôsa lari wo bay duu aṅ uwoy aṅ kêm wô bem hen dôrem ré men, sarga woṅ dôriṅ têtîṅ hen kôba dôrem né a men.

⁷ Menba, en kôlem iyôṅ ba: «Ayi! Emen, gel en ðebe na,

en era sa terare a nà, na wô lê aṅa ju gey ené li

mega wo na liṅ bô magtubu toṅ têtê a gengîṅ san hen iyôṅ.»

⁸ Krist na kôl tumô kôl iyôṅ ba: «Ju gey bi bay ré duu lari bem né men, ani ka ðaṅgi ré men, lari ka bay duu aṅ uwoy aṅ kêm hen ré men, sarga woṅ dôriṅ têtîṅ ré a men. Are bay ka hen kêm dôrem né.»

Ôbi kôl hen bi wo are bay ka kêm hen na liṅ na naṅ têtê haji hen.

⁹ Men, ôbi hô kôl iyôṅ ba: «Gel, en ðebe nà. En era sa terare a nà, na wô lê aṅa bôm gey hen.»

Iyôṅ ba, gel na wo Emen né mênê sarga wo cay hen aṅ, aṅ gase naṅ kwo Krist.

¹⁰ Wôsa Jésus Krist li aṅa bô Emen gey hen. Ôbi ay yiri bi liṅ sarga têtê pôn yôd aṅ na hen iyôṅ a têtîṅ ré dôriṅ sarna hen.

¹¹ Kwo bay bê kwôbe ka Jubnê ba, bay li jé woji na sa pôn pôn men, bay bi kwôbe ðebîṅ kwôy kwôy men, niṅba, sarga bi wo hen a derê têtîṅ to bîjé ré kwôy.

¹² Jésus Krist kwori ba, ay yiri bi têtê pôn yôd wô dôriṅ têtîṅ to bîjé yôd men, mô sa kôbi Emen woṅ gusurô a a men.

¹³ Aṅ haw hen na, ôbi gem na wulê wo Emen a sa bé bay bariri kêm a yé aṅaṅ sêlê têtî hen.

¹⁴ Na naṅ ayê wo Krist ay yiri bi têtê

pôn nêṅ hen aṅa ôbi ré bîṅ bîjé kari ka ôbi bîji yi ka séli hen ré yi ka dôri cerêd hen.

¹⁵ Tunu toṅ hendi bô bôre kôba, geléna wo sarga wori bi wo pôn hen ré nê m kirîṅa hende kôl iyôṅ ba:

¹⁶ «Kelma Emen kôl iyôṅ ba bîjare to na bîṅ naṅ bîjé bô wulê wo nà nà, na wo na bé têtê tîjê a yé bôri a men, ermé woji a a men.»

¹⁷ Men, hende hô kôl iyôṅ ba: «Na gôrbîṅ sa têtîṅ lêreji men, sa aṅa habîṅ ka bay lêre hen a men.»

¹⁸ A hena Emen né ði bôri jal sa têtîṅ lê bîjé a ba, sarga wo ðaṅgi woṅ dôriṅ têtîṅ to bîjé ba, naṅ niṅ.

Usonaṅge ða ligi Emen a

¹⁹ Yê nê n, hena ré na hen iyôṅ na, na sa kibi temay Jésus Krist naṅ kwôbriri wo bîṅ têtê hen aṅa nana nê mê erê kini ðebé Emen a naṅ bô pôn hen.

²⁰ Jésus na yêge bargay ka bay jôriṅ têtê iyére hen aṅ, aṅ bôl geré wo naa siṅ ira hen béna. Na geré wo kôrbi wo naa môriṅ geṅ têtê a. Bargay bay ka ôbi yêge hen na, yi mega kurôṅgi yiri wo bay na duu hen iyôṅ.

²¹ Aṅ nana ôriṅ naṅ *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo Emen ðiri sa iyére tori a.

²² Iyôṅ ba, na usonṅge ligi Emen a naṅ bô pôn men, na ðeṅge bôrna sari a yôd men. Wôsa kwôbri Jésus Krist a mênê ermé wo habîṅ bôrna men, nana pelîṅ naṅ kam ka séli men.

²³ Aṅaṅ ðé bô sara ka nana kôliṅ bîjé nana ôriṅ hen na, na gem dô wôsa nana hô n mega wo aṅa Emen ré genge ðiré lê ba, ôbi ré li môj môj.

²⁴ Na ermîṅ sa yerna men, na dôbîṅge ibiyare bôrna aṅ bi na geyîṅ yerna men, na lêṅge aṅa dôri dôri a men.

²⁵ Na kapêṅge ðaṅare naṅ megêrṅge mega wo bîjé ka pônî kapnê hen iyôṅ né. Aṅ mega wo Wulê wo Kelma a herap baa ða niṅ hen iyôṅ na, na dôbîṅge ibiyare bôrna.

²⁶ Hena nana henêṅge kwôlê woṅ tiri wo Emen aṅa nana hô lêre têtîṅ tona hôriṅ naṅ bô geyé wona a sôṅ na, sarga wo ðaṅgi wo na lê wô dôriṅ têtîṅ tona ba, naṅ niṅ.

²⁷ Aṅ kwôni wo li hen iyôṅ na, aṅa bari ba, na harê wo dami mera

wôsa Emen a sa jerê kwôlê sari a. Beré bi wo hen na, na tare to dami to a uwoyé bijné ka bijn Emen kwôlê ré hen. ²⁸ Hena kwôni wo ré d'age sa tôô to Moyis apa gawrê wôô réba subu ré gel aɲ sa surge tôri ta na, bay a deréri mera d'iba, kwôni a berê tu ɲa tori ré nij. ²⁹ Hena ré yi hen iyônɲ gengɲ sa tôô to Moyis na, kwôni wo ré dô Kema Emen dema ré gelɲ gusɲ d'ê aɲ sôn ré ba? Ôbi bô kwôbe wo li aɲ Emen bijn ɲaɲ na hen men, wo li aɲ nana yɲ ka séli hen a men mega ani ré. Ôbi na tiiré Tunu to li aɲ nana uwon bô derê wo Emen hen. Kwôni bi wo iyôngi hen na, a gelɲ gusɲ. ³⁰ Nana hôn wo Emen kôl iyônɲ ba: «Bijné ka kapen hen na, na d'ê bare men, na t'êbêji sa kôbriji wô jé lêreji wo habɲ hen a men.» Men, ôbi hô kôl iyônɲ ba: «Nôbi Emen Kelma na jerê kwôlê sa bijné kapê.» ³¹ Bi Emen wop ôbi merê tu gep hen ré bu kwôni na, na aɲgaɲ bô emê ka damaɲ.

³² Erménge sa wulê wo na ken gelɲ kirɲ ka peranɲi ka kwôlo Emen kunge ta cog, cog hen na, na ken gelɲ gusɲ damaɲ men, na ken d'ebu iyêre sa kumbul wonge a men. ³³ Bay na tiiré ka p'oni perérnge a tu bijné kêm men, bay na gelji gusɲ men, ka p'ôn perérnge a hen na li ɲaɲ ka bay na gelji gusɲ hen men. ³⁴ Ken bô tu ɲa to bijné ka yi danɲay a wô kibi J'ésu hen a men. Kirɲa bijné na tô ari unérnge ba, na ken li yi derê wôsa ken hôn wo kené ôriɲ ɲaɲ aɲga dôri ka ré d'ê are kêm ka ré ɲaɲê ré kwôy hen ya. ³⁵ Hen iyônɲ ba, ken meremné ré wôsa hena kené li hen iyônɲ na, aɲgaɲ t'êbê sa kôbi ka dami yi wô sarɲge ya. ³⁶ Berénge bôrnge iyêre wô liɲ bô geyé wo Emen, ôbi a, kené uné aɲga ôbi na genge d'iré b'énge hen. ³⁷ Na ôbi á, na ré liɲ bô magtubu to Emen kôl iyônɲ ba:

«Sem a, d'ê a menba, kwo a hera hen na, era hen ya d'iba, ôbi a mera d'ê d'ê ré nij.

³⁸ Men, kwôni wo na kwop derôre tun a ba,

a merê tu gep ɲaɲ geré ayê bôô wori nijba,

kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

³⁹ Kwona nabay ba, nana bay herê cêgê ka ca mênê hen ré, nijba, nana bijné ka bi bôrji sa Emen a wô uwônɲ gelê hen.

11

Aɲga bijné ka na bi bôrji sa Emen a na li

¹ Bê bôô sa Emen a na, na henê mega wo aɲga jeré gel ré tô aɲ jeré d'i bôm sara hen na, ré na aɲgaɲ ré yi ya tiri a men. Aɲ arirji ré liɲ a men. ² Bijné ka ca tumô, na bi bôrji sa Emen a na hen iyônɲ hende to hen aɲa bay na ré d'êɲ tu Emen hen.

³ Na sa kibi ayê bôô aɲa nana hônɲ mega wo Emen na ré d'i sa terare nà, ɲaɲ kwôlo si kibri a aɲ are kêm ka nana gel sa terare a nà ná, tôrji ré d'ɲ na sa ka gelɲ né a.

⁴ Na sa kibi ayê bôô aɲa Abêl ré liɲ sarga wo dô d'ê kwo Kayen hen bijn Emen. Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aɲa Emen na ré bôri mega kwoni wop derôre hen men, ôbi na ré gey sarga wori hen, aɲ gel na wo Abêl ré dé tiri a men. Na sa kibi ayê bôô aɲa Abêl na ré ma ca hari kôba, kwôli aɲga ôbi na li hen ré ôm ɲaɲ kemnêɲ kemnêɲ hen.

⁵ Na sa kibi ayê bôô aɲa Emen né ay Énôk tu gep ôriɲ derômaran a, d'iba, ôbi ma ré. Kwôni hô gili ré nij wôsa Emen na ayri ôriɲ ligiri a. Aɲ liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyônɲ ba: «Énôk na dé tu Emen tumô dem aɲa ôbi na ré ayri ôriɲ derômaran a hen tô.» ⁶ Iyônɲ ba, na sa kibi ayê bôô dem aɲa kwôni ré d'êɲ tu Emen. Iyônɲ ba, hena kwôni wo ré era ligi Emen ba, ôbi bi bôri sari a mega wo Emen ré mô ya men, bi ôbi hôn mega wo Emen ré tô kibri sa ka wogeri hen a men.

⁷ Na sa kibi ayê bôô aɲa Nowé ré toyɲ yêgê wo Emen yêge maari gengɲ sa aɲga a era hen ka kwôni gel ré tô hen. Ôbi ay kwôlo Emen kôli hen mega kwôlê wop d'êɲ iyônɲ né aɲa ôbi ré liɲ bato wo dami

mega wo Emen kôli hen iyôn. Añ ôbi gôlijñ nañ yiri men, nañ ßijé ka bô iyére tori a men. Añ na hen iyôn aña ança Nowé na li hen ré gel wo ßijé ka sa terare a na ré li ança habijñ. Añ sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aña Emen né bôri mega kwôni woñ derôre tiri a hen.

⁸ Na sa kibi ayê bôô aña *Abraham ré bijñ kwôlê sa uwôgê wo Emen uwôgeri a añ henañ ôrijñ sa iyére to Emen genge ðiré biri hen. Añ ôbi hena ô iyôn a tôn mera ðiba, hôn sa iyére hende to hen tumô ré a men. ⁹ Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aña ôbi ré môrijñ mega kerga iyôn sa iyére to Emen na genge ðiré biri hen. Ôbi mô na bô iyére to bay li nañ bargay hen. Bay môrji nañ si Isak nañ Jakwôb ka Emen na genge ðiré biri sa iyére hende to hen men. ¹⁰ Abraham li hen iyôn wôsa ôbi bi bôri na sa iyére to tôre ðijñ iyêre dô men, Emen a na ôbi gengére men, ôbi nañ yiri a na ôbi déére a men.

¹¹ Na sa kibi ayê bôô aña Abraham ré uwônijñ geré yêñ kema nañ halêri hen bi wo tamni Sara kôba, yê wori na nañ men, hende na haal nijñ a men hen. Ôbi hôn wo kwo ré genge ðiré biri kema hen na, ré kelê kwôlê woñ benare ré. ¹² Ôbi a, nañ geré wo gawra wo pôn wo na yi mega temay gawra iyôn hen aña tô môñ wo gawrê ré bina môñ têbêñne to derômarañ a iyôn hen men, môñ hal wo kibi cér a wo kwôni nêmen densê ré hen a men.

¹³ Gawrê bay ka nana kôl kwôliji hen na, na bi bôrji sa Emen yôôd kwôy wo bay mañ. Are bay ka Emen na ayijñ tôri hen na, bay uwôn né, nijba, bay hôn wo arirji ré lijñ añ bay li yi derê wô sarji men, bay kôl iyôn ba: «Nijna kergê men, iyére toni nañ sa terare a na a men.» ¹⁴ Gawrê bay ka kôl kwôlê bi wo iyônji hen na, gel tu wolé wo bay ré woge na sa iyére to ré yi toji. ¹⁵ Men, gel wo bay ré erem sa iyére to bay na henañ ya hen ré a men. Hen aña

bay henañ ré erem sa iyére to bay henañ ya hen na, bay henañ ré uné geré bilijñ hôrijñ ya. ¹⁶ Nijba, tiri wori ba, bay woge na sa iyére to ðê to bay henañ ya hen. Sa iyére hende to hen na, na derômarañ. Ôbi a, hena bay ré uwôge Emen «Emen» woji kôba, tayre ré ðiri ré hen wôsa ôbi nañ sa iyére wô biri ya a men.

¹⁷ Na sa kibi ayê bôô aña Abraham na ré ay kemari Isak ðiré lijñ sarga kirijña Emen na sélijñ bôri hen. Ôbi na ay kemari bi wo pôn nêñ hen ðiré lijñ sarga bi wo na kemari bi wo hen aña Emen na ay tôri biri ¹⁸ kôli iyôn ba: «Na nañ kemam Isak aña kwôngêmen ré kwônê mega wo na en gengijñ hen iyôn.» ¹⁹ Nijba, Abraham hôn mega wo Emen ré ôrijñ nañ néé wo ré lê añ Isak ré jê sé kampê. Na hen iyôn a, ré yi mega wo Isak na ré ma añ ré ji si kampê iyôn.

²⁰ Na sa kibi ayê bôô aña Isak ré tôrijñ kibri sa si Jakwôb nañ Esawu añ ôbi hôn mega wo terê kibi bi wo hen na ariri ré sa lijñ.

²¹ Na sa kibi ayê bôô aña Jakwôb kirijña baa ða wo ða ma na, ôbi tô kibri sa kam Josêp ka wôô hen men, ôbi gere yiri nañ kwore wori añ ayijñ kibi Emen.

²² Na sa kibi ayê bôô aña Josêp kirijña ré baa ða wo ða ma na, kôl kwôli sé wo kam *Israyêl a sép Ejipt a men, gengeji ança bay ré sa lijñ nañ ibéri wulê wo ðiré ma a men.

²³ Kwo iba *Moyis nañ yori kôba, na sa kibi ayê bôô woji aña kirijña bay yêñ Moyis na, bay uwôbiri li geserê subu wôsa bay bô manare to kemarji menba, bay harijñ tôô to kelma ay hen né kwôy.

²⁴ Na sa kibi ayê bôô aña kirijña Moyis ré yijñ kwo iyêri na, ré kañ bi bay ré uwôgeri kema môni Parawôn wo na kelma wo Ejipt hen. ²⁵ Añ ôbi gey gelijñ gusijñ nañ ßijé ka Emen ðiba, ðiré merê nañ yi derê wo haw hen mera bô têrijñ a ré. ²⁶ Ôbi gey bi ßijé ré kañni mega bay ré sa kañijñ *Krist, kwo Emen dôri hen, hen iyôn na ré

11:7 11: 7 Dé tô are 6: 13-22 **11:9** 11: 9 Dé tô are 12: 1-5, 23: 4, 35: 12,27 **11:11** 11: 11 Dé tô are 18: 11-14, 21: 2 **11:12** 11: 12 Dé tô are 22: 17 **11:13** 11: 13 Dé tô are 23: 4, 1 Kronik 29: 15, Kurônj kibé 39: 13
11:18 11: 18 Dé tô are 21: 12, 22: 1-14 **11:20** 11: 20 Dé tô are 27: 27-29,39-40 **11:21** 11: 21 Dé tô are 48: 1-20, 47: 31 **11:22** 11: 22 Dé tô are 50: 24-25, Sé nô 13: 19 **11:23** 11: 23 Sé nô 2: 2, 1: 22 **11:24** 11: 24 Sé nô 2: 10-12

dô dê ari upé ka sa iyé Ejipt a kêm wôsa ôbi dî tiri na sa anğan tébê sa kôbi ka a era hen a dî.

²⁷ Na sa kibi ayê bôô wori aña Moyis na ré séj sa iyé Ejipt a dîba, na harij bô tarê wo kelma Parawôn ré men, ôbi debu sa têri a mega wo ôbi ré gel Emen wo kwôni gili sa pôn né hen iyôn. ²⁸ Na sa kibi ayê bôô bi aña ôbi ré dî tô lê geserê wo bay uwôgeri Pak hen men, ôbi kôlji bi bay ré tal kwôbri lari a kibi geré añ bi mana wo temare ré duu kamrê kañ kalmare ka Israyêl ré nij.

²⁹ Na sa kibi ayê bôô aña kam Israyêl ré dayji cér wo bay uwôgeri cér wo sêy hen mega kirij ka hay iyôn menba, kamañ ka Ejipt gey ciré lê hen iyôn men, menba, cér bi wo hen pôrji kêm.

³⁰ Na sa kibi ayê bôô woji bi wo hen aña haba woñ gerem wo sa Jérîko ré tij kirijna kam Israyêl tor sari kwôy wulê jurgem hen. ³¹ Na sa kibi ayê bôô aña Rahab hende yij yinare toj têrij ré ma nañ bay kañê Emen né wôsa hende na fu bîjé ka Israyêl ka na nañla sa kôbe kirij hen yere a nañ yi derê.

³² Na ba na kwôli mi a ené kelê sôn ba? Na wo ené uwôn tulmô kirij dê ba, ené kelê kwôli si Jédéyôn, Barak, Samsôn, Jepté, Dabid, Samiyêl nañ bay kibi Emen kêm. ³³ Na sa kibi ayê bôô woji aña bay ré bôy kumbul nañ sa iyére iyére men, bay li anğan derôre tu Emen a men, bay uwôn aña Emen na genge dîré bîj hen a men. Bay fu kibi kwo men, ³⁴ bay bare néé wo tare men, kirijna bay ca deréji ré yebere to dami kôba, bay ge gôl men, bay na iya nijba, uwôn néé lew men, kibi kumbul a ba, bay na impê men, bay bôy kumbul sa asgarnê ka sa iyére to danji a a men. ³⁵ Na sa kibi ayê bôô aña yébé ré hô gelij bîjé kaji ka na ma hen ji si kamnê. Bîjé ka danji kwôni bay gelji gusij tu temare a añ bi bay ré déj ayê bôô woji, nijba, bay dèbe sa têrji a kwôy wô sa jîj sij

kamnê wô môrij bô derê a men. ³⁶ Bîjé ka pôn bay tiréji men, bay sêji nañ sera men, harêji nañ ganji musure men, bay bîj danjay a a men.

³⁷ Bîjé ka pôn bay gôbeji duu ré keram men, ka pôn bay karji derôre a wôô men, ka pôn bay derji ré yebere to dami men, ka pôn kayrê nañ kirij kirij men, bay harê na wumne men, na bay nimré men, bay gelji gusij damañ a men. ³⁸ Sa terare nà ná, dôd ba, bay henañ ré merê ya ré wôsa bay na bîjé kañ bay bôô pôn ka dôri. Bay kayrê erê bô kalmê men, sa keram a men, yéré bô iyom keram men, bô iyom a a men.

³⁹ Na sa kibi ayê bôô woji aña gawrê bay ka kêm hen ré déj tu Emen hen, nijba, aña Emen na genge dîré bîj bîjé kari hen na, bay gel nañ tirji ré tô. ⁴⁰ Wôsa Emen na erem sa anga dô dê añ wô sarna añ ôbi na gey bi bay ré uwôn are bay ka kêm hen piniji ré.

12

Ibarna Emen

¹ Bîjé bay ka kêm ka na bi bôrji sa Emen a ka nana toy kwôliji hen na, bay mérêna ta wô geléna geré. Iyôn ba, na dénge añ yôd anga nééy ka jerêna erê tumô hen men, têrij to gabêna tôj lew hen añ, na geréngere gere to Emen gey nana ge hen dîba, na merênêngere tô a ré.

² Na dénge turna yi sa Jésu a wôsa ôbi a na ôbi dé tô ayê bôô wona men, ôbi deré kebre a men hen. Ôbi ay yiri bi bay diiri añ dééri sa gurô tagelê dîba, dî tay temare to iyônji hende to hen diri ré. Wôsa ôbi erem sa yi derê wo Emen ré sa biri a hen dî. Añ haw hen ôbi mô sa kôbi Emen woñ gusurô a bô emê iyére tori a.

³ Erméngere sa gelé wo bay têrij na gelij Jésu gusij men, ken erem sa beré wo ôbi fu bôri iyére perê gusij hende to bay gili hen añ bi bôrngere ré mênij kwôy wo ken déj gere tonje ré. ⁴ Wôsa kumbul wo

11:27 11: 27 Sé nô 2: 11-15 **11:28** 11: 28 Sé nô 12: 21-30 **11:29** 11: 29 Sé nô 14: 21-31 **11:30** 11: 30 Josuwé 6: 12-21 **11:31** 11: 31 Josuwé 6: 22-25, 2: 1-21 **11:32** 11: 32 Bay jerê kwôlê 6 - 7, 4 - 5, 13 - 16, 11 - 12, 1 Samuyêl 16: 1, 1 Kilmé 2: 11, 1 Samuyêl 1: 1 - 25: 1 **11:33** 11: 33 Daniyêl 6 **11:34** 11: 34 Daniyêl 3: 1-30 **11:35** 11: 35 1 Kilmé 17: 17-24, 2 Kilmé 4: 18-37 **11:36** 11: 36 1 Kilmé 22: 26-27, 2 Kronik 18: 25-26, Jérêmi 20: 2, 37: 15, 38: 6 **11:37** 11: 37 2 Kronik 24: 21

ken li nañ têtij hen na, ken li kwôy mañ kibé ré tô. Iyôn ba, ken bi bônge mène ré. ⁵ Na ken gôrbij sa ibiyare to Emen na dôbêna bôrna môñ kamni iyôn hen ba? Ôbi na kôl iyôn ba:

«Keman, kirija Kelma halem ba, ju erem sara, a hena ôbi ré nayem ba, ju dî bôm mênê ré a men.

⁶ Wôsa Kelma hal na kwôni wo ôbi geyri men, ôbi sê na kwo ôbi bôri môñ kemari iyôn hen men.»

⁷ Berênge bônge tô gusij hende to ken gelij hen, wôsa Emen halênge na bô a hen men, na perê gusij hende to hen a dema Emen ré berênge môñ kamni iyôn men. A hen ba, kema wo ibari ba haléri hen ya ba? ⁸ Emen hal kamni kêm na hen iyôn hende to hen. A hen aña ôbi ré halênge ré na, ken yi môñ lamnañê iyôn dîba, kena kamni ré. ⁹ Na erem sa balêrna kañ imñê ka sa terare a nà ka halêna menba, nana kemnañ tiniji hen ba, Ibarna wo derômarañ a dema nana dôbê sarna biri ré ba? A hena nana biri kwôlé na, naa merê tu geñ nañ kununa. ¹⁰ Balêrna kañ imñê ka sa terare a nà ná, bay halêna na kirija nana bañ kamrê hena bay ré bô mega wo ré dô, nijba, Ibarna wo derômarañ na, halêna na wô derê wona añ bi nana yij nañ jeñgêrna môñ kwori iyôn men. ¹¹ Kirija bay halêna na, tumô ba nana bô mega wo añañ gusij iyôn dîba, yi derê nañ bô a nijba, wulê wo gusij hende to hen kô nij na, kwôni wo na gelij gusij hende to hen na, bôri a jali men, jé lêri a yé kwon derôre a men.

Ayê tôo nañ yêgê maa

¹² Yênen, iyôn ba, ken bu bônge iyêre ken ôrij tumô dîba, ken dî bônge mène ré. ¹³ Bi jé lêreñge yi kwon derôre añ bi kené iya ré, nijba, bi kené yij ka néerji ya hen dî.

¹⁴ Masênge bi bô jalê ré yi perêreñge a nañ bijné kêm men, ken mase bi ken yi bijné ka yi nañ jeñgêrji tumô Emen a. A

hena kwôni wo ré yi nañ jeñgêri ré na, ôbi a gelé tu Kelma ré kwôy. ¹⁵ Dênge tu melênê sa yerñge a bi kwôni dên bô derê wo Emen né men, ken dî tu melênê sa yerñge a bi kwôni yi môñ gurô wo dâñ iyôn né, wôsa kwôni bi wo iyôngi hen na, a mênê megêri. ¹⁶ Dênge tu melênê sa yerñge bi kwôni yi ôbi yij yijare toñ têtij ré men, bi yi ôbi kañê aña Emen mega wo Esawu na kañij añ na ayij suriyare tori bijn ôbi cêgeri añ engij añañ emê hen iyôn né. ¹⁷ Cêgê, kirija ôbi gey upé terê kibi wo ibari menba, bay jôri. Ôbi uwôlji nañ cémé a tiri a, nijba, kwôni nêm lê ani ré nij.

¹⁸ Henênge mega wo kirij ka kené cêbij ya tumô Emen a hen na, ré yi mega sa keram wo kam *Israyêl na dîbij ya tumô hen iyôn né. Keram bi wo hen na, na aña já hebé nañ kôm men, tare na enge ya men, kirij na yi dilemne dîba, kirij ka perañgi na nañ men, kal na ge nañ néeri men, ¹⁹ burunju na ôm men, tôô kwôni kôba, na ôm a men. Añ tôô kwôni bi wo bay toy hen na, harê liji añ bay uwôlij Emen bi ôbi nañ yiri ré kôlji kwôlé ré nij. ²⁰ Wôsa kwôlo ôbi kôlji hen na, na kwôlo dê sarji. Ôbi kôlji iyôn ba: «Bi kwôni hebe keram wo yi hen né. Hena ré na lari a hebéri kôba, ken gôbri duu nañ keram.» ²¹ Are bay ka kêm ka bay gel hen na, liji harê damañ. Añ *Moyis kôba, kôl iyôn ba: «Harê lèn damañ men, en wuré a men.»

²² Nijba, kwonje kenbay ba, na hen iyôn né, wôsa ken uso dâ nañ keram wo Sijnô men, nañ sa iyé Emen won ôbi merê tu geñ hen a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to derômarañ a nañ kwônê manê kare ka gôlij dênsê hen. ²³ Ken era dâ nañ kwônê bijné ka li yi derê hen men, bijné bay ka hen na, yi mega yê kalmare ka Emen iyôn ka hiniji dîñ bô magtubu a derômarañ a men, ken era dâ ligi Emen won ôbi jerê kwôlé sa bijné a kêm hen men, ken era dâ ligi tini bijné ka ca kañ derôre cerêd yôd hen a men. ²⁴ Men, ken

era ligi Jésu a wo dɛbe derô gawrê naɲ Emen wô biɲare to kôrbi hen men, ken era da naɲ kwôbriri wo biɲ tòn wo gel na aɲga dôri dɛ ka kwôbri Abêl hen*.

²⁵ Iyôn ba, ken dɛ tu melênê sa yerɲge a dɛba, ken kaɲ toyé kibi kwo iyêlêɲge kwôlê hen né. Tumô ba, biɲé na kaɲ toyé kibi kwôni wo na yêge marji sa terare a nà hen. Na hen iyôn aɲa bay na ré geliɲ gusiɲ hen. Nabay ka nana toy tôte Jésu wo hena derômaran a hen aɲa nana kaɲni na, nabay kôba naa geliɲ gusiɲ men. ²⁶ Ôbi wo tumô na iyêl aɲ terare na yebagiɲ hen na, haw hen ay tôri kôl iyôn ba: «Têê pôn a sôn na lê sa terare a yebagiɲ. Na sa terare punu a yebagiɲ mera ré, niɲba, derômaran kôba, a yebagiɲ a men.» ²⁷ Kwôlo ôbi kôl ré têê pôn a sôn hen na, geléna na wo are kêm ka ôbi na dɛ hen na, ré wuré aɲ ré naɲêji a men. Aɲ bi aɲga nê m wuré ré hen a ré merê.

²⁸ Iyôn ba, na liɲge Emen dosé wôsa ôbi béna emê iyére to wuré ré hen, men, naa gel yi derê wona bi wo hen heramiɲniri naɲ geré wo dé tiri hen men, na ayêɲge kibri men, na biɲgeri kwôlê a men. ²⁹ Wôsa Emen wona na, yi môɲ tare toɲ hendi mênê kirij iyôn.

13

Hal wo dôriɲ Emen

¹ Kenbay biɲé ka Emen na, dô wo ken periɲ yerɲge hen iyôn tumô tumô.

² Berêɲge kergê yerɲge a dɛba, ken gôrbij né wôsa ka pôn ka na li hen iyôn na, bay na bu *manê ka derômaran a yirji a hen niɲba, bay na hôn né. ³ Ermêɲge sa biɲé ka yi danɲay a môɲ ré na kenbay a yé ré danɲay a iyôn men, ken erem sa ka geliɲ gusiɲ a môɲ ré na kenbay a ré geliɲ gusiɲ iyôn men.

⁴ Kwôlo gengij sa enɲé yi na, bêɲge kwôlê sara. Bi gawrê tô kwôɲpare yijji yijare toɲ iyôn a tòn hen né, wôsa Emen a sa jerê kwôlê sa bay lêre têriɲ hende

to iyônɲi hen men, ôbi a sa jerê kwôlê sa bay wogé yébé megêrji hen a men.

⁵ Bi gursu gelêɲge gusiɲ né men, aɲga dɛ ka ken ôriɲ hen na, bi nê m hen iyôn wôsa Emen kôl iyôn ba: «Na derê kôben dɛɲge aɲ ré kwôy.» ⁶ Na ôbi á, tôrna ré nêrêna menba, naa kelê iyôn ba:

«Kelma a lê naɲ en iyôn ba, na hariɲ na mi sôn ba?

Men, na mi gawra ré lèn ba?»

⁷ Ermêɲge sa bay derê tumôrɲge ka tumô ka na ulêɲge béré kwôlo Emen hen men, ermêɲge sa jé lêreji a men, sa temare to bay uwôn a men. Iyôn ba, ken bi bôrɲge sa Emen a mega wo bay kôba, na biɲ bôrji sa Emen a hen iyôn men. ⁸ Na Jésu Krist bi wo hen a na ôbi gôlij naɲ nahenan men, kemnêɲ men, kiya a men dɛba, ôbi bilij né. ⁹ Dêɲge tu melênê sa yerɲge a wô wo biɲé ka pôn maa lamêɲge naɲ gelé aɲgaji ka gay gay ka biɲ naɲ kana ré hen. Toyêɲge kwôlo bay kôl hen né wôsa na bô derê wo Emen a biɲ gawra néé dɛba, na lê tôte to gengij sa aɲgan emê hen ré. Dô wo ken hôn hen iyôn hende to hen. Biɲé ka li tôte to gengij sa aɲgan emê hen na, tôte hende to hen li naɲ ci ré kwôy.

¹⁰ Bay bê kwôbe ka Jubnê kaɲ bay lê sarga bô iyére toɲ bargay hen na, bay nê m emê aɲgan sarga ka yi kini bê kwôbe wona hen né. ¹¹ *Dami wo damné kaɲ bay bê kwôbe wo Jubnê li sarga biɲ Emen bi ôbi ré dɛɲ bôri jal sa têriɲ lê gawrê a. Ôbi ô kirij ka Emen dɛbiɲ ya hen naɲ kwôbri lari ka bay duu hen kôbriji a. Niɲba, tanayriji ba, bay ôriɲ wolé naɲ iyére ô uwoyé aɲ. ¹² Na hen iyôn a Jésu kôba, bay ré ôriɲ naɲ dɛ wolé naɲ iyére wô deréri men hen. Aɲ kwôbriri biɲ tòn wô dôriɲ têriɲ to biɲé. ¹³ Iyôn ba, na sêɲge erêɲge ligiri a wolé yan aɲ bi biɲé tôrɲêna naɲ dɛ. ¹⁴ Wôsa sa iyére tona toɲ tiri naɲ sa terare a tòn nà, niɲba, nana bi bôrna na sa iyére to derômaran to naa sa erê merê naɲ kununa yôd hen.

* **12:24** 12: 24 Kwôbri Abêl ba, gel na bare niɲba, kwôbri Jésu ba, gel na gelê. **12:26** 12: 26 Ajé 2: 6 **12:29** 12: 29 Détéronôm 4: 24 **13:2** 13: 2 Dé tô are 18: 1-8, 19: 1-3 **13:5** 13: 5 Détéronôm 31: 6,8, Dé tô are 28: 15, Josuwé 1: 5, 1 Kronik 28: 20 **13:6** 13: 6 Kurôn kibé 118: 6 **13:11** 13: 11 Lébitik 16: 27, Kwônê biɲé 12: 14-15

¹⁵ Iyôn ba, na heramênge Emen yôôd sa kibi anğa Jésu na li hen. Heramê wo nana herameri hen na, yi mega sarga wo nana li biri iyôn. Na hen iyôn aña kwôlo si kebrena ba, bi heramêri kwôy kwôy wôsa nana kôl ôbi ré na Kelma. ¹⁶ Lijge nañ yernge men, ari upérnge kôba, ken bij megernge dé men. Gôrbijge kwôlê bi wo hen né pa pa, wôsa na ari lê bay ka hen iyôngi hen a na sarga wo dé tu Emen.

¹⁷ Bijge bay derê tumôrnge kwôlê men, ken dôbe sarngge biji a men. Wôsa bay a na bay berê sarngge men, tôre to cêgê ba, na bay a kôlij Emen wô berê wo bay na bôrij sarngge hen a men. A hena kené biji kwôlê na, bay a lê jé woji bi wo hen nañ yi derê dîba, bay a farê ré. Wôsa hena bay ré bare ba a lê nañ ken né.

¹⁸ Uwôlênge Emen wô sarni kwôy kwôy wôsa nini hôn wo ani kani ka habij ré nañ ermé woni a nijba, niné gey lê na anğa dôri kwôy kwôy dî. ¹⁹ Men, en uwôlênge bi kené uwôl Emen ta ta bi ôbi ré ben geré bi ené hôrij unênge lew.

Kwôlê woj dirij kibi kwôlê

²⁰ Emen woj ôbi bô jalê na bij Kelma wona Jésu ji si kamnê. Kelma wona Jésu na ôbi gemé gamgê wo dami sa kibi sarga wo kwôbriri wo dî tô bijpare to nañ kunu hen. ²¹ Bi Emen bénge néernge ken lij bô geyé wori men, bi béna na li anğa dé tiri a men nañ néé wo Jésu Krist béna hen. Bi ayê kibi yi wô sari nañ elê elê. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Dosé to ôbi liji

²² Yênen, en li magtubu hende to hen bénge dôbij ibiyare bôrnge a. Añ en uwôlênge bi kené uwôl tô bôrnge añ kené toyij kwôlê bi wo hen. Wôsa na kwôlo lôg senge dîba, na kwôlê wôni wo gañ né. ²³ En kelênge bi kené hôn mega wo yêna Timoté wo bay na biri uwôli dangay a hen na, bay ré uwôli ta nij. Añ hena ôbi ré era unen cêd ba, wulê wo na erê gelênge ba, nîna erê nañ dî pôn.

²⁴ Lijge bay derê tumôrnge nañ bijé ka Emen kêm dosé. Yênerna ka Itali kôba, lêngge dosé men.

²⁵ Bi bô derê wo Emen baa nañ ken kêm.

Magtubu to Jak li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jak li hen

Magtubu to Jak li hen na, ôbi gelij ðijé ka Emen ka ô débé aṅ usuriṅ sa terare a nà kêm hen aṅga bay ré li (Sapitre 1: 1). Bô magtubu hende to Jak li hen na, ôbi pô are gay gay gelij bay ayê bô hal woji wo habij perêrji a men, perê ðijé ka hôn Emen né hen a men. Bijné ka pôn kôl iyôn ba Jak na ré na yêni Jésus. Kwôlo Jak kôl bô magtubu tori a hen na, ôbi kôl kwo hen uwôl tôn, ôbi kôl kwo hen uwôl tôn mera dîba, ôbi gel mawri mawri ré.

Sapitre 1: 2-8 na, Jak kôl na kwôli tu melênê tumô. Tu melênê bi wo hen na, hena na ligi Emen a aṅ kwôni wo gey uné ba, bi ré engeriri naṅ ayê bô woṅ tiri.

Sapitre 1: 9-27 na, ôbi kôl na kwôli nimrére naṅ ari uné men, kwôli aṅgaṅ bô emê naṅ aṅgaṅ sélé kirij men, kwôli lê kwôlo Emen woṅ tiri wo gel yiri bô hal gawra hen.

Sapitre 2: 1-13 na, ôbi kôl naṅ néri kwôli derê tu wo yi perê bay ayê bô a hen.

Sapitre 2: 14-26 na, ôbi kôl na kwôli mawi kwôlo bô magtubu to ôbi li hen. Mawi kwôlê bi wo hen na, na iyeṅ a ayê bô naṅ aṅgaṅ lê réé bij pôn ba?

Sapitre 3: 1-12 na, ôbi pô aṅgaṅ gelé ka gay gay kôlij kwôli aṅga habij ka kôli gawra li hen.

Sapitre 3: 13-18 na, ôbi hô kôl na kwôli tu melênê woṅ tiri hen.

Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 5:6 na, Jak nay ðijé ka li aṅ naṅare yi perê migêrji a men, ka li aṅga habij ka sa terare a nà men, ka bô yirji môṅ bay jerê kwôlê sa migêrji a iyôn men, ôbi kurij uné bay uné ka bij ðijé liji jé hen jé damaṅ nijba, têbiji dô ré hen.

Sapitre 5: 7-20 wô derij kibi kwôlê wori na, Jak kôl kwôli ulê bô men, kwôli lêṅné tô uwôlê Emen a men, kwôli halê yi wo Tunu gel geréri hen a men.

Magtubu hende to Jak li bij bay ayê bô hen na, na kwôlo sél. Na bê bô sa Kwôlo Dôri wo Jésus a mera ré, nijba, bi ayê bô gel yiri bô hal wona a, wôsa ayê bô wo ariri lij sara ré ná, na ayê bô wo ma.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi *Jak mana wo Emen naṅ kwo Kelma wona Jésus Krist a lê magtubu hende to hen. En lêṅge kenbay bay ayê bô ka perê tô môṅ wo *Israyêl ka môj kibi wô ka usuriṅ sa terare a nà kêm hen dosé.

Bijné ka bi bôrji sa Emen a hen na, na bay a ôbi ré gelji tu melênê

² Yênen, lêṅge yi derê damaṅ sa aṅgaṅ gusiṅ ka gay gay ka lêṅge hen. ³ Hena kené bi bôrṅge sa Emen kwôy kwôy aṅ ken bu bôrṅge iyêre sa gusiṅ to lêṅge hen na, na ôbi a, ulê bô woṅge ré erê tumô tumô hen. ⁴ Berêṅge iyêre hen iyôn kwôy ken derij kibri aṅ ken yij ðijé ka jé lêreji dô dô jêd men, bi ani kani ka dôri ré naṅêṅge ré a men.

⁵ Hena kwôni perêṅge a hen a tu melênê ré naṅni na, bi ôbi uwôlij Emen aṅ ôbi a biri, wôsa ôbi na Emen woṅ ôbi bij ðijé are naṅ bô pôn men, nayji wô sarji ré a men. ⁶ Hena kwôni ré uwôlij Emen ani na, bi ôbi hôn mega wo Emen né biri are bay ka hen. Hena ôbi ré gaanê na, ôbi yi môṅ mêw wo dami wo kal liri aṅ hebirij si na si na iyôn. ⁷ Kwôni bi wo iyôṅgi hen na, bi erem wô uné ani kôbi Kelma a ré. ⁸ Wôsa na kwôni wo ermé wori wô wô men, li ani naṅ bô pôn né a men.

Kwôlo gengij sa ari uné

⁹ Bi ôbi ayê bô wo na ôbi nimré hen hari kôba, bi li yi derê wôsa Emen biri aṅgaṅ cibré derômaran a. ¹⁰ Men, bi ôbi ayê bô woṅ ôbi uné hen kôba, bi li yi derê wôsa Emen heran naṅ dî tôn. Wôsa ôbi uné na, a naṅê môṅ bée gurô wo hay lew hen iyôn. ¹¹ Wôsa tare si berare kan kan aṅ hay bée gurô, ôbi herij men, manayri kôba, mênij a men. Ôbi uné kôba, a naṅê perê ari unéri bay ka hen men, a ma tô geré gere wogij uné bi wo hen a men.

Kwôlo gengij sa gusij naŋ anŋaŋ sélé

¹² Kwôni wo bu bôri iyêre sa gusij to ôbi gelij a hen na, yiri a sa dôri wôsa kirijna ôbi gel beré bôô wori iyêre hen iyôn nij na, Emen a sa têbri sa kôbri. Sa kôbi bi wo hen na, na gelê wo naŋ kwini wo ôbi na genge diré bij ka geyri hen. ¹³ Hena ani ré lam kwôni ba, bi ôbi kôl iyôn ba: «Na Emen a sélen hen» ré, wôsa kwôni a nêmé lamê Emen bi ré li aŋga habij né men, Emen bi kôba, a lamê kwôni ré a men. ¹⁴ Nijba, hena nana lamij ba, na doŋ aŋga habij ka yi bôrna hen a wuréna ôrij a nana herij bô boyre a hen. ¹⁵ Wôsa doŋ aŋga habij bay ka yi bô gawra hen yê têrij menba, kirijna têrij hende to hen lij dé dé nij na, yê temare men. ¹⁶ Yênen kapê, sa kwôlo hen a na, bi kwôni lamênge sara ré.

¹⁷ Na aŋga dôri kêm ka hena ligi Emen a, are bay ka hen na, hena na ligi Ibarna Emen woŋ ôbi dé tare men, geserê men, têbêŋne a men hen. Wôsa Emen na perange kirij na hen iyôn kwôy dîba, ôbi a bilij môŋ tare iyôn aŋ dénge bô dilemne a ré. ¹⁸ Na sa kibi kwôlé bi wo na tu kwôlé hen a ôbi ré gôlij naŋ na naŋ bô geyé wori aŋ bi nana yi bay tumô ari déri kêm hen.

Toyé kwôlé men, lê ariri men

¹⁹ Yênen kapê, ermênge sa kwôlo na kelê hen: bi i i kôba, dôbe maari lew toyij kwôlo megari kôl hen men, bi kôbe kwôlé dema ré kôl men, bi bôri tari lew lew ré a men. ²⁰ Wôsa hena bô kwôni ré tari na, ôbi a lê na aŋgaŋ derôre ré tu Emen. ²¹ Men, ken dî tô lê aŋga a lê aŋ ka *kagemij naŋ habré wo yi bôrŋge a hen aŋ, aŋ ken dôbe marŋge toyij kwôli wo yi môŋ kay cé iyôn bôrŋge a hen, wôsa na ôbi a gôlij naŋ ken.

²² Berênge dô réba ma ka kelê yaŋ ba, ré na toyéri mera, nijba, na lê ariri a men dem. Aŋ hena kené li hen iyôn ré na, ken ge na kay tô geré wo Emen a. ²³ Hena kwôni ré toy kwôlo Emen bi wo hen mera aŋ li ariri ré na, yi mega kwôni wo gel tini bô aŋgaŋ gelé tunu a iyôn. ²⁴ Kirijna ôbi gel tini hende to hen iyôn aŋ kurij ô ta nij na, ôbi hôn na ba, diré gelij na iyeŋ ba, ba ôbi hôn né nij. ²⁵ Nijba,

hena kwôni ré cubu tiri tô tô to Emen to dô cerêd toŋ hendi derêri bô lemnare to têrij hen aŋ lêŋné tô a aŋ li ariri dîba, toy na toyé mera ré na, Emen a terê kibri sa jé lêeri a.

²⁶ Hena kwôni ré kôl diré na kwo Emen aŋa ré gem kibri ré aŋ kôl kwôlo habij kwôy kwôy na, na ôbi benare men, lê kwôlo Emen wori bi wo hen kôba, na ani ré a men. ²⁷ Aŋga Ibarna Emen bô mega ka dôri men, lê kwôli woŋ tiri a men a nà: lê naŋ kam tipaŋê naŋ yébé ka kwôŋrêrji ma bô nimiré toji a men, jerê yi sa lê aŋga habij ka bijé li sa terare a nà a men.

2

Derênge tu kwôni ré wôsa tumô Emen a na, bijé kêm némij

¹ Yênen, kenbay ka ken bi bôrŋge sa Kelma wona Jêsu Krist wo bay ay kibri hen na, derênge tu kirij né. ² Kirij ka pôni a ba, gawré wôô a era kini dapare toŋge a menba, kwo pôni na ôbi upé tôbe bargay ka dôri men, dôbe gamaŋ kaŋ lôr kôbri a a men, menba, kwo daŋgi na ôbi nimiré tôba gerŋga bargay eraŋ men. ³ Menba, kwo pôni ba, ken lij kwo tôbe bargay ka dôri hen dosé naŋ bê kwôlé aŋ ken kôli iyôn ba: «Era, ju sa mô sa kalaŋ a nà», menba, ken kôlij kwoŋ ôbi nimiré hen iyôn ba: «Jôbi ba, ju debe jan», réba «Ju mô kwan a terare a nà.» ⁴ A hena kené li hen iyôn ba, ken dô na tu kirij men, ken jô na kwôlé a men naŋ ermé wo habij hen ré ba?

⁵ Yênen kapê, toyênge kwôlo na kelê hen: Emen cobe na bay nimiré ka sa terare a nà bi ré yi bay upé sa aŋga gengij sa bê bôô sa Emen aŋ ré sa ô môrij naŋ dî bô emê iyére to ôbi na genge diré bij ka geyri hen. ⁶ Nijba, kenbay ken tiiré bay nimiré. Aŋ na bay upé a na bay gelij turŋge gusij men, bay a na bay ôrij naŋ ken tumô bay jeré kwôlé a hen a men dî ré ba? ⁷ Men, na bay a na bay mênê hini Jêsu wo dôri wo ôm sarŋge a hen a men ré ba?

⁸ Hena kené bi kwôlé sa tôô to hena ligi Emen a to bay li bô magtubu tori a to kôl iyôn ba: «Gey megam mega wo ju geyij

yem hen iyôn» na, ken li dô. ⁹ Nijba, hena kené dô tu kirij na, ken li na têrij hen men, kwôlê bu sarjge men, wôsa ken d'age sa tôô hende to hen. ¹⁰ Hena kwôni ré bi kwôlê sa tôô to hena ligi Emen a hen kê m aña ré d'age sa to pônî pôn nêj mera na, ôbi mênê na tô to baa hen kê m. ¹¹ Wôsa Emen kôl kwôni ré yij nañ tam megari ré men, na ôbi bi a hô kelê kwôni ré duu megari ré hen a men. A hena jeré yij nañ kwôni wo na kurôm ré réba tamnem ré aña jeré duu megam na, ju mênê na tôô to Emen hende to hen. ¹² Henêjge wo kwôlo kê m wo kené kôl hen men, are kê m ka kené li hen a men na, Emen né sa jeré kwôlê sarjge a nañ tôô to bêjge ken mô sarjge seje hen. ¹³ Hena kwôni ré na ôbi berê tu ja to megêri ré na, kirija Emen a sa jeré kwôlê sari a hen ba, ôbi a sa berê tu ja tori ré men, nijba, kwon ôbi berê tu ja to megêri na, ôbi a harij jeré kwôlê ré kwôy.

Ayé bôô wo lê ariri nañ sara ba, yi mega ré na d'êj iyôn

¹⁴ Yê nê n, hena kwôni ré kôl d'iré bi bôri sa Emen a aña ré li ariri ré ba ayê bôô wori bi wo hen na d'êj iyôn. Ayê bôô bi wo iyôngi hen na, a gôlij nañ d'i ba? ¹⁵ Dô ré ba, yê nem réba yê rem ré ôrij doy bargay ley, doy anjañ emê ka nañ wulê wulê ley, ¹⁶ aña kwôni perêjge a hen ré kôli iyôn ba: «Ô nañ bô jalê añ bi Emen bêjge bargay nañ anjañ emê ka nañ wulê wulê» añ hena jeré biri are bay ka nañni hen né ba, a lê nañ d'i na iyej ba? ¹⁷ Ayê bôô kôba, na hen iyôn hende to hen men. Wôsa hena kwôni ré bi bôri sa Emen a aña ré li ariri ré ba, ayê bôô wori bi wo hen yi mega ré ma iyôn.

¹⁸ Dô ré ba kwôni a kelê iyôn ba: «Jôbi ba, ju bi na bôm sa Emen a mera, a nôbi ba, en li ariri men.» Menba, na kôli iyôn ba: «Ju gelen ayê bôô wom wo ju li ariri ré hen men, nôbi kôba, na gelem ayê bôô wupê wo en li ariri hen men.» ¹⁹ Hena jeré hôn wo Emen ré na pôn nêj hari ba, dô. Wôsa tunu to habij kôba, hôn na hen iyôn a men, aña ré harijni kê m hen. ²⁰ Kubra, ju gey wo ené gelem mega

wo ayê bôô wo ariri ré lij né ba, ré na d'êj iyôn né ba? ²¹ Erména sa môyrena *Abraham a, na jé lêri wo dôri aña ôbi na ré yij gawra woj derôre tu Emen a wô ayê wo ôbi na ay kemari Isak d'iré lij sarga bij Emen hen. ²² Ju hôn, bê bôô wori sa Emen men, lê ariri a men na, na anja pôn. Na sa kibi jé lêri aña ayê bôô wori ré dôrij dô jêd hen. ²³ Ôbi a, anja ré lij hen ré bij nañ kwôlê wo na lij bô magtubu a kôl iyôn ba: «Abraham ay bôri bij Emen aña Emen né bôôri mega kwôni woj derôre sa kibi ayê bôô wori.» Men Emen uwôgeri melajni a men hen. ²⁴ Ôbi a kené henê wo lê jé sa ayê bôô a a Emen né bôrij gawra mega ôbi lê anja derôre d'iba, na sa kibi ayê bôô pini mera ré.

²⁵ Mega wo Rahab hende wônijare top têrij hen kôba, na sa kibi jé lêre wo dôri aña hende ré yij iyore top derôre tu Emen hen wôsa hende bu bay jé ka *Israyêl yere a añ uwôbeji kwôy wo hende biji sij gerij hen. ²⁶ Mega wo bul nañ bô kurôngi yi a ba, ôbi ma hen na, ayê bôô wo ariri lij né kôba, ma na hen iyôn men.

3

Nabay gawré na gemé nange kebrena

¹ Yê nê n, bi doy yé bay gelijare bijé are bi li bijé kwône perêrjge a hen né. Wôsa ken hôn, kwôlê wo bay a jeré sa bijé bay ka hen a na, a iyêrê damañ gôlij tô bijé ka ba hen. ² Wôsa nabay kê m na, nana li habij nañ geré wo gay gay. Hena kwôni wo ré iyêl kwôlê aña kwo habij ré nañ bô a ba, ôbi na gawra wo dô dô jêd men, nê m jirê yiri sa habrê bij a men. ³ Mega wo nana dôbij henda arjim kibri a bi ré bêna kwôlê hen na, nana pôy na yiri kê m a men. ⁴ Ermêjge sa bato to damné hen. Bay damné haji nijba, kema anja pônî dê iyôn yi bô a ya wô kwônêji ôrij. A hena kal ré ge nañ néeri gelij iyej kôba, bato ô na si kirij ka ôbi ayê gôône gey erê si ya hen d'i. ⁵ Ôbi a, kôli gawra kôba, na anja dê iyôn bô kayri a, menba, iyêl kwôlê wo d'ê sari.

Men, ken erem sa tare to dê iyôn to kurij kirij a menba, enge dô bô gwôlê dèd dèd hen iyôn. ⁶ Kôli gawra kôba, yi na mega tare hende to hen iyôn men. Ôbi a na dampê habrê wo yi yi gawra men, mêni a men. Men, ôbi yi dê iyôn perê kam yerna wo kwôni a aŋ na ôbi bi wo hen a lê yi gawra *kagem hen men, ôbi yi mega tare to hena yi Sidan a aŋ mêne kewi yi gawra iyôn. ⁷ Wôsa gawra na, gôlij sa are kêm men, ôbi gôlij sa tanare to noni gay gay men, sa ciré ka gay gay hen men, sa kam tanare naŋ si kalaw ka gay gay hen men, gôlij sa kuyê naŋ tanare toŋ bô kam a hen a men. ⁸ Nijba, kôlem na, gawra nêm gôlij sari ré, wôsa ôbi na aŋga habij ka kwôni nêm gôlij sarji ré ka wurarji a derem hen. ⁹ Na kôlena bi wo hen, a nana heramij Kelma wona wo na Ibarna hen men, na ôbi bi wo pôn hen a nana tòmij gawré ka Emen dji gijij né dî hen a men. ¹⁰ Wôsa na kibi bi wo pôn hen, a heramê Emen men, na ôbi wo pôn hen a kôlij bijé kwôlo habij a men hen. Nijba, yênen, bi kwôni li hen iyôn ré. ¹¹ Sa pôn tu kam pôn ge ka lêri men, ka habij men ba? ¹² Yênen, sa pôn tógôre yêre mólôŋne men, tjador yêre tógôre men ba? Mega wo tu kam kaŋ dôre a geré kam ka lêri ré men hen iyôn.

Tu melênê wo hena ligi Emen a men, kwo hena ligi gawré men

¹³ Perêrŋge a hen ba, i a na ôbi tu melênê men, ôbi henê are men ba? Hena kwôni bi wo iyônŋi hen ré ya ba, bi li aŋga dôri men, bi kalêri jal a men, dema ré gelé wo ôbi ré na ôbi tu melênê tô. ¹⁴ Hena kené li terbére naŋ migêrŋge men, ken woge derê wo gengij sarŋge kenbay mera a men ba, ken di na denŋôrŋge déŋ iyôn men, ken kôl na kwôlê woŋ benare a men. ¹⁵ Tu melênê bi wo iyônŋi hen na, na kwo hena na derômaran a ré, nijba, na kwo sa terare a na men, na kwo gawré men, kwo Sidan a bé hen a men. ¹⁶ Wôsa kirij ka yôn yôn ka bijé li terbére ya men, woge na derê woji mera a men na, na kirij ka kirij gusirij ya men, habrê a wiinê kirij bay ka hen

a men. ¹⁷ Nijba, tu melênê wo hena ligi Emen a na, yi gay. Kwôni wo na ôbi tu melênê wo iyônŋi bi wo hen na: tumô ba, ôbi sél men, bôri jal men, kalêri jal men, li sa iyêrê ré men, bôri dô men, li aŋga dôri ka gay gay men, dô tu kwôni ré men, iyêl kwôlê kibri wô wô ré a men. ¹⁸ Bijé kaŋ bay bô jalê ka bij migêrji bô jalê na, yi mega wo ré ci kay aŋga dôri bô bô jalê woji ôbi wo hen, aŋ sarji ba, na lê aŋgaŋ derôre tu Emen a.

4

Dénge tô aŋga sa terare a na aŋ, aŋ ken ô tô Emen

¹ Gederijare to ken gedererij men, naŋare to ken nayrij a men hen ba, tôrji hena na yôn ba? Na doŋ aŋga habij ka yi bôrŋge a hen a lê aŋa kené gererij men, ken nayrij a men hen né ba? ² Ken li tu bôriyare sa are a, nijba, ken uwôn né, na ôbi á, kené kena derij megêrŋge hen. Men, ken li terbére sa are a, nijba, ken nêm upé ré, na ôbi á, kené nayrij men, kené gererij yerŋge a men hen. Aŋga ken ôrij doŋriji hen na, ken uwôn né wôsa ken uwôlij Emen né. ³ A hena kené uwôlij Emen are kôba, ken uwôn né wôsa ken uwôli naŋ ermé wo habij hen wôsa ken uwôli na wô tu bôriyare to lêŋge hen mera. ⁴ Kenbay ka ken dèbe sa têrŋge a ré hen, ken hôn mega wo hena kwôni ré gey aŋga sa terare a na ba, ré na ôbi bayi Emen iyôn né ba? Men, kwôni wo gey erê tô aŋga sa terare a na na, a yé ôbi bayi Emen. ⁵ Ken erem mega wo kwôlo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen li terbére sa Tunu to ôbi béna hen.» Hen ba, ken bô mega wo ré na kwôlo beray ba? ⁶ Menba, ôbi hô li derê damaŋ naŋ na a men. Wôsa lij bô magtubu a kôl iyôn ba: «Emen kaŋ bay uwôyrê yi, nijba, ôbi tô kibri sa bay dôbê sa hen dî.» ⁷ Iyôn ba, ken dôbe sarŋge bij Emen kwôlê. Debijge Sidan iyêre menba, ôbi a gerêŋge. ⁸ Eraŋge dîa ligi Emen a menba, ôbi kôba, a dôre dîa legerŋge a men. Kenbay bay têrij hô hebêŋge yi têrij ré nij. Men, kenbay

kap bay kelê kwôlê kebrenge wô wô hen kôba, ken dî ermé wonge yi kirij pôn yôd a men. ⁹ Bi turŋge li na wô kibi têrij lêrenge men, sômênge men, barênge men, bi ayê wonge belij sômê men, bi yi derê wonge bilij tu na a men. ¹⁰ Dôbênge sarŋge bij Emen a aŋ ôbi a bé ka yé ka damné tiri a.

Lijŋe jôm perênge a ré

¹¹ Yênen, sênge tôrŋge ken kôlij kwôlo habij né. Hena kwôni ré jô kwôlê sa yêni a réba liri jôm men na, ôbi kôl na kwôlo habij gengij sa tôo men, jô na kwôlê sara hen a men. A hena kwôni ré jô kwôlê sa tôo na, ôbi bure kwôlê ré. ¹² Iyôn ba, na Emen pôn nêŋ a na ôbi béere tôo men, ôbi a na ôbi jerê kwôlê a men. Men, ôbi pôn nêŋ a na ôbi gôlij nap kirij men, ôbi mênê kirij a men. Jôbi ba, ju na i aŋa jeré jô kwôlê sa megêm hen ba?

Yénge bay uwôyrê yi ré

¹³ Dôbênge marŋge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Kenbay ka ken kôl iyôn ba: «Kemnêŋ réba kiya nija erê sa iyére to hen a, nija erê merê ya lê elê pôn wô lê jengga wogij gursu.» ¹⁴ Ken hôn aŋga kiya a sa hen né aŋ ken yi môŋ kirij ka geri ka ge aŋ sem iyôn menba, nap mera hen iyôn. ¹⁵ Dôd wori ba, ré kené kelê iyôn ba: «Hena Emen né gey bi niné mô baa sa terare a nà baa ya tô na, nija lê aŋga na, aŋga hen.» ¹⁶ Wo kené kôl hen iyôn ba, ken kap, aŋ ken uwôyrê yerŋge men, ken di denŋôrŋge a men hen iyôn na, na aŋga dô ré. ¹⁷ Iyôn ba, hena kwôni ré hôn aŋga dôri ka ôbi ré lê aŋa ré li ré na, ôbi li têrij.

5

Kwôlo gengij sa bay uné

¹ Kenbay bay uné, dôbênge marŋge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Karênge kula men, sômênge a men wô bô emê wo gay gay wo a sa sarŋge a hen. ² Wôsa ari uné kanŋge uyê men, téere ôm bargay kanŋge kebré men, ³ lôr nap gursu tonŋge bu kaar aŋ na kaar bi wo hen a ulênge kwôlê sarŋge a men, a mênê yerŋge

mega wo tare a ré uwoyé iyôn men. Wulê wo haw hen na, sa terare baa da wo a kerê nij menba, ken dayrê ari uné a a ka lij iyen ba? ⁴ Bijé ka walênge kaw kanŋge hen kôba, ken têbeji sa kôbriji ré aŋ bay bar daman men, sômê woji ôm kwôy kirij ma Kelma Emen wop ôbi néé hen, aŋ ôbi toy tôrji. ⁵ Sa terare a nà ba ken mô bô derê men, ken li aŋga bôrŋge gey men, ken ôm dô uwoderij mega lari ka bay abe wô deré iyôn men. ⁶ Kwôni wop ôbi lê are derôre hen kôba, na ken biri nap kwôlê aŋ ken diiri, nijba, ôbi dëbênge iyére ré.

Ulênge bôrŋge sa gusij to ken gelij a hen

⁷ Yênen, hen iyôn hari kôba, ken uwôl bôrŋge kwôy jên kirij ka Kelma wona Jêsu Krist a herap. Ermênge sa ôbi yagê a ken gel ôbi uwôl bôri gemij aŋga dôri ka terare ré biri ayij tôri masemne a kwôy kibi kelanê a. ⁸ Kenbay kôba, ken uwôl bôrŋge hen iyôn men. Berênge bôrŋge iyére wôsa Wulê wo Kelma wona a herap hen baa da nij.

⁹ Yênen, bi barê kwôlê yi perênge a ré, aŋ bi Emen kôba, ré jô kwôlê sarŋge a ré men. Wôsa kwo a jerê kwôlê sarna hen dëbu kibi geré nij. ¹⁰ Yênen, ermênge sa bay kibi Emen ka na kôl kwôlê nap hini Emen hen. Bay na gelij gusij daman, nijba, bay na uwôl bôrji men. Kenbay kôba, ken uwôl bôrŋge mega bay hen iyôn men. ¹¹ Aŋ nana kôl iyôn ba: «Yi derê yi wô sa bijé bay ka bu bôrji iyére sa gusij to bay gelji a hen.» Men ken toy kwôli ulê bôo wo Jôb men, kwôli aŋga Emen li nap dî cêgê a men. Wôsa Kelma bô tu na to bijé men, ôbi tô kibri sarji a a men.

¹² Yênen, kwôlo na kelê hen na, na kwôlo dami. Desênge yerŋge nap derômaran ré men, nap sa terare ré men, nap ani kani ka dangi ré a men. Hena ré na tiri ba, na tiri men, hena ré na tiri ré ba, na tiri ré men. Kelênge hen iyôn wô wo Emen maa jerê kwôlê sarŋge a.

¹³ Hena kwôni perênge a hen ré mô bô gusij a ba, bi uwôl Emen. Hena kwôni perênge a ré mô bô yi derê ba, bi kebe

kurônɔ heramiɔ Emen. ¹⁴ Hena kwôni perêɔge a ré ômiɔ ba, bi jé uwôga surɔê ka églis bi bay sa uwôl Emen wô sari men, bi bay bu sari naɔ weɔ a men naɔ hini Kelma Jésu. ¹⁵ Hena bay ré uwôl Emen aɔ bi bôrɔi sari a na, ôbi a berarêri men, a beré kôbri ta a men. Hena ôbi na ré li têriɔ tônia kôba, Emen a dé bôri jalê sari a a men. ¹⁶ Iyônɔ ba, na i i kôba, dô tô têriɔ tori biɔ megari men, bi i i kôba, uwôl Emen wô sa megari a men. Aɔ bi Emen berarêɔge. Wôsa kwôni wo na kwoɔ derôre tu Emen a na, uwôlê Emen wori néeri damaɔ. ¹⁷ Erméɔge sa *Eli a, ôbi na na gawra mega nabay nà iyônɔ sa terare a nà. Ôbi uwôl Emen naɔ bôri pôn bi emen ré uwôɔge ré, menba, ayiɔ tôri wulê bi wo hen kwôy elê subu naɔ kwari na, emen uwôɔge ré a men. ¹⁸ Menba, cêgê ôbi hô uwôl Emen hôriɔ menba, emen ay tô uwôɔgê aɔ kalmé hô si hôriɔ sa terare a.

¹⁹ Yênen, hena kwôni perêɔge a hen ré ge kay tô geré woɔ tiri wo Emen a, aɔa megari ré herai naɔ dî na, ²⁰ ken hôn mega wo megari bi wo hen ré derari na kibi temare a iyônɔ. Hena têriɔ tori hende to hen na ré damaɔ mega mi kôba, Emen a dé bôri jalê sari a.

Magtubu to tumô to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Piyêr li hen

Magtubu to tumô to Piyêr li hen na, ôbi li bijn na bay ayê bôo ka iyêre to bay yi bô emê wo Asi to kemnêŋ ba na sa iyê Turki hen. Eglisnê bay ka yi sa iyêre hende to bay bô emê wo Asi hen na, na Pol réba megêri bay jé a na dé tôrji. Na Rôm a a ôbi ré lijn magtubu hende to hen hen. Ôbi uwôge Rôm Babilôn (Sapitre 5: 13). Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori hende to hen na, gel wo bijné ré kaŋ bay ayê bôo men, bay ré dji kwôli lê aŋga habijn sarji a men, bay ré ca geléji gusijn a men. Na ôbi á, Piyêr ré gey hô dôbêji ibiyare bôrji a aŋ gelji bi bay ré dji tirji na sa Jêsu Krist a wo bay gelijn gusijn môŋ wo ôbi na gelijn men hen iyôŋ.

Sapitre 1: 1-2 na, dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-12 na, kôl na kwôli uwôlê heramijnniri. Piyêr hô kôlijn bay ayê bôo iyeŋ a Emen né gôlijn naŋ ci men, iyeŋ a ôbi ré biji aŋgaŋ dé bôo sara ka ré gôlijn naŋ ci sa kibi temay Jêsu Krist men, jê wo ôbi ji si kampê hen a men.

Sapitre 1: 13 kwôy 2:10 na, Piyêr dôbe ibiyare bô bôo bay ayê bôo a aŋ kôlji bay ré dji tu melênê sa yirji a men, hal woji ré yi kwo dé tu Emen hen sa kibi bijnare toji naŋ *Krist.

Sapitre 2: 11 kwôy 4: 19 na, ôbi hal bay ayê bôo gengijn sa hal woji gengijn sa to tôo to bay emê sa iyêre men, gengijn sa mana naŋ ôbi iyéyri men, gengijn sa bê kwôlê wo ré yi perê bijné tô kwôrnêre a men, gengijn sa hal woji bô églis a men, naŋ bijné ka nô a men. Piyêr kôl bay ayê bôo ré ay hal wo Krist men, jé lêreji men, ermé woji gengijn sa aŋgaŋ gusijn a a men na, ré gel wo bay ré bi bôrji sa kwôlê wori a.

Sapitre 5: 1-11 na, Piyêr kôlijn surjê ka bô églis a men, manê naŋ tô bay ayê bôo kêm ka baa hen bi bay ré dëbu iyêre sa gusijn to bay gelijn hen aŋ bay ré bi bôrji sa aŋga Emen na genge wô sarji hen.

Sapitre 5: 12-14 na, Piyêr duu kibi magtubu tori hende to hen naŋ dosé men.

Ôbi kôlijn bay ayê bôo hena bay ré gelijn gusijn kôba, bay ré lêŋnê tô ayê bôo woji a aŋ ré yé aŋgaŋ gelé bijn bijné ka sa terare a nâ. Men, bi jé lêreji naŋ hal woji kêm ré kôl kwôli aŋga dô dë kirijn ka Emen li hen (Sapitre 2: 9). Aŋ bi bijné ka na bay ayê bôo ré hen, ré gelijn jé lêreji wo dôri aŋ ré heramijn Emen wulê wo ôbi a buloŋ heraj (Sapitre 2: 12).

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Piyêr *ôbi jé wo Jêsu Krist a lê magtubu hende to hen bënge kenbay bijné ka Emen terênge bi kené yi kari ka ken ô débé aŋ usurijn sa iyé Pônt a men, Galati a men, Kapadôs a men, Asi a naŋ Bitini a hen a men hen. ² Ibarna Emen na terênge mega wo ôbi na genge tumô hen iyôŋ. Aŋ ôbi déŋge ken yi naŋ jengêrnge sa kibi Tini aŋ bi kené li tôo Jêsu Krist men, bi ôbi ré pelênge naŋ kwôbriri a men. Bi bô derê wo Emen naŋ bô jalê wori baa naŋ ken damaŋ.

Ayênange kibi Emen woŋ ôbi gôlijn naŋ na hen

³ Na lijnge Emen woŋ Iba Kelma wona Jêsu Krist dosé. Wôsa sa kibi bô derê wori wo li aŋ yi mega nana yêŋ dŋaŋ iyôŋ sa kibi jê sé wo Jêsu Krist kampê perê bijné ka may a hen. Ôbi a, nana bi bôrna wo nana uné gelé naŋ dji. ⁴ Aŋ nana hôn wo nana ôrij naŋ aŋgaŋ uné ka Emen gem béna ka yi derômaraj a hen men. Are bay ka hen na, na aŋga a mênijn ré men, a beré kar ré men, a dôrij bôrê ré a men. ⁵ Na sa kibi ayê bôo woŋge aŋa Emen né gemênge naŋ néé wori aŋ bi kené uwônjijn gelé wo ôbi a yêgê sari wulê wo sa terare a kerê hen.

⁶ Sa kibi ari uné kanje bay ka yi derômaraj a bay ka hen na, hena haw

hen anğan sélé ka gay gay ré béngge bô emê kôba, ken li yi derê hen. ⁷ Wôsa lôr wo na lari wo a mênij hen kôba, bay sééli bô tare a wô hônij, derêri. Iyôn ba, ayê bô wongge dô daman dê lôr an bay sééli bi ciré hônij derêri. Ôbi dema kené uwônij ayê kibi men, heramê nan dampare Wulê wo Jésus Krist a bulon heran hen. ⁸ Ken gili nan turnge ré tô kôba, ken geyri. Men, bi wo ken gili ré hen kôba, ken bi bônge sari a men. Na ôbi á, kené li yi derê wo dami dê sa kirij hen. ⁹ Wôsa ken uwôn anğa na ken bi bônge sara kené uné hen na, bay a na gelê.

¹⁰ Tumô ba, bay kibi Emen na kôbe tôri ciré henê na ba ré na iyeñ a Emen ré gôlij nan bijné ba? Na ôbi á, bay na ré uwôl béré tumô bijn bijné gengij sa bô derê wo Emen na bu sa têri wô sarngge hen. ¹¹ Tini Krist to yi bônji a hen na kôlji tumô mega wo Krist, kwo Emen dôri hen ré gelij gusij pa dem ana ôbi ré uné hini emê tô. Bay kibi Emen bay ka hen, kôbe ciré henê wulê wo are bay ka hen ré san men, bay ré lij na iyeñ ba a men. ¹² Emen kôlji iyôn ba, béré kwôlo bay ré uwôl hen na, ré yi gengij sarji ré nijba, ré yi gengij na sarngge kenbay dî. Haw hen bijné ka ulênge béré Kwôlo Dôri hen na, bay kelênge na kwôli are bay ka hen. Bay na kôl na nan néé wo Tunu toñ hendi bô bôré to Emen na joñ hen. *Manê ka derômaran a kôba, gey bi ciré henê are bay ka hen men.

Jé lê wo dé tu Emen

¹³ Sa kibi are bay ka Emen li béngge hen na, nanênge yerngge wô lij jé bijn Emen men, ken mô tu geñ men, ken erem sa anğa dangan a ré nij a men, nijba, ken erem na sa ka dôri ka ka uné Wulê wo Jésus Krist a bulon heran hen dî. ¹⁴ An haw hen na, bijnge Ibarengge Emen kwôlê yôôd wôsa tumô kirija na ken hôn Kwôlo Dôri ré tô hen na, lê anğa habij a na beré bônge, an haw hen ken hô li ré nij. ¹⁵ Mega wo Emen wo uwôgênge bi kené yi bijné kari yi nan jengêri hen iyôn na,

kenbay kôba, ken yi nan jengêrge hen iyôn men nan jé lêrengge kêm. ¹⁶ Bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Yênge nan jengêrge wôsa nôbi Emen en yi nan jengêren.»

¹⁷ Kirija ken uwôl Emen ba, ken uwôgeri Ibari. A iyôn ba, ken kemnan tini an bi jé lêrengge yi kwo dôri kwôy wo ken nan sa terare a nà tô. Wôsa Emen jô kwôlê sa bijné i i ba, nan jé lêriji jé lêriji dîba, ôbi dô tu kwôni ré. ¹⁸ Ken hôn mega wo Jésus Krist ré jô sarngge tô hara won dên iyôn wo môpênge na gelênge hen. Ôbi na jô sarngge na nan gursu ley, lôr ley ka a mênij hen né, ¹⁹ nijba, ôbi na jô sarngge nan kwôbri Krist wo gôlij sa are kêm hen. Ôbi yi mega kema kwormo wo bay duu lij sarga iyôn. Ôbi yi nan jengêri an ani kani ka habij nan yiri. ²⁰ Tumô kirija tô terare na dîj né tô kôba, Emen na dôri nij an haw hen kôba, Emen yêge sari wô derê wongge. ²¹ Na sa kibri ana kené bijn bônge sa Emen wo biri ji si kampe an ayij kibri hen. Na ôbi á, kené ay bônge bijn Emen men, ken bi bônge sari a men hen.

²² Mega wo ken yi nan jengêrge sa kibi bê kwôlê wongge sa kwôlo Emen won tiri hen na, li kwôy wo ken gey yênênge. Iyôn ba, ken geyji daman hen iyôn yôôd nan bô pôn. ²³ Wôsa ken yêñ dan nan néé wo kwôlo Emen wo bijn bijné gelê an yi nan kwini men, a mênij ré kwôy a men hen. Emen won ôbi merê nan kwini a na béngge gelê bi wo hen dîba, na gawra wo a ma hen né. ²⁴ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gawré kêm yi môñ kalmê hen iyôn, bayrareji yi môñ béé gurô iyôn, bay hay an bééreji herij.

²⁵ Nijba, kwôlo Kelma Emen ba, a kerê ré kwôy.»

Kwôlo Emen bi wo nini kôl kwôli hen na, na Kwôlo Dôri wo bay na ulênge béreri hen.

2

¹ Mega wo Emen béngge gelê wo kôrbi hen iyôn na, ken dî jé lêrengge wo habij

hen kêm wo nà hen baa: lê benare men, kelê kwôlê kebrenge wô wô men, tu bôriyare men, nôm a men. ² Bi doy kwôlo Emen lênge môp kema wo dê ôrij doy kuba yori hen iyôn, a ken iyêrij tô a kwôy wo Emen a sa gôlij nap ken yôd. ³ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kenbay nap yerenge ken hôn derê wo Kelma Emen dô hen.»

Jésu Krist na keram wou dé iyére wo dô dê tô keram wo baa hen

⁴ Iyôn ba, ken uso dâ ligi Kelma wo yi mega keram wo mô tu gey wo gawrê kap, nijba, tu Emen wo dôri hen na, ôbi na keram wo dô dê are kêm hen. ⁵ Kenbay kôba, kena keram wo mô tu gey bi wo hen men, a Tini Emen ay dij *iyéy Emen hen. Ôbi a dé ka yé bay bê kwôbe bô a a bi kené lij jé biri nap bô pôn men, ken li sarga wo Tunu gelenge kené li a dôrij Emen sa kibi Jésus Krist. ⁶ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gelenge, en ay keram wo dô gap a dî sa iyé Sijô a

a na dij tô iyére tijê sara men, en dôri wôsa ôbi na kwo dôri, a kwôni wo bi bôri sara ba, tayre a diri ré kwôy.»

⁷ Kenbay ka ken bi bônge sara hen na, ôbi dô dê are kêm. Nijba, bijné ka bi bôri sara ré hen na, ôbi na ani tirji a ré kwôy. Men, lij bô magtubu a kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kapni hen na,

ôbi a hô yé keram wou dé tô iyére.»

⁸ Men, hô lij kôl iyôn ba:

«Na keram wou ôbi dê tê kwôni men, na kwo a lê a kwôni a kurij a men.»

Bijné di têri sa keram bi wo hen a wôsa ca tumô ba, Emen na genge bi ré yi hen iyôn wô bijné ka bi bôri sa kwôli bi wo hen a ré hen.

⁹ Nijba, kwonge kenbay ba, kena tô yé wo Emen derenge men, kena kilmé men, kena bay bê kwôbe ka li jé bijné Kelma Emen men, kena tô yé wo na kwo Emen men, kena bijné ka Emen bi a men. A ôbi terenge bi kené kôlij bijné kwôli a nga kwôni ka diré li hen men, kirija ôbi

uwônge a derenge bô kirij ka hendi a a bi kené ô merê kirij ka perangi a ka dê kirij. ¹⁰ Tumô ba, na kena ka Emen né, nijba, haw hen kena kari men, na ken hôn mega wo ôbi na ré bô tu na tonge ré, nijba, haw hen ken hôn wo ôbi ré bô tu na tonge men nij.

Yenge bay jé ka Emen

¹¹ Miljén kapê, henenge wo kené na kergê sa terare a nâ dîba, iyére tonge nap tón nâ. Iyôn ba, en uwôlenge bi kené li a nga habij ka ken li tu bôriyare sara hen ré nij. Are bay ka hen na, bay a jerenge lê a nga dôrij Emen hen. ¹² Bi jé lêenge yi kwo dôri perê bay hené Emen né a, a bi hena bay ré lêenge nôm mega wo kené li a nga habij ba, bi bay gel a nga dôri ka ken li hen kwôy kwôy a bi bay ayij kibi Emen wulê wo ôbi a sap.

¹³ Mega wo ken ô tô Kelma wona Jésus Krist a hen iyôn na, bijné kêm ka sa terare a nâ ka ôrij nap néé hen ken biji kwôlê men, ken bijné kelma wou ôbi sa kirij kêm hen kwôlê men, ¹⁴ ken bijné bijné ka kelma dîji bi ré pô bay lêre a nga habij men, wô dené ka li a nga dôri a men hen kwôlê. ¹⁵ Emen gey bi kené li a nga dôri a bijné kap bay galê ka hôn ani ré ka lênge nôm hen ré uwôn kwôlê wou kelê ré nij. ¹⁶ Bi jé lêenge yi kwo bijné ka mô nap sarji, a ken dî bi merê sa senge tonge hende to hen li a ken lij a nga habij ré, nijba, bi jé lêenge yi kwo manê ka Emen dî.

¹⁷ Bijné bijné kêm kwôlê men, geyenge yênerenge bay ayê bô men, kemnape tini Emen men, ken bijné kelma ôbi emê sa iyére kwôlê a men.

Bi jé lêenge yi môp kwo Jésus Krist hen iyôn

¹⁸ Kenbay manê, dôbenge sarngé bijné bay iyére tonge men, hena bay ré lêenge dô, ré lêenge habij kôba, ken kemnap tiniji a men. ¹⁹ Hena kwôni ré bu bôri iyére sa bô emê wou déj iyôn a hen wô kibi Emen na, na a nga dôrij Emen. ²⁰ Hena kené li habij a bay ré sênge men, gelenge gusij a men ba, i a ayê kebrenge ba? Nijba, hena kené li dô a

bay ré gelénge gusij aña kené bu bônge iyère sara na, na anğa dôrij Emen. ²¹ Na wô ôbi bi wo hen aña ôbi ré uwôgênge wôsa Jésu Krist kôba, na gelij gusij wô sarngge na hen iyôn men, aň gelénge geré bi kené li môň kwori iyôn. ²² Wôsa ôbi na li ani kani ka habij né men, kwôlê wôj benare naň kibri a a men. ²³ Kirija bay tiréri ba, ôbi tiréji men né men, kirija bay geli gusij ba, ôbi kôl điré liji habré gônij tu ré a men, nijba, ôbi ay yiri uwôl kôbi Emen wôj ôbi jerê kwôlê naň geréri hen đí. ²⁴ Jésu Krist naň yiri a perê habré woni bi sari a kirija bay na bééri sa gurô tagelê hen aň bi nana yi môň nana ma tô têrij a iyôn aň bi nana môrij tu geň men, jé lêrena ré yi kwo dôri a men. Sa kibi gusij hende to bay geli hen aña nabay nana berariň kemnêň hen. ²⁵ Tumô ba, na ken yi môň gamgê ka ge kay iyôn nijba, haw hen na, bay hô unênge hôrij tô geré kayê wonge a, aň ken ô tô kwôj ôbi berê sarngge a men, ôbi gemérngge a men hen nij.

3

Jé lê wo imnê a lê naň yéberji men, jé lê yébé naň kwôrnêrji men

¹ Kenbay kaň yébé, dôbênge sarngge bij kwôrnêrngge aň bi ka kwôrnêrji bi bôrji sa kwôlo Emen a ré hen, ré kené kôlji kwôlo Emen né kôba, kirija bay gel jé lêrenge wo dôri hen iyôn na, bay a ayê bôrji men. ² Bay a gelé wo kené na ka séli men, bay a gelé kemnare to ken kemnaň tiniji hen men. ³ Wogénge kwôy kwôy wô lê kalmare tu bijné naň panê yernge naň sarngge toň piyê to ré dô đê to bijné hen ré men, naň anğaň maa kaň lôr ka ken tôbê hen ré men, naň bargay ka dôri dôri ka ken tôbê hen ré a men. ⁴ Nijba, kalmare tonge ba, bi hena na bônge a đí. Kalmare hende to hena bônge a hen a na: ulê bô men, erê jalê a men. Wôsa lê are bay iyôngi hen na, na kalmare to a mênij ré kwôy men, dôrij Emen a men. ⁵ Na hen iyôn a yébé ka tumô ka na kôl ciré na ka Emen a hen na ré lij kalmare hen men, na dôbij sarji bij kwôrnêrji a

men hen. ⁶ Erménge sa Sara a, hende na bij kurôre *Abraham kwôlê kwôy aň uwôgijni «ôbi iyéyren» a men. A hena kené li anğa dôri men, ken hariň ani ré a men na, ken yi môň Sara iyôn men.

⁷ Kenbay kaň kwôrnêrji kôba, bi i i kôba, bi mô dô naň tamni wôsa yébé na, néerji némij naň kwonge ré. Kemnange tiniji wôsa gelé wo Emen bénge senge hen na, bay kôba, ôbi biji na hen iyôn men. Hena kené li hen iyôn na, kirija ken uwôl Emen ba, ôbi a toyé bénge.

Bay ayê bô na bay lê anğa dôri haji, nijba, bay a geléji gusij

⁸ Kwôlo na kelê dirij kibi kwôlê wupê a na: kenbay kêm bi bônge pôn men, ken bônge tu na tonge men, geynge yernge wôsa kena yêné men, linge naň yernge men, ken yi bay uwôyré yi ré a men.

⁹ Hena kwôni ré lénge habij ba, ken liri habré hôrij ré men, hena bay ré tirénge ba, ken tiréji hôrij ré a men, nijba, ken uwôl Emen bi ré tô kibri sarji a wôsa wulê wo Emen uwôgênge bi kené yi kari hen na, na wô wo điré tôrij kibri sarngge a.

¹⁰ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Hena kwôni wo ré gey merê derê men, lê yi yé a men na,

bi kwôlê wôni wo habij si kibri a ré men, bi li benare ré nij men.

¹¹ Bi li anğa dôri điba, bi li ani ka habij né men,

bi woge geré bi bô jalê ré yi perê megêrji a kwôy kwôy a men.

¹² Tu Emen yi sa bay lê anğa dôri a men, ôbi toy uwôlê woji a men.

Nijba, ôbi kaň bay lê habré.»

¹³ Hena kené mase wô lê anğa dôri na, kwôni wo a lénge habré ba, naň.

¹⁴ A hena bay ré gelénge gusij sa kibi jé lêrenge wo dôri a na, Emen a terê kibri sarngge a. Iyôn ba, ken hariň gawré ré men, ken sun né a men. ¹⁵ Nijba, ken bi bônge yi pôn sa heramê Krist a pôn nêj hari men, ken bôri mega Kelma wonge iyôn a men. Merénge sa têrngge a aň kirija hena bijné ré engerénge wô mi a kené đí bônge sa Jésu Krist a ba, ba ken dô tôri biji. ¹⁶ Deréngeji tôri hen iyôn ken

biji nap tôte to jali men, ken bengeji kwôlê a men. Anğa ken erem wo ré dô a kené li dî an kirîna bîné ca kelê kwôlenge wo habî ba, bi tayre diji wô tiiré bi wo bay tiiré jé lêrenge wo dôri tôte geré wo *Krist hen. ¹⁷ Hena ré na bô geyé wo Emen bi kené gelî gusî wô kibi jé lêrenge wo dôri na dô. Nîba, gelî gusî wô kibi lê anğa dôri na, dô dê gelî gusî wô kibi lê anğa habî. ¹⁸ Jêsu Krist kôba, ma wô kibi têri tonge men. Sa hende to hen na, ôbi ma têtê pôn yôd. Kwôni wo li têri né kwôy hen ôbi a ma wô kibi bay lê têri wô ôri nap ken ligi Emen a. Bay duu yiri nîba, Tunu toj hendi bô bôré biri ji si kamné. ¹⁹ Nap néé wo Tunu hende to hen na, ôbi ô uwôli béré kwôlo Emen bî tini bîné ka na ma ka yi dangay a hen. ²⁰ Na tunu hende to yi dangay a hen a na narê kwôlê kibi Emen hen. Emen na uwôl bôri môri gemji kwôy wulê wo Nowé janî bato kô. Bîné ka si bô bato hende to hen a an gôli kam hen na, bay na marge dêj mera. ²¹ Kam bay ka hen na, gel na batêm to gôli nap ken haw hen. Batêm hende to hen na, na to bay pelî yirji hen né, nîba, na to nana uwôli Emen bi ré dô têri lêrena bôrna an hen. An ôbi gôli nap ken sa kibi jê sé kampê wo Jêsu Krist perê bîné ka ma a. ²² Jêsu Krist bul hô derômaran a an mô sa kôbi Emen woj gusurô a. An ôbi na ôbi sa *manê ka derômaran a men, ôbi sa are kêni ka ôri nap tôte men, néé hen a men.

4

Hal wo cay nap kwo kôrbi

¹ Kirîna *Krist bul yiri yi gawra hen na, ôbi gelî gusî. Na ôbi wo hen apa kenbay kôba, ken bi ermé bi wo hen yi sarngé a wô gelî gusî mega ôbi iyôn men, wôsa kwôni wo gelî gusî yiri a na, ôbi bul cêgeri bî têri nî. ² Ayî tôte haw hen ôri tumô a kwôy wo ken môri ba sa terare a nà baa ya tôte hen na, bi jé lêrenge dé tu Emen dîba ken li anğa habî ka bôrngé gey hen né. ³ Tumô ba, na ken mô cerôb na wô lê anğa bay henêre Emen né gey lê hen. An haw hen na, nêni nî. Tumô ba, ken nêni

beré yerngé sa lê anğan înamê nap anğa kurôngi yi gey hen né kwôy. Na kena bay kwoyé care men, bay erê wô lê yi derê ômî are kwôy bôli tôte a men, ken dayri wô yê care men, kena bay tibé kamrê a men. An na anğa bî nap tôte to Emen né ded. ⁴ An haw hen, kirîna bay li are bay ka habî ka iyôngi hen apa kené li nap ci hen iyôn men ré na, bay a berê mega ré dê sa kirî menba, bay tiréngé. ⁵ Nîba, cêgê bay a derê tôte jé lêreji wo habî bi wo hen kêni tumô Emen a. Wulê baa da wo ôbi a jerê kwôlê sa bîné ka mô tu gej a nap ka ma a men. ⁶ Kwo bîné ka ma hen na, wulê wo bay na ban sa terare a nà tôte hen na, Emen na jô kwôlê sarji a mega wo ôbi jôri kwôlê sa bîné a kêni hen iyôn. Nîba, kirîna bay ma nî ba Krist na uwôli béré Kwôlo Dôri bi bay ré môri tu gej môni Emen iyôn men.

Hal wo bay ayê bô perêri a

⁷ Wulê wo sa terare a kôri na baa da nî. Ôbi a ré dô wo kené bu yerngé men, kené mô tu gej a men wô uwôl Emen. ⁸ Geyîngé yerngé nap bô pôn, na anğa dô dê are daman. Wôsa hena jeré gey kwôni na, li an já dé bôm jalê sa têri tori a kwônê. ⁹ Bîné ka era iyére tonge a na, ken berji yerngé a dîba, ken bare ré. ¹⁰ Bi i i ba, ay gwosoy lê anğa Emen biri hen li jé bî megêri men. Ôbi a, kené yî bay berê sa gwosoy lê are ka kwôni ka hena ligi Emen a hen. ¹¹ Hena Emen né bî kwôni gwosoy derê kwôlê na, bi ôbi dô na kwôlê woj tiri wo hena kibi Emen a hen. Hena Emen ré bî kwôni gwosoy lê nap bîné na, bi ôbi li nap néé wo Emen biri hen. Lêngé hen iyôn bi bîné ay kibi Emen wô sa are kêni ka li sa kibi Jêsu Krist hen. Hini emê nap néé yi wô sa Emen kwôy nap kwini. *Amên, bi yi gelî hen iyôn.

Yi deré yi gengî sa kwôni wo gelî gusî wô sa kibi Jêsu Krist

¹² Milnén kapê, gusî to ken gelî daman mega wo kené mô na bô tare a iyôn hen na, ken bô mega wo ré na anğa dê kirî ka ré sa sarngé a iyôn né. ¹³ Nîba, lêngé yi derê wôsa ken gelî

gusijn mega wo Jésu na gelijn hen iyôn men. Iyôn ba, ka sa lê yi derê damañ a wulê wo ôbi a gelijn dampare tori hen. ¹⁴ Hena bay ré tirênge wô sa Krist na, kunenge pelal wôsa Tini Emen toñ hendi néé hen baa nañ ken. ¹⁵ Bi kwôni pôn nêñ iyôn perênge a hen gelijn gusijn wô wo ôbi ré na ôbi deré temare men, ôbi gemsare men, ôbi lê habré men, ôbi tôbê kibri bô kwôlo ñijné a a men né. ¹⁶ Nijnba, hena ôbi ré gelijn gusijn ba, bi gelijn na wô wo ôbi ré bi bôri sa Krist a men, bi tayre diri ré, nijba, bi ôbi heram Emen wô hini Jésu wo ôm sari a hen ði men.

¹⁷ Wôsa Wulê wo Emen a jôriñ kwôlê sa ñijné a hen na, nêñ nij. Ôbi a jerê kwôlê sarna nabay ñijné kari a tumô. A hena ôbi ré jô kwôlê sa ñijné kari a tumô ba, ka bi bôri sa Kwôlo Dôri a ré hen ba, kwoji ba a yé na iyen ba? ¹⁸ Wôsa lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Hena ñijné kañ derôre upé gelê ré iyêrê wô sarji hen iyôn ba, bay lê habré nañ bay lê têriñ ba, kwoji ba a yé na iyen nij ba?»

¹⁹ Iyôn ba, ka gelijn gusijn nañ bô geyé wo Emen hen na, bi bay li anja dôri kwôy kwôy men, bi ay yirji uwôl yôd kôbi ôbi dé are woñ ôbi bô pôn hen a men.

5

Kwôlo gengijn sa surjnë nañ bay ayê bô bô églis a

¹ Na ñijné kañ surjnë perênge a hen a ené kelêji kwôlê haw hen. Nôbi kôba, ena kwo suri mega bay iyôn men, en gel gusijn to *Krist gelijn nañ tun men, na upé hini emê wo Krist wo Emen a sa yêgê sari hen men. Na kwôlo en kôlji bi a na: ² cibênge turnge sa ñijné ka Emen bênge kôbrenge a hen dô mega wo ôbi gemé gamgê cebijn tiri dô sa gamgê kari a hen iyôn. Cibênge turnge dô sarji nañ bô pôn mega wo Emen gey hen iyôn ðiba, ken li mega kwôni a ré berênge eren iyôn né. Bi bôriñge yi sa jé woñge a ðiba, ken ði turnge sa lari wo kené upé hen ré. ³ Bijné ka Emen bênge kôbrenge a bi kené

cubu turnge sarji a hen na, ken mô sarji môñ kené na kilmé iyôn né. Nijnba, bi jé lêrenge wo dôri a bay ré gel wô lijn hen iyôn men ði. ⁴ Hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jésu Krist woñ ôbi cebé tiri sarna a kêm hen a bulo hera na, ôbi a bênge anjañ sa kôbi ka na gwôyê woñ hini emê wo a yé nañ kwini yôd hen.

⁵ Kenbay kañ manê kôba, ken dôbe sarñge bijn surjnë kañge ka bô églis a. Men, kenbay bay ayê bô ka bô églis a kêm hen ken uwôyrê yerñge perênge a ré. Wôsa lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen kañ bay uwôyrê yi, nijba, tô kibri sa ñijné kañ bay dôbê sa a ði.»

⁶ Iyôn ba, ken di sarñge tôñ tumô Emen woñ ôbi néé a añ wulê wo ôbi na genge hen nêñ ba, ôbi a bé ka derê sarñge ta tô. ⁷ Perênge anjê wo ken anje hen kêm, ken biri sari a wôsa ôbi a na ôbi beré sarñge.

⁸ Merênge sa têrñge a añ ken bu yerñge wôsa ôbi bareñge Sidan piyrê tôri wogijn kwôni wo ðiré mênêri mega wo kwo harerê si na si na wô wogijn kurôn woñ beré emê iyôn hen. ⁹ Debêngeri iyêre añ ken bi bôriñge sa Emen yôôd. Wôsa ken hôn, yênênge bay ayê bô nañ kirijn kirijn sa terare a na gelijn gusijn na hen iyôn men. ¹⁰ Kirijna ka gelijn gusijn sem iyôn a menba, Emen wo bô derê hena ligiri a wo uwôgênge wô hini emê wo nañ kwini tô Krist a hen na, ôbi a hô panênge cêgi gusijn to ken gelijn a hen. Ôbi a bênge néerñge men, a dôbênge ibiyare bôriñge a men, a bé ka ðebé iyêrê gerañ sa têrñge a a men. ¹¹ Néé yi wô sari nañ kwini kwôy yôd. *Amên, bi yi gelijn hen iyôn.

Dosé nañ kwôlê woñ derijn kibi kwôlê

¹² Magtubu hende to dê to en li bênge hen na, na yênên Silas wo ðebe iyêre tô kwôlo Emen hen a lê ben hen. En li magtubu hende to hen na wô dôbijn ibiyare bôriñge a men, ené gelênge mega wo ré na bô derê wo Emen woñ tiri hen a kené hariñ ya hen.

¹³ Bijné ka bô églis to Babilôn a ka Emen tôri mega wo terênge hen iyôn men na,

lênge dosé men, keman Mark kôba, lêngge dosé a men. ¹⁴ Lînge dosé perêngge a dô nâj bô pôn aṅ bi gel wo kené geyiṅ yernge. Bi bô jalê wo Emen baa nâj kenbay kê m ka ken biṅ pôn nâj Jêsu Krist hen.

Magtubu to wôôyi to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to têê wôô to Piyêr li hen

Magtubu to têê wôô to Piyêr li hen na, ôbi li bij na bay ayê bôô kêm (Sapitre 1: 1). Kwôlo bô magtubu hende to hen na, na wô kurij kumbul upé bay gelére are kap benare ka bij nap tu Kwôlo Dôri hen né hen. Bijé bay ka hen na, bay wup kwôy ô églis a. Anja gel habré wo anjan gelé kaji bay ka hen na, na lê anjan bôd a tòn ka bijé li hen. An geré wo kwôni a kapin anjan gelé kap benare kaji bay ka hen na, na dé yi yôd yi henê Emen wop tiri hen men, yi Jésus Krist a a men. Henê Emen wop tiri bi wo hen na, na kwo bay jé ka na gel Jésus nap tirji men, na toy kwôlê wori nap marji a men an na dô kwôli hen.

Sapitre 1: 1-2 na, na dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-21 na, Piyêr dëbu sa hal wo dôri wo gel ayê bôô men, bê bôô pôn sa uwôgê wo Emen uwôgeji hen an bij nap derê kwôlo ka na gel Kelma Jésus nap tirji na dô hen.

Sapitre 2: 1-22 na, Piyêr kap ari lê bijé kap bay gelére are kap benare hen yôd men, kap hal woji a men.

Sapitre 3: 1-18 na, Piyêr kôl kwôli are pôn perê ari gelé kaji kap benare bay ka hen. Bay ayrê bijé ka mô gem hera wo Krist hen men, bay kôl herari bi wo hen réé napê a men. Piyêr uwôlji sara iyôn ba hena Krist ré hera ré tô ba, ré na sa kibi bô jalê wo Emen wo ré dî kirij bij gawré kwône ré bi bôrji sa Krist a an ré uwônjin gelê men.

Sa terare a nà na, bay gelére anjan benare nap sa pôn né. Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori to jôgin wôô hen na, yi mega ré kwôlo ré kôlin kemnên iyôn. Kwôlê bi wo hen dôbin bay ayê bôô ibiyare bôrji a an bi bay ré ôrij tumô tumô tô henê Kelma Jésus woji a an bay ré

dî kwôni gerij nap ci kay nap ermé wop iyôn a tòn hen né.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Simô Piyêr mana wo Jésus Krist men, *ôbi jé wori a men.

Nôbi a lê magtubu hende to hen benge kenbay ka ken uwôn ayê bôô wo dôri môn kwoni iyôn sa kibi ari lê kap derôre ka Jésus Krist wo na Emen wop ôbi gôlin nap na hen. ² Bi bô derê nap bô jalê wo Emen baa nap ken daman wô kibi henê wo ken hôn Emen nap Kelma Jésus Krist dô hen.

Hal wo bay ayê bôô

³ Na Jésus Krist a lê a nana hônin Emen wo na uwôgêna hen an bi nabay kôba, nana uwôn hini emê wori men, bô derê wori a men. Na ôbi á, nap néé wori wo dê kirij hen na, ôbi ré béna are kêm ka napêna hen an bi jé lêrena ré yi kwo kôrbi men, bi nana lij anja dé tu Emen a men. ⁴ Na hen iyôn ana ôbi ré béna anja dôri ka dê kirij daman ka ôbi na genge dîré béna hen. An kirina ken uwôn are bay ka hen na, kena gôlin ermé kwôlê wo gengin sa anja habin ka mène kirij ka sa terare a nà an bi kené ay hal wo Emen hen dî. ⁵ Na bi wo hen ana, ené kelenge bi kené mase kwôy bi jé lêrengge wo dôri ré nôge tô ayê bôô wonge men, bi henê Emen wonge ré nôge tô jé lêrengge wo dôri hen men, ⁶ bi beré yi wonge nôge tô hênê are kanje men, bi lênnê wonge nôge tô beré yi wonge men, bi dé yi yi Emen a nôge tô lênnê wo ken lênnê hen men, ⁷ bi geyé yi tô yêninare a bi nôge tô dé yi yi Emen a men, bi peré yênêrge nôge tô geyé wo ken gey bijé kêm hen a men. ⁸ Na jé lê bi wo hen iyôn hen a derê wo kené li kwôy kwôy, ôbi a, kené hônin Kelma wona Jésus Krist daman a men, jé wo ken li hen a yé na kwo dôri hen iyôn kwôy kwôy a men. ⁹ Nijba, kwôni wo li are bay ka hen ré na, ôbi yi môn kwôni wo tiri tin an gel kirij kelan né iyôn men, ôbi gôrbij wo Emen na ré dî bôri jal sa têrij lêeri to tumô hen kwôy a men.

¹⁰ Miljén, Emen a terenge an uwôgênge iyôn ba, ken mase bi jé lêrengge yi kwo dôri hen iyôn kwôy. Hena

kené li hen iyôn na, ka geré kayê tô geré wo Emen a ré. ¹¹ Na ôbi á, Emen ré ði geré wol damañ bi kené sijn bô emé iyére to Kelma wona Jésu Krist woñ ôbi gôlij nañ na hen. Emé iyére tori hende to hen a yé na hen iyôn kwôy nañ kunu.

¹² Iyôn ba, na jebé tô bôrñge ta ta sa are bay ka kêm hen bi wo ken hôn nij men, ken ðebe iyére tô kwôlé woñ tiri wo bay na gelénge hen nij a men hen. ¹³ Nijba, na anga dôri bi ené jebijn tô bôrñge ta ta sa are bay ka kêm hen kwôy wo na mañ añ bi kené yi kum sara ré. ¹⁴ Wôsa en hôn wo dê iyôn a menba, na ma mega wo Kelma wona Jésu Krist na kôlen tumô nij hen iyôn. ¹⁵ Na masê bi kené uwônijn geré wô jebijn tô bôrñge ta ta sa are bay ka hen cêgi temayren a.

Emen geléna wo Jésu Krist ré na Kemari

¹⁶ Tumô na nini kelénge kwôlo gengijn sa hera wo Kelma wona Jésu Krist nañ néé wori. Kwôli are bay ka kêm ka na nini kelénge hen na, na kwôlé woñ dilemne wo gawrê ré, nijba, na dampare tori to na nini gel nañ tirni a nini kôl kwôle hen. ¹⁷ Kirijna Ibari Emen biri hini emé nañ dampare a men na, nini toy Emen woñ ôbi sa are kêm kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, na Keman, en geyri men, en li yi deré sari a a men.» ¹⁸ Nibay kôba, na nini ðebe ya nañ Jésu Krist sa keram wo yi nañ jengêri bi wo hen a añ nini toy nañ marni tôô kwôni wo iyêl ôm derômarañ a hen.

¹⁹ Na ôbi á, niné bi bôrni damañ a sa kwôlo bay kibi Emen na kôl a hen. Dô wo ken dôbê marñge dô ken toyijn kwôlé bi wo hen wôsa ôbi yi môñ lampa to berare kirijn kañ dilemne iyôn. Toyénge kwôlé woji bi wo hen kwôy wo ka gelijn are kêm sélé môñ tare berare kirijn hen iyôn. Wulê bi wo hen na, Jésu Krist wo yi môñ telabo iyôn hen a bulo hera upénge. ²⁰ Anaga tumô ba, ken hôn sarnge a dô mega wo kwôlo na si kibi bay kibi Emen a na, añ lijn bô magtubu to Emen hen na, bay nañ yirji kôba, na nêmen derê tô kwôlé bi wo hen né. ²¹ Wôsa wulê wo bay kibi Emen na kôlijn kwôlé bi wo hen na, bay na kôl

na nañ néé woji ré, nijba, na Tunu top hendi bô bôrê a na derê tumôrji aña bay na ré kôlijn kwôlé bi wo hena ligi Emen a hen.

2

Dénge tu melênê sa bay gelére are kañ benare hen (Jud 4-13)

¹ Na ca yeñ a bay kibi Emen kañ bay benare na ré mô perê kam *Israyêl a. Kemnên kôba, bay gelére are kañ benare hen kôba, mô perénge a hen ya men. Bay a era jegê gelijn ðiné anğan benare ka a mênêji hen men, bay a kañê Kelma Jésu Krist wo na gôlijn nañ ci hen. Lê bi wo bay li hen iyôn na, sem iyôn a menba, mênê wo dami a sé sarji a dus. ² Gawrê kwône a ayê jé lêreji wo habijn bi wo hen men, ðiné a kelê kwôlo habijn gengijn sa geré wo Emen wô sarji men. ³ Na wô uwôn lari mera aña bay gelére anğan benare bay ka hen ré laménge derénge kwôlé woñ benare hen. ðiné bay ka hen na, Emen na genge wô jerê kwôlé sarji a ca yeñ nij, añ sem a menba, ôbi a mênêji añ yôd.

⁴ Tumô kirijna *manê ka derômarañ a kôba, na li têrijn hen na, Emen na bô tu na toji ré. Ôbi pôrji biji bô iyom wo ðogi wo hendi a kwôy gemijn Wulê wo ôbi a jôrijn kwôlé sarji a. ⁵ ðiné ka tumô ka na li têrijn hen kôba, ôbi na bô tu na toji ré. Ôbi a, kam bélem na ré mênê ðiné kañ bay habrê ka sa terare a nà hen. Nijba, ôbi na gôlijn nañ kwo na uwôl béré bi ðiné ré li anğan derôre hen men, ôbi na gôlijn nañ ðiné jurgem a jôgijn nañ Nowé a men. ⁶ Kwo gengijn sa sa iyére to *Sodôm nañ *Gwomôr kôba, Emen na jô kwôlé sa ðiné ka mô ya hen. Ôbi na uwoyréji mênên yôd añ nañ tare. Ôbi li hen iyôn gel wo ðiné ka ré biri kwôlé ré hen na, ðiré sa liji na hen iyôn men. ⁷ Añ wulê bi wo hen na, ôbi sijn nañ Lôto woñ ôbi lê anğan derôre hen añ Sodôm a. Wôsa ermé wo Lôto na mênijn gañ wô anaga habijn ka ðiné bay ka li môñ tôô ré nañ iyôn hen. ⁸ Wôsa Lôto ôbi lê anğan derôre kirijna ôbi môrijn

perê bîné bay ka hen na, ôbi gel jé lêreji wo habîj hen men, ôbi toy kwôlo habîj wo bay kelêrê nañ wulê wulê hen a men na, bôri mênîj yôd. ⁹ Mega wo yi hen iyôn na, gel wo Emen ré hôn anğa ôbi ré lê añ dôriñ bîné ka bi bôrji sari a hen kibi bô gusiñ a men, ôbi hôn anğa ôbi a lê wô gemîj bîné kañ bay lê têriñ bay ka hen kwôy Wulê wo ôbi a sa jôriñ kwôlê sa bîné a hen. ¹⁰ Bîné ka Emen a perêji dê megêrji na, na bay lêre anğa habîj ka bu bôrji hen añ bay kañîj tô to Emen hen.

Bay gelêre anğan benare bay ka na en kelênge kwôliji tumô hen na, bay hariñ ani kani ré men, bîj kwôni kwôlê ré men, manê ka derômaran a ka ôriñ nañ hini emê hen kôba, bay hariñ tiniñ ré men, bay tiréji a men. ¹¹ Manê ka derômaran a ka ôriñ nañ néé dê bay gelê anğan benare bay ka hen kôba, bay tiréji tumô Emen ré. ¹² Bîné kañ bay lêre anğa habîj bay ka hen na, bay erem kwôlê ré môñ kwo tanare to noni to bay a beré deré hen iyôn. Bay tiiré anğa bay hôn tôrji ré hen men, bay ma môñ tanare to noni hende to hen iyôn a men. ¹³ Bîné bay ka iyôngi hen na, gusiñ a na ari têbê sa kôbriji mega wo bay na geliñ megêrji gusiñ hen iyôn men, lê anğa habîj ka tu tare ta a beré bôrji men, kirîna bay mô nañ ken kibi anğan emê na, jé lêreji yéngge tayre men, seléngge a men. Bay lamêngge añ lip yi deré sara damañ. ¹⁴ Ermé kwôlê woji yi na sa wogé yébé a mera men, bay merên tô lê têriñ a ré men, kirîna bay gel bîné ka iya tô kwôlo Emen a na, bay lamji biji bô têriñ a men, bay erem na sa ari uné a ta ta a men. Añ kwôlê wo Emen bu sarji a niñ. ¹⁵ Bay déj geré wo Emen añ ge kay añ ayji geré tô Balam woñ kema Bosôr a wo dôri lij bîné habré wô uwônîj lari hen. ¹⁶ Niñba, wulê wo pônî a na, Emen nay Balam wô wo ré biri kwôlê ré. Wulê bi wo hen na, kura wo iyêl ré hen kôba, kôlij *ôbi kibi Emen Balam kwôlê môñ gawra iyôn añ jôri sa lê anğan kubrare a.

¹⁷ Bîné kañ bay gelêre anğan benare bay ka hen na, bay yi môñ kelmá wo kam nañ tôri a iyôn men, bay yi môñ yé emen

wo kal dôri añ iyôn men, Emen nañ kini merê woji bô kirîj kañ dilemne ka dê kirîj a. ¹⁸ Bay uwôyrê yirji nañ kwôlê woñ déj iyôn wo bay kôl hen men, doy lê têriñ to yi bôrji a hen na, bay lamîj bîné ka dera yirji perê bay lê habré a hen añ bi bay ré li môñ kwoji iyôn. ¹⁹ Men, bay kôlji coré merê nañ sarji menba, bay yirji gañ na limé ka têriñ to a mênêji hen men. Wôsa i i kôba, na lema wo anğa biri lemnare hen. ²⁰ Hena bîné ka ré dera yirji tô lê anğa habîj ka sa terare a na wô wo bay hôn Kelma woñ ôbi gôlij nañ na Jésus Krist hen aña bay ré hô ô lê habré bi wo hen hôriñ na, wulê wo bay mô bô a haw hen na, habîj dê kwo tumô añ sôn. ²¹ Hena ré na hen iyôn na, bay henañ ré hôn geré woñ derôre ré ba, dô gôlij wo bay ré hôn añ bi kwôlê sa tô to Emen to yi nañ jengêre to bay na gelji hen ré hen. ²² Are bay ka bay li hen na, na mega wo gwosoy kwôlê kôl iyôn ba: «Gera ré hô ôm belê wori hôriñ» men, na mega «Gwôsîno wo bay ré pili sél menba, ré hô ô dôbe yiri bô kurbô a hôriñ hen iyôn.»

3

Kwôlo gengîj sa hera wo Kelma Jésus Krist

¹ Milnên kañê, magtubu to na na, na to jôgîj têe wô to en li béngge. Bô magtubu hende to wô hen na, en li jibiñ na tô bônge ta nañ ermé wo dôri gengîj sa anğa na ken hôn niñ hen añ bi kené môriñ tu geñ sara. ² En gey bi kené gôrbîj sa kwôlo bay kibi Emen ka tumô ka yi nañ jengêrji na kôl hen né men, ken erem sa anğa Kelma Jésus Krist wo na ôbi gôlij nañ na wo na kelênge kené li hen. Ôbi na kelênge kwôlê bi wo hen nañ geré wo bay jé kari ka ôbi na jéji hen. ³ Men, anğa en gey bi kené hôn a na: mega wo wulê wo sa terare baa dfa wo ta keré niñ hen na, bîné ka pônî a so añ a lê are kêm ka bôrji gey hen men, bay a seléngge men. ⁴ Añ bay a kelê iyôn ba: «Jésu Krist bi na yôn dî ba? Ôbi na kôl dîré bulo hera menba, na iyeñ dî ba? Môñêrna ma niñ kôba, ôbi hera ré tô tô men, anğa sa terare a

nà kêm kôba, yi na kiniji baa ya kirija tô terare na ðiŋ yeŋ ðiba, nini gel ani kani ka belij né tô.» ⁵ Bijé bay ka kôl kwôlê bi wo iyôŋgi hen na, bay gôrbij mega wo tumô ba, Emen na ré kôl kwôlê menba, derômaraj naj sa terare na ré lij men, ôbi ði terare nà, naj kam men, ôbi ði jengê yi perê terare a naj kam a men. ⁶ Men, nà ná naj kam aja Emen na ré mênij sa terare tumô kirija kam bélem na ay sa terare kêm hen. ⁷ Men, ôbi na kôl iyôŋ ba: derômaraj naj sa terare to ré yi haw hen na, bay ré yé hen iyôŋ kwôy Wulê wo ðiré sa uwoyéji naj tare yôd aj. Ôbi gemji hen iyôŋ naj kwôlê wori kwôy Wulê wo ôbi a sa jôrij kwôlê sa bijé men, a mênij bay lê têrij a men.

⁸ Miljên kanê, kwôlo pôn nêŋ wo nà ná, bi bôrŋge gôrbij sara ré, kwôlê bi a na: tu Emen a na, wulê pôn na, yi môŋ elê dubu iyôŋ men, elê dubu kôba, yi môŋ wulê pôn iyôŋ men. ⁹ Bijé ka pôni kôl iyôŋ ba: «Emen né li aŋga ôbi na ré kôl ðiré lê hen lew ré.» Nijba, na hen iyôŋ né, ôbi uwôl bôri naj ken bi kwôni pôn nêŋ iyôŋ kôba, ré mênij né nijba, bi bijé kêm ré ði tô têrij toji aj.

¹⁰ Nijba, kirija wulêri a nême menba, Kelma Jêsu Krist a hera môj môj. Ôbi a so dus mega ôbi gemsare iyôŋ. Wulê bi wo hen na, bijé a toyé né are a emê dami derômaraj a aj derômaraj a najê selêŋ mera aj tare a uwoyé aŋga derômaraj a hen kêm yôd aj men, sa terare naj are kêm ka yi ya hen a najê a men. ¹¹ Mega wo are bay ka kêm hen a najê hen iyôŋ na, dô wo ken ði tu melênê sa yerŋge a men, ken ay yerŋge bij Emen yôd men, bi jé lêreŋge yi kwo séli a men. ¹² Merêŋge ken gem Wulê wo Emen a heraj hen men, ken mase bi Wulê bi wo hen era lew a men. Wulê bi wo hen na, tare a uwoyé derômaraj aj a najê selêŋ aj. Men, are kêm ka yi ya hen a jôrij naj uwoyé tare hende to hen men. ¹³ Nijba, Emen na ay tôri béna mega wo derômaraj to kôrbi naj sa terare to kôrbi ré so aj na bay a nana mô gem hen aj are kêm ka ré yé ya hen na, ré na aŋgaŋ derôre.

¹⁴ Miljên kanê, mega wo ken mô gem

Wulê bi wo hen na, masêŋge bi ken li têrij tôni ré nijba, ken bi jé lêreŋge ré yi kwo séli yôd tu Emen a men, ken bi bô jalê yi perêŋge a naj ði a men ði. ¹⁵ Henêŋge mega wo hena Kelma wona Jêsu Krist ré uwôl bôri aj ré bulo hera haw hen ré tô na, ré na wôsa ôbi ré gey bi kené uwôŋ tulmô kirij bi kené uwôŋij gelê. Na ôbi á, yêna Pol na ré li magtubu a bêŋge gelijge are bay ka hen naj tu melênê wo Emen biri hen hen. ¹⁶ Na kwôli are bay ka hen aja bô magtubu tori kêm to ôbi li na, ôbi kôl kwôliji bô a. Kwôlo pôni wo ôbi kilêrê bô magtubu tori hende to hen a na, henê bôri na, iyêre gaŋ. Na ôbi á, bijé ka hôn bô kwôlê bi wo hen dô ré ka ðebu geraŋ sa têrji a ré hen a men na, bay bul bô kwôlê woŋ tiri bi wo hen aj dô kwoji naj benare mega wo bay lij kwo ðaŋgi bô magtubu to Emen a hen iyôŋ. Lê bi wo bay li hen iyôŋ na, bay mêne yirji naj kôbriji woji gaŋ.

¹⁷ Miljên kanê, kwôŋge kenbay ba, mega wo ken toy hen iyôŋ nij na, ðêŋge tu melênê sa yerŋge a wô wo bay bij Emen kwôlê ré hen a lamêŋge aj bi kené ðêŋ ðebé sa têe woŋge a. ¹⁸ Iyôŋ ba, ken ô tô Kelma woŋ ôbi gôlij naj na Jêsu Krist a kwôy kwôy aj bi ôbi ré tô kibri sarŋge a men, kené hônijni dô tumô tumô men. Bi heramê yi wô sari haw hen kwôy naj kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

Magtubu to tumô to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Ja li hen

Magtubu to subu to Ja lip hen na, gawrê kôl kêm wo ré na *ôbi jé Ja a ré lê hen bi wo hini uwôgijî têê pôn nêj iyônj bô ré hen, men, gawrê ka ôbi li magtubu hende to hen biji hen kôba, hiniji uwôgijî né a men. Gañ wori ba, gel na wo magtubu hende to hen ré lip bijî na bay ayê bô. Bay ayê bô bay ka hen na, toy kwôlê kwône gengijî geré lê kwôlo Emen wo gay gay hen wo a ôrijî nañ ci kelañ nañ ayê bô woñ tiri hen. Na ôbi á, ôbi lê magtubu hende to hen ré genge angañ lê kirijî wô bô magtubu hende to hen a.

Ka tumô ba, na dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré bijî bijare toñ tiri nañ Emen men, nañ Kemari Jêsu Krist a men, a yé hen iyônj nañ geré woñ peré yi tô yêniñare a.

Ka wôyi ba, na kañê angañ gelé kañ benare ka jô bô bô pôn sa Kwôlo Dôri a hen.

Sapitre 1: 1-4 na, kôl wô mi a ôbi lê magtubu hende to hen ré lere hen ba? Ermé wori bi a na: nôgê tô bijare to bay ayê bô nañ Emen men, nañ Jêsu Krist men, bijare to perêrji a a men. Hen iyônj na, bay a dèbé tô geré wo ka na gel Jêsu men, na toy kwôlê wori hen a men na gelji hen.

Ôbi lê magtubu hende to hen kôlijî gawrê bay ka hen ré mô kirijî ka perangi a wôsa Emen na kirijî ka perangi. Iyônj ba, tô to kôl kwôli peré hen a bay ré bi kwôlê sara (1: 5 - 2: 17). Cêgeri wori menba, ôbi kôlji kwôli sa wo ôbi bayi Krist wo dami hen men, bay benare ka kôl Jêsu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen né men (2: 18-29). Men, ôbi kôl kwôli anga gel wo kwôni ré na kema Emen woñ tiri hen, men jé lêri na kwôjî derôre men, peré wo bay perijî yiri hen men, bô pôn woji sa Jêsu Krist a a men (3: 1-24). Kirijî ôbi gelji derê tu kwôlê woñ benare nañ tu kwôlê (4: 1-6) nijî na, ôbi lê magtubu

hende to hen hô hera têê pôn a sôn gengijî sa kwôli peré añ ôbi kôl iyônj ba yé gawra wo Emen na, na peré kirijî wôsa Emen na kwôni wo pur kirijî (4: 7-21). Ôbi kôl kwôli ayê bô wo ay joor hen men, mawi kwôlê wo yi bô magtubu a hen a men añ dirijî kibi magtubu tori (5: 1-21.)

Bô magtubu hende to hen na, gel na ayê bô woñ tiri hen men, li nañ ermé wo bay ayê bô bi bay ré dô yirji añ yi kwôlê woñ benare wo wuu kirijî hen men, dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré day bê bô sa Jêsu Krist a nañ peré yênem.

Kwôlê wo bi merê tu geñ

¹ Kwôni wo nini li magtubu béñge kelêñge kwôli hen na, tumô wo tô terare na dîjî né tô kôba, ôbi na ya nijî. Kwôni bi wo hen na, nini toy kwôli kelêri men, nini geli nañ tirni men, nini kôbri men, nini hebiri nañ kôbrini a men. Ôbi bi a na kwôlo bijî gawrê merê tu geñ hen. ² Na ôbi á, kirijîna Emen né yêge sa kwo bi merê wo nañ kwini bi wo hen nijî na, nini gili añ na ôbi a, niné kelêñge kwôli hen. Merê tu geñ bi wo nini kelêñge kwôli hen na, na yi ya nañ kwini. Tumô ba, ôbi ná nañ Ibarna Emen derômarañ a nijîba, haw hen Emen gelênari nô nijî. ³ Na are bay ka nini gel nañ tirni men, nini toy nañ marni a men hen aña niné kelêñge kwôlijî men hen. Nini kelêñge hen iyônj bi kenbay kôba, kené bijî pôn nañ nini mega wo nibay nini bijî pôn nañ Ibarna Emen men, nañ Kemari Jêsu Krist men hen iyônj. ⁴ Na ôbi á, niné li magtubu hende to hen béñge kelêñge kwôli are bay ka hen añ bi yirni ré derêni cerêd.

Erêñge kirijî ka perangi a dî

⁵ Emen na kirijî ka perangi dîba, kirijî ka hendi nañ yiri a. Añ na kwôli perangê wori bi wo hen aña Kemari Jêsu Krist nañ yiri ré kelêni kwôli aña niné kelêñge men hen. ⁶ A hena nana kôl nabay nañ Emen nana bijîge pôn aña nana mô bô dilemne a kwôy kwôy na, gel wo nana na bay benare men, jé lêrena ré na kwôjî benare men, tu kwôlê nañ bô a men. ⁷ Nijîba, hena nana ô kirijî ka perangi a mega wo

Emen môrij kirij ka perangi a hen iyôn na, nana bij pôn perêrna men, kwôbri Kemari Jêsu pul têrij tona aj, aj bi nana yij ka séli a men.

⁸ Hena nana kôl nana li têrij ré ba, nana kôl na kwôlê woj benare men, nana lam na yerna wona gan a men, dîba, kwôlê woj tiri wo Emen naj yerna.

⁹ Nijba, hena nana kôl ta waj nana na bay lê têrij ba, Emen a dé bôri jalê sa têrij lêrena hende to hen a. Men, ôbi a derê têrij tona aj naa yij ka séli wôsa Emen na kwôni woj derôre men, ôbi na ôbi bô pôn a men. ¹⁰ A hena nana kôl nana li têrij ré ba, gel wo nana kôl Emen ré na ôbi benare men, kwôli kôba, ré naj bôrna a men.

2

¹ Kamnen kapê, en li magtubu hende to hen béjge kôljnge kwôli are bay ka hen aj bi kené li têrij ré nij. A hena kwôni ré li têrij kôba, ken hôn wo ôbi jerê kwôlê sarna ré mô kwa Ibarna Emen a ya. Ôbi a na Jêsu Krist woj ôbi lê anjan derôre hen. ² Na ôbi a ma mega anjan bê kwôbe iyôn aj bi Emen né dîj bôri jal sa têrij tona a. Emen dî bôri jal na sa têrij tona nabay a mera ré, nijba, ôbi dî bôri jal sa têrij to bijé ka sa terare a nà kêm a men.

Bêjge kwôlê sa tôô Emen toj perij yi hen

³ Hena nana bi kwôlê sa tôô to Emen a ba, a gelé wo nana hône dô hen. ⁴ A hena kwôni ré kôl iyôn ba: «En hôn Emen» apa ré bi kwôlê sa tôô tori a ré na, ôbi kôl na kwôlê woj benare dîba, kwôlê woj tiri naj yiri a. ⁵ Nijba, kwôni wo bi kwôlê sa kwôlo Emen a na, peré wo ôbi pur Emen hen, na tiri kwôy. Hen iyôn na, ôbi a geléna wo nana bij pôn naj dî. ⁶ A hena kwôni ré kôl diré bij naj Emen ba, bi jé leri yi môj kwo Jêsu hen iyôn men dem.

⁷ Milpên kapê, na tôô tôni to kôrbi a ené li magtubu béjge kwôle hen né, nijba, na tôô hende to bay na kelêjge kwôle ca tumô nij hen. Tôô hende to cay hen na, na kwôlo na ken toy nij hen. ⁸ Hen iyôn hari kôba, yi mega wo ré na tôô to kôrbi a ené li béjge hen iyôn, wôsa jé lê Jêsu

Krist geléna mega wo tôô hende to hen ré na toj tiri men, jé lêrengge kôba, gel hen iyôn a men. Nana hôn wo ré na tiri wôsa kirij ka hendi ca najê nij, aj na kirij ka perangi kaj tiri a gasê perangê.

⁹ A hena kwôni ré kôl diré mô na kirij ka perangi a ana, ré dô yêni ba, ken hôn wo ôbi ré baa na bô kirij kaj dilemne a.

¹⁰ A hena kwôni ré pur yêni na, ôbi mô na kirij ka perangi a aj ani kani ka a lê aj ôbi a lê têrij ba, naj. ¹¹ Nijba, kwôni wo kaj yêni ba, ôbi mô na bô dilemne a baa ya baa ya men, are kêm ka ôbi li ba, li na bô dilemne a men, ôbi hôn kirij ka ôbi ôrij ya hen né a men, wôsa ôbi gel kirij né sa kibi dilemne to ti tiri hen.

Dêjge turjge sa anja sa terare a nà ré

¹² Kamnen, en li magtubu hende to hen béjge wôsa Emen dî bôri jal sa têrij tonje a nij wô kibi hini Jêsu Krist.

¹³ Kenbay ka surjê, en li magtubu hende to hen béjge, wôsa ken hôn kwôni bi wo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré dîj tô hen men. Kenbay kaj kam manê kôba, en li magtubu hende to hen béjge men wôsa ken gôlij sa ôbi lê habré nij.

¹⁴ Kamnen, na en li magtubu hende to hen béjge wô henê wo ken hôn Ibarna Emen hen. Kenbay ka surjê en li magtubu béjge wôsa ken hôn kwo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré dîj tô hen men. Kenbay kaj manê en li béjge, wôsa ken debe gerañ men, kwôlo Emen yi bôrjge a men, ken gôlij sa ôbi lê habré a men.

¹⁵ Perêjge sa terare naj are kêm ka yi sara hen né. A hena kwôni ré gey anja sa terare a nà ba, ken hôn wo ôbi ré gey Ibarna Emen né men. ¹⁶ Wôsa anja sa terare a nà ka na: doy anja habij ka gawré gey lê hen men, tu bôriyare men, bê bô sa ari upé uwôyrij yi a men na, hena na ligi Ibarna Emen a ré, nijba, na anja sa terare a nà dî. ¹⁷ Wôsa sa terare men, anjan tu bôriyare kare kêm ka yi ya hen a men na, a najêji kêm, nijba, kwôni wo li bô geyé wo Emen ba, ôbi a merê kwôy yôd.

*Dénge tu melênê sa yerŋge wô bay
kaŋêre Jêsu Krist hen*

¹⁸ Kamnen, wulê wo sa terare a kerê hen na, baa đá nij. Ken toy mega wo ôbi bayi *Krist hen ré a sa. Nijba, haw hen bay bayi Krist kwône hen ya nij, aŋ ôbi a gelé wo Wulê na ré đá nij. ¹⁹ Bijné bay ka hen na, hena na perêrni a aŋa ré siji ô hen. Nijba, bay nà ná kani ré. Hena bay henaŋ ré na kani na, bay henaŋ ré merê naŋ ni. Na ôbi á, bay ré sijn ôrij hen. Nijba, are bay ka hen yi hen iyôn bi nana hôn mega wo bay ré na bijné kana ré.

²⁰ Nijba, kwonje kenbay ba, Krist béŋge Tini aŋ kenbay kêm ken hôn tu kwôlê. ²¹ Hena ené li magtubu hende to hen béŋge na, na wô wo kené hôn tu kwôlê hen né ré, nijba, wô wo kené hôn niŋ men, ken hôn mega wo benare ré naŋ bô tu kwôlê a hen.

²² Kwôni wou ôbi benare ba, na kwo kôl mega wo Jêsu ré na Krist, kwo Emen dôri hen ré. Kwôni wo kaŋ Ibarina Emen naŋ Kemari Jêsu na, ôbi na ôbi bayi *Krist hen. ²³ A hena kwôni wo ré kaŋ Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen né men, nijba, hena kwôni ré kôl mega wo Jêsu ré na Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen men.

²⁴ Kwonje kenbay ba, ken đí bônje yi sa kwôlo na ken toy ca tumô hen. Lêŋge bi kwôlê bi wo hen yi bônje a men, bi ken gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bônje a a men. A hena kené gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bônje a na, ken bijn pôn naŋ Kemari Krist men, naŋ Emen Ibari a men. ²⁵ Kemari bi kôba, na genge đíré béna merê wo naŋ kwini hen.

²⁶ Gel, na kwôli bijné kaŋ bay lamêreŋge bê tôrji a wô mênêŋge a ené li magtubu béŋge kelêŋge kwôliji hen.

²⁷ Nijba, kenbay ba, Tunu to Krist na béŋge hen na, mô bônje a ya. Na sa kibi Tunu hende to yi bônje hen aŋa kené ôrij doy kwôni wo đanji ré gelêŋge ani ré hen. Wôsa Tini hende to hen gelêŋge are kêm men. Hende geléna tu kwôlê điba, kwôlê wou benare wôni naŋ perê a.

Bijnge naŋ Jêsu Krist mega wo hende na gelêŋge hen iyôn.

²⁸ Kamnen kaŋê, lêŋnêŋge tô bijnare tonje a naŋ Jêsu Krist aŋ bi Wulê wo ôbi a heraj hen na, bi nana hareri ré men, tayre dêna tiri a ré a men. ²⁹ Mega wo ken hôn wo Jêsu Krist ré na kwôni wou derôre hen iyôn na, kwôni wo li anjaŋ derôre ba, na Kema Emen men.

3

Nana kam Emen

¹ Gelêŋge peré wo Emen peréna kwôy aŋ uwôgêna kamni hen. Aŋ nana kamni bay tiri a men. Na ôbi á, bijné ka sa terare a nà ré henêna ré hen, wôsa bay hôn Ibari Emen né. ² Miljên kaŋê, kwo nana môrij haw hen ba, nana kam Emen nij. Nijba, anja a sa sarna ba, nana hôn né tô. Aŋ anja pôn ka nana hôn na, wo Wulê wo *Krist a heraj hen na, naa gelijn naŋ têt têt wôsa naa geléri Wulê bi wo hen.

³ Ôbi a, kwôni wo ré đí bôri sa Krist a yôd ba, bi li têrij né mega wo Krist bi na kwo séli hen iyôn men.

⁴ A hena kwôni ré li têrij na, gel wo ôbi ré đage na tôo to Emen hen. Wôsa têrij na, na đagê sa tôo to Emen. ⁵ Wôsa ken hôn wo Jêsu Krist ré sa sa terare a nà, na wô derê têrij lêrena nijba, ôbi ba, têrij naŋ yiri a. ⁶ Ôbi a, kwôni wo ré bijn naŋ đí ba, a lê têrij né. A hena kwôni wo ré li têrij na, gel wo ôbi ré gel Jêsu Krist ré men, ré hôn ni ré a men.

⁷ Kamnen, đêŋge bi bijné lamêŋge ré. Hena kwôni ré li anjaŋ derôre ba, ôbi kôba na kwôni wou derôre mega wo Jêsu Krist na kwôni wou derôre hen iyôn men.

⁸ Nijba, kwôni wo li têrij ba, na kwo Sidan wôsa Sidan na ôbi têrij ca wo sa terare na đijn yeŋ. Na ôbi á, Kema Emen ré sa wô mênê ari lêri kêm aŋ hen.

⁹ Ôbi a, kwôni wo ré na kema Emen ba, a lê têrij ré nij yôd, wôsa merê tu geŋ wo Emen biri hen na, yi bôri a. Emen na Ibari điba, ôbi a lê têrij ré nij. ¹⁰ Ôbi wo hen a gelé a bay ré hônij kam Emen naŋ ka Sidan. Wôsa kwôni wo li anjaŋ derôre ré men, pur yêni ré a men na, gel wo ôbi ré na kema Emen né.

Kenbay kañ kam Emen perĩnge yerĩge

¹¹ Kwôlo Emen wo na ken toy ca tumô hen kôl iyôñ ba: «Geyĩnge yerĩge.»

¹² Diba na bi jé lêrena yi môñ kwo Kayen iyôñ né. Ôbi na kema ôbi lê habrê, wôsa ôbi na duu yêni gañ. Nijba, wô mi a ôbi na ré diri ba? Ôbi na diri wôsa ari lê yêni Abêl na kañ derôre, nijba, ka Kayen ka na li kêm hen na, na ka habij.

¹³ Yênen, hena ãijé ka sa terare a nà ré kañenge ba, ken bô mega wo ré dê kirij iyôñ né. ¹⁴ Wôsa nana hôn wo na nana yi mega kwôni wo ma iyôñ, nijba, haw hen nana mô tu geñ. Nana hôn wôsa nana pur yênerna. Kwôni wo pur yêni ré ba, yi mega ôbi ré ma baa ya iyôñ. ¹⁵ A hena kwôni ré kañ yêni yôd ba, ôbi na ôbi deré temare. Añ ken hôn mega wo ôbi deré temare na, gelê wo nañ kwini nañ yiri a. ¹⁶ Jêsu Krist geyéna añ era sa ma wô sarna. Añ geléna peré wo nana perij yênerna. Bi nabay kôba, na ay yerna bij temare wô sa yênerna men.

¹⁷ A hena kwôni wo ré uwôñ are aña ré gel yêni wo añgari kani nañ aña ôbi ré li nañ dî ré ba, gel wo ôbi ré gey Emen né.

¹⁸ Kamnen, hena ré na hen iyôñ na, na kelenge nañ kebrena nana gey yênerna nañ kwôlo dôri mera ré. Nijba, na gel wo nana geyji tiri a men, na li nañ ci a men.

Kam Emen a hareri ré

¹⁹ Nana li hen iyôñ dema nana henê wo nana na kam Emen wo na tu kwôlê hen. Ôbi a, bôrna ré kurij tôñ kirija nana uwôli. ²⁰ A hena ermé wona ré ulêna kwôlê sarna kôba, Emen dami dê ermé wona men, ôbi hôn are kêm a men.

²¹ Yênen kañê, a hena bôrna ré ulêna kwôlê sarna ré nij ba, gel wo nana hare era sa débé tumô Emen a ré nij. ²² Men, Emen béna are kêm ka nana uwôli hen wô wo nana bi kwôlê sa tôô tori a men, nana li aña dôri a men. ²³ Tôô tori hende to hen kôl iyôñ ba: «Nana bi bôrna sa hini Jêsu Krist a wo na Kemari hen men, nana perij yerna mega wo Krist na kôl hen iyôñ a men.» ²⁴ Kwôni wo bi kwôlê sa tôô tori a na, ôbi na kwo Emen men, Emen kôba, bij nañ dî a men. Tini to ôbi béna hen a gelé wo ôbi ré mô nañ na.

4

Henê jé lê Tunu to Emen nañ to ôbi bare

¹ Yênen kañê, hena kwôni ré era legerĩge a añ kelenge kwôlo dîré kôl hen ré na nañ néé wo Tunu na, ken bi bôrĩge sara lew ré tô. Nijba, ken kôbe kwôli kelêri bi wo hen dô gel na ba ôbi iyêl na nañ Tini Emen na tiri a men ba, dema kené bi bôrĩge sara tô. En kôl hen iyôñ wôsa bay kibi Emen kañ bay benare kwône sa terare a haw hen. ² Geré wo ka hônij kwôni ré ôrij nañ Tini Emen a na: hena kwôni ré kôl Jêsu Krist ré yêñ môñ gawra iyôñ añ ré era sa terare a nà ná, ôbi ôrij nañ Tini Emen. ³ Nijba, hena kwôni ré kôl Jêsu Krist ré yêñ môñ gawra iyôñ ré na, Tini Emen nañ yiri a. Nijba, ôbi ôrij nañ tini ôbi bare dî. Na ken toy ca tumô mega wo tini ôbi bare bi wo hen ré sa tô, nijba, haw hen hende sa nij.

⁴ Nijba, kamnen kañê, kenbay ba, ken gôlij sa bay kibi Emen kañ bay benare bay ka hen nij, wôsa kena kam Emen. Wôsa Tunu to yi yerĩge a hen na, na Tunu to néere damañ gôlij to sa terare a nà. ⁵ Wôsa bay kibi Emen kañ bay benare bay ka hen na, na gawrê ka sa terare a nà. Na ôbi wo hen aña bay ré kôl na kwôli aña sa terare a nà añ gawrê ka terare a nà dôbe marji toyij kwôli kelêrji bi wo hen. ⁶ Nijba, nabay ba, nana ka Emen. Kwôni wo hôn Emen ba, a toyé kwôlê kebrena nijba, kwo na kema Emen né ba, a toyé kwôlê wona ré. Na hen iyôñ, nana hônij kwôni wo ôrij nañ Tunu toñ tiri hen nañ kwo ôrij tunu toñ benare hen men.

Emen gey bi nana perij yerna nañ bô pôn mega wo ôbi peréna hen iyôñ men

⁷ Yênen kañê, na perĩge yerna nañ wulê wulê wôsa peré hena na ligi Emen. Wôsa kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi na kema Emen men, ôbi hôn Emen a men. ⁸ Kwôni wo pur Emen né men, pur gawrê ré a men na, ôbi hôn Emen né, wôsa are kêm ka Emen li hen na, ôbi li na nañ peré. ⁹ Emen jop nañ Kemari wo pôn nêñ hari hen era sa terare a nà bi ré sa béna nana mô tu geñ. Na ôbi a gelé peré wo Emen ré peréna hen

tu wolé. ¹⁰ Geré peré wo Emen peréna bi a na: na nabay a peré Emen tumô ré, nijba, na ôbi a peréna tumô aña ré jop nañ Kemari bi ré sa ma mega anğan lê sarga iyôn añ dîré dîñ bôri jalé sa têrijn lêrena.

¹¹ Yênen kapê, mega wo Emen peréna hen iyôn na, nabay kôba, na perijge yerna hen iyôn men. ¹² Wôsa Emen na, kwôni wo giili ba, nañ tô. A hena nana perij yerna ba, ôbi bij nañ na men, peré wori bi wo yi bôrna hen na, na peré woñ tiri a men.

¹³ Na hen iyôn a, nana hôn wo nana bij pôn nañ Emen men, ôbi kôba, ré bij pôn nañ na a men sa kibi Tini to ôbi béna hen. ¹⁴ Wôsa nibay kôba nini gel nañ tirni toni aña niné ulênge béréri hen: wo Ibarna Emen né jop nañ Kemari sa terare a nà bi ré sa gôlij nañ bijé. ¹⁵ Ôbi a, kwôni wo ré kôl Jésu ré na Kema Emen ba, Emen bij nañ dî men, ôbi kôba, bij nañ Emen a men. ¹⁶ Nibay ba, nini hôn peré Emen peréni hen añ nini bi bôrni sara. Wôsa Emen na ôbi peré kirij. Kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi bij nañ Emen men, Emen kôba, bij nañ dî a men. ¹⁷ Peré wori bi wo yi bôrna hen, ré na peré woñ tiri na, Wulê wo ôbi a sa jôrijn kwôlé sa bijé ka sa terare a nà hen na, na harê ré wôsa jé lêrena sa terare a nà bij nañ kwo Jésu. ¹⁸ Wôsa hena kwôni ré hôn wo Emen né piri na, harê a napê bôri a. Na wô peré wo Emen pur kirij hen bi aña ré dage harê bô kwôni a hen. A hena kwôni ré hare ba, yi môñ bay réé sa bîri iyôn, wôsa kwôni wo hare na, peré wo Emen piri hen na, ôbi hôn derêri ré.

¹⁹ Na Emen a peréna tumô kap dema nabay nana piri men, perij megêrna a men hen tô. ²⁰ A hena kwôni wo ré kôl dîré pur Emen aña ré kap yêni yôd ba, na ôbi benare d'êñ iyôn. Hena kwôni ré pur yêni wo ôbi giili nañ tiri hen né ba, ôbi a lê iyeñ aña ré peré Emen wo ôbi giili ré hen ba? ²¹ Tô to Krist béna hen na, kôl iyôn ba: «Kwôni wo pur Emen ba, bi pur yêni a men dem.»

5

Bê bôwona sa Jésu a a nana ayij joor sa terare a nà hen

¹ Na i i wo bi bôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, ôbi na kema Emen. A hena kwôni wo ré pur iba kamrê ba, a peré kamni a men. ² Peré wo nana pur Emen men, bê wo nana bi kwôlé sa tôô tori a a men hen na, gel wo nana pur kam Emen men. ³ Hena nana bi kwôlé sa tôô to Emen a na, gel wo nana pur Emen nañ bôw pôn tiri a men. Añ tôô tori hende to hen, na anğa a néna ré. ⁴ Wôsa kema Emen wo yôn yôn ba, ôrij nañ néé woñ gôlij anğa sa terare a nà. Añ gelê bi wo nana gôlij sa anğa sa terare a nà hen na, na sa kibi bê bôwona sa Jésu Krist a. ⁵ Na i a gôlij sa anğa sa terare a nà ba? Na kwo bi bôri sa Jésu ré na Kema Emen hen na, ôbi a gôlij sa anğa sa terare a nà.

⁶ Na Jésu Krist wo era sa terare a nà bi. Ôbi erañ nañ kam men, kwôbe a men. Ôbi erañ na nañ kam piniji ré, nijba, ôbi erañ nañ kwôbe a men*. Na Tini Emen a kelêna mega wo kwôlé bi wo hen ré na tiri. Wôsa Tunu hende to hen a na tu kwôlé. ⁷ Wôsa are subu a gelêna mega wo Jésu ré na Kema Emen. ⁸ Anğa subu bay a na: Tini Emen men, kam men, kwôbe a men. Are bay ka subu hen na, kwôlé woji na pôn. ⁹ Hena megêrna gawrê ré kelêna kwôli anğa ciré hôn ba, nana bi bôrna sa kwôlé woji bi wo hen. A hena nana bi bôrna sa kwôlo megêrna kelêna hen iyôn na, kwo Emen kelêna hen na, d'ê kwoji añ tô. Añ na Emen bi nañ yiri a kelêna kwôlo gengij sa Kemari. ¹⁰ Kwôni wo bi bôri sa Kema Emen a ba, a henê sari a mega wo kwôlé bi wo hen ré na tiri. Nijba, kwôni wo bi bôri sa Emen a ré ba, bô Emen mega ôbi benare iyôn. Wôsa ôbi bi bôri sa kwôlé wo Emen kôl gengij sa Kemari hen né. ¹¹ Kwôlé wo Emen kelêna bi a na: ôbi béna merê tu geñ wo nañ kwini añ merê tu geñ bi wo hen na, ôbi béna na nañ geré wo Kemari. ¹² Wôsa hena kwôni wo ré bij nañ Kemari ba, uwôñ merê tu

* 5:6 5: 6 Kam na, kôl gengij na sa batêm men, kwôbe ba kôl gengij ba sa temay Jésu men.

geɲ bi wo hen. A hena ôbi ré bijɲ naɲ
Kema Emen né ba, a uɲé merê tu geɲ bi
wo hen né men.

Gelê wo naɲ kwini

¹³ En li magtubu hende to hen kelêɲge
kwôli are bay ka hen kenbay ka ken bi
bôrɲge sa hini Kema Emen a hen, bi kené
hôn mega wo kené ôriɲ naɲ merê tu geɲ
wo naɲ kwini niɲ. ¹⁴ Hena nana eɲgeriɲ
Emen aɲga bijɲ naɲ bô geyé wori hen na,
nana hôn mega wo ôbi ré toy. Ôbi a,
kiriɲa nana dɲubu tumôri a ba, naa harê
ré hen. ¹⁵ Hena nana hôn mega wo ôbi ré
toy uwôlê wona na, nana hôn mega wo
ôbi ré béna aɲga nana uwôli bay ka hen
niɲ a men.

¹⁶ Hena kwôni ré gel yêni li têriɲ to a
ôriɲ naɲ dɲi kibi temare a ré na, bi ôbi
uwôl Emen wô sari aɲ Emen a biri merê
tu geɲ. En kôl na kwôli bijé ka li têriɲ to
a ôriɲ naɲ ci kibi temare a ré hen. Wôsa
têriɲ to kwôni li ba, nêni temayri hen na,
yi ya. Aɲ en kelêɲge na wo kené uwôl
Emen wô sa bay lêre têriɲ hende to iyôɲgi
hen né. ¹⁷ Aɲga habiɲ kêni ka nana li hen
na, na têriɲ tu Emen. Niɲba, têriɲ to a
ôriɲ naɲ kwôni kibi temare a ré hen na,
yi ya.

¹⁸ Nana hôn wo na i i wo ré na kema
Emen ba, ré lê têriɲ ré niɲ. Kema Emen
gemni aɲ ôbi lê habrê a nêni gelêri ré
niɲ.

¹⁹ Nabay ba, nana hôn wo nana na kami
Emen niɲ. Niɲba, sa terare na bô emê wo
ôbi lê habrê a.

²⁰ Nana hôn wo Kema Emen ré era sa
terare a nà aɲ béna tu melênê bi nana
hônɲ Emen woɲ tiri. Nana ka Emen woɲ
tiri bi wo hen wôsa nana bijɲ naɲ Kemari
Jésu Krist. Kemari bi a na Emen woɲ tiri
men, ôbi a na merê tu geɲ a men.

²¹ Kamnen kapê, dɲeɲge tu melênê sa
yerɲge a wô wo ma kena herê sa ô tibé
kamrê hôriɲ.

Magtubu to wôôyi to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to wôô to Ja li hen

Ôbi lê magtubu hende to hen na, uwôge yiri dîré na kwo seri. Nijba, kwôlo si kibiri a na, gel wo ôbi ré ôrij nap tôte damañ sa bîné bay ka ôbi li magtubu bijî hen. Ôbi kôlij na Iyore to Emen dôri hen men, kôlij kamne a men. Iyore hende to hen na, gel na églis nap bay ayê bôô ka bô (bêrsé 1).

Ôbi dôbe ibiyare bô gawrê bay ka hen bi bay ré ay geré wo bij nap tu kwôle men, bay ré perij a men (bêrsé 1-6) men. Ôbi yêge marji gengij sa bîné ka ermé woji yi môj kwo ka ôbi kôl kwôlijî bô magtubu to Ja to tumô hen iyôj (bêrsé 7-11). Ôbi duu kibi magtubu tori kôlijî kwôli kergare tori iyére toji a men, kôlijî kwôli dosé to églis to pôni men (bêrsé 12-13).

Mega bô magtubu to Ja to tumô hen na, to nà kôba, kôljî bi bay ré bô dô men, ré dubu sa têrjî a tô ayê bôô woñ tiri a hen.

Dosé to ôbi lijî

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen béré mini Iyore to suri to Emen dôre hen men, en li bij kamné ka en pirji tiri a men hen. Na nôbi penen a peréjge hen mera ré, nijba, bîné kêm ka hôn kwôle woñ tiri hen kôba, peréjge a men. ² En peréjge wôsa kwôle woñ tiri wo yi bôrna hen na, a yé kwôy nap kwini.

³ Men, Ibarna Emen nap Jésu Krist Kema Ibarna Emen a terê kibrijî sarna men, bay a berê tu ja tona men, bay a béna bô jalê a men. Derê bi wo kêm hen yi wô sarna nabay ka nana bi bôrna kwôle woñ tiri a hen men, wô peré wo nana perij yerna hen a men.

Tôte to gengij sa peré

⁴ Yen dôren damañ wôsa en toy mega wo kamné ka pôni jé lêreji ré bij nap kwôle woñ tiri mega wo Ibarna Emen na

ay tori bi nana li hen a men. ⁵ Iyore, en uwôle bi nana pirijge yerna. Kwôli peré bi wo en li magtubu béré kwôli hen na, na tôte tône to kôrbi ré, nijba, na kwo na nana toy ca tumô kap hen. ⁶ Peré bi wo hen na, na bê kwôle sa tôte to Emen a. Ôbi a na tôte to Emen to na ken toy ca tumô hen men, na tôte to na kôl kené perij yernge nap wulê wulê hen a men.

⁷ En keléjge hen iyôj wôsa bîné kap bay lamêre kirij kwône sa terare a nà ka kôl Jésu ré yêj môj gawra ré men, ré era sa terare a nà ré a men. Ôbi kelêre kwôle bi wo hen na, na ôbi lamêre kirij men, na ôbi bayi *Krist men. ⁸ Iyôj ba, ken dî tu melênê sa yernge a bi jé wo ken li hen na, kené uwônij sa kôbrejge dîba, bi mène djéj iyôj né.

⁹ Hena kwôni ré bi bôri sa kwôle wo Jésu gel hen ré ap bi kwôle wo dangi wôni a sara a na, kwôni bi wo hen bij nap Emen né. Nijba, kwo bi bôri sa ari gelé ka Krist hen na, ôbi bij nap Ibarna Emen men, ôbi bij nap Kemari a men. ¹⁰ Na ôbi wo hen apa ené keléjge hena kwôni ré era legeréjge a apa ré geléjge na kwôle bi wo hen ré na, ken bîri yernge a ré men, ken liri dosé ré a men. ¹¹ A hena kwôni wo ré liri dosé na, ôbi bij nap dî sa jé lêri wo habij bi wo hen a.

Kwôle woñ dirij kibi

¹² En ôrij nap kwôle gap ya wo ré ené keléjge nijba, en nêm lê kêm bô magtubu to nà ré. En gey ené eré geléjge ap naa meréjge bem iyêlêri señge ap bi yerna ré derêna bem cerêd.

¹³ Kam yêêre to Emen dôre men hen lêre dosé.

Magtubu to subu to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to subu to Ja li hen

Magtubu to na na, na gawra wo uwôge yiri kwo seri bi a lê hen (bêrsé 1, 2 Ja bêrsé 1). Ôbi li bijn na gawra wo bay uwôgeri Gayus hen. Gayus bi wo hen na, kwôlê wôni wo hônijn gaŋ gengijn sari ba, naŋ niŋba, kôl iyôn ba, ôbi ré na ôbi bô pôn tô geré tu kwôlê wo Emen a. Hal wori yi gay naŋ kwo Diyotrêp woŋ ôbi gwôserê kirijn wo na kôl kwôlo habijn gengijn sa kwo seri bi wo hen hen men, ôbi na kwôni wo bu kergê yiri a ré a men.

Ôbi lê magtubu hende to hen ay kibi Gayus sa bô pôn wori a men, wô lê wo ôbi li naŋ bay ayê bô hen a men (bêrsé 1-8). Ôbi bare wô hal wo Diyotrêp (bêrsé 9-10) men, ôbi dô kwôli Démétrus woŋ ôbi ayê bô wo pôni hen dô men (bêrsé 11-12), dema ré kôlji kwôli kergare tori iyére toji a hen men, kwôli dosé to miŋérji men (bêrsé 13-15).

Bô magtubu hende to hen na, kôl na kwôli lê kergê men, beré yênem yem a a men na, gel na peré naŋ bô wo pôn gengijn sa tu kwôlê.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen bem jôbi melannen Gayus wo en purem bôn pôn hen.

² Melannen wuŋê, en uwôl Emen bi are kê m ré dô bem men, bi ômpare toni ré lêm ré mega tunum môrijn dô tumô Emen a hen iyôn men.

Bay ay kibi Gayus

³ Yen dôren damaŋ kirijna yênerna bay ayê bô saji nà aŋ kôlenji wo jeré dî yem yi tu kwôlê men, jeré li are naŋ geré wo tu kwôlê bi wo hen a men. ⁴ Kirijna en toy wo kamnen ré li aŋgaŋ derôre hen iyôn a men na, yen dôren damaŋ dê are kê m.

⁵ Melannen wuŋê Gayus, lê wo ju li naŋ yênerna bay ayê bô kaŋ iyére naŋ kaŋ

kergê hen a men na, ju li na naŋ bô pôn tiri. ⁶ Bijné bay ka ju li naŋ ci hen na, bay heramem kibi bay ayê bô ka nà kôl iyôn ba: «Ôbi peréni damaŋ.» Aŋ en hô uwôlen bi jeré li naŋ ci mega wo Emen gey hen iyôn tô kergare toji a. ⁷ Kergare hende to bay ô hen na, na wô lê jé wo Jésus Krist aŋ bay uwôn ani kôbi bay ayê bô ré hen né. ⁸ Na ôbi á, nabay kaŋ bay ayê bô nana a lê naŋ bijné bay ka hen aŋ bi ré gelji wo nana bijn naŋ ci sa jé wo bay li gengijn sa kwôlê woŋ tiri bi wo hen hen.

Si Diyotrêp naŋ Démétriyus

⁹ Gayus, en li magtubu jêp bijn églis tonje menba, Diyotrêp wo kôl dîré na kwo dami bô églis a hen li sa iyêre aŋ kaŋ toyé kwôlê bi wo en kôl hen. ¹⁰ Wulé wo na erê gelénge hen na, na derénge tô kwôlê woŋ benare bi wo ôbi pôy déni sarni a hen. Na kwôlê woŋ benare bi wo hen a ôbi ré kôl mera ré, niŋba, ôbi kaŋ beré bay ayê bô kaŋ kergê hen yiri a a men. Aŋ hena bijné ka daŋgi ré gey beréji a yirji a kôba, ôbi jôrji a men. Aŋ kôlji dîré dagêji bô églis a.

¹¹ Melannen wuŋê, ô tô jé lê bijné ka habijn a hen né niŋba, ju ay hal wo bijné kaŋ bay lêre aŋga dôri hen dî. Kwôni woŋ ôbi lêre aŋga dôri na, na kwo Emen, niŋba, kwoŋ ôbi lêre aŋga habijn hen na, hôn Emen né kwôy.

¹² Kwo Démétriyus ba, bijné kê m kôl kwôlo dôri gengijn sari. Men, béré kwôlo Emen wo ôbi uwôl hen kôba, gel wo ôbi ré li aŋga dôri. Nibay kôba, nini bijn sara mega wo ôbi ré li aŋga dôri. Aŋ ju hôn wo niné kelê kwôlê woŋ benare ré.

Kwôlê woŋ derijn kibi

¹³ En ôrijn naŋ kwôlê gaŋ ré ené kôlem niŋba, na nê m ê lê bô magtubu to nà kê m né. ¹⁴ En gey ené erê ô gelem hen ya hen na, naa erê iyêlêri senje. ¹⁵ Bi bô jalê wo Emen baa naŋ ju.

Milném kê m lêm dosé men, ju lip miŋérni pôn pôn kê m dosé béni men.

Magtubu to Jud li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jud li hen

Magtubu to Jud na, lijn bijn na gawrê ka pônî mera ré, nijba, lijn bijn na bay ayê bôô kêm. Kwôlo kôlijn bô magtubu hende to hen na, gelijn nañ kwôlo yi bô magtubu to Piyêr to wôôyi hen iyôn (2 Piyêr 2). Magtubu to Jud men, to Piyêr to wôôy hen a men na, li na kumbul nañ gawrê kañ bay cé kwôlo mênê geré wo Krist añ kôl na kwôli yijare toñ iyôn a tôñ hen.

Bêrsé 1-2 hen na, ôbi kôl kwôlo kôl kwôli magtubu hende to hen.

Bêrsé 3-16 hen na, ôbi kurijn uné gawrê kañ bay gelére anğan benare ka dôbe yiri bô églis a hen men, ôbi kôl kwôli kwôlo ré sa beré sarji kêm hen a men.

Bêrsé 17-23 hen na, bay ayê bôô ba, ôbi kôlji bi bay ré ðebu sa têrji a tô ayê bôô woji a.

Bêrsé 24-25 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori nañ ayê kibi Emen wo pôn nêñ hen men, kibi ôbi gôlijn nañ na Jésus Krist hen men.

Magtubu hende to hen kôl na kwôli hal wo habijn wo néé wo benare hen men, kwôli lê wo Emen a sa lê nañ bay ayê bôô hen men, kwôli dé wo bay ði bôrji sari a hen men, sa Jésus Krist a hen men, sa Tunu toñ hendi bô bôré hen a men (20-21).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Jud mana wo Jésus Krist men, ena yêni *Jak a men.

En li magtubu hende to hen bijn bijné ka Ibarna Emen geyji añ uwôgeji añ na Jésus Krist a geméji hen hen. ² Bi Emen ði bôri jal sarñge a men, bi béñge bô jalê wori men, bi peré wori baa nañ ken damañ a men.

Bay gelére anğan benare (2 Piy 2: 1-17)

³ Miljên kanê, bôn yi na jerañ bi ené lê magtubu béñge gengijn sa merê tu geñ wo Emen béna nabay kêm hen. Nijba, en bô mega ré na anğa dôri wo ené li magtubu

hende to hen bi ené dôbijn ibiyare bônñge a añ bi kené lijn kumbul wô ðebijn gerañ tô ayê bôô woñge a. Ayê bôô bi wo hen na, na Emen a bijn bijné ka na kari hen têê pôn yôd. ⁴ En kôl hen iyôn, wôsa bijné ka pônî ka harijn tini Emen né hen, tôbe yirji perêrñge a nañ jalê wô belé kwôlo gengijn sa berê tu na to Emen wona hen mênê, añ bi ciré uwônijn geré yijn yijare toñ iyôn a tôñ to bôrji gey hen men, bay kañ Jésus Krist wo na ôbi sarna men, Kelma wona a men pôn nêñ hen. Kwôli mênê wo yi gengijn sa bijné bay ka iyônñgi hen na, na lijn bô magtubu to Emen a ca nij.

⁵ Kwôlo na kelê hen na, ken hôn ca tumô nij, nijba, na hô jebé tô bônñge sara hôrijn. En gey bi kené hôn mega wo bô wulê wo na tumô hen na, Kelma Emen na sijn nañ kam *Israyêl bô iyére to Ejipt a añ, nijba, ôbi mênê ka bi bôrji sari a ré hen. ⁶ Men, ken hô erem sa *manê ka derômarañ a ka bô néé wo Emen biji hen mega wo ré nêni ani ré tô añ ðiji kini merêrji añ hen na, Emen na harêji nañ ganji musure biji kirijn kañ dilemne culum a kwôy gemijn Wulê wo ôbi a sa jôrijn kwôlê sa bijné. ⁷ Men, ken hô erem a sa *Sodôm nañ *Gwomôr nañ iyére to mér sarji hen kôba, na liji na mega manê ka derômarañ a bay ka hen men. Bay na yijn yijare toñ iyôn a tôñ hen men, bay yijn nañ megêrji imjê men, nañ megêrji yébé a men. Ôbi a, Emen na ré pôrji biji bô tare to yi nañ kunu hen. Yi hen iyôn wô gelijn bijné kêm anğa ré sa sa bay lêre are bay ka iyônñgi hen.

⁸ Bijné kañ bay gelé anğan benare bay ka perêrñge a hen na, jé lêreji na hen iyôn men. Bay kôl Emen né kôlji kwôlê bô pelal a añ bay berijn tô kôbriji lijn têrijn nañ yirji gañ men, kañijn bê kwôlê sa dampare to Emen a men, tiirijn manê ka derômarañ a ka ôrijn nañ hini emê hen a men. ⁹ Misêl wo na ôbi sa manê ka derômarañ a hen kôba, na tiiré Jabel hen iyôn né. Wulê wo ôbi na narijn nañ ði gengijn sa kwogelé *Moyis hen na, ôbi na kôlijn Jabel kwôlo habijn ré, nijba, ôbi kôli iyôn ba: «Bi Kelma berem mera.» ¹⁰ Bijné

bay ka hen na, anɔa bay hɔn tɔrji rɛ kɔba, bay tirɛji men, bay yi mega tanare to noni to erem kwɔlɛ rɛ iyɔn men, bay lɛrɛ are iyɔn a tɔn an are bay ka hen a yɛ tɔ mɛnɛ woji hen. ¹¹ Bijnɛ bay ka iyɔngi hen na, bɔ emɛ yi gengin sarji, wɔsa bay ay gerɛ wo Kayen men, doy unɛ lari liji an bay ge kay mega Balam iyɔn men, bay na kwɔlɛ mega kwo Kworɛ iyɔn a men. An bay mɛne mɔn kwori hen iyɔn men. ¹² Kini emɛ wɔnge a tɔ yɛnɔnare a na, bay tɔbe yirji perɛrɔnge a an gurɛrɔnge. Lɛ anɔaji bay ka iyɔngi hen na, li an bay erem na sa yirji a mera men, tayre diji sara rɛ men, bay yi mɔn yɛ emen wo kal dɔ an iyɔn men, bay yi mɔn gurɔ wo kibi kelanɛri a kɔba, yɛɛri nan iyɔn, kal dɔri nan hanɛri an yi mega rɛ ma tɛ wɔ iyɔn. ¹³ Men, bay yi mɔn mɛw wo dami wo habin iyɔn a men. Tɛrin toji yi tu wolɛ mɔn kworin wo kam daya sa bi nɔ iyɔn men, bay yi mɔn tɛbɛnne to erɛ si na si na hen iyɔn a men. Emen nan kini merɛ woji bɔ kirin kan dilemne culum a an bay a merɛ ya kwɔy nan kwiniji.

¹⁴ Kwo ɛnɔk wo na kɔnɔa Adam wo jɔgin tɛ jii na kɔl kwɔlɛ gengin sarji tumɔ kɔl iyɔn ba: «Toyɛnge, Kelma a era hen ya nan kwɔnɛ manɛ kari ka derɔmaran a ka yi nan jɛngɛrji hen. ¹⁵ ɔbi a era wɔ jerɛ kwɔlɛ sa bijnɛ ka sa terare a na kɛm men, a perɛ bay henɛ Emen nɛ hen wɔ kibi anɔa habin kɛm ka bay li hen men, wɔ kibi kwɔlo habin kɛm wo bay kɔl gengin sa Emen hen a men hen.» ¹⁶ Bijnɛ bay ka iyɔngi hen na, yirji dɔrji rɛ men, bay bare kwɔlɛ kwɔy kwɔy men, bay li are kɛm ka bɔrji gey hen men, na bay uwɔyrɛ yi men, bay lamɛ bijnɛ bi bay rɛ gey kwɔlɛ woji a men.

Tɔtɔ toj ayɛ nan yɛgɛ maa

¹⁷ Milnɛn kanɛ, ermɛnge sa kwɔlo bay jɛ ka Kelma wona Jɛsu Krist na kelɛnge ca tumɔ hen. ¹⁸ Bay na kelɛnge iyɔn ba: «Wulɛ wo sa terare rɛ baa da wo ta kerɛ nin hen na, bijnɛ ka pɔni rɛ selɛnge. Bijnɛ bay ka iyɔngi hen hɔn Emen nɛ men, bay li anɔa bɔrji gey a men.» ¹⁹ Men, na bay a lɛ anɔa karinɔnare rɛ yi perɛrɔnge a hen

men, bay na limɛ ka doy anɔa bɔrji gey hen an Tini Emen nan bɔrji a. ²⁰ Milnɛn kanɛ, kwɔnge kenbay ba, masɛnge bi ken lin nan yɛrɔnge an ken dibin tɔ ayɛ bɔ wɔnge wo yi sa Emen a hen men, uwɔlɛnge Emen nan nɛ wo Tunu toj hendi bɔ bɔrɛ hen a men. ²¹ Men, dɛnge yɛrɔnge yi Emen wo perɛnge hen an ken gemin Kelma wona Jɛsu Krist wɔn ɔbi lɛ derɛ bi rɛ bɛnge gelɛ wo nan kwini hen.

²² Berɛnge tu na to bijnɛ ka pɔni ka gaanɛ sa ayɛ bɔ wɔji a hen men, ²³ ka pɔni ba, ken teraji kibi tare a an ken gɔlin nan ci men. Ka pɔni ba, ken bɔ tu na toji men, ken di tu melɛnɛ sa yɛrɔnge a nan ci a men wɔ wo bay maa lɛ an ka gerɛ kayɛ. Men, tɛrin toji to yi mɔn bargay ka *kagem hen kɔba, ken hebe rɛ a men.

Heramɛ

²⁴ Ayɛnge kibi Emen wo nɛm gemɛnge hen an bi kenɛ herin bɔ tɛrin a rɛ hen men, kwo a derɛ tɛrin tonɔge kɛm an, an a ɔrin nan ken ka erɛ dɛbɛ tumɔ kirin ka peranɔi kari a nan yi derɛ hen a men. ²⁵ ɔbi a na Emen pɔn hari men, ɔbi a gɔlin nan na nan gerɛ wo Kelma wona Jɛsu Krist hen men. Bi ayɛ kibi men, damɔnare men, nɛ a men yi wɔ sari nan kwini. Na hen iyɔn ayin tɔri ca tumɔ kwɔy kemnɛn. An a yɛ hen iyɔn nan elɛ elɛ kwɔy yɔd.

*Amɛn, bi yi gelin hen iyɔn.

Anğa Jésu Krist yêge sarji bij Ja bô Pelal a Kwôlo kôl kwôli pelal wo jô Ja hen

Ja a na ôbi lê gerne magtubu hende to na hen. Ôbi gel are gay ka Jésu Krist yêge sarji hen (1: 1-2). Ôbi kôl kwôli anğa ôbi gel kirija Tunu toj hendi bô bôre herbe sari a hen (1: 10). Kirija ôbi lij magtubu hende to hen na, ôbi mô na iyere to derô cér a to bay uwogere Patmôs hen. Ôbi ge na geré a ré ô meré ya hen wô béré Kwôlo Dôri wo ôbi uwôl hen (1: 9). Wulê bi wo hen na, kelma wo dami wo Rômê gelij tu bay ayê bôo gusij damañ. Ja li magtubu hende to hen bij na églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a wo kemneñ ba, na Turki hen.

Bay gelij tu bay ayê bôo gusij wôsa bay hôn na Kelma Jésu Krist pôn nêñ hari hen. Perê kirij bay ka habij hen na, Ja li magtubu wô dôbji ibiyare bôrji a gengij sa ayê bôo woji men, dé bôo woji a men. Magtubu tori hende to hen na, na kwôli anğa bô pelal a hen men, ka sarji yêgij biri hen a men. Derê tô are bay ka hen na, i ba dô nañ ermé wori ermé wori. Nijba, mawi kwôlê yi gay mega wo haw hen ba, habre ré ay joor hari, nijba, Emen sa gagay kenare wori a na, are kêm na bô kôbri a. Añ deré kibri ba, *Krist a ayê joor sa are bay ka hen kêm.

Ja ay tô magtubu tori gelij yiri mega wo diré na mana wo Krist wo ji si kampê hen (1: 1-8).

Bô pelal wo tumô bi wo hen na, Jésu Krist kôlij Ja ré li magtubu bij églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a (1: 9 - 3: 22).

Sapitre 4-5 cêgê ba, bay ay Ja ôrij derômarañ a añ pelal kwône jôôri. Men, kôl na kwôli gawre ka ay kibi Emen nañ kibi Jésu Krist hen men. Kema Kwormo pôl surnére wo jurgem wô bôlij kibi magtubu (6: 1 - 8: 1). Sapitre 8: 2 - 11:19 kôl kwôli burunju to jurgem hen. Sapitre 12: 1 - 13: 18 kôl kwôli tanare

to gelij nañ cerew hen nañ to tanare to habij hen. Sapitre 14: 1-20 kôl Kema Kwormo nañ gawre dubu môj nañ arew pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka uwôn gelê hen men, kwôli jerê kwôlê wo manê ka derômarañ kôl kwôli hen a men. Sapitre 15: 1 - 16: 21 kôl kwôli bapa gerêngê wo anğan gelinare gusij ka Emen ka jurgem hen. Sapitre 17: 1 - 20: 10 kôl kwôli mênê wo Babilôn men, kwo tanare to habij to gelij nañ cerew hen men, kwo bay kibi Emen nañ bay benare hen men, kwo mara wo dami wo na Sidan a men hen. Sapitre 21: 1 - 22: 5 kôl kwôli derômarañ nañ terare to kôrbi men, Jérusalêm to kôrbi men. Sapitre 22: 6-21 kôl kwôli deré wo ôbi duu kibi magtubu tori yêgij maa ka toy kwôlo gengij sa anğa a era hen hen men, kôlji kwôlo kwo ji si kampê kôl hen a men, ôbi kôl iyôn ba: «En era da hen ya.»

Ermé wo ôbi lê magtubu hende to hen na, na wô dôbji harê bô bay ayê bôo a ré, nijba, na wô dôbji ibiyare bôrji a wô wulê wo kirij ré sa iyêrê. Pelal bi wo hen na, na wô geléji jê lê wo Krist nañ jê sé kampê wori men, gengij sa wulê wo kemneñgi men, kwo kiyay a men.

¹ Gelênge anğa Jésu Krist yêge sarji bij bay ayê bôo hen. Emen biri bi ôbi ré yêge sa anğa ré sa sa hen biji. Na ôbi á, Jésu Krist ré jê mana wori wo derômarañ a yi mana wori Ja a bi ré kôli kwôli are bay ka hen. ² Menba, Ja dôrij biné kwôli are bay ka kêm ka ôbi gel hen añ kôl ré na kwôlo Emen woñ tiri wo Jésu Krist a yêgê sari. ³ Añ kwôni wo dêñse men, ka toy kwôlo hena kibi Emen a añ lij bô magtubu a añ bi kwôlê sara a men hen na, yirji a sa dôrji. Wôsa wulê wo are bay ka hen a sañ hen na, baa da nij.

Dosé to Ja lij églis ka jurgem hen

⁴ Na nôbi Ja a lê magtubu hende to hen bij églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a hen lijji dosé. Bi bô derê nañ bô jalê wo Emen wo na Emen wo mô ca tumô men, mô ya añ a sa sa hen nañ kwo tunu to jurgem to dëbu tumô gagay kenare wori a hen. ⁵ Men, kwo Jésu Krist woñ ôbi deré

kwôlê woŋ tiri hen a men hen na, bi baa ré ken. Jêsu Krist bi wo hen na, ôbi a jê sé kampê tumô perê bîjé ka ma a men, na Kelma woŋ sa kilmé ka sa terare a nâ kêm men.

Ôbi peréna aŋ deréna bô têriŋ a sa kibi kwôbriri wo bîj tîŋ wô sarna hen. ⁶ Aŋ beléna nana yî gwogelé kilmé men, bay bê kwôbe a men ka Ibari hen. Bi ayê kibi naŋ néé yî wô sa Jêsu Krist kwôy naŋ kwini. *Amên, bi yî gelîŋ hen iyôŋ.

⁷ Gelêŋge, kirîŋa ôbi a hera bô kirîŋ ka geri a hen na, bîjé kêm a geléri naŋ tirji men, ka na cibri naŋ yêêre hen kôba, a geléri a men. Men, tô yê bîjé kêm ka sa terare a nâ a sômê wô hera wori bi wo hen. Na tiri a yé na hen iyôŋ. Amên, bi yî gelîŋ hen iyôŋ.

⁸ Kelma Emen woŋ ôbi néé wo na Emen wo na mô ca, wo mô ya men, a hera ya a men hen na, kôl iyôŋ ba: «Nôbi ena ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

Ja gel dampare to Jêsu Krist bô pelal a

⁹ Na nôbi Ja yêneŋge wo suri wo bîj pôn naŋ Jêsu Krist môŋ kenbay iyôŋ men hen a lê magtubu hende to hen bêŋge hen. En gelîŋ gusiŋ men, en bu bôn iyêre môŋ kwonŋe hen iyôŋ a men, wô *emê iyêre to Emen. Aŋ nôbi ba, bay buren uwôlen sa iyêre to yî derô cér a to bay uwôgeri Patmôs hen wô kibi béré kwôlê wo Emen wo en uwôl béréri hen men, wô kelê wo en kôl Jêsu ré dô na kwôlê woŋ tiri hen a men. ¹⁰ *Sa merê ta to na sa to Kelma hen na, Tini Emen têlen naŋ néé wore kirîŋ bay ka hen, menba, en toy tôô kwôni ôm kaŋ ta mega burunju iyôŋ. ¹¹ Aŋ tôô hende to hen kôl iyôŋ ba:

«Anŋa já gelé hen na, ju li bô magtubu a tîŋ aŋ ju jéŋ bîj bîjé ka Emen ka églisnê ka jurgem hen. Ju bîj églis to Epês men, to Smirn men, to Pêrgam men, to Tiyatir men, to Sardês men, to Piladêlpi men, to Lawdisé a men.»

¹² Kirîŋa en toy tôô hende to hen ôm hen iyôŋ na, en bare ené gelé kwôni wo iyêlen kwôlê hen, menba, en gel na lampa jurgem to bay li naŋ lôr hen men, ¹³ en gel ani gelîŋ naŋ gawra iyôŋ perê lampa hende to hen a. Ôbi dôbe bargay

ka yêŋge kwôy era tîŋ têri a aŋ ha kabrêri naŋ ariŋ woŋ lôr men, ¹⁴ gusiri sari bôre môŋ wôbgê iyôŋ men, gusiŋ tiri eŋné môŋ kôli tare iyôŋ men, ¹⁵ têri jerapnê môŋ masure to busu iyôŋ men, tôri ôm môŋ tô kam kaŋ biyé ka dami iyôŋ men, ¹⁶ ôbi bu têbêŋne jurgem kôbri woŋ gusurô a men, yeberé to dii si kibri a men, tiri jerapnê môŋ tare toŋ dîŋne iyôŋ a men. ¹⁷ Kirîŋa en giili hen iyôŋ na, en kuriŋ tumôri a burug mega temay gawra iyôŋ. Menba, ôbi uwôl kôbri woŋ gusurô san a aŋ kôlen iyôŋ ba:

«Kemna ré, wôsa ena kwo tumô men, kwoŋ gerjé a men. ¹⁸ Ena ôbi merê tu geŋ, na en ma niŋba, haw hen ba, en mô tu geŋ naŋ kunen niŋ. En ôriŋ naŋ néé sa temare a men, sa kirîŋ ka bîjé ka ma môriŋ ya hen a men. ¹⁹ Are bay ka kêm ka ju gel hen men, ka a era hen a men na, li bô magtubu a. ²⁰ Têbêŋne to jurgem to ju gel kôben woŋ gusurô a hen naŋ lampa to jurgem to bay li naŋ lôr hen a men na, na dôrem tôri ju toy. Têbêŋne to jurgem hen na, na *manê ka derômaran a ka jurgem ka Emen dîji bô sa églisnê ka jurgem hen men, lampa to jurgem hen na, na églisnê bay ka jurgem hen a men.»

2

Magtubu to bay jéŋ bîj églis to Epês

¹ Ani bay ka gelîŋ naŋ gawra hen hô kôlen iyôŋ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aŋ ju jéŋ bîj mana wo derômaran a wo églis to Epês, kôli iyôŋ ba: «Kwôlo na na, na kwôlo si kibi kwo bu têbêŋne to jurgem kôbri woŋ gusurô a hen men, ô perê jelgare to erêŋgêre jurgem to bay li naŋ lôr hen.» »

² Ôbi kôl iyôŋ ba:

«En hôn jé lêrem men, merênê wo ju merên sa jé wom bi wo hen a men, ulê bôô wom sara hen a men. Men, en hôn wo bay lê habré na, jeré gey naŋ ci sara ré men, bîjé ka kôl ciré na bay jé kapê hen na, ju kôbe jé lêreji menba, ju hôn wo bay ré na bay benare déŋ iyôŋ. ³ Men, ju gelîŋ gusiŋ aŋ lêŋniŋ tô a wô san kôba, yem ilem sara ré. ⁴ Niŋba, anŋa en kaŋ naŋ

ju na, na wôsa ju puren môp kwo tumô ré. ⁵ Erem sa jé lêrem wo tumô a aɲ ju gel herê wo ju hô cêgê hen. Iyôn ba, haw hen na, ju dî jé lêren wo haw hen baa aɲ ju li kwo tumô hen hôriɲ dî. A hena jeré kaɲ ba, na hera sa derê jelgare toɲ teré lampa tom hen ôrgiɲ. ⁶ Nijba, aɲga en denem sara na, na wô kapê wo ju kaɲ jé lê bay tô Nikwolas mega wo nôbi kôba, en kaɲ hen iyôn men.»

⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyiɲ kwôlo Tunu kôliɲ églisné hen.»

«Kwo ay joor ba, na ayê tôô biri bi ré ôm yê gurô woɲ merê tu geɲ wo mô derô yagê wo Emen a hen.»

Magtubu to bay li jéɲ biɲ églis to Smirn

⁸ Anî bay ka geliɲ naɲ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jéɲ biɲ mana wo derômaran a wo églis to Smirn kôli iyôn ba: <Na kwôlo si kibi kwo na kwo tumô men, kwoɲ gerné men, kwo na ma aɲ mô tu geɲ hôriɲ hen.> » ⁹ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn gusiɲ to ju geliɲ hen men, en hôn nimré tom a men. Hen iyôn hari kôba, ju na ôbi upé. Men, en hôn kwôlo habiɲ wo bay kôl gengiɲ sam hen a men. Biɲé bay ka kôl kwôlo habiɲ gengiɲ sam hen na, bay bô yirji mega ciré na Jubné nijba, bay na iyéy danare to Sidan. ¹⁰ Era baa tumô a hen na, já geliɲ gusiɲ nijba, ju sun né wôsa Sidan a perê ka pôni perêrɲge a hen bê a dangay a bi dîré séliɲ bôrɲge men, bay a geléɲge gusiɲ sa môj, nijba, ju bi bôm san a kwôy ju maɲ dema ené bem jabga woɲ gelé wo naɲ kwini hen tô.»

¹¹ «Kwo maari ré ya ba, bi toyiɲ kwôlo Tunu kôliɲ églisné hen.»

«Kwo ay joor ba, a maɲ temare toɲ têê wôô ré nij.»

Magtubu to bay jéɲ biɲ églis to Pêrgam

¹² Anî bay ka geliɲ naɲ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jéɲ biɲ mana wo derômaran a wo églis to Pêrgam, na kwôlo si kibi kwo bu yebere

to dami to dii kôbri a hen.» ¹³ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn wo kirij ka jeré môriɲ ya hen na, na kirij ka Sidan ôm iyére ya. Wôsa wulê wo bay derij Antipas woɲ ôbi bôô pôn woɲ ôbi derê kwôlen iyére tonje a kirij ka Sidan ômiɲ iyére ya hen kôba, ju bu bôm iyére dîba, ju kapen né. ¹⁴ Nijba, aɲga en kaɲ naɲ ju na, na wôsa ju dî biɲé ka pôni perêrɲge a hen biɲ naɲ ari gelé ka Balam wo na geliɲ Balak gwosoy lamê kam *Israyêl bi ré ômiɲ tanare to bay tibij kamré hen men, bi bay ré yij yipare toɲ iyôn a tôɲ hen a men. ¹⁵ Biɲé ka pôni perêrɲge a hen kôba, li na mega hen iyôn men. Wôsa bay biɲ naɲ ari gelé ka bay tô Nikwolas gel hen. ¹⁶ Iyôn ba, haw hen ken dî jé lêreɲge bi wo iyôngi hen baa nij, réba na era upéɲge hen ya sa sêɲ naɲ biɲé bay ka hen naɲ yebere to si keben a hen.»

¹⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyiɲ kwôlo Tunu kôliɲ églisné hen.»

«Aɲ kwo ay joor ba, na biri kwô wo bay uwôgeri *man wo yi kini uwôbêri a hen men, na biri jerew wo bôri wo hini wo kôrbi yi ya hen men. Hini bi wo hen na, kwôni woɲ ôbi upéri hen a henê mera.»

Magtubu to bay jéɲ biɲ églis to Tiyatir

¹⁸ Anî bay ka geliɲ naɲ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jéɲ biɲ mana wo derômaran a wo églis to Tiyatir, na kwôlo si kibi Kema Emen wo tiri eɲné mega tare iyôn hen men, têri jerapné môp musure to busu iyôn hen a men.» ¹⁹ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêmen, peré wo ju puren hen men, bê wo ju bi bôm san a hen men, lê wo ju li naɲ biɲé hen men, ulê bôô wom a men. Aɲ jé wo ju li haw hen na, dê kwo na ju li tumô hen. ²⁰ Nijba, aɲga en kapem na, na wô wo ju dî Jéjabêl to kôl teré na hende kibi Emen hen lam bay jé kapê aɲ bay yij yipare toɲ iyôn a tôɲ men, bay ôm tanare to bay tibij kamré hen a men. ²¹ En dere kirij dê bi ré dî jé lêre wo iyôngi bi wo hen baa, nijba, hende kaɲ belé cêgere biɲ jé lêre wo habiɲ bi wo hen. ²² Ôbi a, ené dere

nañ ômpare añ hende nañ bay biñare nañ tu bay ka hen, hena bay ré dî jé lêreji bi wo hen baa ré men, toy kwôlê keben a ré a men na, bay a gelij gusij damañ. ²³ Men, na bé kamne a ma añ églispê kêm a henê mega wo ené na ôbi henê ermé wo gawré men, aña bay ré gey a men. Añ i i kôba, na têbri sa kôbri nañ jé lêri jé lêri.»

²⁴ «Kwoñge kenbay ka Tiyatir ka pôni ka ken bij nañ iyore hende to hen sa ari gelé kare kañ habij bay ka hen ré hen men, ken toy kwôlê wo Sidan wo bay kôl ré yi nañ kini uwôbêri hen né a men hen na, na déñge ani kani ka néy sarñge a ré nij. ²⁵ Iyôñ ba, ken bi bôrñge sa kwôlo na en kelêñge hen a kwôy jéñ wo na herañ.

²⁶ Añ kwo li aña bôn gey hen kwôy ayij joor ba, na sa biri tôô bi ré gôlij sa tô yê biñé ka sa terare a nà. Añ tôô hende to na biri hen na, na to Iban kôba, na ben hen iyôñ men. ²⁷ Añ ôbi a emê sa biñé nañ celañ woñ masure men, bay a téji mega wo bay sêñ bapê ti hen iyôñ men. ²⁸ Kwôni bi wo hen na, na biri telabo.»

²⁹ «Kwo maari ya ba, toyij kwôlo Tunu kôlij églispê hen.»

3

Magtubu to bay jéñ bij églis to Sardês

¹ Ani bay ka gelij nañ gawra hen hô kôlen iyôñ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a añ ju jéñ bij mana wo derômarañ a wo églis to Sardês kôli iyôñ ba, kwôlo nà ná, na kwôlo si kibi kwo ôrij nañ tunu to jurgem to li jé bij Emen hen men, ôrij nañ têbêñge to jurgem tôri a a men hen.» Ôbi kôl iyôñ ba:

«En hôn jé lêrem kêm. Biñé ba, kôl yañ ba, jeré mô hen na tu geñ, nijba, ju na temay gawra. ² Ka tum añ añ ju jan aña yi kôm a hen wô wo bay maa ma yôd. Wôsa en gel wo jé lêrem sél dega dega tu Emen wupê a ré. ³ Bi bôm jebem sa kwôlo na ju toy tumô añ na ju bi bôm sara hen. Di tô têrij lêrem baa añ ju bi kwôlê sa kwôlo na ju toy a hen. A hen a jeré ka tum añ ré ba, na sé sam a mega ôbi gemsare iyôñ añ sa hende to na sañ hen na, kwoni a henê ré. ⁴ Iyôñ hari kôba,

biñé ka pôni perêrñge a Sardês a hen na, bay dî bargay kaji *kagem né. Bay a tôbê bargay kaji ka bôderê bay ka hen añ bay a erê nañ en wôsa bay nêm. ⁵ Kwo ay joor ba, na biri bargay ka bôri terij men, na mênê hini bô magtubu toñ merê tu geñ hen né a men. Na ôrij nañ dî tumô Iban a men, tumô manê kari a men añ na kôli iyôñ ba: «Kwo nà ná, na kupê.» »

⁶ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églispê hen.»

Magtubu to bay jéñ bij églis to Piladêlpi

⁷ Ani bay ka gelij nañ gawra hen hô kôlen iyôñ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a añ ju jéñ bij mana wo derômarañ a wo églis to Piladêlpi kôli iyôñ ba, na kwôlo si kibi kwo hena ligi Emen a añ kôl kwôlê woñ benare ré hen men, na kwo bu añañ belê kibi iyére ka kelma Dabid kôbri a hen men, na kwo bôl kibi iyére ba, kwôni a nêmê legé hôrij ré hen men, kwo lege ba, kwôni a nêmê belê ré hen a men.» ⁸ Ôbi kôl iyôñ ba:

«En hôn jé lêrem kêm. Wôsa en hôn néem dê hari, nijba, ju bi kwôlê sa kwôlê wupê a men, ju dî bôm pôn san a a men dîba, ju kapen ré. Haw hen en bôl kibi iyére bem añ kwôni a nêmê legé hôrij ré.

⁹ Gel, aña na lê nañ bay tô Sidan bay a na: bay kôl kibriji a ciré na Jubnê, nijba, bay na Jubnê ré a men, bay kôl na kwôlê woñ benare déñ iyôñ. Na biji bi bay a era sa dem tijare dema bay ré henê wo ené geyem. ¹⁰ Wôsa ju bi kwôlê sa kwôlo na en kôlem jeré dube sa têm a hen. Mega ôbi wo ju li hen iyôñ na, nôbi kôba, na gemem bô gusij to a sa lê biñé hen, wôsa na gusij hende to hen a sa derê tu kwôni ré men, na gusij to a sa sélé gawré pôn pôn kêm men. ¹¹ Baa da wo na hera nij hen na, ju bu aña ju ôrij hen dô wô wo kwôni maa lamem añ já baa upé sa kôbi wom wo gengij sa ayê joor wom bi wo hen. ¹² Kwo ay joor ba, na biri a yé môñ gurô ala wo *iyéy Emen to Emen wupê iyôñ añ bay a erê añé ré kwôy nij. Na dé hini Emen wupê sarji a men, na dé hini iyére to Emen wupê sari a a men. Iyére

hende to hen na, na Jérusalêm to kôrbi hende to hena na derômaran a to Emen a jôn. Men na dé henen wo kôrbi sari a a men.»

¹³ «Kwo maari ya ba, bi toyin kwôlo Tunu kôlin églispé hen.»

Magtubu to bay jén bij églis to Lawdisé

¹⁴ Ani bay ka gelin nan gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a an ju jén bij mana wo derômaran a wo églis to Lawdisé kôli iyôn ba, na kwôlo si kibi kwon tiri hen men, ôbi derê kwôlê won tiri won ôbi bô pôn hen men, ôbi na tô ari dé ka Emen ka gay gay hen kêm a men.» ¹⁵ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêm. En hôn wo jeré li jé wupé nan bôm pôn né. Wôsa jé wom jal ré men, uwoy ré a men an yi lim lim iyôn mera. A hena ré jeré jal ba, ré derê men, jeré uwoy kôba, ré derê a men.

¹⁶ Mega wo ju jal ré men, ju uwoy ré a men, an ju yi lim lim hen na, na tebem an. ¹⁷ Wôsa ju erem mega wo jeré na ôbi upé wo dami men, doy ani kani ré lêm ré a men, ninba, ju hôn wô nimré to ré ta derem hen iyôn ré kwôy. Nimré lêm men, ju ô tôm senge men, tum tin a men.

¹⁸ Dén bi na gelem angan lê: kel lôr won kin kôben a bi ju yin ôbi upé won tiri bi men, ju kel bargay ka bôri bi ju têlin yem wô tayre to ju ô yem senge hen men, ju kel angan ulê tu a bi ju uwôl tum a an bi ju gelin kirin dô hôrin. ¹⁹ Wôsa nôbi na, kwôni wo en geyri ba, en hali men, en geli tu melênê a men. Iyôn ba, haw hen na, ju bi yem gwam men, ju di ermé wom wo iyôngi hen baa nin a men. ²⁰ Gel, en debu kibi geré en di kermi, a hena kwôni ré toy tôn ana ré bôl kibi kermi ben na, na sé bô iyére tori a an nôbi nan di nina emé are pôn. ²¹ Kwo ay joor ba, na biri bi mô nan en sa gagay kenare wupé mega wo nôbi en ayin joor an en môrin nan Iban sa gagay kenare wori a hen iyôn men.»

²² «Kwo maari ya ba, bi toyin kwôlo Tunu kôlin églispé hen.»

4

Kibi geré wo derômaran bôlin

¹ Cêgi kwôlê bi wo Tunu kôlin églispé hen iyôn nin, menba, en gel kibi geré bôlin derômaran a. An en toy tô gawra wo na kôlen kwôlê tumô nin hen.

Na tô to na om mô burunju iyôn hen. Tô hende to hen kôl iyôn ba: «Daya ta nà an na gelem anga a era hen.»

² Kirin bay ka hen na, Tunu era lew sa telen ta menba, en gel gagay kenare wo derômaran a an kwôni mô sara. ³ Tu kwôni bi wo hen jeranê mô jerew wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sarduwan men hen. Men, môbre to jeranê mô jerew iyôn hen kôba, yi mér gagay kenare bi wo hen. ⁴ Gagay tôre wô kibi pôrbu mô mér gagay kenare bi wo hen. Gagay bi wo tôre wô kibi pôrbu hen na, surpê mô sara pôn pôn kêm. Surpê bay ka hen na, tôbe bargay ka bôri nan jabga kenare kwo bay li nan lôr hen sarji a a men. ⁵ Gagay kenare bi wo mô derôre a hen na, emen wulan ya men, on ya men, tô gawré om ya men, tay tô depere jurgem berare kirin tumôri a a men. Tay tô depere hende to jurgem hen na, na tunu to jurgem to li jé bij Emen hen. ⁶ Tumô gagay kenare bi wo hen na, kirin en bey bey mô kami cér iyôn men, sél kalala mô gaasa iyôn a men.

Men, are pôrbu ka mô tu ge, ka tirji tumôrji a men, cêgeriji a men hen debu mér gagay kenare bi wo derôre a hen a men. ⁷ Ari dé Emen bay ka hen na, kwo tumô gelin mô kwo iyôn men, kwo wôyi gelin né kema kelba iyôn men, kwo subi tirji gelin né tu gawra iyôn men, kwo pôrbi gelin né keré wo uwônge hen iyôn a men. ⁸ Ari dé Emen bay ka pôrbu ka mô tu ge, hen na, mesérji na jii jii kêm men, tirji gôr yirji kêm men, mesérji a men. Bay ay kibi Emen yoyre men, tu tare a men kôl iyôn ba:

«Kelma Emen, ju na kwo yi nan jengêri, kwo yi nan jengêri, kwo yi nan jengêri, wo gôlin sa are kêm.

Ju na kwo mô ca tumô, ju mô ya, an a hera tô hen a men.»

⁹ Ari déri bay ka hen ay kibi kwo mô sa gagay kenare a an mô nan kwini hen men, heramiri men, kôl kwôli dampare tori men, lipni dosé a men hen. ¹⁰ Men,

kirija ari d'éri bay ka hen ay kibri hen iyôn na, surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen kôba, cubu gubarji tumô kwo mô sa gagay kenare a aṅ mô naṅ kwini hen aṅ tibri men, tô jabga kenare woji bi wo hen bi tumôri a a men. Aṅ bay kôl iyôn ba:

11 «Kelma woni, Emen woni,
Ju nêṁ wo ðijé ré heramem men, ré gel dampare tom men,
jôbi pôn nêṅ a na ôbi ibé iyêrê.
Wôsa jôbi a dé are bay ka kêm hen men,
jôbi a geyé bi bay ré yi ya hen a men.»

5

Magtubu to bay serij kebre kirij jurgem hen naṅ Kema Kwormo

1 Menba, en gel magtubu to lêgerij to are lij si bôô men, si cêgê a men hen kôbi gusurô wo kwo mô sa gagay kenare a hen. Magtubu hende to hen na, bay serij kebre kirij jurgem. 2 Menba, en hô gel *mana wo derômaran a woṅ ôbi gôlij sa kirij kôl naṅ tôri to dami kôl iyôn ba:

«I a nêṁê pelê serjê magtubu hende to jurgem hen aṅ dênşij anṅa yi bô a hen ba?»

3 Kwôni naṅ, kwôni ré na kwo derômaran a, kwo sa terare a, kwo tô terare a kôba, a nêṁê pelê kibi magtubu hende to hen aṅ gelij anṅa bô hen né.

4 Menba, en kurij a sa sômê daman wô naṅê wo kwôni naṅ wo ré pôl kibi magtubu hende to hen aṅ ré gelij anṅa bô a hen. 5 Menba, perê surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen na, kwo pônî kôlen iyôn ba:

«Sôm né, gel kwo wo hena tô yê wo Juda a d'ebu na ya ôbi na tô môṅ wo kelma Dabid, ôbi na kwo gôlij sa are kêm, ôbi a nêṁê pelê kibi magtubu hende to jurgem hen aṅ gelij anṅa yi bô a.»

6 Menba, en gel Kema Kwormo d'ebu ta da naṅ gagay bi wo hen. Aṅ surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen naṅ ari d'ê Emen ka pôrbu ka mô tu geṅ hen mééri ta. Kema Kwormo bi wo hen na, gelij né bay na ré wali duu bij kwôbe iyôn. Kema Kwormo bi wo hen na, timjéri jurgem men, tiri kôba, jurgem a men. Tiri hende to jurgem hen na, na tunu to Emen to jurgem to ôbi

jére gôrij kirij kêm sa terare a na hen. 7 Kema Kwormo bi wo hen dôra da ligi kwo mô sa gagay kenare a hen wô engé magtubu to yi kôbri woṅ gusurô a hen.

8 Kirija ôbi enge magtubu hende to hen iyôn menba, ari dé Emen ka pôrbu hen naṅ surjê tôre wôô kibi pôrbu hen cubu gubarji tôṅ tumôri a. Aṅ i i ba, ôrij naṅ jêṅgê kôbri a men, parja wo bay li naṅ lôr wo bay bi gesamne wôn bôri ta hen a men. Gesamne hende to hen na, na uwôlé wo ðijé ka Emen uwôli hen. 9 Bay kebe kurôn wo kôbri ôṁ iyôn ba:

«Ju nêṁ engé magtubu hende to hen men, ju nêṁ belê kebre wo serij hen a men.

Wôsa bay na derem aṅ ju têbe sa tô yê ðijé ka gay gay naṅ tô môṅ wo gay gay naṅ kibi yê ðijé ka gay gay a men naṅ kwôbrem aṅ haw hen bay na ka Emen.

10 Ju liji lij ðijé kam ka jôbi a na Kelma woji men, ju liji bi bay yi kilmé men, bay bé kwôbe ka Emen wona a men.

Men bay a emê sa ðijé ka sa terare a na kêm a men.»

11 Men, en hô gel *manê ka derômaran a ka kwôni nêṁ dênşê ré hen. Bay méére sa gagay kenare ta naṅ ari dé Emen ka pôrbu hen naṅ surjê ka tôre wôô kibi pôrbu a men kebeji kurôn. 12 Bay kebe kurôn naṅ tôrji to dami kan a ta ôṁ iyôn ba:

«Kema Kwormo wo bay na diiri hen na, na ôbi ibé iyêrê men, ôbi ari upé men,

na ôbi tu melênê wo gôlij sa kirij men, na ôbi néé men,
ôbi nêṁ wo ðijé ré gel dampare tori men,
bay ré herameri men,
bay ré ay kibri a men.»

13 Men, en toy tôô ari dé Emen kêm ka derômaran a men, ka sa terare a na naṅ ka tô terare a naṅ ka bô cér a a men kêm kebeji kurôn ôṁ iyôn ba:

«Na ayêṅge kibi kwo mô sa gagay kenare a hen naṅ Kema Kwormo bi wo hen a men.

Bi ayê kibi naṅ dampare naṅ heramê naṅ néé yi wô sarji kwôy naṅ kwini.»

¹⁴ Ari dé Emen ka pôrbu hen uwôlji sara kôl iyôn ba: «*Amên, bi yi gelij hen iyôn.» Men surjê kôba cubu gubarji tôn tumôrji a aji tibiji.

6

Kema Kwormo pôl serjê magtubu to jii hen

¹ Men, en gel Kema Kwormo ay tô belê kibi magtubu to bay serij kebre kirij jurgem hen. Ôbi bôl serjêre wo tumô menba, ari dé Emen ka pôrbu hen na, en toy tôo kwo pôni ôm môj enê emen iyôn kôl iyôn ba: «Era!» ² Kirija en bô menba, en gel henda wo bôri aji gawra wo mô sara hen na, bu dêsê kôbri a men, bay dôbri jabga woj ayê joor sari a a men. Ôbi na bôy kumbul aji ô na wô biyê kumbul a sôn.

³ Kema Kwormo bi wo hen hô bôl serjêre wo wôôyi menba, en toy tôo kwo wôôyi kôl iyôn ba: «Era!» ⁴ Menba, henda wo dângi soo. Henda bi wo hen na sêy peji. Aji kwo mô sara hen na, bay biri tôo bi ré era sa li kumbul sa terare a na aji bi bijné ré derij yirji men, bay biri yebere to dami kôbri a a men.

⁵ Kirija ôbi bôl serjêre wo subi menba, en toy tôo kwo subi kôl iyôn ba: «Era!» Menba, en gel henda wo hendi soo aji kwo mô sara hen, bu aŋgaŋ jê are kôbri a. ⁶ En toy tôo ani ôm môj tô gawra iyôn perê ari dé Emen ka pôrbu hen, kôl iyôn ba: «Gursu to kwôni lij jê sa pôn ba, nêmen na comlé risi pôn mera, a hena ré na mêre ba, na comlé subu. Kwo weji aji kami tinador ba, ju hebeji ré.»

⁷ Ôbi bôl serjêre wo pôrbi menba, en toy tôo ari dé Emen ka pôrbu hen kwo pôrbi kôl iyôn ba: «Era!» ⁸ Menba, en gel henda wo mulay soo aji kwo mô sara hen na, hini na temare aji sa iyê temare ô tôri a a men. Bay jô kwa kirij sa terare a na aji biji tôo bi bay ré derij bijné ya. Bay a derji aji yebere men, kurôn men, ka a maj temay ômpare men, ka pôni tanare to noni a derji a men.

⁹ Kema Kwormo bi wo hen bôl serjêre wo bayi menba, en gel tini bijné ka bay na derji wô kwôlo Emen wo bay na dô

bij bijné hen kini bê kwôbe a. ¹⁰ Bijné bay ka bay na derji wô kwôlo Emen hen na, kôl aji tôrji to dami kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Kelma woni, ju na ôbi bô bôre men, ju na ôbi kelê tu kwôlê a men, bijné ka na deréni hen ba, kirija yôn a jêre jêre kwôlê sarji a wô geŋeni ba?» ¹¹ Menba, bay tôbeji bargay ka bôri aji bay kôlji iyôn ba: «Ulêŋge bôrŋge, wôsa kena kêm ré tô men, megêrŋge bay jê aji yênerŋge ka bi bôrji sa Emen a hen na, bay a deréni mega wo bay na derêŋge hen iyôn dem aji ôbi ré sa jêre kwôlê tô.»

¹² Kirija en gel Kema Kwormo bi wo hen bôl serjêre wo jii hen menba, sa terare yebagij men, tare bilij hende mega bargay kaŋ mimé iyôn men, geserê bilij sê môj kwôbe iyôn a men. ¹³ Têbêŋne herij môj yê tôgôre to néy to kal lere iyôn. ¹⁴ Men, derômaran a nanê môj wo bay lêgerij magtubu iyôn men, kirij ka karij derô cér a hen aji men, keram kôba, aji kini merêri wo cay a hen a men. ¹⁵ Kilmé men, bijné ka damné men, bay sa asgarjê men, bay uné men, bay néé men, limé aji bay iyêre a men kêm ô uwôbê bô uwormo keram a men, perê keram a a men. ¹⁶ Bay kêm sôm aji kôlij keram iyôn ba: «Herij sarni a aji ju uwôbêni aji bi kwo mô sa gagay kenare hen ré geléni ré men, bi uwonŋe wo Kema Kwormo ré sa sarni a ré a men. ¹⁷ Wôsa wulêri sa wo bay a gelé uwonŋe woji nij, hen ba, i a nêmé débé ta tumôrji a ba?»

7

Mana wo derômaran talij bijné ka Emen are bisijniji a men, aŋga a sa sa bijné ka Emen a men

¹ Cêgi are bay ka en gel hen na, en hô gel manê ka derômaran ka pôrbu ka dêbe aji terare a kini pôrbu hen. Bay jôrij kal wo kirij pôrbu hen geré sa terare a na men, sa cér a men, sa gurô a men.

² Menba, en hô gel *mana wo derômaran a wo pôni so si tô emen iyôn aji buro aŋgaŋ talê ka Emen woj ôbi merê tu geŋ hen kôbri a. Menba, ôbi uwôge *manê ka derômaran a ka Emen ka pôrbu ka ôbi na biji néé ré mênij terare men, kam a

men hen kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: ³ «Terare naŋ kam naŋ gurô ka bay béŋge néé bi kené mênji hen na, lêngiji ani ré tô kwôy wo nija taliŋ are bisijŋ manê ka Emen wona kerê dem.» ⁴ Menba, en toy bay jôren kwônê manê ka Emen ka bay tal are bisijŋniji a hen. Bijné bay ka hen na, na dubu arew naŋ dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) kaŋ kam *Israyêl ka tô môŋ wo môj kibi wôô hen (12).

⁵ Tô môŋ wo Juda na, bijné dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijŋniji a men,

tô môŋ wo Rubên na, bijné dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijŋniji a men,

tô môŋ wo Gad na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁶ tô môŋ wo Asêr na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môŋ wo Nêptali na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môŋ wo Manasé na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁷ tô môŋ wo Siméŋôn na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môŋ wo *Lébi na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môŋ wo Isakar na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁸ tô môŋ wo Jabulôn na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môŋ wo Josêp na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môŋ wo Bêjamin na, bijné dubu môj kibi wôô men.

Na kwônê gawré ka tô môŋ wo môj kibi wôô hen a bay ré talji are bisijŋniji a.

Kwônê bijné ka Emen ka gay gay ka daŋ a tumôri a

⁹ En hô bô kirijŋ menba, en gel kwônê bijné ka kwôni nê m dêŋsêji kerê ré ka hena tô yê wo gay gay a men, tô môŋ wo gay gay men, kibi yê wo gay gay a a men débiji tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô Kema Kwormo a men naŋ bargay ka bôri ka yêŋné yirji a men, naŋ demaŋ gare a kôbriji a a men. ¹⁰ Bijné bay ka hen iyêl kwôlê kaŋ a ta kôl iyôŋ ba:

«Gelê na kôbi Emen wona wo mô sa gagay kenare wori a hen men, na kôbi Kema Kwormo a men.»

¹¹ Men, manê ka derômaraŋ a kêm débu méér gagay kenare men, surjê men, are dé Emen ka pôrbu hen a men, manê ka derômaraŋ a bay ka hen herijŋ aŋ diji kuniji tôŋ tumô gagay kenare a aŋ tibiji Emen. ¹² Bay kôl iyôŋ ba:

«Na tiri! bi ayê kibi men, heramê men, tu melênê men,

dosé men, dampare men, ibé iyêrê men, néé a men hen na,

bay kêm na ka Emen wona wo mô naŋ elêri elêri naŋ kwini hen.

*Amên, bi yi gelijŋ hen iyôŋ.»

¹³ Menba, suri wo pôni perê megêri a engeren iyôŋ ba: «Bijné bay ka tôbe bargay ka bôri ka yêŋné hen ba, na ka yôŋ ba? Men bay hena yôŋ ba?» ¹⁴ Menba, en uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma, nôbi en hôŋji ré, nijba, jôbi ju hôŋji kêm.» Menba, ôbi kôlen iyôŋ ba:

«Na bijné ka soji perê anŋaŋ tu ja a aŋ bay pel bargay kaji naŋ kwôbri Kema Kwormo aŋ sêl daŋ daŋ, ¹⁵ na ôbi a, bay ré débijŋ tumô gagay kenare wo Emen a aŋ bay ay kibri tu tare naŋ yoyre bô iyére tori a hen. Aŋ Emen wo mô sa gagay kenare wori hen gemji dô bô iyére tori a, ¹⁶ aŋ kurôŋ a liji ré men, kam a diji ré men, tare a jibéji ré men, kirijŋ ka uwoy kani a uwoyji ré a men. ¹⁷ Wôsa Kema Kwormo wo débu da naŋ gagay kenare a hen a abêji aŋ a ôrijŋ naŋ ci kibi kam ka ge yôd dîba, a hayê ré hen men. Emen a merê cémé tirji a pêt pêt a men.»

8

Kema Kwormo bôl serjêre wo jurgem wo na gerjêre nij hen

¹ Kirijŋa Kema Kwormo bôl serjêre wo jurgem wo na gerjêre nij hen na, kirijŋ wôm sidijŋ derômaraŋ a duu sa kôbi.

² Menba, en gel *manê ka derômaraŋ a ka jurgem ka débré tumô Emen a hen, menba, bay céji burujju pôn pôn kêm.

³ Men, en hô gel *mana wo derômaraŋ a wo daŋgi wo bu parja woj lôr wo

bay gusilirij gesamne bô a hen kôbri a aṅ eraṅ sa đebij đa kwa kini bê kwôbe a. Men, bay biri ider damaṅ bi ré day naṅ uwôlê wo ðijé ka Emen aṅ bi ré gusul a kini bê kwôbe kaṅ lôr hen tumô gagay kenare wo Emen a. ⁴ Aṅ gusô ider bi wo hen naṅ uwôlê wo ðijé ka Emen hen, hena kôbi mana wo derômaraṅ a bi wo hen ô kwôy tumô Emen a. ⁵ Kirijna mana wo derômaraṅ a gusul are bay ka hen kô nij na, ôbi ay parṅa woṅ lôr bi wo hen aṅ dôrij disiri tare to kini bê kwôbe a hen wôn ta aṅ ula sa terare a nà. Menba, emen ôn men, emen wulaṅ men, tôô gawrê ôm men, sa terare yebagij a men.

Kwôli burujju ka jii ka tumô ka bay ibe hen

⁶ Menba, manê ka derômaraṅ a ka jurgem ka bay ré céji burujju pôn pôn hen pan yirji wô ibére.

⁷ Kirijna mana wo derômaraṅ a wo tumô ibe burujju tori menba, garmê naṅ tare naṅ kwôbe pôlij ta aṅ uwôsij sa terare a nà. Aṅ sa terare sodirij kirij subu aṅ kware wo pôni uwoṅ naṅ gurô wo mô ya hen men, kalmê ka geṅ ka yi ya hen kôba, uwoṅ a men.

⁸ Kirijna mana wo derômaraṅ a wo jôgij wôô ibe burujju tori menba, bay ay ani dami môṅ keram iyôṅ wo enge tare aṅ bay nôgaji ula bô kam cér wo sa terare a nà kêm menba, kam cér bay ka hen sodirij kirij subu aṅ kwari wo pôni bilij kwôbe. ⁹ Menba, aṅga kwa bi wo subu hen bilij kwôbe hen ma kêm men, bato to yi kwa bi wo hen a kôba, mêne kêm a men.

¹⁰ Kirijna mana wo derômaraṅ a wo jôgij subu ibe burujju tori menba, têtêṅne to dami to enge môṅ tare iyôṅ deraṅ ta kurij kwa kam cér ka subu naṅ sa hanê kam a. ¹¹ Têtêṅne hende to hen hene ôm: aṅga đaaṅ. Aṅ hende li aṅ kwa kam ka subu hen bilij đap aṅ ðijé kwône ka yi kam bay ka hen na, ma ma.

¹² Kirijna mana wo derômaraṅ a wo jôgij pôrbu ibe burujju tori menba, kwa tare to subu naṅ kwa geserê wo subu bilij hende culum men, kwa têtêṅne to subu kêm kôba, bilij hende a men. Li aṅ tu

tare ba, kwa kirij ka subu ka pôni hende men, kwa ka pôni ka subu berare men, yoyre kôba, kwa kirij ka subu ka pôni berare men, kwarji wo wo subu wo pôni hende men.

¹³ En bô kirij menba, en hô gel keré uwôṅge kelaṅ ta aṅ kôl naṅ tôri to dami kôl iyôṅ ba: «Bô emê, bô emê, bô emê, kirijna manê ka derômaraṅ a ka baa subu hen a ibé burujju toji na, bô emê a lê ðijé ka sa terare a nà damaṅ.»

9

¹ Mana wo derômaraṅ wo bayi ibe burujju tori menba, en gel têtêṅne hena derômaraṅ a kurij sa terare a. Menba, bay bore lakêlê kaṅ belê kibi iyom wo đogi hen kôbere a. ² Kirijna têtêṅne hende to hen bôl kibi iyom wo đogi bi wo hen menba, gusô so tugugu aṅ ðu tu tare aṅ li kirij yi đugum. ³ Menba, kuu so polij naṅ gusô bi wo hen aṅ gôr sa terare kêm. Aṅ kuu bi wo hen na, bay biri bi kirijna ré jubum ba, bi ré lêm môṅ kwo tigre iyôṅ. ⁴ Men, bay kôlji ré mêne kalmê né men, maa gurô ré a men, nijba, ré cubu na ðijé ka aṅgaṅ talê ka Emen naṅ bisinji a hen đi. ⁵ Bay ay tôrji bij kuu bi wo ré gelij tu ðijé bay ka aṅgaṅ talê ka Emen naṅ kibi bisinji a hen gusij kwôy geserê bay, nijba, deré a bay ré derji ré. Gusij hende to hen na yi môṅ lê wo tigre lij gawrê iyôṅ. ⁶ Wulê bi wo hen na, ðijé a wogé temare ré derji nijba, bay a upére ré men, bay a geyé bi temare ré derji nijba, hende a geré aṅ.

⁷ Kuu bi wo hen na, gelij naṅ yêndê ka bay đay lij kumbul iyôṅ. Aṅ ani tôbij sa kuu bi wo hen a môṅ jabga woṅ lôr iyôṅ men, tirji yi môṅ tu gawrê iyôṅ men, ⁸ gusiri sarji yi môṅ to yébé iyôṅ men, kaṅniji gelij môṅ kaṅ kwo iyôṅ men, ⁹ bay tôbe ani kabrêri a môṅ *bargay kaṅ kumbul ka bay li naṅ musure iyôṅ men, meserérji ôm môṅ né pus kaṅ kumbul ka kwôni ka yêndê wu gerij iyôṅ men, ¹⁰ esijniji yi môṅ kwo tigre iyôṅ men, cubu ðijé môṅ kwo tigre bi wo hen men. Na esijniji bi wo hen a na néerji wo bay a cibij ðijé kwôy geserê bay hen. ¹¹ Kuu

bi wo hen na, kelmari na mana wo habij wop ôbi sa iyom wo dogi bi wo hen hen. Mana wo habij bi wo hen na, nap kibi hébre ba bay uwôgeri «Abadôn» men, nap kibi grêk ba bay uwôgeri «Apoliyôn» men. Hini bi wo hen bôri na: «Ôbi mênê kirij.»

¹² Gusij to tumô na di jô nij an baa wô wo a era ya a.

¹³ Kirija en toy mana wo jii ibe burujju tori hen iyôn menba, en toy tôô om tibi kini bê kwôbe wo pôrbu wo bay li nap lôr wo yi tumô Emen a hen. ¹⁴ Gawra bi wo hen kôlij mana wo jii hen iyôn ba: «Busur manê ka pôrbu ka bay na harêji kibi cér wo dami wo bay uwôgeri Eprat hen ju biji ta.» ¹⁵ Menba, bay busur manê bay ka pôrbu ka bay ré kôl kwôliji hen, biji ta bi bay ré ô deré bijné ka bay sodéré kini subu hen kwarji wo pôn. Wôsa na manê ka bay na dji ré duu bijné hen iyôn gengij sa elê bi wo hen men, geserêri bi wo hen men, wulêri bi wo hen men tayriri hende to hen a men. ¹⁶ Men en hó gel asgarjê kwône day sa yêndê eraji bay kwône gôlij densê. En toy wo bay ré na milijôn arew wô. ¹⁷ Pelal wupê bi wo jôren hen na, en gel yêndê nap bay dayêrji. Bay dayêrji bay ka hen tôbe bargay kap kumbul ka enjé mega tare iyôn men, hendu mursul mega wajne iyôn men, sêê mega deseré tare iyôn a men soji san a. Yêndê bay ka hen na, sarji gilij nap sa kwopê iyôn men, tare men, gusô men, puder to bô gusij bunu to lurij hen a men so kibriji a. ¹⁸ Tare nap gusô nap puder to bô gusij bunu a ka so kibi yêndê bay ka hen, na anja ômi kap bay deré kwa bijné ka kirij pôn ka bay sodéré kirij subu hen. ¹⁹ Yêndê bay ka hen na, esijniji nap kibriji a na nêrji. Wôsa esijniji bi wo hen na, gelij né kalaw iyôn. Esijniji bi wo hen sari ya, an na sa kibri ôbi a bay ré derij bijné hen.

²⁰ Tô bijné ka baa ka anja ômi bay ka hen derji ré hen na, ôbi wo bay gel megêrji ma hen kôba, bay dji tô tibé kamrê kaji baa ré men, bay dji tô tibé tunu to habij hen baa ré men, bay dji tô tibé

kamrê kaji ka bay ige nap lôr men, nap lari wo bay uwôgiri arja men burônj hen men, nap ka bay albe keram nap gurô hen a men na, bay dji tôrji baa ré kwôy. Kamrê kaji bay ka hen na, gel kirij ré men, toy kwôlê ré men, ô ta ré a men. ²¹ Bijné bay ka hen na, dji tô deré megêrji baa ré men, dji tô misére toji baa ré men, dji tô yipare toji toj iyôn a tôj hen baa ré men, dji tô gemsare toji baa ré a men.

10

Kwôlo gengij sa môni magtubu to mana wo derômaran a bu kôbri a hen

¹ Cêgi are bay ka hen menba, en gel mana wo derômaran a wo dangi wo gôlij sa kirij hen hena derômaran era sa terare a nà. Kirij ka geri méeri ta men, môbre yi mér sari mega jabga iyôn men, tiri jeranê môj tare to tay iyôn men, têri gelij môj kôli tare iyôn a men. ² Ôbi bu môni magtubu to bôlij a kôbri a men, dji têri toj gusurô bô cér wo dami a men, toj maa sa terare a men. ³ Men, ôbi iyêl kwôlê nap tôri to dami kap a ta om môj sômê kwo iyôn. Kirija ôbi iyêl kap a ta hen iyôn menba, en toy emen ône têê jurgem. ⁴ Kirija enê emen wo têê jurgem hen kô nij menba, en gey wo ené lê kwôli bô magtubu a menba, en toy tôô kwôni om derômaran a kôlen iyôn ba: «Kwôlo enê emen bi wo hen kôl hen na, ju li kwôli bô magtubu a ré men, yêge sari bijné kwôni ré a men.»

⁵ Menba, mana wo derômaran a bi wo ené geli ré dji têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen ay kôbri wop gusurô ta si derômaran, ⁶ an dusu yiri nap hini Emen wop ôbi merê nap kwini wo dji derômaran men, sa terare men, cér a men nap anja kém ka yi bôrji a hen a men kôl iyôn ba:

«Are bay ka hen a sa haw hen a men diba, a yé dé dé a sôn ré nij.» ⁷ Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Kirija mana wo jôgij jurgem a ibé burujju tori na: Emen a deré kibi gengé wori wo na yi nap kini

uwôbêri wo ôbi na kôlij bay jé kari kañ bay kibri hen iyôn.»

⁸ Tôô kwôni wo ené toy ôm derômarañ a hen hô kôlen iyôn ba:

«Ô enjé môni magtubu to bôlij to yi kôbi mana wo dî têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen.»

⁹ Menba, en ô ligi mana bi wo hen añ en engereri ré ben môni magtubu hende to hen. Menba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Enje ju ôm. Hende a uyê kem a mega timne iyôn nijba, kirina bij bôm menba, a payrê dengôm.»

¹⁰ Menba, kirina en enje magtubu hende to hen kôbri a ôm menba, hende uyê keben a mega timne iyôn nijba, kirina bij bôn a na, payrê dengôm nañ danêre.

¹¹ Menba, bay hô kôlen a kôl iyôn ba:

«Hô ju ô kôlij bijé kwôlo Emen na kôl diré lé nañ tô yê bijé kwône men, emé iyére to gay gay a men, kibi yê bijé gay gay men, nañ kilmérji a men hen.»

11

Bay deré kwôlê wo Emen ka wôô hen

¹ Menba, bay ben gurô wo yêngi woñ jé are añ kôlen iyôn ba: «Ô ju ô jé *iyé Emen men, kini bê kwôbe men, ju dêñse bijé kañ bay tibé Emen ka mô ya hen a men. ² Nijba, derô haba ba, ju dî ba, dîba ju jé ré wôsa Emen dî bij na bay henêri ré hen. Añ sa iyére to yi nañ jengêre hen na, bay a dirêre lij têtij kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô. ³ Men bô geserê bi wo tôre pôrbu kibi wôô hen na, na joñ nañ bay deré kwôlê wupê wôô ka a tôbê bargay kañ mimé yirji a añ a uwôlij béré kwôlê wupê bij bijé.»

⁴ «Bay deré kwôlê wupê bay ka wôô hen na, ðebiji tumô Kelma Emen woñ ôbi sa bijé kêm ka sa terare a nà hen men, bay yi mega gurô wo bay uwôgeri olibiyé kwo wôô hen men, mega jelgare top teré lampa to wôô hen a men. ⁵ Bay deré kwôlê wupê bay ka hen na, hena kwôni ré kôl diré lij habré ba, tare a sé kibriji a uwoyéri deré. Na hen iyôn a bay ré deré

kwôni wo gey lij habré hen. ⁶ Wulê wo bay a uwôlij béré woji bi wo hen na, bay nañ néé woñ jôrij emen uwôngê men, kwo a lê kam bilij kwôbe hen men, kwoñ béé habré wo gay gay bi ré gelij tu bijé gusij mega wo bôrji gey a men.»

⁷ «Añ kirina bay uwôl béré woji bi wo hen kô nij na, tanare a so bô iyom wo ðogi a sa lê kumbul nañ ci añ hende a deréji. ⁸ Añ kwogelérji a yé kirij ka bô iyére to bay na bérin Kelma woji ya sa gurô tagelê hen. Sa iyére hende to hen na, bay gengere môñ *Sodôm nañ Ejipt.

⁹ Kwogelérji bi wo hen na, kwôné tô yê bijé men, tô môñ wo bijé men, bijé nañ kibi kwôlê woji wo gay gay hen a men, bay a era kêm sa gelé kwôy wulê subu nañ kwari añ bay a geyé bi kwôni ré emji ré.

¹⁰ Bijé ka sa terare a na kêm a sêji peré wôsa bay deré kwôlo Emen bay ka wôô hen ré ma nij. Bay a lê yi deré men, bay birij are perérji a a men, wô wo bay na ré gelij tu bijé gusij gañ. ¹¹ Kirina wulê wo subu nañ kwari bi wo hen kô nij na, Emen hô biji bul woñ merê tu geñ bôrji a añ bay hô béré añ hena ta. Bijé kêm ka gelji tô béré woji bi wo hen na, kemnare lij damaan. ¹² Kirina bay hena ta hen iyôn menba, bay toy tôô kwôni ôm dami derômarañ a kôlji iyôn ba: «Dayange ta na.» Menba, bay ðay ta peré kirij ka geri tu bay bareji a. ¹³ Kirij bay ka hen na, terare yebagij damaan. Añ iyére mô môj kene a menba, pôn tij peré sa bô iyére to dami hende to hen a. Terare hende to yebagij hen duu bijé dubu jurgem añ tôrji wo baa hen kemnare lij damaan añ bay ay kibi Emen wo derômarañ a.»

¹⁴ Haw hen bô emê wo jôgij wôô di jô nij, berênge dô kwo jôgij subu era hen ya.

Burunju to jôgij jurgem to bay ibe

¹⁵ Cêgi bô emê wo wôôyi bi wo hen na, *mana wo derômarañ a wo jôgij jurgem ibe burunju tori menba, en toy tôô bijé ôm wujuju derômarañ a kôl iyôn ba:

«Haw hen na, emé iyére to sa terare a nà,

na to Kelma wona Emen nap *Krist, kwo Emen dôri hen.

Emê iyére hende to hen a yé nap kunu.»

¹⁶ Menba, surjê ka tôre wôô kibi pôrbu ka mô sa gagay kenare woji tumô Emen a hen herinji aji diji kwiniji tòn tumôri a aji tibri. ¹⁷ Aji kôl iyôn ba:

«Jôbi ju na Kelma Emen wop ôbi ibé iyêre wo mô ca tumô, wo mô ya.

Nini lêm dosé wô kibi néé wom wo dê kirin wo ju day are kêm kôm a aji môrin sarji a hen.

¹⁸ Tô yê biné ka hônem né hen bôri na taréji sam a, ninba, haw hen na, na kwom jôbi a tare sarji a nin.

Men haw hen na, na Wulê wo já jôrin kwôlê sa biné ka ma nin hen men, na kwo já têbin bay jé kam kap bay kem hen sa kôbri a men.

Men, na kwo já têbin sa kôbi biné kam kêm kap kamrê nap ka iyêrnê ka bêm kwôlê hen men, men na kwop mênê biné ka mênê sa terare hen yôd aji a men.»

¹⁹ Kirina surjê bay ka hen iyêl kwôlê bi wo hen iyôn kô menba, kibi iyéy Emen to derômaran a bôlin menba, sunugu top binare yi bô a hen yi dan tu wolé menba, emen wulanê men, tô biné om men, emen ône men, terare yebagin men, garmê herin daman a men.

12

Iyore nap tanare to bay uwôgere dragôn hen

¹ Kirina are bay ka hen yi hen iyôn kêm kô nin na, angan gelé ka pôni si derômaran a. Angan gelé bay ka hen, na iyore to bargay kare na tare to tay aji sêl têere sa geserê hen. Jabga wo bay ayê joor wo yi sare a hen na, na têbêrne môj kibi wôô. ² Menba, iyore hende to hen yi kwo aji ta yê. Yê bi wo hen lere daman aji hende sôm yere.

³ Menba, en hô gel angan gelé ka dangi si derômaran a. Angan gelé bay ka hen na, na tanare to habin to gelin nap mara wo dami aji sê. Sare na jurgem nap jabga wop kenare têb têb a men, timpêre môj

men. ⁴ Tanare hende to hen na, dera kwa têbêrne pôni to yi kini subu hen nap esipne ba sa terare a nâ. Menba, hende dufu tumô iyore to ta yê hen aji kirina hende ré dô kema uwôl tòn nin ba, teré ayê emê. ⁵ Menba, iyore hende to hen yê kema wo a emê tô yê biné kêm nap néé wo dê kirin hen. Kirina hende dô kema bi wo hen uwôl tòn menba, bay ayri lew ôrin tumô Emen a men, tumô gagay kenare wori a a men. ⁶ Menba, yori ba, ge derô gwôlê kirin ka Emen na bu sa têrji bi hende ré ô gôsin yere ya hen kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô.

⁷ Menba, kumbul kurin derômaran a. Misêl mana wo derômaran nap manê kari sêjni nap mara wo dami bi wo hen nap manê kare men. ⁸ Menba, si Misêl bôyji aji dagaji aji bay uwôn kiniji derômaran a ré. ⁹ Aji bay daga mara wo dami bi wo hen nap bay tôre baa nô sa terare a nâ. Mara wo dami bi wo hen a na kalaw wo cay wo na lam biné wo bay uwôgeri Jabel men, Sidan a men hen.

¹⁰ Menba, en toy tôô kwôni om derômaran a kan a ta kôl iyôn ba:

«Kemnêj na wulê wo Emen gôlin nap na nap kununa nin men, ôbi gel wo diré nêlê are kêm men, dôbi a ré na ôbi sarji a men.

Néé dan na kêm kôbi *Krist a wori a wôsa ôbi daga ôbi kangê yênêrna kwôy kwôy tumô Emen wona hen aji.

¹¹ Ninba, yênêrna bay ka hen bôy ôbi kangê kirin bi wo hen na wô sa kibi kwôbri Kema Kwormo men, na sa kibi kwôlo Emen wo bay dô bin biné hen a men.

Wôsa bay ay yirji bin temare dîba bay kemna ré.

¹² Iyôn ba, kenbay ka derômaran ken li yi derê hanje nin.

Ninba, kwonge kenbay ka sa terare a nap ka bô cér a ka gelin gusin, wôsa bay daga Jabel ula sarige a aji bôri tari daman

wô wo wulê wop mênê wori wo ré baa da nin hen.»

¹³ Kirina mara wo dami bi wo na Sidan hen bô wo bay dagari ula sa terare a nâ, ôbi dô sa tê iyore to na yê kema iba

hen. ¹⁴ Menba, bay bij iyore hende to hen meserére wôô môj kwo keré iyôn bi ré uwôngij kwôy bij kirij ka Emen na bu sa têrji gengij sare derô gwôlê hen. Añ Emen a gesêre kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô kelan naj kalaw bi wo hen. ¹⁵ Kirija ôbi uwôn iyore hende to hen né hen iyôn nij na, ôbi boo kam so kibri a bôy lebôd lebôd môj kam cér iyôn bi ré dô iyore hende to hen ôrij. ¹⁶ Nijba, terare waj añ yi kam bay ka hen cê kô jôrij sa iyore hende to hen. ¹⁷ Kirija mara wo dami bi wo hen bô wo hende ré gôli ta nij hen iyôn na, bôri tari damañ añ ôbi hera kurij kumbul kwôngêre ka baa hen. Kwôngêre bay ka hen na, na ka bi kwôlê sa tôô to Emen a men, na bay bôô pôn sa tu kwôlê wo Jêsu na yêge sari hen a men. ¹⁸ Menba, mara wo dami bi wo hen dôrij ô dëbé kibi cér a.

13

Tanare to habij já so bô cér a

¹ Menba, en gel tanare to habij to sare jurgem naj timpére môj hen, ja so bô cér a. Añ kibi timpéri bi wo môj a hen na, jabga wôj kenare tôbij têb têb a, men sare hende to jurgem hen na, bay dî hini wôj tiiré Emen hen pôn pôn ya. ² Tanare hende to hen na, gelij naj cerew iyôn men, tere damné gelij naj tê tanare to bay uwôgere urs hen men, kebre gelij naj kibi kwo iyôn a men. Mara wo dami bi wo hen bij tanare to habij to gelij naj cerew hen néé men, gagay kenare men, tôô toj emê sa kirij a men. ³ Sa tanare hende to sare jurgem hen na, sare to pôn uwôn iyare toj temare nijba, jé hôrij. Añ li bijé ka sa terare a na kêm tiniji ge kay añ bay bi bôrji sare a. ⁴ Men, bay ay kibi tanare to habij to gelij naj mara wo dami hen wô wo hende a ré bij to gelij naj cerew hen néére men, bay ay kibi hende to gelij naj cerew hen kôl iyôn ba: «I a gôle ba? I a lê kumbul naj tu ba?»

⁵ Menba, hende uwôj tôô toj dij dengôre men, toj tiirij Emen a men. Hende uwôn tôô toj lij hen iyôn kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô, ⁶ menba, hende ay tô tiiré Emen men, tô tiiré hini

men, iyére tori men, bijé kêm ka mô derômaran a hen men, ⁷ hende uwôn tôô toj lij kumbul naj bijé ka Emen ka sa terare a na añ ré bôyji men, tô yê bijé ka gay gay men, tô môj wo gay gay hen men, kibi kwôlê wôji kêm na bô kôbre a men. ⁸ Añ bijé kêm ka sa terare a na a ayê kebre nijba, bijé ka hiniji na dij ca bô magtubu toj merê tu gej to Kema Kwormo wo bay na diri hen. Hiniji bi wo hen, na dij ca kirija tô terare na dij ré tô hen, na bay a ayê kebre ré mera.

⁹ «Kwôni wo maari ya ba, bi toy kwôlo na kelê a hen. ¹⁰ Hena Emen na ré genge bi kwôni ré yi dangay ba, a yé dangay. A hena ôbi na ré bi bay ré diri naj yebere ba, a mañ temay yebere men. Na hen iyôn a bijé ka Emen ré gelé ulê bôô wôji men, ayê bôô wôji a men hen.»

¹¹ Menba, en hô gel tanare to dangi to timpére wôô hena sa terare a na. Timpére bi wo wôô hen na, gelij naj kwo Kema Kwormo iyôn nijba, iyêlê a ré iyêl mega kwo tanare to habij to gelij mara wo dami hen. ¹² Hende ôrij naj tôô toj lij anga gay gay tu tanare to tumô hende to hen, men hende bu bijé ka sa terare a na eren bi ré ay kibi tanare to tumô to na uwôn iyare toj temare añ na jée hen men, ¹³ hende li angan ginê gay gay men, bi tare toj lamê hena derômaran a kurij sa terare a na tu bijé a kêm a men. ¹⁴ Sa kibi angan ginê kare bay ka hende li tumô tanare to cay hen na, hende lam bijé ka sa terare a na damañ bi tôre a. Añ hende kôlji bay ré jebe ani dî añ ré tibiji naj hini tanare to tumô to na uwôn iyay yebere toj temare añ bér hen. ¹⁵ Men, hende ôrij naj tôô toj lê añ bi kamré kan jibé ka gelij naj tanare to tumô hen bi ré iyêl men, hende biri tôô bi ré derij bijé ka kan ayê kibri hen men. ¹⁶ Men, hende ay tôô bi bay ré talij bijé kêm are kôbriji wôj gusurô a men kibi bisinji a a men. Bay ré talij bay yagê men, bijé ka damné men, bay upé men, bay nimré men, kam iyére men, limé a men. ¹⁷ Wulê bi wo hen na, kwôni wo angan talê bay ka hen naj yiri a na, ôbi a nê mê kelé ani ré men, dé anhari kani gara ré a men.

Anğan talê bay ka hen na, na hini tanare to gelij cerew hen men, anğan dênsê ka yi môj hene bi wo hen men.

¹⁸ Kwôni wo nap tu melênê ba, a henê tô kwôlê bi wo hen derê men, ôbi henê are ba, a henê tô anğan dênsê ka tanare hen na, na ka gawra. Anğan dênsê bay ka hen na arew jii nap tôre jii kibi jii. (666)

14

Kema Kwormo nap bijné ka ôbi jô sarji hen

¹ Menba, en hô gel Kema Kwormo ðebu sa keram wo bay uwôgeri *Sijnôn a nap bijné dubu arew nap dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka bay di hini nap hini Ibari Emen kibi bisinji a hen. ² Men, en hô toy tôô kwôni ôm derômaran a môj kam cér ka dami ka bôy iyôn men, ôm môj emen wo pôy ôm gururu hen iyôn men, tôô hende ôm dô môj bay ré di jêngê iyôn a men. ³ Bijné bay ka ðebu tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô ari déri ka pôrbu hen men, tumô surjê a hen a men hen na, na ka na ðubu nap Kema Kwormo sa keram wo bay uwôgeri Sijnôn hen, bay a kebé kurôn wo kôrbi. Kurôn bi wo hen na, bay a henê kebéri mera ðiba, kwôni wo ðangi hôn né. Bijné bay ka hen na, na bay a Kema Kwormo na ré jô sarji hen.

⁴ Men, bijné bay ka hen na, na ka na yij nap yébé ré hen men, kirij kêm ka Kema Kwormo ô ya ba, bay ô nap ði men. Bay a na bijné ka tumô ka Emen na jô sarji bi ré yi kari nap ka Kema Kwormo a men hen. ⁵ Men, na bijné ka ani ka habij na nap yirji a men, kwôlê wøj benare nap kibriji a a men.

Jerê kwôlo Emen wo manê ka derômaran a ka subu kôl kwôli hen

⁶ En gel *mana wo derômaran a wo ðangi uwôngga ta merag derômaran a erap nap Kwôlo Dôri wo yi nap kwini hen bi ðiré kôlij bijné ka sa terare a nà nap tô yê wo gay gay men, tô môj wo gay gay men, kibi yê bijné wo gay gay hen a men. ⁷ Ap ôbi kôl kan a ta kôl iyôn ba: «Kemnanje tini Emen ap ken ay kibri a men, wôsa kemnêj na Wulêri wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijné ka sa terare a nà nij.

Iyôn ba, ken heram Emen wøj ôbi dé derômaran men, sa terare men, cér wo dami men, nap hanê kam ka gay gay hen a men hen.»

⁸ Menba, en hô gel mana wo derômaran a wo jôgij wôô so derômaran a tô kwo tumô hen ap kôl iyôn ba: «Babilôn sa iyére dami hende to hen mène nij, hende mène na tiri a men wôsa hende li ap têrij tore toj yijare toj iyôn a tôj to kwoyre mega care iyôn hen gôr tô yê bijné kêm sa terare a nà.»

⁹ Men, en hô gel mana wo derômaran a wo jôgij subu so tô ka wôô hen ap kôl kan ta kôl iyôn ba: «I i wo ay kibi tanare to gelij nap cerew iyôn hen nap anga bay iyege gelij nap tu iyôn hen men, ði bay tali are bisini a men kôbri a a men hen na, ¹⁰ bô tarê wo Emen a liri mega wo care to kwoy kwôni iyôn. Bô tarê wo Emen bi wo hen na, map mega tu iyêrgê iyôn. Ap ôbi a gelij gusij bô tare a men, bô puder to bô gusij bunu a hen men, tu manê ka derômaran a men, tu Kema Kwormo a a men. ¹¹ Tare hende to a uwoyé bijné bay ka hen na, gusôre a yé hen iyôn kwôy nap kwini wôsa bay tubu tanare hende to hen nap anğan jebé ka gelij nap tu hen men, bay talji hene sarji a a men hen na, bay a gelij gusij yoyre nap tu tare ðiba, kini derê bul woji a napê.»

¹² Iyôn ba, kenbay ka ken bi kwôlê sa tôô to Emen a men, ken bi bônje sa Jésus Krist a hen a men na, ken lêjnê tô ayê bôô wøjge a.

¹³ Men en hô toy tôô kwôni ôm derômaran a kôlen iyôn ba: «Li bô magtubu a iyôn ba: «Kemnêj na, yi derê yi wô sa ka ma tô ayê bôô woji a hen.» Men, Tunu toj hendi bô bôre kôba, kôl iyôn ba: «Yi derê yi wô sa bijné ka ma tô jé wo Kelma hen na, bay a derê bul wôsa jé lêreji wo dôri kôbe tôrji.» »

Anga a sa lê bijné Wulê wo Emen a sa jôrij kwôlê sa bijné ka sa terare a nà

¹⁴ Men, en hô gel kirij ka geri ka bôri menba, ani gelij nap gawra iyôn mô sara. Gawra bi wo hen dôbe jabga wøj kenare wøj lôr a sari a men, bu marew wo ði a kôbri a men. ¹⁵ Men, en hô gel *mana wo

derômaran a so bô *iyéy Emen a an kôlij kwo mô sa kirij ka geri a hen iyôn ba: «Ay marem wom ju walij kaw wôsa kaw né kô an tay walêrji nê m nij.» ¹⁶ Menba, mana wo derômaran a wo ré mô sa kirij ka geri a hen ay marem walij kaw ka sa terare a nà kêm an.

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômaran a wo danji so bô iyéy Emen a derômaran a ôbi kôba, bu marem wo dii kôbri a men.

¹⁸ Men, en hô gel mana wo derômaran a wo danji wo ôrij nan né sa tare a hen hena kini bê kwôbe a sa uwôge kwo dibij nan marem wo dii a kôbri a hen kan a ta kôli iyôn ba: «Era ju sa wal telay tijador to sa terare a nà wôsa né kô nij.» ¹⁹ Menba, ôbi ay marem wori eran sa walij telay tijador hende to hen ay ôrij bê kirij uwôrêre a. Kini uwôrê telay tijador hende to hen na, gel na bô tarê wo Emen. ²⁰ Kirij uwôrê yê tijador hende to hen na, yi kelan nan iyére kirija bay uwôrêre menba, na kwôbe a so bu kibi yêndê ta gêj an bôy môj kam cér iyôn ô kwôy kilométer arew subu.

15

Manê ka derômaran a ka jurgem ka debij nan anjan gelinare bijé gusij pôn pôn kôbri a hen

¹ Menba, en hô gel ari gelé ka dami ka dê kirij derômaran a. Na manê ka derômaran a ka jurgem ka debij nan anjan gelinare bijé gusij ka jurgem kôbriji a hen. Anjan gusij bay ka hen na, bay a na gerjê bô tarê wo Emen nij.

² Men en hô gel are sél kalala môj gaasa iyôn an yi môj tare ré lamij bô a iyôn. Men, en gel bijé ka na kan bê bôrji sa tanare men, sa anjan jebé ka gelij nan tu hen men, kan talê hene yirji a hen a men kwôy ayij joor hen na, debji sa kirij bay ka hen nan jêngê ka Emen biji hen kêg kêg kôbri a. ³ An bay di jêngê kebij kurôn mega kwo mana wo Emen *Moyis hen iyôn men, kebji mega kwo Kema Kwormo hen iyôn a men. Bay kebe ô m iyôn ba: «Jôbi Kelma Emen wôj ôbi ibé iyêrê men,

jé lêrem dê kirij an dô a men hen.

Ju na Kelma sa emê iyére to sa terare a nà kêm men,

jé lêrem yi nan geréri men, na tiri a men.

⁴ Hen ba i a kanê bêm kwôbe ba men, i a nê m ê kanê ayê kebem a men ba?

Wôsa jôbi pôn nêj ham a yé nan jêngêrem.

Na ôbi á, tô yê bijé kêm ré era tumôm a sa heramem wô jerê kwôlê wom wo yi nan geréri hen.»

⁵ Cêgi kurôn bi wo bay kebe hen na, en hô gel kibi *iyéy Emen to derômaran a bôlij nan iyére toj danare to bay li nan bargay toj bijare to Emen. ⁶ Men, en gel manê ka derômaran a ka jurgem ka ré nan anjan gelinare bijé gusij kêg kêg kôbriji a hen so bô iyéy Emen hende to hen a. Bay tôbe bargay ka bôri terij terij yirji a men, ha tô bôrji nan arij wôj lôr a men. ⁷ Perê ari dé Emen ka pôr bu hen na, kwo pôn bi manê ka jurgem hen bô gerêngê wôj lôr jurgem wo bô tarê wo Emen wôj ôbi merê nan kwini hen wiinê ta hen. ⁸ Danjare to Emen nan né wori wôn bô iyére tori môj gusô iyôn, an kwôni nê m sé bô a ré kwôy wo gusij to jurgem to manê bay ka hen gelij bijé hen a kôrij.

16

Ari bô tarê ka Emen ka yi bô bô gerêngê ka jurgem hen

¹ Menba, en hô toy tôô kwôni ô m kan a ta bô iyé Emen kôlij *manê ka derômaran a ka jurgem hen iyôn ba: «Erêngê ken ô bê anjan bô tarê ka Emen ka yi bô bô gerêngê wo jurgem hen kêm sa terare a nà.»

² Menba, *mana wo derômaran a wo tumô ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa terare a. Menba, iyare to habij to wulbéré kirij hen li bijé ka ari talê ka tanare to habij yi yirji a hen men, ka tebe anjan jibé ka gelij nan tu hen a men.

³ Men, mana wo derômaran a wo wôyi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami a. Menba, kami cér wo dami bi wo hen belij kwôbe môj kwôbri

temay gawra iyôn, aɲ aɲga mô tu geɲ bô cér wo dami bi wo hen a na ma kêm.

⁴ Men, mana wo derômaran a wo subi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kam cér a men, bô tô hanê kam a aɲ bay kêm belij kwôbe. ⁵ Menba, en toy tôô mana wo derômaran a woɲ ôbi sa kam hen heram Emen kôl iyôn ba: «Jôbi ju na Emen wo ju yi aɲ jengêrem, ju mô ca tumô, ju mô ya kwôy aɲ kunum men, ju na kwôni woɲ derôre wôsa jerê kwôlê wom yi aɲ tô geréri. ⁶ Wôsa bijné ka na bi kwôbri bay kem aɲ bijné kam a men tôɲ hen na ju biji kwôbe bay yi. Bay liji hen iyôn na ya.» ⁷ Menba, en toy tôô kwôni ôm si kini bê kwôbe iyôn kôl iyôn ba: «Jôbi Kelma Emen woɲ ôbi ibé iyêrê, jerê kwôlê wom na kwoɲ tiri men, na aɲ tô geréri a men.»

⁸ Mana wo derômaran a wo pôrbi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri hen sa tare to tay a aɲ hende enge môɲ tare iyôn aɲ bi ré sôderê bijné. ⁹ Kirijna tare hende to uwoy dê kirij hen sôderê bijné hen iyôn na, bay tiiré hini Emen wôsa ôbi a ré joɲ aɲ gusij hende to hen, aɲ bay kaɲ dé jé lêreji wo habij hen baa men, kaɲ heramê Emen a men.

¹⁰ Mana wo derômaran a wo bayi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa gagay kenare wo tanare to habij hende to hen a menba, kirij belij hendu sa emê iyére to tanare to habij hende to gelij aɲ cerew hen aɲ bijné emnê kapniji wôsa bay gelij gusij daman. ¹¹ Wo bay ré dî jé lêreji wo habij wo bay na lêrê hen baa aɲ hen na, bay tiiré hini Emen wo derômaran a wô iyare to gelji gusij hen dî.

¹² Menba, mana wo derômaran a wo jii ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami dê iyôn wo bay uwôgeri Eprat hen a, aɲ cér bi wo hen hay aɲ janij geré bij kilmé ka hena si kini sé tare iyôn hen ré ôrij lij kumbul.

¹³ Men, en gel tunu to habij subu gelij môɲ bira iyôn. To pôni so kibi mara wo dami hen men, to pôni so kibi tanare to habij to gelij aɲ cerew hen men, to pôni so kibi bay kibi Emen kaɲ bay benare a a men. ¹⁴ Tunu to habij hende to hen hena

na ligi Sidan a men, hende lêrê aɲgaɲ gijê kwôy kwôy a men. Men, hende ô ligi kilmé ka sa terare a na kêm wô dayrêji aɲ lij kumbul Wulê wo dami wo Emen woɲ ôbi ibé iyêrê hen.

¹⁵ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Dénge tu melênê sa yerɲge a wôsa na hera mega ôbi gemsare iyôn. Aɲ yi derê a yé wô sa kwôni wo mô tu geɲ aɲ, gem bargay kari dfa aɲ bi kirijna ené hera ba, diré tôbê yiri aɲ bi kwôni ré gel tôri ré men, tayre ré sa diri ré a men.»

¹⁶ Tunu to habij hende to subu hen na, day kilmé ka sa terare a na kirij ka bay uwôgeji aɲ kibi hébre Harmagedôn hen.

¹⁷ Menba, mana wo derômaran a wo jurgem hen ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kal a ta menba, tôô kwôni ôm bô *iyéy Emen a si kini gagay kenare wori a kôl iyôn ba: «Na kerêri nij.»

¹⁸ Menba, wulanê emen berare kirij men, tôô gawrê ôm men, emen ône men, terare yebagij daman dê kirij a men. Kirijna Emen na dîɲ bijné kwôy saɲ kemnêɲ hen na, kwôni gel terare yebagij môɲ to na hen iyôn né. ¹⁹ Sa iyére to dami wayrij kirij subu men, sa iyére to tô yê bijné bijné mênij a men. Menba, bô Emen jebri sa habrê wo Babilôn iyére to dami na li hen aɲ ôbi buru hende yi kami tijador bô tarê wori. ²⁰ Kirij ka hay ka kaarij derô cér a hen na, kam tun sarji men, keram bilij yi némij aɲ sa terare a men. ²¹ Garmê ka damné damné herij derômaran a sa bijné. Garmê pôni ba, né nêni némij aɲ pagé sugôr tôre pôrbu. Menba, bijné tiiré hini Emen wô gusij hende dê kirij to garmê gelji hen.

17

Bay ay Babilôn sa iyére to dami hen gengij aɲ hendi wônijare toɲ têrij

¹ Menba, *mana wo derômaran a wo pôni perê ka jurgem ka na fu bapa gerêngê kôbri a hen, era sa kôlen iyôn ba:

«Era na sa gelem jerê kwôlê wo bay a sa jerê sa sa iyére to bay ayre gengij hendi yijare toɲ têrij to dami. Sa iyére hende to hen yi na kibi cér wo gay gay a hen.

² Añ kilmé ka sa terare a nà yiirijñ nañ tu men, ßijé ka sa terare a nà kôba, yijñ nañ tu men, añ têrijñ tore hende to hen kwoyréji môn care iyôn a men.»

³ Menba, Tunu tojñ hendi bô bôre sa wôn bôn añ mana wo derômarañ a ôrijñ nañ en derô gwôlê menba, en gel iyore mô sa tanare sêy a. Tanare hende to hen na, sare jurgem men, timpére môj a men. Añ hini woñ tiiré Emen gôr yere.

⁴ Iyore hende to hen na, dôbe bargay ka sêy men, hendu silim silim a men yere. Hende elage yere nañ anğan kalmare ka bay li nañ lôr men, mérjñ wo gay gay hen men, hende ßu baña gerêngê woñ lôr wo anğa habijñ ka gengijñ sa wônijare tore tojñ têrijñ hende to hen wôn ta a men.

⁵ Men, bay ði kibi bisijne a hini wo kwôni hôn bôri ré hen. Hini bi wo hen ôm iyôn ba: «Babilôn iyére to dami, na yo bay wônijare tojñ têrijñ men, yo anğa habijñ ka sa terare a nà.» ⁶ Men, en gel iyore hende to hen yi kwôbri ßijé ka Emen ka yi nañ jengêrji hen men, kwôbri ka bay na dirji wô kibi kwôlo Jêsu wo bay na dô hen men. Añ kwôbriji bi wo hen kwoyrére kiyañ kiyañ môn care iyôn.

Kirijña en bôre hen iyôn menba, tunun ge kay. ⁷ Menba, mana wo derômarañ a bi wo hen kôlen iyôn ba:

«Wô mi a jeré bi tunum ge kay hen iyôn ba? Na dôrem tô kwôlo gengijñ sa iyore hende to hen nañ kwôlo gengijñ sa tanare to sare jurgem nañ timpére môj to hende hen bem ju toy. ⁸ Tanare to ré jeré gele hen na, na yi ya nijba, haw hen hende nañ nij, nijba, tôre to cêgê na, hende a so bô iyom wo tôri nañ hen añ a erê bi Emen ré mênere añ yôd. Añ ßijé ka sa terare a nà ka hiniji na nañ bô magtubu tojñ merê tu geñ a kirijña Emen na ðijñ tô terare yeñ hen na, kirijña a sa gelé tanare hende to hen na, tiniji a geré kayê wôsa tanare hende to hen na ya, añ haw hen nañ añ tôre to cêgê ba, a so hera hen.»

⁹ Men, mana wo derômarañ a bi wo hen hô kôlen iyôn ba: «Bi ßijé erem tô kwôlê bi wo hen dô dema bay ré henê. Wôsa sa tanare hende to jurgem hen na, na keram wo jurgem wo iyore hende to hen mô sara

hen men, na kilmé ka jurgem hen a men.

¹⁰ Kilmé bay ka jurgem hen na, ka bay hen nañ nij, añ kwo pôn ôm kenare baa ya men, kwo jurgem woji a baa, añ kirijña ôbi a so na, a sa emê kenare, nijba, ôbi a sa emê kenare hende to hen sem né.

¹¹ Tanare to na ya tumô nijba, haw nañ nij hen na, hende a na kelma wo jôgijñ marge men, na perê kilmé ka jurgem bay ka hen a a men. Añ kirijña hende sa so hera nij na, a erê bi Emen ré sa mênere yôd hari nij.»

¹² «Timpé tanare hende to môj to ju gel hen na, na kilmé ka môj ka baa emê kenare tô hen. Nijba, Emen a sa biji tôô bi ré ômijñ kenare nañ tanare hende to hen pôn. ¹³ Kilmé bay ka môj hen na,

ermé woji na pôn, tôô toji tojñ emê iyére men, néé woji a men na, bay ði bijñ tanare hende to hen. ¹⁴ Bay a lê kumbul nañ Kema Kwormo nijba, ôbi a bôyji wôsa na ôbi a na Dami woñ sa kilmé men, Dami wo damné a men. Añ ßijé ka ôbi uwôgeji añ cobji añ na bay bôô pôn hen na, bay kôba, a biyé kumbul nañ ði men.»

¹⁵ Menba, mana wo derômarañ a bi wo hen hô kôlen iyôn ba: «Cér wo jeré gel hendi wônijare tojñ têrijñ ré mô sara hen na, na tô yê ßijé ka gay gay men, tô môn wo gay gay hen men, kibi yê wo gay gay wo sa terare a nà. ¹⁶ Kwo gengijñ sa timpé ka môj ka ju gel hen men, tanare hende to hen a men hen na, bay a kañê hendi yijñare tojñ têrijñ hende to hen yôd men, bay peré anğare kêm men, bay a terê bargay yere a añ ðere tôre senge men, bay a yêgerêre emê añ tôre wo baa ba, bay a uwoyé añ a men. ¹⁷ Wôsa na Emen a bijñ kilmé bay ka môj hen ermé bi bay ré bijñ añ lijñ anğa ôbi gey hen. Kilmé bay ka hen ðañ kibriji añ ðijñ tôô toji tojñ emê iyére hen bijñ tanare hende to hen kwôy wo kwôlê wo Emen na kôl hen ariri ré lijñ.»

¹⁸ «Men, iyore hende to jeré gele hen na, na sa iyére to dami to ôm sa kilmé ka sa terare a na kêm hen.»

18

Mênê kurijñ sa Babilôn a

1 Menba, en hô gel *mana wo derômaran a wo ôriñ nan tôô hen herbo tön sa terare a nà, an dampare tori to dami hen berare kirin dan dan an. 2 Ôbi kôl nan tôri to dami kan a ta kôl iyôn ba: «Babilôn iyére to dami mênin, hende mênin yôd an nin. An hende yi na kini merê tunu to habin men, tunu to habin to yôn yôn kôba, mô ya men, ciré mega gundu men, dunu men, ka habinê ka biné gey ré hen kôba, mô ya a men. 3 Yinare tore ton têrin hende to hen kwoyré tô yê biné ka sa terare a nà mega care iyôn men, kilmé ka sa terare a nà yirin nan tu men, bay jenga kôba, sa kibi yinare tore ton iyôn a tön hende to hen na, bay uwônin are daman hen men.»

4 Menba, en toy tôô kwôni wo dangi om derômaran a kôl iyôn ba: «Kenbay biné kanê na, sênge bôre a an, wô wo ma ka lê têrin tore hende to hen men, wô wo bô emê maa kurin sarngé a nan tu a men. 5 Wôsa têrin tôre hende to hen dayrin sa megare a megare a kwôy ô ta derômaran a an Emen erem sa ari lê kare ka habin bay ka hen a. 6 Gusin to hende na gelin biné hen na, ken gele hen iyôn têj hôrin a men, habré wo hende na lin biné hen na, ken lere dê an men, gwore tore to hende na jén care to maani bô a bin biné hen na, ken jé bô wô bô a buru hôrin. 7 Geléngere gusin daman an bi dengôre ôle bôd bôd mega hende na môrin dô an na din dengôre hen iyôn. Wôsa hende kôl iyôn ba teré na tólômne dîba, teré na mamne ré men, bô emé wôni ré kurin sara ré a men. 8 Na ôbi á, ompare men, bô emé temare nan kurôn ré sa sare a tu tare pôn nêñ hen, wôsa bay na yi gengin na sare. Tare kôba, a uwoyére wôsa Kelma Emen wo a jerê kwôlê sara hen na, na ôbi ibé iyêrê.»

9 Kilmé ka sa terare a nà, yin yinare ton têrin nan tu men, na môrji bô derê wore a a men, hen na, kirina bay a gelé gusô tare to bay uwoyinne hen na, bay a sômê sên dengôrji bera bera kwôle. 10 Mênê wore bi wo kurin sara hen na, liji kemnare an bay sôm dîbin sêd an kôl iyôn ba: «Mênê won mi a kurin sara gelin hen iyôn ba?»

Ayi! Babilôn iyére to dami nan ton hende néé hen ana mênê ré hena sa pôn nêñ kurin sara yi hen ba?»

11 Men, bay jenga ka sa terare a nà, kêm kôba, a sômê sên dengôrji wô angan gara kaji ka kwôni won ôbi kelérji nan nin hen. 12 Angan gara kaji bay hen bay a na: lôr men, lari men, mérin nan nan ka tôrji gay gay hen men, bargay ka lêy men, ka hendi silim silim hen men, ka sêyi men, bargay ka dangi ka gay gay hen men, gurô wo tôri gay gay wo dîné dô hen men, anga gay gay ka bay li nan kan jun hen men, ka nan gurô wo gararin gan hen men, ka bay li nan musure to bay uwôgere burônj hen men, musure men, keram wo bay uwôgeri marbre hen a men. 13 Men, angaji kan gara ka dangi na: gurô wo bay uwôgeri kanêl hen nan ka dangi men, ider men, kalmê ka bay uwôgeji *miir men, ansas men, care men, weñ men, mête to bay uwôgere blé hen men, kurman kuré men, kilbê men, gangê men, yêndê men, pus men, limé men, gawrê ka bay eran gara hen a men. 14 Menba, bay sôm an kôlin Babilôn iyôn ba: «Anga dôri kêm ka na mu gey uné hen mênin men, ari uné karê kêm nan angarê ka dôri ka na mu gey hen, bay a mênê kerê yé hen an ma hô unéji ré nin yôd.» 15 Bay jenga bay ka na uwôn angare bay ka hen an yin gawrê hen na, kemnare liji wô mênê wore bi wo hen an bay a sômnê dîbin kelan kelé iyôn ba: 16 «Ayi! na mênê won mi a kurin sa iyére to dami to hen gelin hen iyôn ba? Wôsa na sa iyére to na yi môñ iyore to tôbe bargay ka lêy hen iyôn men, ka hendi silim silim men, ka sêyi men, ka gararin daman men, na tôbe angan kalmare kan lôr men, mérin nan nan ka gay gay hen a men. 17 Tu tare hende to pôn nêñ hen mera a ari uné karê ka kêm hen ré mênin gurôn an hen iyôn ba?»

Menba, bay ayê gôni bato men, bay erê kergare men, ka li jé bô bato a hen men, bato to dangi to ô bisilé bô cér a hen a men na, bay kôba, debe sêd an. 18 Menba, kirina bay gel gusô tare to uwoy iyére hende to hen na, bay om

nañ gura bêd bêd kôl iyôn ba: «Iyére to dami to a némijn nañ to na ba, ya hare ba?»¹⁹ Menba, bay sôm sêñ dengôrji bera bera añ kebe terare bê a sarji añ kôl iyôn ba: «Ayi! iyére to dami to na a mênijn yé hen ba? Na hende to bay iyéy bato kêm uwônijn are sare a hende a mênijn tu tare pôn mera yé hen ba?»

²⁰ Haw hen kenbay ñijné ka derômarañ lêngge yi derê wô mênê wo sa iyére hende to hen mênijn nijn hen. Men kenbay ñijné ka Emen men, bay jé kari men, bay kibri a men, kêm na lêngge yi derê wôsa ôbi jô kwôlê sa iyére hende to hen wô kibi habrê wo hende na lêngge hen.

²¹ Cêgi kwôlê bi wo hen a menba, *mana wo derômarañ a wo ñangi woñ ôbi néé era sa ay keram wo dami môn kwon yirijn kuré iyôn añ uwôl bô cér a kôl iyôn ba: «Bay a ula Babilôn iyére to dami bô cér a nañ néé mega wo hen iyôn añ kwôni a gelére cêgê ré kwôy nijn. ²² Añ kwôni a toyé jêngê ré nijn men, kurôn woñ yi derê ré men, telére nañ burupju a emê bô Babilôn a ré nijn men, kwôni a gelé bay lê anğan joriyare bôrê a ré nijn men, kwôni a toyé né keram woñ yeré kuré bôrê ré nijn a men. ²³ Men, kwôni a gelé tô depere engé bôrê ré nijn men, kwôni a toyé tô ñijné ka mô kini gerê iyére a ré nijn a men, wôsa bay jengga karê na, na bay uwôyrê yirji gôlijn megêrji kêm men, na mu lam ñijné nañ mesére toré a men.»

²⁴ Añ na na Babilôn a a kwôbri bay kibi Emen men, ñijné kari nañ ñijné kêm ka bay na walê tôrji sa terare a nà ré yi ya hen.

19

¹ Cêgê kwôlê bi wo hen menba, en toy tôô ôm môn tôô kwônê ñijné iyôn si derômarañ kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayênge kibi Emen wona wôsa ôbi a gôlijn nañ na men, ôbi dé heramê men, ôbi na ôbi néé a men.

² Men, jerê kwôlê wori na kwon tiri men, na nañ tô geréri a men

a ôbi na ré jôrijn kwôlê sa hendi yijare toñ têrijn to mênê ñijné ka sa terare a nà nañ jé lêre bi wo iyônijn hen,

ôbi a, Emen né di bare wô deré wo hende na duu manê kari hen.»

³ Menba, tôô hende to hen hô kôl iyôn ba: «Aléluya, ayênge kibi Emen, wôsa gusô tay iyére to dami hende to uwon hen na, a gusulé na hen iyôn kwôy nañ kwini.»

⁴ Menba, surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen nañ ari dé Emen ka pôrbu a men hen cibji gubarji tumô Emen wo mô sa gagay kenare a hen añ heramiri kôl iyôn ba:

«*Amên, bi yi hen iyôn. Aléluya, ayênge kibi Emen.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa gerê iyére to Kema Kwormo

⁵ Menba, tôô kwôni ôm si kini gagay kenare wo Emen kôl iyôn ba:

«Ayênge kibi Emen wona kenbay manê kari kêm men, kenbay ka damné nañ ka beray kêm ka ken kemnañ tini hen.»

⁶ Menba, en hô toy tôô kwônê ñijné hen hô ôm môn néé kam ka dami ka bôy iyôn men, môn enê emen wo pôn ôm gururu hen iyôn añ kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayênge kibi Emen wôsa Kelma Emen wona woñ ôbi ibé iyêrê hen gel emê iyére tori.

⁷ Iyôn ba, na sênge peré men, na lêngge yi derê men, na heramêngerji a men, wôsa kemnêñ na wulê wo Kema Kwormo a gôrijn iyére

nañ iyore to na nañ yere gemni hen.

⁸ Añ bay buru geré bi ré dôbe bargay ka sél terij añ eñné bid bid hen.»

Bargay bay ka hen na, na anga dôri ka ñijné ka Emen li hen.

⁹ Menba, mana wo derômarañ wo pônij kôlen iyôn ba:

«Li bô magtubu a kôl iyôn ba: <Ñijné ka bay uwôgeji bi ré era kini gerê iyére to Kema Kwormo hende to hen na, yirji a sa dôrji.> »

Men, ôbi hô kôlen iyôn ba, kwôlo ñiré kôlen hen na, ré na kwôlê woñ tiri wo Emen bi a ré kelê hen.

¹⁰ Kirijna en toy hen iyôn menba, en cubu guban tumôri a bi ené tibri menba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Tebe Emen, dîba, ju teben nôbi ré wôsa nôbi kôba, ena mana wo Emen môñ jôbi nañ yêñêm ka dëbu gerañ sa kwôlo Jêsu na yêge sari hen men.»

Na tu kwôlê bi wo hen a na biñ bay kibi Emen néérji hen a men.

Kwôlo gengij sa kwo d'ay henda wo bôri hen

¹¹ Derômarañ bôlij menba, en gel henda wo bôri dëbu ya kwôni wo mô sari a hen na, bay uwôgeri ôbi bô pôn men, gawra woñ tiri a men. Na kwôni wo jô kwôlê men, li kumbul nañ kini a men.

¹² Tiri enné môñ kôli tare iyôn men, tôte jabga woñ kenare kwône sari a men, bay dî hini wo kwôni hôn né hen a na ôbi pôn nêñ hari a henê hen sari a men, ¹³ ôbi dôbe bargay ka dami ka bay dôbe a bô kwôbe a men, añ hini ôm «Kwôlo Emen» a men. ¹⁴ Añ bay kumbul ka derômarañ ka tôte bargay ka lêy ka bôserê kañ kañ dayji sa yêndê ka bôserê añ ôriñ tôri a. ¹⁵ Men, yebere to dîi si kibri a añ na nañ yebere hende to hen, a ôbi ré sêñ tô yê ñiné hen men, ôbi a emêji nañ tôô to dami men, ôbi a dîrêji môñ bay dôriñ yê gurô uwôriñ kamni wô lij care iyôn. Ôbi bi wo hen iyôn a gelé wo bô Emen woñ ôbi ibé iyêrê hen ré tari damañ sarji a. ¹⁶ Bay dî hini yi bargay kari a men, bilpéri a a men, kôl iyôn ba: «Dami wo damné men, Dami wo kilmé a men.»

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômarañ wo d'angi dëbu sa tare a añ uwôgera ciré kêm ka uwônge ta derômarañ a hen añ kôlji nañ tôri to dami kôl iyôn ba: «Eranje ken sa ôm geserê wo dami wo Emen li hen. ¹⁸ Eranje ken sa ôm temay kilmé men, temay bay kumbul nañ bay sarji men, temay yêndê nañ bay dayêrji men, temay ñiné kêm men, temay kam iyére men, temay limé men, temay ñiné ka damné nañ temay ka beray a men.»

¹⁹ Menba, en gel tanare to habij to gelij nañ cerew hende to hen nañ kilmé ka sa terare a na dayrê asgarñê kaji bi ciré lij kumbul nañ kwo mô sa henda wo bôri a hen nañ asgarñê kari. ²⁰ Menba, kwo mô sa henda wo bôri a hen nañ asgarñê kari

bôyji tanare to habij hende to hen nañ *ôbi kibi Emen woñ ôbi benare hen. Ôbi na li giñê ture a añ na lamij ñiné ka ari talê ka tanare hende to hen yirji a hen men, na liji añ bay tebe ari jibé ka gelij nañ tu hen a men hen. Kirijna bay bôyji tanare hende to hen nañ ôbi kibi Emen woñ ôbi benare hen a men na, bay biji geñ bô tare a. Tare hende to hen yi môñ kam cér iyôn men, uwoy damañ mega puder toñ tay bunu to lurij hen iyôn a men. ²¹ Asgarñê ka tanare to habij hende to hen na, kwo mô sa henda wo bôri a hen derji kañ kô nañ yebere to si kibri a hen. Añ ciré kêm sa dañ ôm temayriji uwiyrê.

20

Kwôlo gengij sa elê wo dubu hen

¹ Menba, en gel *mana wo derômarañ a herbo tôñ sa terare a na. Ôbi ñu lakêlê kañ belê kibi iyom wo tôri nañ hen nañ gangi masure to dami kôbri a. ² Añ ôbi ô beré mara wo dami wo na kalaw wo cay wo na Jabel men, Sidan a men hen, harêri nañ gangi masure to dami hende to hen bi ré yi hen iyôn kwôy elê dubu. ³ Kirijna mana wo derômarañ bi wo hen harêri hen iyôn menba, ayri uwôl bô iyom wo tôri nañ bi wo hen a, añ lugu kibri: añ surij perêd perêd ta dîba, ré hô ô lamé ñiné ka sa terare a na ré nij kwôy wo elê bi wo dubu hen a kerê. Menba, bay a derari ula ta sem iyôn mera.

⁴ Cêgê menba, en gel gagay kenare kwônê. Añ ñiné ka mô sara hen na, Emen biji tôô bi ré jôriñ kwôlê sa ñiné. Men, en gel tini ñiné ka Emen ka bay na walê tôrji kaa wô wo bay na na, bay bô pôn sa kwôlo Jêsu na yêge sari biji hen men, sa kwôlo Emen a a men hen. Men, wô tibé wo bay na kañ tibé tanare to habij hende to gelij nañ cerew hen nañ angañ jebé ka gelij, nañ tu iyôn hen men, wô kañê wo bay na kañ angañ talê kare kibi bisinji a men, kôbriji a a men hen. Añ ñiné bay ka hen bér añ a emêji iyére nañ *Krist kwôy elê dubu. ⁵ Bay a na ñiné ka ji si kampê tumô añ tô ka baa hen na, elê wo dubu a kerê pa dema bay ré jê sé kampê tô. ⁶ Bijné bay ka ji si kampê tumô

hen na, terê kibi yi wô sarji wôsa bay yi nañ jengêrji men, yi derê yi wô sarji a men añ temare to têê wôô a deréji ré nij men, bay a yé bay bê kwôbe tumô Emen a men, tumô Jêsu Krist a men, bay a emê iyére nañ Krist, kwo Emen dôri hen a men kwôy elê dubu.

Gerjé kumbul

⁷ Kirija elê wo dubu bi wo hen kô nij na, bay a dera Sidan beseréri ulê ta sem. ⁸ Añ ôbi a erê wô lamê tô yê ñiné ka sa terare a na kêm. Tô yê ñiné bay ka hen na, bay uwôgeji Gôg nañ Magôg añ dayraji bi bay ré ô kumbul upé Emen. Bigné bay ka hen kwône môñ hal wo kibi cér a iyôn. ⁹ En gel ñiné bay ka hen wubo nañ kirij kirij sa terare a nà sa mér kini merê ñiné ka Emen nañ iyére to ôbi geyre hen ta. Menba, tare hena derômarañ a sa uwoyréji duu gerêd añ. ¹⁰ Kwo Sidan wo na lam ñiné hen na, bay biri uwôl bô tare to yi môñ kam cér iyôn añ uwoy mega puder toñ tay bunu to lurij hen iyôn a men. Bay uwôli na bô iyom wo tôri nañ wo bay na bijn tanare to habij na nañ *ôbi kibi Emen wop ôbi benare hen ya hen. Añ bay a gelij gusij hen iyôn kwôy nañ kwiniji.

Gerjé jerê kwôlê

¹¹ Menba, en gel gagay kenare wo dami wo bôri terij añ kwôni mô sara. Men, en hô gel sa terare nañ derômarañ gerji wolé kelañ nañ ði añ kwôni a geléji cêgê ré nij. ¹² Menba, en hô gel damné nañ ka beray ka na ma hen ðebiji tumô gagay kenare bi wo hen a. Menba, kwôni pôl magtubu nañ kwônêre men, kwo ðaŋgi bôl magtubu to na toñ merê tu geñ. Kirija magtubu hende to hen pôlij hen iyôn nij na, Emen jô kwôlê nañ geréri sa ñiné ka na ma a hen nañ jé lêreji, jé lêreji mega wo na li bô magtubu hende to hen a iyôn. ¹³ Bigné ka cér na pôrji hen soji men, ka sa iyé temare a hen soji kêm a men añ bay jô kwôlê sarji a nañ jé lêreji, jé lêreji. ¹⁴ Menba, bay bi si temare nañ sa iyére tore kêm bô tare to woli hende to hen, añ na hende a na temare toñ têê wôô hende. ¹⁵ Men, kwôni wo hini nañ bô magtubu

toñ merê tu geñ hende to hen a na, bay a ulêri bô tare hende to hen a a men.

21

Derômarañ to kôrbi nañ sa terare to kôrbi

¹ Menba, en gel derômarañ to kôrbi nañ terare to kôrbi wôsa derômarañ to tumô hen nañ terare to tumô hen nañ nij men, cér kôba, nañ a men. ² Men, en gel iyére to yi nañ jengêre to na Jérusalêm to kôrbi to hena derômarañ a ligi Emen a hen herbo tôn. Hende pana yere mega temale panij yere teré ôrij kurô iyôn. ³ Menba, en toy tôô kwôni ôm kañ a ta si kini gagay kenare iyôn kôl iyôn ba: «Gelêŋge haw hen kirij ka Emen a môrij hen na, na perê gawrê nij. Ôbi a merê nañ ci men, bay a yé ñiné kari men, Emen nañ yiri a baa nañ ci men, ôbi a yé Emen woji a men. ⁴ Añ ôbi a merê cémé tirji a men, temare a derji ré nij men, bô emê temare a nañê men, sômê a nañê men, bô emê a nañê a men, wôsa aŋga cay kêm di jô nij.»

⁵ Menba, kwo mô sa gagay kenare a hen kôl iyôn ba: «Gelêŋge haw hen en gase are kêm na kôrbi nij.» Menba ôbi hô kôl iyôn ba: «Li kwôlê bi wo hen bô magtubu wôsa na tu kwôlê men, na kwôlê wop bê bôô sara a men.» ⁶ Menba, ôbi hô kôlen a iyôn ba:

«Are kêm lij kô nij wôsa ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwop ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men. Añ kwôni wo kam diri ba, bi era na biri senge bi yi. Kam bay ka hen na, na hanê kam kañ merê tu geñ. ⁷ Añ na i i wo ay joor ba, na biri are bay ka hen. Na yé Emen wori men, ôbi a yé keman men. ⁸ Nijba, bay harê men, bay herê cêgê men, bay lê aŋgañ bôd bôd iyôn a tôn hen men, bay deré ñiné men, bay yijare toñ têrij men, misijê men, bay tibêre kamrê nañ bay benare kêm a men na, kini merêrji na bô tare to woli a nañ bô gusô pudur a mega to lurij bô bunu a hen añ a hende a na temare toñ têê wôô hende.»

Kwôli Jérusalêm to kôrbi

⁹ Menba, *mana wo derômarañ a wo pôni perê ka jurgem ka na fu bapa

gerêngê wo anğan gelinare gusın ka Emen kôbriji a hen, kôlen iyôn ba:

«Era na gelem môni temale to kurôre na Kema Kwormo hen.»

¹⁰ Menba, Tunu toj hendi bô bôre wôn bôn aņ mana wo derômaran a bi wo hen ôriņ naņ en sa keram wo yênggi a ta aņ gelen Jérusalêm iyére to yi naņ jengêre to hena ligi Emen a herbo tôn hen. ¹¹ Iyére hende to hen na, dampare to Emen eņné bid bid ya môņ jerew wo dôri wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sél kalala môņ gaasa iyôn a men. ¹² Men, bay ay sare ta naņ haba woņ gerem wo kaņ a ta men, denggel a men. Men, bay dî kibi geré môj kibi wô aņ *manê ka derômaran a đebu pôn pôn kibi a men, kibi geré bi wo môj kibi wô hen na, bay dî hini tô môņ wo *Israyêl wo môj kibi wô hen ya a men. ¹³ Kibi geré bi wo môj kibi wô hen na, bay dîri subu subu kwa haba woņ gerem bi wo pôrbu hen. Subu si tô emen men, subu si kini kurinare tare men, subu sa kôbi gusurô men, subu sa kôbi maa a men. ¹⁴ Men, bay dî tô haba woņ gerem bi wo hen naņ keram môj kibi wô aņ bay dî hini bay jé ka Kema Kwormo ka môj kibi wô hen têb têb a sara.

¹⁵ Mana wo derômaran a bi wo kôlen kwôlê bi wo hen bu gurô woņ lôr woņ gengiņ are kôbri a bi điré gengiņ iyére hende to hen men, gengiņ kibi geré bi wo môj kibi wô hen men, gengiņ haba woņ gerem wo bay ay sara hen a men. ¹⁶ Mana wo derômaran bi wo hen genge tibi iyére hende to pôrbu hen aņ hende hen némij kêm: yêngêre men, wolére men, yêngêre wo tay a men na, kilométer dubu wô naņ arew wô (2200 km). ¹⁷ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen genge yêngê haba wo tay mega wo bay gengeriņ gan gan hen aņ na mêter tôre jii kibi bay (65 m). ¹⁸ Haba woņ gerem bi wo hen na, bay điri naņ keram wo bay uwôgeri jaspe hen. Kwo iyére hende to hen ba, bay đere naņ lôr woņ kiņ wo sél kalala môņ gaasa iyôn hen. ¹⁹ Men, bay yêlê tô haba woņ gerem bi wo hen naņ keram wo diderê wo gay gay. Keram wo dôri wo tumô wo bay đij tôri hen ba, bay uwôgeri jaspe, kwo

wôyi ba, bay uwôgeri *sapir, kwo subu ba, bay uwôgeri agat men, kwo pôrbi ba, bay uwôgeri emerad men, ²⁰ kwo bayi ba, bay uwôgeri onisk men, kwo jii ba, bay uwôgeri sarduwan men, kwo jurgem ba, bay uwôgeri kasolit men, kwo marge ba, bay uwôgeri *béril men kwo dengêse ba, bay uwôgeri topaj men, kwo môj ba, bay uwôgeri kraso peras men, kwo môj kibi pôn ba, bay uwôgeri turkwas men, kwo môj kibi wôyi ba, bay uwôgeri amétist men. ²¹ Kibi geré bi wo môj kibi wô hen na, bay li pôn pôn kêm naņ mérin wo diderê diderê môj kibi wô hen iyôn a men. Tô geré wo kariņ perê iyére hende to hen ba, bay liji naņ lôr woņ kiņ wo sél kalala môņ gaasa iyôn hen men.

²² En kôbe kirij niņba, en gel *iyéy Emen bô iyére hende to hen a ré, wôsa Kelma Emen woņ ôbi ibé iyêre hen naņ yiri hen men, Kema Kwormo a men a gasé iyéy Emen hende to hen niņ. ²³ Men, tare naņ geserê berare kirij sa iyére hende to hen a ré niņ, wôsa dampare to Emen naņ to Kema Kwormo a berarê ya. ²⁴ Aņ biņé ka sa terare a nâ kêm ô na tô kirij ka perangi bay ka hen men, kilmé ka sa terare a nâ kôba, a eraņ naņ dampare toji ya men. ²⁵ Kibi geré wo sa iyére hende to hen a bôliņ yé senge yôd điba, a ligiņ né wôsa yoyre naņ ya niņ. ²⁶ Biņé ka sa terare a nâ a eraņ naņ dampare toji men, hini emê woji a men ya. ²⁷ Bô iyére hende to hen na, anğa *kagemi men, bay lêre anğa yi gelé ré hen, naņ bay benare a sé a bô a ré, niņba, na biņé ka hiniji yi bô magtubu toņ merê tu geņ to Kema Kwormo hen a sé bô mera.

22

¹ Menba, *mana wo derômaran a bi wo hen gelen kami cér woņ ôbi biņ biņé merê tu geņ hen so si ligi gagay kenare wo Emen a naņ kwo Kema Kwormo a aņ kam bay ka hen sél kalala môņ gaasa iyôn. ² Aņ geré wo perê iyére hende to hen a na, kam cér bi wo hen ge ya. Aņ gurô woņ ôbi biņ biņé merê tu geņ hen si si kwongé cér wo si na men, si hen men. Gurô bi wo hen na, elê pôn ba, yê tê môj kibi wô aņ gel wo ré yê naņ geserê geserê. Aņ

maari na hana wo a berarê tô yê ñiné ka sa terare a na. ³ Bô iyére hende to hen a na, ani kani ka Emen tòm ba, a napê ya.

Gagay kenare wo Emen nap kwo Kema Kwormo a yé ya, aṅ manê kari a herameri men, ⁴ bay a gelé tiri men, hini a ñin kibi bisinji a a men. ⁵ Kirin bay ka hen na, yoyre a napê men, kwôni a ôrin doy lampa nap tare to tayi ré nin. Wôsa Kelma Emen bi a berarê kirin aṅ bay a emê iyére nap kwiniji.

Kwôli hera wo Jésus

⁶ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôn ba:

«Kwôlé bi wo en kôlen hen na, na tu kwôlé men, na kwon bê bô sara a men, wôsa na Kelma Emen a bê kwôlé bi wo hen kibi bay kibri a nap geré wo Tini men, na ôbi a jo mana wori wo derômaran a bi ré sa kôlin manê kari kwôli aṅa ré era hen men.»

⁷ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Na hera hen ya. Aṅ ñiné ka ré bi kwôlé sa kwôli aṅa ré era hen ka yi bô magtubu a hen na, yirji ré sa dôrji.»

⁸ Nôbi Ja a toyé kwôlé bi wo hen nap man men, en gel are bay ka hen nap tun a men aṅ kirina en toy men, gel a men hen iyôn na, en jubu guban tumô mana wo derômaran a bi wo gelen are bay ka hen, bi ené tibéri, ⁹ ninba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Tebe Emen, ñiba, ju teben nôbi ré, wôsa nôbi kôba, ena mana mega jôbi iyôn men, mega kwo yênem aṅ bay kibi Emen men, mega ñiné kêm ka bi kwôlé sa kwôlo yi bô magtubu a hen a men hen.»

¹⁰ Menba, ôbi hô kôlen a iyôn ba:

«Kwôli aṅa na yi kini uwôberji a ka Emen yêge sarji bem hen na, ju uwôbe mera ré, wôsa wulêrji baa ña nin. ¹¹ Aṅ kwôni won ôbi lê habrê ba, bi li habrê wori bi wo hen daman a hari nin men, kwon ôbi bô hendé ba, bi li bô hendé wori bi wo hen daman a hari nin a men. Ninba, kwo li aṅa dôri ba, bi li derê wori bi wo hen daman hari men, kwo bôri bôré ba,

bi bô bôré wori bi wo hen ô tumô tumô men.»

¹² Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Na hera hen ya. Aṅ na eraṅ nap aṅaṅ têtê sa kôbi ñiné pôn pôn kêm nap jé lêreji jé lêreji. ¹³ Ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwon ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

¹⁴ Bigné ka pul bargay kaji sél bi ciré sijn bô iyére hende to hen si kibi geré aṅ bi ciré uwônin geré ômin yê gurô won merê tu geṅ hen na, yirji a sa dôrji. ¹⁵ Ninba, ñiné ka yi môn garê iyôn hen men, misijnê men, bay yinare ton têrin men, bay deré ñiné men, bay tibére kamrê men, bay benare a men na, bay kêm a baa nô.

¹⁶ «Na nôbi Jésus a jé mana wupê wo derômaran a bi ré era sa kôlin ñiné ka bô églisnê kwôlé bi wo hen. Na nôbi bi a na *kungga kelma Dabid men, ena telabo a men hen.»

¹⁷ Tunu ton hendi bô bôré nap tami Kema Kwormo kôl iyôn ba: «Hera ham.»

Kwôni wo toy kwôlé bi wo hen ba, bi kôl: «Hera ham» nin men.

Aṅ kwôni wo kam diri ba, bi era sa yi kam aṅ merê tu geṅ. Kam bay ka hen na, na biri na seṅge ñiba, ôbi a kelé ré.

Gerne kwôlé

¹⁸ Nôbi Ja na kelenge ca ken toy, i i wo toy kwôlé wo yi bô magtubu to nâ, kwo gengin sa aṅa a era hen aṅa ré uwôn kam kwori sara na, Emen a bé bô emê wo gay gay a kurin sari a, mega wo na kôlin bô magtubu a hen iyôn. ¹⁹ Men, kwôni wo mène kwa kwôlé bi wo yi bô magtubu to nâ, kwo gengin sa aṅa a era hen na, Emen a jôri yê gurô won merê tu geṅ bi wo hen men, a jôri sé bô iyére to yi nap jengêre to bay na kôl kwôle bô magtubu a hen a men.

²⁰ Kwo dô kwôlé bi wo kêm hen na na, kôl iyôn ba: «Na tiri, na hera hen ya.»

*Amên bi yi gelin hen iyôn, Kelma Jésus hera ham.

²¹ Bi bô derê wo Kelma Jésus baa nap ken kêm.